

JEGYZETEK

ELŐSZÓ

1. Sisa 2013.
2. Sinkó 2013, 20–31.
3. Sisa 2013, 13–20.
4. Fülep 1951.

A 19. SZÁZADI MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZET KUTATÁSÁNAK ÉS TUDOMÁNSZEMLÉLETÉNEK RÖVID TÖRTÉNETE

1. Sinkó 2013.
2. Sinkó 2013, 21. Akadémiaellenességgel a hazai művészettörténet-írásban természetesen már jóval korábban találkozunk, elég Henszlmann Imrénének a jelen kiadványunkban később részletesen ismertetendő nézeteire utalnunk.
3. Németh L. 1987, 10.
4. Bánóczy 1882; Keleti G. 1899; Vízota 1903; Meller 1905.
5. A témák nemzetiesedésével szemben a műalkotások formai, stílári megoldásaiban továbbra is a nemzetközi irányzatok domináltak, hiszen a közép-kelet-európai művészek nagy része – helyi művészeti akadémia híján – a 19. század utolsó évtizedeig a bécsi, később a müncheni akadémián tanultak, illetve külföldi tanulmányútjainak képi tapasztalatait hasznosította.
6. Lyka 1922.
7. Zádor–Szabolcsi 1978, 8.
8. Ernst 1910; Balás 1932; Balás 1936.
9. Németh L. 1987, 7.
10. Szabolcsi 1991, 225–226.
11. Békefi 2016.
12. Farkas Z. 1914.
13. Meller 1911.
14. „Az újabbban a felvilágosodás korának nevezett évtizedek – nagyjából az 1780–1830 közé eső évek – történetileg-eszmetörténetileg kétségtelenül a felvilágosodás áramlataiban gyökereznek. Ugyanakkor művészeti stílusként a késő barokk és a korai klasszicizmus számos törekvése él, amihez egyfelől a reformkor, másfelől a romantika korai tendenciái járulnak.” Művészet 1780–1830 kat. 1980, 39.
15. Zádor 1976, 273–281.
16. Keserü 1987, 59–60.; Szvoboda Dománszky 1991, 196.
17. *Bürgersinn und Aufbegehren. Biedermeier und Vormärz in Wien 1815–1848* (Wien, Künstlerhaus, 1987–1988); *Biedermeiers Glück und Ende*. (München, Stadtmuseum, 1987.); *Kunst des Biedermeier* (München, Haus der Kunst 1988–1989.) stb.
18. Szvoboda Dománszky 2011.
19. Németh L. 1983.
20. *Helikon*, XXXVII. 1991. 1–2. sz.
21. Borsos kat. 2009.
22. Beňová 2015, 25–32., 33–40.
23. Biedermeier kat. 2016, 162–163.
24. A mátrafüredi nemzetközi interdiszciplináris felvilágosodás kolokviumok (Les Lumières en Hongrie, en Europe centrale et en Europe Orientale. Actes du Colloque de Mátrafüred...) anyagát 1970-től több mint egy évtizeden keresztül megjelenő kiadványsorozatban tették közzé.
25. Zádor–Szabolcsi 1978.
26. Uo., 8.
27. Művészet 1780–1830 kat. 1980, 37.
28. Uo.
29. Művészet 1780–1830 kat. 1980; Művészet 1830–1870 kat. 1981.
30. Sisa 2013, 26. Lásd például Cifka 1978; Pusztai 1978; Tombor 1980; Goda 1993; Giergl 2000; Hessky 2009; Papp J. 2013, illetve Ender kat. 2001; Borsos kat. 2009; Markó kat. 2011.
31. Szabó J. 1985.
32. Sinkó 1987, 49.
33. Az MTA Művészettörténeti Kutató Csoport és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1986. május 6-án tartott tudományos tanácskozásának anyaga: A magyar romantika szellemi arca. *Ars Hungarica*, XV. 1987. 1. sz.
34. *Ars Hungarica*, XV. 1987. 1. sz. 107.
35. Németh L. 1987, 8–9., 13.; Keserü 1987, 62.
36. Révész 2005; Sisa 2006; Szvoboda Dománszky 2011.
37. Nagybánya kat. 1996.
38. Fleischer 1935; Kaposy 1940; Rabinovszky 1952.
39. Entz 1937.
40. Pipics 1929.
41. Lyka 1922; Lyka 1942.
42. Szabolcsi 1972, 37–74.; Szabó L. 1989; Mintarajztanoda kat. 2002; Modell kat. 2004; Székely kat. 2005; München kat. 2009; Buzási 2016.
43. Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992; Bicskei 2007; Szvoboda Dománszky 2007; Bicskei 2015.
44. Fodor I. 1992; Pulszky Ferenc kat. 1997; Pintér 2002; R. Várkonyi 2003; Szentesi 2006.
45. Sinkó 1978; Szentesi 1997; Szentesi–Szilágyi 2005; Papp J. 2013a.
46. Aranyérmek kat. 1995.
47. Timár 1989; Timár 1990; Marosi 1999; Szentesi 2016.
48. Italienische Reisen kat. 2001.
49. Veszprémi 2015.
50. Székely 2012.
51. Szinyei Merse 1989; Timár 1990; Timár 1996; Markója–Bardoly 2000; Bellák 2004; Markója 2005; Szentesi 2016.
52. Marosi 1976; Marosi 1999; Markója–Bardoly 2006.
53. Sinkó 2009a; Tóth F. 2012.
54. Illyés 1993; Kovalovszky 1993; Nagy I. 1993; Szabó J. 1993.
55. Keserü 1993; Sinkó 1993; Sinkó 1993a.
56. Zeitreise kat. 2005.

57. Aranyérmek kat. 1995; Történelem – kép kat. 2000; Huszka kat. 2006; Nemzet és művészet kat. 2010.
58. Áttörés kora kat. 2004; Ornamentika kat. 2006.
59. Székely kat. 2005.
60. A „szép művészségek” kezdetei: *Ferenczy István (1792–1856) – művek, dokumentumok, közelítések*. Kiállítás a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteményében. http://netrix.mta.nsd.sztaki.hu/mta_hirei/szep-muveszsagek-45341/; *Ars Hungarica*, XXXVI. 2008. [Recte 2010] 1–2. sz.; Szép és a Jó kat. 2009; Debreczeni–Gönczy 2010.
61. Szinyei Merse 1990; Bellák 2001; Zichy kat. 2007.
62. Szóke 1999; Gosztonyi 2005; Gosztonyi 2005a; Boros J. 2005.
63. Sinkó 1990a. Újraközölve: Sinkó 2012, 235–241. Tímár 2006. A Munkácsy-kérdésről a 257–259. oldalon.
64. Ybl 1938; Riedl 1899.
65. Király 2016; Ágoston 2016.
66. Bicskei 2010.
67. Gosztonyi 2009; Marosi 2007.
68. Németh Lajos: „Szigetet és mentőövet”. *Életinterjú 1986*. Budapest, 2017.
69. Róka 2013.
70. Bán 2016.
71. Tóth F. 2017.
72. Pataky 1951; Gerszi 1960; Vayerné Zibolen 1973.
73. Beke L. 1981; Beke L. 1990; Farkas Zs. 2005; Révész 2004; Révész 2010; Ország Tükre kat. 2012; Baki 2012; Papp J. 2012; Révész 2015 stb.
74. Beke–Gábor–Prakfalvi–Sisa–Szabó 2002.
75. Révész Emese: A XIX. század a XX. századból. [A Magyar Nemzeti Galéria új 19. századi állandó kiállítása.] *Műértő*, XX. 2017. 3. sz. 1., 7.
76. Pasteiner 1883.
77. Gosztonyi 1999.
78. Pasteiner Gyula: Petőfi szobra Izsótól. I–II. *Pesti Napló*, XXIV. 1873. 24. sz., 30. sz.
79. Gosztonyi 1999, 313.
80. Pasteiner 1883, 203.; Komárik 1993; Gosztonyi 1999, 313–314.
81. Pasteiner 1883, 370.
82. Pasteiner 1883, 372.
83. Pasteiner 1885, 394.
84. Fülep Lajos: *Magyar művészet*. Az 1916-ban tartott előadás-sorozat első megjelenése folytatásokban: *Nyugat*, XI. 1918. 6.; 8.; 10. és XV. 1922. 4.; 5.; 6. sz.
85. Fülep 1971, 27.
86. Uo., 63.
87. Uo., 71.
88. Uo., 74.
89. Uo., 75.
90. Ybl 1926, 4.
91. Uo., 53.
92. Uo., 66.
93. Uo., 67.
94. Uo., 70.
95. Genthon 1932; Genthon 1935.
96. Genthon 1927; Genthon 1934, 163–170.
97. Genthon 1934, 165.
98. Pogány 1939.
99. Szekfű Gyula: Nem vagyunk bujdosók. *Magyar Szemle*, XXXII. 1938. 4. sz. 391–396.
100. Pogány 1939, 4.
101. Uo., 46.
102. Uo., 48.
103. Uo., 45.
104. Lyka 1954.
105. Uo., 48.
106. Németh L. 1981.
107. Zádor 1993.
108. Sinkó 1983.
109. Kovalovszky 1993.
110. Nagy I. 1993.
111. Illyés 1993.
112. Sinkó 1993a.
113. Cifka 1978.
114. Pusztai 1978.
115. Művészet 1780–1830 kat. 1980; Művészet 1830–1870 kat. 1981.
116. Kovalovszky 1987.
117. Szatmári 2001; Rostás 2001.
118. András–Papp, 2004.
119. Király 1995.
120. Szücs 2000.
121. Nagy I. 2004.
122. Király 2010.
123. Mintarajztanoda kat. 2002; Képzőművészeti Főiskola kat. 2013.
124. *Remekművek alteregói. Régi gipszöntvények*. Szépművészeti Múzeum, 1999. június 24.–december 31.
125. Szentesi 2006.
126. „Imitáció és kreáció”. *Másolat, replika és parafrázis a képzőművészetben a középkortól napjainkig*. Magyar Képzőművészeti Egyetem. 2004. október 28. Az elhangzott szobrászati előadások: Szakács B. Zs. 2005; Szentesi 2006; Nagy I. 2006.
127. Az előadások az *Ars Hungarica*, XLII. 2016. 2. és 3. számaiban jelentek meg.
128. Soós Gy. 1961; Pusztai 1972; Pusztai 1973; Tombor 1980; Szatmári 1984; Szerdahelyi 2004; Szerdahelyi 2009.
129. Balogh 1953; Cifka 1989; Tímár 1993; Czaga 2003.
130. Kovalovszky 1982; Sinkó 1983; Sonkoly 1985; Vadas 1989; Tóth V. 1999.
131. Rostás 2006.
132. Zádor 1993, 7. A Fritz Thyssen-Stiftung által támogatott *Studien zur Kunst des neunzehnten Jahrhunderts* publikációról van szó, különösen: Grote et al. 1965; Lásd még Klingenburg 1985. Vö. Németh L. 1993, 12.
133. A fogalomhasználat előzményeit a magyar művészettörténet-írásban áttekinti Sinkó 2013. 23–27. A historizmus kifejezés Zádor Anna-féle kötetet közvetlenül megelőző értelme Németh Lajosnál: „A képzőművészetben a historizmus lényegében az akadémizmust jelenti...” Lásd Németh L. 1981. I. köt. 189.
134. Zádor 1993, 9.
135. Uo.
136. Németh L. 1993, 11.
137. Uo.
138. Uo., 13. A hivatkozott helyek: Grote et al. 1965, 25–42.
139. Németh L. 1993, 11.
140. Uo., 14.
141. Uo.
142. Uo., 17–18.
143. Az említett kiállítás: *Klassizismus in Wien. Architektur und Plastik*. 56. Sonderausstellung des Historischen Museums der Stadt Wien. Wien, 1978. Hajós Géza tanulmányának eredetije: Hajós 1978.
144. Hajós 1993, 22.
145. Uo.

146. Uo., 22–23.
 147. Uo., 23.
 148. Uo., 24.
 149. Kezdetei Johann Gottfried Herderig és Wilhelm von Humboldtig vezethető vissza. Vö. Iggers 1968. Magyarul: Iggers 1988; Rüsen 1993. [A szerk.]
 150. Hajós 1993, 24. A szerző itt hivatkozott irodalma: Hübsch, Heinrich: *Die Architectur und ihr Verhältniß zur heutigen Malerei und Sculptur*. Stuttgart–Tübingen, 1847, 137.
 151. Hajós 1993, 25. A szerző e helyütt – ironikus azonosulásképp – Wilhelm Pinder elhíresült metaforáját idézi, miszerint a stílusok idővel kialakult rendje „a libák meneteléséhez” („Gänsemarsch der Stile”) hasonlatos. Pinder többször kiadott könyve egyébként: *Das Problem der Generation in der Kunstgeschichte Europas* (eredetileg Frankfurter Verlags-Anstalt, 1926), amelyben elszakadást hirdet e kényszerűvé vált modelltől. Helyette a művészek inkább hermeneutikáinak mondható vizsgálatát szorgalmazza abban a meggyőződésben, hogy minden egyes generációnak megvan a maga pszichológiai-biológiai kötöttsége és az abból adódó, egzisztenciális alproblémája; az egyes nemzedékek e problémákat újból és újból adekvát művészi formaadással oldják meg. Vö. Winkler 2002, 199.
 152. Hajós 1993, 25.
 153. Uo.
 154. Uo., 28.
 155. Uo.
 156. Hofmann 1987, 7. (Előszó az új kiadáshoz.)
 157. Uo., 8.
 158. Az egységes korfelfogás nehézségeit a magyar emléktanyag is tükrözi, s jelzik ezt kézikönyvünk első kötetének főszerkesztői is. A történeti stílusok lényegének „egyik meghatározó eleme a történetiség, vagyis intenzív viszonyulás a történeti előképekhez, a korábbi korok gondolatvilágához és alkotásaihoz; a 20. század viszont éppen a múlt elvetése, a történeti formák és ideák mellőzése, a diszkontinuitás révén keresett új utakat és képviselt élesebb elválást a megelőző évszázadtól”. Sisa 2013, 9.
 159. Hofmann 1987, 86.
 160. Uo., 254.
 161. Gadamer 1984, 80.
 162. Jauss 1999, 9–10.
 163. Hasonló munka folyik a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének *Magyar Történelmi Emlékek, Értékezesek Monumenta Hungariae historica dissertationes* – *Tanulmányok a nacionalizmus kultúrtörténetéből* kiadványsorozatában, olykor művészeti jellegű tanulmányokkal. Megjelent kötetei: Lajtai–Varga 2015; Hörcher–Lajtai–Mester 2016; Varga B. 2017; Székely 2017; Szilágyi–Bollók 2017.
 164. Grondin 2002, 118.
 165. Marosi 2012, 17.
 166. Radnóti Sándor: A stílus. In Radnóti 1990, 14. A formatörténeti szemlélet előzményeiről és módszertanáról: Bauer 2003.
 167. Bauer 2003, 172.
 168. Vö. Dilly 2003, 10., 15–16.
 169. *Az életvalóság, életvilág, életösszefüggés* mint a tapasztalás tere, s mint amelyhez a művészi alkotást mindig is elszakíthatatlan szálak fűzték, a korai hermeneutikából és fenomenológiából terjedt el a tudományos gondolkodásban; Wilhelm Diltheytől, Edmund Husserltől Jürgen Habermason át Hans-Georg Gadamerig bölcséleti fogalomként élnek vele. *Az esztétikai elkülönültség* – a műalkotásnak az életvilágtól való elszakíthatósága – kapcsán visszatérően tárgyalja Radnóti Sándor: Az esztétikai redukció. In Radnóti 1990, 19–80. A formális elveken alapuló nyugati esztétika bírálatát és az összehasonlító megértés szükségességét sürgeti az etnográfus-kultúrantropológus, Geertz, Clifford: A művészet mint kulturális rendszer. In Geertz 2001, 271–303.
 170. Ma már szinte áttekinthetetlenül gazdag irodalmukhoz vö. Hornyik 2007.
 171. Világszerte ugyancsak élénken kutatott területének két kiemelkedő példája: Boehm 2006; Sachs-Hombach 2009.
 172. FOTO/MODELL kat. 2016.
 173. Belting 2006, 173. A posztmodern gondolkodás születését, a stílusként felfogott művészet terjesztését, alternatíváit és megközelítésük metodológiáját összefoglalja: Beke L. 2003, 379–399.

ELSŐ RÉSZ ■ 1800–1840

A művelődés keretei

- Schams, Franz: *Vollständige Beschreibung der königl. freyen Haupt Stadt Ofen in Ungern*. Ofen, 1822, 346–350.; Bicskei 2007.
- Kornis 1927, I. 233., 269.; Kosáry 1983, 406–420.
- Kornis 1927, I. 268.
- Heyden-Rynsch, Verena von der: *Europäische Salons. Höhepunkte einer versunkenen weiblichen Kultur*. Hamburg, 1992.
- Fábrí Anna: *Az irodalom magánélete. Irodalmi szalonok és társaskörök Pesten 1779–1848*. Budapest, 1987; A Budapesti Negyed 2004-ben különszámot szentelt a témának: Fábrí Anna (szerk.): Társasélet Pesten és Budán. *Budapesti Negyed*, XII. 2004. 4. (46.) sz.
- Fábrí Anna: A vendégváró magánház. A reformkori pesti értelmiség önmeghatározási kísérleteinek egyik színtere. *Helikon*, XXXVII. 1991. 1–2. sz. 171–178.; uő: Eszmesúrlódások. *Budapesti Negyed*, XII. 2004. 4. (46.) sz. 5–38.
- László Ferenc: Evangélikus társasélet a reformkori Pest-Budán. *Budapesti Negyed*, XII. 2004. 4. (46.) sz. 165–184.
 8. Geber Antal: Magyar műgyűjtők. I–II. Kézirat. Összeáll. Tóth Melinda. 187–190.
 9. Kálinfalvai Béla (szerk.): *Karacs Ferenc térképészítő-rézmetező művész (1770–1838)*. Budapest, 1958; Sáfrán Györgyi: *Teleki Blanka és köre*. Bukarest, 1979.
 10. Habermas, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Budapest, 1993. (Eredeti kiadás 1962; először magyarul Budapest, 1971.)
 11. Nipperdey, Thomas: Verein als soziale Struktur im späten 18. und frühen 19. Jahrhundert. Eine Fallstudie zur Modernisierung I. In Boockmann, Hartmut et al.: *Geschichtswissenschaft und Vereinswesen im 19. Jahrhundert: Beiträge zur Geschichte historischer Forschung in Deutschland*. Göttingen, 1972, 1–44.
 12. A kérdés magyar irodalmát összefoglalja Tóth Árpád: *Önszervező polgárok: A pesti egyesületek társadalomtörténete a reformkorban*. Budapest, 2005; Fábrí Anna (szerk.): *A nő és hiuatása: Szemlények a magyarországi nőkérdés történetéből, 1777–1865*. Budapest, 1999.
 13. Pajkossy Gábor: A kormányzati „terrorizmus” politikája Magyarországon 1835 és 1839 között. *Századok*, CXLI. 2007. 3. sz. 686.

14. A Nemzeti Casino tagnévsorában ott találni Hild József, Kasselik Ferenc, Pollack Mihály, Clark Ádám és Barabás Miklós nevét is.
15. Szvoboda Dománszky 2007.
16. Aranyérmek kat. 1995; Szívós 2009.
17. Moravánszky, Ákos: Die Entdeckung des Nahen. Das Bauernhaus und die Architekten der frühen Moderne. In uó (Hrsg.): *Das entfernte Dorf. Moderne Kunst und ethnische Artefakt*. Wien, 2002, 95–125.
18. Márkus György: A kultúra: egy fogalom keletkezése és tartalma. In Márkus 1992, 18–19.
19. Gottfried Korff dolgozata áttekinti a „vadakkal” kapcsolatos 18. századi vitákat, valamint Wilhelm von Humboldt a későbbiekre nézve mérvadó nézeteit, a „vadak” és a „primitívek” fogalmi különbségeit: Korff, Gottfried: *Volkskunst und Primitivismus. Bemerkungen zu einer kulturellen Wahrnehmungsform um 1900. Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, XLVIII. 1994. Nr. 97. 373–394.; A művészetre nézve: Rubin, William: *Der Primitivismus in der Moderne. Eine Einführung*. In Rubin, William (Hrsg.): *Primitivismus in der Kunst des zwanzigsten Jahrhunderts*. München, 1984; *Künstlerkolonien in Europa – „Im Zeichen der Ebene und des Himmels”*. Ausstellungskatalog, Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg. Hrsg. Pese, Claus. Nürnberg, 2001.
20. Mojzer 1957; Tóth Á. 2008.
21. *Ratio Educationis. Az 1777-i és az 1806-i kiadás magyar nyelvű fordítása*. Budapest, 1981.
22. Dr. Mészáros István: *Magyar iskolatípusok (1996–1990)*. Budapest, 1995, 17., 31.; Mészáros István – Németh András – Pukánszky Béla: *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskolázás történetébe*. Budapest, 2004.
23. Rabinovszky 1952, 50–79.; Szabolcsi 1972, 37–50.; Szabó L. 1989; Csőregh 1991; Jávor 2006; Tóth P. 2006.
24. *Wie die Zeichenklassen der Normalschulen in den k. k. Staaten beschaffen seyn, in Ordnung erhalten, und wie daselbst die Schüler zu Erreichung der Absicht dieser Klassen unterwiesen werden sollen*. Wien, im Verlagsgewölbe der deutschen Schulanstalt bei St. Anna in der Johannisgasse, 1783.
25. Balogh 1960, 44–45.
26. Szabolcsi 1972, 38–39.
27. Sárvári Pál: *A rajzolás mesterségének kezdete*. I. Debrecen, 1804; Sárvári Pál: *A rajzolás mesterségének kezdete*. II. Debrecen, 1807.
28. Beregszászi Pál: *A rajzolás tudományának kezdete*. Debrecen, 1822; Beregszászi Pál: *A szabadkézzel való rajzolás*. Debrecen, 1823. Vö. Balogh 1960; Dunka Sándor: *Az építészet és a rajz tanítása Debrecenben a XIX. század első felében*. In *A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve*. XXVIII. Debrecen, 2001, 33–59.
29. N. Dávid Ildikó: A kolozsvári egyetem építészeti oktatása a XVIII. század végén. In Zádor–Szabolcsi 1978, 301–352.
30. Szabolcsi 1972, 40.
31. Uo., 40–41.
32. Kopusz 1978.
33. Ruby Miroszláv: *A győri nemzeti rajziskola története*. Győr, 1894; *Révai Miklós és a győri rajziskola*. Petőfi Irodalmi Múzeum, 1971. VI. 5.–X. 1. Rend. Jenei Ferenc, Szabolcsi Hedvig; Szabolcsi 1976.
34. Czeglédi 2013.
35. Joó János: *Nézetek a magyar nemzet műveltségi és technikai fejlődése tárgyában*. Buda, 1841.
36. A „mesterségeket segítő” európai iskolák kialakulásáról és fejlődéséről írva egy újságíró már 1825-ben hangsúlyozta, hogy itt hon is szükség lenne – a hazai ipar fejlődése érdekében – mechanikai, politechnikai iskolák, intézetek létrehozására. *Hasznos Multságok*, 1825. II. 139–142., 361–363.
37. *Bétsi Magyar Mercurius*, V. 1797. II. 1437–1438.; *Magyar Kurir*, XV. 1800. I. 375–376.
38. *Offner und Pester Zeitung*, XXIX. 1828, 1483.; uo., XXX. 1829, 1583.
39. Jávor 2006.
40. Buzási 2016.
41. „Die hiesige Akademie soll gute Künstler in der Malerey und Bildhauerey für alle Deutsche und Ungar. Länder de Öen, Monarchie bilden”. Idézi Haslinger, Kurt: *Die Akademie der bildenden Künste in Wien im 18. Jahrhundert – Reformen unter Kaunitz*. Diplomarbeit. Universität Wien, 2008, 114. www.oths.univie.ac.at/369/1/01-18-2008_6101500.pdf.
42. Wagner W. 1967.
43. Kosáry 1983, 104., 499–420.
44. Novotny, Alexander: *Staatskanzler Kaunitz als geistige Persönlichkeit*. Wien, 1947, 151.
45. Haslinger, Kurt: *Die Akademie der bildenden Künste in Wien im 18. Jahrhundert – Reformen unter Kaunitz*. Diplomarbeit. Universität Wien, 2008, 107–108. www.oths.univie.ac.at/369/1/01-18-2008_6101500.pdf.
46. Lützw 1877, 69.; Wagner W. 1967, 364.
47. Szabolcsi 1972.
48. A bécsi akadémián tanuló diákok számáraól különböző adatok láttak napvilágot. Szögi László 893 Pest-Budáról származott növendék adatát találta meg, Erdélyből a magyarországi hallgatók 6,8 százaléka érkezett, az építészhallgatók száma szerinte 147 fő. Szögi 1994, 28–33. A bécsi akadémián 1726-tól 1900-ig járt magyar hallgatók közül Fleischer Gyula körülbelül 1500 növendék adatát tárta fel. Vö. Fleischer 1935. Legújabbán lásd Buzási 2016.
49. Cerny 1978, 7–9.
50. *Österreichische National-Encyklopädie*. Wien, 1835, 35.
51. Lützw 1877.
52. Wagner W. 1967, 101–106.
53. Wagner W. 1972.
54. Fleischer 1935; Szögi 1994; Buzási 2016.
55. 1848-ban lett akadémiai tag Ybl Miklós, 1868-ban pedig Lotz Károly. Cerny 1978, 29., 32., 35.
56. München már az 1840-es évektől felkeresték magyarok, 1850 táján kisebb magyar kolónia is kialakult, de az állami ösztöndíjakkal is támogatott művészjárás csak a kiegyezés után vált rendszeressé. A kapcsolat kezdeteiről lásd Szvoboda Dománszky 2009.
57. Szögi–Kiss 2003, 339–351.
58. Kaunitz-Rietberg párizsi követként 1750–1752 között megismerhette a francia akadémia működését. Haslinger, Kurt: *Die Akademie der bildenden Künste in Wien im 18. Jahrhundert – Reformen unter Kaunitz*. Diplomarbeit. Universität Wien, 2008, 21. www.oths.univie.ac.at/369/1/01-18-2008/6101500.pdf.
59. A női akt állítása a nyilvános akadémiákon tiltott volt, ezek rajzához is előképek szolgáltak. Jávor 2004, 275–278.
60. Kaunitz-Rietberg 1766-tól kezdve volt a Kupferstecherakademie protektora, majd az Egyesített Képzőművészeti Akadémián 1772-től kezdve egészen haláláig, 1794-ig töltötte be ezt a tisztséget. A „megfestett emlékmű” kifejezést lásd Aurenhammer, Hans: *Joseph Abel (1764–1818). Mitteilungen der Österreichischen Galerie*, X. 1966. Nr. 54. 3.
61. Kaunitz-Rietberg leirata az 1776-ban a Rómába küldött művészek számára készült: „Anweisung nach welcher die vier Kayserlich Königlich pensionierten Künstler während ihres Aufenthaltes zu Rom sich verhalten haben.” Idézi Wagner W. 1972a, 71.
62. Mai 1990, 9–10.
63. Winckelmann, Johann Joachim: *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerei und Bildhauerey*

- kunst. Dresden, 1755; Radnóti Sándor: Az ókor új befogadásának eredete. Winckelmann az autopsziáról. *Ókor*, V. 2006. 1. sz. 11–14.
64. Wagner W. 1967, 71.
65. Az akadémia és Winckelmann kapcsolatáról lásd Lützwow 1877, 60–62.; *Mengs. Die Erfindung des Klassizismus*. Ausstellungskatalog, Dresden Staatliche Kunstsammlungen. Hrsg. Roettgen, Steffi. München, 2001; Roettgen, Steffi: Winckelmann, Mengs und die deutsche Kunst. In Gaehgtens, Thomas W. (Hrsg.): *Johann Joachim Winckelmann*. Hamburg, 1986, 161–178.
66. Wagner W. 1967.
67. Österreichische Galerie, Wien. A szobrász leveléről és művének kivitelezéséről lásd Wagner W. 1967, 82–89.
68. Antike in Wien kat. 2002. A másolás az itáliai ösztöndíjasok fontos feladatának számított a 19. században is, magukat a másolatokat pedig besorolták az akadémiai gyűjteményekbe, így gyarapítva az oktatás segédanyagait.
69. Az akadémia 1766 óta saját gipszöntő műhellyel is rendelkezett.
70. A könyvtár archiváriusa és custosa 1801-től Hans Rudolf Füssli, 1811-től Josef Ellmauer volt.
71. Antike in Wien kat. 2002.
72. Grabner 2001, 80–86.
73. Wagner W. 1967, 79.; Wagner W. 1972a.
74. Uo., 99–101.
75. Uo., 84–85.
76. Uo., 85.
77. *Die Nazarener*. Ausstellungskatalog, Städelsches Kunstinstitut und Städtische Galerie. Hrsg. Gallwitz, Klaus. Frankfurt am Main, 1977; Schindler, Hubert: *Nazarener. Romantischer Geist und christliche Kunst im 19. Jahrhundert*. Regensburg, 1982; *Die Nazarener. Religion Macht Kunst*. Ausstellungskatalog, Schirn Kunsthalle Frankfurt. Hrsg. Hollein, Max – Steinle, Christa. Köln, 2005.
78. Lützwow 1877, 97.
79. Religion und Staat kat. 1990.
80. Nipperdey, Thomas: *Deutsche Geschichte 1800–1866: Bürgerwelt und starker Staat*. München, 1994, 282–284.
81. Lützwow 1877, 98.
82. *Geschichtsbilder aus dem alten Österreich. Unbekannte Historienmalerei des 19. Jahrhunderts*. Ausstellungskatalog, Schloß Halbturn. Hrsg. Frodl, Gerbert. Wien, 1989.
83. Idézi Feuchtmüller 1970, 135.; Führich, Joseph von: *Von der Kunst*. 4 Bände. Wien, 1866–1869.
84. Selbstbiographie des Malers Karl Blaas. www.zeno.org/Kunst/M/Blaas,+Karl/Selbstbiographie+des+Malers+Karl+Blaas/X.+Lehren+und+Schaffen,+1851-1876; Rahl „késő klasszicista” művészetéről lásd Kitlitschka 1981, 52–54.
85. Waldmüller, Ferdinand Georg: *Das Bedürfnis eines zweckmäßigeren Unterrichts in der Malerei und plastischen Kunst. Ange deutet nach eigenen Erfahrungen*. Wien, 1846, mit dem Vorwort zur 2. Auflage, Wien, 1847. In Feuchtmüller, Rupert: *Ferdinand Georg Waldmüller. Leben – Schriften – Werke*. Wien, 1996, 332.
86. Feuchtmüller, Rupert: *Ferdinand Georg Waldmüller. Leben – Schriften – Werke*. Wien, 1996.
87. Eitelberger von Edelberg, Rudolf: *Die Reform des Kunstunterrichts und Professor Waldmüllers Lehrmethode*. Wien, 1848.
88. Grabner 2001a.
89. Grabner 2001a, 103–105.
90. Tschischka, Franz von: *Kunst und Alterthum in Österreichischen Kaiserstaaten. Geographisch dargestellt*. Wien, 1836, 55–56.
91. Széchenyi és Ender utazásáról lásd *Archiv für Geschichte, Statistik und Kunst*. Wien, 1827. Nr. 136. 742–744.; Ender kat. 2001, 92–95.
92. Sinkó 1981, 99–103.
93. Das Zeitalter kat. 1984, 511–526.; Bajkay 1994, 19.
94. Bayer József: Felsőpulai Kozina Sándor. *Művészet*, VI. 1907. 1. sz. 19–22.; Csatkai 1970, 24.
95. A festő Colosseumot ábrázoló képe az özvegy Mária Lujza ajándékként került a Nemzeti Múzeumba. Kerpel 1940, címlapelőzők.
96. Horváth Mihály történezt, a nádor első monográfusainak egyikét idézi Szvoboda Dománszky 1997, 65.
97. Pál J. 1978.
98. Lyka 1922, I. 104–112.
99. Berns 1988, 155–181.; Stannek, Antje: *Telemachs Brüder*. Frankfurt am Main, 2001; Leibetseder, Mathis: *Die Kavalierstour. Adelige Erziehungsreisen im 17. und 18. Jahrhundert*. Köln–Weimar–Wien, 2004; Bender, Eva: *Die Prinzenreise. Bildungsaufenthalt und Kavalierstour im höfischen Kontext gegen Ende des 17. Jahrhunderts*. Berlin, 2011. Az arisztokraták neveléséről és a grand tours-ról lásd Virág Irén: A magyarországi arisztokrácia neveltetésének vizsgálata a 19. század első felében a források tükrében. *Magyar Pedagógia*, CIV. 2004. 1. sz. 77–93.; H. Balázs Éva: *Bécs és Pest-Buda a régi századvégén*. Budapest, 1987, 64.
100. Áttekintő irodalommal: Burke, Peter: Útmutatás az utazástörténet számára. *Korall*, VII. 2006. 26. sz. 5–24.
101. Giergl 2000.
102. Wagner W. 1967.
103. A római Palazzo Venezia 1797-ben jutott a Habsburg Birodalom birtokába. Napóleon idején francia fennhatóság alá került, majd 1814-től osztrák követségi épületként használták. Itt helyezték el az udvar ösztöndíjasait is. Wagner, Walter: Die Rompensionäre der Wiener Akademie der bildenden Künste 1772–1848. II. *n Römische Historische Mitteilungen*. Rom–Wien, 1975. Heft 15. 47. A bécsi akadémia stipendiumát elnyerő Eduard von Engerth utazásával kapcsolatban az is kiderül, hogy az akadémia részletekbe menően beleszólt mind az utazás irányába, mind körülményeibe. *Eduard von Engerth: 1818–1897*. Ausstellungskatalog, Historisches Museums der Stadt Wien. Hrsg. Engerth, Ruediger. Wien, 1997, 24–26.
104. A statútumokat ismerteti Novák Dániel: Bécsben a’ művészeti akadémia rendszabásai. *Honnművész*, IV. 1835. 1. köt. 37. sz. 293.
105. Barabás 1944, 111.
106. Kovács Mihály írja Lippardini akadémiai tanárról, hogy „egészen más viszonyban állott tanítványaival, mint a bécsi zopfok”. *Kovács Mihály önéletírása*. Sajtó alá rend. Ludányi Gabriella. Eger, 1992, 28.
107. Noack, Friedrich: *Deutsches Leben in Rom. 1700 bis 1900*. Stuttgart–Berlin, 1907, 236–237.
108. 1838-ban Londonba utazott, s római tartózkodása alatt is rendszeresen teljesített angliai megrendeléseket. Soós Gy. 1963.
109. Jávor 2006; Buzási 2016, 28–30.
110. Kaposy 1940.
111. Szabó L. 1989, 133–145.
112. Uo., 135–136.
113. Schauff, Johann: An die edle Ungrische Nation. *Zeitschrift von und für Ungern*, 1804. VI. 178–180.
114. *Zeitschrift von und für Ungern*, 1802. I. 349–352.
115. *Erdélyi Múzeum*, 1814. I. 26.
116. „B. P.” [Balkay Pál]: Előadása a’ Bétsi Képző-művész Akademiába bevett tanítás módjának, és útmutatás: miképen lehessen valaki jó Képző-művész? *Tudományos Gyűjtemény*, VI. 1822. IX. köt. 59–85. „B. P.”-t egyes kutatók Balkay Pál festővel, Hesz János Mihály tanítványával (Szabó L. 1989, 138.), mások Almási Ba-

- logh Pál orvossal azonosították (*A Tudományos Gyűjtemény [1817–1841] repertóriuma*. Összeáll. Csécs Teréz. Győr, 1998, 133.). Mivel a szerző megemlíti, hogy maga is a bécsi Képzőművészeti Akadémián tanult, „B. P.” minden bizonnyal Balkay Pállal volt azonos, aki 1803 és 1808 között járt az akadémiára.
117. „B. P.” [Balkay Pál]: A' Kép-írásról, annak gyakorlásáról, és betséről. *Tudományos Gyűjtemény*, III. 1819. II. 58–74.
118. Ernszt Lajos: *Hesz János Mihály tervezete 1820-ban magyar képzőművészeti akadémia felállítására*. Budapest, 1898; Jávör 1991.
119. *Hébe Zsebkönyv*. 1824. Kiadta Igaz Sámuel. Nyomtatta Bécsben Grund Leopold.
120. Bayer József: Egy művész-társaság eszméje 1832-ben és gr. Széchenyi István. *Művészet*, II. 1903. 2. sz. 103–108.
121. Joó János: *Nézetek a magyar nemzet műveltségi és technikai kifejlése tárgyában*. Buda, 1841.
122. Novák Dániel: A' Cs. Kir. Egyesület Képző Művészeti Akadémia Bécsben. *Társalkodó*, 1833. 14. sz. 53–54.; uő: Bécsben a művészeti akadémia rendszabásai. *Honművész*, 1835. 35–36–37. sz. 275–277., 282–285., 289–293.
123. Novák Dániel: Néhány szó a könyvtárakról s műakadémiákról. *Hasznos Mulatságok*, 1836. II. 45–47., 52–55.; uő: Javaslat a királyi építészeti igazgatóságon felállítandó mesterszobáról. *Hasznos Mulatságok*, 1840. II. 115.
124. Tímár 1989, 21–51.
125. Császár Ferenc: Nyíltlevél a nemzeti museum' igazgatójához. *Honderű*, 1845. harmadik év második fele. 30–32.
126. Hazai Literatura. Könyvesmértetés. *Tudományos Gyűjtemény*, XIX. 1835. XI. köt. 117–121.
127. Henszlmann I. 1841, 54–64.
128. Kazinczy és a képzőművészet kapcsolatához lásd Rózsa Gy. 1957; Rózsa Gy. 1961; Baskai 1974; Haiman 1981; Rózsa Gy. 1981; Csatkai 1983 (a 84. oldalon a Kazinczyról szóló korábbi írások bibliográfiájával); Szabó P. 1983; Fried 1986; Fried 1989; Porkoláb Tibor: Panteonizáció és vizuális reprezentáció. *Regio*, XV. 2004. 3. sz. 82–100.; Szép és a Jó kat. 2009; Papp J. 2008; Csanádi-Bognár 2008; Papp J. 2010; Király 2010c; Papp J. 2012, 77–121.; Bicskei 2016.
129. *KazLev V.* 1108. sz. levél. 7.
130. Az antik szobrok gipszmásolatai nem csak a képzőművészeti akadémiákon szolgáltak a rajzolás modelljeként, gyűjtésük fontos szerepet játszott a 19. századi külföldi és hazai múzeumokban is. Egy 1826-os leírás szerint a sziléziai Boroszló egyetemi gyűjteményében antik emlékekről készült, nagyrészt Berlinből érkezett gipszmásolatokat állítottak ki. Knie, G. Johann: *Geographische Beschreibung von Schlesien preußischen Antheils der Grafschaft Glatz u. der preußischen Markgrafschaft Ober-Lausitz*. VII. Heft. Erste Abtheilung. Breslau, 1826, 762.
131. *Hazai Tudósítások*, 1807. I. 390.
132. Rózsa Gy. 1957, 178–186.
133. *KazLev XI.* 2497. levél. 14.
134. *KazLev X.* 2276. levél. 27–29.
135. *KazLev XI.* 2497. levél. 11–15. A reneszánsz mecénás és műgyűjtő, Lorenzo Medici nevezetes antik gemmagyűjteményéből származó, a firenzei Nemzeti Múzeumban található mütárgyak. Vő. Csanádi-Bognár 2008, 126–127.; Papp J. 2008, 201–208.
136. Festés, faragás nálunk. *Hazai és Külföldi Tudósítások*, 1812. I. 233–234., 241–242., 248–250.
137. *Kazinczy' útja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra*. Pesten, 1831.
138. Kazinczy Ferenc: Hotkócz – Ánglus kertek. *Hazai Tudósítások*, 1806. 262–263., 268–271., 276–279. Vő. Csatkai 1928.
139. *Hazai Tudósítások*, 1806. 119–120., 253., 311–312., 1807. I. 390.
140. Cserneki és tárkői gróf Dessewffy József és kazinczi Kazinczy Ferenc kiküldött táblabíráknak vélemények a' Tek. Zemplény-Várm. rendeihez a' Győrnél MDCCCIX. Jún. XIV. elesett vitézeknek állítandó emléké' dolgában. Sáros-patakon, 1811.
141. *Magyar Kurir*, 1821. II. 30–32.; *Szépliteratúrai Ajándék*, 1821. 47–48., 97–100.; *Hazai és Külföldi Tudósítások*, 1821. II. 41.; *Tudományos Gyűjtemény*, V. 1821. XI. köt. 117–126.; *Hébe*, 1823. 259–285.; *Aurora*, 1825. 58–59.
142. *Kedveskedő*, 1824. III. köt. 71–72.
143. *Felső-Magyarországi Minerva*, 1827. III. negyed. 1339–1342.
144. Nikolaus Zrínyi in Szigeth. Frey nach dem ungarischen des Franz von Kazinczy. Mit einigen Worten über Peter Krafft, und seine Kunstaustellung im Monat May 1825. Wien, 1825. Vő. Laczházi 1999; Telesko 2006, 380–383.; Veszprémi 2010d.
145. *Felső-Magyarországi Minerva*, 1826. IV. negyed. 977–983.; Papp J. 2008a.
146. Entz 1937, 59–71.; *Kazinczy Ferenc metszetgyűjteménye Zemplén Levéltárában*. Sátoraljaújhely, 1992. I–II. sorozat. Gyűjt. és összeáll. Hőgye István. Szerk. B. Balsai Jolán; Sinkó 1983.
147. Divald 1917, 58.; Bártfai Szabó 1930, 588.; Rózsa Gy. 1957, 183.; Csatkai 1983, 53.; Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992, kat. 15. 41–42.; Ender kat. 2001, 23, kat. 29.; András–Papp 2004, kat. 57.; Révész 2010a, különösen 72–73.; Szép és a Jó kat. 2009, III/7.
148. Az, hogy Thugut Heinrich készített egy portrét Kazinczyról, ismert volt a hazai művészettörténet-írásban, a képet azonban elvesztettek, illetve megsemmisültnék hitték, olyannak, amely előképként szolgálhatott Ender festményéhez. A kép történetéről bővebben: Bicskei 2016.
149. Vayerné Zibolen 1973, 44.
150. Kazinczy Ferenc Thugut Heinrichnek, Pest, 1829. máj. 4. *KazLev XXI.* 56–57.
151. Kazinczy Ferenc Guzmics Izidornak, Széphalom, 1829. máj. 27. *KazLev XXII.* 428.
152. Toldy Ferenc Kazinczy Ferencnek, Pest, 1829. júl. 18. *KazLev XXI.* 80.
153. Kazinczy Ferenc Bártfay Lászlónak, Széphalom, 1829. júl. 24. *KazLev XXI.* 81.
154. A portrénak a kiállításon való szerepeltetésére egyedül Kazinczy egyik levele utal Szalay Lászlónak, Sátoraljaújhely, 1830. dec. 3. *KazLev XXI.* 419. Innen vehette át az információt a szakirodalom: Csatkai 1925, 216.; Bende 1942, 260.; Szvoboda Dománszky 2007, 31–32.
155. MTA KIK KRKGY, Kisfaludy Társaság gyűjteménye, *Analecta*, K 378/94.
156. *Viszota* 1903, 83–84., 104–106.
157. Uo., 89., 94–96.
158. Döbrentei Gábor Széchenyi Istvánhoz, Pest, 1831. szept. 25. In Bártfai Szabó 1943, 130.
159. *Viszota* 1903, 124.
160. Dávidházi 2004, 225–265.
161. Készülésére lásd Toldy Ferenc Kazinczy Ferencnek, Pest, 1830. nov. 26. *KazLev XXI.* 411.
162. Toldy Ferenc és apjái, Schedel Ferenc is a PIM Művészeti és Relikviatárában található. Az attribulálásról: Szép és a Jó kat. 2009, III/6. 149–150.
163. *A' Magyar Tudós Társaság Évkönyvei*, I. 1833, belső címlappal szemben. Acélmetszet, „Joh. Ender del. M. Hofmann sc. Vienna.” Lásd még gróf Teleki József Toldy Ferenchez írt levelét, Bécs, 1833. febr. 12. MTA KIK KRKGY, M. Irod. 4rét 100.

164. *A' Magyar Tudós Társaság Évkönyvei*, I. 1833, 53–54.
165. Döbrentei Gábor levele Széchenyi Istvánnak, Pest, 1831. aug. 28. In Bárfai Szabó 1943, 130.
166. Poulet, Anne L. (ed.): *Jean-Antoine Houdon: Sculptor of the Enlightenment*. Washington, DC: National Gallery of Art, University of Chicago Press, Washington, 2003. Kat. 23. 154–155.; Kat. 24. 160.
167. „Heinrich Tugut füstv. után kőre rajz. és nyomt. Rohn Pesten 1859. / Kazinczy Ferenc. / Kiadja Heckenast Gusztáv Pesten.” MNM TKCS.
168. Révész 2010a, 72.
169. Meijers, Deborah J.: Places of Painting. Survival of Mnemotechnics in Christian von Mechel's Gallery Arrangement in Vienna (1779–1781). In *Memory and Oblivion. Proceedings of the XXIXth International Congress of the History of Art held in Amsterdam, 1–7 September 1996*. Hrsg. Reinink, Wessal – Stumpel, Jeroen. Dordrecht–Boston, 1999, 205–211.
170. Schams, Franz: *Vollständige Beschreibung der königlichen Frey-stadt Pest in Ungern*. Ofen, 1821, 206–224., 353.
171. Verzeichnis der Gemälde aus der Graf Viczay-schen Verlassenschaft, welche zu Pressburg in Ungarn im Verlaufe des Jahres 1833. [...] öffentlich versteigert werden. Pressburg, 1833.
172. Szvoboda Dománszky 2002.
173. Németalföldtől Rómáig kat. 2014, 32–37.
174. Sinkó 1983.
175. *Tudományos Gyűjtemény*, III. 1819. II. köt. 58–74. és V. 1821. X. köt. 34–68.
176. Pyrker János László: *Mein Leben – Életem (Válogatás)*. (Ford. Pelle András.) In Hölvényi 1987, 9–88.
177. Hölvényi 1987.
178. Vö. Jankovich kat. 2002; Tóth F. 2017, 80–86.
179. Belitska-Scholtz 1985.
180. Garas 2002.
181. Szilágyi, János György: *Collezionismo e l'unità dell'umanità*. La Collezione Fejérváry-Pulszky. In Marosi, Ernő – Klaniczay, Gábor (eds.): *The Nineteenth-Century Process of „Museumization” in Hungary and Europe*. Budapest, 2006, 115–126. (Collegium Budapest Workshop Series, 17).
182. Fejérváry Gábor eperjesi múzeumának ismertetése. In *Magyarföld és népei eredeti képekben*. Föld- és népismei, statisztikai és történeti folyóirat. Fényes Elek és Luczenbacher János felügyelete mellett szerkeszti és kiadja Vahot Imre. Pest, 1846. 3. sz. 7–12.
183. Szilágyi J. 1997, 25.
184. Pulszky F. 1958, I. 76. Vö. Szentesi 1997, 56.
185. Schams, Franz: *Vollständige Beschreibung der königlichen Frey-stadt Pest in Ungern*. Ofen, 1821, 234–235.
186. Vö. Szentesi 1997.
187. OSZK Kézirattár, Fol. Germ 1273.
188. Szentesi–Szilágyi 2005.
189. Szentesi 2002.
190. *Catalogue of the Collection of the Monuments of Art formed by the late Gabriel Fejérváry, of Hungary; exhibited at the Apartments of the Archaeological Institute of Great Britain and Ireland*. Arranged et described by Doctor E. Henszlmann. London, 1853.
191. Timár 1990, 421–436.
192. Vayerné Zibolen 1969.
193. Friedrich Waidacher meggyökereznedi látszó periodizációja szerint a Nemzeti Múzeum is az ún. „mezozuzeális korszak” korai példája: Waidacher 1993, 93.
194. Weisser-Lohmann 2011.
195. A korai európai múzeumalapítások: 1754: British Museum, London; 1764: Ermitage, Szentpétervár; 1792: Stockholm, National Museet és a párizsi Louvre; 1795: Musée des monuments français, Párizs.
196. Warnke 1998, 266.
197. Wilson 1992.
198. Pomian 1992, 25.
199. R. Várkonyi 2003, 29.
200. Szalay I. 1902; Fodor I. 1992.
201. Pintér 2002.
202. Wagner W. 1977.
203. Adolf Bäuerle megfogalmazása szerint „Das Johanneum [sic] in Grätz ist als eine Anstalt zu betrachten, welche als Beweis der huldvollsten Aufmerksamkeit Sr. Majestät auf die große Angelegenheit der Nationalbildung, als ein Denkmal der Großmuth Sr. Kaiserl. Hoheit des Erzherzog Johann, National-Museum in Grätz”. Bäuerle, Adolf: *Was verdankt Oesterreich der beglückenden Regierung Sr. Majestät Kaiser Franz des Ersten?* Wien, 1834, 186. Bäuerle a „Pesti Nemzeti Múzeumot” Széchenyi Ferenc alapításaként tárgyalja (1802), National-Museumként említve még a tiroli Ferdinandeumot (Innsbruck), míg a brünni morva–sziléziai múzeumot (Franzesmuseum) Landesmuseumként, a prágait pedig „Vaterländisches Museum zu Prag” elnevezéssel tárgyalja.
204. A Die Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen címet viselő társulat 1818-ban alakult meg Prágában, alapszabályát 1820-ban hagyta jóvá I. (II.) Ferenc. A tagok zöme természettudományi, geográfiai érdeklődésű volt, de szerepet játszott a történelmi képek felkutatása és megrendelése terén is.
205. Ez utóbbit a mennyezeten megjelenített nemzeti címerrel és a tudósok képmásaival szembeni „ellenpontként” interpretálja Farbaký 1991, 241.
206. A század második felében használatos „Reichsanstalt”, illetve „Nationalanstalt” különbségeiről lásd Raffer 2008, 150–155.
207. Az Esterházy-képtár állami megvásárlásának becikkelyezése: 1871. évi XI. tc.
208. Első katalógusa 1797-ben jelent meg. Berlász 1981, 29–40. Vö. Tóth F. 2017, 33–94.
209. Széchenyi gyűjtőtevékenységének külföldi és hazai mintaképeiről lásd Berlász 1981, 18–28.; az 1797–1798-ban tett angliai utazásról és az erdélyi könyvgyűjteményekről újabban: Raffer 2008, 173–177., 266–267.
210. Stockné Horváth 2002.
211. V. Windisch Éva: *Kovachich Márton György, a forráskutató*. Sajtó alá rend. és a bev. Glatz Ferenc. Budapest, 1998, 35–36.
212. Berlász 1981 közli az 1802. november 25-én kelt latin nyelvű adománylevél magyar fordítását. 44–47.
213. Berlász Jenő: *Hogyan propagálta Széchenyi Ferenc az Országos Könyvtárt? Az értelmiség szerepének felismerése*. In *Az Országos Széchenyi Könyvtár Évkönyve 1968–1969*. Budapest, 1971, 55–84.; Deák Eszter – Zvara Edina (szerk.): *Levélben értesítsen engem! Kortársak Széchenyi Ferenc könyvtáralapításáról*. Budapest, 2012.
214. A törvény bizottságokat állít fel egy katonai akadémia, egy tudományos akadémia, nyelv-művelő és a „nemzeti művelődés egyéb szükséges eszközeinek” szolgáló intézmény, valamint egy szobrászati és festészeti akadémia létrehozásának kidolgozására.
215. Miller Jakab Ferdinánd: *Museum Hungaricum excelsis regni proceribus ac ordinariis exhibitum*. 1807; Berlász 1981, 76–77. A szakértő bizottság tagjai: Kitaibel Pál, Mitterpacher Lajos, Schönbauer József, Schönwisner István és Schwartner Márton voltak.

216. Miller tervezetének címe: *Museum Hungaricum excelsis regni proceribus et inclytis statibus ac ordinaribus exhibitum*. Magyar fordítása Strázsay József könyvtári irnok munkája, némileg eltérő értelmű címadással: *A Nemzeti Gyűjtemények elintézése feltételei Magyarország hazafiai számára*. Budán Nyomtatott a Királyi Magyar Universitas betűivel. 1807; Berlász 1981, 78–80., 172. és 90. jegyzet.
217. Az épület felosztásáról: „1) a' Könyv-gyűjteménynek Palotáján Olvasó, Író és az Örök dolgozó szobáin kívül szükségesek 2) a' Pénz-gyűjteménynek, 3) Régiségeknek, Ritkaságoknak, Drágaságoknak, 4) Fegyvereknek 5) Természet' rendeiből való dolgoknak, 6) Mesterségek' s Kézimunkáknak, 7) Köveknek, Hamv-vedreknek, Státuáknak, 6) Híres Férfiak ábrázolásainak Palotái.” Berlász 1981, 79.
218. Uo.
219. Bényei Miklós: A művelődés feladatainak, formáinak és intézményrendszerének átalakulása a polgárosodás időszakában. In Belitschka-Scholtz 1985, 15–17.
220. A múzeum alapításkori és reformkori törvényi állásáról, a fenntartáshoz szükséges önkéntes és kötelező megajánlások rendszeréről lásd Bényei Miklós: *A nemzeti és polgári kultúra felé*. Debrecen, 1998, 79–101.; A fenntartás költségeihez József nádor az első években az Egyetemi Alap terhére is utalványozott. Kolányi Ferenc: A Széchényi Országos Könyvtár örökének kinevezése körül felmerült kérdések 1812-ben. *Magyar Könyvszemle*, ÚF. XII. 1904. 1. sz. 1–45.
221. A múzeum akadémiai szerepéről: Berlász 1981, 104–105.
222. Fejér György: A nemzeti kultúráról közönségesen és a magyar nemzet kultúrájáról különösen. *Tudományos Gyűjtemény*, I. 1817. I. köt. 13–42., II. köt. 3–27., III. köt. 3–44.
223. Az Érem- és Régiségvár osztályai: magyar érmek, római és görög érmek, régi és újabb ékszerek, pecsétygyűjtemény, ritkaságok és műtárgyak, fegyverek és római régiségek; A Természeti és Kézműipari Tár osztályai: magyar ásványgyűjtemény, kiegészítő ásványgyűjtemény, kövület- és csontgyűjtemény, állattár, rovargyűjtemény, növénytár, technológiai gyűjtemény, magyar kézművek, modellgyűjtemény. Berlász 1981, 200.
224. Entz 1985; Jankovich kat. 2002.
225. Berlász Jenő: Jankovich Miklós pályaképe és könyvtári gyűjteményei. In Belitschka-Scholtz 1985, 46–50.
226. *Tudományos Gyűjtemény*, XIV. 1830. VIII. köt. 114–123.
227. Berlász Jenő: Jankovich Miklós könyvtári gyűjteményének kialakulása és sorsa. In *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1970–1971*. Budapest, 1973, 146–149.; Jankovich kat. 2002.
228. Berlász 1981, 262–264.
229. Uo., 264.
230. Hornyik 2007.
231. A lentebb kifejtett gondolatmenet főbb szempontjait lásd Papp J. 2012.
232. Hankiss Elemér – Berczeli A. Károlyné: *A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája. XVIII–XIX. század*. Budapest, 1961. 90.
233. György Lajos: *A magyar regény előzményei*. Budapest, 1941. 42., 78–79., 81., 519.; Bükyné Horváth Mária: A Landerer-család és nyomdászati vállalkozásai. *Magyar Könyvszemle*, LXXXII. 1966. 1. sz. 18.; Fülöp Géza: *Olaszási kultúra és könyvkiadás Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban (1772–1848)*. Budapest, 2010, 70.
234. Szemző 1954, 119.
235. Uo., 121–124. Vö. Porkoláb Tibor: „A' MAGYAR LOVASSÁGNÁK MDCCCLXXXIX” A török háború kultusza a Hadi és Más Nevezetes Történetekben. In *Építész a köfjéjtöben. Tanulmányok Dávidházi Péter hatvanadik születésnapjára*. Szerk. Hites Sándor – Török Zsuzsa. Budapest, 2010. 237–249.
236. Szemző 1954; Vayerné Zibolen 1980.
237. Vö. Bicskei 2010, 71–72.
238. *Magyar Hírmondó*, 1794. febr. 28. 287. Vö. Szemző 1954, 45. kép.
239. *Magyar Hírmondó*, 1795. dec. 8. 768. Vö. Szemző 1954, 49. kép.
240. Müller József pesti könyvkereskedése előtt álló, könyveket nézegető anyát és fiút látunk egy ifjúsági könyv címlapelőzékén. A színezett rézmetszet (Perger del. Lehnhardt sc.) felirata: Mutter, ich bitte dich, nehme mir den Jugendführer! *Der neue Jugendführer. Ein nützliches, und angenehmes A. B. C. (Buchstabier und Lese-Bilderbuch für die Jugend.)* Pest, 1820. Vö. Művészet 1780–1830 kat. 1980, 226.
241. Bicskei 2010, 33–35.
242. *Gemaelde aus den alten Zeiten der Hungarn* von Dr. Fessler. Breslau, 1808; *Die drey Grossen Koenige der Hungarn aus dem Arpadischen Stamme* von Dr. Fessler. Breslau, 1808. stb.
243. A történelmi zsáner kérdéséhez vö. Bicskei 2007, 129.
244. Debreczeni Attila: Közönség és olvasásmód. (Nézőpontok az 1780-as, 1790-es évek magyar irodalmának vizsgálatához). *Új Hegyvidék*, II. 2007. 3–4. sz. 194.; Debreczeni Attila: *Tudós hazafiak és érzékeny emberek. Integráció és elkülönülés a XVIII. század végének magyar irodalmában*. Budapest, 2009, 55–56.
245. [Kazinczy Ferenc]: *Tövisek és virágok. Kevés számú Nyomtatványokban*. Széphalom, 1811, 10.
246. Timm, Regine: Genre in der Buchillustration. In Timm, Regine: *Die Kunst der Illustration. Deutsche Buchillustration des 19. Jahrhunderts*. Ausstellung im Zeughaus der Herzog-August-Bibliothek Wolfenbüttel vom 12. November 1986 bis 22. März 1987. Weinheim, 1986, 161.; Schumacher, Doris: *Kupfer und Poesie. Die Illustrationskunst um 1800 im Spiegel der zeitgenössischen deutschen Kritik*. Köln–Weimar–Wien, 2000, 21.
247. Nagydiósi Gézané: Magyarországi női lapok a XIX. század végéig. In *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1957*. Budapest, 1958, 193–229.
248. Pellatz, Susanne: *Körperbilder in Mädchenratgebern. Pubertätslektüre zur Zeit der Formierung bürgerlicher Kultur*. Weinheim–München, 1999; Barth, Susanne: *Mädchenlektüren. Lese-diskurse im 18. und 19. Jahrhundert*. Frankfurt, 2002.
249. Szilágyi Márton: *Kármán József és Pajor Gáspár Urániája*. Debrecen, 1998; Szilágyi Márton (szerk.): *Első folyóirataink: Uránia*. Debrecen, 1999, 16.
250. KazLev XVII. 1907. 3928. levél. 320–321.
251. Bernt, Helmut: Daniel N. Chodowiecki – Von den graphischen Anfängen des Autodidakten bis zum etablierten Illustrator. Dissertation. Graz, 2004, 143.
252. Ország Tükre kat. 2012.
253. Reifenscheid, Beate: Die Kunst des Kupferstichs oder der Kupferstich als Kunst in Almanach. In Mix, York-Gothart (Hrsg.): *Kalender? Ey, wie viel Kalender! Literarische Almanache zwischen Rokoko und Klassizismus*. Ausstellung im Zeughaus der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel vom 15. Juni bis 5. November 1986. Wolfenbüttel, 1986, 143. (Ausstellungskataloge der Herzog-August-Bibliothek 50); Varga Tünde: Vizuális? Populáris? Kultúra? In *A kultúra átváltozásai. Kép, zene, szöveg*. Szerk. Jeney Éva – Szegegy-Maszák Mihály. Budapest, 2006, 11–13.

254. Lambert, Susan: *The Image Multiplied. Five centuries of printed reproductions of painting and drawings*. London, 1987; Preciado, Kathleen (ed.): Retaining the Original. Multiple Originals, Copies and Reproductions. *Studies in the History of Art*. Vol. 20. Washington, 1989; Radnóti 1995, 93–137.; Weissert, Cecilie: *Reproduktionsstichwerke. Vermittlung alter und neuer Kunst im 18. und frühen 19. Jahrhundert*. Berlin, 1999.
255. Radnóti 1995, 109.; Ivins 2001, 46.; Gramaccini, Norberto – Meier, Hans Jakob: *Die Kunst der Interpretation. Französische Reproduktionsgraphik 1648–1792*. München, 2003; Gramaccini, Norberto – Meier, Hans Jakob: *Die Kunst der Interpretation. Italienische Reproduktionsgraphik 1485–1600*. Berlin–München, 2009.
256. Radnóti 1995, 106–107.
257. Uo., 112.
258. *A' Magyar és Horváth Országai Leg nevezetesebb Nemzeti Öltözetek' Hazai gyűjteménie*. A' természet után rajzolta Egy Tiszt a' Cs. K. Ingén. Karból. ki adta Timlich Károly Bétsben 1816... *Vaterländische vollständige Sammlung der merkwürdigsten National Costume des Königreichs Ungarn und Croati-en* nach der Natur historisch gezeichnet von einem K. K. Ingenieur-Officier, herausgegeben von Carl Timlich. Wien, 1816. (Bikessy-Heinbucher sorozata 1819-ben és 1820-ban is megjelent.) A korabeli viseletképekről általában lásd Kresz Mária: *Magyar parasztviselet: 1820–1867*. Budapest, 1956; Cennerné Wilhelmb 1972; Művészet 1780–1830 kat. 1980, 55–63.; Róka 2010, 279–281.
259. *National-Kleidertrachten und Ansichten von Ungarn, Croatien, Slavonien, dem Banat, Siebenbürgen und der Bukowina*. Nach der Natur gezeichnet und gestochen von Franz Jaschke. Wien. Gedruckt bey Anton Strauss, K. K. priv. Buchdrucker. 1821. Vö. Rózsa Gy. 1978.
260. *Icones Principium, Procerum ac praeter hos illustrium Virorum Matronarumque veteris et praesentis aevi, quibus Hungaria et Transsylvania clarent*. Opera plurimum artificum et sculptorum celebratorum aeri incisae et per Adamum Ehrenreich sculptorem editae. 1823–1840; Ferdinand von Lütgendorff: *Magyar Pantheon*, 1830. stb.
261. Révész Emese: A sajtókép mint kereskedelmi termék – az abszolutizmus kori illusztrált folyóiratok példáján. *Magyar Könyvszemle*, CXXV. 2009. 4. sz. 409–436.
262. Papp J. 2012, 89–93.
263. Papp Júlia: Vicc vagy véletlen. Spermium a Tövisék és virágokban. *Irodalomtörténet*, Új folyam. XLII. 2011. 3. sz. 404–414.
264. Papp Júlia: Adatok Goró Lajos itáliai régészeti kutatásaihoz és erdélyi hadmérnöki tevékenységéhez. In Orbán János (szerk.): *Stílusok, művek, mesterek. Erdély művészete 1690–1848 között. Tanulmányok B. Nagy Margit emlékére*. Marosvásárhely–Kolozsvár, 2011, 240–242.
265. Kisfaludy Károly: *Hébe*. (Petőfi Irodalmi Múzeum Művészeti és Relikviatár.) Vö. Szép és a Jó. kat. 2009, 100. Kisfaludy Károly: *Bűnbánó Magdolna*. (Blaskovich Múzeum, Tápíószele.) Vö. Vayerné Zibolen 1973, 37–38., 32. kép, 34–36. kép.
266. Művészet 1780–1830 kat. 1980, 195. tétel, 237.; Sinkó 1986, 121. jegyzet. Schwind Kisfaludy Károly megbízására az *Aurora* számára is készített metszetelőképeket. Vö. Vayerné Zibolen 1970a; Vayerné Zibolen 1984, 11–12.

Festészet

267. Norman 1987, 8.
268. Henszlmann I. 1841. Részletesebben: Timár 2004.
269. Fülep Lajos: Modern akadémia. *Magyar Szemle*, 1906. jan. 25. ismét közölve: Fülep 1923, 75–91.
270. Fülep 1923, 76.; Németh L. 1970, 56–68.
271. Schmol gen. Eisenwerth 1977, 9–19.; A cikk megjelenése óta a korszakteóriák meghaladásának különböző kísérletei is már átfogó elbeszélések tárgyát képezik. Radnóti Sándor és Pór Péter kötete egységes szövegösszefüggésbe helyezi a „stílusorszakok művészettörténet-írásának” Winckelmanntól kezdődő hagyományát, szembeállítva ezzel a korszakteóriák meghaladásának elméleteit. Pór–Radnóti 1990.
272. Pevsner 1940.
273. Szegedy-Maszák 2001, 9.
274. Gustav Freytag 1866-ban megjelent cikkéből idézi Warnke 1998, 277.
275. Mai 1990, 9–26.; Belloriról: Marosi 1976, 188–196. és 159. jegyzet.
276. Haskell 1993.
277. Kirchner 1990.
278. Schoch 1975, 49–88.; Traeger 1990.
279. Larue 2001.
280. A korábbi „megszentelt formulák” felhasználását Hegel *Estztikája* is a modern művészet sajátosságaként elemezte. A felvilágiasodás és szakralizáció párhuzamos folyamatainak leírásai többnyire Karl Löwith művére támaszkodtak: *Von Hegel bis Nietzsche*. Zürich–New York, 1941; Miklós Tamás: *Angelus perditus*. In Löwith, Karl: *Világtörténelem és üdvtörténet. A történelemfilozófia teológiai gyökerei*. Budapest, 1996, 7–36.
281. Lankheit 1953; Liebenwein–Krämer, Renate: Säkularisierung und Sakralisierung. Studien zum Bedeutungswandel christlicher Bildformen in der Kunst des 19. Jahrhunderts. *Frankfurter Dissertation zur Kunstgeschichte*, Bd. I. 1977.
282. Hofmann 1998.
283. Marosi 2000, 12–15.
284. Wagner M. 1989.
285. Sinkó 1989.
286. Bialostocki 1982, 21–34.
287. Traeger 1990, 135–137.
288. Garas 2006.
289. Több példánya ismeretes. A kép értelmezéséről: Friedländer, Walter: Napoleon as „Roi thaumaturge”. *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, LXV. 1941, 139–141.
290. Szabó J. 2000.
291. Heinssen 2003, 433–488.; Sinkó 2000.
292. Pochat 2001.
293. Szegedy-Maszák 2001, 12.
294. Benjamin, W. 1969, 301–334.
295. Mezei Márta: Egy fejezet Faludy utóéletéről. Kazinczy változó véleményei. *Irodalomtörténeti Közlemények*, CIX. 2005. 4–6. sz. 403. Az idézett művek: Marmontel, Jean-François: *Poétique Française*. I–II. Liège, 1788; Einleitung in die schönen Wissenschaften, Nach dem Französischen des Hrn. Batteux, mit Zusätzen vermehret von Karl Wilhelm Ramler, Dritter Band, Wien, gedruckt bey Edlen von Trattnern, 1770; Eschenburg, Johann-Joachim: *Archäologie der Literatur und Kunst*. Berlin, 1787.
296. Sulzer fordításokról: Debreczeni 2009.
297. Filozófiai előzményei közé sorolják a „Moral-Sense-Philosophie” vagy a „Moral sense theory” képviselőinek munkáit, Anthony A.

- Earl of Shaftesbury morálfilozófus, Francis Hutcheson, David Hume és Adam Smith elméleteit. Sauder, Gerhard (Hrsg.): *Theorie der Empfindsamkeit und des Sturm und Drang*. Stuttgart, 2003, 4–5.
298. Krüger, Renate: *Das Zeitalter der Empfindsamkeit*. Leipzig, 1972; Sauder, Gerhard (Hrsg.): *Theorie der Empfindsamkeit und des Sturm und Drang*. Stuttgart, 2003, 4–5.
299. Hagedorn, Christian Ludwig von: *Betrachtungen über die Mahlerey*. Dresden, 1762; Winkelmann, Johann Joachim: *Gedanken über die Nachahmung der griechischen Werke*. 1755.
300. Szerdahelyi György Alajos: *Aesthetica, sive doctrina boni gustus ex philosophia pulchri deducta in scientias et artes amoeniores*. I–II. Buda, 1778; Debreczeni 2009, 310–320.
301. Debreczeni 2009, 131–132., 250–253.
302. Historie (Historische Gemälde). In Sulzer, Johann Georg: *Allgemeine Theorie der schönen Künste...* 1778: I–II. köt. 1779: III–IV. köt. II. köt. 350. (Eredeti kiadás Leipzig, 1771–1774.)
303. Sulzer, Johann Georg: *Allgemeine Theorie der schönen Künste...* 1778: I–II. köt. 1779: III–IV. köt. II. köt. 350. (Eredeti kiadás Leipzig, 1771–1774.)
304. Allegorie in der zeichnenden Künste. In Sulzer, Johann Georg: *Allgemeine Theorie der schönen Künste...* 1778: I–II. köt. 1779: III–IV. köt. I. köt. 48. (Eredeti kiadás Leipzig, 1771–1774.)
305. Radnóti 2007, 12–23. és 27. jegyzet.
306. „Allegorie der Alten, sonderlich der Griechen”, „Allegorie der neueren Scribenten und Künstler”. In Winkelmann, Johann Joachim: *Versuch einer Allegorie besonders für die Kunst. Der Königlichen Großbritannischen Gesellschaft der Wissenschaften auf der berühmten Universität zu Göttingen zugeeignet*. Bd. I–II. 1766, IX–X. fejezet, különösen az 56–65. §.
307. Radnóti 2007, 1223.
308. Wagner M. 1989, 9–11.
309. Lichtenberg, Georg Christoph: *Ausführliche Erklärung der Hogarthischen Kupferstiche mit verkleinerten Copien derselben von Carl Rahl*. Wien, bey Carl Armbruster, 1820. (Első kiadás 1794–1799); Benzlmann I. 1841. Újraközölve Timár 1990, 42.
310. Loboczy János: Az allegória W. Benjamin és Gadamer művészetfelfogásában. *Pro philosophia-fizetek*, XXXIX. 2002. 1. sz. 43–49.
311. Benjamin, Walter: A német szomorújáték eredete. In Walter Benjamin: *Angelus Novus: értekezések, kísérletek, bírálatok*. Vál. Radnóti Sándor. Budapest, 1980, 435.; Gadamer 1984, 102–113.
312. Sulzer, Johann Georg: *Allgemeine Theorie der schönen Künste...* 1778: I–II. köt. 1779: III–IV. köt. III. köt. 199. (Eredeti kiadás Leipzig, 1771–1774.)
313. Sinkó 1986; Szentesi 2000.
314. Habermas, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Budapest, 1993, 14–26. (Eredeti kiadás 1962; először magyarul Budapest, 1971.)
315. Wagner M. 1989, 40.
316. Uo., 41.
317. Plagemann, Volker: *Das deutsche Kunstmuseum 1791–1870*. Studien zur Kunst des neunzehnten Jahrhunderts. Bd. 3. München, 1967, 59.; Schwahn, Britta-R.: *Die Glyptothek in München. – Baugeschichte und Ikonologie*. München, 1983. (Miscellanea Bavarica Monacensia. Heft 83.); Biemeier, Stefanie: *Gemalte Kunstgeschichte. Zu den Entwürfen des Peter von Cornelius für die Loggien der Alten Pinakothek*. München, 1983. (Miscellanea Bavarica Monacensia. Heft 106.)
318. Schwahn, Britta-R.: *Die Glyptothek in München. – Baugeschichte und Ikonologie*. München, 1983, 202–209. (Miscellanea Bavarica Monacensia. Heft 83.)
319. „...historisch-symbolische Auffassung”, 1824. Idézi Wagner M. 1989, 48.
320. Ormós, Siegmund von: *Peter von Cornelius und seine Stellung zur modernen deutschen Kunst*. Antrittsrede gehalten zu Pest am 16. Juni 1862 in der Sektionssitzung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Berlin, 1866, 7., 17–18., 63.
321. Gurlitt, Cornelius: *Die deutsche Kunst des neunzehnten Jahrhunderts: ihre Zielen und Thaten*. Bd. 2. Berlin, 1900, 314.
322. Wagner M. 1989, 8.
323. Identitätskonstruktionen „von unten” und „von oben”. *Telesco* 2006, 29–30.
324. A bécsi Kunstverein az 1836. évi jutalomlapként Franz Stöbernek a képről készült rézmetszetét ajándékozta egyesületi tagjainak. A metszet korabeli ismertségét jelzi, hogy Ginovszky József *Műértő társaság* című, 1839-ben készült olajfestményének szereplői a Krafft festményéről készült metszetet nézegetik.
325. Az ún. kölni egyházi vizsály (Kölner Wirren) a kölni püspök, Clemens August Droste letartóztatásával (1838), majd porosz területeken is a katolicizmus megerősödésével végződött. Heussi, Karl: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Budapest, 2000, 114. §.
326. A Juste-milieu kifejezésről lásd Heine, Heinrich: Nachtrag, 1833. *n Essays II: Über Frankreich*. www.zeno.org/Literatur/M/Heine,+Heinrich/Essays+II%3A+%C3%9Cber+Frankreich/Franz%3%B6sische+Maler/Nachtrag.+1833;Muther,+Richard/Geschichte+der+Malerei+des+19.+Jahrhunderts. Bd. 1. München, 1893–1894, 332–355.; Diner-Dénes József: Magyar képzőművészeti kiállítás. In Hornyánszky Viktor – Erdélyi Mór (szerk.): *Magyarország a párisi világkiállításon*. Budapest, 1901, 19–49.; Benjamin, Walter: *Kritiken und Rezensionen. Gesammelte Schriften: Pariser Brief II. Malerei und Photographie*, 1936. www.textlog.de/benjamin-kritik-pariser-brief-malerei-photographie.html.
327. Heilmann 1979, 47.
328. Mai, Ekkehardt: Exkurs: Rom, Paris, Brüssel – Einflüsse und Reflexe. In uő: *Die deutschen Kunstakademien im 19. Jahrhundert. Künstlerbildung zwischen Tradition und Avantgarde*. Köln–Weimar–Wien, 2010, 172–173.
329. Büttner 1999, 258–259.
330. Rózsa Gy. 1973; Galavics 1981.
331. *Mausoleum regni apostolici regum & ducum*. Nürnberg, 1664. Vö. Mikó 2000, 389–390.
332. Rózsa Gy. 1973, 114–118.; Kulcsár Péter: Berger Illés történeti művei. *Magyar Könyvszemle*, CX. 1994. 3. sz. 245–259.; Történelem – kép kat. 2000, 294–297.; Kees Teszelszky: Elias Berger Historia Ungarica című művének keletkezése és háttere (1603/4–1645). In Tóth Gergely (szerk.): *Clio inter arma. Tanulmányok a 16–18. századi magyarországi történetírásról*. Budapest, 2014, 149–168.
333. Galavics Géza: A magyar királyok képmásai a 17–18. században (A Mausoleum metszetsorozata). In *A középkori magyar királyok arcképei*. Kiállítási katalógus, Szent István király Múzeum. Szerk. Fülöp Gyula és Basics Beatrix. Székesfehérvár, 1996, 13–19.; Kerny 2005. 2. sz. 331–362.
334. Galavics Géza: *Kössüink kardot az pogány ellen: Török háborúk és képzőművészet*. Budapest, 1986.
335. Knauer, Martin: Krieg zwischen „Wirklichkeit” und „Dekoratum”. Interpretationspotentiale von Bildquellen für die Militärgeschichte (1500–1815). www.edoc.hu-berlin.de/kunsttexte/2009-1/knauer-martin-4/.../knauer.pdf.
336. „König Ladislaus I. im Zweikampf mit dem Kumanen Akos”, fotográfia az elveszett képről: *Eduard von Engerth (1818–1897)*.

- Ausstellungskatalog, Historisches Museum der Stadt Wien. Hrsg. Engerth, Ruediger. Wien, 1997, 14. kat. 21.
337. Rudolf von Eitelberger Ritter von Edelberg kritikájáról: Szvoboda Dománszky 2007, 131.
338. Sinkó 1989a; Szabó J. 1993; Kerny 2005; Demeter Zsófia: „Szent Imre, Isten leventéje”. In Lórincz Tamás (szerk.): *Az ezeréves ifjú. Tanulmányok Szent Imre herceg ezer évéről*. Székesfehérvár, 2007, 125–162.
339. Gyáni Gábor: Hagyomány és történeti tudás. In Török József (szerk.): *Hagyomány és modernitás*. Szeged, 2007. www.shp.hu/hpc/userfiles/knye/2007_gyani.rtf.
340. Reinermann, Alan: *Austria and the Papacy in the Age of Metternich. The Union of Throne and Altar (1809–1830)*. Washington, 1979.
341. Meszlényi Antal: *A jozefinizmus kora Magyarországon (1780–1846)*. Budapest, 1934, 121–124.
342. Hosp C.S.S.R, Eduard: *Zwischen Aufklärung und Katholischer Reform. Jacob Frint Bischof von St. Pölten, Gründer des Frintaneums in Wien*. Wien–München, 1962. Különösen lásd Frint und der heilige Klemens Maria Hofbauer, 91–101.
343. Henszlmann Imre: *Kassa város ó német stíly emlékei*. Pest, 1846; Marosi 1994; Dávid 1996.
344. Decot, Rolf: Klemens Maria Hofbauer – Konservativer Erneuerer der Kirche Österreichs. In Rimpler, Helmut (Hrsg.): *Bernard Bolzano und die Politik. Staat, Nation und Religion als Herausforderung für die Philosophie im Kontext von Spätaufklärung, Frühnationalismus und Restauration*. Wien–Köln–Graz, 2000, 105–131.
345. Friedrich von Schlegel és Dorothea Schlegel szalonjáról: Heyden-Rynsch, Verena von der: *Europäische Salons. Höhepunkte einer versunkenen weiblichen Kultur*. Hamburg, 1995, 154–160.; Zoltai Dénes: Romantikus kamaszévek. In *August Wilhelm Schlegel és Friedrich Schlegel válogatott esztétikai írások*. Vál. Zoltai Dénes. Budapest, 1980, 9–68.
346. A nazarénus mozgalom osztrák vonatkozásairól lásd Szentesi 2005a, 196–201.
347. Gillemot 1933.
348. *Die Geburt der Romantik in Pommern: Friedrich, Runge, Klinikowström*. Publikationen der Stiftung Pommersches Landesmuseum, Greifswald, 2010.
349. A pinkafői plébános támogatói közé tartoztak Széchényi Franciskán kívül Roman Sebastian Zängerle seckau hercegépüspök, Zichy Zsófia grófnő, valamint Reviczky Judit bárónő, Alexander Hohenlohe herceg és Bernátfy (Bernakovits) József nagyváradi kanonok is. P. Müller Lajos S.J.: *A Jézus Szíve-tisztelet története*. Budapest, 1944, 329.; Staricha, Gorazd: *Egyház, állam és társadalom Alsó-Stájerországban a neoabszolutizmus korszakában. Egyháztörténelmi Szemle* (Egyház, állam és társadalom a Pannon-térségben) II. 2001. 2. sz. www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/bubno.htm.
350. Jávor 1981.
351. Lyka 1922, II. 94–95.
352. Feuchtmüller 1970, 18–41.
353. Schoen 1938.
354. N.N. [Josef Preleuthner]: Der heilige Joseph als Hauptaltarblatt in der Kirche des heil. Joseph in Pesth: gemalen von Hernn Prof. Leop. Kupelwieser in Wien. [1837]; *Honművész*, V. 1837. II. köt. 54. sz. 427–428., 434–435.
355. Széphegyi 1981.
356. Rados 1936.
357. Szócs 2007, 81–83.
358. Bíró 1932.
359. Entz–Sisa 1998.
360. Jávor 1980, 219.
361. A 19. század első három évtizedének egyházművészetére vonatkozó legfontosabb irodalom: B. Nagy 1977; Széphegyi 1982; Jávor 1980, 81–88., 195–208.; Szentesi 2000, 73–91.; Szentesi 2005; Herucová, Maria – Novotna, Maria: *Mytologické a kres Ťanské príbehly v umeni 19. storočia zo zbierok slovenskeho Národného múzea*. Bratislava, 2008; Pál E. 2011.
362. Sáros 1974; Bibó 2008, 36–37.
363. Uo., 108–111.
364. Pannonhalma, Főapátsági Gyűjtemények. 1805. Papír, színezett tusrajz, 71,8 × 48,4 centiméter, datálva a homlokzati rajzon, az oltár dedikációs tábláján. Szignatúra a menza felső peremén: „Gezeichnet durch Josep Schvarz Erdentlichen Zeichnlehrer, in Pest”.
365. Kostyál 1996, 10.
366. Serfőző 2010, 481.
367. Sajtó 1996.
368. Jávor 1980, 200–201.
369. Jajczay 1936.
370. KazLev.
371. Munkásságára vonatkozó fontosabb irodalom: Prokopp 1981; Jávor 1981, 219–223.; Jávor 1991; Papp Júlia: Hesz János Mihály. www.artportal.hu/kislexikon/hesz_janos_mihaly; Szvoboda Dománszky 2007, 35–36.
372. Hagyatéki leltára: Wien, Wiener Stadt- und Landesarchiv. Patrimonialherrschaften Mauer A 144. Schachtel 5. Nr. 343. Sperrrelation Johann Michael Hehs. †20 July 1836. Közölve Jávor 1991, 217–218.
373. Jávor 1981, 221.; Németh László (szerk.): „Villa nomine Yuan...” *Iván község 1234–2009*. Sopron, 2009, 20–22.
374. Említve: Prokopp 1981, 201.
375. Dercsényi Dezső (szerk.): *Heves megye műemlékei*. I–III. Budapest, 1978, III. köt. 508–510.
376. Jávor 1981, 221.
377. Művészet 1780–1830 kat. 1980, 201.
378. Fehér 2006; Rokay Zoltán: *Egy „elfelejtett” történelem festő avagy a Pásztorlánykától az oltárképig*. Óbecse, 2008.
379. Hesz tanítványa volt még: Nagy Sámuel, Marzinkay Elek, Vándza Mihály és Kiss Sámuel.
380. „Turcarum in Victoria Mohaci strages 12. et 13. Aug. 1687”. In Rózsa György: *Schlachtenbilder aus der Zeit der Befreiungsfeldzüge*. Budapest, 1987, 35., valamint 135. jegyzet. Dorffmaister nagyharsányi (második mohácsi) csataképéről ua. 67. Vö. Galavics 1987, 85.
381. II. Lajos bukása majd a 19. század közepén, a nemzethalálal kapcsolatos költői víziók nyomán nyer újszerű értelmezést. Vö. Sinkó 2006, 471–478. Újabbán lásd Veszprémi 2013 és Keserü 2013.
382. Borsos festményeiről: Művészet 1780–1830 kat. 1980, 165–166.; Borsos kat. 2009, 167–170. Az uralkodó látogatásáról megemlékezik a „királyszoza” ajtaja feletti latin felirat is. Boros L. 1974, 279.
383. Zlinszkyne Sternegg Mária: *A Szentgotthárdi ciszterci apátság története és művészetének emlékei*. Szombathely, 1981; Galavics 1997, 91.
384. Sajtó 1996, 139.
385. Illyés András: *A keresztényi életnek peldája vagy tüköre. Az az: A szentek élete*. I–V. köt. Nagy-Szombat, 1682.
386. Marosi 1999b.
387. Lonovics József: *Népszerű egyházi archeológia vagyis a katolikus ünnepek értelmezése*. I. Pest, 1857, 366–367.

388. Veteris arcia Strigoniensis, monumentorum ibidem erutorum, aliarumque antiquitatum lythographicis tabulis ornata descriptio. Auctore Joanne Nep. Mathes [...] Strigoniæ, M. D. CCC. XXVII.
389. Történelem – kép kat. 2000, 642.
390. Galavics 1971.
391. Esztergom, Prímási Levéltár. Archivum Ecclesiasticum Vetus. Rudnay Sándor prímás iratai 1819–1831. Acta intranea. P. E. nr. 32/204.; Prokopp 1981. Az oltárképet ismerteti még: Prokopp Mária: Magyarország főtemplomának ikonográfiai programjai a reformkor, az önkényuralom és a millennium idején. In Beke Margit (szerk.): *Emlékkönyv az esztergomi bazilika felszentelésének 150. évfordulója alkalmából*. Budapest, 2006, 95–96. (Miscellanea Ecclesiae Strigoniensis III.)
392. Kazinczy Ferenc utazásai. Új lenyomás. Pest, 1873, 51. Idézi Prokopp, 1981, 203.; Szvoboda Dománszky 2007, 28.
393. Komárik Dénes: A korai gótizálás Magyarországon. In Zádor–Szabolcsi 1978, 233–236.; Jávor 1981, 222.
394. Marosi 1999b.
395. Knapp 2001, 243., kat. 161.; Papp J. 2012, 354.
396. Knapp 2001, 238., kat. 156.; Kerny Terézia – Smohay András: A keresztény az ájtatosságban – Szent István király a gyermek Szent Imre herceget oktatja a székesfehérvári prépostsági templom Szűz Mária-oltára előtt. n *Szent Imre 1000 éve*. Multimédiás DVD-ROM a székesfehérvári millenniumi emlékévé és kiállítás dokumentumairól. A Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum Szent Imre 1000 éve című kiállításának katalógusa. Szerk. Kerny Terézia. Székesfehérvár, 2007, kat. 97.
397. Prokopp 1981, 204.
398. Jávor 1991, 214.
399. Csécs Teréz: Szent Istvánról és az államalapításról a Tudományos Gyűjteményben. *Arrabona*, XXXVIII. 2000. 1–2. sz. 195–218.
400. n Geiger Péter N. János – Wenzel Gusztáv: *Magyar- és Erdélyország története rajzolatokban*. Wien, 1843, IV. tábla. Legújabb közlése korábbi irodalommal Knapp 2001, 292., kat. 210.
401. Scitovszky János: *Szentek élete*. Pécs, 1843, 111.; Knapp 2001, 296., kat. 214.
402. Knapp 2001, 300., kat. 218.
403. Uo., 336., kat. 254.
404. Emlék-könyv az esztergomi főtemplom 1856-diki Augustus hó 31-dik napján végbement felszentelésére. Pest, 1856, 8.; Knapp 2001, 341., kat. 259.
405. Lepold Antal: Szent István király ikonográfiája. In Serédi Jusztinián (szerk.): *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján*. Budapest, 1938, 143–148.; Lepold, Antal: *L'iconografia del re Santo Stefano*. Budapest, 1938, 35–36. (Etudes sur l' Europe Centre-Orientale – Ostmitteleuropäische Bibliothek 13.)
406. Kalocsa, Kalocsai Érseki Levéltár. Acta parochialia, Homokmégy. Dóka Klára: Szent Adalbert patrocíniumok az újkorban. In Hegedűs András – Bárdos István (szerk.): *Ezer év Szent Adalbert oltalma alatt*. Esztergom, 2000, 64.
407. Egy Than Mórnak tulajdonított hasonló témájú festmény a Nagyházi Galéria és Aukciósház Régi mesterek és 19. századi festmények 133. (2006) árverésén bukkant fel (59. tétel). A festmény előképe egyértelműen Hesz János Mihály oltárképe volt. Egy ettől eltérő rajzát az SZM–MNG Grafikai Osztálya őrzi. E rajzról képeslap is készült a Magyar művelődéstörténet sorozatban. www.bedo.hu/kepek/adat/2758.jpg.
408. SZM–MNG, Festészeti Osztály. 1870.
409. SZM–MNG, Festészeti Osztály.
410. Sinkó 1997.
411. Telesco 2006, 105–140.; Papp J. 2012, 286–290.
412. I. (II.) Ferenc ekkor nyerte vissza Tirolt, Vorarlberget és Salzburgot.
413. „Francisco I. Austriae Imp. Aug. Patriae ac Ecclesiae Liberatori. MDCCCXIV”. Wien, Österreichische Galerie Belvedere. In Religion und Staat kat. 1990, 120.
414. MNM Éremtár ltsz. R. III. acél. Meller 1905; Cifka Péter 1817–1819-re datálja az érmet: Cifka 1978, 476.
415. Balkay bécsi tanulmányairól ellentmondó adatok maradtak fenn: Bayer József: Balkay Pál festő életrajza. *Irodalomtörténeti Közlemények*, XII. 1902. 4. füzet. 386.
416. *Béke háza: Közhasznu Esméreték Tára a' Conversations-Lexikon szerént Magyarországra alkalmazva*. II. köt. Pest, 1831, 35.; Bayer József: Balkay Pál festő életrajza. *Irodalomtörténeti Közlemények*, XII. 1902. 4. füzet. 386.; Béke áldásai: Lyka 1922, IV. 39.; Kiss Bálint: A magyar nemzeti Múzeum ügyeit és szükségleteit rendező Nagyméltóságú kinevezett küldöttség Albizottsága által, Jan. 21–22, 1863. a Nemzeti Múzeum képtár-osztályában tartott vizsgálati folytán a képtári Őr dolgozó szobájában, s a mellék kamrában levő, azon különböző tartalmú rendezetlen képek, melyek sorozat alá nem vétek a bent megírottak. 5. sz. melléklet. SZM–MNG Adattár 19795/1977. 51. sz. tétel; „A Tudományoknak és Szép Mesterségeknek” rövidített cím: Éber László: A múzeumi képtár múltja és jelene. In Szalay I. 1902, 179–180.
417. Éber László: A múzeumi képtár múltja és jelene. In Szalay I. 1902, 179–180.; Lyka 1922, IV. 39.
418. Pigler 1954; Sinkó 1984.
419. „B. P.” [Balkay Pál]: Előadása a' Bétsi Képző-művész Akademiába bevett tanítás módjának, és útmutatás: miképen lehessen valaki jó Képző-művész? *Tudományos Gyűjtemény*, VI. 1822. IX. köt. 59–85.
420. Bányai Elemér: Művészeti élet a XIX. század elején Magyarországon. *Művészet*, VII. 1908. 2. sz. 123–144.; KazLev XVI. 3745. levél. 397–399.
421. Várhidi Klára: Az Országos Széchényi Könyvtár legelső otthona. *Magyar Könyvszemle*, XCV. 1979. 1. sz. 100–103.
422. Farbak 1991.
423. Gillemot 1933, 10–11.
424. Bäuerle, Adolf (Hrsg.): *Was verdankt Oesterreich der beglückenden Regierung Sr. Majestät Kaiser Franz des Ersten?* Wien, 1834.
425. Jávor 1993.
426. Sisa József: A Könyvtár és a torony építése. In Takács 1996, 145–161.; IX. 16.–IX. 17.
427. Rózsa Gy. 1992, 26–27.
428. Rózsa György: „Borura derü”. In *Művészet 1780–1830* kat. 1980, 7.; Rózsa Gy. 1965; Rózsa György: Die Allegorie der ungarischen Akademie der Wissenschaften. Johann Ender und István Széchényi. *Alte und moderne Kunst*. XI. 1966. Nr. 88. 26., 31.
429. Szabó J. 1992.
430. Szabó J. 1985, 12.
431. Kiállítva a Pesti Műegyesület 1845-évi kiállításán, 59. kat. A művész ajándéka a Nemzeti Múzeumnak, 1848-ban; József kat. 1997, 10. színes kép.
432. Szvoboda Dománszky 2007, 105.
433. Két példány ismeretes. Publikált példány magántulajdonban. Vö. Király 1983.
434. A Pesti Művészeti Egyesület által 1842. A' városi táncterem-épületben kiállított művek lajstroma. Pest. 216. kat.

435. Kossuth Lajos: *Iparműkiállítás. Jelentés az első magyar iparműkiállításról*. Pest, 1843; Kossuth Lajos és az első magyar iparműkiállítás 1842-ben. *Természettudományi Közlöny*, XXVI. 1894. 296. sz. 220–229.
436. A Pesti Művészeti Egyesület által 1844. A' városi táncterem-épületben kiállított művek lajstroma. Pest, 84. kat.; Zádor 1953; Művészet 1830–1870 kat. 1981, 310.
437. Idézi a *Pesti Divatlap*ból Szvoboda Dománszky 2007, 106.
438. Henszlmann Imre: *Hölgy-vezető a pesti műkiállításban*. 1844.; uő: *A pesti műkiállítás 1847-ben*. Újraközzöve Timár 1990, 182., 201.
439. Széphelyi 1981, 68.
440. Bachler, Karl: *Gemalte Theatervorhänge in Deutschland und Österreich*. München, 1972.
441. John, Timo: *Adam Friedrich Oeser (1717–1799). Studie über einen Künstler der Empfindsamkeit*. Leipzig, 2001. www.goethezeitportal.de/index.php?...john_oeser.
442. Aurenhammer, Hans: Joseph Abel (1764–1818). *Mitteilungen der Österreichischen Galerie*, X. 1966. Nr. 54. 7–10.
443. A téma népszerűségét jelzi, hogy a festményről a 19. század elején almanachillusztráció is készült. Papp J. 2012, 25–26.
444. Vö. Kádár Jolán: *A pesti és budai német színház története 1812–1847*. Budapest, 1923, 5–7.; Kelényi B. Ottó: Gazdaságtörténeti adatok a pesti német színház építéséhez. 1808–1812. *Tanulmányok Budapest múltjából*. II. Budapest, 1933, 142. A színház a mai Vörösmarty tér nyugati oldalán állt.
445. Sinkó 2010a.
446. Kelényi B. Ottó: Gazdaságtörténeti adatok a pesti német színház építéséhez. 1808–1812. *Tanulmányok Budapest múltjából*. II. Budapest, 1933, 143.
447. Kosáry Domokos: *Napóleon és Magyarország*. Budapest, 1977, 56.
448. A kiindulópontot Waldstein egyik Széchenyinek írt levele jelentette, Bécs, 1831. szept. 15. MTA KIK KRKGY, K 209/71. I–II. Vizota 1904, 7–9.; Bártfai Szabó 1930, 588.; Rózsa Gy. 1965, 805.
449. Vizota 1904, 7–10.; Bártfai Szabó 1930, 588.; Rózsa Gy. 1965, 803.; Széphelyi 1981a, 70.; Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992, kat. 2a–2g; Gonda Zs. 2001, 23.; András–Papp 2004, kat. 56. Enderről újabban: Ender kat. 2001.
450. Vizota 1904, 7–8.; Divald 1917, 52–54.; Bártfai Szabó 1930, 588.
451. Vizota 1904, 10.; Divald 1917, 54.
452. Bártfai Szabó 1930, 588.; Marosi 2000, 19.; Beke László: Johann Nepomuk Ender: „Borúra derű.” Az Akadémia allegóriája. In Marosi Ernő (szerk.): *Európa színpadán. Magyarország ezeréves hozzájárulása az európai közösség eszméjéhez*. Budapest, 2009, 194.
453. Rózsa Gy. 1965, 806., 809–810.; Széphelyi 1981a, 70.
454. Rózsa Gy. 1965, 807.; Széphelyi 1981a, 70.; Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992, kat. 2a–2g; Ender kat. 2001, 9.; Gonda Zs. 2001, 23.; András–Papp 2004, kat. 56.
455. Rózsa Gy. 1965, 805.; Széphelyi 1981a, 70.
456. Magántulajdon. Reprodukciója Suida, Wilhelm (Hrsg.): *Österreichische Kunstschatze*. Bd. 3. Wien, 1914. Tafel 30.
457. Bécs, Wien Museum. Vö. Felbinger, Udo: Französische Einflüsse auf die Wiener Porträtkunst. In *Aufgeklärt Bürgerlich. Porträts von Gainsborough bis Waldmüller 1750–1840*. (Österreichische Galerie Belvedere Wien. 25. 10. 2006 – 18. 02. 2007.) Wien, 2006. 56.
458. Felbinger, Udo: Uo., 46–47.
459. Lloyd, Christopher: Portraits of Sovereigns and Heads of States. In *Citizens and Kings. Portraits in the Age of Revolutions, 1760–1830*. Ed. Rosenthal, Norman. London, 2007, 58–79.
460. Például François Gérard: Caroline Bonaparte, Joseph Murat feleségének, Berg és Clèves nagyhercegnőjének portréja, neuillyi kertjében sétálva (1807). Vázlat a nagy képhez. Versailles, Musée National du Château. Nagy méretű változata feltehetően Havana, Museo Napoleónico.
461. Vázlat a nagy méretű képhez: Versailles, Musée National du Château. A nagy méretű változat (1819) egykor Versailles-ban. Másolata: Louis Joseph Noyal. Versailles, Musée National du Château.
462. Waldstein János Széchenyi Istvánnak, Bécs, 1831. szept. 15. MTA KIK KRKGY, K 209/71. I–II; 21. ülés 1834. jún. 4. MTA KIK KRKGY, K 1390, A' magyar tudós Társaság' Hételi ülései' Jegyzőkönyve. 1834. fol. 92v; Művészetek. Festészet. *Tudománytár*, 1834. 1. köt. 245.
463. Így például az *Évkönyvek* tárgyában összeült bizottság 1831. február 20-i ülésén is a címlapra kerülő „czímer” felől tanácskozott. Vizota 1904, 5. De így fogalmaztak 1831 decemberében is, amikor az egyik heti ülésen elfogadták a társaság oklevelekre (valamint az *Évkönyvek*be) kerülő, Széchenyi által javasolt „czímerét” (és jelszavát, a „Borúra derű”-t). Hétli ülések Febr. 28d 1831–Febr. 28d 1832. *A Tudós Társaság Évkönyve 1831* (1833) 77.
464. Waldstein János Széchenyi Istvánnak, Bécs, 1831. szept. 7. MTA KIK KRKGY, K 209/70.; Waldstein János Széchenyi Istvánnak, Bécs, 1831. szept. 15. MTA KIK KRKGY, K 209/71. I–II; MTA KIK KRKGY, K 1303. A Magyar Tudós Társaság Igazgatósági üléseinek jegyzőkönyve, 1832. jan. 8.
465. Az acélmetszetet 1890-ben váltotta egy, Morelli Gusztáv által vésett fametszet, amelyen már nem szerepel Ender és Stöber neve. Ez a dúc ma is megvan az Akadémián. MTA KIK KRKGY, Tárgyak 114.
466. 21. ülés 1834. jún. 4. MTA KIK KRKGY, K 1390, A' magyar tudós Társaság' Hételi ülései' Jegyzőkönyve. 1834. fol. 92v.
467. Művészetek. Festészet. *Tudománytár*, 1834. 1. köt. 245.
468. Vizota 1904; Divald 1917, 52–54.; Bártfai Szabó 1930, 588. Az 1890-es évek leltárkönyveiben a képet egyébként hol „Minervát ábrázoló nagy olajfestmény”-ként, hol „Az Akadémia szimbólumát jelző kép”-ként emlegették. III. Kis képesterem. MTA KIK KRKGY, K 1726, A Magyar Tudományos Akadémia leltára; illetve V. Képesterem. MTA KIK KRKGY, K 1727, A Magyar Tudományos Akadémia leltára. Az 1939-ben felvett jegyzék viszont, feltehetően Divald nyomán, „Az Akadémia cimere”-nek nevezi azt. Szobaleltár, 1939. márc. 16. (Különálló gépirat a Leltár [1920–1930 körül] feliratú kötetben.) MTA KIK KRKGY, K 1727.
469. *Valentin de Boulogne: Beyond Caravaggio*. Exhibition catalogue. Ed. Lemoine, Annick – Christiansen, Keith. Paris, 2017. kat. 43.
470. Uo.
471. Gatterer, Johann Christoph: *Abriss der Heraldik oder Wappenkunde zum Nutzen der studierenden Jugend entworfen*. Nürnberg, 1774.
472. Uo., 66–67.
473. Waldstein János levele Széchenyi Istvánnak, Bécs, 1831. szept. 15. MTA KIK KRKGY, K 209/71. I–II.
474. Uo.
475. Gatterer, Johann Christoph: *Abriss der Heraldik oder Wappenkunde zum Nutzen der studierenden Jugend entworfen*. Nürnberg, 1774, 67.
476. MTAK KIK KRKGY, K 300/6.
477. MTAK KIK KRKGY, K 300/5. Gatterer, Johann Christoph: *Abriss der Heraldik oder Wappenkunde zum Nutzen der studierenden Jugend entworfen*. Nürnberg, 1774, 67.

478. MTAK KIK KIRKGY, K 300/6. Gatterer, Johann Christoph: *Abriss der Heraldik oder Wappenkunde zum Nutzen der studierenden Jugend entworfen*. Nürnberg, 1774, 66.
479. Waldstein János Széchenyi Istvánnak, Bécs, 1831. szept. 7. MTA KIK KIRKGY, K 209/70.
480. Waldstein János Széchenyi Istvánnak, Bécs, 1831. szept. 15. MTA KIK KIRKGY, K 209/71. I–II.
481. Gatterer, Johann Christoph: *Abriss der Heraldik oder Wappenkunde zum Nutzen der studierenden Jugend entworfen*. Nürnberg, 1774, 67–68.
482. Magántulajdon. Rózsa Gy. 1965, 804.
483. Ahogy azt az akadémikus Perger János is összegezte – részben Gatterer nyomán – a *Közhasznú esmeretek* tárában megjelent szócikkében: a címer „tágabb értelemben teszi valamely dolognak a megismerhető jelét; szorosabb értelemben pedig a' címer nem egyéb, mint [... például tudományos] érdemeket megkülönböztető képirásbeli jegy (signum hieroglyphicum) [...], mely valamely főbb hatalomtól vagy attól, kinek ahhoz igazga vagyon, által ruháztatik bizonyos személyre, egyesületre, társaságra.” *Közhasznú Esméreték Tára A' Conversations-Lexicon szerént Magyarországra alkalmaztatva*. III. köt. Pest, 1832, 491–493.
484. Lásd Simon Vouet: Ausztriai Anna francia királyné Minervaként (fején babérboszorúval, dereka körül páncélzattal; lábainál bagollyal, illetve pajzzsal és azon tollas sisakkal), 1640-es évek?, Szentpétervár, Goszudarsztvennij Ermitazs.
485. A kissé később, az Akadémia által megjelentetett *A magyar nyelv szótára* (Szerk. Czuczor Gergely és Fogarasi János. I. köt. Pest, 1862) szerint a „címer” elsődleges értelmében „Képpel, vagy akármely tárgyak rajzával ékesített paizs, mely egyes személyek, családok, nemzetségek, nemkülönbön társulatok és országok ismerető jegyéül szolgál”, másodlagos jelentésében viszont „Különösen a kereskedőházakra, boltokra, fogadóokra, műhelyekre kiakasztott tábla, mely azokra figyelmeztet.” A cégért pedig úgy határozta meg, hogy az „Tulajdonkép kocsmák, csapházak címere.” A címereknek (és a címertervezésnek, -festészetnek) ezt a 19. század folyamán felgyorsuló „nivellálódását” – már, ha egy esztétikailag normatív perspektívából tekintjük – szemléltetheti Warschag Jakabnak a budai illatszertár számára az 1830-as években festett cégére is (BTM Kiscelli Múzeum Újkori Osztály), amely a pávak által vonatott kocsin ülő Júnót mutatja, és az alak, valamint a drapériák megformálásában egyértelműen idézi, sőt imitálja az Akadémia címerét.
486. Sonnenfels, Joseph von: *Ueber die Liebe des Vaterlandes*. Wien, 1771.
487. „Monarchinn! Weisheit und Güte auf dem Throne bilden den Unterthan der Monarchie zum Patrioten. Ich würde sprechen: jeder Unterthan Eurer Majestät muss von den wärmsten Vaterlandsiebe erfüllt seyn.” Oldalszámazás nélkül. www.books.google.hu/books?id=hENgAAAACAAJ&pg=PP5&dq=Ueber+die+Liebe+des+Vaterlandes,+von+J.+v.+Sonnenfels&hl=hu&sa=X&ei=qvn-VODtG471aqqZvgvO&ved=0CB4Q6A-EwAA#v=onepage&q=Ueber%20die%20Liebe%20des%20Vaterlandes%2C%20von%20J.%20v.%20Sonnenfels&f=false
488. Puchalski 2000, különösen: *Vorgestelltes Vaterland in der österreichischen Patriotismus-Debatte von Sonnenfels bis Hormayr*, 57–81.; magyarországi vonatkozásai: 56–57.
489. Vocelka, Karl: *Glanz und Untergang der höfischen Welt Repräsentation, Reform und Reaktion im Habsburgischen Vielvölkerstaat*. In Wolfram, Herwig (Hrsg.): *Österreichische Geschichte 1699–1815*. München, 2001, 275–280. www.uibk.ac.at/geschichte.../vocelka_glanz-und-untergang_275-284.pdf
490. Puchalski 2000, 37–41.
491. Szilágyi Márton: *Sonnenfels és Bessenyei. Két bécsi folyóirat a 18. század második felében. Irodalomtörténet*, XL. 2009. 2. sz. 147–172.
492. Genersich, Johann: *Von der Liebe des Vaterlandes. Ein philosophisch-historischer Versuch*. Wien, 1793.
493. Malovecká, Milota: *Karol Wagner – egy történész patriotizmusa. Sic Itur ad Astra*, XVIII. 2006. 3–4. sz. 113.
494. Tarnai Andor: *Extra Hungariam non est vita... Egy szállóige történetéhez*. Budapest, 1969, 73.; Csáky, Moritz: 'Hungarus' oder 'Magyar'. Zwei Varianten des ungarischen Nationalbewußtseins zu Beginn des 19. Jahrhunderts. In *Annales. Sectio Historica* 22. Budapest, 1982. 71–84.
495. Wertheimer Ede: *Az 1811/12-iki magyar országgyűlés*. Budapest, 1899, 90–91., 142.
496. *Tudományos Gyűjtemény*, II. 1818. IX. köt. 10–27.
497. Uo., 11.
498. Uo., 27.
499. Kisfaludy Sándor: *Hazaifűi szózat a magyar nemességhez*. Pest, 1809. (Német nyelvre fordította Schedius Lajos, Buda, 1809.); Fenyő István: *Kihagyott részletek Kisfaludy Sándor „Hazaifűi szózat”-ából. Irodalomtörténeti Közlemények*, LXI. 1957. 3. sz. 275–279.
500. Sonnenfels, Joseph von: *Ueber die Liebe des Vaterlandes*. XIII. Hauptstück. Der Künstler ein Patriot. Wien, 1771, 129–130.
501. Művészet 1780–1830 kat. 1980, 231. tétel.
502. Robert, André: *L'Idée nationale autrichienne et les guerres de Napoléon: L'Apostolat du baron Joseph von Hormayr et le salon de Caroline Pichler*. Paris, 1933, 407–422.; Telesko 2006, 313–319.
503. Szentesi 2000.
504. Hormayr, Joseph Freiherr von: *Oesterreichischer Plutarch oder Leben und Bildnisse aller Regenten und der berühmtesten Feldherren, Staatsmänner und Künstler des österreichischen Kaiserstaates*. Wien, 1807–1812.
505. Papp J. 2012.
506. Matthäus von Collin: *Über die nationale Wesen der Kunst. Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst*, II. 1811. No. 122–124. 513–524.; újraközölve Adel, Kurt: *Joseph Freiherr von Hormayr und die vaterländische Romantik in Österreich*. Auswahl aus dem Werk. Wien, 1969, 165–172.; Vancsa 1974; Vancsa 1975.
507. Raffler 2008, 133–149.
508. Coreth, Anna: *Pietas Austriaca. Ursprung und Entwicklung barocker Frömmigkeit in Österreich*. Wien, 1959.
509. *Geschichtsbilder aus dem alten Österreich. Unbekannte Historienmalerei des 19. Jahrhunderts*. Ausstellungskatalog, Schloss Halbturn. Hrsg. Frodl, Gerbert. Wien, 1989, Kat. 28.; Flacke 1998, 273–275., 508–512.
510. Ma a Szépművészeti Múzeum gyűjteményében. In *Történelem – kép* kat. 2000, 528., IX–1.
511. Maria Theresia kat. 1980; Papp J. 2010a.
512. Wien, Österreichische Galerie. *Lásd Történelem – kép* kat. 2000, 532., IX–5.
513. Flacke 1998, 273–275., 508–512.
514. Kosáry Domokos: *A magyar történetírás a „romantika korában”. Irodalomtörténeti Közlemények*, XXCII. 1978. 5–6. sz. 540–560.
515. Th. [Thaisz András]: *Művészeti tudósítás. Tudományos Gyűjtemény*, V. 1821. III. köt. 124–125.; Kunczer Gyula: *Hormayr és az egykorú magyar irodalom*. Pécs, 1929; Rinner, Fridrun: *Hungarikák Josef Hormayr „Taschenbuch für die vaterländische*

- Geschichte” című kiadványában (1811–1849). *Helikon*, 1976. 2–3. sz. 225–231.
516. Szentesi 2000a.
517. Szentesi 2000; Szentesi 2005; Szentesi 2005a.
518. Vajk 1942.
519. Uo., 47.: Hormayr levele Böttigernek 1821. nov. 15.
520. Hunyadi János halála, lásd *Művészet 1830–1870. kat.* 1981, II. 282–283. Szapáry Péter történetét az 1830-as években Pesten is bemutatott szentimentális drámájában Charlotte Birch Pfeiffer is feldolgozta. Szvoboda Dományszky 2001, 41–42.
521. Történelem – kép kat. 2000, 538–540.
522. Révész 2001.
523. Geiger Péter N. János – Wenzel Gusztáv: *Magyar- és Erdélyország története rajzolatokban*. XVI. fejezet. A’ magyarok’ első érintkezése a’ habsburgi házzal. (A’ magyarok’ részvétele a’ morvamelletti ütközetben augusztus 26-kán 1278.) Wien, 1843.
524. Papp J. 2000.
525. *Die drey Grossen Koenige der Hungarn aus dem Arpadischen Stamme* von Dr. Fessler. Breslau bey Wilhelm Gottlieb Korn, 1808.
526. Papp J. 1987.
527. *Művészet 1780–1830 kat.* 1980, 63–71.
528. *Hazai és Külföldi Tudósítások*. 1820. I. 25–26.
529. Az 1822-ben megjelent kötetben. *Die Geschichten der Ungern und Ihrer Landsassen*. Erzähler von Dr. J. A. Fessler. V. Leipzig, bei J. F. Gleditsch. 1815–1825. I–X.
530. *Icones Principum, Procerum ac praeter hos illustrium Virorum Matronarumque veteris et praesentis aevi, quibus Hungaria et Transsylvania clarent*. Opera plurium artificum et sculptorum celebratorum aeri incisae et per Adamum Ehrenreich sculptorem editae.
531. Ertz-Herzogliche Handgriffe Dess Zirckels vnd Liniais, Oder Auserwehltter Anfang zu denen Mathematischen Wissenschaften... Beschrieben von Dero Rom. Kayserl. Mayestät bestellten Feld- vnd Land-Ingenieurn dess Königreichs Böheimb, Obristwachtmeistern, etc. Anthoni Ernst Burckhard von Birckenstein. Wien, ANNO M.DC. LXXXVI. 50. kép.
532. Papp J. 2012, 437.
533. Fenyő István: *Az Aurora. Egy irodalmi zsebkönyv életrajza*. Budapest, 1955; Vayerné Zibolen 1967; Vayerné Zibolen 1973; Fábri Anna: *Az irodalom magánélete. Irodalmi szalonok és társaskörök Pesten 1779–1848*. Budapest, 1987; Szajbély Mihály: Könyv- és lapkiadás a felvilágosodás idején és a reformkorban. 1821: Megjelenik Kisfaludy Károly Aurora című évkönyvének első kötete. In Szegedy-Maszák Mihály – Veres András (szerk.): *A magyar irodalom története 1800-tól 1919-ig*. Budapest, 2007, 73–90.; Szvoboda Dományszky 2007.
534. *Tudományos Gyűjtemény*. V. 1821. III. köt. 124–125.
535. Papp J. 2009; Papp J. 2012, 206–212.
536. Sinkó 1986.
537. Papp Júlia: „Ti vagytok a’ polgári erény’s nemzetiség védangyalai...” In uó (szerk.): *A zsoldártól a rózsaszín regényig. Fejezetek a magyar női művelődés történetéből*. Budapest, 2014, 141–161.
538. Vö. Veszprémi 2010; Papp J. 2011.
539. Kazinczy Ferenc nemcsak az ő ízlésének megfelelő *Hébé*-ben, hanem a versenytárs *Aurora*-ban is publikált. Johann Blaschke a *Vaterländischer Almanach*, a *Hébe* és az *Aurora* számára egyaránt készített metszeteket. Barabás Miklós első ismert fiatalkori művén, egy quodlibeten lemásolta a *Vaterländischer Almanach* és az *Aurora* illusztrációit. A pesti német almanachban megjelent Szent László és Ákos harca témát *Szent László királyról* című versében (1846) Tompa Mihály örökítette meg stb.
540. *Aurora*, 1822; Papp J. 2012, 433. Vö. Bellák 1989.
541. Ismeretlen mester olajfestménye (MTA Művészeti Gyűjtemény), illetve Laccataris Dömötör képe (SZM–MNG).
542. *Fillértár* II. 1835. II. 44. kép.
543. Hermann Zoltán: „Magyarentd”. Adalékok a Dobozy-témához. In Csörsz Rumen István et al. (szerk.): *Margonauták. Írások Margócsy István 60. születésnapjára*. Budapest, 2009. 218.
544. Telesco 2006, 145–173.
545. Frodl-Schneemann 1984, 86–87.
546. Uo., 138–139. Újabbán vö. Krafft kat. 2016, 80., Taf. 28.
547. Johann Volnhoffer – Wilhelmus Weyde: József nádor (1803; 1818); a hadrendet ábrázoló irat felirata: „Ordre de Batali des Hungarischen Adelichen Insurgenten Corps im Lager bey Raab Anno 1809”, MNM TKCS; Fehér 2004, 160.; Papp J. 2012, 72–73.
548. *Hazai és Külföldi Tudósítások*, 1818. I. félév. 49. sz. 385–386. (Az oldalszámozás téves.) Vö. Papp J. 2001, 222.
549. Schoch 1975, 93–97.
550. Kluxen 1989, 111–117.
551. Galavics Géza: Egy Reynolds-kép mint politikai szimbólum a 18. század végi Magyarországon. Művészettörténeti nyomozás egy feljelentés kapcsán. *Történelmi Szemle*, XXIV. 1981. 2. sz. 252–261.
552. Papp J. 2001, 222.
553. Csapody Tamás: Utak és útvesztők – a sorkötelezettség története. *Valóság*, LI. 2008. 12. sz. dec. www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon.
554. Belagerung der Feste Szigeth, im Jahre 1566. *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst*, Februar 1817, No. 23–24. 94–96.; März 10 1817, No. 29–30. 117–120.; Telesko 2006, 380–383.; Papp J. 2009; Papp J. 2012, 206–212.
555. Decker, Johann Stephan: *Peter Krafft vor der Staffelei bei der Arbeit an Zriny*. 1820. Frodl-Schneemann 1984, Abb. 16.
556. Ismét közölve Frodl-Schneemann 1984, 173–176.
557. Galavics 1998; Laczházi 1999.
558. A kompozíció 1821-ben készített egyik változata 2016-ban Bécsben, az Österreichische Galerie-ben rendezett Peter Krafft-kiállításon volt látható (Benedikt Abensperg und Traun gyűjtemény). Vö. Krafft kat. 2016, 141., Taf. 65.
559. Kazinczy levele Rummy Károly Györgynek (KazLev XIII. 3007. levél. 199–202.), Kazinczy levele Sárospályi Istvánnak (KazLev XIII. 3047. levél. 295–297.), Sárközy Kazinczynak (KazLev XIII. 3104. levél. 412–417.), Kazinczy Guzmics Izidornak (KazLev XXII. 5623. levél. 422–429.).
560. Galavics Géza: A Zrínyi kirohanása téma története. In *Művészet 1830–1870 kat.* 1981, I. köt. 61–65.; II. köt. 267–268.
561. *Zrínyi Miklós minden munkái*. Kiadta Kazinczy Ferenc. Pest, 1817.
562. Krafft festményén Zrínyi ábrázolása – éppúgy, mint Johann Blaschke Hormayr *Oesterreichischer Plutarchja* számára 1807-ben készített rézmetszete – Matthias Zündt Zrínyi-portréjának (1566) ikonográfiai típusát követi. Papp J. 2012, 208–209.
563. Esztergár László: Kazinczy és Krafft Péter Zrínyi-képe. *Művészet*, IV. 1905. 1. sz. 66–67.
564. Vö. Papp Júlia: „Végy tórsadnak a harcba...” A vitéz szigetvári nő a 19. század elejének képzőművészetében. *Új Művészet*, XXVII. 2016. 6. sz. 40–44. (Másodközlés: Emlékpajzs Szigetvárnak. Válogatás a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” emlékvé történelmi, irodalomtörténeti tanulmányaiból, műalkotásaiból és ünnepi dokumentumaiból. Szerk. János Zoltán. Budapest, 2016, 253–256.); Papp J. 2017.

565. *Régi Magyar Költők Tára. XVI. századbeli magyar költők művei. Hatodik kötet. 1560–1566.* Budapest, 1912, 300–311.
566. A könyv egyes részei 1571-ben Wittenbergben jelentek meg.
567. Vö. Papp J. 2016.
568. A legismertebb közülük: *La Galerie des femmes fortes par le P. Pierre Le Moyné.* Paris, 1647, 140–142.
569. Zrínyi Miklós, avagy Sziget várának veszedelme. Egy Históriai Szomorú-játék Három Felvonásokban, Mellyet Német Nyelven kibotsátott Werthész Kelemen. A' Királyi Magyar Universitasban a' jó-ízlés' Professora; Magyarra pedig fordítottat Gy. Cs. I. Kömárom 1790. (Csépany István). In *Pálos iskoladramák, királyi tanintézmények, katolikus papneveldek színhátékai.* Budapest, 1990, 497. (Régi magyar drámai emlékek – XVIII. század – 3.)
570. Vö. Papp J. 2014.
571. Kis János: Ifjúság barátja, vagy hasznosan mulattató darabok a' két nembéli ifjúság számára. Pest, 1816, II. köt. 180–183.
572. A képről a nőalak említése nélkül lásd Történelem – kép kat. 2000, 531., IX–3.; *Zrínyi-emlékalbum.* 500 éve született a szigetvári hős. Budapest, 2008, 57. kép, 212–213.
573. ÖNB Bildarchiv und Graphiksammlung, Ltsz. Port_00004121_01. Vö. Cennerné Wilhelmb Gizella: *A Zrínyi család ikonográfiája.* Budapest, 1997, 87. (120. katalógustétel.)
574. OSZK, Zeneműtár. A mű tervezett kiadásáról a Honderű is tudósított. *Honderű. Szépirodalmi és divatlap.* 1843. Budán. 19. sz. máj. 13. 651–652.
575. Kazinczy Ferenc: *Nicolaus Zrínyi in Szigeth. Frei nach dem Ungarischen des Franz von Kazinczy. Mit einigen Worten über Peter Krafft und seine Kunstaussstellung im Monat May 1825.* Wien, 1825, 29.
576. Kovács, Kálmán: Theodor Körner Zrínyi. Die Wiedergeburt des Nikolaus Zrínyi um 1800. In Kühlmann, Wilhelm – Tüskés, Gábor – Bene, Sándor (Hrsg.): *Militia et Litterae. Die beiden Nikolaus Zrínyi und Europa.* Tübingen, 2009, 285–303.
577. Főrizs Gergely: Zrínyi és Zrínyi. Szemere Pál fordítása Theodor Körner Zrínyijéből és Élet és Literatúrában. In Gurka Dezső (szerk.): *A középkor vetületei. A 18–19. századi középkor-értelmezések filozófiai, tudományos és művészeti aspektusai.* Budapest, 2011, 164–167.
578. *Élet és Literatúra*, I. 1826. 1. sz. 15–59.
579. Főrizs Gergely: Zrínyi és Zrínyi. Szemere Pál fordítása Theodor Körner Zrínyijéből és Élet és Literatúrában. In Gurka Dezső (szerk.): *A középkor vetületei. A 18–19. századi középkor-értelmezések filozófiai, tudományos és művészeti aspektusai.* Budapest, 2011, 164–167.
580. Die Darstellung großer, der National – Ehre angehöriger Handlungen durch die Kunst, war von jeher das wirksamste Mittel, große Thaten im lebendigen, und allgemeinen Andenken zu erhalten; und die Beschäftigung damit enthält des Künstlers würdigste Bestimmung. H. n. é. n. 2. lap.
581. Szentesi 2000, 86.
582. Mályusz Elemér: *Sándor Lipót főherceg nádor iratai.* Budapest, 1926, 143–144., 157–158.
583. Ligeti Antal: *A Nemzeti Múzeum képcsarnokának ismertető lajstroma.* Budán, 1870, 4., 27.; Éber László: A múzeumi képtár múltja és jelene. In Szalay I. 1902, 179–208.; újabb szempontokkal: Cifka Brigitta: „L'empereur François couronné roi de Hongrie” par J. P. Krafft / J. P. Krafft: Ferenc császár magyar királyiá koronázása”. *Bulletin du Musée Hongrois des Beaux-Arts*, XXXIX. 1993. 51–61., 121–126.
584. Esztergár László: Kazinczy és Krafft Péter Zrínyi-kepe. *Művészet*, IV. 1905. 1. sz. 64–67.
585. Vancsa 1975, 145–158.; Szentesi 2000; Szentesi 2005; Szentesi 2005b.
586. Frodl-Schneemann 1984, 69.
587. Uo.
588. Történelem – kép kat. 2000, 531–532.; Krafft kat. 2016, 140., Taf. 64.
589. Perger, Anton Ritter von: *Die Wiener Kuntvereinsblätter von 1832 bis 1846.* Wien, 1846, 31–41.
590. Felirata: „Zrínyi kirohanása Szigetvárból. Eredetije a m.n. múzeum tulajdona. Nyomt.: a műsokszorosító egylet Bécsben. Minden utánzás tilos.” MNM TKCS.
591. Lichtenstein, Jacqueline (éd.): *Conférences de l'Académie Royale de Peinture et de Sculpture 1648–1681.* 1. köt. Paris, 2007; Marosi 1976, 38–42.
592. Dresdner, Albert: *Die Entstehung der Kunstkritik im Zusammenhang der Geschichte des europäischen Kunstlebens.* München, 1915, 110–116.
593. Féliiben 1667-ben tartott konferencia-előadásából idézi Marosi 1976, 41.; Fontaine, André: *Les doctrines d'art en France; peintres, amateurs, critiques, de Poussin à Diderot.* Paris, 1909, 56. Lásd www.archive.org/details/lesdoctrinesdartoofontuoft.
594. Mraz, Simon: Die Geschichte der Akademie der bildenden Künste in den 30er und 40er Jahren des 18. Jahrhunderts unter besonderer Berücksichtigung des internationalen, politischen und künstlerisch-organisatorischen Umfelds. Magisterarbeit, Wien, 2007, 99. www.othes.univie.ac.at/273/1/10-22-2007_9500675.pdf.
595. Dresdner, Albert: *Die Entstehung der Kunstkritik im Zusammenhang der Geschichte des europäischen Kunstlebens.* München, 1915, 252.
596. *Einleitung in die Malerey aus Grundsätzen.* Aus dem französischen des Roger von Piles übersetzt. Leipzig, 1760. www.digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/piles1760; Frontispiz.
597. Dresdner, Albert: *Die Entstehung der Kunstkritik im Zusammenhang der Geschichte des europäischen Kunstlebens.* München, 1915, 130.
598. Das Publikum der Pariser Académie Royale. In Kernbauer, Eva: *Der Platz des Publikums. Kunst und Öffentlichkeit im 18. Jahrhundert.* Inaugural-Dissertation vorgelegt der Universität Trier Fachbereich III Fach Kunstgeschichte, 2007, 111–151. www.ubt.opus.hbz-nrw.de/volltexte/2008/487/.
599. Herrmann-Fichtenau 1983; North, Michael: Niederländische Gemälde und Sammlungen in Europäischen Residenzen und Städtischen Zentren (18. Jahrhundert). In Mai, Ekkehard (Hrsg.): *Holland nach Rembrandt. Zur niederländischen Kunst zwischen 1670 und 1750.* Wien–Köln–Weimar, 2006, 1–18.
600. Sauder, Gerhard (Hrsg.): *Theorie der Empfindsamkeit und des Sturm und Drang.* Stuttgart, 2003, 4–5.
601. Kobold, Sonja: *De Louvre: Bildungsinstitution und Musentempel. Rezeption eines Museums im Medium Text vom ausgehenden 18. bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts. Rezeptionsverhalten exemplifiziert anhand der Kataloge.* Inaugural-Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades der Philosophie an der Ludwig-Maximilians-Universität. München, 2005, különösen 213–216.
602. *Vom Adel der Malerei. Holland um 1700.* Ausstellungskatalog, Dordrechts Museum. Hrsg. Mai, Ekkehard – Sander, Paarlberg – Weber, Gregor J. M. Köln, 2006; Mai, Ekkehard (Hrsg.): *Holland nach Rembrandt. Zur niederländischen Kunst zwischen 1670 und 1750.* Wien–Köln–Weimar, 2006, vii–x.
603. Laure 2001, 501–512., 508.
604. Hyde, Melissa Lee: *Making Up the Rococo. François Boucher and His Critics.* Los Angeles, 2006.

605. Radnóti Sándor: Az eredetiség Winckelmannnál. *Holmi*, XVIII. 2005. 2. sz. 174–192.
606. Dobai, Johannes: *Die Kunstliteratur des Klassizismus und der Romantik in England*. 1–3. köt. Bern, 1974–1977.
607. Wind, Edgar: Humanitátsídeje és heriosított portrét a der englischen Kultur des 18. Jahrhunderts. In *England und die Antike. Vorträge der Bibliothek Warburg, 1930–31*. Leipzig und Berlin, 1932, 156–229.; Busch, Werner: Heroisierte Porträts? Edgar Wind und das englische Bildnis des 18. Jahrhunderts. In Bredekamp, Horst (Hrsg.): *Edgar Wind: Kunsthistoriker und Philosoph*. Berlin, 1998, 40.
608. Sonnenfels, Joseph von: *Von dem Verdienste des Portraitmalers...* Wien, 1768, 10. A mű fellelhetőségét Buzási Enikőnek köszönhetem.
609. Sonnenfels, Joseph von: *Von dem Verdienste des Portraitmalers...* Wien, 1768, 39.
610. Kluxen 1989, 56.
611. Warnke 1998, 266.
612. Uo., 275
613. Vö. Basics Beatrix: *Egy gyűjtemény titkai – a betleri Andrásy-kastély képei*. www.avorospostakocsi.hu/2010/05/26egygyujtemeny-titkai---a-betleri-andrassy-kastely-kepei/; Dr. Nagy Zoltán: *A Batthyány év Vas megyében*. (Lásd képgaléria.) www.kormend.hu/o/hirek/8411/a-batthyany-ev-vas-megyeben; www.nadasdy.barokkudvar.hu/site/?q=bibliografia.
614. www.esterhazy.at/hu/fraknovara/676822/A-fraknoi-var-toer-tenete.
615. Jávor Anna: Rokokó idill vagy egy rossz házasság képei? Az edelényi kastély festményeinek programja. *Művészettörténeti Értesítő*, LXII. 2013. 2. sz. 260–261.
616. Serfőző Szabolcs: A pécsi püspöki palotában őrzött grafikai művek. In *A Pécsi püspökség évezredes öröksége. Történet – kiállításvezető – érdekességek*. Pécs, 2015, 119.
617. Jávor 2002.
618. Korhecz 2012, 278.
619. Koroknay 1965; Rózsa Gy. 1973. A teljes sorozat kiváló minőségű replikája került elő nemrégiben New Yorkban, egy magángyűjtőnél.
620. Sz. Kürti Katalin: Szüts János hajdúkerületi és Kis András kismarjai piktorról. In *A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve*. IV. Szerk. Gazdag István. Debrecen, 1977, 176–178.
621. Bicskei 2007.
622. Lovas 1999, 452.
623. Papp J. 2010a, 144.
624. Papp J. 2000.
625. Egykor Fertőd-Eszterházán, ma Esterházy Privatstiftung, Kismarton (Eisenstadt, Ausztria).
626. Kazinczy Ferenc: *Pestre. Töredék pesti útleírásából. Írta 1828-ban*. Sajtó alá rend. Rexa Dezső. Budapest, 1929, 15.
627. *Tudományos Gyűjtemény*, I. 1817. II. 175.
628. Vö. Fehér 2004, 160–161.; Papp J. 2012, 72–73.
629. Balogh István: A Debreceni Református Kollégium gyűjteményeinek keletkezése. In Zádor–Szabolcsi 1978, 585–610.
630. Sz. Kürti Katalin: Kazinczy és a debreceni művészeti élet. *zéphalom*, III. 1991, 109.; Győri L. János: „Egész Magyarországnak és Erdélynek világosító lámpása” – *A Debreceni Református Kollégium története*. Tiszántúli Református Egyházkerület kiadása, Debrecen, 2008.
631. Rózsa Gy. 1977, 32., 37. sz.
632. Beszkid Miklós: Egy elfeledett képirónk. *Művészet*, XIII. 1914. 1. sz. 53., 59–60.
633. András–Papp 2004; Bicskei 2016.
634. Bicskei 2007.
635. Kazinczy Ferenc: *Pestre. Töredék pesti útleírásából. Írta 1828-ban*. Sajtó alá rend. Rexa Dezső. Budapest, 1929, 23.
636. Csatkai Endre: *Cégérek*. Budapest, 1971; Cégérekről: *Hazai és Külföldi Tudósítások*, XXV. 1833. II. 12. sz.; *Rajzolatok*, II. 1836. 36. sz. 504.; *Regélő*, IV. 1836. II. 471.; uo. VII. 1839. 270.; *Hasznos Mulatságok*, 1820. II. 396.
637. Bicskei 2007, 166., 170.
638. Szent István lovagjai kat. 2015.
639. Vö. Bicskei 2007, 165–166.
640. Frodl-Schneemann 1984, 133., kat. 49.; Rózsa Gy. 1977, 31.
641. Uo.
642. Szvoboda Dománszky 2006.
643. Lovas 1999.
644. Schoch 1975, 85., 101. kép.
645. Bakó 2011, 35–36.
646. A király képmása lappang.
647. Dr. Beszkid Miklós: Egy elfeledett képirónk. *Művészet*, XIII. 1914. 1. sz. 47–63.
648. Ács Lipót: Boros Nepomuk János. *Művészet*, XI. 1912. 6. sz. 230.; Buzási 2017, 16–17.
649. Csatkai 1970.
650. Szvoboda Dománszky Gabriella: Vármegyei képgalériák a történelmi Magyarországon. Kézirat.
651. *Regélő Pesti Divatlap*, II. 1843. máj. 7. 1178.
652. Szvoboda 1982.
653. Gonda Zs. 2001, 15.
654. Bártfai Szabó 1931.
655. Színezett rézmetszet. Historische Sammlung aller noch bestehenden Ritterorden der verschiedenen Nationen von A. M. Perrot. Leipzig, 1821, Tab. X.
656. Kazinczy Ferenc Guzmics Izidornak, Széphalom, 1829. máj. 27. *KazLev XXII*. 5623. levél. 426.
657. „Szegény atyám teljesen elhagyatva lóg kigyók és krokodilok között.” Széchenyi István: *Napló*. Szerk. Oltványi Ambrus. Budapest, 2002, 476. 1828. júl. 4.
658. A terem felavatásáról lásd *Vasárnapi Ujság*, XI. 1864. 51. sz. 549–550.; XI. 1865. 20. sz. 240.; *Vasárnapi Ujság*, XIX. 1872. 23. sz. 301. Vö. Berlász 1981, 392., 468.
659. *KazLev XII*. 2791. levél. 226.
660. Bakó 2011, 23.
661. Péter, 1936.
662. Petrová-Pleskotová, Anna: *K počiatkom realismu v slovenskom maliarstva, Josef Czauzík a jeho okruh*. Bratislava, 1961, 62.
663. Beňová 2010.
664. Szabó J. 1985, 79.
665. Vayerné Zibolen 1987; Jávor 1984; Bellák–Jernyei Kiss–Keszler–Mikó–Szakács 2009, 224–225.
666. *satkai* 1970, 24.
667. *Pesti Hírlap*, II. 1842. 137. sz. 286.
668. Koday 1943; Szvoboda Dománszky 2011, passim.
669. Labádi 2003.
670. Batsányi portréiról lásd: Rózsa Gy. 1960, 633–643.; Rózsa Gy. 1963; Rózsa Gy. 1977.
671. *A Magyar Nemzeti Múzeum képtárának festményei és grafikai állaga*. I. füzet. Budapest, 1909, 572.; *A Történelmi Képcsarnok műtárgyainak leíró lejtorma*. Budapest, 1907, 117.; *A Magyar Történelmi Képcsarnok katalógusa*. Budapest, 1922, 34., 342. sz.; Rózsa Gy. 1960, 637–638.; Rózsa Gy. 1963, 53.; Rózsa Gy. 1977, 31.; Papp J. 2013; Papp J. 2013b.

672. Kassa, Vychodoslovenské múzeum, ltsh. S 1085.
673. *Bacsányi János és kora.* Eredeti levelezések és egykorú források nyomán írta Horánszky Lajos. Budapest, 1907, 255. A német nyelvű eredeti levél szövegét lásd Sz. Nemes Éva Margit: *Batsányi Párizsban. Találkozás Gabriellával 1810–1811.* Budapest, 1942. 46.
674. *Bacsányi János és kora.* Eredeti levelezések és egykorú források nyomán írta Horánszky Lajos. Budapest, 1907, 230. A német nyelvű eredeti levél szövegét lásd Rózsa Gy. 1960, 638.
675. A közéleti és magánportré közötti korabeli kapcsolat kérdéséhez vö. Bicskei 2015.
676. KazLev XIII. 2965. levél. 76.
677. Uo., 84. Vö. Rózsa Gy. 1960, 639.
678. Keil, Robert: *Heinrich Friedrich Füger. 1751–1818. Nur wenigen ist es vergönnt das Licht der Wahrheit zu sehen.* Wien, 2009, 84–85. kép, 486–487. tétel.
679. Keil, Robert: *Heinrich Friedrich Füger. 1751–1818. Nur wenigen ist es vergönnt das Licht der Wahrheit zu sehen.* Wien, 2009, 376.
680. Rózsa Gy. 1955, 226.; Rózsa Gy. 1956, 148–149.
681. Buzási 1984.
682. *Batsányi János poétai munkái.* Második, megővített kiadás. A Szerzőnek képével. Budán, 1835.
683. Berger, Friedrich: János und Gabriele Batsányi. Ein Dichterehepaar im Linzer Exil. In *Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines Gesellschaft für Landeskunde.* Bd. 140/1. Linz, 1995, 205–245.
684. Juranics László levele Batsányi Jánoshoz. 1829. dec. 21. Értény. MTA KIK KRKGY, Magy. Ir. Lev. 152. 4°. C. I.–IV. I. csomó.
685. Batsányi János. Pest. 1865. Magyar költők arcképei XIV. *Koszorú. Hetilap a szépirodalom s általános műveltség köréből,* 1865. febr. 12. Első félév. 7. sz.; Vö. Rózsa Gy. 1977, 31.; Révész 2008, 84., 92.
686. *Vasárnapi Újság,* XLI. 1894. 48. sz. 798.
687. Annibale Carracci, fivére, Agostino Carracci, unokatestvére, Lodovico Carracci.
688. Panofsky, Erwin: *Idea. Ein Beitrag zur Begriffsgeschichte der älteren Kunsttheorie.* Berlin, 1960, 23–39.
689. Pochat 2001, 34.
690. Uo., 37–38., 43–47.
691. Uo., 39.
692. Hamilton, William: *Campi Phlegraei. Observations on the Volcanos of the Two Sicilies.* Neapel, 1776–1779, Taf. 12.
693. Heringman, Noah: *Romantic Rocks, Aesthetic Geology.* New York, 2004.
694. Herrmann-Fichtenau 1983, 11–19.
695. Białostocki 1982, 21–41.
696. Hauser, Arnold: *A művészet és az irodalom társadalomtörténete.* I. köt. Budapest, 1968, 368.
697. További példák: Gosztola 2008.
698. Grabner 2001a, 99–100.; Zmólnig 2008, 70–80.
699. Becker, Wolfgang: *Paris und die deutsche Malerei 1750–1840.* München, 1971. 94–95.
700. *Europa Arkadien – Jakob Philipp Hackert und die Imagination Europas um 1800.* Symposium veranstaltet vom Historischen Seminar der Universität Basel. Andreas Beyer (Basel), Lucas Burkart (Basel), Achatz von Müller (Basel) in Zusammenarbeit mit Gregor Vogt-Spira (Greifswald). Gut Boldevitz Rügen, 2005.
701. *Im Licht von Claude Lorrain: Landschaftsmalerei aus drei Jahrhunderten.* Ausstellungskatalog, Haus der Kunst München. Hrsg. Roethlisberger, Marcel. München, 1983.
702. *Idyllen in gesperrter Landschaft: Zeichnungen und Gouachen von Salomon Gessner, 1730–1788.* Ausstellungskatalog, Kunsthaus Zürich. Hrsg. Waldkirch, Bernhard von. München–Zürich, 2010.
703. Galavics 1999, 23–28.
704. Csanádi-Bognár 2008, különösen: 144–145.
705. Zmólnig 2008.
706. Tárnok 1975.
707. Lajta 1954; Művészet 1780–1830 kat. 1980, 121.
708. Becker, Wolfgang: *Paris und die deutsche Malerei 1750–1840.* München, 1971, 94.
709. Knip, Josephus Augustus: *Vue de la Grotte de Fingal a l’Ile de Staffa une des Hebrides.* 1804. www.georgeglazer.com/prints/vista/fingal.html.
710. Koschatzky, Walter: *Thomas Ender (1793–1875). Kammermaler Erzherzog Johanns.* Graz, 1982; Mázi–Rozsondai 2000.
711. Szabó Júlia: *Thomas Ender.* www.ender.mtak.hu; Gonda Zs. 2001, 15.
712. Behler, Diana: Carl Gustav Carus: „Briefe über Landschaftsmalerei und die frühromantische Theorie.” In *Athenäum – Jahrbuch für Romantik.* 3. Jahrgang. 1993, 107–139.
713. Badt, Kurt: *Wolkenbilder und Wolkengedichte der Romantik.* Berlin, 1960, 18–44.
714. Pochat 2001, 95–96.
715. Katona 2004.
716. Oettermann, Stephan: *Das Panorama. Die Geschichte eines Massenmediums.* Frankfurt am Main, 1980, 13–15.
717. Becker, Wolfgang: *Paris und die deutsche Malerei 1750–1840.* München, 1971, 95.
718. Burke, Peter: Útmutatás az utazástörténet számára. *Korall,* VII. 2006. 26. sz. 5–24.
719. Rózsa Gy. 2003; uő: Romy Károly György csak külföldön nyilvántartott műve. *Magyar Könyvszemle,* CXX. 2004. 1. sz. 59.
720. Oettermann, Stephan: *Das Panorama. Die Geschichte eines Massenmediums.* Frankfurt am Main, 1980, 23., 30.
721. Young, Arthur: *Travels During the Years 1787, 1788 and 1789, Undertaken More Particularly with a View of Ascertaining the Cultivation, Resources, and National Prosperity, of the Kingdom of France.* London, 1792; Stagl 2002, 294–299., 317.
722. Schütz, Joseph Baptist: *Allgemeine Erdkunde für denkende und gebildete Leser, Oder Beschreibung aller Länder der fünf Weltheile: Ihrer Sage, ihres Klimas, ihrer Naturprodukte, Landeskultur, merkwürdigsten Städte, schönsten Gegenden, interessantesten Kunstwerke, Ruinen und Denkmähler, dann ihrer Einwohner, deren Lebensart, Kleidung, Handel, Künste, Wissenschaften, Religion und Staatsverfassung.* Wien, 1808; Schützröl: Papp J. 2010a, 148.; Papp J. 2012, 175–176.
723. Bright, Richard: *Travels from Vienna through Lower Hungary: with some remarks on the State of Vienna during the Congress, in the Jahr 1814.* London, 1818, 351–357. Magyarul Richard Bright utazásai a Dunántúlon 1815. (Ford. Szerecz Imre.) Veszprém, 1970.
724. Tóth István: Ovidius és Savaria – egy legenda / Ovidius und Savaria – Eine Legende. In Lengvári István (szerk.): *Barta Gábor Emlékkönyve.* Pécs, 1996, 1–18. A korabeli hazai honismereti törekvésekhez vö. Korabinszky János Mátyás: *Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn.* Pozsony, 1786; Schwartner, Martin: *Statistik des Königreichs Ungarn.* Pest, 1798; Vályi András: *Magyar Országának leírása.* I–III. Buda, 796–1799.
725. Boutibonne Lajos – Lántz József: *Gömör Vármegyei Tájékok Rajzolatai.* 1826–1827 (litográfia).

726. Idézi Bayer József: *Metszetek a XIX-ik évszázad elejéről. Művészet*, IV. 1905. 4. sz. 277.
727. *Gegenden und Alterthümer aus Siebenbürgen. Für Anfänger im Zeichnen...* Schwarz und illuminirt nach der Natur gezeichnet und gestochen von Joh. Neuhauser. 1807.
728. Hunfalvy János – Rochbock Lajos: *Magyarország és Erdély eredeti képekben. Történelmi és helyirati szöveggel*. I–III. köt. G. Lange, Darmstadt, 1856–1864.
729. Galavics 1980.
730. Scheiber 1961; Rózsa Gy. 1978; Kresz Mária: *Magyar paraszt-viselet: 1820–1867*. Budapest, 1956, 16–17.
731. Papp J. 2012, 269–272.
732. Goedsche, Friedrich Wilhelm: *Vollständige Völkergallerie in getreuen Abbildungen aller Nationen mit ausführlicher Beschreibung derselben*. I–IV. köt. Meissen, 1830–1839.
733. *Magyarföld és népei eredeti képekben*. Föld- és népismei, statisztikai és történelmi folyóirat. Fényes Elek és Luczenbacher János felügyelete mellett szerkeszti és kiadja Vahot Imre. Pest, 1846.
734. Révész 2010.
735. Sterne, Laurence: *A Sentimental Journey Through France and Italy*. London, 1768. Kazinczy Ferenc: *Érzékeny utazások Francia- és Olaszországban*. 1797. Kazinczy fordítását Határ György dolgozta fel: Sterne, Laurence: *Érzékeny utazás Francia- és Olaszországban*. Utószó Kéry László. Budapest, 1957.
736. *Panorama der Oesterreichischen Monarchie...* Pesth und Leipzig, 1839–1840.
737. Róka 2010.
738. *Művészet 1780–1830 kat.* 1980, 124–127.
739. Az aquatinta lapok metszője Wilhelm Friedrich Schotterbeck, svájci származású, Bécsben élő metsző.
740. Rózsa Gy. 1982–1983; *Művészet 1780–1830 kat.* 1980, 133–134.
741. Sartori, Franz: *Neueste Reise durch Österreich*. Wien, 1807; Telesco, Werner: *Patriotismus, Vaterlandsliebe und – Erziehung*. In Telesco 2006. 52–54.; Papp J. 2012, 181–182.
742. Rózsa György: Romy Károly György csak külföldön nyilvántartott műve. *Magyar Könyvszemle*, CXX. 2004. 1. sz. 59–62.
743. Koschatzky, Walter: *Rudolf von Alt. Zweite wesentliche erweiterte Auslage mit bislang unveröffentlichten Hauptwerken der Malerfamilie Alt*. Wien, 2001, 71–87.
744. Seenger–Rózsa.
745. *Panorama der Oesterreichischen Monarchie...* Pesth und Leipzig, 1839–1840.
746. Újabb címmel 1839-ben: „Pittoreskes Souvenir an die schönsten Ansichten der Donau in Ungarn von Theben bis Golumbacz.”
747. Seenger–Rózsa.
748. Koschatzky, Walter: *Thomas Ender (1793–1875), Kammermaler Erzherzog Johanns*. Graz, 1982; Mázi–Rozsondai 2000; Gonda Zs. 2001; Útirajzok kat. 2001.
749. Libay Károly Lajos (1814–1888). In Libay kat. 1994.
750. Barabás 1944, 114–115.
751. Pochat 2001, 58.
752. Pogány 1957; Bodnár 1980; Markó kat. 1991; Hessky 2009a; Markó kat. 2011.
753. Markó kat. 2011, 37.
754. Pulszky F. 1958, I. 85.
755. Beňová 2001.
756. Szentesi 2007.
757. Grabner 2011.
758. Szana 1898, 19–30.
759. Róka 2010, 279.
760. Keserü 1993.
761. Uo.
762. Bellák 2011, 105–106.
763. Uo., 105.
764. Toldy Ferenc: *Kisfaludy Károly élete*. Buda, 1832; Vayerné Zibolen 1968; Vayerné Zibolen 1969; Vayerné Zibolen 1970; Vayerné Zibolen 1973; Szvoboda Dománszky 2005.
765. Vayerné Zibolen 1973, 15.
766. Uo., 16.
767. Blaskovich Múzeum, Tápiószéle.
768. Vayerné Zibolen 1973, 37.
769. Viszota 1903; Vayerné Zibolen 1973, 51.
770. *Pesti Hírlap*, 1846. febr. 17. 110.; *Pesti Divatlap*, V. 1846. I. félév. 8. sz. 159.; *Életképek*, IV. 1846. 2. sz. 37–41. Közli: Fejős I. 1957, 40.
771. Toldy Ferenc ajándoka, 1846. jan. 26. és márc. 27.; Csernitzky 1995, 248.
772. Zlinszky János ajándoka, 1846. jan. 26.; Csernitzky 1995, 248.
773. Jávor Anna: A magyar Osszián (Donát János egy elveszett kópéjéről). *Ars Hungarica*, XII. 1994. 1. sz. 95–100.; Szvoboda Dománszky 2001, 24.; Jávor 2010.
774. Seenger 1953.
775. Kazinczy Ferenc: *Az én életem*. Budapest, 1987, 557.
776. Beňová, Katarína (ed.): *Biedermeier*. Exhibition catalogue, Pozsony, Esterházy Palota, 2015, 116.
777. Kolbe 1992.
778. Schäffer A.: *Mátyás király Wiener-Neustadti hagyományából vett csendéletkép*. (1851) A Képcsarnok Egylet ajándoka, 1851. (aug. 22.) fatábla, o. 126 × 94 centiméter, SZM ltsz. 2774, leltárból törölve 1949. Csernitzky 1995, 51.

Szobrászat

779. Pusztai 1980.
780. Komárik 2002, 469–472.
781. Jávor 2006, 51.
782. Lyka 1922, IV. 90.
783. Meller 1905, 204–210.
784. Cifka 1978, 508.
785. Csatai 1983, 25.
786. Lyka 1922, II. 75.
787. Buzási 2016.
788. *Történelem – kép kat.* 2000, 231.
789. Mikó 2000a, 42–46.
790. Szentesi 1997, 56.
791. Uo., 61–63.
792. Csanádi-Bognár 2008; Papp J. 2008; Szép és a Jó kat. 2009; Debreczeni–Gönczy 2010.
793. *Kazinczy Ferencz' Eredeti munkái*. A' M. T. T. megbízásából összeszedék Bajza és Schedel. II. köt. Utazások. Budán, 1839, 40.
794. KazLev XIX. 4442. levél. 275.
795. Radnóti Sándor kifejezése. In Xenidion s Etelke. A magyar wincelmännianizmus határai. *Holmi*, 2008. nov. www.holmi.org/2008/11/radnoti-sandor-%E2%80%9Exenidion-s-etelke%E2%80%9D-a-magyar-wincelmännianizmus-hatarai.
796. Csatai 1983, 63.
797. Uo., 51.
798. Radnóti 2010, 467.
799. Csatai 1983, 24.
800. Uo., 26.
801. Uo.

802. *Hazai 's Külföldi Tudósítások*, 1812. I. köt. 29–31. sz. Újra kiadva: *Kazinczy Ferenc művei I. Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok*. Vál. és jegyz. Szauder Mária. Budapest, 1979, 844–850.
803. Idézi Csatkai 1983, 43.
804. Uo., 23.
805. Csatkai 1925, 132.; Galavics 2013. A szoborról: 282–283.
806. Csatkai 1983, 101.
807. Sisa 2013, 167.
808. Liber 1934, 42.
809. Uo., 43.
810. Szatmári 1988.
811. Pusztaí 1972, 15. Az építészek és szobrászok kapcsolatáról Pusztaí 1978, 521–522.
812. Lásd Szerdahelyi 2009.
813. Sisa 2013, 164–167.
814. Lyka 1922, IV. 29.
815. Meller 1905, 134.
816. Cifka 1978, 512.; Király 2010, 116.
817. Fülep 1923, 68.
818. Kazinczy Ferenc levélét Dessewffy Lászlóhoz idézi Meller 1905, 157.
819. Lengyel 1959.
820. Szabolcsi Bence: *A zene története az őskortól a 19. század végéig*. Budapest, 1958, 382.
821. Entz 1937, 91.
822. Szentesi 2006, 1.
823. Henszlmann Imre: *Nézetek az 1841-ki pesti múkiállítás iránt. Pesti Hírlap*, I. 1841. 59. sz. 497–499. Újraközölve Tímár 1990, 152–159.
824. Gróf Széchenyi István naplói. Szerk. és bev. Dr. Viszota Gyula. I–VI. köt. Budapest, 1925–1939. 1. kötet (1925), 278.; 4. kötet (1934), 420.; 5. kötet (1937), 321., 417.
825. Kazinczy levelét idézi Meller 1905, 151–152.
826. Uo., 100.
827. Cifka 1978, 500–506.; Király 2010, 115.
828. „...a bibliothékában számtalan kupferstichet összehánytam-ve tettem úgyhogy csaknem egész Olaszország Kunstműveivel ezek által megismerkedtem.” Levele öccséhez. In Wallentiny Dezső: *Ferenczy István levelei*. Budapest, 1912, 99.
829. Cifka 1978, 504.
830. P. Balás 1970.
831. Meller 1905, 102.
832. Király 1995, 59–61.
833. Cifka 1978, 505.
834. Meller 1905, 103.
835. Fülep Lajos: *Egybegyűjtött írások*. III. köt. Szerk. Tímár Árpád. Budapest, 1998, 108.
836. Király 2010.
837. Nyáry Pál: Felszólítás a honi szobrászat ügyében. *Athenaeum*, II. 1838. dec. 19.
838. Meller 1905, 264–266. Meller végigkíséri az emlékmű sorsának alakulását és máig érvényesen elemzi a tervek gazdasági-társadalmi hátterét: 249–321., 328–338.
839. Meller 1905, 274.
840. Tímár 1993.
841. Széchenyi István: *Kelet népe*. Pozsony, 1841, 193., 197.
842. *Athenaeum*, V. 1841. II. félév. 42. sz. 658.
843. Tímár 1993, 189.
844. Pusztaí 1989.
845. Pusztaí 1973, 105–106.
846. Tombor 1980, 187.
847. Lyka 1922, III. 96–97.
848. Pusztaí 1973.
849. Voit 1934, 43.
850. Pusztaí 1973, 95.
851. Voit 1934, 57.
852. Eredetiben idézi Szerdahelyi 2004, 187.
853. Zádor 1970, 19.
854. Petrás István fotói a Kiscelli Múzeumban.
855. Müller Gottfried: *Eine neuer Tempel der bildenden Künste. Pesther Tageblatt*, II. 1840, 566–567.
856. Marosi 1976, 224.
857. Mezei Márta: *A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig*. Budapest, 1965, 311.
858. *Hazai 's Külföldi Tudósítások*, 1824. II. köt. 44. sz. 363–364. A szobor makettjét a BTM FK Szobrászati Gyűjteménye őrzi. Ltsz. 13.170. Vö. Sisa 2013, 81., 694.
859. Csemegi 1938; Csatkai 1959.
860. *Hasznos Multságok*, 1824. II. 373.
861. A rajzokat közli: Marczievicz 1931, II., IV., V., VI., VIII. tábla.
862. Szerdahelyi 2007.
863. Sisa 2013, 165.
864. Pusztaí 1978, 27. jegyzet.
865. Széchenyi István: *Pesti por és sár*. Pest, 1865.
866. Széchenyi István: *Napló*. Szerk. és bev. Viszota Gyula. Budapest, 1978, 635.
867. Marczievicz 1931, 15.
868. Marczievicz 1931 nem közli.
869. Marczievicz 1931, VI. tábla.
870. Uo., 35.
871. Csatkai 1983, 51.
872. Lyka 1922, I. 43.
873. Meller 1905, 96–97.
874. Rózsa Gy. 1955, 226. A szoborról legújabbán lásd Lakner 2014, 107–151.
875. Cifka 1978, 507.
876. Uo., 485.
877. Cifka 1969, 11.
878. Cifka 1978, 485.
879. Cifka 1969, 11.
880. Király 1995, 59–63., 71–73.
881. Cifka 1978, 497.
882. Meller 1905, 117.
883. Meller Simon: *Ferenczy István Viczay-szobráról*. Adatok művészetünk történetéhez. *Művészet*, V. 1906. 4. sz. 280.
884. Goda 1993, 86.
885. *Athenaeum*, IV. 1840. febr. 2.
886. Meller 1905, 258.
887. Cifka 1989.

MÁSODIK RÉSZ ■ 1840–1870

A képzőművészet intézményei és nyilvánossága

1. Péter 1936, 6. A mű máig a legteljesebb összefoglalás Marastoni működéséről. Az Első Magyar Festészeti Akadémiának a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött iratanyagát (korábban Magyar Országos Levéltár: R. szekció 54. sz.) 2009-ben áthelyezték a P. szekció 2660. sz. alá. Újabbban Imre 2002, 13.
2. *A' pesti művészeti egyesület által 1841. a' városi táncsterem épületben kiállított művek lajstroma. A' Pesti Művészeti Egyesülethez. 1841dik évben beküldetett műveknek potlék-lajstroma: Maraston. Pesten. Arczképek (Daguerrotyp).*
3. Lásd L. Baji 2002a.
4. Bizonyítvány Marastoni Jakab festőművész számára. 1845. dec. 17. Idézi Farkas Zs. 2005, 130.
5. A tandíj a kezdőknek hat forint, a haladóknak nyolc forint volt, és a szükséges anyagokat is a tanulóknak kellett biztosítaniuk.
6. *Pesti Hírlap*, V. 1845. 596. sz. 414.; Ujházy 1922, 380. szerint a Weisz Bernát-féle házban négy nagy terem, 14 szoba alkotta az iskolát.
7. Péter 1936, 40.
8. A megnyitásról: *Pesti Hírlap*, VI. 1846. 758. sz. 241.; *Életképek*, 1846. okt. 10. 479., okt. 17. 505.
9. Péter 1936, 41.
10. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára: P 2260. 1. doboz. 1. tétel alapján. A mintalapok művészeinek neveit Péter Kornélia adta közre. Lásd Péter 1936, 40.
11. Horváth J. 1996.
12. Négy év alatt 12 fő végzett a gyámolító társulat költségén, maga Marastoni 28 növendékét tanított ingyen. *Magyar Hírlap*, II. 1850. 256. sz. 1192.
13. Egy-egy alkalommal öt-hat képet sorsoltak ki, melyek többnyire nem növendéki munkák voltak, hanem Marastoni és más ismert mesterek képei. *Az Első Magyar Festészeti Akadémiát Gyámolító Társulat Évkönyve 1857–1878*. Pest, 1859.
14. *Vasárnapi Ujság*, I. 1854. 20. sz. 170.
15. *Budapesti Hírlap*, 1853. febr. 13. 174.
16. Az Első Magyar Festészeti Akadémia iratanyagát Mátray József a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára: P 2260. 1. doboz. 1. tétel.) A fennmaradt pénzüsszeget átadták Marastoninak. *Vasárnapi Ujság*, VII. 1860. 18. sz. 215.
17. Ujházy 1922, 381. szerint egyes tanszerei a fővárosi iparrajziskolában „részben máig használatban vannak”, de az 1880-as években a múzeum felszólította az örökösöket, hogy a porló gipszeket szállítsák el. Ezzel megkezdődött az anyag megsemmisülése.
18. Rabinovszky 1952, 50. Marastoni már korábban is tanított, 1842-ben Szél utcai atelier-jében több növendéke volt, köztük Zichy Mihály és Jakobey Károly. „Akadémiáját” ugyanakkor Zichy nem látogatta, 1843-tól már Bécsben volt. Berkovits 1964, 15., 16.
19. *A' Magyar Nemzeti Museum Képcsarnoka festvényeit Másolók Naplója*. SZM–MNG Adattár ltsz. 4066/1942.
20. Wolf, Georg Jakob: *Die Entdeckung der Münchner Landschaft*. München, 1921; Roth, Eugen: *Damals in Oberbayern. Münchner Maler erwandern die Heimat*. München, 1970; Ludwig, Horst: *Die bayerische Flußlandschaft in der Münchner Malerei*. Mainburg, 1985; Balogh, László: *Die bayerische Seenlandschaft in der Münchner Malerei*. Mainburg, 1987.
21. Szinyei Merse 1995, 34.
22. Turcsányi 1938.
23. Gerő 1927, 2.
24. Großer Auftritt kat. 2003.
25. Ifjúkori napló. SZM–MNG Adattár ltsz. 1915–1760.
26. Keserü 1984.
27. Trefort Ágoston. Emlékbeszéd Keleti Gusztávtól. In *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat közleményei 1889*. Budapest, 1889.
28. Hessky 2009, 24.
29. Róka 2007, 18–19.
30. Ludwig, Horst: Piloty, Diez und Lindenschmit – Münchner Akademieprofessoren der Gründerzeit. In *Die Münchner Schule* kat. 1979, 61–73.
31. Ebertshäuser 1979, 94.
32. Zacharias 1985, 105.
33. Roth, Eugen: *Der Glaspalast in München. Glanz und Ende 1854–1931*. München, 1974; *Die Münchner Secession und ihre Galerie*. Ausstellungskatalog, Münchner Stadtmuseum. Hrsg. Heise, Renate. München, 1975; Hütsch, Volker: *Der Münchner Glaspalast 1854–1931. Geschichte und Bedeutung*. München, 1981.
34. Wichmann, Siegfried: Rekonstruktion der ersten internationalen Kunstausstellung 1869. In *München 1869–1958, Aufbruch zur Moderne*. Ausstellungskatalog, Haus der Kunst. München, 1958, 19.; Grösslein, Andrea: *Die internationalen Kunstausstellungen der Münchner Künstlergenossenschaft im Glaspalast in München von 1869 bis 1888*. München, 1987.
35. Szinyei Merse 1989, 136. Noha a festő levelében a francia művészeket említi, Király Erzsébet tanulmányában levezeti, hogy milyen fontos hatást gyakorolt a svájci Arnold Böcklin a fiatal művészre a természetet filozófiája középpontjába állító felfogásával. Király 2000.
36. Szinyei Merse 1990, 78–83.
37. Az országgyűlés az 1836. évi 37. tc.-ben fogadta el Pyrker adományát. A Magyar Nemzeti Múzeum építési munkálatai miatt a Pyrker-képtár az adományozás után 1844-ig Egerben maradt, s csak 1846. március 19-én nyílt meg az új épületben. A képtár 192 képe között csak egyetlen magyar festmény volt, Markó Károly Pyrkernek ajánlott *Szent Hajdan gyöngyei* című alkotása. Hölvényi 1987; Kiss 2002; Szigethy 2002.
38. Mátray Gábor: *Pyrker János László egri patriarcha-érsék képtára a' Magyar Nemzeti Múzeum képcsarnokában*. Pest, 1851.
39. Az egyesület alapszabályát 1845 szeptemberében fogadta el a Helytartótanács. Mátray Gábor: *A Magyar Nemzeti Múzeumban létező nemzeti képcsarnok Ünnepélyes megnyitása*. Pest, 1851; Kubinyi Ágoston: *A Magyar Nemzeti Múzeum Képcsarnokának Lajstroma*. Pest, 1868; Fejős I. 1957, 38.; Aranyérmek kat. 1995.
40. Garas Klára: *Festmények és faragványok*. In Jankovich kat. 2002, 47–48.
41. Mátray Gábor (szerk.): *Nemzeti Képcsarnokot Alakító Egyesület Évkönyve. Második korszak. VIII–XVII-dik év. 1852–1861*. Pest, 1862; Fejős I. 1957. A Nemzeti Képtár 1862-es állapotának rekonstrukciója: Csernitzky 1995.
42. Veszprémi 2005.
43. Berlász 1981, 328–338.
44. Uo., 398–402.
45. Kelemen Lajos: Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története. In Erdélyi Pál (szerk.): *Emlékkönyv az Erdélyi Múzeum-Egyesület félévszázados ünnepére 1859–1909*. Kolozsvár, 1942, 16. Vö. Papp J. 2013a.
46. Szabó T. A. 1942, 16–22.
47. Uo., 32.
48. Habermas, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. (1962; először magyarul Budapest, 1971). Budapest, 1993. 41.

49. Jobb 1984, 821.
50. Dobrovits 1936, 36–37.; Lásd Reisz László: Egyletek a dualizmus-kori Magyarországon. *Statistikai Szemle*, LXV. 1988. 10. sz. 930–
51. Pajkossy 1991, 18.
52. Uo., 18.
53. Jobb 1984, 822.
54. *Statistische Darstellung des Vereinswesens im Kaiserthume Österreich. Im Auftrage seiner Excellenz des Herrn Ministers des Innern Alexander Freiherrn v. Bach, nach amtlichen Quellen bearbeitet von Dr. Moritz v. Stubenrauch*. Wien, 1857, 347–363.
55. Joó János: *Nézetek a magyar nemzet műveltségi és technikai kifejlése tárgyában*. Buda, 1841; lásd Voit Pál: *Joó János egri rajztanár Magyar Atheneuma*. Budapest, 1936.
56. Szvoboda Dománszky 2007.
57. Fenyő 1997.
58. Langenstein 1983.
59. Füssli – 1793-tól a zürichi egylet tagja – az angol egyleti szokásokat ajánlotta. Pupikofer, O. von – Heierli, J. – Nägeli, A. – Schlöpfer, C. – Pfenninger, H. – Stebel, A. (Hrsg.): *Die Entwicklung der Kunst in der Schweiz*. St. Gallen, 1914, 350–351.
60. Langenstein 1983, 20–21.
61. A müncheni műegyleti galéria a második világháború során veszett el. Lásd Langenstein 1983, 221.
62. A Pesti Műegylet vásárlásai 1840–1852 között: egyesületi vásárlás: 226 mű, 28 645 forint értékben, a múzeumnak tíz művet ajánlékoztak, magánosok vásárlása 54 db mű, 8213 forint értékben. (Az 1840. év magánvásárlásainak darabszáma ismeretlen, az 1843. év magánvásárlásai ismeretlenek. Lásd Szvoboda Dománszky 2007, 270–279.) A számok csak irányadók, mivel a közlemények gyakran ellentmondásosak, hiányosak, de az eltérés nem lehet számottevő. Egykorú összesítés csak a magyar művekről készült, az első 1846-ban, eszerint: egyesületi vásárlás 4904 forint, ebből magánvásárlás 920 forint. (*Hetilap*, II. 1846. 6. sz. 136.) A második alkalommal 1863-ban jelent meg összesítés a honi művészekről eszközölt vásárlásról: 1853-tól 1863-ig 280 művet vettek magyaroktól, 57823 forint 90 krajcár áron. A múzeumnak tíz művet ajánlékoztak, 8323 forint értékben. Sajtóközlemények szerint a Magyarországi (Pesti) Műegylet 1853–1864 között összesen ötszáz festményt vett meg, mintegy 106 125 forint 95 krajcár értékben, magánosok 210 darabot, 36 019 forint 85 krajcár értékben. (*Fővárosi Lapok*, I. 1864. 83. sz. 364.) A fenti mennyiségekhez hozzászámíthatunk a hátralevő két évre még mintegy kétszáz művet. Mindent egybevetve, a Pesti Műegylet működése során mintegy ezer-ezerkétszáz műalkotás talált gazdára vásárlás útján.
63. Fejős I. 1957, 37–47.
64. *A Nemzeti Képcsarnokot Alakító Egyesület Évkönyve*. Budapest, 1862.
65. Az alapítók: gróf Teleki Sámuel, báró Nyáry Antal, Palásthy Viktor, Schedius Lajos, Fáy András, Benyovszky Péter, Kiss Károly, Mátrai Gábor.
66. 1845–1851 között 15 kép került a képcsarnokba, ebből tíz ajánlékként magánosoktól, társulatoktól és művészekről. Társulati vásárlás: három darab. A Nemzeti Múzeum állományából 35 képet tettek át, köztük egy Kupeczky-festményt, Esterházy Pál ajándékát. A bruttó jövedelem 1851-ig 14 595 forint, költség 4636 forint, a tiszta vagyon 9958 forint. Lásd *A Nemzeti Képcsarnokot Alakító Egyesület Évkönyve*. Budapest, 1862.
67. Csernitzky 1995, 239–251.; Orlai Petrics Soma: Szent István és az orgyilkos. *Der Spiegel*, XXI. 1850. 45. sz. 265.; XXII. 1851. 17. sz. 693.
68. *A Nemzeti Képcsarnokot Alakító Egyesület Évkönyve*. Budapest, 1862, 6.
69. Az akcióban hét arany és 8929 forint gyűlt össze, a megbízást ismét Barabás kapta.
70. *Vasárnapi Ujság*, VIII. 1861. 4. sz. 45.
71. Csernitzky 1995.
72. „Nem felesleges talán megemlítenünk, hogy egy egyszerű (2 pftos) részvény által joga támad minden tagnak egy tehetséges, jó erkölcsű ifjat intézeti növendékül ajánlani, mellynek megválasztása azután a választmány határozatától függ; az alapító tag önmaga jelölhet s határozhat növendéket. Az évenkénti képsorolásban minden részvény illető számával játszik.” *Vasárnapi Ujság*, I. 1854. 20. sz. 170.
73. *Életképek*, 1846. okt. 24. 601.
74. Gróf Andrassy Manó, Csernovics Péter, Karácsonyi Guido, gróf Károlyi György, gróf Károlyi István, Kassa városa, Kunszt József kalocsai érsek, Marczibányi Mária, gróf Nádasdy Lipót, Nagyvárad városa és Ürményi Ferenc személyében. *Vasárnapi Ujság*, I. 1854. 20. sz. 170.
75. Ujházy 1922.
76. *Vasárnapi Ujság*, VII. 1860. 18. sz. 213.
77. Bósze Sándor: Az egyesületek helye és szerepe a magyar társadalom életében a XIX. és a XX. században. *Vas megyei levéltári füzetek*, 6. Szerk. Tilcsik György. Szombathely, 1993, 72.
78. Szmrecsányi 1911, 99–158., 102.
79. Uo.; Pipics 1929.
80. Uo., 105.
81. Cennerné Wilhelmb 1995.
82. Bécsben már a 18. század végén létezett művészsegélyező egyesület. Papp J. 2012, 33.
83. Aichelburg 2003.
84. *Magyar Képzőművész*, I. 1864. 1. sz. 14.
85. *Fővárosi Lapok*, I. 1864. II. félév. 224. sz. 931.
86. A Pesti Műegylet korszakában több külföldi mű is bekerült a múzeumba a kiállításokból.
87. Czagány 1970.
88. Hofmann 1987.
89. Koch, Georg Friedrich: *Die Kunstausstellung. Ihre Geschichte*. Berlin, 1967.
90. Bätschmann, Oskar: *Ausstellungskünstler. Kult und Karriere im modernen Kunstsystem*. Köln, 1997, 37.
91. Szvoboda Dománszky 2014, 48.
92. Meller 1905, 159.
93. Nyárády Gábor: *Az első magyar Iparműkiállítás*. Budapest, 1962.
94. *Jelentés az első magyar Iparműkiállításról. A magyar ipar-egyesület igazgató választmánya megbízásából szerkeszté Kosuth Lajos választmányi aligazgató*. Pest, 1843, 54.
95. Fejős I. 1965, 287.
96. Kőhegyi Orsolya: *A herendi porcelán*. Budapest, 2003.
97. Arenstein, Joseph Prof. Dr.: *L'Autriche à l'exposition internationale de 1862*. Vienne, 1862.
98. *Exposition Universelle de 1867 à Paris. Catalogue spécial du Royaume de Hongrie*. (Trad. par Ágost Grisza.) Publ. par la Commission royale. Paris, 1867.
99. *Honismertető. Magyarország a bécsi 1873-diki közkiállításon. Különleges katalógus. A gazdaság-, ipar-, tudomány és művészet kiállított tárgyaiból*. I. rész. Honismertető. II. rész. A kiállítók és tárgyaik lajstroma. Budapest, 1873.
100. Szvoboda Dománszky 2007, 136.
101. Langenstein 1983.

102. Művészet 1830–1870 kat. 1981, 282. 15. tábla.
103. A bemutatott művek Károlyi György kölcsönzésében: Id. Markó Károly: *Asszonyok a kútnál (Kigyóölők, Olasz táj romokkal)*, 1836; *Szüret (Tarantella 1835; a múzeumtól: Tivoli vidéke (Olaszthoni tájkép arató személyekkel)*, 1839.
104. *Katarina Ivanović emlékkiállítás*. Kiállítási katalógus, Szent István Király Múzeum. Bev. Nikola Kusovac. Szerk. Fitz Jenő. Székesfehérvár, 1983; Vö. Csernitzky 1995, 50. sz.
105. Ney Ferenc: A' pesti múkiállítás 1846-ban. *Életrajzok*, IV. 1846. VI. köt. 6. sz. 187. és 7. sz. 218.
106. Az első lajstromozott kép Marastoni Jakab *Görög nője* volt, mint a Pesti Műegylet ajándéka a Múzeumnak. (1845. nov. 22.)
107. Die diesjährige Kunstausstellung in Wien. Besprochen von F. Dusch. *Kunstblatt*, 1842. máj. 25. 342–358.
108. Történelem – kép kat. 2000, IX–12.
109. *Kunstblatt*, 1845. máj. 25. 502.
110. *Sonntagsblätter*, 1845. máj. 25. 504.
111. Keserü 1984, 33., 35., kat. 49.
112. *Budapesti Hírlap*, 1853. febr. 10. 162.
113. A fürdő a Lánchíd pesti hídfőjénél állt, ma a Belügyminisztérium épülete emelkedik a helyén.
114. *Jelenkor*, XVI. 1847. 78. sz. 464.
115. *Budapesti Hírlap*, 1853. máj. 19. 588.
116. Fejős I. 1957, 44.
117. *Vasárnapi Ujság*, VIII. 1861. 48. sz. 574.; A Madarász-mű a Palais d'Industrie egyik díszje volt, a lapok Delaroche, Vernet és Ingres mellé állítják. A bécsi *Die Presse* tudósítója ugyanakkor úgy véli, hogy „nem a tehetséget, csak a magyarságot kívánták kitüntetni”. *Családi Kör*, II. 1861. 47. sz. 746.
118. *Családi Lapok*, VI. 1857. I. félév. 5. sz. 69–70.
119. *Hölgyfutár*, 1858. okt. 14., 939.; *Vasárnapi Ujság*, V. 1858. 43. sz. 513.; Ybl Ervin: *Lotz Károly*. Budapest, 1938, 383., 510.; Mű-Terem Galéria, 2000, Tavasz Aukció, kat. 194.
120. Farkas–Papp 2007, 42–45.
121. Budapest Főváros Levéltára Filmtár IV./202.a, 158 pag. Tanácsülési jegyzőkönyvek. 1861. febr. 5. 1304. sz.
122. *A Pesti Műegylet Évkönyve 1863*. Szerk. Ritter Sándor. Pest, 1864, 62–76.
123. A képek kiállításáért az egyesület és a társulat vetekszik, és Madarász atyja – képeinek intézője – az egyesület mellett dönt. *Fővárosi Lapok*, I. 1864. I. félév. 282. sz. 1176.
124. Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992, 75. kat. sz.
125. Medve Imre: Műtárlat. *Fővárosi Lapok*, I. 1864. II. félév. 234. sz. 13.
126. Szmrecsányi 1911, 25.
127. Roessler, Arthur: *Josef Danhauser*. Wien und Leipzig, 1911, 34–38.; *Nationalgalerie*. Bestandkatalog. Staatliche Museen Preussischer Kulturbesitz Nationalgalerie Berlin, 1968, 54.; Danhauser kat. 1983, 77–79.; Szvoboda 1983; Frod, Gerbert: *Wiener Malerei der Biedermeier Zeit*. Rosenheimer, 1987, 245.; Comini, Alessandra: *The Changing Image of Beethoven. A Study in Mythmaking*. Santa Fe, 2008, 207–216.; *Franz Liszt. Ein Europäer in Weimar*. Ausstellungskatalog. Schiller-Museum und Schlossmuseum Weimar. Hrsg. Wendermann, Gerda. Köln, 2011, 80–83.; Kovács I. 2013.
128. Az ábrázoltakat Danhauser, Liszt kivételével, csak litográfiákról ismerhette. Ezek képi forrásaihoz: Comini, Alessandra: *The Changing Image of Beethoven. A Study in Mythmaking*. Santa Fe, 2008, 211–213. A vázlatokhoz: Danhauser kat. 1983, 78–79.
129. A feliratokhoz: Comini, Alessandra: *The Changing Image of Beethoven. A Study in Mythmaking*. Santa Fe, 2008, 208.
130. A képtípusozó: Kultermann, Udo: *Fantin-Latour's Hommage à Delacroix and the Formation of Homage Painting*. *Konsthistorisk Tidskrift/Journal of Art History*, XLVIII. 1979. Nr. 1. 31–37.
131. Liszt és Beethoven kat. 2003.
132. Említve Liszt 1860-as végrendeletében. Walker, Alan: *Liszt Ferenc 2. A weimari évek: 1858–* . (Ford. Rác Judit.) Budapest, 1994, 531.
133. Assfalg, Winfried: *Von Riedlingen nach Wien, der Donau entlang*. Conrad Graf (1782–1851) Kaiserl. kön. Hof-Forstepianomacher Wien. In *Heimatkundliche Blätter für den Kreis Biberach 18*. Heft 1. 1995, 3–30.
134. Assfalg, Winfried: *Von Riedlingen nach Wien, der Donau entlang*. Conrad Graf (1782–1851) Kaiserl. kön. Hof-Forstepianomacher Wien. In *Heimatkundliche Blätter für den Kreis Biberach 18*. Heft 1. 1995, 22.
135. Graf-Opus 2787. Wien, Kunsthistorisches Museum; Assfalg, Winfried: *Von Riedlingen nach Wien, der Donau entlang*. Conrad Graf (1782–1851) Kaiserl. kön. Hof-Forstepianomacher Wien. In *Heimatkundliche Blätter für den Kreis Biberach 18*. Heft 1. 1995, 23.; Burger, Ernst: *Franz Liszt. Eine Lebenschronik in Bildern und Dokumenten*. München, 1986, 243. kép.
136. *Allgemeine Theaterzeitung*, 1839. nov. 30. In Legány, Dezső: *Franz Liszt. Unbekannte Presse und Briefe aus Wien, 1822–* . Budapest, 1984, 64.
137. Walker, Alan: *Liszt and the Beethoven Symphonies*. In Walker, Alan: *Reflections on Liszt*. In Walker 2005, 13–15.
138. Liszt a művet Bécsben 1838-tól játszotta. Liszt és Beethoven kat. 2003, 13. kat.
139. Határozatok a képző-művészeti társulat műcsarnoka tárgyában. *A Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve 1863*. Kiadta az igazgatói választmány. Pest, 1864, 20–21., 33–34. A hat hónapra szabott idő a gyakorlatban egy év lett.
140. *Pesti Napló*, XIV. 1863. 26. sz. febr. 1., 68. sz. márc. 24. stb.
141. A kiállítás zsűrije 1863-ban: Henszlmann Imre, Keleti Károly, Mészák Hugó, Medve Imre, Orlai Petrics Soma, Than Mór. *A Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve 1863*. Kiadta az igazgatói választmány. Pest, 1864, 60.
142. Az I. műcsarnok kiállított darabjainak felsorolása: Szvoboda Dománszky 2007, 215.; a II. műcsarnok: Szvoboda Dománszky 2007, 220.; a III. műcsarnok anyagát nem közölték; a IV. műcsarnok: Szvoboda Dománszky 2007, 230.
143. *Koszorú*, I. 1863. II. félév. 12. sz. 281.
144. Végvári 1958, 5. kat.; reprodukálva *Művészet*, VII. 1908. 5. sz. 284.
145. *Fővárosi Lapok*, I. 1864. I. félév. 66. sz. 268. és 83. sz. 364.
146. Kiállítva a ma lappangó nagy kép lehetett. Orlai Petrics kat. 2001, 80., 171.
147. Szvoboda Dománszky 1999, 237.
148. Keleti Gusztáv: *Az orsz. magyar képzőművészeti társulat ideji kiállítása*. IV. *Fővárosi Lapok*, III. 1866. II. félév. 255. sz. 1047.
149. *Nefejejts*, VIII. 1866. 44. sz. 528.; Keleti Gusztáv: *Az orsz. magyar képzőművészeti társulat ideji kiállítása*. III. *Fővárosi Lapok*, III. 1866. II. félév. 251. sz. 1030–1031.
150. Keleti Gusztáv: *A párizsi világtárlatra szánt magyar műtárgyak kiállítása*. *Fővárosi Lapok*, IV. 1867. I. félév. 15. sz. 58–59.
151. *Fővárosi Lapok*, IV. 1867. I. félév. 66. sz. 262.
152. *Vasárnapi Ujság*, XVI. 1869. 1. sz. 9.
153. *Magyarország és a Nagyvilág*, VI. 1870. 14. sz. 179.
154. *Koszorú*, II. 1864. I. félév. 25. sz. 598.
155. Kerényi B. 2006. 4. sz. 14.

156. Rózsa Gy. 1977, 21., 34.
157. *Fővárosi Lapok*, I. 1864. II. félév. 204. sz. 851.
158. Aláírás nincs, első zsűritag Keleti Gusztáv, a továbbiak Ligeti, Orlai Petrics, Székely, Than. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve 1865–1866*. Pest, 1867, 71–75.
159. *Schweizerisches Künstler-Lexikon*. Herausgegeben mit Unterstützung des Bundes und Kunstfreundlicher Privaten vom Schweizerischen Kunstverein. Redigiert unter Mitwirkung von Fachgenossen von Carl Brun. I. Band. Frauenfeld, 1905, 521.
160. 1863-ban például az ausztriai, triezsi, berlini, braunschweigi, breslauer, prágai, danzigi, darmstadti, drezdai, erfurti, gothai, grazi, greifswaldi, halberstadti, hallei, karlsruhei, kasseli, kölni, krakkói, magdeburgi, mannheimi, müncheni, passauer, potsdami, regensburgi, salzburgi, stettini, stuttgarti, wiesbadeni, würzburgi műgyelettal voltak cserekapcsolatban.
161. *Jelenkor*, IX. 1840. 44. sz. 174.
162. Közölve Danhauser kat. 1983, 76–77., 43. kat. A képet tárgyaló cikk több replikát és vázlatot említ, de a Pesten kisorsolt darabot nem.
163. *Kunstwerke der Ausstellung, welche die Oesterreichisch-kaiserliche Akademie der vereinigten bildenden Künste, im Gebäude des k. k. politechnischen Institutes im Jahre...* Wien, 1840, 54. kat.
164. A kép ára 300 forint, a műlap költsége 980 forint.
165. Feuchtmüller, Rupert: *Georg Ferdinand Waldmüller (1793–1865)*. Werkverzeichnis. Wien, München, 1996, 700. kat.
166. *Pesti Hírlap*, IV. 1844. 491. sz. 757–758.; Szemző 1954, 131.
167. *Honderű*, III. 1845. I. félév. 15. sz. 148.
168. Gerszi 1960.
169. Gebhardt, Heinz: *Franz Hanfstaengl. Von der Litographie zur Photographie*. München, 1984.
170. Bodenstein, Cyriak dr.: *Hundert Jahre Kunstgeschichte Wiens 1788–1888. Eine Festgabe anlässlich der Säcular-Feier der Pensions-Gesellschaft bildender Künstler Wiens*. Wien, 1888.
171. *Vasárnapi Ujság*, V. 1858. 36. sz. 429.
172. Ritter Sándor (szerk.): *A Pesti Műegylet Évkönyve 1858-ra*. Pest, 1859, 4.
173. Keserü 1984, 46.
174. Ritter Sándor (szerk.): *A Pesti Műegylet Évkönyve 1860-ra*. Pest, 1861, 5.
175. A további pályázók Orlai Petrics Soma: *Kun László udvara*, Kiss Bálint: *Véletlen hazaérkezés*, Újházy Ferenc: *Néppünet*.
176. *Pesti Napló*, XIII. 1862. 142. sz.
177. *A Pesti Műegylet Évkönyve 1862-re*. Pest, 1863. 4. A képért 1500 forintot fizettek.
178. Mivel a Pesti Műegylet iratanyaga 1956-ban megsemmisült, a külföldi kapcsolatok adminisztrációját csak az évkönyvek és a sajtó szórványos adataiból lehet rekonstruálni. A témáról lásd Szvoboda Dománzky 2015.
179. Frodl, Gerbert: Biedermeier. In Frodl, Gerbert (Hrsg.): *Geschichte der bildenden Kunst in Österreich 19. Jahrhundert*. Band 5. München, Berlin, London, New York, 2002, 272–295.
180. Grabner, Sabine (Hrsg.): *Friedrich von Amerling 1803–1887*. Wien, 2003; Tóth F. 2006.
181. A bécsi mesterek azonosításához: *Kunst des 19. Jahrhunderts. Bestandskatalog der Österreichischen Galerie des 19. Jahrhunderts*. Band 1: A–E. Bearbeitet von Elisabeth Hülbauer. Österreichische Galerie. Belvedere, Wien, 1992; Band 2: F–K. Bearbeitet von Elisabeth Hülbauer. Österreichische Galerie. Belvedere, Wien, 1993.; Band 3: L–R. Bearbeitet von Bärbel Holaus, Elisabeth Hülbauer, Claudia Wöhler. Österreichische Galerie. Belvedere, Wien, 1998; Band 4: S–Z. Bearbeitet von Claudia Wöhler, Österreichische Galerie. Belvedere, Wien, 2000.
182. *Biedermeier. Die Erfindung der Einfachheit*. Ausstellungskatalog, Deutsches Historisches Museum. Hrsg. Ottomeyer, Hans – Schröder, Klaus Albrecht – Winters, Laurie. Berlin, 2006.
183. Henszlmann Imre: Hölgy-vezető a pesti Műkiállításban 1844. In Tímár 1990, 179.
184. A müncheni művészek azonosításához: *Münchener Maler im 19. Jahrhundert in vier Bänden. Bruckmanns Lexikon der Münchener Kunst. 1981–1983*. 1–4. Band; Ebertshäuser 1979.
185. *Die Düsseldorfer Malerschule*. Ausstellungskatalog, Kunstmuseum Düsseldorf. Hrsg. Kalnein, Wend von. Mainz, 1979, 241–247.
186. Henszlmann Imre: Az 1845. évi pesti műkiállítás. *Pesti Hírlap*, V. 1845. 533. sz. 159–160. Közli Tímár 1990, 453.
187. Eschenburg, Barbara: Darstellungen von Sitte und Sittlichkeit – das Genrebild. In *Biedermeiers Glück und Ende: die gestörte Idylle 1815–1848*. Ausstellungskatalog, Münchner Stadtmuseum. Hrsg. Ottomeyer, Hans – Laufer Ulrich. München, 1987, 169–180.
188. Holland, Hyacint: *Das Werk der Münchener Künstlerfamilie Adam, I–IV*. Nürnberg, é. n.
189. Weissenhofer, Anselm: Carl Rahl und die Wiener Akademie der bildenden Künste. *Monatsblatt des Vereins für Geschichte der Stadt Wien*, VI. (41) 1925. 1–3. 114–119.
190. Bulyovszky Gyula: A pesti Műegylet tárlata. *Budapesti Hírlap*, 1857. júl. 7. és júl. 8. o. n.
191. *Vasárnapi Ujság*, V. 1858. 33. sz. 392.
192. A külföldi társműveletekkel való kapcsolattartás módját és eredményeit igen nehéz megítélni az egylet levéltárának pusztulása miatt.
193. Schmidt, Hans-Werner: *Die Förderung des vaterländischen Geschichtsbildes durch die „Verbindung für historische Kunst“*. Marburg, 1985. A Verbindung für historische Kunst működése mindvégig vitákkal és problémákkal terhes, és a század végére elhal. Jordan, Max – Klee, Alexis: *Die Verbindung für historische Kunst, 1854–1904*. Berlin, 1903.
194. Jordan, Max – Klee, Alexis: *Die Verbindung für historische Kunst, 1854–1904*. Berlin, 1903.
195. Blažičková-Horová, Naděžda (ed.): *Czech 19th Century Painting Catalogue of the Permanent Exhibition, Convent of St. Agnes of Bohemia*. Prague, 1998; *Obrazárna v Čechách 1796–1918*. Katalog výstavy, uspořádané Národní galerií v Praze u příležitosti dvoustého výročí založení Obrazárny Společnosti vlastenckých přátel umění v Čechách. Ed. Vlnas, Vít. Praha, 1996.
196. Tiddia, Alessandra: Gli artisti: Natale Schiavoni. In *Neoclassico – arte architettura e cultura a Trieste. 1790–1840*. Catalogo esposizione. Ed. Caputo, Fulvio. Venezia, 1990.
197. Bénézit, Emmanuel (éd.): *Dictionnaire critique et documentaire des peintres sculpteurs dessinateurs et graveurs*. Gründ, 1999, 6. köt. 705.
198. Henszlmann Imre: Az 1842.-ki műkiállítás Pesten. In Tímár 1990, 165.
199. Ludányi 1987, 30–32.; Bénézit, Emmanuel (éd.): *Dictionnaire critique et documentaire des peintres sculpteurs dessinateurs et graveurs*. Gründ, 1999, 6. köt. 705.
200. Sillevs, John: A hágai iskola. In *A hágai iskola. A 19. századi holland festészet mesterművei a Haags Gemeentemuseum gyűjteményéből*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Gergely Mariann – Szinyei Merse Anna. Budapest, 1995, 9.
201. Illyés 2001, 17–19.

202. A mű magánvásárlóhoz, majd a 20. században külföldre került. Mravik 1998, 2623. sz.
203. Aichelburg 2003.
204. A szakirodalom csak érinti a későbbi művésztelep előzményeit. Szolnoki festőiskola kat. 1975; Egri 1977; Zsolnay–Kertész–V. Szász 2001; Zsolnay 2007.
205. Erste vaterländische Kunst- und Industrie-Ausstellung zu Pest. *Der Spiegel*, III. 1830. Nr. 46. 361–362.
206. Mű-kitétel Pesten. *Honművész*, II. 1834. 54. sz. 428–429.
207. Műkritikái kötetbe gyűjtve: Tímár 1990. Vö. Henszlmann kat. 2013.
208. **ikkei az Életképek** című lapban jelentek meg 1844–1848 között.
209. Vahot írásai a *Pesti Hírlapban* és az *Athenaeumban* jelentek meg.
210. Zerffy: A pesti múkiállítás 1847-ben. *Honderű*, V. 1847. II. félév. 4. sz. 75–76.
211. Részletes ismertetését lásd Tímár 1993.
212. Tímár 1989.
213. Novák Dániel: Néhány szó a pesti múkiállítás fölött. *Honművész*, VIII. 1840. 60. sz. 483–487. és 61. sz. 491–494.
214. Barabás Miklós: Jutalomtétel. *Társalkodó*, IX. 1840. 64. sz. 256.
215. Novák Dániel: Válasz egy hazafi nyilatkozására. *Hasznos Mulatóságok*, 1840. II. félév. 19. sz. 74–76.
216. Henszlmann Imre: A Libay-féle mellszobor ügyében. *Pesti Hírlap*, I. 1841. 83. sz. 702–703. Újraközölve Tímár 1990, 160–161.
217. Libay Sámuel: Rövid válasz dr. Henszlmann Imre úrnak. *Pesti Hírlap*, I. 1841. 94. sz. 795–796. Újraközölve Tímár 1990, 447–448.
218. Henszlmann Imre: Az 1845. évi pesti múkiállítás. *Pesti Hírlap*, V. 1845. 533. sz. 159–160. Újraközölve Tímár 1990, 187–190.
219. Kiss Bálint: Felelet Dr. Henszlmann Imre úrnak. *Budapesti Híradó*, I. 1845. dec. 11., 12., 14. II. 1846. 300–302. sz. 381., 385., 389. Újraközölve Tímár 1990, 453–457.
220. Ormós 1859, VI.
221. Ormós Zsigmond: *Utazási emlékek*. Pest, 1860–1863, I. köt. XII.
222. Ormós Zsigmond: *A herceg Esterházy képtár műtörténelmi leírása*. Pest, 1864.
223. A korai művészeti irodalmat Julius von Schlosser művészet-technikai, művészetelméleti, topográfiai, utazási, illetve idegenvezetést szolgáló írásművekre bontva tekintni át 1764-ig, Johann Joachim Winckelmann korszakhatárt jelző művének, a *Geschichte der Kunst des Altertums*nak a megjelenéséig. Lásd Schlosser, Julius von: *Die Kunstliteratur*. Wien, 1924, illetve Schlosser-Magnino, Julius: *La letteratura artistica*. Firenze, 1956.
224. A témakör áttekintő irodalma: Zádor 1952; Genthon 1963; Marosi 1965; Wiener Schule kat. 1983; Marosi 1999; Markója–Bardoly 2006; Sinkó 2010, 54–69.; Sinkó 2012c.
225. Csatkai 1983; Szép és a Jó kat. 2009; Csanádi-Bognár 2008.
226. Fried 1989, 147–156.; Papp J. 1992; Papp J. 2002, 31–78.
227. Király 2012.
228. Szentesi 2000, 87–88. Pesten a könyv 1826-ban jelent meg először, másodszor 1844-ben. Magyarul Mednyánszky Alajos: *Festői utazás a Vág folyón, Magyarországon (1825)*. (Ford. Soltész Gáspár.) Szerk. Katona Tamás. Budapest, 1981.
229. Kubinyi Ferenc – Vahot Imre: *Magyarország és Erdély képekben*. I–IV. Pest, 1853; Hunfalvy János – Rohbock Lajos: *Magyarország és Erdély eredeti képekben. Történelmi és helyirati szöveggel*, I–III. köt. G. Lange, Darmstadt, 1856–1864; Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*, Pest, 1868.
230. Mátray Gábor: *Pyrker János László egri patriarcha-érsék képtára*. Pest, 1846.
231. Szilágyi J. 1988; továbbá uő: *Materiale etrusco e magnogreco in una collezione ungherese dell'ottocento. Scienze dell'Antichità* 5. 1991, 483–572.; Szilágyi 1997; Szentesi–Szilágyi 2005.
232. Újraközölve Markója–Bardoly 2006, 18–29.
233. Henszlmann I. 1841, 43. Új (facsimile) kiadása Tímár 1990.
234. Vö. Széphelyi 1989.
235. Henszlmann I. 1841, 2–4.
236. *Kassa városának ó német stílusú templomai. Rajzoló és magyarázó Dr. Henszlmann Imre*. Pest, 1846. Facsimile kiadása kisérőfüzettel Marosi Ernő: *Henszlmann Imre és Kassa városának ó német stílusú templomai*. Budapest, 1996, 7.
237. Felszólítás minden, a' nemzeti becsületet szívében viselő magyarhoz a' hazai műemlékek ügyében. Vö. Marosi 1999, 30–34.; keletkezés- és hatástörténetéhez: Szentesi 2012, 3–6.
238. Szentesi 1994, 91–92.
239. Henszlmann mint magántudós tevékenységéhez alapvető állami szolgálata, illetve professzorátusa kezdetéig, 1872-ig kiadott iratgyűjteménye: Szentesi 2016. *Ecedy* 2013, 19–21.
240. *Catalogue of the Fejérvary Ivories in the Museum of Joseph Mayer Esq, F.S.A. Preceded by an Essay on Antique Ivories*. Liverpool, 1856.
241. Pulszky Ferenc: *Magyarország archaeológiája I–II*. Budapest, 1897.
242. Az 1850-ben alapított, ténylegesen 1853-tól működő K. K. Central-Commission 1873-tól kibővített tevékenységi körrel és új néven: „K. K. Zentralkommission für die Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale” működött tovább.
243. Sinkó 2006d.

A nemzeti művészet mint feladat és eszmény

244. Ezekről az elvárásokról, vitákról Franciaországban, illetve Angliában lásd Crow, Thomas E.: *Painters and Public Life in Eighteenth-Century Paris*. New Haven – London, 1985; Barrell, John: *The Political Theory of Painting from Reynolds to Hazlitt. „The Body of the Public”*. New Haven – London, 1986.
245. Ormós 1859, 250.
246. A hősiesség képeiről vö. Király 2010a.
247. Szvoboda Dománszky 2007, 174.; A műlapokat lásd Aranyérmek kat. 1995, 240–258.
248. Schmidt és Herbsthoffer festményeiről lásd Szvoboda Dománszky 2001, 21–23., 40–41.; Szvoboda Dománszky 2007, 68.
249. Szvoboda Dománszky 2001, 22.
250. Ehhez vö. még Veszprémi 2010c.
251. Szvoboda Dománszky 2007, 68.
252. Kiss Bálint pályájáról áttekintést nyújt: Zádor 1953.
253. Ezekről lásd Vayerné Zibolen 1967; Papp J. 2012, 136–148.
254. Ezekről a képekről lásd Történelem – kép kat. 2000, 542–543. IX–12. 9., 544–545., IX–14.; Szvoboda Dománszky 2001, 41.
255. Kiss képeről és a kompozíció előképeiről vö. Imre 2002a. A képről vö. még Csernitzky 1994, Csernitzky 2002.
256. Zádor 1953, 40–41.
257. Lásd Sinkó–Révész 2000.
258. Sinkó–Révész 2000, 540. Vö. *Vasárnapi Ujság*, VII. 1860. 46. sz. 553. A Geiger-féle sorozat történetéhez vö. még Révész 2001a.
259. A festmény keletkezéstörténetéről vö. Keserü 1984, 32–36.

260. Orlai Petrics és Kaulbach kapcsolatáról, valamint a festmény fogadtatásáról újabban vö. Mátrai Zsófia – Tóth Adrienn: Münchenben. In Orlai Petrics kat. 2001, 21–31.
261. S. Varga Pál: „...keresettek alkalmat a hajdanra visszánézhetni...” Mohács emlékezhelyé válása a 19. század elejének magyar irodalmában. In S. Varga Pál – Század Orsolya – Takács Miklós (szerk.): *A magyar emlékezhelyek kutatásának elméleti és módszertani alapjai*. Debrecen, 2013, 240–249. (Loci Memoriae Hungariae II.)
262. Keserű 1984, 34.
263. Ehhez vö. Keserű 2013.
264. Sinkó Katalin: A Mohácsnál elesett II. Lajos holttestének feltalálása. In Történelem – kép kat. 2000, 601., XI–2.
265. A képek keletkezéséről lásd Cennerné Wilhelmb 1982, 9–13.
266. Révész Emese: A mohácsi csata. In Történelem – kép kat. 2000, 604–605., XI–5.
267. Történelem – kép kat. 2000, 598–619.
268. Ludányi 1987, 39., 45–47.
269. A nyomat a Pesti Műegylet műlapjaként jelent meg 1854-ben, litografálta Martin Lavigne, nyomtatta Lemercier Párizsban. Lásd Sinkó Katalin: Árpád fejedelemmé választása. In Történelem – kép kat. 2000, 553–554., X–10.
270. Lásd Ludányi 1987, 39., 24. kép.
271. Sinkó Katalin: Árpád fejedelemmé választása. In Történelem – kép kat. 2000, 554.
272. A Kisfaludy-rajz előképéről vö. Sinkó Katalin: Árpád fejedelemmé választása. In Történelem – kép kat. 2000, 553–554. A témáról vö. még Veszprémi Nóra: Eredetmítoszok. In XIX. Nemzet és művészet kat. 2010, 301.
273. Ludányi 1987, 46.
274. Höfel metszetét lásd Történelem – kép 2000, 550. X–6.
275. Molnárról monográfia: Turcsányi 1938.
276. Turcsányi 1938, 28., 130., 59. kat.
277. A képről vö. Sinkó Katalin: Budavár visszavívása a töröktől 1686-ban. In Történelem – kép kat. 2000, 545–546., IX–15.
278. Sinkó Katalin: Mátyás király bevonulása Buda várába 1458. évben. In Történelem – kép kat. 2000, 552–553., X–9.
279. Révész Emese: A Hunyadi-ház diadalünnepe. In Történelem – kép 2000, 554–555. X–11.
280. [Vahot Imre]: A Hunyadi-ház diadalünnepe. *Napkelet*, I. 1857. 45. sz. 728.; Lásd még Révész Emese: A Hunyadi-ház diadalünnepe. In Történelem – kép 2000, 555.
281. Lásd például Pesky Ede litográfiája Karl Kargl után: *Kottanner Ilona ellopja a koronát Visegrádról*, 1864, MNM TKCS. In XIX. Nemzet és művészet kat. 2010, kat. IV.3.15.; Ismeretlen litográfus: *Zách Klára menekülése Visegrádról*, 19. sz. második fele, MNM TKCS. In XIX. Nemzet és művészet kat. 2010, kat. IV.3.16.; Karl Federle litográfiája Weber Xavér Ferenc után: *Szigetvár végpercei*, 1871, MNM TKCS. In XIX. Nemzet és művészet kat. 2010, kat. III.3.9.
282. Veszprémi 2010.
283. A festőről: Lyka 1923; Radocsay 1941; Székely Zoltán: *Madarász Viktor*. H. n. [Budapest], 1954; Matits 1997; Matits 2003; Veszprémi 2014.
284. Révész 1998; Korhecz 1998; Boros J. 2010.
285. Gautier kritikáit lásd Dr. Csapláros István: Théophile Gautier Madarász Viktor párisi festményeiről. *Magyar Művészet*, XII. 1936. 316.
286. Veszprémi 2014, 22.
287. Sinkó Katalin: Hunyadi László siratása – vázlat. In Történelem – kép kat. 2000, 607–608., XI–7.
288. Orlai Petrics Soma levele Tóth úrhoz, címe ismeretlen, München, 1850. dec. 22., SZM–MNG Adattár ltsz. MMA 2156/1927.; Orlai Petrics Soma levele Tóth úrhoz, címe ismeretlen, München, 1851. márc. 18., SZM–MNG Adattár ltsz. MMA 2155/1927.; Eötvös József levele Orlainak Münchenbe, Buda, 1851. máj. 5., SZM–MNG Adattár ltsz. MMA 2121/1927.; Toldy Ferenc levele Orlainak Münchenbe, Pest, 1851. szept. 16., SZM–MNG Adattár ltsz. MMA 2126/1927.; Eötvös József levele Orlai Petrics Somának Münchenbe, Pest-Buda, 1851. okt. 16., SZM–MNG Adattár ltsz. MMA 2123/1927.
289. Koday 1943, 42. kat.; Megvette Pfeffer I. (*Hetilap*, II. 1846. 6. sz. 136.) Pfeffer (Pétery) Ignác annak a Diana fürdőnek a tulajdonosa, ahol az 1850-es évektől a Pesti Műegylet állandó kiállítóhelyet nyert.
290. Eitelberger, Rudolf: Die Wiener Kunstausstellung im Jahre 1847. *Kunstblatt*, Nr. 9. 55.
291. *Sonntagsblätter*, III. 1844. 33. sz.
292. *Pesti Napló*, II. 1853. dec. 5. Idézi Koday 1943, 29–30. Weber az olajváltozatot is elkészítette, amelyet az 1896. évi műcsarnoki ezredéves országos kiállításon 1053. sz.-on bemutattak. 1896. *Ezredéves Országos Kiállítás Budapesten. Az OMKT által a városligeti új műcsarnokban rendezett kiállítás ideiglenes tárgymutatója*. 1039. sz., Györgyi Illés úr tulajdona. Retrospektív oszt., 59., lappang.
293. *Magyar Hírlap*, IV. 1852. 855. sz. 4075.
294. Weber csak 1846 nyarán került Rómába, Rahl pedig korábban már elküldte a művet a bécsi akadémiai kiállításra, de Weber biztosan látta a vázlatokat.
295. Bulyovszky Gyula: Pesti műegyesület. *Budapesti Hírlap*, 1856. 216. sz. o. n. Lásd Veszprémi 2010, 139–140.
296. X.: Műegyletünk Julius–Augustusi tárlata. Madarász Viktor. *Pesti Napló*, VII. 1856. 372. sz. aug. 13. o. n.
297. Bulyovszky Gyula: Pesti állandó mütárlat. *Budapesti Hírlap*, 1856. 180. sz. o. n.
298. X.: Műegyletünk Julius–Augustusi tárlata. Madarász Viktor. *Pesti Napló*, VII. 1856. 370. sz. o. n.
299. Uo.
300. A festményhez lásd még: Történelem – kép kat. 2000, 603–604., XI–4.; Veszprémi 2010; Veszprémi 2010c.
301. München és a magyar művészet kapcsolatáról újabban lásd München magyarul kat. 2009.
302. A belga történeti festészetéről lásd Deneer, Eveline: Passé national et histoire partagée: Peindre l’histoire aux Pays-Bas et en Belgique. In *L’invention* kat. 2014. 191–199. A belga képek németországi bemutatójáról vö. Bakó 2009, 68–70.
303. A belga történeti festészet németországi recepciójához lásd még Müller, Siegfried: Der Dreißigjährige Krieg in der deutschen Historien- und Genremalerei des 19. Jahrhunderts. *Zeitschrift für Kunstgeschichte*, LXII. 1999. Heft 1. 1–27.
304. Piloty magyar tanítványairól újabban lásd még Hessky 2009, 25–26., illetve München magyarul kat. 2009 egyéb írásait.
305. Sinkó Katalin: Dugovics Titusz. In Aranyérmek kat. 1995. 245.
306. Ehhez lásd például Noehlin, Linda: *The Imaginary Orient*. n uó: *The Politics of Vision: Essays on Nineteenth Century Art and Society*. New York, 1989. 33–59.
307. Bakó 2009, 75–76.
308. Ennek a képtípusnak a legfontosabb példái Caspar David Friedrich életművében keresendők, például a *Vándor a ködtenger felett* (1818, Kunsthalle Hamburg, Hamburg) vagy a *Nő a felkelő nappal szemben* (Museum Folkwang, Essen).
309. Budai Ferenc: *Magyarország polgári történetjére való lexicon*. Nagyvárad, 1805. 347.

310. Székely Bertalan művészetéről összefoglalóan lásd Bakó 1982; Székely kat. 1999; Bakó Zsuzsanna: *Székely Bertalan*. Budapest, 2006; Bicskei 2010.
311. Részletes elemzések a képről: Sinkó Katalin: II. Lajos király holttestének feltalálása a mohácsi csatatéren. In *Aranyérmek* kat. 1995. 234. kat. II. 1. 17.; Bakó Zsuzsanna: II. Lajos tetemének feltalálása. In *Székely* kat. 1999, 106–108. kat. 27.
312. Madarász „Zrínyi Ilonája” és Székely „II. Lajos holttestének föltalálása”. *Kritikai Lapok*, 1862. 2. sz. 30., idézi Bakó Zsuzsanna: II. Lajos tetemének feltalálása. In *Székely* kat. 1999, 106–108.
313. Orlai P[etrics] S[oma]: II-ik Lajos király holttestének megtalálása a mohácsi csatatéren. Adámosi Székely Bertalantól. *Pesti Napló*, XII. 1861. 58. sz., idézi Bakó Zsuzsanna: II. Lajos tetemének feltalálása. In *Székely* kat. 1999, 107.
314. Ehhez lásd Veszprémi 2015, különösen 37–77.
315. [n. n.]: Madarász Győző legújabb festménye. *Fővárosi Lapok*, I. 1864. 282. sz. 1176–1177.
316. Sinkó Katalin: Zrínyi és Frangepán a bécsújhelyi börtönben – vázlat. In *Történelem – kép* kat. 2000, 609–610., XI–9.
317. Eötvös József ajánlására Zichy Nándorné Zichy Livia, a Székesfehérvári nőegylet elnöke kezdeményezte a gyűjtést, és a képet a nőegylet adományozta a múzeumnak. Vö. Bakó Zsuzsanna: Dobozi Mihály és hitvese. In *Székely* kat. 1999, 114–115. kat. 35.
318. Bicskei 2010.
319. Ehhez lásd Szőke 1999.
320. Bicskei 2010.
321. Uo.
322. A kép történetéről és forrásairól lásd Sinkó Katalin: Egri nők. In *Aranyérmek* kat. 1995, 235–236. kat. II. 1. 19.; Bakó Zsuzsanna: Egri nők. In *Székely* kat. 1999, 137–139. kat. 62.
323. Remellay Gusztáv: Mit tett, s mit tehetne 50 egri hölgy? *Nefejejts*, II. 1860. 41. sz. 491., idézi Sinkó Katalin: Egri nők. In *Aranyérmek* kat. 1995, 236.
324. Benczúr Gyuláról összefoglalóan: Homér 1938; Gerevich Tibor: *Benczúr Gyula*. Budapest, 1944; Bellák 2001; Szvoboda Dománzky 2009a.
325. Bellák Gábor: II. Rákóczi Ferenc elfogatása Nagysáros várában – vázlat. In *Történelem-kép* kat. 2000, 613–614. kat. XI–12.
326. A történelmi zsánerről a magyar festészetben lásd bővebben: Róka 2014.
327. Liezen-Mayerről a legutóbbi monográfia: Benkó 1932.
328. A Szent Erzsébet-képekről friss feldolgozás: Barna Andrea: Liezen-Mayer Sándor képei Szent Erzsébet legendájáról. Szakdolgozat. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Művészettörténeti Tanaszék, Budapest, 2012.
329. Baumgärtel, Bettina – Neysters, Silvia (Hrsg.): *Die Galerie der Starcken Frauen. Regentinnen, Amazonen, Salondamen*. München, 1995; Sedlacek, Ingrid: *Die Neuf preuses. Heldinnen des Spätmittelalters*. Marburg, 1997. Vö. Papp J. 2014.
330. Ascanio Centorio degli Hortensi: *Commentarii della Guerra di Transilvania, ne Quali si Contengono...* Vinegia, 1566, Lib. 5. 223–224.
331. *Libro di M. Giovanni Boccaccio Delle Donne Illustri... D'altre Donne Famose. E vn'altra nuoua giunta fatta per M. Francesco Serdonati...* In Fiorenza, 1596, 605–606.
332. Lőkös Péter (szerk.): „Jó Dobó miatt sok terekök vesznek”. 16–17. századi költők és krónikások az 1552-es egri ostromról. Budapest, 2008; Lőkös, Péter – Tüskés, Gábor (Hrsg.): *Obsidio Agriae anno 1552. Texte zur Rezeption eines ungarischen Geschichtststoffes*. Eger, 2008.
333. Például Horváth Mihály: *A magyarok története*. Harmadik szakasz. Pápa, 1844, 79–80.; Kubinyi Ferenc – Vahot Imre: *Magyar- és Erdélyország képekben*. IV. köt. Pest, 1854, 15–16.
334. Sinkó 1995; Bakó 2002; Révész 2010b.
335. *Hungarisch-Türkische Chronick...* Nürnberg, 1685, 128–129.; Dr. Lányi Károly: *Magyar nemzet történetei képekkel a nép számára*. Pozsony, 1846, 172.; *La Hongrie Ancienne et Moderne. Histoire, Arts, Littérature, Monuments par...* M. J. Boldenyi. Paris, 1851, 152–153.
336. Révész 2000. A festményről lásd még: Révész 2010b.
337. *Székely* kat. 1999, 138.; Bakó 2002, 312–313.
338. Sinkó 1995, 236.
339. Bakó 2002, 313.
340. SZM–MNG Grafikai Osztály ltsz.1917–351.
341. Székely Bertalan: Ifjúkori napló. SZM–MNG Grafikai Osztály ltsz. 1915–1760. 171. lap.
342. SZM – MNG, Grafikai Osztály ltsz. 1917–352.
343. Sinkó 1995, 236.
344. Bakó 2002, 317.
345. Reiter, Cornelia: Carl Rahl und sein monumentales Historienbild der Cimbernschlacht. *Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege*. LXII. 2008. 1. sz. 87–96.
346. Lázár 1927, 161–162.
347. *Vasárnapi Ujság*, XV. 1868. 7. sz. 77–78.
348. Az 1860-as évek elején Remellay Gusztáv írásával (*Nefejejts*, II. 1860. 41. sz. 491.) induló akcióról lásd Sinkó 1995, 236.; Révész 2000, 556.; Bakó 2002, 319.
349. S. Varga 2005; XIX. Nemzet és művészet. kat. 2001.
350. Mindkét kép magántulajdonban. Sinkó 1986; Szvoboda Dománzky 2007, 106., 114.; *Történelem – kép* kat. 2000, 542–543.
351. *Történelem – kép* kat. 2000, 544–545.
352. Először 1856-ban láthatta a pesti közönség Delaroche egy akvarelljét (*Párisban* címmel jegyezve a katalógusban) eredetiben. Szvoboda Dománzky 2007, 140–141., 148., 394.
353. White, Hayden: *A történelem terhe*. Budapest, 1997. 25–67.
354. Paul Delaroche műveinek kortárs értelmezéséhez lásd Bann, Stephen: Une nouvelle vision de l'histoire. n *Paul Delaroche. Un peintre dans l'Histoire*. Catalogue d'exposition, Nantes Musée des Beaux-Arts. Éd. Allemand-Cosneau, Claude et Julia, Isabelle. Nantes, 1999, 38–43.
355. Renié, Pierre-Lin: Delaroche par Goupil: portrait du peintre en artiste populaire. n *Paul Delaroche. Un peintre dans l'Histoire*. Catalogue d'exposition, Nantes Musée des Beaux-Arts. Éd. Allemand-Cosneau, Claude et Julia, Isabelle. Nantes, 1999, 173–199.
356. Szvoboda Dománzky 2007, 128.
357. *Történelem – kép* kat. 2000, 599–600.
358. Lahmann György: *Mária királynő alakja a magyar irodalomban*. Pécs, 1927; *Aranyérmek* kat. 1995, 248.
359. Dr. Csapláros István: Madarász Viktor párisi festményeiről. (Adalékok Madarász Viktor francia fogadtatásához.) *Magyar Művészet*, XII. 1936. 316–317.
360. Orlai (Petrics Soma): Hazai pálya-festmények. *Nefejejts*, I. 1859. 13. sz. 151.
361. Uo.; Ezzel szemben a *Hölgyfutár* kritikusa elfogadhatónak tartotta, hogy Szilágyi Erzsébetet mint „szenvedő anyát” mutassák be. *Hölgyfutár*, X. 1859. 154. sz. 1256.; Sinkó 1995a, 28–29.
362. M[aszák] H[ugó]: A pályázó magyar történelmi képek. *Pesti Napló*, XXI. 1870. 116. sz. o. n.
363. Tardos Krenner Viktor: Székely Bertalan. *Rajzoktatás*, IX. 1906. 5. sz. 189–191.; Bakó Zsuzsanna: Adatok a Székely Bertalan életmű kutatásához. In *Székely* kat. 1999, 21.

364. M[aszák] H[ugó]: A pályázó magyar történelmi képek. *Pesti Napló*, XXI. 1870. 116. sz. o. n.
365. Uo.
366. K[eleti Gusztáv]: A Magyar Képzőművészeti Társulat műcsarnoka. *Koszorú*, I. 1863. II. félév. 13. sz. 305–306.
367. Ormós 1859, 250. Ormós nézeteiről lásd Keserü 1985.
368. Chaudonneret, Marie-Claude: Du „genre anecdotique” au „genre historique”. Une autre peinture d’histoire. In *Les années romantiques. La peinture française de 1815 à 1850*. Catalogue d’exposition, Galeries nationales du Grand Palais. Éd. Julia, Isabelle et Lacambre, Jean. Paris, 1995. 76–85.
369. Ormós 1859, 250.
370. Keleti Gusztáv: Matejko Báthory-ja (1873). In Keleti G. 1910, 94–95.
371. Chaudonneret, Marie-Claude: Du „genre anecdotique” au „genre historique”. Une autre peinture d’histoire. In *Les années romantiques. La peinture française de 1815 à 1850*. Catalogue d’exposition, Galeries nationales du Grand Palais. Éd. Julia, Isabelle et Lacambre, Jean. Paris, 1995. 78.
372. Művészet 1830–1870 kat. 1981, 294–307.
373. „Jégszakadás és Duna kiáradása...” – *Pest-Buda 1838*. Kiállítási katalógus, Duna Múzeum. Szerk. Kaján Imre. Esztergom, 1988.
374. Némethy Károly (szerk.): *A Pest-Budai árvíz 1838-ban*. Budapest, 1938.
375. Maszák hangsúlyozta azt is, hogy a „mű a történelmi festészetnek egy különálló ágát, az alkalmi festményt képezi”, elsőként definiálva a kortárs történelemábrázolás műfaját. *Magyar Képzőművészet*, I. 1864. ápr. 5.
376. Basics 1999.
377. Borsos kat. 2009, 102–105.
378. Rózsa–Spira 1973.
379. Basics 2001.
380. Felragasztva egy másik lapra, amelyen felirat van: „Tod des General Hentzi bei der Erstürmung von Ofen. 1849. Original Aquarelle von L. Fischer N H. T... 1277”. *BTM. Buda ostroma*, 1849. máj. 21. MNM.
381. Hüttenbrenner, Ernestine von – L’Allemand, Fritz: *A Lánchíd fejbombantási kísérlete*. BTM.
382. *Buda visszafoglalása 1849. május 21-én*. BTM.
383. Ziegler, Anton: *Vaterländische Bilder-Chronik aus der Geschichte des Österreichischen Kaiserstaates*. Wien, 1850.
384. Basics 2001a.
385. *I. Ferenc József királytá koronázása Budán, 1867-ben*, egykor a Budavári Palotában, az úgynevezett császári belső előszobában. SZM–MNG, letét a Gödöllői Királyi Kastélyban, restaurálva 1996-ban.
386. *I. Ferenc József megkoronázása, A koronázási eskü, Aranysarkantyús vitézek avatása, Koronázási kardvágás. A Történelmi Képcsarnok műtárgyainak leíró lajstroma*. Budapest, 1907. 171–172.
387. *A budavári Nagyboldogasszony-templom a koronázáskor*. 1867. BTM; *A trónszék*, 1867. BTM; *I. Ferenc József megkoronázása*, 1867. BTM.
388. Kelety Gusztáv: A koronázás szóban és képben. *Pester Lloyd*, XIV. 1867. 238. sz.
389. Borsos kat. 2009, 102–105.
390. Rokay Zoltán: *Egy „elfelejtett” történelem festő, avagy a Pásztorlánykától az oltárképig*. Óbecse, 2008.
391. Siklóssy László: A Pesky család. *Műbarát*, I. 1921, 143.
392. Művészet 1830–1870 kat. 1981, 331.
393. Széphelyi 1981, 90.
394. Korhecz Papp Zsuzsa: A kalocsai-csébi Nagyboldogasszony-foóltárképek. *Bácsország*, LXVIII. 2013. 4. sz. 72–76.
395. Jávor 2009.
396. Kazinczy Ferenc: *Az én életem*. Budapest, 1987, 553.
397. Szőnyi Ottó: Boross János festő levelei Scitovszky pécsi püspök-höz a pécsi székesegyház oltárképei ügyében. *Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület Értesítője*, 1912. 5. sz. 148.
398. Ács Lipót: Boros Nepomuk János. *Művészet*, XI. 1912. 6. sz. 230.; Buzási 2017, 16–17.
399. Ács Lipót: Boros Nepomuk János. *Művészet*, XI. 1912. 6. sz. 230–234.
400. Korhecz Papp Zsuzsa: A zentai Barabás-képek restaurálása. *Bácsország*, XLVII. 2008. 4. sz. 136–140.
401. *Honművész*, V. 1837. 54. sz. 427.
402. Feuchtmüller 1970, 287., vázlata 96.
403. Ormós Zsigmond: *Fóth művészeti szempontból*. Pest, 1862, 14.
404. Cséfalvay 1992.
405. Damkó József: *F. X. Dobiasofsky*. Wien, 1868, magyarul 1872; Csatkai Endre: Dobiasofsky Ferenc bécsi festő ismeretlen munkái Sopronban. *Soproni Szemle*, IV. 1940. 6. sz. 382–383.
406. Elpusztult. Ludányi 1987, 182. kat.
407. Plachy Ferenc: Műtárlatunk. (Január 15-től február 14-ig.) *Hölgyfutár*, IX. 1858. 33. sz. 131.
408. 17. levél. Bécs, Márcz. 7én, 1857. Tárkányi Bélához. Szvoboda Dománszky 2007, 161.
409. *Családi Lapok*, II. 1853. I. félév. 11. sz. 553.
410. Kemény Lajos – Gyimesy Károly (szerk.): *Evangelikus templomok*. Budapest, 1944, 327.
411. Sisa 2013, 242–243., 248–252.
412. Ormós Zsigmond: *Fóth, művészeti szempontból*. Pest, 1862, 12.
413. Blaas, Karl: *Selbstbiographie des Malers Karl Blaas, 1815–1876*. Wien, 1876.
414. Ormós Zsigmond: *Fóth, művészeti szempontból*. Pest, 1862, 11–12.
415. Ormós 1859, 250.
416. Henszlmann I. 1841. Lásd még: Révész 2004a; Veszprémi 2010b.
417. Barabás Miklós levele Londonból. *Honderű*, I. 1843. II. félév. 3. sz. 80.; A kép elemzése: Veszprémi 2002.
418. *Vázlatok a Magyar hon népeletéből*. Báró Prónay Gáboról. Barabás, Sterio és Véber huszonöt színezett kép-művével. Geibel Ármin, Pest, 1855, 9.
419. Nn.: A vándor cigányok. *Képes Világ*, II. 1867. 24. füzet. 1140–1142.
420. A kompozíció értelmezése: Papp J. 2001a.
421. Galavics 1987; Bakó 2002a.
422. Fülepp 1971, 63.; Sturcz 1989.
423. Vadas 1989.
424. Sinkó 1990; Sinkó 1989; Újraközzölve Sinkó 2012, 205–218.
425. Vajda 2005.
426. Vö. Lackner, Elke: Der Räuber in der europäischen Literatur: Fiktionalisierung, Fiktivierung und Literarisierung einer populären Figur im 18. und 19. Jahrhundert. Dissertation. Universität Graz, 2012.
427. Párizsi fogadtatásáról: Kovács A. 2005.
428. Idézi Farkas Zoltán: Munkácsy Mihály realizmusa. *Szabad Művészet*, V. 1951. 11. sz. 498.
429. Sinkó 1987. Újraközzölve Sinkó 2012, 195–204.
430. Borsos kat. 2009, 137.
431. *Pesti Napló*, II. 1851. 425. sz. o. n.
432. Pieske 1994.
433. Bicskei 2010.

434. Például Julius Schnorr von Carolsfeld bécsi akadémiai professzor, nazarénus festő rajza nyomán a *Róza* című metszet 1825-ben (belső címlap, metszette J. Langer) vagy Johann Mezler – Ignaz Krepp *Henriette* című metszete 1835-ben (112–113. oldal között).
435. Hoffmann 1950, 36.
436. Sinkó 1987. Újraközlve Sinkó 2012, 195–204. Vö. Veszprémi 2015, 140–169.
437. Barabás 1944, 245. Jegyzőkönyv: Pesten, 1840. 624. sz. „Műkiállításra egy leánykát ki levellet kap ezen cím alatt a galambposta”.
438. Heinrich Ede: *Galambposta*, 1840, olaj, vászon, 95 × 75 centiméter, J. b. l.: Heinrich festé 1840-ben. Jelezve balra közepén: tükkörissal „october 24. 1840.”.
439. Barabás Miklós: *Galambposta*. 1840. Műegylet 1840. 93. sz. megvásárolták 160 forintért. Ma a kép magántulajdonban van. Reprodukciója: SZM–MNG Adattár FA 57. Az aláírás nem látható jól, Sinkó Katalin meghatározása.
440. Barabás 1944, 251. Jegyzőkönyv: Genovában, 1843. 854. sz. „Galambposta Végh Fiscalisnak Egerbe, olaj, barátságból 10 arany”, 861. sz. „Galambposta 3-szor Starok Fiscalisnak, olaj, 150 forint.”
441. Sinkó 1987. Újraközlve: Sinkó 2012, 195–204.
442. Szövege: Vajda Jánostól. *Magyar képek albuma*. Pest, 1859, 11
443. Rabinovszky Máriausz: Haladó hagyomány a magyar festészetben. *Szabad Művészet*, IV. 1950. 5–7. sz. 191. Majd ugyanitt választott a kép védelmében Végvári Lajos: Hozzászólás Rabinovszky Máriausz kritikájához. *Szabad Művészet*, IV. 1950. 5–7. sz. 393. Végvári szerint a kép az anyagfestés nagyszerű eredménye, az érzelmek kifejezésének szabadsága alakítja át.
444. Keresztény Múzeum, Esztergom. Ltsz. 241/96. A képet közölte Szvoboda Dománszky 2009b, belső borító és Veszprémi 2009, külső borító és 28–29.
445. Borsos kat. 2009, 151.
446. *Pesti Napló*, VI. 1855. 113. sz. 5.
447. *Családi Lapok*, IV. 1855. II. félév. 9. sz. 428.
448. Siegl, D. J.: Die Wanderung auf den Markt. n *Iris. Deutscher Almanach für 1848*. Hrsg. von Johann Grafen Mailáth. Neue Folge, 2. Jg. Pesth, 1848, 55–59.
449. Henszlmann Imre: Az 1845 évi pesti műkiállítás. *Pesti Hírlap*, V. 1845. 533. sz. 159–160. Újraközlve Tímár 1990, 391.
450. A képről lásd Aranyérmek kat. 1995, 227–228.; Veszprémi 2002; Szvoboda Dománszky 2007, 115–116.; Szvoboda Dománszky 2009b, 48., 52.; Veszprémi 2009, 27., 32–34.; Szvoboda Dománszky Gabriella: Nemzeti iskola – nemzeti művészet. Magyarok a Pesti Műegylet tárlatain. In XIX. Nemzet és művészet kat. 2010, 174., kat. II. 1. 52., kat. II. 1. 53.; Róka Enikő: *Tájképek és viseletábrázolások*. In XIX. Nemzet és művészet kat. 2010, 280.
451. Lützwow 1877, 106–107.
452. Wien: Gerold 1846., második kiadása: 1847; Waldmüller e tárgyú összes írását lásd: Roessler, Arthur (Hrsg.): *Ferdinand Georg Waldmüller. Sein Leben, sein Werk und seine Schriften*. Bd. 2. Wien, 1907.
453. *Selbstbiographie des Malers Karl Blaas. 1815–1876*. Herausgegeben von Adam Wolf. Wien, 1876.
454. Krapf, Michael: Das moralisierende Element im Wiener Sittenbild. In *Bürgersinn und Aufbegehren. Biedermeier und Vormärz in Wien 1815–1848*. Ausstellungskatalog, Historisches Museum der Stadt Wien. Hrsg. Krasa, Selma. Wien, München, 1988, 148–155.; Bellák 2001a.
455. Szvoboda Dománszky 2007, 131–135.
456. *Die Reform des Kunstunterrichts und Prof. W.'s Lehrmethode von R. Eitelberger v. Edelberg*. Wien, 1848; Eitelberger kiállítási kritikáját lásd Szvoboda Dománszky 2007, 1076. jegyzet.
457. Berkovits 1964, 27.; Szvoboda Dománszky 2007, 131.
458. Henszlmann Imre: *A pesti műkiállítás 1847-ben*. In Tímár 1990, 201.
459. Mindkettő a párizsi Louvre-ban.
460. Róka 2007, 13–17., 43. jegyzet.
461. Kurz, Gerhard: *Metapher, Allegorie, Symbol*. Göttingen, 19882, 37.
462. Hüttinger, Eduard: Der Schiffbruch. Deutungen eines Bildmotivs im 19. Jahrhundert. In Grote, Ludwig (Hrsg.): *Beiträge zur Motiwkunde des 19. Jahrhunderts*. München, 1970, 211–244. (Studien zur Kunst des neunzehnten Jahrhunderts. Bd. 6.).
463. [n. n.]: Ausstellung des Österr. Kunstvereines. (Monat Dezember) III. *Wiener Zeitung*, Abendblatt, 1850. dec. 24. 1201.
464. Aczél–Békefi–Farkas 2003; Borsos kat. 2009. A bécsi kritikákról lásd Grabner 2009.
465. Pieske 1994, 7–17.
466. [n. n.]: A pesti műkiállítás. 1851. *Remény*, 1851. II. félév. III. füzet. 133.
467. Lásd Veszprémi 2009a; Veszprémi 2014a.
468. N.n.: A műkiállítás 1851-ben. *Pesti Napló*, II. 1851. 425. sz. o. n.; [n. n.]: Pesther Kunstsalon. *Der Spiegel*, 1851. Nr. 174. 693–696.; [n. n.]: A pesti műkiállítás. 1851. *Remény*, 1851. II. félév. III. füzet. 133.
469. Újházy Ferenc feljegyzése. SZM–MNG Adattár ltsz. 1903/1925/34.
470. *Pesti Hírlap*, II. 1842. 115. sz. 87.
471. Szvoboda Dománszky 2011, 42.
472. Vö. Buzási 1984.
473. Borsos kat. 2009, 106.
474. Aranyérmek kat. 1995, 186.
475. Fehér Ildikó (szerk.): *Az Üffizi képtár magyar önarcképei*. Budapest, 2013. 58–65.
476. Berzeviczy Albert: *Régi emlékek 1853–1870*. Budapest, 1906., 1925. 510. A portré elkészítésére a császár első magyarországi látogatása adott alkalmat. Manhercz Orsolya: Magas rangú hivatalos utazások Magyarországon a Bach-korszakban. Ferenc József magyarországi látogatásai 1849 és 1859 között. Budapest, 2012. Doktori disszertáció. Az uralkodó programja: 164.
477. *A Pesti Műegylet Évkönyve*. Budapest, 1853. 46.
478. *Hölgyfutár*, VII. 1856. 132. sz. 539. és 199. sz. 813.
479. *Pesti Napló*, XII. 1861. 183. sz. és 192. sz.
480. Gróf Forgách Antal főkanclerár intézett felszólítást a művészhez, Györgyi Giergl ekkor már el is utazott Bécsbe. A kép egyelőre nem ismeretes. *Vasárnapi Ujság*, X. 1863. 5. sz. 47.
481. Dánielisz Endre: *Arany-emlékek Nagyszalontán*. Bukarest, 1984, 71–78.
482. Kincses 1992; Papp J. 2008.
483. Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992, 144–145.
484. Számos alkotása maradt fenn, Indiában korai műveinek külön múzeuma van. Princess Bamba Collection, Lahore Fort Museum, Pakistan.
485. Henszlmann Imre: Az 1845. évi pesti műkiállítás. *Pesti Hírlap*, V. 1845. 533. sz. 159–160. Újraközlve Tímár 1990, 453.
486. Beňová 2015, 117.
487. *Csendélet*. SZM–MNG. „A’ festőművész által a n. Museum képtáranak ajándékozott.”; *Virágok. Virágcsendélet, Virágcsoport*) „A’ festőművész által n. Museum képtáranak ajándékozott.” A Pesti Műegylet katalógusa, 1852.

488. Művészet 1830–1870 kat. 1981, 464.
489. Beňová 2015, 116.
490. *Magyar Hírlap*, IV. 1852. 854. sz. 4070.
491. Keleti G. 1910, 254.
492. Sinkó 1989, 143.
493. Rózsá M. 1914, 8.
494. Vö. Aurenhammer, Hans: Osztrák festők Szolnokon. In Szolnoki festőiskola kat. 1975, 15.; Sinkó 1989, 142.
495. Zsolnay 2007, 91. Vö. Zsolnay László: Fényes Adolf, Aba-Novák és a többiek. *Ezredvég*, XI. 2001. 8–9. sz. 71–79.; Zsolnay–Kertész–V. Szász 2001.
496. Ybl 1927, 80.
497. Ifjabb Gonda Béla: Látogatás Tina Blaunál. Egy osztrák szolnoki festő. *Enigma*, 2002. 34. sz. 45. Vö. még Ebenstein, Zdrawka: Der Szolnoker Aufenthalt der Malerin Tina Blau und seine Voraussetzungen. *Mitteilungen der Österreichischen Galerie*, Wien, 1974, 18. sz. 97.
498. Pírint 2007, 438.
499. Sinkó 1989, 148.
500. Frodl-Schneemann, Marianne: August von Pettenkofen. In Stimmungsimpressionismus kat. 2004, 159. Vö. még *Unter freiem Himmel. Die Schule von Barbizon und ihre Wirkung auf die österreichische Landschaftsmalerei*. Ausstellungskatalog, Neue Galerie Graz. Hrsg. Steinle, Christa, Danzer, Gudrun. Graz, 2000, 181.
501. Theinhardt, Markéta: „Auch in Österreich wird viel in Richtung Frankreich geschaut.” In Stimmungsimpressionismus kat. 2004, 54.
502. Szolnoki festőiskola kat. 1975, 81.
503. Idézi Zemen 2008, 71–72. „...köstliche ungarische Märkte, mit ihrem vielfältigen Gewimmel von exotischem Kleinleben. [...] Die braunen Binsenmatten, die über Berge von dunkelgrünen Melonen, rothen Paradiesäpfeln und weißen Zwiebeln gebreitet sind, die weißen Puffärmel auf braungesengten Armen, die zigeunerhaften Gesichter im Rahmen von gelben und rothen Kopftüchern, das Braun und weiß eines ungarischen Gespanns, die ockergelbe oder kalkweiße Tünche der Bauernhäuser, das bunte Geflügel auf nachgedunkelten Rohrdächern, das seltsam südöstliche Blau des Steppenhimmels.”
504. Hessky 2012.
505. Végvári 1952, 12–13.; Szolnoki festőiskola kat. 1975, 15.
506. Sinkó 1989, 143.
507. Keleti G. 1910, 131.
508. A festő monográfiája 1872-re teszi a müncheni időszak kezdetét (Bodnár 1985, 12), Keleti egy évvel korábbra. A korábbi időpont a valószínűbb, mert meg kellett ismerkednie a müncheni festészetnek azokkal a speciális elemeivel, amelyek egyik legkorábbi balatoni tájképén már megjelennek.
509. Wichmann 1979, 35–45.
510. *Handtuchformat*, lásd Wichmann 1979, 35.
516. Bezeredy Amália: *Flóri könyve. Sok szép képpel, földrajzokkal és muzsikamelléklettel*. Pest, 1840; Elemzése: „Külső csínjának emelésére sem kímélém a költséget.” Heckenast Gusztáv illusztrált kiadványai. In Lipták 2012, 219–250.
517. *Szép Ilonka. Irta Vörösmarty. Orlay Soma nyolcz fényképezett rajzával*. Pest, 1867. Vö. Farkas–Papp 2007, 64., 172–173.
518. *Arany-album. Than Mór és Lotz Károly fényképezett rajzai. Arany János költeményeihez*. Kiadja Ráth Mór, Pest, 1868. Vö. Farkas–Papp 2007, 64., 174–175.
519. *B. Eötvös József költeményei I. Székely Bertalan és Keleti Gusztáv rajzaival*. Pest, 1869.
520. Geiger Péter N. János – Wenzel Gusztáv: *Magyar- és Erdélyország története rajzolatokban*. Wien, 1843.
521. Sinkó–Révész 2000, 540–542.; Révész 2001a.
522. *Visegrád albuma*. Magyarzata Haufler J. Rajzolta és kiadja Szerlemey Miklós Pesten, é. n. [1847] (reprint Budapest, 1986); Gosztola 1985.
523. *Balaton albuma*. Természet után rajzolta és Németújvári Gróf Batthyány Imre Zala Megye főispánjának tisztelettel ajánlja Szerlemey Miklós Műkötőintézet tulajdonosa, Pest, 1848 (reprint Budapest, 1999).
524. *Magyarföld és népei eredeti képekben*. Föld- és népismeri, statisztikai és történeti folyóirat. Fényes Elek és Luczenbacher János felügyelete mellett szerkeszti és kiadja Vahot Imre. Pest, 1846.
525. Kubinyi Ferenc – Vahot Imre: *Magyarország és Erdély képekben*. I–IV. Pest 1853 (reprint Budapest, 1985).
526. Hunfalvy János – Rohbock Lajos: *Magyarország és Erdély eredeti képekben. Történelmi és helyirati szöveggel*. I–III. köt. G. Lange, Darmstadt, 1856–1864.
527. *Buda-Pest. Előadva 32 eredeti rajzolatban Alt Rudolf által*. Hartleben Konrád Adolf, Pest, 1845 (reprint Budapest, 1983).
528. *Bilder-Album aus Ungarn*. Taschenbuch mit 18 Stahlstichen nach Zeichnungen von M. Barabás. Leipzig, [1852]; Vajda János: *Magyar képek albuma*. Heckenast Gusztáv, Pest, 1859. Vö. Papp J. 2012, 31–32.
529. *Vázlatok Magyarhon népeletéből*. Báró Prónay Gábertől. Barabás, Sterio és Véber huszonöt színezett kép-művével. Pesten. Geibel Armin sajátja, 1855; Német és francia nyelvű kiadásban is megjelent.
530. Molnár József: *Nemzeti Album*. Reiffenstein & Rösch, Bécs, 1858.
531. **osti** Pál: *Uti emlékezetek Amerikából*. Heckenast, Pest, 1861 (reprint Budapest, 1992).
532. Történetének összefoglalása: Kószeg 1981; Radnóti 1981; Ország Tükre kat. 2012; Képes világ. Tudományos konferencia a 19. századi magyarországi illusztrált sajtóról. In *Tanulmányok Budapest múltjából*. XXXIX. Budapest, 2014; Révész 2015.
533. Tímár 1993.
534. Johansson, Lena: Pictures as News, News as Pictures. A Survey of Mass-reproduced Images in 19th Century Sweden. Reprint. Visual Paraphrases. Studies in Mass Media Imagery. *Acta Universitatis Upsaliensis*. Figura Nova Series. 21. [1984]. 19–21.
535. Bicskei 2010.
536. *Koszorú*, I. 1863. II. félév. 3. sz. 71.
537. *Vasárnapi Ujság*, IX. 1862. 41. sz. 491.
538. *Fővárosi Lapok*, II. 1865. I. félév. 187. sz. 717.
539. SZM–MNG Adattár ltsz. 22959/1989/2/d.
540. Balogh Zoltán: XIII. ismertetés. 'Ágnes asszony' illusztratioja. A Képzőművészeti Társulat három műlapja. Rajzolta Székely Bertalan. *Pesti Napló*, XVII. 1866. 264. sz.

A sokszorosítás médiumai – a művészet popularizálódása

511. A „pontosan megismételhető kép” fogalmát bevezette: Ivins 2001.
512. A korszak hazai litográfiai művészetének összefoglalása: Gerszi 1960.
513. Pataky 1951.
514. A korszak képreprodukciós eljárásairól bővebben: Novák 1925.
515. Vö. Farkas Zs. 2014a.

541. *Pesti Napló*, XVII. 1866. 264. sz.
542. 1839 tavaszán a feltaláló, Louis-Jacques-Mandé Daguerre V. Ferdinánd osztrák császár és Metternich herceg mellett gróf Apponyi Antal párizsi követnek is ajándékozott egy – ma a budapesti Műszaki Múzeumban őrzött – példányt saját készítésű képeiből. A díszes keretbe foglalt fénykép Daguerre műtermének egy részletét ábrázolja: szobrok, reliefek gipszmásolatát. Farkas–Papp 2007, 10., 35.
543. Beke L. 1981.
544. L. Baji 2002a.
545. L. Baji 2002b.
546. Novák Dániel: Pesti műkiállítás. *Honművész*, VIII. 1840. 53. sz. 428–429.
547. *A pesti műegylet által 1841-ik évben a városi tánczterem épületében kiállított művek lajstroma*. Pest, 1841. Pótlék-lajstrom Arczképek (Dagerreotyp).
548. *A pesti műegylet által 1846-ik évben a városi tánczterem épületében kiállított művek lajstroma*. Pest, 1846, 258. sz. Arckép Daguerreotyp.
549. Szakács M. 1989. A pontos lista 150 művet tartalmaz, de nincs mindegyikről reprodukció.
550. Faber, Monika: *Inkunabeln einer neuen Zeit*. Wien, 2006, 142–144. Közölték Borsos József metszetének dagerrotípiáját, melyet Strelisky Lipót készített: 170. R.
551. L. Baji Etelka vezetésével tervezik, hogy kiadvány formájában is közzéteszik az adatokat.
552. Rosti egyet Alexander Humboldt-nak, egyet a Széchényi Könyvtár-nak és hármat leánytestvéreinek ajándékozott. Ezekről bővebben Papp J. 2008. Rosti ismereteink szerint később nem foglalkozott fényképezéssel, ahogy az 1860-as évek elején a neves angol fotográfus, a jogász végzettségű Roger Fenton is felhagyott vele, amikor az úri hobbiból egyre inkább kenyérkereső foglalkozássá vált. Papp Júlia: *Roger Fenton fényképei. Az el nem vezett, de megtalált képek/Photographs of Roger Fenton. Photographs Rediscovered*. Kiállítás az ELTE Egyetemi Könyvtárban. Budapest, 2008, 12.
553. Farkas Zs. 2008a.
554. Székely Bertalan: Festészet és fényképezés. *Koszorú*, I. 1863. I. félév. 22. sz. 505–510.; Barabás Miklós: Festészet és fényképezés. *Koszorú*, I. 1863. I. félév. 26. sz. 612–616.
555. Erről részletesebben: Farkas Zs. 2009.
556. Konek Sándor: *Az ausztriai-magyar monarchia statisztikai kézikönyve*. Pest, 1868, 401.
557. Tomsics 2010.
558. „Megismételt pillanat” – *Fekete Zsolt fotográfiái Orbán Balázs és Veress Ferenc nyomában*. Kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban 2012. 07. 11. – 2012. 09. 23.
559. Farkas–Papp 2007, 35–38.
560. Vahot Imre: Észrevételek a 'Mátyás-szobor' tervezésére. *Athenaeum*, IV. 1840. II. félév. 18. sz. 274–282.
561. Timár 1993.
562. Meller 1905, 388.; Farkas Zs. 2000.
563. *Vasárnapi Újság*, V. 1858. 4. sz. 37.
564. *A pesti műegylet által 1847-ik évben a városi tánczterem épületében kiállított művek lajstroma*. Pest, 1847, 185–186. sz. „Nem eladó műtárgyak.” megjegyzéssel.
565. Vahot Imre: A pesti műkiállítás 1847-ben. *Pesti Divatlap*, 1847. II. félév. 29. sz. 927.
566. [Henszlmann Imre]: A pesti műkiállítás 1847-ben. *Magyar zépirodalmi Szemle*, I. 1847. II. félév. 8. sz. 122–126.
567. *Der Spiegel*, 1845. dec. 15.
568. Szerk. Blaskovits: *Ofner und Pesther Adressbuch*. Pest, 1844, 161.
569. *Der Spiegel*, 1845. dec. 15.
570. A *Der Spiegel* melléklete: *Der Schmetterling*, 1846. febr. 2. 72.

Szobrászat

571. *Üdvölede. Gróf Dessewffy Aurél hátrahagyott némi iromány-töredékivel*. Irta és közli gróf Széchenyi István. Pest, 1843, 12–13.
572. Idézi Meller 1905, 96–97.
573. A nemzeti tudat alakulását a magyar művészetben vizsgálja Sinkó 1983, 185–201.
574. Henszlmann Imre: Hogyan lehet korunkban régi műtárgyakat előadni. *Athenaeum*, IV. 1840. I. félév. 47. sz. 737–742. és 48. sz. 753–759.
575. Idézi Veress 1911, 4.
576. Uo., 18.
577. Szatmári 1984.
578. A szobor valószínűleg egy évszakokat ábrázoló sorozat darabja lehetett, talán a Tavasz. Erre utalnak talapzatán a zodiákus jelek és a Flóra lába alatt heverő virágok.
579. Vö. Modell kat. 2004, 360–361.
580. Soós Gy. 1961.
581. Henszlmann Imre: A pestvárosi Vigadó. In Timár 1990, 259.
582. Timár 1990, 259.
583. Uo., 259.
584. *Kassai Képes Újság*, I. 1848. 17. sz. 134.
585. A szobrot a sorozatos tiltakozások miatt 1899-ben eltávolították eredeti helyéről és a hűvösvölgyi hadapródiskola udvarán állították fel. Ott állt 1918-ig, amikor végleg szétbontották, 1920-ban a mellékalakokat elárverezték, a főalakokat beolvastották. Vö. Sisa 2013, 262.
586. A szoborállítás körülményeiről részletesen: Liber 1934, 155–156.
587. Meller 1905, 336. Vö. Farkas–Papp 2007, 35–38.
588. Ferenczy István levele testvérehez. Idézi Meller 1905, 316.
589. Idézi Meller 1905, 339.
590. *Üdvölede. Gróf Dessewffy Aurél hátrahagyott némi iromány-töredékivel*. Irta és közli gróf Széchenyi István. Pesten, 1843.
591. Mednyánszky eredeti írását nem sikerült megtalálni az egykori hírlapokban. Elképzeléseit Remellay Gusztáv elevenítette fel „Nagy eszmék, szép tervek” címmel a *Hölgyfutár* 1859-es évfolyamában (19. sz. 154–155.). A témához vö. Kovalovszky 1982.
592. A kérdéssel kapcsolatban lásd Gábor 1983.
593. *Üdvölede. Gróf Dessewffy Aurél hátrahagyott némi iromány-töredékivel*. Irta és közli gróf Széchenyi István. Pest, 1843, 12–13.
594. Hogy a nemzeti kultuszhely nemes célját betölthesse, Széchenyi feltételül szabta, hogy élő embernek ne állítsanak emléket, és hogy a halál után legalább egy évet várjanak az emlék megvalósításával. Vö. *Üdvölede. Gróf Dessewffy Aurél hátrahagyott némi iromány-töredékivel*. Irta és közli gróf Széchenyi István. Pest, 1843, 135.
595. Széchenyi műpártoló tevékenységéről lásd Csatkai 1925.
596. *Üdvölede. Gróf Dessewffy Aurél hátrahagyott némi iromány-töredékivel*. Irta és közli gróf Széchenyi István. Pest, 1843, 60.
597. *Hölgyfutár*, IX. 1859. 19. sz. 154–155.
598. Idézi Meller 1905, 314.
599. Henszlmann I. 1841.
600. Kovalovszky 1987.

601. Soós Gy. 1958, 24.
 602. Soós Gy. 1961, 46.
 603. Henszlmann Imre: Alexy szobormintája. *Életképek*, 1844. II. félév. 407–411.
 604. Uo., 407.
 605. Uo., 409.
 606. Uo., 411.
 607. Kovalovszky 1994.
 608. Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára, IV–B–257/c fond.
 609. Vachott Imre: Észrevételek a 'Mátyás-szobor' tervezetéről. *Athenaeum*, 1840. II. félév. 18. sz. 273–282.
 610. Uo.
 611. Soós Gy. 1958, 35.
612. Balogh István: Izsó Miklós és a debreceni Csokonai-szobor. *Művészettörténeti Értesítő*, II. 1953. 1–2. sz. 99–104.
 613. b. i.: Egy Csokonai-szobor terv. In *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve*. Debrecen, 1942, 100.
 614. Balogh István: Izsó Miklós ismeretlen levele Csanak József debreceni kereskedőhöz. 1866. október 12. In *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve*. Debrecen, 1942, 93.
 615. Uo.
 616. Fülep 1954, 31.
 617. Fülep 1953, 17.
 618. Goda 1993, 24.
 619. Soós Gy. 1955.
 620. Goda 1993, 19.

HARMADIK RÉSZ ■ 1870–1900

A művészet intézményrendszerének kiépülése

- Az alapításra vonatkozó miniszteri rendelet: Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) jelentése 1871/22.090. Az intézmény elnevezése az évenként kiadott *Értesítő*kben ekkortájt többféleképpen szerepel: Magyar Királyi Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezde vagy Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző. A mai köznyelvben röviden Mintarajziskolaként rögzült.
- Rabinovszky 1952, 69–74.
- Az intézménynek erre az időszakra vonatkozó története: Mintarajztanoda kat. 2002; Szőke 2002.
- Keleti G. 1870.
- Katona 2013, 45.
- Keleti Gusztáv haláláig töltötte be a Mintarajztanoda igazgatói tisztségét (1871–1902) az intézmény első vezetőjeként. Az 1902–1903-as reform már Székely Bertalan és Várdai Szilárd helyettes igazgatósága alatt zajlott. „Kelety Gusztáv kir. tanácsos, igazgató elhunytával a műüresedett igazgatói állás az 1902/3. tanévben véglegesen nem lett betöltve, hanem a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr 1902. évi 73.971. sz. a. kelt rendeletével a folyó iskolai évre, vagyis 1903. évi szeptember hó 1-jéig egyrészt a művészeti és tanulmányi ügyek vezetésével: Székely Bertalan, másrészt az összes adminisztratív és gazdasági ügyek ellátásával személyes felelősség mellett: Várdai Szilárd intézeti rendes tanárok, helyettes igazgatói minőségben bizattak meg.” *Az Országos M. Kir. Képzőművészeti Főiskola Értesítője az 1902–03. tanévról*. Budapest, 1903, 55.
- Mintarajztanoda kat. 2002, 42.
- Székely Bertalan: *A figurális rajz és festés elvei, melyek a M. Kir. Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezdei szakoktatásnál alkalmazásban vannak*. Budapest, 1877.
- Az 1870-es évek elején a tárgyat Plósz Pál és Szilágyi Ede anatómia néven oktatta, majd 1876-tól 1901-ig Székely festészeti „bonczalaktan”-ként tanította. Mintarajztanoda kat. 2002, 26.; „[a festészeti bonczalaktan] az emberi test külalakját meghatározó csontok, inak, izmok idomai, kölcsönös arányaiknak, mozgásuk törvényeinek magyarázata, falí ábrák, boncztani készülékek és az élő természetből való minták nyomán.” *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1878–1879*. Budapest, 1879, 6.
- 1877-től 1884–1885-ig a tárgyat Székely oktatta, majd mintegy két évtizedes szünet után, 1902 és 1905 között folytatta. Ezt követően Tardos-Krenner Viktor vette át a munkát.
- Schaushek Árpád visszaemlékezése szerint: „Hetenként, a boncztani órákkal kapcsolatban külön időt szán a kompozícióra”. „E gyakorlatokban mindenki részt vehet: az elsőéves éppúgy, mint az »öregek«. Festői feladatok ezek, nem az akadémiák irodalmi témái, hol bibliát, történelmet, költeményeket stb. olvasnak és ezek után egy nappal, vagy héttel nyújtanak be kompozíciókat. Székelynél kezdetben egyes alakot kell adott formátumba behelyezni, később következnek a csoportok és végül a képszerű feladatok.” Mintarajztanoda kat. 2002, 22.
- Szentkirályi 1971, 454.
- Elemi mértan az előkészítő osztályban, ábrázoló mértan az első és második évfolyamon, mértani módszertan a harmadik évfolyamon.
- Az építészeti rajz távlati (perspektíva) óráival összefüggésben szükséges megemlíteni a Mintarajztanoda módszertani szempontból egyedi kezdeményezését, a „szemléleti látszattan” órák Várdai Szilárd által kidolgozott tanmenetét. Várdai, aki kezdetben az ornamentika („éktiményes rajz”) segédanyagaként, majd 1888-tól könyvtárőrként dolgozott, az 1878–1879-es tanévben vezette be „A»perspektívai látérezéknek« szabadkézi rajz formájában történő gyakorlására és fejlesztésére szolgáló tantárgyat.” A szerkesztési és szabadkézi rajzi készségek kombinált oktatásához Várdai számos fából készült kismodellt és nagy méretű hasábos formát készített, melyeket azóta alkalmaznak a tömeges rajzoktatásban. Mintarajztanoda kat. 2002, 34–35.
- Schulek távozásával Havranek Ferenc vette át az építészeti tárgyak oktatását.
- A tárgy további tanárai: Várdai Szilárd, Uhl Sándor, Nádler Róbert, Erdőssy Béla. Mintarajztanoda kat. 2002, 42–43.
- A tárgy leírása: „Mintaszzerű sík és domború éktimények rajzolása, különös tekintettel a szemmérték és a kézbéli ügyesség fejlesztésére (utánzó rajz-gyakorlatok) s a gyorsabban kezelhető egyszerűbb előadási módokra. Az intézet főszóntvény-, fénykép-, metszet- és könyvtárában őrzött mintaszzerű éktiményes motívumainak gyűjtő vázolatása. Az orsz. iparműv. múzeumbeli mütárgyak felvétele és tanulmányozása. Az iparművészet külön ágaiból választott tárgyak önálló tervezése és díszítése. Decoratív kísérletek. Mindezen gyakorlatok kíséretében beható stiltani tanulmányok.” *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1878–1879*. Budapest, 1879, 4.
- A National Art Training School és a South Kensington Museum Londonban, valamint a Kunstgewerbeschule és az Österreichisches Museum für Kunst und Industrie Bécsben. Keleti G. 1870.
- A múzeum és az oktatási intézmény összekapcsolása már az Iparművészeti Múzeum és az Iparművészeti Iskola új épületének 1896-os átadása előtt megvalósult. Az 1872-ben alapított budapesti Iparművészeti Múzeum hároméves (1874–1877) nemzeti

- múzeumbeli tartózkodását követően a Mintarajztanoda tőzsomzédságában, a Láng Adolf tervezte régi Múcsarnok (1875–1877) földszinti helyiségeiben kapott helyet csaknem két évtizedig, a múzeum Üllői úti épületének 1896-os megnyitásaig. Így Keleti múzeumi háttérrel megtámogatott oktatási koncepciója, ha bizonyos mértékig szűkös keretek között, mégiscsak megvalósult, amit kiegészített az a tény, hogy az 1880-ban a műfaragászati műhely-l induló Iparművészeti Iskola az Andrássy útnak ugyanazon tömbjében, a szintén Láng Adolf által jegyzett régi Zeneakadémia (1877–1879) épületébe került.
20. *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1878–1879.* Budapest, 1879. 18.
21. 1878–1879-ben a tantárgy leírása a következő: „Mintázási gyakorlatok, különösen domború ékítményes minták, valamint az emberi fő és az emberi test egyes részeit ábrázoló domború és teljes alakú főszminták nyomán. Hovatovább ékítményes gyakorlatok összetettebb rajzok szerint, valamint figurális mintázatok élő fejminta vagy egész alakról, féldomború és teljes alakú végrehajtással (relief és ronde bosse). Bonczalaktani mintázatok, iparművészeti tárgyak másolása s önálló tervezetű mintázatok.” *Mintarajztanoda kat. 2002*, 39.; *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1878–1879.* Budapest, 1879, 4.
22. Az 1890–1891-es tanévtől Loránfi Antal vezette a rajztanárnövény-dékek szobrásztanulmányait 1905-ig, Stróbl Alajos pedig a művész-növénydékek tanára volt 1897-ig, az önálló szobrászati mesterisko-la megalakulásáig. Loránfi helyét 1905-ben Radnai Béla vette át. B. Majkó 2007; Nagy I. 2013; *Mintarajztanoda kat. 2002*, 39–41.
23. Zsákovics 2002; Földi 2013 (Morelliről: 56–58.)
24. A sokszorosító grafikai műhelyeknek ettől kezdve ez utóbbi adott helyet, hasonlóan Doby Jenő rézmetszészeti tanfolyamához. Mivel a Mintarajztanoda szervezeti keretein és épületén belül a hallgatóknak nem volt lehetőségük a rézkarcolás technikájának elsajá-tításához, ezért az 1880-as, 1890-es években meghirdetett rend-kívüli tanfolyamokat a diákok minden bizonnyal az Iparművészeti Iskola műhelyében látogatták. Zsákovics 2002; Földi 2013, 55–63.
25. Zsákovics 2002; Földi 2013. (Olgyai szaktanfolyamáról: 118–123.)
26. Földi 2002, 280.
27. Keleti Gusztáv 1902-ben halt meg, Schulek Frigyes 1903-ban távo-zott a Magyar Királyi József Műegyetem Középkori műépítészeti tanszékére. Szentkirályi 1971, 454.
28. Katona 2013.
29. *Mintarajztanoda kat. 2002*, 42.
30. Az alapítástól kezdve évente, majd az 1880-as évektől kétfévente megrendezett év végi kiállítások az intézmény egészének hivatalos bemutatását szolgálták, ahol a tantárgyi, majd később szaktanári csoportosításban kiállított anyag hűen tükrözte az iskola pedagó-giai szemléletét, oktatási módszereit és legfrissebb eredményeit. Révész 2002a.
31. B. Majkó 2007.
32. Peternák 2002.
33. *Egyszer volt fényképek. Válogatás a Magyar Képzőművészeti Egye-tem Könyvtára fotógyűjteményéből.* Budapest, [2000]; Bán 2002.
34. Mucha kat. 2001; Földi 2002.
35. Máté 2002.
36. Katona–György 2010.
37. Lásd Rabinovszky 1952, 63–65.
38. Jelentések és javaslatok 1882, 10–11.
39. A magyar írók és művészek társaságának a magyar országgyűlés képviselőházához Jókay Mór orsz. képviselő által benyújtott folya-módása, melyben egy magyar képzőművészeti Akadémia felállítá-sát kéri. In *Jelentések és javaslatok 1882*, 10–11.
40. Az 1861-ben megfogalmazott *A magyar képző művészeti társulat-nak ó. cs. k. apost. Felsője által jóváhagyott alapszabályai* első pontja szerint a társulat „egy képző művészeti tanintézet felállítá-sáról gondoskodik, melynek alapszabályait legfelsőbb jóváhagyás alá terjesztendi”. Az 1868-ban kiadott szabályzatban már egy „Or-szágos képzőművészeti tanintézet (academia)” létesítésének elő-mozdítását határozták meg működési körükként.
41. Az országos magyar képzőművészeti társulatnak a magyar írók és művészek társasága által egy országos képzőművészeti akadémia felállítása iránt az országos képviselőházhoz benyújtott kérvénye tárgyában, a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerhez benyuj-tott véleménye. In *Jelentések és javaslatok 1882*, 13–14.
42. Ipolyi Arnold besztercebányai püspöknek, v. b. t. t.-nak, mint az országos képzőművészeti társaság elnökének véleménye ugyan-ezen ügyben. In *Jelentések és javaslatok 1882*, 15–17.
43. A művészek: Baditz Ottó, ifjabb Roskovic Ignác, Peske Géza, Karlovsky Bertalan, L. Mayer György, Kubányi Lajos, Kémény Jenő, Eisenhut Ferenc, Hollósy József, Kiss Alajos, Greguss Imre, Bagó Pál, Karcsay Lajos, Mannheimer Ágoston, Stróbertz Frigyes, Hrinnyák Ede, Schmidt Károly, ifjabb Jendrassik Jenő, Schmier B. Antal, Kimnach László. A müncheni bajor királyi képzőművészeti Akadémián tanuló magyar ifjúságnak a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Ministerhez, egy képzőművészeti Akadémiának Budapesten felállítása tárgyában benyújtott kérvénye. *Jelentések és javaslatok 1882*, 18–19.; VKM jelentése 1894/1895, 1264.
44. Dr. Hegedűs Lajos Candid, m. kir. ministeri tanácsosnak, a bécsi császári királyi s müncheni bajor királyi képzőművészeti Akadémi-ák szervezete és költségei tárgyában a vallás- és közoktatási magyar királyi minister urhoz tett jelentése. In *Jelentések és javaslatok 1882*, 20–25.
45. A Budapesten felállítandó képzőművészeti Akadémia ügyében Trefort Ágoston, vallás- és közoktatási minister elnöklete alatt 1881. október 26-án tartott értekezlet jegyzőkönyve. In *Jelentések és javaslatok 1882*, 26–31.; *Fővárosi Lapok*, XVIII. 1881. 246. sz. 1457.; VKM jelentése 1879/1880–1880/1881, 741.; Bicskei 2007, 58.
46. Székely Bertalan: A magyar festészeti akadémia ügyében. *Pesti Napló*, XII. 1881. 135. sz. 1. Idézi Bicskei 2007, 58.
47. Bicskei 2007, 58.
48. VKM jelentése 1894/1895, 1264.
49. Lájér 2013, 16.; Radványi 2001, 21.
50. *Jelentések és javaslatok 1882*, 28.
51. Lájér 2013, 16.
52. VKM jelentése 1881/1882–1882/1883. 208–209.
53. Lájér 2013, 16.
54. VKM jelentése 1880/1881, 450.
55. Uo.
56. Az állásért kezdetben 8000 (végül csak 7000) forint fizetést és művészi kibontakozásához elengedhetetlen négy hónap szabadsá-got kért, továbbá az állam részéről évi (minimum) 3000 forint ér-tékű megrendeléseket. Homér 1938, 46–47.; illetve Benczur Gyula, a müncheni képzőművészeti akadémia tanárának a vallás- és köz-oktatásügyi ministerhez intézett levele, melyben a jelzett feltételek alatt a bpesti festészeti műiskola vezetését elfogadni késznek nyilatkozik. *Jelentések és javaslatok 1882*, 39.
57. *Vasárnapi Ujság*, XXX. 1883. 3. sz. 44.; *Vasárnapi Ujság*, XXX. 1883. 42. sz. 685.
58. Budapest fővárosa közgyűlésének határozata az epreskert ne-vezetű tér egy részének, a magyar képzőművészeti Akadémia épületei számára átengedése tárgyában. *Jelentések és javaslatok 1882*, 35.

59. Az Országos Képtárhoz tartozó, akkor használaton kívüli helységekről van szó. *A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője*, XVII. 1883. 1. sz. 17.
60. Szana Tamás: A Mesteriskola. *Fővárosi Lapok*, XXI. 1884. (nov. 1.) 257. sz. 1658–1659.
61. 1884. nov. 16-án nyitották meg. „Megnyitását nem jelentek meg díszruhás méltóságok, nem volt ünnepi ceremónia és mégis nagy kultúrtörténeti esemény [...]” *Budapesti Hírlap*, IV. 1884. 59. sz. 4.; *Fővárosi Lapok*, XXI. 1884. (nov. 16.) 270. sz. 1743.
62. Benczúr csak az iskola művészeti vezetését vállalta, az adminisztrációt barátja, Sáska Mihály végezte, majd minisztériumi kirendeltségében Egresi Nagy Sándor. Stettka Gyula 1888-tól vállalta a belső adminisztrációt, ekkor tették hivatalossá tanársegédként kinevezését. *Budapesti Hírlap*, VIII. 1888. 187. sz. 2–3.; Felvinczi 1921, 21.
63. Az épületről bővebben lásd Gábor 2010, 244–245. Benczúr műterméről lásd Bellák 2002.
64. „Hárman egy elhanyagolt kert ócska tornyában üttették fel sátrukat, azt célszerűen és kényelmesen berendezve.” Virág Béla: A mesteriskoláról. *Ország-Világ*, VII. 1886. (nov. 27.) 48. sz. 795.
65. *Műcsarnok*, II. 1899. (febr. 12.) 7. sz. 87–88.
66. *Ország-Világ*, V. 1884. (dec. 27.) 52. sz. 859.
67. *A Magyar Királyi Festészeti és Szobrászati Mesteriskolák ideiglenes szabályzata*. Budapest, 1900, 4.
68. 1895-ben az éves tandíj 10 forint volt, a beiratkozás külön két forintba került. *Budapesti Hírlap*, XV. 1895. (szept. 30.) 267. sz. 7.; 1900-ban már duplájára nőtt az összeg. *A Magyar Királyi Festészeti és Szobrászati Mesteriskolák ideiglenes szabályzata*. Budapest, 1900, 5.
69. Benczúr Gyula levele Trefort Ágostonhoz, 1884. febr. 10. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Rektori Hivatalának Iratai 1871–1949. Iktatott anyag, 18/1884.
70. A 19. században a képzőművészeti tanulmányok szerves részét képezte a nagy mesterek műveinek másolása. Az így létrejött gyűjteményt többek között művészettörténeti oktatásra használták. Lásd Révész 2004; Tatai 2005, 31.
71. Trefort Ágoston levele Benczúr Gyulához, 1884. febr. 18. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Rektori Hivatalának Iratai 1871–1949. Iktatott anyag, 18/1884.
72. Például 1895-ben a „kiváló képességű növendékek” 2000 forintos ösztöndíjra pályázhattak, hogy tanulmányaikat külföldi stúdiókkal vagy garapházakkal. *Budapest Hírlap*, XV. 1895. (szept. 30.) 267. sz. 7.
73. Az 1907–1908-as tanév számadása szerint a gyűjteményben 37 festménymásolat szerepel; a szakkönyvtár és jelmeztár leltára: 807 kötet, illetőleg évfolyamra terjedő 342 munka, 526 fénykép, 3 térkép, 274 öltözet, illetőleg öltözet rész, 39 fegyver, 5 lószerszám, 1 lóanatómiai szobor főszövből, 55 függöny és szövet.
74. VKM jelentése 1894/1895, 1265.
75. *Fővárosi Lapok*, XXI. 1884. (nov. 13.) 267. sz. 1724.; *Fővárosi Lapok*, XXI. 1884. (nov. 27.) 279. sz. 1800.
76. A megrendelésekről műfaji eloszlásban lásd *A Magyar Királyi Festészeti és Szobrászati Mesteriskolák ideiglenes szabályzata*. Budapest, 1900, 10–11.
77. VKM jelentése 1885/1886, 311.
78. Bicskei 2007, 59.
79. Az 1900-ban kiadott szabályzat szerint a tanítványok négy egymás utáni tanévet tölthettek az iskolában, de a korábbi években az anyakönyvek tanúsága szerint voltak, akik öt, hat, esetleg hét évet is maradtak.
80. Csak az 1885–1886-os tanévben szerepel a festészeti osztályban egy növendék. VKM jelentése 1885/1886, 311.
81. Lájér 2013, 21–22.
82. VKM jelentése 1882/1883–1883/1884, 283.
83. *Fővárosi Lapok*, XXI. 1884. (dec. 25.) 303. sz. 1958.; Szana Tamás: A Mesteriskola. *Fővárosi Lapok*, XXI. 1884. (nov. 1.) 257. sz. 1658–1659.
84. Például „éppen Fényes, a tanítvány beszél legszebben Benczúr mellett, aki eredeti tudott maradni, pedig évekgig tanult nála”. *Műcsarnok*, II. 1899. (ápr. 16.) 13. sz. 182. Idézi Telepy 1963, 38.
85. Felvinczi 1921, 26.
86. Uo., 20.
87. Bicskei 2007, 69.
88. VKM jelentése 1896/1897, 347.
89. Keleti Gusztáv levele a pénzügyi miniszterhez. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Rektori Hivatalának Iratai 1871–1949. Iktatott anyag, 9229/1891.
90. Lásd Lájér 2013, 18–20.
91. Keleti Gusztáv: A magyar festő-akadémia. *Magyar Hírlap*, I. 1891. (dec. 4.) 255. sz. 10. Idézi Lájér 2013, 19.
92. Az épületről bővebben lásd Gábor 2010, 247–250.
93. *Budapesti Hírlap*, XII. 1892. (szept. 29.) 269. sz. 7.
94. Bicskei 2007, 68.; MTA BTK MI, Levéltári Regesztagyűjtemény, VKM iratai. (MNL.OL.M.E. 1986–II–508. fol. 204–219) 20., 24–28.
95. Számadás az 1907/1908-as tanévről. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Rektori Hivatalának Iratai 1871–1949. Iktatott anyag, 9229/1891. 267/1909.
96. *Az Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző Értesítője az 1910–11. évről*. Budapest, 1911, 92.
97. *Az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola és a vele ügykezelés tekintetében egybekapcsolt Festészeti és Szobrászati Mesteriskolák és a Női Festőiskola Évkönyve az 1917/18–1920/21. tanévről*. Budapest, 1921, 8.
98. *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1878–1879*. Budapest, 1879, 3., 8.; Kivonat, 1878/79. 8.; Bicskei 2002.
99. *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1897–1898*. Budapest, 1898, 3.
100. VKM jelentése 1887/1888. 363. A tanfolyam működéséről részletesebben lásd Bicskei 2007.
101. VKM jelentése 1883/1884, 588.
102. VKM jelentése 1885/1886, 312.
103. Uo.; VKM jelentése 1888/1889, 295.
104. Molnár Victor: *Gróf Csáky Albin. Élet- és jellemrajzi vázlat*. Budapest, 1894, 32–33.
105. *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1890–1891*. Budapest, 1891, 39.
106. VKM jelentése 1894/1895, 1271–1272.
107. *Az Országos Királyi Rajztanoda Értesítője 1907–1908*. Budapest, 1908, 38.
108. *Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola évkönyve az 1921–1922, 1922–1923, 1923–1924, 1924–1925. tan évekről*. Budapest, 1926, 6.; Lyka 1983, 39.
109. Jelentések és javaslatok 1882, 30.
110. MTA BTK MI Levéltári Regesztagyűjtemény, A – I – 4/1885, VKM 3530.
111. Gábor 2002, 41–42.; Szentesi 2005a, 400–401.
112. g. - h.: A budapesti művésziskolák telepe II. A szobrásziskola. *Építő Ipar*, XIV. 1890. 712. sz. 360–361.; Gábor 2002, 41–42.
113. Ritoók 2003, 12–15.
114. Szentesi 2005a, 383–385.
115. Nagy I. 2006a, 10.
116. Fülel Lajos: Látogatás a műteremben Stróbl Alajosnál. *Modern Művészet*, I. 1905. 3. sz. 134–143. Újraközölve Fülel 1974, 96.

117. Ligeti T.–Ligeti 2005, 483.
118. Nagy I. 2002.
119. Aranyérmek kat. 1995, 44. (177. jegyzet).
120. Elsőként Rudolf trónörökös, a társulat fővédnöke vásárolt 1881-ben. Szvoboda Dománsszky 2000, 61–72.
121. Regős 1996.
122. Németh Lajos: A művészet társadalmi funkciójának alakulása. In Németh L. 1981, 49–55.
123. Lázár 1914, 12–27.
124. Aranyérmek kat. 1995, 221.
125. Lázár 1914, 19. Érdekesség, hogy Lázár kifejezetten Eötvösnek tulajdonítja a tanács létrehozását, figyelmen kívül hagyva Pauler Tivadar miniszteri tevékenységét.
126. *Vasárnapi Ujság*, XVIII. 1871. 12. sz. 149.
127. Tóth F. 2012, 84.
128. Uo.; Taylor 2014.
129. Aranyérmek kat. 1995, 19–21.
130. Lázár 1914.
131. Munkácsy Mihály: *Emlékeim*. Budapest, 1921.
132. Valamennyi érmet és díjat, továbbá a díjazott művészeket is ismerteti: Aranyérmek kat. 1995, 222–343.
133. A társulat díjait és díjazottjait lásd Szmracsányi 1911, 97–158.; illetve Gergely 1979, 28. jegyzetben.
134. Ugyanez a jelenség megfigyelhető Münchenben is: az évesnek nevezett kiállítások – Jahresausstellung – éppen úgy teret adtak a külföldieknek, mint a négyévente megrendezésre kerülő nemzetközi kiállítások. A társulat vélhetőleg a müncheni példát követte.
135. Aranyérmek kat. 1995, 221.; A Múcsarnokról átfogóan Regős 1996.
136. Aranyérmek kat. 1995. Ipolyi Arnold-díj: 286.; Ráth György-díj: 291–292.; Röck Szilárd-díj: 303.; gr. Károlyi Tibor-díj: 307.; a Vaszary Alapítvány Díja: 308–309.; a Lipótvárosi kaszinó díja 310.
137. Aranyérmek kat. 1995, 314–316.
138. Keleti G. 1910, 100–112., 104.
139. óka 2010, 202.
140. *A kultuszminiszter rendelete a közoktatásügyi tanácshoz*. Budapest, 1898, 103.
141. 1870-ben jelentették be, hogy megszűnik a Pesti Műegylet, amely 1840-től szolgált a magyar művészeti élet ügyét, s melynek tárlatain „a hazai művészek először váltak szélesebb körben ismertté”. Az Egylet teljes vagyonát a társulatra hagyta. Az ingóságai eladásából befolyt pénzen társulati sorsjegyeket vásárolt és ezeket vigaszdíjként szétosztotta volt tagjai között. 1875-ben a Nemzeti Képcsarnokot Alakító Egyesület szintúgy egybeolvadt a társulattal, de kikötésként meghagyta, hogy 1877-től évenként 1000 forint értékben a társulat köteles a Nemzeti Múzeum képtára számára magyar műveket vásárolni. A képzőművészeti fórum alakításában innentől kezdődik az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat hegemoniája. Vö. Szmracsányi 1911, 101., 107., 109.
142. Révész 2002.
143. *Magyar Képzőművész*, I. 1864. 1. sz. 16.
144. Összegyűjtött levelezését és iratait lásd Szentesi 2016.
145. Keserű 1984, 14–16.
146. Maszlaghy Ferenc (1839–1917) esztergomi prépost-kanonok, egyházi író; Maszlaghy Xavér álnéven publikált.
147. *Magyar Képzőművész*, I. 1864. 6. sz. 96.
148. Maszák Hugó: Lapunk tervrajza. *Múcsarnok*, I. 1868. 1. sz. 1.
149. Révész 1999.
150. Maszák Hugó: Lapunk tervrajza. *Múcsarnok*, I. 1868. 1. sz. 1.
151. Született Schedel Ferenc (1805–1875), irodalomtörténész, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Kisfaludy Társaság igazgatója (1841–1861).
152. *Archaeológiai Értesítő*, 1868. I. 1. sz. 1–2.
153. Oroszlán Zoltán: Száz éves az Archaeológiai Értesítő. In *Régészeti dolgozatok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészeti Intézetéből 10*. Budapest, 1969.
154. Révész 2000b.
155. *Képzőművészeti Szemle*, I. 1879. 1. sz. 1.
156. Lásd Gosztonyi 1999; Gosztonyi 2001.
157. Az Olvasóhoz! *Művészi Ipar*, I. 1885. 1. sz. 1–4.
158. A „Magyar Iparművészet” programja. *Magyar Iparművészet*, I. 1897. 1. sz. 1–2.
159. Kontraszty 1979.
160. [-r.]: A képzőművészeti társulat tárlata. *Figyelő*, V. 1875. (jan. 3.) 1. sz. 8–9.
161. Szana Tamás az 1870-es években a *Figyelő* című hetilap szerkesztője volt. Többek között Hyppolite Taine művészetfilozófiájának *A művészet philosophiája*, (1878) fordítója és számos művészeti életrajz szerzője. Róla Németh G. 1981, 93–95.; Róka 2013, 51.
162. Pasteiner Gyula: Erzsébet királyné Deák Ferenc ravatalánál. Olajfestmény Zichy Mihálytól. *Közvélemény*, I. 1877. (júl. 4.) 183. sz. [2–3.]
163. [Pasteiner Gyula]: Egy hét története. *Családi Kör*, XVIII. 1877. (aug. 19.) 33. sz. 783–785.
164. Szana Tamás: Sok zaj semmiért. *A Petőfi-Társaság Lapja*, II. 1877. (aug. 19.) 8. sz. 124–125.
165. A képzőművészeti palota megnyitása. *Közvélemény*, I. 1877. (nov. 9.) 310. sz. 2.
166. Sz. T. [Szana Tamás]: Magyar művészek a múcsarnok első kiállításában. *A Petőfi-Társaság Lapja*, II. 1877. (nov. 18.) 21. sz. 331–332.
167. Berényi László: A múcsarnok kiállítása. III. *Nemzeti Hirlap*, III. 1877. (nov. 14.) 313. sz. 2.
168. Sz. T. [Szana Tamás]: Magyar művészek a múcsarnok első kiállításában. *A Petőfi-Társaság Lapja*, II. 1877. (nov. 18.) 21. sz. 331–332.
169. Berényi László: A múcsarnok kiállítása. III. *Nemzeti Hirlap*, III. 1877. (nov. 14.) 313. sz. 2.
170. [Pasteiner Gyula]: A képzőművészek palotájából. *Közvélemény*, I. 1877. (nov. 2.) 303. sz. 1.
171. *Családi Kör*, XIX. 1878. (máj. 12.) 19. sz. 452.
172. Prém József: Nemzetközi kiállítás a múcsarnokban. II. *A Petőfi-Társaság Lapja*, IV. 1878. (okt. 20.) 16. sz. 254–255.
173. (N.): „A festett vezércikk”-ről. *Fővárosi Lapok*, XV. 1878. (máj. 19.) 116. sz. 567.
174. Keleti Gusztáv: Munkácsy Miltonja. (Kiállítása alkalmával.) *Fővárosi Lapok*, XVI. 1879. (febr. 9.) 33. sz. 156–157.
175. *Képzőművészeti Szemle*, I. 1879. (okt. 1.) 10. sz. 128.
176. Dr. Prém József: Krisztus Pilátus előtt. (Munkácsy Mihály festménye.) *Fővárosi Lapok*, XIX. 1882. (febr. 19.) 41. sz. 264–265.
177. (J.): A múcsarnokból. *Egyetértés*, XVII. 1883. (ápr. 20.) 92. sz. 589.
178. (i): Képkiallítás. (A múcsarnokban.) *Fővárosi Lapok*, XX. 1883. (ápr. 20.) 92. sz. 589.
179. Keleti, Gustav: Die Ausstellung im Künstlerhause. *Pester Lloyd*, XXX. 1883. (ápr. 27.) 116. sz. [5.]
180. Prém József: „Krisztus a Kálvárián.” (Munkácsy Mihály festménye.) *Koszoru*, VI. 1884. (szept. 7.) 36. sz. 571–574.
181. Keszler József: Ezredéves műkiállítás. II. *Nemzet*, XV. 1896. (júl. 23. reggeli kiad.) 201. sz. [1.]

182. Sz. E. [Szalai Emil]: Az ezredévi tárlat. Bevezetés. *Magyar Géniusz*, V. 1896. (máj. 17.) 21. sz. 339.
183. Keszler József: Ezredéves műkiállítás. I. *Nemzet*, XV. 1896. (júl. 22. reggeli kiad.) 200. sz. [1.]
184. Lyka Károly: Az ünnepi tárlat. *Pesti Napló*, XLVII. 1896. (máj. 19.) 138. sz. 2.
185. Uo.
186. Keszler József: Ezredéves műkiállítás. V. *Nemzet*, XV. 1896. (júl. 26. reggeli kiad.) 204. sz. [5.]
187. Sz. E. [Szalai Emil]: A nagybányaiak. *Politikai Hetiszemle*, IV. 1897. (dec. 19.) 51. sz. 12–13.
188. A nagybányai festők kiállítása. *Vasárnapi Ujság*, XL. 1898. (jan. 16.) 3. sz. 45.
189. Lyka Károly: A Hollósy-iskola itthon. *Pesti Napló*, XLVII. 1896. (ápr. 15.) 104. sz. 8–9.
190. Lyka Károly: A nagybányaiak. *Budapesti Napló*, II. 1897. (dec. 15.) 346. sz. 1–2.
191. R. M. [Rózsa Miklós]: A nagybányaiak kiállítása. *Hazánk*, IV. 1897. (dec. 15.) 304. sz. 2.
192. Lázár Béla: A nagybányaiak. *Nemzet*, XVI. 1897. (dec. 15.) 346. sz. 1.
193. Nagybánya és – Párizs. *Pesti Hírlap*, XIX. 1897. (dec. 15.) 346. sz. 8.
194. Cornelius [Divald Kornél]: Az Andrassy úti műtárlat. *Alkotmány*, II. 1897. (dec. 15.) 299. sz. 1–3.
195. Kacziány Ödön: A nagybányai festők kiállítása a Plasztikonban. *Magyar Szemle*, IX. 1898. (jan. 9.) 1. sz. 22–23.
196. Lyka Károly: A téli műtárlat. *Budapesti Napló*, III. 1898. (dec. 2.) 332. sz. 1–2.
197. Kézdi [Kézdi-Kovács László]: A nagybányai művészcsoporthoz kiállítás. *Pesti Hírlap*, XX. 1898. (dec. 18.) 349. sz. 9.
198. Rózsa Miklós: A téli kiállítás. *Hazánk*, VI. 1899. (dec. 17.) 302. sz. 9–11.
199. Szana Tamás: A rút kultusza. *Magyarország*, VI. 1899. (dec. 17.) 348. sz. 11–12.
200. Kézdi [Kézdi-Kovács László]: A Nemzeti Szalon téli tárlata. *Pesti Hírlap*, XXI. 1899. (dec. 6.) 338. sz. 8.
201. Újraaközlése Marosi 1999, 53–65.
202. *A magyar műtörténeti emlékek tanulmánya*. Budapest, 1878, újraaközlve Marosi 1999, 100–159.
203. Mertens, Franz: *Die Baukunst des Mittelalters*. 1. Auflage. Paderborn, 1850, 76–84.
204. A többször kifejtett elmélet példája: A kis-bényi román izlésű egyház (1863). Marosi 1999, 38–46.
205. Kísérlet publikációinak olvasatára és metodikájának jellemzésére: Eisler 1988, 47–52.
206. Új kiadása: Marosi 1999, 66–99.
207. Gosztonyi 1999, 309–351.; Gosztonyi 2000, 273–282.; Gosztonyi 2002; Gosztonyi 2006; Gosztonyi 2012.
208. Erről vö. későbbi művét: Pasteiner Gyula: Középkori építészetünk topographiája. *Budapesti Szemle*, CXXXIV. 1908. 376. sz. 57–72.
209. Sinkó 2005; illetve Az ornemens mint nemzeti nyelv. A népművészet fogalmának kialakulása az iparművészeti múzeumokban a pozitivizmus korában. In Sinkó 2012b, 242–275.
210. Szabolcsi 1973; Szabolcsi 1983; Sinkó 2006; Marosi 2006.
211. Gosztonyi 2002a.
212. Szalay I. 1902; Fejős I. 1965, 287–289.
213. Ennek, illetve 1901-ben létrejött utódintézményének, a Képzőművészeti Tanácsnak a szerepéről lásd Tóth F. 2006, 116–121.; Tóth F. 2012, 84–86.
214. Körmendy 2001.
215. Berlász 1981, 452–465.
216. Ligeti Antal: *A Nemzeti Múzeum Képcsarnokának ismertető leírása a festészek rövid életrajzával*. Pest, 1870; Sinkó 2009.
217. T. Kiss 1993, 82.; Révész 2002.
218. Mezei M. 1976.
219. Henszlmann Imre is pályázott az igazgatói székre, legalábbis erre utal a Nemzeti Múzeumról írt cikke, a másik pályázó Rómer Flóris. Szentesi 2006, 17. jegyzet.
220. Zsigmond 1974, 62–64.
221. Pulszky Ferenc: *Eszmék Magyarország története philosophiájához* című dolgozatát előbb az *Athenaeumban* közölte (1838. II.), majd 40 év múltán Fraknói Vilmos biztatására ismét kiadta az *Olcso Könyvtár* sorozatban 1880-ban.
222. A „hagyományközösségi” szemléletről: S. Varga 2005, 275–613.
223. Pulszky Ferenc: A műgyűjtemények hasznáról. *Athenaeum*, II. 1838. (II. félév) 12. sz. 185–190.
224. Pulszky Ferenc: *A' régi műemlékek' befolyásáról az új művészetre*. Olvasta, midőn nyelvtudomány-osztályi rendestagi székét elfoglalta a' nagy gyűlésben aug. 28. 1841. Első közlés: *Akadémiai Értesítő*, I. 1841. 5. sz. 91–93. A teljes szöveget lásd *A' Magyar Tudós Társaság' Évkönyvei*. VI. (1840–1842). Budapest, 1845, 18–34.; újraaközlve Marosi 1999, 18–29.
225. Szilágyi J. 1995; Szilágyi J. 1997.
226. Pulszky Ferenc: *On the Progress and Decay of Art; and on the Arrangement of a National Museum. The Museum of Classic Antiquities*. London, 1852, 1–15.; Magyar fordítása: Pulszky F. 1996.
227. Waterfield 2011.
228. Tóth F. 2012, 23.
229. Pulszky F. 1996, 28.; Szilágyi J. 1997, 24–32.
230. Pulszky F. 1875, 232.
231. Gyűjtési koncepciója és egyetemességigénye jóval szélesebb, mint volt az a klasszikus századfordulón, középpontban a nemzeti régiségek teljes spektrumának elsődlegességével. Vö. Király 2012.
232. Pulszky Ferenc: A nemzeti múzeum kincsei. *Fővárosi Lapok*, XI. 1874. 238. sz. 1036.
233. Langó 2007.
234. Pulszky Ferenc: Az óskor, a kelták, a rómaiak. Uő: A népvándorlás kora. Mindkettőt lásd *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képből. Magyarország 1*. Budapest, 1888, 22–42.; Kecskeméti Tibor: Magyar Természettudományi Múzeum. In Múzsák kat. 2002, 21–25.
235. Pulszky F. 1875, 8, 28.
236. Pirsig-Marshall 2000, 30–40.
237. Eitelberger, Rudolf von: *Die Kunstbewegung in Oesterreich seit der Pariser Weltausstellung im Jahre 1867*. Wien, 1878; Pokorny-Nagel, Kathrin: Zur Gründungsgeschichte des k. k. Österreichischen Museums für Kunst und Industrie. In *Kunst und Industrie kat.* 2000, 52–89.
238. Szabolcsi 1983, 43.
239. Rómer Flóris: Egy két szó műiparunk izlési irányáról. *Archaeológiai Értesítő*, I. 1868. 2. sz. 27.
240. Mudrony 1873; Mudrony Soma: *Iparpolitikai tanulmányok a hazai ipar emelése tárgyában*. (Az Országos Magyar Iparegyesület kutatásai és tanácskozásai nyomán az egyesület megbízásából.) Budapest, 1877; Keleti K. 1874.
241. Mudrony 1873, 25.
242. Horváth H. 1997, 70–75.
243. Keleti Károly – Mudrony Soma: *Jelentések és javaslatok a Budapesti létesítendő műszaki iparmúzeum tárgyában*. Budapest, 1881; Horváth H. 1997. Kezdetlől fogva két különböző intézményről lehetett szó: egyfelől az Országos Iparegyesület kezdeménye-

- zésére az ipari szakképzést előmozdító technológiai múzeumról, másfelől pedig a „műízlés” fejlesztését célzó „iparmúzeumról”. [A szerk.]
244. Radics Jenő: *Képes kalauz a gyűjteményekben: Országos Magyar Iparművészeti Múzeum*. Budapest, 1885. IV.
245. Falke, Jacob von: *Die Kunstindustrie der Gegenwart: Studien auf der Pariser Weltausstellung im Jahre 1867*. Leipzig, 1868.
246. Xántus János 1872-ben írt saját kezű gyűjtési naplója: *Xántus János által gyűjtött háziipari cikkek, a vallás és Közoktatásügyi Miniszter megbízásából. – a Bécsi világiállítás Igazgatóság többször sürgetett Kérésére, hogy a magyar birodalom népeinek házi ipara mindenestre kiállíttassék és bemutatassék a világtárlaton*. Gráfik 1997, 41–44.; A bécsi világiállítás XXI. csoportjának ismertetője: Römer, Franz Florian: *Die Nationale Hausindustrie auf der Wiener Weltausstellung 1873. Schriftführer der Gruppe XXI*. Budapest, 1875.
247. Pulszky Károly: A hímezéről. Felolvasás. *Fővárosi Lapok*, XI. 1874. 71. sz. 319.
248. Sinkó 2009a, 35–80, Laÿ kötetéről: 50–52.
249. Pulszky Károly: A magyar háziipar díszítményei. (Ornamente der Hausindustrie Ungarns.) In *Acta Nova Musei Nationalis Hungarici*. II. Budapest, 1878, 6.
250. Mudrony 1873, 21.; Keleti K. 1874.
251. Darkó 1988, 124–125.; Ács 1999. Pulszky Károly múzeumőri kinevezése 1878-ban az Iparművészeti Múzeum alapításának törvénybe iktatása alkalmából történt, addig tiszteletbeli segédtitkárként végezte ott a munkáját. Schickedanz titkári címmel felruházott írnokként szintén csak 1878-ban kapott kinevezést. Zádor 1991, 103. [A szerk.]
252. Gaul Károly: *A Magyar Királyi Technológiai Iparmúzeum alapításának, fejlődésének és működésének története, 1883–1913*. Budapest, 1913, 9–11.; Kozma 2002.
253. Keleti Károly – Mudrony Soma: *Jelentések és javaslatok a Budapesti létesítendő műszaki iparmúzeum tárgyában*. Budapest, 1881, 10–11.
254. Sztéryny József: *Az iparoktatás külföldön. (Ausztria és Baden.)* Budapest, 1895.
255. Kozma 2002.
256. Rédey 2002, 73.
257. Marosi 1999a, 333–339.; Marosi 2000.
258. N. N. (Ipolyi Arnold?): *A Magyar Nemzeti Múzeum rendeltetéséről. Archaeológiai Értesítő*, 1869. II. 10. sz. 188–189.
259. Szvoboda Dománzky 1999. A képtár történetéről újabban Tóth F. 2012, 24–28.
260. Becikelyezés: 1871. XI. tc., amelynek fontosabb paragrafusai így hangzanak: „1. § Galanthai herceg Eszterházy Miklós képtárának egy millió egyszázezer osztr. értékű forintot, a mellette létező kézrajz- és rézmetszet-gyűjteménynek pedig kétszáz ezer osztr. ért. forintot, az ország részére történt megvétele helyben hagyatik. 2. § Ezen képtár ezentúl »Országos képtár« nevet viselend, az ország elidegeníthetlen javai közé sorolattik, és Pest városából, mint az ország központjából, soha el nem vitethetik.” Lásd Ezer év törvényei. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5477>.
261. Szalay I. 1902.
262. Ipolyi gyűjteményeiről: Pulszky Ferenc: Szent-Kereszt. In Pulszky Ferenc: *Pulszky Ferenc: Úti-vázlatok. Visszaemlékezések*. Budapest, [1878] (III. kötet, XIV.) 190.; Cséfalvay–Ugrin 1989.
263. N. N.: Az Országos Képtár megnyitása. *Vasárnapi Ujság*, XXVIII. 1881. 19. sz. 302–303.
264. Pulszky F. 1958, 235–236.
265. Szalay Imre: A Magyar Nemzeti Múzeum alapítása és fejlődése a mai napig. In Szalay I. 1902, [VII–XL.].
266. Pulszky K. 1881.
267. N. N.: Az Országos Képtár megnyitása. *Vasárnapi Ujság*, XXVIII. 1881. 19. sz. 302–303.; Sinkó 2009a.
268. Pulszky K. 1881.
269. Festmények és faragványok I. In Jankovich kat. 2002, 47–65.; továbbá Garas 2002, 16–17.
270. Pulszky Károly: *Országos Képtár I. A képgyűjtemény leíró lejtőrom*. Budapest, 1888.
271. Ipolyi Arnold: A középkori szobrászat Magyarországon. *A Magyar Tudományos Akadémia Évkönyvei*. XIII. 1860. 13. sz. 1–77.
272. Szentesi 2006.
273. Révész 2004, 28–34.
274. Selmeczi Kovács 1997; Kósa 2001, 87–88.
275. Pulszky F. 1875.
276. Hála József: Százéves a Magyar Néprajzi Társaság. Dokumentumok és adatok az előzményekről, a megalapításról és Herrmann Antaltól, az egyik alapítóról. *Néprajzi Hírek*, XVIII. 1989. 1–3. sz. 1–4.; Zsigmond Gábor: A Magyarországi Néprajzi Társaság megalakulása és Katona Lajos. *Ethnographia*, C. 1989. 1–4. sz. 195–217.; Kósa 2001, 104–106.
277. Herrmann Antal: Magyarországi Népvizsgáló Társaság. *Ethnologiai Közlemények*, I. 1887–1882. 2. sz. 221–224.; vö. Herrmann Antal: Hazai néprajzi múzeum alapításáról. *Ethnographia*, I. 1890. 1. sz. 19–24.
278. A „múzeumi reprezentáció” fogalmáról: Fejős Z. 2000, 17–19.; Vö. Fejős Z. 2000a; az „esztétizálódásról”: Stoklund 1999, 11–13.
279. Lyka Károly: A Néprajzi Múzeum. *Budapesti Napló*, III. 1898. 166. sz. 186–187.
280. Kovács T. 1997; Langó 2007.
281. Pulszky Ferenc: A műgyűjtemények. I. A Nemzeti Múzeum; II. Régi mesterek tárlata; a műipari múzeum. (Franciául és németül is.) *Budapesti Látogatók Lapja (Fremden-Blatt)*, V. 1892. (febr. 20.) 2. sz. IV–XI.; XIII.; Matskási István: Bicentenary of the Hungarian Natural History Museum. In *Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici*. XCIV. Budapest, 2002, 5–29.
282. Weisser-Lohmann 2011.
283. A „historizmussal leszámoló történelemszemlélet” a pozitívizmust jelenti. E tudományosmenny hatja át Pulszky Károly múzeumvezetői, szervezőmennyezési, illetve kiállításrendezői tevékenységét egyaránt: a kiemelkedő művészeti központok alkotásainak kronologikus szempontú tárgyalásmódját tehát, amely így koherens fejlődésképet mutat. [A szerk.]
284. Pulszky Károly fogalmazványa. 1884. márc. 15. Idézi Fejős I. 1959, 287. Lásd még Fehér 2010, 9., 11.
285. *Századok*, XX. 1886. II. füz. 204.; Rózsa Gy. 1984.
286. Radvánszky Béla báró: A Nemzeti Múzeum ügyeinek megvizsgálására kiküldött országos bizottság jelentése. *Magyar Könyv-szemle*, VI. 1881. 1. füz. 31–63.
287. Vadas 1994; Tóth F. 2012, 41–47.
288. A Képviselőházi Napló nyomán idézi Szentesi 2006, 36–37.
289. A 37 laps, 1894. augusztusban kelt emlékiratot a Szépművészeti Múzeum irattára őrzi. Lásd Tóth F. 2007, idézett dokumentum: 244–251.
290. Vö. Tóth F. 2012, 41–43.
291. Wekerle Sándor: *A Szépművészeti Múzeum*. Budapest, 1894. október. 9. Különlönyomat Wekerle képviselőházi beszédéből 1894. október hóban. 5.
292. *A vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszternek jelentése az Országos Képtár, a Történelmi Képcsarnok és a létesítendő Szép-*

- művészeti Múzeum tárgyában. Budapest, 1897; N. N.: A Szép-művészeti Múzeum. *Műcsarnok*, III. 1900. (febr. 4.) 6. sz. 77–79. (Zsilinszky Mihály a Képviselőházban tartott beszámolójáról.)
293. Gábor 1996, 44–48.; Schickedanz kat. 1996, 172–202.
294. Katus 2003, 11–34.
295. Hampel József: Vidéki mozgalom a régészet és történelem terén. *Századok*, X. 1876. 1. sz. 49–55.
296. Bardoly 1988. Rómerre vonatkozó korábbi irodalommal.
297. Szabó T. Attila: *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület története és feladatai*. Kolozsvár, 1942, 21–22.
298. Kollega Tarsoly István (szerk.): *Magyarország a XX. században*. Szekszárd, 1996–2000; Múzsák kat. 2002.
299. Csutak 1929, 5–25.
300. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelete. *Magyar Könyv-szemle* (Új Folyam), VI. 1898. 1. füz. 82–91.; Szabályzata: A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelete. *Magyar Könyv-szemle* (Új Folyam), IX. 1901. 1. füz. 74–79.
301. Ipolyi Arnold: Vázlatok a hazai egyház-archaeológiai műemlékekről. Szent-János magyar egyháza a szent-ferenczieknel Pozsonyban, s a hazánkban létező katakombák. *Családi Lapok*, I. 1852. 10. sz. 475–484., 529–534., 586–591.; Dr. Dursch, G. M.: *Aesthetik der christlichen bildenden Kunst des Mittelalters in Deutschland*. Tübingen, 1854; *Religio*, XIII. 1854. II. félév. 52. sz. 414–416.; 53. sz. 423–424.; 54. sz. 430–432.
302. Török József: Ipolyi Arnold és az egyház története. In Cséfalvay-Ugrin 1989, 26.
303. Gervers-Molnár 1989.
304. Benner, Iris: Rezension von Uwe Heckmann: Die Sammlung Boisserée. Konzeption und Rezeptionsgeschichte einer romantischen Kunstsammlung. München, 2003. *Sehepunkte*, IV. 2004. Heft 3.
305. A Ramboux-gyűjtemény árverésén, 1867-ben. Lásd Cséfalvay 1989.
306. Kerny 2005.
307. Cséfalvay 1989, 96–98.
308. Hosp, Eduard: *Zwischen Aufklärung und Katholischer Reform. Jacob Frint, Bischof von St. Pölten, Gründer des Frintaneums in Wien*. Wien–München, 1962; Marosi 1994.
309. Tumor 2007; Beke M. 1992.
310. Aradi Lippert József. *Vasárnapi Ujság*, VII. 1860. 53. sz. 641. [címoldal]; A regótöltés további példája Pannonhalma. Ehhez lásd Dávid 1996.
311. Ipolyi Arnold: A hazai egyházi művészet. *Religio*, XIX. 1860. I. félév. (máj. 26.) 41. sz. 365–368.; (jún. 9.) 45. sz. 398.; (jún. 13.) 46. sz. 409., 411.
312. Cséfalvay 2000.
313. Prokoponné Stengl 1960; Beke M. 1992.
314. *Catalogus Bibliothecae Joannis cardinalis Simor, Principis-primatis Regni Hungariae Archi-episcopi Strigoniensis. Secundum cognomina auctorum descriptus*. Strigonii [Esztergom], 1887.
315. Sinkó 1993.
316. Tárca. Évnyegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának állapotáról. 1895. ápril 1-től június 30-ig. *Magyar Könyv-szemle* (Új Folyam.), III. 1895. 2. füz. 268, 272.; Tárca. Évnyegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának állapotáról. 1895. július 1-től szeptember 30-áig. *Magyar Könyv-szemle* (Új Folyam.), III. 1895. 3. füz. 352.
317. Róka 2013; Róka 2002.
318. E gyűjteményekről lásd Nemes kat. 2011; Geskó–Molnos 2003; Mravik 2003; Molnos 2015, 28–149.
319. Andrassy kat. 2006.
320. Idézi Zlinszky S. Sternegg 1996, 269.
321. Horváth H. 2006.
322. Horváth H. 2007.
323. Zichy Jenő gyűjteményéről lásd Németalföldtől Romáig kat. 2014.
324. Schmidt-cég működéséről lásd Rostás 2010.
325. Geskó–Molnos 2003, 21–22.; Enteriőrfotókat lásd Molnos 2015, 16–27.
326. A gyűjtemény tudományos feldolgozását lásd Nemes kat. 2011; a kiállításról: Németh István: Nemes Marcell, a mecénás műgyűjtő. El Grecótól Rippl-Rónaiig. *História*, XXXIII. 2011. 8. sz. 22–25.
327. A gyűjteményt ismerteti Meller Simon: Kohner Adolf művészeti gyűjteménye. *Vasárnapi Ujság*, LVIII. 1911. (ápr. 29.) 18. sz. 353–354. A Beethoven-szoba fotója a 363. lapon látható; Petrovics Elek: Kohner Adolf gyűjteménye. In *Magyar Művészet*. V. Budapest, 1929, 301–322.; *Báró Kohner Adolf gyűjteménye*. Az Ernst Múzeum aukciói XLVIII. (Petrovics Elek előszavával és Pogány Kálmán tanulmányával). Budapest, 1934; Van Gogh műveinek magyarországi megjelenéséről lásd Molnos–Geskó 2006.
328. A századfordulós Beethoven-kultusz nem csupán Kohner gyűjteményén hagyott nyomot. A korai nagybányaiai szemléletére tett hatásáról lásd Király 2002. Gustav Klimtnek a Wiener Seceessionban felállított Beethoven-emlékművéről a 225. oldalon esik szó.

Az állami és a nemzeti szféra

1. Trefort Ágoston: *Kisebb dolgozatok az irodalom, közgazdaság és politika köréből*. Budapest, 1882, 351.
2. Trefort Ágoston: Pillantások az angol alkotmány kifejlesztésének történetére. In uő: *Emlékbeszédék és tanulmányok*. Budapest, 1881, 140.
3. Trefort Ágoston: *Kisebb dolgozatok az irodalom, közgazdaság és politika köréből*. Budapest, 1882, 339–340.; Mann 1982, 116.
4. Koselleck 2003, 302–303.
5. A történelmi tanulmányok tevékenységformái között kezdetben „romantikus” átjárások voltak. Az egyedi tényeket felhalmozó történet-szek munkáját 1799-ben Novalis így bírálja: „éppen a tudnivalóról feledkeznek meg, arról, amitől a történelem történelem lesz, és ami a sok-sok véletlent kellemes és tanulságos egésszé köti össze. Ha mindezt jól végig gondolom, úgy kell tartanom, hogy a történetíró egyszersmind szükségszerűen költő is legyen.” Novalis 1985, 70. Novalis idézve a történelmi iskola indíttatásait Reinhart Koselleck a költészetben és az idealista filozófiában jelöli meg; ezek vezették őt oda, hogy „a történelmet – minden egyes eseményt meghaladóan – egyetlen immanens értelmi egységként fogja fel és tudományosan gondolja végig”. Koselleck 2003, 198.
6. Hajós 1978; Hajós 1993.
7. Ranke 1971, 59. Idézi és értelmezi Rösen 2000, 207–208.
8. A történelemnek a felvilágosodással indított előtörténetéhez vö. Rösen 1993, 139–142.
9. Sinkó 2000b.
10. Ybl 1938, 186–187. Híradás a határozathozatalról: A hazai képzőművészet érdekében. *Vasárnapi Ujság*, XXVII. 1880. 5. sz. 77. Vö. Erdei 1999.
11. Ybl 1938, 188.
12. A kultúra számos aspektusához lásd Márkus György: A kultúra: egy fogalom keletkezése és tartalma. In Márkus 1992, 9–41.

13. A falképek leírását lásd Ybl 1938, 232–237.; A pályaudvar-díszítés világhívatójáról lásd Szvoboda Dománszky 1986, 144–145.; Buskó András: *Budapest, Keleti pályaudvar*. Budapest, 1991. (Tájak – Korok – Múzeumok Kiskönyvtára 421.)
14. Marosi 2000, 12–15.
15. Az allegóriáról és a szimbólumról átfogóan Gadamer 1984, 69–76.
16. Gadamer 1984, 71.
17. A megrendelői üzenet (Botschaft, message) művészetteremtő szerepéről: Wagner M. 1989, 22–23.
18. Carl Rahl Than Mórnak szóló levele 1863. ápr. 28-án. Teljes szövegét saját fordításában idézi Ybl 1938, 98–100.; idézet: 100.
19. Gróh István: A Lotz-album. *Magyar Iparművészet*, II. 1899. 3. sz. 114. Az album: Riedl Frigyes: *Lotz Károly falfestményei*. Morelli Gusztáv fametszeteivel. Budapest, 1899.
20. Czagány 1970, 173–268.
21. BFL, Pesti tanácsi iratok. 1856/V. 182. sz.
22. Henszlmann Imre: Alexy domborművei a pesti Redoute-épületen. *Vasárnapi Ujság*, XI. 1864. 29. sz. 275, 288.
23. Ipolyi Arnold elnöki megnyitó beszéde. In *Az OMKT közleményei 1885. évre*. Budapest, 1886, 22.
24. Keleti Gusztáv: Tündér Ilona regéje falfestményeken. (A pesti Vigadó freskói, 1866). In Keleti G. 1910, 298. Újabbban Veszprémi 2010a, 301.
25. Ybl 1938, 473.
26. *Fővárosi Lapok*, I. 1864. (dec. 10.) 282. sz. 1209. A közelmúltban előkerült Heinrich Ede vázlata a Vigadó falképéhez (Attila lakomája, 1863, magántulajdon). Erről lásd Veszprémi 2010a, 301–302., kat. III. 1. 18. A pályázattal kapcsolatos vitát ugyancsak összefoglalja Veszprémi 301–302.
27. Cennerné Wilhelmb 1983.
28. *Magyar Képzőművész*, I. 1864. (ápr. 20.) 2. sz. 30.
29. Thierry részletét Szabó Károly fordításában közli Maszák Hugó: *Attila lakomája*. A Redoute épületébe szánt falfestmény részlete Than Mórtól. *Magyar Képzőművészet*, I. 1864. (jún. 5.) 5. sz. 74., 75.; Maszák Hugó: A pesti Redoute épület falfestményei. *Pesti Napló*, XV. 1864. 15. sz.
30. Az előfüggőnyt a mester halála után tanítványai kivitelezték. A második világháborúban elpusztult. Hoffmann–Krause–Kitlitschka 1972, 363.
31. Hevesi 1903, 201.; Balás 1932, 33.
32. Cennerné Wilhelmb 1983, 13.
33. A ténylegesen első falképet Lotz 1864-ben Károlyi Alajos gróf magánpalotájában festette.
34. Kovács Ágnes: Egy idegenné vált magyar – 170 éve született Wagner Sándor – Magyarok Münchenben, 7. *Artmagazin*, VI. 2008. 6. sz. 66–71.
35. *Pesti Napló*, XVI. 1865. (júl. 22.) 4578. sz. Mátyás esküvőjéről ír Horváth Mihály: *Magyarország történelme*. 3. köt. Budapest, 1871, 166. Szerinte a menyegzőt követő ünnepek lovgai tornáján Mátyás részt vett. *Vasárnapi Ujság*, XXII. 1875. 43. sz. 678.
36. Keleti Gusztáv: Alkalmi kiállításról. (A Képzőművészeti Társulat csarnokában.) 1867. In Keleti G. 1910, 298.
37. Uo.
38. Gerzei Albert: Historia egy Árgyus nevű királyfiról és egy tündér szütleányról. Buda, 1749. In Jankovics József – Kószeghy Péter – Szentmártoni Szabó Géza (szerk.): *A 16. század magyar nyelvű világi irodalma*. Budapest, 1998.
39. Henszlmann Imre: A pestvárosi Vigadó. (Redoute-épület). In *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat évkönyve 1865–1866*. Budapest, 1867, 96–131.
40. Oldenbourg, R[udolf] – Uhde-Bernays, H[ermann]: *Die Münchener Malerei im neunzehnten Jahrhundert*. I. Teil. München, 1922. A Glyptothek kifestése a második világháborúban elpusztult.
41. Griepenkerl, Christian: *Neptun és Amphitrité*. 1874, falfestmény. Romanelli, Giandomenico – Pavanello, Giuseppe: Palazzo Grassi. Venezia, 1986, 73. kép. Than Mór: A Nap szerelme a Délibákkal motívum (II/25. kép) is szerepel a falképen.
42. Hoffmann–Krause–Kitlitschka 1972, 239–241. kép.
43. Ipolyi szerint a Vigadó képeit Moritz von Schwind *Szép Meluzina és Raimondin* című meseillusztrációinak mintájára képelték el, de az idős tudóst megcsalta emlékezete. E híres ciklusát Schwind mindössze halála előtt fél évvel fejezte és mutatta be Bécsben.
44. Sisa 2013a.
45. Lechner 1927, 29.
46. Keleti G. 1910, 319.
47. K. K. Österreichisches Museum für Kunst und Industrie, ma Österreichisches Museum für angewandte Kunst (röviden MAK).
48. A birodalmi patriotizmus előtörténetéhez: Szentesi 2000.
49. Először Cennerné Wilhelmb Gizella hozta kapcsolatba ezt a tanulmányt a Magyar Nemzeti Múzeum falképeivel. Cennerné Wilhelmb 1983.
50. Eitelberger 1879, 55. Ennek a megállapításnak különös jelentőséget adott a tény, hogy a Habsburg Birodalom és a Porosz Királyság között versenytűzés zajlott a majdani egységes német állam vezetéseért. A feszült helyzet 1866-ban háborúhoz vezetett, mely porosz győzelemmel zárult.
51. Eitelberger 1879, 73.
52. Hartmuth 2014, 107–108.
53. Eitelberger von Edelberg, Rudolf: Bericht über einen archäologischen Ausflug nach Ungarn in den Jahren 1854 und 1855. In *Jahrbuch des Kaiserl. Königl. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*. I. Wien, 1856, 91–140.; Rampley 2013, 22.
54. Lachnit 2005, 12.
55. VKM Helytartótanácsi iratok 1867–XII-24–3291–1734, teljes szövege: Sprenger 1958, 207.
56. VKM Helytartótanácsi iratok 1868–III-24–6992, a szövegét közli Sprenger 1958, 207. A cédulák készítésekor a leírás és a fotók már nem voltak az ügydarabhoz mellékelve.
57. *Műcsarnok*, I. 1868. 5. sz. 33–36.
58. *Műcsarnok*, I. 1868. 17. sz. 152.
59. A tervezett műben az első rész a civilizáció kifejlődését Augustus koráig, a második a jelenkorig vezette volna végig, a római katolikus egyház történetét állítva a középpontba. Ezen két történeti rész után egy harmadik, filozofikus részben az előzményekből leszárt törvények alapján a jelen tennivalóival foglalkozott volna. Bényei 1970, 60–61.
60. Fenyő István: Eötvös József, a szónok. In Fenyő 1979, 434–438.
61. Keleti Gusztáv: *Trefort Ágoston. Emlékbeszéd*. Budapest, 1889, 7.
62. Az átalakítási munkálatokat Zofahl Gusztáv építész kezdeményezte a mennyezet gerendáinak kezdődő rothadása és előnytelen elhelyezése miatt. Sprenger 1958, 207.
63. Ybl 1938, 117.
64. Szvoboda Dománszky 2001, 92.
65. Ybl 1938, 117–118.
66. Szvoboda Dománszky 2001, 93.
67. *Vasárnapi Ujság*, XXII. 1875. 44. sz. 700., továbbá XXIII. 1876. 1. sz. 6.
68. Keleti G. 1910, 335.
69. *Vasárnapi Ujság*, XII. 1875. 52. sz. 838.

70. *Vasárnapi Ujság*, XXIII. 1876. 1. sz. 4–6., XXIII. 1876. 15. sz. 228–230.; XXIII. 1876. 51. sz. 804–806. (Pollák Zsigmond rajzai alapján Elischer Lajos fámetszetei.)
71. Than Mór erre a bécsi Kunstanstalt für Chromografie und Oelfarbindruck tulajdonosától kapott felkérést. Sprenger 1958, 210.
72. Ybl 1938, 118, Sprenger 1958, 210.
73. A tudományok csoportjának közepén a Bölcsészettudományok (Orvosi és Általános Természet, Vegytan, Földtan, Csillagászat, Mennyiségtan), jobbról pedig a Teológia, Jogtudomány, Történelem, Nyelvészet és Régészettan veszi körül. A művészetek központi alakja a Költészet a gráciákkal, balról a képzőművészetek (Festészet, Szobrászat, Építészet, Műipar), jobbról az előadóművészetek (Színművészet, Ékeesszólás, Zene, Énekművészet) láthatók. Ybl 1938, 328.; Történelem – kép kat. 2000, 621–622.
74. A hunok kirajzása Ázsiából; a Volga partján a nomád magyarok egy táltos regéit hallgatják Attiláról; a magyarok indulása az új hazába; vérszerződés; az alpári csata; Árpád fogadja a legyőzött fejedelmek hódolatát; pusztaszeri gyűlés; magyarok áldozata a Duna és Tisza partján; nyugatról érkezett szerzetesek hirdetik a kereszténységet. *Vasárnapi Ujság*, XXIII. 1876. 1. sz. 4–6.; XXIII. 1876. 15. sz. 228–230.; XXIII. 1876. 51. sz. 804–806.; *Műcsarnok*, I. 1868. 5. sz. 35.; Ybl 1938, 329–330.; Történelem – kép kat. 2000, 621–622.
75. Géza fejedelem földművelésre tanítja a népet; Vajk megkeresztelése; I. István iskolákat alapít; I. Béla átveszi a bányák aranyából vert pénzt; Szent László átveszi a kereszties hadak fővezérségének kardját; Könyves Kálmán betilja a boszorkányüldözést; III. Béla bevezeti az írásbeliséget; II. András aláírja az Aranybullát; IV. Béla újjáépíti az országot; Nagy Lajos anyjával, Erzsébettel együtt fogadja idegen követészek hódolatát; Hunyadi Jánost a pápa által küldött keresztellett tüntetik ki; Mátyás király könyvtárában, tudósoktól és művészekről körülölvén; Tinódi Lantos Sebestyént pártfogásába veszi Nádasdy Ferenc. A hitviták kora Pázmány Péterrel, Bethlen Gáborral, Bocskay Istvánnal és Lórántffy Zsuzsannával; Mária Terézia rendeletei; a Magyar Nemzeti Múzeum alapítása József nádorral, Pyrker János László érsekkel és Széchényi Ferencel. A bejárat fölött Pannónia megkoszorúzza a Tudomány és a Művészet géniuszát. Végül Széchényi Istvánnal a középpontban a legutóbbi idők eseményei jelennek meg, bal oldalt Kossuth Lajos és Petőfi Sándor, jobbra Deák Ferenc, Batthyány Lajos, Damjanich János, valamint talán Perényi Zsigmond és maga Eötvös József látható. *Műcsarnok*, I. 1868. 5. sz. 35–36.; Ybl 1938, 335.; Wilhelmb 1953, 31–35. Cennerné Wilhelmb 1982, 21–27. Szvoboda Dománszky 1986, 167.
76. *Műcsarnok*, I. 1868. 5. sz. 36.
77. *Műcsarnok*, I. 1868. 5. sz. 34.
78. Sinkó 1986, 120–123.
79. Hegel 1979, 33–126.; Breisach 2004, 238–239.
80. Szvoboda Dománszky 2001, 92.
81. Sinkó 1986, 108–109.
82. Kaulbach ciklusának beható elemzését nyújtja Wagner M. 1989, 126–163.
83. Különálló jelenetek, valamint történelem, allegória és szatíra sajátos elegye jellemezte a müncheni Neue Pinakothek Kaulbach tervei alapján Nilson és Bart által kivitelezett homlokzati falképeit is, melyek a kortárs német művészet teljesítményét és I. Lajos mecenási tevékenységét dicsőítették. Sheehan, James J.: *Geschichte der deutschen Kunstmuseen: von der fürstlichen Kunstkammer zur modernen Sammlung*. München, 2002, 152.
84. A programot részletesen ismerteti Keleti G. 1867, 88–89.
85. Rahl és Kaulbach művészetének éles szemű összehasonlítását nyújtja Keleti G. 1867, 88–89.
86. Kitlitschka 1981, 57–58.
87. Szvoboda Dománszky 1986, 143.
88. Uo.
89. Kitlitschka 1981, 60. Rahl művészetéről újabban Reiter 2015.
90. Kitlitschka 1981, 60.
91. Keleti G. 1867, 81.
92. Szvoboda Dománszky 2001, 9.
93. Salamon Ferenc: A Nemzeti Múzeum fali képei és az ősi magyar jellem. *A hon*, XIV. 1876. 89. sz. [2.] Részben közölve *Vasárnapi Ujság*, XXIII. 1876. 17. sz. 265–266.
94. Nutter, Charles: *Le nouvel Opéra*. Paris, 1875.
95. Kitlitschka 1972, 311.
96. Keleti Gusztáv: Monumentális festészetünkről. (Lotz Károly Operaházi freskói). Felolvasás a Kisfaludy Társaság 1885. évi közgyűlésén. In Keleti G. 1910, 337.
97. Ybl 1956, 43. Szép bizonyítékai ennek az Operához készített akvarellvázlatai, melyeken gondosan megkomponálta a megfestendő falképek folthatását.
98. Szvoboda Dománszky 1987.
99. Lotz önállóan alakította ki ún. tiepolós stílusát. Ybl Ervin meg is jegyzi, hogy csak 1900-ban jutott el Würzburgba. Ybl 1938.
100. Gelléri Mór: *A magyar ipar úttörői. Élet és jellemrajzok*. Budapest, 1887.
101. Az Opera megnyitása. *Fővárosi Lapok*, XXI. 1884. 229. sz. 1473.; Ampelos: Ipolyi az Operáról. *Budapesti Szemle*, XXXVIII. 1884. 90. sz. 447.; Jósika János (szerk.): *A Magyar Királyi Operaház Évkönyve 1884–5. évre*. I. Budapest, 1886.
102. Ipolyi Arnold elnöki megnyitó beszéde az 1884. március 9.-ki közgyűlésen. In *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Közleményei az 1884. évre*. Budapest, 1885, 4.
103. Keleti Gusztáv: Monumentális festészetünkről (Lotz Károly operaházi freskói). Felolvasás a Kisfaludy Társaság 1885. évi közgyűlésén. In Keleti G. 1910, 337.
104. Eötvös József beszéde a Magyar Tudományos Akadémia palotájának megnyitó ünnepségén. *Politikai Hetilap*, I. 1865. 24. sz. 301.
105. A pusztaszeri gyűlés; Szent István átveszi a Szilveszter pápa által küldött koronát; Könyves Kálmán elfoglalja az Adria partját; Mátyás tudósaitól körülölvén a Corvinában; Tinódi Lantos Sebestyén mint az egri hősök lelkesítő dalnokja; Pázmány Péter és a nagyszombati egyetem alapítása; végül Bethlen Gábor Enyden, mint az erdélyi magyar tanügyi és tudományos mozgalmak megindítója.
106. Munkács; Szent Margit kolostora a Margit-szigeten; Visegrád Nagy Lajos korában; a kassai főegyház építése; Körmöc mint a bányaművelés központja; Pécs egyetemi székhelyként; Brassó mint a könyvnyomdászat első befogadója; illetve Nagyszombat az újkori magyar tudományosság bölcsőjeként.
107. Ennek párhuzamai az „emberiségbe vetett hit” jegyében született alkotások szerte a korabeli Európában. Például a londoni parlament 1200 fulkéjének, konzoljának, oszlopának ábrázolása a brit birodalom történetéből, Schinkel *Az élet fejlődése a Földön* ciklusa a berlini Altes Museumban; Kaulbach világtörténelmi ciklusa a berlini Neues Museumban; Chenavard-nak az emberiség történetét bemutató ciklusa, melyet a párizsi Pantheonba tervezett. Hofmann 1987, 67–85., 23.; Szvoboda Dománszky 1986, 139.
108. *Akadémiai Értesítő – Magyar Tudomány*, VII. 1873. 1. sz. 4.
109. Tagjai: Haynald Lajos kalocsai érsek, Horváth Mihály történész, Toldy Ferenc irodalomtörténész és gróf Waldstein János, a Magyar Képzőművészeti Tanács elnöke. Horváth Mihályt kérték fel arra, hogy jelöltesse ki a falképek tárgyát az Akadémia Történet-

- tudományi Osztályával. *Akadémiai Értesítő – Magyar Tudomány*, VII. 1873. 2. sz. 38. A Történettudományi Osztály Ipolyi Arnoldból, Rómer Flórisból, Toldy Ferencből és Henszlmann Imréről álló bizottságot nevezett ki a program kidolgozására. *Akadémiai Értesítő – Magyar Tudomány*, VII. 1873. 7. sz. 115.
110. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Közleményei az 1885. évre*. Budapest, 1886, 27.
111. Az első mező főalakja Szent István, amint átadja az *Intelmeket* fiának, a második Kőnyves Kálmán törvénykönyvével, valamint ennek fordítói, kompilátorai. A harmadik mezőt a vegyesházi királyok korszakának szentelték volna, az első magyar Biblia-fordítókkal vagy magyar legendáirókkal, prédikátorokkal. A negyedik mező főalakja Mátyás király írói és tudósai körében, az ötödik Balassi Bálint, Tinódi Lantos Sebestyén, illetve a hitújítással keletkező új irodalom nagy alakjai. A hatodik mező Bessenyeit és körét, illetve Révait és a nyelvészeket ábrázolta volna a program szerint, míg az utolsó mezőre Széchenyi és az Akadémia alapításának jelenete került volna.
112. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Közleményei az 1885. évre*. Budapest, 1886, 27.
113. *Vasárnapi Ujság*, XXX. 1883. 50. sz. 813. Vö. Szvoboda Dománzky 1986, 150.; Az Igazgató Tanács által a nagyterem díszítése tárgyában kiküldött bizottság 1873. május 24-én tartott ülésének jegyzőkönyve. Az új bizottság tagjai az Igazgató Tanács részéről Haynald Lajos, Pulszky Ferenc, gr. Waldstein János, az Akadémia részéről Horváth Mihály, Ipolyi Arnold és Toldy Ferenc lettek. A bizottság a szakemberek közül Keleti Gusztávot, Ligeti Antalt és Ybl Miklóst kérte fel az együttműködésre. Az akadémiai nagyterem falfestményei tárgyában kiküldött bizottság 1874. febr. 1-jén tartott ülése. MTA KIK, KRKGY, RAL 500/1888.
114. Schickedanz elsősorban építészként működött, de a Nemzeti Múzeum azóta elpusztult üvegablakainak tervezésével bebizonyította, hogy dekoratív festői feladatok megoldására is képes volt. András–Papp 2004, 248–249.
115. A nagyterem díszítése tárgyában kiküldött bizottság ülése 1886. nov. 2-án. MTA KIK, KRKGY, RAL 500/1888.
116. A hivatalos megbízásra 1886. nov. 6-án került sor. MTA KIK, KRKGY, RAL 500/1888.
117. Lotz Károly 1886. okt. 26-i keltelésű levele az Akadémiához. MTA KIK, KRKGY, RAL 1010/1886.
118. A falkép háttere román stílusú templombelső. Balról jobbra haladva a főalakok: Kőnyves Kálmán, Szent István és Nagy Lajos. Szent István a középső falképen egy cibórium alatt áll, átnyújtja az *Intelmeket* Imre hercegnek, aki fölül Szent Gellért hajol, mögötte Hartvik püspök látható. Gellért és Hartvik előtt Walter és Henrik pannonthalmi magiszterek. Szent Istvántól balra egy kettős keresztet tartó szerzetes tűnik fel, mögötte egy szerzetes-építész a székesfehérvári bazilika makettjével, egy pap és egy muzsikus. Az előtérben egy szerzetes az új, keresztény tanokra oktatja az őt hallgató fiút és lányt. A kompozíció előtérében, a falkép síkjával párhuzamosan stilizált levél ornamentikából álló fríz fut végig, előtte egy keresztelőmedence látható, amihez egy tábla van hozzátámasztva, felirata: Emlékezzünk régiekről. A Kőnyves Kálmán korát ábrázoló képen az uralkodó egyik kezében törvénykönyvet tartja, míg a másikkal a lépcső alján térdeplő boszorkányt szabadítja meg a máglyahaláltól. A boszorkány mögött látható a hóhér. A háttérben Temesvári Pelbárt szónokol. Velük szemben az előtérben egy lantját kettőtörni készülő ősz igric és egy kardját leeresztő, fejét térdére hajtó alak siratja a pogány világ végét. Mögöttük látható Boldog Margit apácaruhában és Rogerius. A Nagy
- Lajos korát ábrázoló képen az uralkodó a pécsi egyetem makettjét veszi szemügyre, melyet az építész mutat be neki. Mögöttük Szent László nagyváradi lovas szobra tűnik fel erős rövidülésben. A király jobbán Toldi Miklós látható, ugyanezen az oldalon az előtérben két domonkos szerzetes. Velük szemben a középkori krónikaírók csoportja: Anonymus (vörös főpapi ornátusban ülő ősz férfi), mögötte Tamás spalatói érsek (aranyszínű süvegben és ornátusban), Thuróczy (kék ruhában, prémmel szegett barna köntösben és kék fövegben). Az előtérben a lépcsőn egy kinyújtott karú ősz férfi látható, a néphagyomány megszólaltatója. A krónikások fölött egy benyílnásban freskófestő dolgozik. A háttérben a csarnok karzatán három keleti öltözötű férfi a középkori misztériumjátékokra utal. Keleti Gusztáv: Az Akadémia nagytermének falképeiről és művészeti díszítéséről. In Keleti G. 1910; Divald 1917, 41–42.; Ybl 1938, 246–253.
119. A főtítár ekkor jelenti be ünnepélyesen a falkép elkészültét. Nagy terem festményei tárgyában kiküldött bizottság ülése 1887. nov. 5-én. MTA KIK, KRKGY, RAL 500/1888.
120. Schickedanz 1887. november 5-én indítványozta, hogy egy festő az öt ablak fölötti lunettát és a mennyezet két nyolcszögletű mezőjét az Akadémián belül művelt tudományágak allegóriáival díszítse. Nagyterem festményei tárgyában kiküldött bizottság ülése 1887. nov. 5-én. MTA KIK, KRKGY, RAL 500/1888. Lotz 3100 forint (más forrás szerint 3300 forint) tiszteletdíjért vállalta a megbízást. A nagyterem falfestményei bizottságának ülése, 1888. márc. 9. MTA KIK, KRKGY, RAL 500/1888. Az ablakok fölötti lunettákba a főtudományokat megszemélyesítő nőalakok kerültek, alattuk a szövegekben grisaille technikával festett fiatal meztelen férfialakok személyesítik meg a főtudományokból kifejlődött vagy azzal rokon tudományágakat. Balról jobbra: a Természettudomány a Fizikával és a Kémiával, a Mennyiségtan a Csillagászattal és a Földrajzzal, a Szépirodalom a Lírával és a Drámával, a Történettudomány az Archeológiával és a Filológiával, végül a Jog- és államtudományok az Oklevéltannal és a Szónoklattannal. A mennyezetre a Tudomány és a Költészet allegóriája került. A Tudomány megtesztetésű, a fátylóval és kék ég előtt trónoló nőalakot egy fátylát tartó géniusz és egy szfinx egészíti ki, a Költészetet egy lantot tartó női szárnyas géniusz, illetve Ámor és Psyche együttese jeleníti meg. Divald 1917, 44–46.
121. A hármaskép hátterét egy reneszánsz csarnok szolgáltatta, a főalakok balról jobbra: Pázmány Péter, Mátyás király, Zrínyi Miklós. A Mátyás korát ábrázoló hármasképen az uralkodó velencei széken, az Erdődy-féle trónkárpit előtt ül. Balján a következő személyek láthatók: Filippino Lippi, Carbo, Bonfini (az uralkodónak nyújt át egy kódexet), az ő háta mögött Galeotto Marzio. Ugyanezen az oldalon a legszélső alak Petrus Ransanus. Mátyás jobbán a magyar főpapok láthatók: Geréb László kezében Hess András első nyomtatványát, a Magyarok krónikáját tartja, mellette Janus Pannonius. Előttük Vitéz János az Academia Istituta, a pozsonyi egyetem alapítólevelével. A háttérben profilban Bakócz Tamás. Ugyanezen az oldalon az előtérben tűnik fel Apor Péter főművével, a Metamorphosis Transylvaniaeival a kezében, előtte pedig Beythe István, az első növénytaníró ül. A falkép bal oldalán, a sarokban olvasható a szignatúra: „Lotz K. 1892.” A Pázmány Péter korát bemutató falképen, lépcsősor tetjén áll főpapi ornátusban a főalak, és a mögötte látható Telegdy Miklós pécsi püspökhöz beszél. A lépcsőn ülő férfi valószínűleg Károlyi Gáspár (bár Ybl említi, hogy mások szerint Apáczai Csere János, [Ybl 1938, 256.]) Az ő balján áll Werbőczy István a *Tripartitumot* tartva kezében, mellette pedig a kép szélén látható Forgách Ferenc (piros ornátusban). Közvetlenül mögötte tűnik fel Veran-

- csics Antal, aki mellett Istvánffy János áll. A falkép másik oldalán, a loggián áll Bethlen Gábor, a balján Lórántffy Zsuzsanna, mögötte pedig Kemény János és Heltai Gáspár. A loggia alatt protestáns hitvitázók tűnnek fel, közöttük Szenczi Molnár Albert, Dávid Ferenc, Erdősi Sylvester János, Gelei Katona István, Alvinczy Péter és Czeglédi János. A Zrínyi Miklós korát ábrázoló falképen a költő-hadvezér egy lépcső tetején áll, balján Gyöngyösi Istvánnal. Gyöngyösi mellett II. Rákóczi Ferenc, Mikes Kelemen és Rimai János látható. Rimai mögött Faludy Ferenc áll. A loggián Sztáray Mihály (pecsétes oklevelet tartó férfi kék dolmányban és mentében), mellette Felvinczi Sándor, Pekry Lórinccé és Széchy Mária, aki Gyöngyösire tekint. Az előtérben a lépcsőn Balassi Bálint halad lefelé. A falkép másik oldalán található személyek azonosításánál azonban már ellentmondanak egymásnak a leírások. Divald szerint a Zrínyi mögött álló, kezében könyvet tartó, vörös, zsinóros mentét viselő, barna szakállas férfi, aki a nézőre tekint, nem más, mint Listius László, a kép bal szélén látható férfiban, akinek csak a feje látszik, Haller Jánost véli felismerni. Az előtte álló, török ruhás férfival tárgyaló alak – Divald szerint – Rozsnyai Dávid. A lépcsőn ülő, lantját fogó, barna hajú, szakállas férfit pedig Ilosvai Selymes Péterrel azonosítja. Ybl ezzel szemben a Zrínyi mögött álló férfit azonosítja Haller Jánossal, és akit Divald Hallerral azonosított, azt a személyt ő Listius Lászlónak tartja. A törökkel tárgyaló férfiban ő is Rozsnyai Dávidot véli felismerni, azonban a lépcsőn ülő lantos férfit Tinódi Lantos Sebestyénrel azonosítja. Meglepő, hogy miután ezzel kimerítettük a kép bal oldalán álló férfiak sorát, még valakit Ilosvaiként nevez meg. Keleti G. 1910, 372–399.; Divald 1917, 43.; Ybl 1938, 253–259.
122. A hivatalos megbízást 1891. febr. 18-án kapta. MTA KIK, KRKGY, RAL 137/1891.
123. *Akadémiai Értesítő – Magyar Tudomány*, II. 1891. 12. sz. 732.
124. Így kerülhetett például a Könyves Kálmán korát ábrázoló képre Szent Margit, Rogerius és Temesvári Pelbárt.
125. Keleti G. 1910, 372–399.
126. Pulszky Károly: Az Akadémia szerepe a képzőművészetek fejlesztésében. *Akadémiai Értesítő – Magyar Tudomány*, III. 1892. 6. sz. 333–340.
127. Történelem – kép kat. 2000, 623–624.
128. Jaeger, Bertrand (Hrsg.): *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*. VI/1.b. Zürich–München, 1992, 676–677.
129. Kirschbaum, E. – Aurenhammer, H. (Hrsg.): *Lexikon der Christlichen Iconographie*. Bd. 2. Freiburg am Breisgau, 1990, 704.
130. Oberhuber, Konrad: *Raphael. The Paintings*. München, 1999, 99.; Joost-Gaugier, Christiane L.: *Raphael's Stanza della Segnatura. Meaning and invention*. Cambridge–New York, 2002, 87.
131. Prisco, Michele – Vecchi, Pierluigi de: *Raffaello festői életműve*. Ford. Hajnóczy Gábor. Budapest, 1984, 103.
132. Joost-Gaugier, Christiane L.: *Raphael's Stanza della Segnatura. Meaning and invention*. Cambridge–New York, 2002, 85–86.
133. A reneszánszt követően nem jelenítik meg a hét szabad művészetet. Ennek oka a tudományban bekövetkező nagy fokú specializáció, illetve az a jelenség, hogy más tudományágak, valamint a képzőművészetek felértékelődnek, és átveszik az artes liberales helyét az ábrázolószókon. Kirschbaum, Engelbert – Aurenhammer, Hans (Hrsg.): *Lexikon der Christlichen Iconographie*. Bd. 2. Freiburg am Breisgau, 1990, 711.
134. Wagner M. 1989, 41.
135. Uo., 42.
136. Uo., 45–51.
137. Hofmann 1987, 280., illetve Rosenblum–Janson 1984, 164–165.
138. Kitlitschka 1981, 57.
139. Wagner M. 1989, 153–159.
140. Hofmann 1987, 296.
141. Uo., 124., 297.
142. Wagner M. 1989, 62.
143. Hofmann 1987, 67.
144. Wagner M. 1989, 61.
145. Kaulbach képén az Újvilág felfedezőinek egzotikus növényekből, papagájból, tróféakból álló csendélet ad nyomatékot, velük szemben az antikvitást újra felfedező művészek csoportját egy Prométheusz-relieffel díszített szarkofág jellemzi. Lotznál a keresztelomedence emeli ki a kereszténység felvételének történelmi jelentőségű momentumát, míg Mátyás tudomány- és művészetpártoló tevékenységét szintén egy csendélet hangsúlyozza.
146. Szvoboda Dománszky 1986, 152.
147. Uo. A Magyar Tudományos Akadémia falképeinek esetében jól megfigyelhető a történelem szakralizálódásának tipikusan 19. századi jelensége. Erről bővebben: Sinkó 2000.
148. Szvoboda Dománszky 1986, 152.
149. Leírását lásd Aranyérmek kat. 1995. 172–174. (Sinkó Katalin). A kép Munkácsy özvegyétől került a Szépművészeti Múzeumba, majd a Magyar Nemzeti Galériába.
150. Kisebb vázlatelőzményei: *A reneszánsz apoteózisa*, 1888 körül (olaj, vászon, 51 × 55 cm, J. n. SZM–MNG, ltsz. FK 10. 202) és *A reneszánsz apoteózisa*, 1888 (olaj, vászon, 100 × 94,5 cm, j. j. I. M de M. SZM–MNG, ltsz. 76. 19 T).
151. A három mű együtt szerepelt az Ausztria–Magyarország szekció I. osztály 1. csoportjában, a 76–78-as sorszámokon. Lacambre 1994, 26.
152. SZM–MNG, ltsz. 3976/1941.
153. Büttner 1999, 61–152.
154. Oberhammer 1981, 165.
155. Uo., 168.
156. Uo., 167–168. Ugyanitt lásd a sajtótájékoztató időpontjáig elkészült Makart-, illetve Canon-féle vázlatok, tanulmányok adatait és gyűjtéstörténeti sorsát is.
157. Oberhammer 1981, 170.
158. Uo., 165.
159. Szvoboda Dománszky 1986.
160. Kitlitschka 1981, 62.
161. Az iskola monumentális képei vászonra készültek viasztechnikával, melyeket utólag illesztettek a falba.
162. *Lotz terem*. Budapest, 2010. A füzet a díszterem minden képét közli.
163. Ybl 1938, 160. Bár Ybl nem nevezi meg, de a minta minden bizonnyal Jean-Auguste-Dominique Ingres falképe lehetett, a *Homérosz apoteózisa* (1827), melyet a Louvre-ban lévő Musée Charles X. egyik termének mennyezetére a múzeum főigazgatója, Forbin gróf (Auguste de Forbin) rendelt meg a festőtől. Lásd Hofmann 1987, 125., 287., 149. kép.
164. Gábor 2005.
165. Cennerné Wilhelm 1983.
166. A kifestés a 20. századra elpusztult, de az építmény felújításakor (2014) – meglévő az eredeti falképkartonok – pontosan újraalkották a képeket.
167. Sisa 2005.
168. Az Új Városháza díszítőprogramjáról vö. Király 2016.
169. Bor Ferenc: Budapest, VI. Andrassy út 39. Párisi Nagy Áruház. Budapest, 2006. Kézirat a Hild–Ybl Alapítvány archívumában. (Tudományos dokumentáció.)

170. Ybl 1938, 196.
171. A művész életének utolsó évtizedéből jelentős tervek maradtak fenn kivitelezésre nem került freskókhöz, amelyek programjai több ponton is kapcsolódnak a kecskeméti freskókhöz. Vö. Hessky 1999a.
172. Szunyoghy 1935, 203.
173. A kecskeméti városháza a Lechner–Pártos építészeti iroda tervei alapján épült fel 1893 és 1897 között; a terveket egy 1890-ben kiírt pályázaton öt pályamű közül választották ki. Az épület a kora reneszánsz stílusjegyeit követi, a homlokzat díszítésében a magyar népművészet motívumkincsét felhasználó kerámia játszik hangsúlyos szerepet. Ugyanilyen fontos elem a középrizalított díszítő Árpád fejedelem szobra.
174. A falképek létrejöttének pontos történeti eseményeit a városi levéltári iratok alapján közli Szunyoghy 1935, Bakó 1999, 54–55. nagyvonalú összefoglalását adja a történeteknek, Révész 2000 újabb eseménytörténetet és az épülettel és dekorációjával kapcsolatos részletes irodalomjegyzéket ad.
175. A 9. század második felében lezajlott alpári csata a mai történelemkönyvekben már nem szerepel; Árpád honfoglaló csatáinak egyike volt a dunántúli bolgárok ellen, amely Zalánknak, e nép fejedelmének „futásával” ért véget.
176. Szunyoghy 1935, 204.
177. 1861-ben néhány kecskeméti polgár indítványozta, hogy a Pusztaszer határában álló „Széphalom” neveztesék el Árpád halmának, s hogy a város az országgyűléshez beadandó folyamodványban kezdeményezze egy „országos emlék” felállítását. Ennek előmunkálataiképpen „az első magyarhoni magyar országgyűlés színhelyén” a hét magyar vezér és nemzetség emlékét őrző szép hét halmot egy küldöttség felderítette, lerajzolta és megjelölte, hogy ott majd ugyanennyi szobor álljon. Lásd Egy ezredév előtt és után. *Vasárnapi Ujság*, VIII. 1861. 47. sz. 549. Az Anonymus nyomán felkutatott halmokról a lap hamarosan újabb tudósítást adott, számba véve a halmok bezárt terület minden történeti emlékét. Vö. Hornyik János: Pusztaszer. *Vasárnapi Ujság*, VIII. 1861. 48. sz. 567–569.
178. *Vasárnapi Ujság*, XLV. 1898. 1. sz.
179. *Vasárnapi Ujság*, XLII. 1895. 43. sz. 714.
180. E levelet Szunyoghy teljes egészében közli Szunyoghy 1935, 207–208. A Magyar Nemzeti Galéria grafikai osztálya Székely Bertalan hagyatékában őrzi a végleges levél kézírásos piszkozatát, amely az elküldöthöz képest némileg más. SZM–MNG, ltsz. 1915–1224, 1225 (X/84).
181. Révész 2000, 626.
182. Uo., 627.
183. Sinkó 2012b, 157.
184. Bakó 1999, 54. J. N. Geiger az 1840-es években Bécsben megjelent *Geschichte Ungarns* című munkában készített sorozatot a magyar történelem egyes jeleneteivel.
185. Éppen ezért kevésbé állitható párhuzamba a budapesti milleniumi emlékművel. Vö. Révész 2000, 627.
186. Bakó 1997.
187. SZM–MNG, ltsz. 1915–2253. (X).
188. Sinkó 2012b, 158.
189. Vö. Sinkó 2012, 152.
190. Szunyoghy 1935, 207–208.
191. Hessky 1999a, 63–64.
192. Wéber Antal, a „tudós építész” ugyancsak jelentős életművet hagyott hátra; neoreneszánsz stílusú építészeti terveivel szellemi tekintetben is rokona volt Lotz Károlynak. Értékes magánkönyvtárát, benne számos építészettörténeti enciklopédiával és a század alapvető elméleti munkáival a Magyar Királyi József Műegyetem vásárolta meg 1880-ban. Sisa 2013, 207–209., 284–286., 349–350. Lásd még Maróty 2007; Maróty 2009.
193. A VIII. kerületi Bródy Sándor utca 4. szám alatt álló, egykori Ádám-ház Lotz-pannói ma a várbeli köztársasági elnöki palota (Sándor-palota) ún. empire szalonját díszítik. Egyes darabjai: *Hermes, Herkules és Hébe, Bacchus és Bacchánusnő, Pallas Athéné mint a Háziipar géniusza, Hephaistos mint az Ipar géniusza, Bacchánusok, Bacchus megtalálja Ariadnét Naxoson, Galathea diadala, A három grácia, s ezeket Az Ősz allegóriája* egészíti ki az 1880-as évekből. [A szerk.]
194. Ybl 1938, 142.
195. 1865-ben Károlyi Alajos palotájában műgyűjtők kiállításat terveztek megrendezni, ám ilyesmire csak 1876-ban, egy műipari kiállítás erejéig került sor. Pataky–Fekete J. 2014.
196. Károlyi Alajos palotájában az ifjú grófok szobáját is díszítette egy Aurora-kompozíció alapján készült metszet, amely előképül szolgálhatott a festő számára. MNL OL, ltsz. P 395. 13. d. VII. 1./25. Károlyi II. Lajos I. hitbizományi részleltára (gyakorlatilag a Budapest VIII., Eszterházy utca 38–40. szám alatti palota leltára) (másolat) 1931.
197. Magyarországon a noszvaji, egykori Szepessy-kastély lépcsőházának mennyezetét díszítette az 1770-es évek második felében Johann Lucas Kracker hasonlóképpen, azaz Guido Reni Aurora-kompozíciója alapján.
198. Ybl 1938, 309–314.
199. *Budapesti Közöny*, V. 1871. 97. sz. [1.] Szvoboda Dománszky 1998, 12. jegyzet.
200. Lyka 1908.
201. Ybl 1956, 49–50.; D. Mezey 1991, 153–154.
202. Munkácsy Mihály Várpalotán. *Budapesti Hirlap*, XVIII. 1898. (okt. 28.) 298. sz. 9.
203. (Ismeretlen Munkácsy-festmények) *Budapesti Hirlap*, XVIII. 1898. (nov. 1.) 302. sz. 9.
204. Az egyik leggyakrabban reprodukált barokk műről van szó. *Guido Reni und der Reproduktionsschich*. Ausstellungskatalog, Albertina. Hrsg. Birke, Veronika. Wien, 1988, 60–61.
205. A közölt levélben Gadalként írták a nevét. Kétségtelen, hogy Pállik előszeretettel másolta Quadal műveit, főként állatképeit, amelyek nagyrészt macskákat, kutyaakat és nyulakat ábrázolnak.
206. A gróf a könyvtár dekorálásával nem csupán Pállik Bélát bízta meg, hanem Lehmann Mórt, a Nemzeti Színház díszletfestőjét is a díszítőfestéssel, Csurgó Ferencet, a Párizsból visszatelepült asztalos és idősebb Ruprich Károlyt a könyvtárszoba berendezésének elkészítésével.
207. Pulszky Ferenc: A régi emlékek befolyásáról az új művészetre. (Második osztály. Értekezések 1840–42.) In *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei*. VI. Budapest, 1845, 18–35. A témához lásd Veszprémi 2005; Boncz 2017; Ecsedy 2013. A művészi másolatról lásd Révész 2004.
208. Waldstein János idevonatkozó levelei Pállik Bélához: Nagy Mihály, 1867. szept. 9.; Gönyő [sic!], 1867. szept. 22.; Palota, 1867. nov. 5.; Trebitsch, 1873. júl. 24. SZM–MNG, Adattár, 13958/60/63; 13668/60/24; 13668/60/25; 13961/7.
209. (Ismeretlen Munkácsy-festmények) *Budapesti Hirlap*, XVIII. 1898. (nov. 1.) 302. sz. 9.; Waldstein János levelei a várpalotai megbízással kapcsolatban: London, é. n. [1870] ápr. 21. Palota, 1871. ápr. 4.; Trebitsch, 1871. jún. 22.; SZM–MNG, Adattár, 13962/60/7; 13962/60/20.
210. 20. század eleji képeslapokon és Ybl tervein látszik. Mai állapotában a ballusztrádok már nem láthatók, megsérültek a máso-

- dik világháború idején. Archív fénykép a várpalotai kastélyról: egykori Forster Központ Fotótár, ltsz. 147.842ND; Ybl Miklós átalakítási tervei: Ybl Miklós tervei BFL, Tervrajzok, BFL XV.17.f.331.b – 136/1–5.
211. (Ismeretlen Munkácsy-festmények) *Budapesti Hirlap*, XVIII. 1898. (nov. 1.) 302. sz. 9.
212. Waldstein János: Néhány észrevétel a Magyar Akadémia építendő palotája tárgyában. *Pesti Napló*, XII. 1861. 143. sz. [1.]
213. Feltehetően emiatt bérelte ki az épületben a későbbi titoknoki lakást. Lakásbérleti szerződés a Magyar Tudományos Akadémia és gróf Waldstein János között. H. és é. n. [1865. jan. (?)]. MTA KIK, KRKGY, RAL 1459/1865.
214. A témáról bővebben lásd Sinkó 2002a; Szentesi 2006; Papp J. 2016a; Bognár–Rózsavölgyi 2016.
215. Noferhaut szteléje, a 18. dinasztia idejéből. SZM, Egyiptomi Gyűjtemény, ltsz. 51.2143. Az adományozásról: *Archaeologiai Értesítő*, II. 1870. 15. köt. 316.
216. Waldstein János levele Pulszky Ferenchez. Bécs, 1871. máj. 26. OSZK, Kézirattár, Levelestár VIII/1133.
217. Bognár–Rózsavölgyi 2016, 111.
218. Giovanni Battista Pasqualini, Guido Reni után: *Aurora*, 17. sz. eleje. Victoria & Albert Museum, Inv. nr. DYCE. 1404; Francesco Pozzi Guido Reni után: *Aurora*, 18. sz. vége. Victoria & Albert Museum, Inv. nr. DYCE. 1724; Johannes Jakob Frey Guido Reni után: *Aurora az Apollo szekere körül táncoló Hórákkal*, 19. sz. eleje. Victoria & Albert Museum, Inv. nr. DYCE. 1570.
219. Johnathan Richardson a műalkotások másolásának hasznáról először *An Essay on the Theory of Painting* címmel, 1715-ben, majd *Second Discourse on the Science of a Connoisseur* címmel 1719-ben megjelent műveiben foglalkozik.
220. Küster 2012.
221. Copyist. In Delia Gaze (ed.): *Dictionary of woman artist*. Vol. 1. London–Chicago, 1997, 55–61.
222. Sisa 2004, 82.
223. Kerr, Robert: *The Gentleman's House; Or How to Plan English Residences, from the Parsonage to the Palace*. London, 1865 (second edition), 113.
224. Pevsner, Nicholas: *The buildings of England: Hertfordshire*. London, 1953, 282.
225. Waldstein János naplója, 1862. Moravský zemský archiv v Brně, G 76 Rodinný archiv Kálnokyů, Inv. Nr. 3031.
226. A Fejérváry–Pulszky-gyűjtemény elefántesont faragványairól pedig tudományos értekezésében is említést tett. Papp J. 2016a, 84–92.
227. „Geschichte müssen wir malen, Geschichte ist die Religion unserer Zeit – Geschichte allein ist zeitgemäß.” A német akadémikus festő népszerűvé vált kijelentését az Ulmer Verein 1978-as historizmuskonferenciája nyomán megjelent tanulmánykötet is címül vette. Lásd Brix, Michael – Steinhauser, Monika (Hrsg.): *„Geschichte allein ist zeitgemäß.” Historismus in Deutschland*. Gießen, 1978.
228. Vö. Wagner M. 1989, 2.
229. Hessky 2009, 24. A három tudós 1849 és 1850 között hosszabb időt töltött Münchenben, ahol közelebbi viszonyba kerültek a Neues Museum világtörténelmi ciklusán dolgozó Wilhelm von Kaulbach akadémiai igazgatóval. Lásd Keleti Gusztáv: *Trefort Ágoston. Emlékbeszéd*. Budapest, 1889, 7. Trefort és történésztársai politikai eszményképeihöz lásd Halász Gábor: *Magyar viktoriánusok*. In Halász Gábor: *Tiltakozó nemzedék. Összegyűjtött írások*. Szerk. Fábri Anna – Véber Károly. Budapest, 1981, 92–124.
230. White, Hayden: *A történelem terhe*. Ford. Berényi Gábor – Braun Róbert – Heil Tamás – John Éva. Budapest, 1997, 51.
231. Herder, Johann Gottfried: Az emberi művelődés újabb történetfilozófiája. In Herder 1983, 7–169.; 49.
232. Vö. Koselleck 2003, 195–196.
233. Herder 1983, 263.
234. Kant és Herder történelemfilozófiai vitájához vö. Kelemen 2000, 15–50. Hegelhez és a történeti metodológiához lásd uo. 63–178.
235. Herder 1983, 211.
236. Vö. Kelemen 2000, 55–56.
237. Herder 1983, 472. Herder szépirodalomra és művészeti nézetekre tett, magyarországi hatásának szempontjából kiemelkedő áttekintés S. Varga 2005.
238. Isaiah Berlin *Vico and Herder: Two Studies in the History of Ideas* című munkájának (Hogarth Press, London, 1976) Herderről szóló fejezetéhez (Herder and the Enlightenment) lásd Kelemen 2000, 51–52. A fenti elvekhez a magyar tanulmány írója hozzáteszi: gyökereik a század más szerzőinél is előfordulnak, ám kombinációjukból teljesen eredeti elképzelések születtek, s adtak ösztönzést a kelet-európai nemzetfogalmak születésének. I. Berlin szerint valószínű, hogy Herder az atyja a „nacionalizmus” kifejezésnek is, bár ezt nem könnyű ellenőrizni. Kelemen 2000, 51–52.
239. Vö. Kelemen 2000, 59.
240. Herder 1983, 268–269. A magyarok nyelvének eltűnését jövendő soraikhoz vö. Dümmerth Dezső: Herder jóslata és forrásai. *Filológiai Közöny*, XIX. 1963. 1–2. sz. 181–183.; Rathmann János: *Herder eszméi – a historizmus útján*. Budapest, 1983, 124–137.
241. Az ulmi művészettudományi társulat (Ulmer Verein der Kunstwissenschaft) 1975-ben rendezett historizmuskonferenciáján a neves történész, Jörn Rüsen – kívülállását hangsúlyozva – nem a hagyományos művészettörténet által idesorolt tényanyagról, hanem azok megközelítésének történelemelméleti előfeltételeiről kívánt bevezetésképpen szólni. Az a fajta historizmus, amelyet az esztétika is a magáénak mond – fejtette –, a történeti gondolkodásmódban (Denkweise) gyökerezik, amelynek tárgyaival a művészettörténet történeti művészetként foglalkozik, „minden más szellemtudománnyal együtt”. Rüsen, Jörn: *Historismus und Ästhetik – Geschichtstheoretische Voraussetzungen der Kunstgeschichte. Kritische Berichte*, III. 1975. Heft 2–3. 5–11.
242. Mannheim Károly: *Tudásszociológiai tanulmányok*. Ford. Bendl Júlia – Bognár Virág – Hofstaedter Herbert – Karádi Éva – Kisbali László. Budapest, 2000, 125–182., 126–127.
243. A történetiség princípiumában Michel Foucault a 19. század elejéig érvényes, nyugati episztémé széthullását látja. Ha ugyanis minden ismeret valamely társadalomban, nyelvben vagy életvilágban (Lebenswelt) gyökerezik, akkor azoknak tudományos hátteret is kell adni, talajt és természeti időt kijelölni a számukra, amely őket megalapozza. A korábbi egyetemesség helyett így a „haza” lesz a keret, amelyben „e tudás érvényessége fölismérhető” – a hazának lesznek kulturális szintjei, kronológiai epizódjai, jellegzetes földrajzi környezete, s végül ugyancsak a történelemben kell meglesni a kommunikáció lehetőségeit is az élet más formáival. „...a historizmus ezért mindig bizonyos filozófiát von maga után, vagy legalábbis az eleven megértés bizonyos módszertanát.” Foucault, Michel: *A szavak és a dolgok*. Budapest, 2000, 414., 416.
244. A diszciplináris historiográfia 1867 után indult meg Magyarországon. A szakmai célok, a forráskutatás, történetmondás és –értelmezésen túl a megélénkült könyvpiac is segítette őt abban,

- hogy az olvasóközönség tudatát a korábbinál hatékonyabban formálja. A feszültségről, amely a történész elfoglaltságoktól mentes tudósi magatartása és tevékenységének politikai funkciója között mindenkor fennáll, lásd Hites 2006, 104.
245. Lajtai 2013, 23.
246. A hasonlóképp nemzeti keretek közé került magyar irodalom két szintézis értékű tárgyalása: Dávidházi 2004; S. Varga 2005.
247. A „szimbolikus értelemvilág” fogalmát bevezeti S. Varga 2005, 35–81.
248. Lásd a „Moral. Moralisches Gemähd. (Mahlerey)” címszavakat Sulzer, Johann Georg: *Allgemeine Theorie der Schönen Künste*. Bd. 2. Leipzig, 1774, 776.
249. *Esztergom és Vidéke*, XII. 1890. (szept. 14.) 74. sz. [oldalszám nélkül]. A kiadvány: Varga Ottó (szerk.): *Aradi vértanúk albuma*. Budapest – Arad sz. kir. város, 1890.
250. „[Álmosnak] már születését is csodás hír jelölte. Emese nehézkes állapotjában isteni jelenést látott álmában: egy turul (karvaly) tünt fel előtte, mely fejét keblére hajtván, őt megtermékenyíté; majd egy fényes patakot lát vala eredni ágyékából, mely megszű, idegen földre elszármazott. Az álmofejtők ebből azt jósolják vala, hogy magzatjától messze földön hatalmas királyok fognak származni. Az isteni jóslatu gyermekből, ki ezért nevezeték vala Álmosnak, testre, lélekre kitünő férfú lett.” Horváth M. 1862, 8.
251. Horváth M. 1862, 16–28. Munkácsy *Honfoglalásához* lásd Boros Judit műelemzését In *Történelem – kép kat.* 2000, 642–644.
252. A nemzet így elrendezhető, főbb fogalmi aspektusait a különböző tankönyvnarratívákon végigvezeti Lajtai 2013, 406–502.
253. Szontágh Gusztáv *Propylaeumok a társasági philosophiához, tekintettel hazánk viszonyaira* című, Budán 1843-ban megjelent könyvéből idéz Lajtai 2013, 47–48.
254. Vö. Korompay H. János: Pulszky Ferenc irodalomszemlélete az 1840-es években. *Irodalomtörténeti Közlemények*, LXXXIX. 1985. 4–5. sz. 439., 443.
255. Pulszky Ferenc: A' műgyűjtemények hasznairól. *Athenaeum*, 1838. II. félév. 12. sz. 168., 186–187. Idézi S. Varga 2005.
256. S. Varga 2005, 450.
257. S. Varga 2005.
258. Felszólítás minden, a nemzeti becsületet szívén viselő magyarhoz a hazai műemlékek ügyében. *Magyar Akadémiai Értesítő*, VII. 1847. 2. sz. V–XI. Újraközzölve Marosi 1999, 30–31.; idézet: 30.
259. Históriai táj és várábrázolások kapcsolatához lásd Keserű 1993; Szabó J. 2000, 155–157.; Veszprémi 2010.
260. Bihari Sándor Vaszary-díjjal jutalmazott, nagy méretű milleniumi festményének helyszíne a Nagyváradon egykor még állott, középkori katedrális lett volna, amelynek a festő a történeti hűség kedvéért kereste a korhú megfelelőjét, s találta azt végül meg a bécsi Stephansdom egy részletében. A képet leírja Aranyérmek kat. 1995, 309. (Sinkó Katalin).
261. „Die Wissenschaft der Geschichte ist unvollständig, sie ermangelt eines Mediums, das ihre Wahrheiten unmittelbar fühlbar und anschaulich macht.” Gustav Adolph Schöll archeológus, irodalomtudós 1835-ben elhangzott kijelentését idézi Wagner M. 1989, 1.
262. *Történelem – kép kat.* 2000, 532.
263. Lásd Aranyérmek kat. 1995. XIX. színes kép. Ismerteti Sinkó Katalin uo. 319.
264. Ausztria, Stájerország, Karintia, Krajna stb. A cseh fennhatóság egészen az Adriai-tengerig terjedt.
265. Kristó Gyula: *Az Aranybullák évszázada*. Budapest, 1976. (Újabb kiadása 2010.)
266. Szalay L. 1852, II. köt. 97. Az Arany Bulla' kiadásától a' Hunyadyakig. 1222–1437.
267. König Ottokars Glück und Ende. A szindarabot 1825-ben a bécsi Burgtheater mutatta be.
268. Megjelent ugyancsak Bécsben, 1825-ben.
269. Vö. Sinkó Katalin képelemzését Anton Petter Vencel, *Ottokár cseh király fia elkéri Habsburg Rudolftól atyja holttestét* című, 1826-ban készült festményéről. A bécsi Österreichische Galerie (Itsz. 3723) tulajdonában lévő kompozíció a csatát követő, nyilvános szertartást jeleníti meg, melynek Pyrker a forrása. Eszerint a felravatozott Ottokárt díszes menetben a Stephansdom elé vitték, s ott annak gyermekkorú fia könnyek között kérte az uralkodó irlalmát a holttest átengedésére, hogy az hazai földben, Prágában nyugodva juthasson méltó emlékművéhez. Egy másik hagyomány szellemét követő, 17. századi ábrázolási sémának megfelelően viszont Rudolf nagyon is kiaknázza helyzetét, és földön fekvő ellenségének, Ottokárnak diadalmasan a „nyakára hág”. In *Történelem – kép kat.* 2000, 532.
270. *Történelem – kép kat.* 2000, 532.
271. Szalay L. 1852, II. köt. 98–100. Az Arany Bulla' kiadásától a' Hunyadyakig. 1222–1437.
272. Szalay L. 1852, II. köt. 98.
273. Horváth M. 1862, 131.
274. Jókai Mór: Az első Habsburgi szövetséges. In Jókai Mór: *A magyar nemzet története regényes rajzokban*. Pest, 1860. Idézi Sinkó Katalin. In *Történelem – kép kat.* 2000, 640.
275. Aranyérmek kat. 1995, 319.
276. *Történelem – kép kat.* 2000, 640.
277. Ilyen a fent hivatkozott, SZM–MNG-beli két nagy rendezvény, továbbá az Alsó-Ausztriában 2005-ben *Zeitreise Heldenberg. Lauter Helden* címen megrendezett nemzetközi tárlat, ahol Than Mór addig kiállíthatatlan állapotú, hatalmas festménye közép-ponti szerepet s ennek megfelelő, különlegesen stabil keretarchitektúrát kapott az osztrák féltől. Katalógusát lásd *Zeitreise kat.* 2005, 204., 207.; Király 2010a, 313.
278. Fodor P. 2016.
279. Zrínyi alakjának a nemzeti narratívában betöltött szerepéről és képzőművészeti reprezentációjáról lásd Veszprémi 2010c.
280. Kis János: *Ifjúság barátja, vagy hasznosan mulattató darabok a' két nembéli ifjúság számára*. I–II. Pest, 1816. (II.) 180–183. (szigetvári nőkről); 182–184. (egri asszonyokról).
281. *Regelő*, I. 1833. (okt. 6.) 54. sz. 435–436.
282. Dr. Lányi Károly: *Magyar nemzet történeti képekkel a nép számára*. Pozsony, 1846, 183.
283. Fényes Elek: *Szigetvár ostroma*. Pest, 1857, 70.; Salamon Ferenc: *Az első Zrínyiek*. 1865, Pest, 627.
284. Székely kat. 1999, 200–201. – az addigi irodalommal.
285. SZM–MNG, I. sz. 1915–1134.
286. SZM–MNG, I. sz. 1915–1135.
287. SZM–MNG, I. sz. 1915–1136.
288. Szamosközy István *történeti maradványai. 1566–1603*. Kiad. Szilágyi Sándor. Budapest, 1876, 34–36.
289. Papp J. 2016; Papp J. 2017.
290. *Vasárnapi Ujság*, XXVI. 1879. 10. sz. 155. Az egykorú híradás alapján pontosítható volt a festmény keletkezési dátuma.
291. *Vasárnapi Ujság*, XXX. 1883. 49. sz. 795.; *Vasárnapi Ujság*, XXXI. 1884. 42. sz. 677.
292. *Vasárnapi Ujság*, XXXII. 1885. 27. sz. 438.
293. *Vasárnapi Ujság*, XXXII. 1885. 24. sz. 382.
294. Pályázati címe *Szent István keresztelése*. A ma használatos címváltozat 1902-re alakult ki. A történelmi képpályázat és Benczúr két festményének korábbi összefoglalásai: Bellák 1986a; Sinkó Katalin: Az állami történeti képpályázatok. In Aranyérmek kat. 1995,

- 313–316., 332., XVI–XVII. tábla. A javasolt öt pályázati téma közül kettő is kötődött első királyunkhoz: „Szent István király lovagga avatása Wenczelin által a Kupa ellen vívott párkányi csata előtt”, illetve „Szent István magára veszi a szent keresztiséget”.
295. Horváth M. 1862, 37.
296. M. H. [Maszák Hugó]: A pályázó magyar történelmi képek. *Pesti Napló*, XXI. 1870. 116. sz. 1–2.
297. A prefeudális-barbár etnikai tradícióktól áthatott közösségből ekortájt válik új politikai egység, „a szentegyház újdonsült népe”, amelyet Isten rendel az uralkodó alá. A koronázással majd ekként létrejövő „állam” (monarchia) pedig „a jellegzetes és korjelölő misztika jegyében a Krisztus teste, Corpus Christi gyanánt felfogott egyháznak [...] új sarja és tagja”. Az ecclesia által összefogott plebs számára immár a kereszténység lesz az univerzális regnum, és pedig egyetemes normáknak alávetve. Ez a feltételrendszer adja majd meg István király Intelmeinek szemléleti keretét is. Lásd Szűcs 1984, 371.
298. „...weil er sich reich genug glaubte zu beyder Befriedigung”. Merseburgi Dietmarra történő hivatkozással lásd Fessler 1815, 308. Vö. Romsics–Bajor 2007, 44.
299. Vö. *Képes Krónika. Millenniumi magyar történelem. Források*. Ford. Bollók János. Budapest, 2004, 32.; Fessler 1815, 312.
300. Fessler 1815, 309–312.
301. Ezek bősége ellenére a Benczúr által pompás festőiséggel megidézett ceremónia tényleges eseménytörténete ellentmondásos. A nézetek összegzéséhez lásd Kristó Gyula: Szent István születése és megkeresztelkedése. Források és következtetések. *Historia*, XXII. 2000. 5–6. sz. <http://www.historia.hu/archivum/2000/000506kristo.htm>. Vajk ekkori életkora, a keresztiségbe emelés szereplői is vita tárgyát képezik, körülményeiről pedig semmit nem tudunk, jöllehet a királyi koronázásokhoz mérhető aktuson bizonyára minden elhangzott szó, elvégzett cselekedet, megtett mozdulat, megjelent személy, alkalmazott díszlet és kellék szimbolikus jelentőséggel bírt.
302. Marosi 1999, 180.
303. Szent István megkeresztelésének Hesz-féle ábrázolásaihoz lásd Prokopp 1981; Jávor 1980, 86–87., 202–204.; Jávor 1981; Jávor 1991, 214–216.
304. A könyv reprint kiadása: *Az Árpádok kora – Képek Magyarország történetéből*. Budapest, 2010.
305. Géza is így lett Taksony utóda. Az uralkodó nemzetség vérségi alapon történő hatalomátvételét István előtt még ősi képzetek övezték. Mint az *Intelmekből* kiderül, a rex nevet és az alkalmas (idoneus) jelzőt egy keresztény királynak már bizonyos kardinális erények (virtutes) gyakorlásával kellett kiérdemelnie. Vö. Szűcs 1984, 372., 375.
306. Fessler 1815, 306–307., 309–313.
307. Bellák 2004; Bellák 2001.
308. Ezek ikonográfiai jelentőségére először Sinkó Katalin mutatott rá. In *Történelem – kép kat.* 2000, 641–642.
309. A kard a német császári klenódiумok részét alkotja. Vö. Fillitz, Hermann: *Die Schatzkammer in Wien. Symbole abendländischen Kaisertums*. Salzburg–Wien, 1986, 24., Kat. Nr. 14.
310. Valójában szablya; a bécsi Kunsthistorisches Museum Schatzkammerének leltára szerint Nagy Károlyé, és ugyancsak a császári klenódiумok darabja. Vö. Leithe-Jasper, Manfred – Distelberger, Rudolf: *Kunsthistorisches Museum Wien, die Schatzkammer*. Bd. 1. Wien, 1998, 57. Az Attila kardjával való azonosítás történetéhez lásd Tóth Zoltán: *Attila's Schwert. Studie über die Herkunft des sogenannten Säbels Karls des Grossen in Wien*. Budapest, 1930. A díszfegyver reprodukcióját lásd Balázs György – Szelényi Károly: *Magyarok. Egy európai nemzet születése*. Budapest, 1990, 9.
311. Ipolyi 1854, 503.
312. Uo., 504–505. Az ókori hadisten szent jelképe a „barbár” népeknel is tiszteletben állott. Úgy tartották, hogy a kard az idők során elveszett. Csodás előkerülésének történetét Priskos rétor elveszett tudósítása nyomán Iordanes írja le. Eszerint egy pásztor követni kezdi sebesült marhájának véres lábnyomát. Így bukkan rá a földből kiálló kardra, melyet azonnal elvisz Attilának azzal, hogy Mars fegyverét találta meg. A hun király megjutalmazza, mert hite szerint, aki é kard, az a világot fogja leigázni. Vö. *Priskos rétor töredékei. Követségben Attila, a hunok nagykirálya udvarában*. Ford. Szilágyi Sándor. Kieg. Patay-Horváth András. Máriabesnyő, 2015, 67.
313. Szent István Intelmeiben ez áll: „Ha a hit pajzsát megtartod, az üdvösség sisakját is felveszed. E fegyverekkel legitim módon küzdheted le a láthatatlan és a látható ellenségeket.” Idézi Szűcs 1984, 373.
314. Imre Mihály: „Magyarország panasza”. A *Querela Hungariae toposz a XVI–XVII. század irodalmában*. Debrecen, 1995, 145. A „kereszténység védőbástyája” gondolat a címben jelzett nagyobb témának „egyik meghatározó eszmei és retorikai eleme, formaképző mozzanata” – írja a szerző.
315. A művész halála után, 1900-ban rendezett emlékkiállítás plakátján is egy, a képhez készült Szent Erzsébet-vázlat szerepel.
316. A csodáról bővebben Montalembert 2006, 155–156.
317. Aranyérmek kat. 1995, 239–240., 285.
318. Landgraf Ildikó: Erzsébet, a magyarok királynéja – második Szent Erzsébet. In Barna Gábor (szerk.): *A Szentisztelet történeti rétegei és formái Magyarországon és Közép-Európában. A magyar szentek tisztelete*. Szeged, 112. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár, 8.)
319. Benkó 1932, 28.
320. A korszó és a kenyeres kosár a szent attribútumai, mindkettő az irgalmasság jelképe.
321. Seibert, Jutta: *A keresztény művészet lexikona*. Budapest, 2004, 182.
322. Montalembert 2006, 127.
323. A Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztályán elérhető vázlatok leltári száma: 1905–1544.; 1905–1552.; 9951/63.; 9951/73.; FK 9432.
324. A nagyszabedben Brukenenthal Múzeumban lévő kép, úgy tűnik, a két világháború alatt megsemmisült. A másik változatról készült fénykép és tanulmány megtekinthető: *Stimmungsimpresionismus kat.* 2004, 52.
325. Herman Ottó Múzeum, ltsz. P.77.169. A színvázlaton kívül a múzeum birtokában van egy *Vénusz és Tannhäuser* vázlat is a művészről. Veres–Viga 1999, 337. kat. 141.
326. Bann 2014.
327. A 19. századi terminus szerint répétition az, amikor a művész saját művét másolja, redukció, amikor azt kisebb méretben készíti el. Ugyanakkor a művész ritkán készít részletekbe menően pontos másolatot a saját munkájáról; az a tanulók, műteremben dolgozó festő asszisztensek feladata. Ezt a pontos, de nem autográf másolatot hívják replikának. Mainardi 2000.
328. Bann 2014; Chaudonneret, Marie-Claude: Art et politique; Pacoud, Stéphane: „L'Empereur m'a beaucoup parlé de Delaroché, il a toutes ses gravures” Succès et diffusion du „genre historique” en Europe. Mindhárom tanulmány: In *L'invention kat.* 2014, 13–25.; 27–33.; 93–103.
329. Ormós 1859, 230–231.
330. Aranyérmek kat. 1995, 270–271.

331. M[aszák] H[ugó]: A pályázó magyar történelmi képek. *Pesti Napló*, XXI. 1870. (máj. 21.) 116. sz. [o. n.]
332. Áldor Imre: A hét története (A történeti képpályázat). *Magyarország és a Nagyvilág*, VI. 1870. (máj. 23.) 21. sz. 249.
333. Keleti Gusztáv: Matejko Báthory-ja (1873). In Keleti G. 1910, 94–95. Lásd erről részletesebben a *Történeti zsáner* fejezetet.
334. Renié, Pierre-Lin: Delaroche par Goupil: portrait du peintre en artiste populaire. In Paul Delaroche: *Un peintre dans l'Histoire*. Catalogue d'exposition, Nantes Musée des Beaux-Arts. Éd. Al-lemant-Cosneau, Claude – Julia, Isabelle. Paris, 1999, 188.
335. Bellák 2001, 9.
336. Veszprémi 2014, 45.
337. Uo., 48., 50–51.
338. N. N.: Tavaszi kiállítás. (A műcsarnokban.) *Képzőművészeti Szemle*, I. 1879. 4. sz. 52–53. Sinkó Katalin szerint a cikk szerzője Maszák Hugó volt, ami, ismerve Maszáknek a műfajról alkotott korábbi véleményét, valószínűnek tűnik. Aranyérmek kat. 1995, 339–340. kat. III. 3a. 5.
339. Reprodukálva Zichy kat. 2007, 20.
340. Berkovits 1964, XLIX., L., LI.; A művészek életét megjelenítő zsánerképekhez lásd L'invention kat. 2014, 142–149.
341. Gautier, Théophile: Zichy. L'Artiste, I. MDCCCLIX. 1859. (9. jan.). No. 1. 17–20., II: MDCCCLIX. 1859. (23. jan.). No. 253–57. A két részletben megjelent cikket lásd magyarul Gautier 1927; Földi 2009, 58–59.; Gautier szövege újraközlve 111–119.; Földi 2007.
342. Delaborde, Henri (éd.): *Oeuvre de Paul Delaroche reproduit en photographie par Bingham*. Paris, 1858.
343. Róka 2007, 14–15.
344. A Milton kultuszról és hatásáról lásd Lichner 2007, 35–36.
345. Aranyérmek kat. 1995, 232. kat. II. 1. 14.
346. Solt Andor: Jókai Milton című drámája. *Irodalomtörténeti Közlemények*, LXXIX. 1975. 3. sz. 297–306.
347. Boros J. 2005, 45–47.
348. A „jelentudat” kifejezést Werner Hofmann használja. Hofmann 1987; Courbet 1861-es megfogalmazása szerint: „a történeti képzőművészet természeténél fogva kortárs [...] a festészet lényegét tekintve konkrét és csak valódi és létező dolgok ábrázolását jelentheti”. Nochlin 1966, 34–35.
349. Weisberg, Gabriel P.: The Realist Tradition: Critical Theory and the Evolution of Social Themes. In Weisberg 1981, 4., 10., 13.; Nochlin 1990, 23–33.
350. Aranyérmek kat. 1995, 310. kat. II. 4i. 1.
351. Lásd erről részletesebben a *Történeti zsáner* fejezetet.
352. Ohligs, Bernhard Willhelm: *Gegen die Wiener Weltausstellung im Jahre 1866*. Wien, 1863.
353. Székely 2012, 147–153., 183–202., 234–238.
354. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízóként szerepelt a szervezésben, de a tényleges munkát a Képzőművészeti Tanács, illetve az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat végezte, úgy is, mint a minisztériummal sok szálon összefonódó tanácsadó testület és társadalmi szervezet.
355. Lóvei 2011, 20.
356. A hivatalos előkészületek Bécsben 1870-ben kezdődtek meg, ezért az egy évvel korábbi pályázatot legfeljebb félhivatalos világhiállítás felkészülésnek tekinthetjük.
357. Szvoboda Dománszky 1998, 129.
358. *Allgemeine Illustrierte Weltausstellungs-Zeitung*, 1873.
359. *Honismertető. A bécsi 1873-diki közkiállítás magyar katalógusának bevezető része*. Budapest, 1873, 14.
360. Basics 2004, 145.
361. Fontos felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy az 1848–1849-es események szereplőit nem a Parlamentben, a Kúriában vagy a bíróságon ábrázolták, hanem a történelem nagyjai között, a nemzeti emlékezet helyeként is számon tartott Nemzeti Múzeumban. Keleti G. 1910, 334. Idézi Basics 2004, 150.
362. Bakó 2004, 87.
363. Henszlmann Imre: *A bécsi 1873. évi világtárlatnak magyarországi kedvelőinek régészeti osztálya*. Budapest, 1875–1876. Idézi Marosi 1999, 335. A Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottságának tevékenységéről a bécsi világhiállítás idején: Horler 1996, 79–98.
364. Schmidt, Gerhard: Die internationalen Kongresse für Kunstgeschichte. Anhang I.: Der Erste Kongress. In *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*. XXXVI. Wien, 1983, 19–22.; Marosi 2006, 39.
365. I. építészeti, II. szobrászati, III. festészeti, IV. metszetek.
366. Ausztria 811, Olaszország 625, Oroszország 436, Belgium 296, Nagy-Britannia 203, Svájc 198 művel jelentkezett. Bodnár 1989, 19.; Bakó 2004, 89.
367. *Honismertető. A bécsi 1873-diki közkiállítás magyar katalógusának bevezető része*. Budapest, 1873.
368. Szvoboda Dománszky 1998, 127.
369. Deutschland, Oesterreich und Ungarn. In Lützow 1875, 331–381.
370. Ménard, René: L'Exposition de Vienne – Autriche – Allemagne. *Gazette des Beaux-Arts*, XV. 1873. No. 9. 187–196.
371. A tájképfestő iskola tagjai közül egyébként a magyar teremben látható alkotások közül Ligeti, Paál és Mészöly munkáit és Keleti egy erdei tájat ábrázoló képét is kiemelte. Cottier, Maurice: *Beaux-Arts. Gazette des Beaux-Arts*, XV. 1873. No. 10. 345–355.
372. A vendégek budapesti programjáról részletesen lásd Szvoboda Dománszky 1998, 135–136. A bécsi világhiállítással kapcsolatos állami megrendelésekről: Sinkó 1995, 30.
373. Aranyérmek kat. 1995, 313., 319.
374. L'Exposition de Vienne – Autriche – Allemagne. *Gazette des Beaux-Arts*, XV. 1873. No. 9. 187–196.
375. Szvoboda Dománszky 1998, 135.; Bakó 2004, 98.
376. L'Exposition de Vienne – Autriche – Allemagne. *Gazette des Beaux-Arts*, XV. 1873. No. 9. 196.
377. Szvoboda Dománszky 1998, 135.; Bakó 2004, 98.
378. Bodnár 1989, 20.
379. *Képes Kiállítási Lapok*, I. 1873. 12. sz. 93.
380. Lützow 1875, 371–372.
381. Bakó 2004, 90.
382. Lehmann 1873, 12–14., 121–131. „weil eben das niemals völlig zu unterdrückende Magyarenthum mit der Kunstentwicklung eines jeden anderen europäischen Volkes durchaus unvereinbar ist. Am schroffsten steht es mit seinem den schärfsten und leidenschaftlichsten Gegensätzen zugeneigten Charakter dem ruhigen und klaren Griechenthume gegenüber...” Lehmann 1873, 121.
383. A magyar forrást idézi Szvoboda Dománszky 1998, 135.
384. *Kitüntetések a magyar mezőgazdaság, ipar, művészet és tudomány számára az 1873-iki bécsi világhiállításon*. Budapest, 1874. Kitiüntetést kapott az építészek közül Koch Gyula, Schulek Frigyes, Szkalnitzky Antal, Steindl Imre, Weber Antal, Ybl Miklós; a szobrászok közül Böhm József, Engel József, Izsó Miklós, báró Vay Miklós; a festők közül Greguss János, Horowitz Lipót, Keleti Gusztáv, Ligeti Antal, Lotz Károly, Madarász Viktor, Mészöly Géza, Munkácsy Mihály, Paál László, Pállik Béla, Rauscher N. (akvarellek – a hivatalos magyar katalógusban nem szerepel), Székely Bertalan, Than Mór, Zichy Mihály; a metszők közül Doby Jenő és Morelli Gusztáv.

385. A kettő egymáshoz való – elméleti tanulságokban is gazdag – viszonyát, illetve a fotóeljárás hatását a portréművészetre elemezi Farkas Zs. 2005.
386. Szvoboda Dománszky 2001, 419.
387. A témáról bővebben lásd Bicskei 2007.
388. Az MTA Művészeti Gyűjteményben 2005. jún. 15. és júl. 22. között *Székely Bertalan elfeledett portréi* címmel megrendezett kiállítás és kísérő kiadványa rekonstruálta a kommemoratív portrégyűjtést. Lásd Székely kat. 2005.
389. A mű valószínűleg elpusztult a második világháborúban. Bellák 2002a, 188.
390. A kép történetét és jelentőségét feltárta Bellák 2002a. Lévy Henrik működésének köszönhetően az Első Magyar Általános Biztosító Társaság a század végére az egyik legjobban működő hazai pénzintézetévé vált, amely jótékony és művészetpártoló célokra is rengeteget költött. Egyéb tisztségei mellett a vezérigazgató a Petőfi szoborbizottság pénztárnokaként is jelentős érdemeket szerzett a szoborállítás költségeinek összegyűjtésében. Vö. Bellák 2002a, 187.
391. Bellák 2001, 10–11.
392. Vö. Lengyel Géza: A megbántott Benczúr. *Nyugat*, II. 1909. 9. sz.
393. A király látogatásáról részletesen beszámolt a *Vasárnapi Ujság*, XL. 1893. 19. sz. 320.
394. A kép megrendelésének és elkészültének folyamatáról a *Vasárnapi Ujság* rendszeresen beszámolt, lásd *Vasárnapi Ujság*, XXXIX. 1892. 13. sz. 229.; XL. 1893. 19. sz. 320.; XLI. 1894. 11. sz. 175.
395. A képről bővebben Boróvi 2006, 88–89.
396. Ferenc József levele Schrott Katalinhoz, Buda 1899. okt. 23. In Bourgoing, J. (Hrsg.): *Briefe Kaiser Franz Josephs an Frau Katharina Schrott*. Wien–München, 1964.
397. Ormós Zsigmond: A *Széchenyi-szobor és a szobrászat realismusa*. A „Koszorú”-ban megjelent cikksorozat utóbeszédével megtoldott önálló lenyomata. Pest, 1863, 17.
398. Keleti Gusztáv: Deák Ferenc szobráról. (1878) In Keleti G. 1910, 427–469.
399. Alexander 1969a.
400. Ormós Zsigmond: A *Széchenyi-szobor és a szobrászat realismusa*. A „Koszorú”-ban megjelent cikksorozat utóbeszédével megtoldott önálló lenyomata. Pest, 1863, 49–50.
401. Keleti G. 1910, 444.
402. Uo., 446.
403. Uo., 454.
404. Uo., 464.
405. Uo., 468.
406. Alexander 1969, 78., 84.
407. Alexander 1969a.
408. A szobrot Izsó Miklós készítette volna. Miklósi-Sikes 2003, 9.
409. Murádin 2002, 26.
410. Az emlékoszlopot I. Ferenc osztrák császár, magyar király és felesége, Karolina Augustza császárné 1817-es látogatásának emlékére emelték 1831-ben. Domborműveit Joseph Klieber készítette.
411. Idézi Lázár 1923, 78.
412. Murádin 2002, 72.
413. Marosi 2003.
414. Gerlóczy–Buday 1895, 23.
415. 1830-ban, Kisfaludy Károly halála után azonnal megindult a gyűjtés az emlékművére, amelyet a Városligeti-tó egyik szigetén szerettek volna elhelyezni. Bár a mellszobor, Ferenczy István alkotása elkészült, nem volt pénz a talapzatra, és amikor az is megoldódott, a cenzor nem adott engedélyt a szobor felállítására.
- A szobor a Nemzeti Múzeumba került, ahonnan 1875-ben hozták ki a kertbe és helyezték el.
416. SZM–MNG Adattár, M.M.A. 513/1920. Kiemelések az eredeti szövegben.
417. A szobor a szintén Tomori által kezdeményezett és Czellkúti-Züllich Rudolf által készített, de nagyon sikertelen Katona József-szobor (II/172. kép) helyére került.
418. Izsó halála után a szobrot Huszár Adolf készítette el az eredeti mintához hűen (1876).
419. Gerlóczy–Buday 1895, 23.
420. Pasteiner 1883, 355.
421. Bár a pályázatot 1878-ban megnyerte, a szerződést csak 1883-ban kötötték meg vele.
422. Gerlóczy–Buday 1897, 76–110.
423. A Deák-szobor mellélalakjai: Justitia, A hazaszeretet, Az állambölcsesség (avagy A népoktatás), A kiegyezés.
424. Keleti G. 1910, 447.
425. Gerlóczy–Buday 1895a, 14.
426. Pasteiner 1883, 355.
427. Liber 1934, 164–165.
428. Uo., 212.
429. R.: Az Arany-szobor. *Vasárnapi Ujság*, XXXIV. 1887. 48. sz. 802–803.
430. Pasteiner 1887, 461. Bár Pasteiner azt írta, hogy Stróbl tervén sem voltak domborművek, a fennmaradt vázlat ennek ellentmond.
431. R.: Az Arany-szobor. *Vasárnapi Ujság*, XXXIV. 1887. 48. sz. 802–803.
432. Stróbl Alajos: Arany János emlékmű terve, 1887. BTM KM ÉGY, ltsz. KM.63.15/1-2.
433. Pasteiner 1887, 462.
434. Uo., 459.
435. R.: Az Arany-szobor. *Vasárnapi Ujság*, XXXIV. 1887. 48. sz. 802.
436. Keleti Gusztáv: Az Arany-szobor pályázat. A tervminták elbírálására kiküldött jury jelentése (1887). In Keleti G. 1910, 520.
437. Both Menyhért: Az Arany-szobor pályázat. *Vasárnapi Ujság*, XXXV. 1888. 43. sz. 705.
438. Liber 1934, 214.
439. E. (Fittler Kamill): Két új emlékművünk. *A Magyar Mérnök- és Építész Egylet Heti Értesítője*, XII. 1893. 17. sz. 101.
440. Az Arany János-emlékmű és a bécsi Beethoven-emlékmű kompozicionális kapcsolatát Kostyál László elemezte. Kostyál László: Aki egybeforrasztotta a múltat a jövővel. A 160 éve született Strobl Alajos művészi indulásáról. In *Zalai Múzeum*. XXIII. Zalaegerszeg, 2017, 195–404. (Közlemények Zala Megye Múzeumaiból)
441. Pasteiner Gyula: Az Arany-szoborra kiírt pályázat. *Magyar Salon*, VII. 1889. X. köt. 203.
442. Goda 1993, 29.
443. Dr. Kovács Dénes: Arany János szobra. *Pesti Hirlap*, XV. 1893. (máj. 14.) 132. sz. 6–7.
444. Ybl Ervin: Liptóújváry Strobl Alajos művészete. *Magyar Művészet*, III. 1927. 2. sz. 99.; Szuchy 1941, 18.; Henszlmann L. 1955, 34.
445. Novalist idézi Hofmann 1987, 174.
446. Gyulai Pál: Arany János. In Gyulai 1902, 228. Elhangzott 1883. okt. 28-án a Kisfaludy Társaság ülésén.
447. Hofmann 1987, 174.
448. Marosi Ernő: Üdvölede gázfáklyával. Stróbl Alajos (1856–1926). *Új Művészet*, XVII. 2006. 11. sz. 4–6.
449. Az Arany-szobor leleplezése. *Pesti Hirlap*, XV. 1893. (máj. 15.) 133. sz. 2–3.

450. Gerő Ödön: Arany János szobra. *Pesti Napló*, XV. 1893. (máj. 15.) 138. sz. 1.
451. Stróbl 2004, 79.
452. *Vasárnapi Ujság*, 1874. XXI. 36. sz. 571. Van adat arra, hogy Izsó Miklós is készített terveket a budai honvédelemkéhez. (A budai honvédszobor. *Vasárnapi Ujság*, XXXIX. 1892. 44. sz. 746.)
453. F. I. [Findura Imre] közleménye: Adatok művészetünk történetéhez. *Művészet*, VIII. 1909. 1. sz. 60–61.
454. Liber 1934, 217.
455. *Vasárnapi Ujság*, XXXV. 1888. 49. sz. 809–10.
456. Alkotói: Wilhelm Paul Eduard Sprenger építész, Franz Bauer és Hans Gasser szobrászok.
457. Abudai Honvéd-szobor. *Vasárnapi Ujság*, XXXIX. 1892. 44. sz. 746.
458. Dr. Kelemen László: A budai honvédszobor. *Építészeti Szemle*, II. 1893. (jún. 30.) 6. sz. 162–163.
459. A budai Honvéd-szobor. *Vasárnapi Ujság*, XXXIX. 1892. 44. sz. 746.
460. Erről lásd Nagy I. 2004, 345–355.
461. Róna 1929, 143., 168.
462. Ligeti T.–Ligeti 2005, 488.
463. Reichenbergerről lásd Szentesi–Ujvári 1999, 94., 108., 117.
464. Róna 1929, 502.
465. Horváth Géza: *Dunaiszky László mellszobra*. 1903. SZM–MNG, ltsz. 53.211
466. Róna 1929, 644–658.
467. Hauszmann Alajos naplójából tudjuk, hogy az elhelyezést ideiglenesnek szánta, mert arra a helyre Ferenc József lovas szobrát tervezték. Seidl Ambrus (szerk.): *Építész a századfordulón. Hauszmann Alajos Naplója*. Budapest, 1997, 95.
468. Liber 1934, 255. (A szoborbizottság valójában az Országos Nőképző Egyesület és a Mária Dorottya Egyesület tagjaiból alakult, egyik elnöke Mikszáth Kálmán volt.)
469. *Budapest főváros törvényhatósági bizottsága 1883-ban tartott közgyűléseinek jegyzőkönyvei*. Budapest, 1916, 145.
470. A szobrot már 1933-ban ellopták. Liber 1934, 255.
471. Lásd Szentesi 2006, 60–61. Az egyharmados modell 1880-ban a drezdai Albertinumba került.
472. Gerő Ödön: Kiss György. In uő: *Művészetről, művészekről*. Budapest, [é. n.] 345–46.
473. Stróbl 2004, 41.
474. *Vasárnapi Ujság*, XXVIII. 1881. 31. sz. 494.
475. Szatmári 2001, 471.
476. Róna 1929, 430.
477. Róna 1929, 430.
478. Farkas Zs. 2008, 142–152.
479. Hidvégi Violetta: *Pest város Építő Bizottmányának iratai. Repertórium I. 1861–1869*. Budapest, 2004, 4432. sz. tétel.
480. Liber 1934, 170.
481. Adatok művészetünk történetéhez. (Pál Imre: Engel József) *Művészet*, VIII. 1909. 5. sz. 327–332.
482. A témáról és az epreskerti művésztelep kialakulásáról szóló alapvető tanulmány Gábor 1990.
483. Uo., 34.
484. Justh 1977, 358.
485. Az épület terveit Lechner Ödön készítette, átdolgozta Bálint Zoltán és Jámbor Lajos. Alig készült el a villa, amikor 1900 novemberében meglátogatta Zalát Walter Crane. Gál István: Walter Crane in Hungary. *New Hungarian Quarterly*, VI. 1965. No. 19. 220.
486. Leskó János: Művészeink műtermükben. Zala György. *Vasárnapi Ujság*, LIX. 1912. 25. sz. 506–507.
487. A könyveit a művész a Szépművészeti Múzeum könyvtárára hagyta.
488. Ugró Gyula: *Újpest 1831–1930*. Budapest, 1932, 294., 463. A templomot 1876-ban elárverezték, mert az egyházközség nem tudta visszafizetni az építési hitelt. Pállik Béla 1880-ban vette meg, és műteremmé alakíttatta (Prém József: Templomból – műterem. *Képzőművészeti Szemle*, III. 1881. 2. füz. 26–29.), majd 1883-ban eladta Ódry Lehel operaénekesnek, akiről Bezerédi portrét mintázott. Bezerédi 1885–1886-ban kimutathatóan itt dolgozott, de 1886 novemberében már a Bajza utcai címen szerepel. (BFL IV. 1407.b. III. 1179/85. lvt. sz. 50269/1885 tan. sz.) Az egyháznak ekkor sikerült visszaszereznie a templomot. Lásd Sipos Balázs (szerk.): *Az újpesti egyházak és felekezetek története. 1830–1995*. Budapest, 1996, 23.
489. Hadik 2004, 116–118.
490. Később Izsó műtermében működött az Iparművészeti Iskola díszítő szobrászati osztálya 1889–1896-ig Mátrai Lajos György vezetésével.
491. Bucsky 1975, 53.
492. Bucsky 1975, 115.; *Pécsi Napló*, XXI. 1913. (dec. 28.) 292. sz. 8.
493. Az adat a család leszármazottja, Dümmerling Ödön kéziratában olvasható. Ezúton köszönöm meg Magyarszéky Gábor úrnak, hogy a kéziratot megismerhettem.
494. Endródi Béla: Senyei Károly. *A Kor*, I. 1907. 2. sz. 65–68.
495. Róna 1929, 533.
496. Gábor 1990, 28.
497. Róna 1929, 649.
498. Róna felesége énekesnő volt.
499. Róna 1929, 663–664. A házi színpad megnyitására a fiatal Molnár Ferenc írt „alkalmi darabot.” Róna 1929, 682–683.
500. Róna 1929, 685–689.
501. Stróbl 2004, 45.
502. Ligeti T.–Ligeti 2005, 488. oldal szerint Fadrusznak három műterme is volt a Várkert-bazárban.
503. Hadik 2004, 76–95.
504. A Várkert-bazári műtermekre vonatkozó adatokért Szöllőssy Ágnesnek mondok köszönetet.
505. Szilyné Tóth Margit visszaemlékezése. SZM–MNG Adattár, 22195/1988. Hivatkozik rá Szívós 2009, 148.
506. Zala György levele Foerk Ernőhöz. 1912. ápr. 5. In Hajdú Virág – Prakfalvi Endre (szerk.): *Lapis Angularis. Források a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből*. II. Budapest, 1998, 48.
507. Gábor Eszter szíves közlését ezúton köszönöm meg.
508. Szívós 2009, 60–61.
509. Stróbl 2004, 49–50., 122.
510. *Vasárnapi Ujság*, XXXII. 1885. 3. sz. 49.
511. *Vasárnapi Ujság*, XXIX. 1882. 856.; XXXII. 1885. 2. sz. 33.
512. Stróbl 2004, 49.
513. *Magyar Salon*, X. 1892. XVI. köt. 455.
514. Stróbl 2004, 122–123.
515. Művészestély az Epreskertben. *Magyar Salon*, X. 1892. XVII. köt. 371–375.
516. *Magyar Salon*, X. 1892. XVII. köt. 545.
517. Művészestély a Múcsarnokban. *Vasárnapi Ujság*, XLIV. 1897. 12–13. sz. 186–187., 201–202., további képek: 188–189., 199., 204–205.; Víg György: A kilencvenhetedik Múcsarnok-bál. Erdélyi kormányfőtanácsos egykorú felvételeivel. *Lantos Magazin*, II. 1930. 4. sz. 303–307.
518. Stróbl 2004, 96.
519. A jégen. *Vasárnapi Ujság*, LVI. 1909. (jan. 31.) 5. sz. 93–94.; *Új Idők*, XV. 1909. 5. sz. 109.
520. Habermas 1985, 13.
521. Stróbl 2004, 88.

522. Érdekes példákat említ: Cieger András (szerk.): *Mary Elizabeth Stevens: Levelek az Andrássy-házból (1864–1869). Egy angol nevelő nő levelei.* Budapest, [é. n.] 121.
523. *Vasárnapi Ujság*, XLII. 1895. 17. sz. 273. (képekkel).
524. Attila: báró Radvánszky Béla, Ildikó: gróf Széchenyi Alexandra, és Stróbl is szerepel az életrajzokban.
525. Szent Istvánt idősebb gróf Széchenyi Imre, volt berlini nagykövet alakította, Stróbl itt egy püspök.
526. *Magyar Salon*, XIX. 1901. 8. sz. (aug.) 480–486. (képekkel).
527. D. Szemző Piroska: Benedek Elek Sopronban. *Soproni Szemle*, XIV. 1960. 2. sz. 167–170. Ismerteti Benedek Elek beszámolóját az ünnepségről, amely megjelent a *Fővárosi Lapok*, 1891. szept. 22-i számában *Széchenyi emlékezete* címmel. (Az emléktáblát – mely Vinzenz Katzler litográfija nyomán, de az egyes személyekre vonatkozó, gondos előtanulmányok alapján készült – csak 1893 januárjában avatták fel az Akadémia épületén.)
528. Liber 1934, 193. Jókai avatóbeszéde uo. 182–192.
529. *Vasárnapi Ujság*, XLIV. 1897. 21. sz. 334–336.
530. *Vasárnapi Ujság*, XLIX. 1902. 33. sz. 533.
531. Jókai jubileuma. *Vasárnapi Ujság*, XL. 1893. 18. sz. 305.; A színházak ünnepe. *Vasárnapi Ujság*, XLI. 1894. 2. sz. 24.
532. Hauszmann Alajos a Országos Magyar Képzőművészeti Társulat jelmezbiáján Palladio jelmezében. Klösz György felvétele. Seidl Ambrus szíves engedélyével.
533. Szemcsényi 1911, 104.
534. Stróbl 2004, 94., 104.
535. *Vasárnapi Ujság*, XLV. 1898. 12. sz. 189–191.
536. Amphitryon: Millenniumi gondolatok. *Millennium*, II. 1894. (jún. 20.) 18. sz. 2–3.
537. Hauszmann 1899, 1. sz. rajzmelléklet.
538. Stróbl 2004, 91.; Hauszmann 1899, 2.
539. Lyka 1954, 17.
540. *Vasárnapi Ujság*, XXXVI. 1889. 43. sz. 706.
541. A makett fotója: *Ország Világ Szalonja Az Ország Világ külön száma*] VII. 1886. nov. 28. 777.; Schickedanz kat. 1996, 98.
542. Tündér Ilona kútja. *Képes Családi Lapok*, X. 1887–1888. 30. sz. 480.
543. A kútra vonatkozó híradásokat összegezte: Stróbel Árpád: A budavári Mátyás-kút és Tata. *Honismeret*, XVI. 1988. 3. sz. 54–55.
544. Stróbl 2004, 91.
545. A hátlap felirata alapján „Marti fautori”-nak nevezett érem több példányban is megvolt a Nemzeti Múzeumban.
546. Balogh Jolán: Mátyás király arcképei. In Lukinich Imre (szerk.): *Mátyás király. Emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára.* I–II. köt. Budapest, 1940. I. köt. 435–548.
547. Erről részletesen Rostás 2001.
548. Széchenyi István: *Üdvölködések. Gróf Dessewffy Aurél hátrahagyott némi irománytöredékeivel.* Pest, 1843, 125.
549. Edvi Illés Aladár (szerk.): *Budapest Műszaki Útmutatója 1896.* Budapest, 1896, 267., 269.
550. Tóth V. 1999, 9.
551. A mauzóleumokról lásd Papp G. 2013.
552. Tóth V. 1999, 38.
553. Tóth V. 1999, 91.
554. Kemény 1983, 93.
555. Kemény 1983, 94–95.
556. Tóth V. 1999, 88.
557. Megjegyzendő, hogy Vörösmarty sírja és síremléke azon kevesek közé tartozik, amelyek ma is az eredeti helyükön vannak.
558. Székely József: Vörösmarty síremléke. *Vasárnapi Ujság*, V. 1858. 40. sz. 469. [címszó].
559. Garay János. *Vasárnapi Ujság*, II. 1855. 34. sz. 269.
560. Kemény 1983, 125. A 78. sz. jegyzetben ír Komárik Dénes feltételezéséről.
561. Kempf: Lendvay síremléke a pesti temetőben. Gerenday Antal emlékművei. *Vasárnapi Ujság*, VI. 1859. 45. sz. 537–538.
562. Gerenday Antal: *Album.* Kiadja az első országos szabadalmazott márványműgyár tulajdonosa. Pest, 1864.
563. Kemény 1983, 101.
564. Mai síremléke 1994-ben készült.
565. Kemény 1983, 106.
566. B. Nagy Margit: Kagerbauer Antal és a romantika építészete Erdélyben. In B. Nagy 1977, 87.; Bölöni síremlékét csak feltételesen köti Kagerbauerhez.
567. Lővei 1992.
568. Donáth Gyula: *A halál géniusza.* SZM–MNG, ltsz. 3933. (Eredeti címe: *Memento mori.*)
569. *Vasárnapi Ujság*, XL. 1893. 44. sz. 746.
570. Hanák Péter: A halál Budapesten és Bécsben. A nagyvárosi halál elidegenedése a múlt század végén. In Hanák Péter: *A Kert és a Műhely.* Budapest, 1988, 75.
571. Losonczy 1892.
572. Einholz 1990, 261.
573. Losonczy 1892, 143–144.
574. Romhányi Sándor: Műkiállítások. *Képes Családi Lapok*, XV. 1893. (dec. 17.) 51. sz. 813.
575. Haubold 1990, 30–32.
576. BTM KM Adattár, 22. 459. Kiszer Nándor felvétele.
577. *Vasárnapi Ujság*, XLII. 1895. 15. sz. 244.
578. Donáth Gyula: Irányi Dániel síremléke. Egyharmad nagyságú gipszvázlat. A Függetlenségi Kossuth Párt tulajdona. Múcsarnok, *Tavaszi Nemzetközi Kiállítás.* Budapest, 1897. kat. sz. 143. (Repr.)
579. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 44. sz. 736. (Repr.)
580. Uo.
581. Donáth Gyula: *Panaszodal.* SZM–MNG, ltsz. 56.207 – N.
582. Bárdos Artur: Kallós Ede. *Művészet*, VII. 1908. 2. sz. 80.
583. Lyka Károly: Egy szobrász és a szobra. *Új Idők*, VII. 1901. 20. sz. 434.
584. Liber 1934, 243.
585. Galavics 1980; Szentesi 2000, 87–88.
586. Fejős Z. 2010, 99.
587. Hofer 2009, 109–132.
588. Kresz 1968, 3.
589. Deneke 1964; Deneke 1980.
590. Falke, Jacob von: *Zur Kultur und Kunst.* Wien, 1878, 287–326.
591. Kresz 1968.
592. Bellák 2006, 65.
593. Bellák 1986, 22.
594. Sinkó 2006a, 23.
595. Sinkó 2002, 289–292.
596. Sinkó 2006, 134.
597. Sinkó 2006, 135. A népművészet fogalom megjelenéséről és változásáról: Fejős Z. 2010, 83–109.
598. Rónay Jácint főpap, pedagógus, természettudós, író. Népszerű műve: *Jellemisme vagy az angol, francia, magyar, német, olasz, orosz vagy spanyol nemzet, nő, férfiú és életkorok jellemzése lélektani szempontból.* Győr, 1847.
599. Veszprémi 2010b.
600. Katona 2010, 354.
601. Sinkó 2009.
602. Pulszky Károly – Fischbach, Friedrich: *A magyar háziipar díszítőművei.* Budapest, 1878.

603. Huszka kat. 2006, 18–33.
604. Bálint Zoltán: *Az ezredéves kiállítás architektúrája*. Bécs, 1897, 38.
605. Huszka József: *Magyar díszítési motívumok a Székely földön*. Sepsiszentgyörgy, 1883.
606. Huszka 1895.
607. A könyv megjelenését Huszka helyszíni etnográfiai terepmunkája előzte meg 1887 és 1894 között. Huszka kat. 2006, 300.
608. Az első (A kapu) és a második (A ház) fejezetben az Európában egyedülálló, elszigetelt jelenségnek tekintett kaputípust és az épület leírását Huszka az ősi keleti építészetből vett formai analógiákkal kapcsolja össze. A harmadik részben (Eredet) Huszka a székely ház keleti rokonságának szerkezeti és ornamentális összefüggésen alapuló összegzését nyújtja, gondolatmenetét ilyen módon ágyazva be a magyar ornamentika ősi, keleti eredetéről vallott, több későbbi művében is kifejtett koncepciójába. A háztípus leírását a Függelékben Fiók Károlynak *Az árjak és ugorok érintkezéséről* című értekezése egészíti ki. Huszka 1895, 81–96.
609. Huszka a faanyag könnyen korhadó és éghető tulajdonságaival magyarázza az emlékek hiányát, legkorábbi idézett kapuja is csak 1715-ből származik (Veres Péter-féle kapu, Dálnok, Háromszék megye), így elég nagy szakadék tátong a székely kapuk és az Attila-korabeli építkezés 4. századi párhuzama között. Huszka 1895, 1.
610. Huszka Szabó Károly „leglényegesebb helyeken kétséges” fordítása (*Új Magyar Múzeum*, I. köt. 1850/51. 10. füz. 545–566.) helyett Maywald József kegyesrendi tanár magyar szövegére támaszkodik. Mint elsődleges forrását, görög eredetiben és Maywald magyar fordításában közli annak vonatkozó részleteit. Huszka 1895, 2–4.
611. Huszka 1895, 6.
612. Hasonlóan értékeli Attila palotáját is, amely „a kínai faházhoz is talán inkább is ahhoz hasonlított, mint a mai székely házhoz, egyhez azonban, t. i. a római-görög házhoz semmi esetre sem hasonlított”. Huszka 1895, 6.
613. Huszka 1895, 65.
614. Uo., 79.
615. A keleti analógiák forrásaként Huszka az alábbi műveket használta. Az indiai építészet tekintetében: Le Bon, Gustave: *Les Monuments de l'Inde*. Paris, 1893. Az asszír ornamentális és építészeti analógiákhoz: Rawlinson, George: *The Five Great Monarchies of the Ancient Eastern World; or the History, Geography, and Antiquities of Chaldea, Assyria, Babylon, Media, and Persia*. New York, 1881; Perrot, Georges et Chipiez, Charles: *Histoire de l'Art dans l'Antiquité*. Paris, 1884; Place, Victor: *Ninive et l'Assyrie*. Paris, 1867. A föníciai párhuzamokhoz: Bebelon, Ernest: *Manuel d'Archéologie Oriental*. Paris, 1888. A perzsa formai analógiákhoz: Dieulafoy, Marcel: *L'art antique de la Perse*. Paris, 1884; Coste, Pascal: *Monuments modernes de la Perse*. Paris, 1867; Flandin, Eugène et Coste, Pascal: *Voyage en Perse*. Paris, 1851. A kínai párhuzamokhoz: Paléologue, Maurice: *L'art chinois*. Paris, 1887.
616. Az ajuntai, karlii és bhajai sziklatemplomok patkóives bejáratának analógiáit Huszka a nomád kocsisátrák ponyvával borított favázaira emlékeztető kapuívaikeiben véli felfedezni. Huszka 1895, 8–9.
617. Huszka a székely kapuk négy főcsoportját különbözteti meg. (1) A kiskapu fölötti terület nem áttört; díszei: lapos relief, címer, jelvény. Alcsoportjai: (1a) „renaissance” díszítésűek, (1b) oszlopos kapuk, (1c) udvarhelyi kapuk. (2) A kiskapu fölötti terület „egy nagy vagy több kisebb kerekablakká alakítva”. (3) Rácsos nyílású kapu („csiki kapu”). (4) Naturalisztikus díszítésű kapuk. Huszka 1895, 9–10.
618. Huszka 1895, 25.
619. A ház nyitott eresze Huszka szerint az asszír kapualjakkal (Szarvisztan, Firouz-Abad, Ktesiphon), a tornácoszlopok közötti rácszat nepáli épületekkel mutat rokonságot, azonban magának a háztípusnak a szülőhazáját Kínában lokalizálja, ahol a „nemzeti irány a faépületben kulminál”. Huszka 1895, 67.
620. Huszka 1895, 68.
621. Paléologue, Maurice: *L'art chinois*. Paris, 1887, 87–88.
622. Sinkó Katalin több tanulmányában is tárgyalja Huszka őstörténeti, A székely házat is érintő nézeteit: Sinkó 2000; Sinkó 2002; Sinkó 2002a; Sinkó 2006; Sinkó 2006b; Sinkó 2006c.
623. A mű megjelenését követő első kritikák: CS. E. [Varjú Elemér]: Huszka József: A székely ház. Könyvismertetés. *Művészeti Ipar*, IX. 1894. 5–6. sz. 199.; A Jankó–Huszka-vita az *Ethnographia* című folyóirat hasábjain Jankó János Huszkával szemben a magyar és a székely ház német eredetét vallja. Jankó 1895; Huszka 1899. A Hampel–Huszka-vita a *Magyar Iparművészet* hasábjain Hampel 1899; Huszka 1899a; Hampel József: „Még egyszer a régi hazai ornamentikáról. *Magyar Iparművészet*, II. 1899. 5. sz. 217–218. Ugyanebben az évben, szinte párhuzamosan zajlott Huszka egy másik, a néprajz területét érintő vitája az *Ethnographia* Tárgyi néprajz rovatának hasábjain. Ebben az esetben Huszka kezdeményezte azt a vitát, amelyet Herman Ottónak a *Természettudományi Közöny* májusi számában közzétett cikke kavart A magyarság háza című két alfejezetével (Herman 1899). Ezen belül: I. A magyarság háza 231–244.; II. A magyarság háza 245–262. Huszka heves „kirohanásait” során röviden összegzi a székely ház eredetéről vallott nézeteit és azt Jankóval (Jankó 1895) és Hermannel (Herman 1899) szemben mint „sajátos, eredeti, ősi magyar ház”-at értelmezi. Huszka 1899, 378. A Herman–Huszka-vita az *Ethnographia* hasábjain Herman 1899; Huszka 1899; Herman Ottó: A magyarság háza. Feleletül Huszka Józsefnek. *Ethnographia*, X. 1899. 4. füz. 282–286. Huszka József: Még egyszer „A magyarság házá”-ról. Viszontválasz Herman Ottónak. *Ethnographia*, X. 1899. 5. füz. 373–380.; Herman Ottó: Zárszó. *Ethnographia*, X. 1899. 5. füz. 380–381. A székely ház- és kapukutatás 19–20. századi történetéről lásd Bata 2006, 168–187. Huszka és a korai néprajz kapcsolatáról: Fejős Zoltán: Huszka József és a néprajz, az alakuló néprajzi gyűjtemények. In Huszka kat. 2006.
624. Hampel általában kerüli a „stílus” fogalmát, helyette rendre az „ízlés”-t használja.
625. „Volt, van és lesz is mindig eredeti, valódi nemzeti magyar ornamentika.” Huszka 1899a, 155.
626. „Nemzeti stílus e szerény motívumok pusztá reprodukciójából nem fakadhat. Ilyent csak a művészek teremtő ereje és a természet örök ifjú forrásához való visszatérés alkothat.” Hampel 1899, 105.
627. Hampel 1899, 103.
628. Például az „olaszországi szövetekkel” érkezett gránátalma-motívuma, mely jelentős módosulásokon ment keresztül, és „a nemzet egy részének tagadhatatlanul kedvelt díszítése”, ezért „átalakulásában méltán tarthat számot a magyar névre is”. Huszka 1899a, 155.
629. „Így „magyar” ízlés gyanánt tűnhetik fel valami díszítés, mely nem általános „magyar”, de csak „szilágy-nagyfalusi”. Hampel 1899a, 100.
630. Huszka ahistorikus szemlélettel köti össze a honfoglalás kori és a – székely házak esetében – a 18. századi ornamentikát „a nélkül, hogy a kilenc század alatt bekövetkezett változásokra tekintettel” volna, és amely „ellenkezik a műtörténeti kutatás elemi

- törvényeivel”. Hampel 1899a. 104. (Hampel itt Huszka *Magyar ornamentika* című gyűjteményének anyagára utal, de kritikája ugyanúgy érvényes vitapartnerének a székely házakra vonatkozó nézeteire is.)
631. Huszka 1899a, 157.
632. A szerző teljes munkásságát vizsgálja a Néprajzi Múzeum 2006-ban rendezett monografikus kiállításának katalógusa, lásd Huszka kat. 2006; kritikája Lóvei Pál: Huszka József, a rajzoló gyűjtő. *Holmi*, XVIII. 2006. 8. sz. 1110–1114.
633. Fejős Z. 2010, 96.
634. Uo.
- www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1456_junius_29_iii_callixtus_papa_elrendeli_a_deli_harangszot.
14. Némethy 1876, 43–44.
15. Uo., 34–44.
16. Kemény 2011, 53., 55., 56., 60. kép.
17. Kemény 2011, 94. kép.
18. Lollok Lénárd: *A Szent István királyról nevezett templom belsejének rövid ismertetése*. Budapest, 1905.
19. Cennerné Wilhelmb 1982, 44.
20. Hessky 1999, 168–169.
21. A főhomlokzatról Szent Lipót márvány domborművét eltávolították, helyébe Szent Istváné került, amelyet Sennyei Károly faragott.
22. Ez egyértelműen kiderül Kemény Mária adatgyűjtéséből.
23. Kemény 2011, 156.
24. Uo., 190.
25. Lázár 1914, 14.
26. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, illetve az 1871-ben alapított Képzőművészeti Országos Tanács, amely a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium képzőművészettel foglalkozó, hivatalos szerve volt.
27. Henszlmann I. 1841, [VI–VII.]
28. Trefort Ágoston levele Ipolyi Arnoldhoz, 1881. ápr. 25. Esztergomi Prímási Levéltár, Ipolyi Arnold gyűjteménye, T 395.
29. Elnöki megnyitó beszéd az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat gyűlésén 1882-ben. In Bunyitay 1888, 297.
30. Lásd az Operaház freskóinak bírálatát: Elnöki megnyitó beszéd az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat gyűlésén 1884-ben. In Bunyitay 1888, 4.
31. A felülről jövő, állami támogatás magától értetődően teremtette meg a historizmusnak az akadémizmus formanyelvével való találkozását. Ipolyi beszédeiben utalt arra, hogy maga is észrevette a történeti festészet hanyatlásának jeleit. Elnöki megnyitó beszéd az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat gyűlésén 1881-ben. In Bunyitay 1888, 270. „S bizonyult, ami előre látható volt, hogy pusztán pénzzel nem lehet feltámasztani egy nagyon tiszteletré méltó műfajt, mely azonban már nem a mi időnké.” – *A hét*, IX. 1898. 16. sz. 253.
32. N. N.: Az egyházi festészet érdekében. *Képzőművészeti Szemle*, I. 1879. 1. sz. 7–8.
33. A nyertes kartonokat Ipolyi meg is vásárolta a művésztől gyűjteménye számára. Esztergomi Keresztény Múzeum, ltsz. 4458., 4459., 4460.
34. Kurtz Vilmos levele Ipolyi Arnoldhoz, 1880. szept. 9-én. Esztergomi Prímási Levéltár, Ipolyi Arnold gyűjteménye, K 513.
35. Az Ipolyi Arnold elnöklété alatt álló bizottság tagjai: Tárkányi Béla, Ligeti Antal, Pállik Béla és Keleti Gusztáv. A bizottság sajnálatát fejezte ki, hogy nem volt módjában részt venni a freskósorozat tárgyának megállapításában. Ipolyi Trefort Ágoston felszólítására a megoldás művészi oldalát bírálhatta csak.
36. Lásd bővebben Büki 2012.
37. *Képzőművészeti Szemle*, II. 1880. 12. sz. 174.
38. A szent király vízfakasztásának eseménye más alkotókat is megihletett: Vinzenz Fischer 1788 körüli nagyváradi oltárképe, Kovách József 1823-ban, illetve Molnár József 1860-ban készített alkotásai.
39. Kurtz Vilmos levele Ipolyi Arnoldhoz, 1880. szept. 5. Esztergomi Prímási Levéltár, Ipolyi Arnold gyűjteménye, K 512.
40. BFL IV. 1407. b. 33. doboz, I. 1604/1874., illetve BFL IV. 1407. b. 34. doboz, Budapest, 1882. dec. 7., 2167/1882.
41. A kartonok készítését Glaser Jánosra és Székely Árpádra bízták, az üvegfestmények kivitelezésére Róth Miksát kérték fel.

Útkeresések – múltélmény és jelentudat

1. Lichner 2007, 33–34.
2. Közli Lázár 1927, 155.
3. Lásd *Az állami és a nemzeti szféra* című fejezet 341. jegyzetét.
4. Földi 2007.
5. Idézi Lázár 1927, 93.
6. Zichy Mihály levélben ír saját festményéről. A Pusztítás géniuszának diadala. *Vasárnapi Újság*, LIII. 1906. 10. sz. 154.
7. Hugo Viktor a kiállításról. *Vasárnapi Újság*, XXIV. 1877. 13. sz. 205.
8. A kritikákat lásd Pasteiner Gyula: Zichy Mihály festménye: A daemón fegyverei. *Havi Szemle*, I. 1878. 3. füz. 161–167.; Keleti Gusztáv: A démon fegyverei. Zichy Mihály festménye. (1878) In Keleti G. 1910, 73–88.; Péterfy Jenő: A démon fegyverei. Zichy Mihály legújabb festménye. In Péterfy Jenő: *Péterfy Jenő összegyűjtött munkái*. III. Budapest, 1903, 287–296. (Eredetileg: *Egyetértés*, XII. 1878. [okt. 19.] 289. sz. [címdoldal]).
9. Róka 2007.
10. Közismert arcképein, melyeket populáris kiadványok széles körben ismertté tettek, Munkácsyéhoz hasonlóan Milton hosszú, közepen elválasztott haját visel, s kezét a melle előtt tartja. Egy variánsát lásd Diezmann, August (Hrsg.): *Neuer Plutarch oder Biographie und Bildnisse der berühmtesten Männer und Frauen aller Nationen und Stände von den älteren bis auf unsere Zeiten*. Bd. I. Pesth–Wien–Leipzig, 1858, 199., Taf. XXII.
11. Marianne und Germania kat. 1997, 462–463.
12. Végvári 1958, 306.
13. A szerződés szövegét közli Farkas Z. 1952, 609–610.
14. Sedelmeyer, Hans: *Michael von Munkácsy. Sein Leben und seine künstlerische Entwicklung*. Paris, 1914, 154.
15. A Jeanne d'Arc-téma megfogalmazásával Munkácsy a ceruzavázlatok készítéséig jutott. Végvári 1958, 41. sz. jegyzetben, Rajzkatalógus 122. A Sacré-Coeur homlokzatára is két francia szent alakja került: Jeanne d'Arc és Szent Lajosé. Különösen kedvelt volt Jeanne d'Arenak Marie d'Orléans által faragott márványszobra (1835). A németektől 1870-ben elszenvedett vereség miatt alakja inkább a nemzeti ellenállást szimbolizálta. Vö. Marianne und Germania kat. 1997, 280–281.
16. Bizonyos „Reuter” írása. In Special Memoir, Bonn, Mai 1. SZM–MNG, Adattár, M.M.A 2092 /1909.; Az olykor Munkácsy-kritikákat író és a festő estélyein megjelenő Albert Wolff jó barátságban volt Doréval, az első biográfiáját is ő készítette.
17. Meller 1929.
18. Renan művét igen hamar megismerhették a magyar olvasók is. Első fordítása már 1864-ben megjelent, de a tekintélyes szerzőt a Magyar Tudományos Akadémia még előbb, 1859-ben tiszteletbeli tagjául választotta. Vö. Simon Róbert: *A vallástörténet klasszikusai*. Budapest, 2003.
19. Az amerikai Munkácsy-recepcióról – sok egykorú hírlapi forrás alapján – figyelemre méltó összefoglalás született, amelyet a magyar szakirodalom szinte alig használ: Maass 1988. [A szerk.]
20. Berggruen, Oskar: Michael von Munkacsy. Ein Lebensbild. *Die graphischen Künste*. VII. Wien, 1885, 32.; Gross 1989.
21. A filozófiai, esztétikai, dramaturgiai, irodalmi és képzőművészeti publicisztikában idehaza, valamint Lipcsében és Berlinben egyaránt termékeny Silberstein Adolf 1885-ben írt cikke ismét közölve Silberstein, Adolf: Mihály Munkácsy. Der moderne Christus. In uő: *Bildende Künste. Budapest „Salon” 1890–1894*. Budapest, 1895. (Im Strome der Zeit. Bd. IV.)
22. Hevesi Sándor: Képek, szobrok, rajzok. *Magyar Salon*, VI. 1896. 9. sz. 556–557.
23. Bródy Sándor és Malonyay Dezső az *Ecce homo*ról közösen megfogalmazott írásukban Munkácsy szavaira visszaemlékezve két téma – Bölcs Salamon és Krisztus az Olajfák hegyén – terveiről tudósítanak. In *Munkácsy Ecce Homoja Budapesten a millennium évében*. Budapest, 1896, 18. Munkácsy Krisztus-képeit életrajzába ágyazva, kultuszával és a hozzá fűződő tudománytörténeti eredményekkel együtt átfogóan tárgyalja Sz. Kürti 1989; Sz. Kürti 2004a.
24. Pekár szerint az ő ötlete volt, hogy Munkácsy Ecce homo't fessen, melyet egy vázlat alapján javasolt neki. A kétféle változatban is közölt beszélgetés szerint Pekár azt mondta volna Munkácsynak: „drága Mester, ezt meg kell festenie nagyban! [...] legyen az Ecce homo a harmadik képe a triptichonnak!” Mire Munkácsy: „Triptichon? Mi a fene az, öcsém?”. Pekár Gyula: A régi Párizs régi nagyjai. Munkácsy alkonya: az Ecce homo. *Pesti Hírlap*, LVIII. 1936. (dec. 25.) 295. sz. 44. Ugyanerről: Pekár Gyula: Párizsi szalonok a múlt század végén. Munkácsyknál. *Nemzeti Újság*, VIII. 1926. (jan. 3.) 2. sz. 27. Vö. Sinkó 2005a, 76. A Trilógia műharmast jelentő szóhasználata és vele együtt az esztétikai összetartozás történetileg igazolhatatlan képzelet azonban már beépült Munkácsy e műveinek recepciótörténetébe. Tisztázásra vár a Krisztus-kompozíciókhoz készült számos, ún. vázlat, alaktanulmány, variáció, replika, másolat, kicsinyített változat, redukció időrendje is. Nem függetlenül ettől merült fel továbbá a mindig is előszerezett tárgyal, erős „Munkácsy-hatás”-nak mintegy az ellentettje: az a kérdés ti., hogy a mester maga milyen gyakran támaszkodott tanítványai közreműködésére munkái készítése során. Technikai értelemben a sajátkezés, végső soron pedig az eredetiség problémája mindez, amihez vö. Molnos 2005. [A szerk.]
25. Société de Saint-Jean pour l'encouragement de l'art chrétien. Ez a társaság 1872-ben alakult meg, s egy folyóiratot is kiadott *Notes d'art et d'archéologie* címmel. Működésükről még 1900-ból is van adat. Lásd *La grande Encyclopédie*. XXX. Paris, [é. n.].
26. Ijjas Antal: *Húsz évszázad viharában. Az egyház és a pápaság története*. Budapest, 1948, 400.
27. A korszak teológiai vitáiról, vallásos ikonográfiájáról, Munkácsy e műfajban tanúsított szerepéről és a Krisztus-kompozíciókról bővebben Sinkó 2005a.
28. Végvári 1958, 179–181.; Sz. Kürti 1989, 18–19.
29. *Pester Lloyd*, XXIX. 1882. Nr. 64. 1112.
30. Pasteiner Gyula: Munkácsy Mihály olajfestménye: Krisztus Pilátus előtt. *Budapesti Szemle*, 1882. 30. köt. 64. sz. 71–102.
31. A renanizmus a katolikus sajtóban súlyos vádnak számított, lásd a nagyváradi pap, Hügel Ottó: *Renan Jézus Krisztus élete című istentagadó és istenkáromló mű népszerű cáfolata*. Nagyvárad, 1864. Hügel Renan Júdászhoz hasonlítja, olvasását az egyházi tiltás miatt halálos véteknek tartja.
32. Czobor Béla: Francia műtisztek Munkácsy képéről. *Egyházművészeti Lap*, III. Esztergom, 1882, 81–88.
33. A beszédet teljes terjedelmében közölte az *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Közleményei*, XIII. Budapest, 1882.
34. A panorámákról és a diorámákról, amelyek a nagyvárosban elvesző ember számára az „illuzórikus teljesség varázsát” nyújtották a technika és a tömegkultúra korában, lásd Gyáni 1995, 92–99. idézet helye: 93.
35. Magyar elődeikhez vö. Sinkó 2001.
36. Szinyei mitológiái témájú képeit vizsgálja Szinyei Merse 1981, 3–4., 311–321.
37. Szinyei Merse 1989, 26.
38. Uo., 62.
39. Andree 1977, 240–241.; Kat. 115. A müncheni Kunstvereinben kiállított képet a bajor királyi ház megvásárolta a Neue Pinakothek

- számára. A képnek nagy híre és közönsége támadt. Elemzését lásd Ranke, Winfried: Böcklinmythen. In Andree 1977, 69–71.
40. Ovidius: *Metamorphoses*. I. 689–712. Magyarul lásd Publius Ovidius Naso: *Átváltozások [Metamorphoses]*. Ford. Devecseri Gábor. Budapest, 1975, 31.
 41. Panofsky, Erwin „Et in Arcadia ego”. On Conception of Transience in Poussin and Watteau. In Klibansky, Raymond – Paton, Herbert James (eds.): *Philosophy and History. Essays presented to Ernst Cassirer*. New York–Evanston–London, 1963, 223–254.; Snell, Bruno: Arkadien, die Entstehung einer geistigen Landschaft. In Snell, Bruno (Hrsg.): *Antike und Abendland. Beiträge zum Verständnis der Griechen und Römer und ihres Nachlebens*. Bd. I. 1944, 26. skk; Petriconi, Hellmuth: Die verlorenen Paradiese. In *Romantisches Jahrbuch*, X. Wien, 1959, 167–199.
 42. Zelger, Franz: Invention, Realisation, Degeneration. Böcklin-Motive und ihre Umsetzung auf Postkarten. In Heilmann, Christoph (Hrsg.): *„In uns selbst liegt Italien”. Die Kunst der Deutsch-Römer*. München, 1987, 45–48.
 43. A történelmi tárgyaktól a jelenvalókhöz való odafordulásában Szinyeit jelentősen segítette a Párizsból hazatért Gabriel Max egy 1867-es levelének e biztató mondata: „Um das zu erreichen, muss ich die Menschen auf der Gasse, Promenaden, wie sie gehen, stehn, sitzen, sich bewegen, flüchtig skitziren: dann Kostüme aller Zeiten und Länder fleissig studieren, zeichnen und prüfen.” Szinyei Merse 1989, 96.
 44. Böcklin ember-állat alakú, kettős lényeknek festői megformálásáról lásd Schmidt, Georg: Böcklin heute. Rede, gehalten zum Gedenken des 50. Todesjahres im Kunsthaus Zürich am 3. März 1951. In Andree 1977, 57–58.
 45. Szinyei Merse 1989, 118.
 46. Szinyei ezt így idézte vissza: „Böcklin egy időben megsajnálta, hogy úgy kínlódom természeti stúdiuumokkal és egy rossz képem miatt megszánt. Ajánlotta, hogy fessek emlékezetből. Ő maga is, mint mondani szokás, »hasból« festett. Azon év alatt, amelyet szomszédságában töltöttem, egyszer sem állított modellt. Hallottam én is arról a mendemondáról, hogy öregedő feleségének a féltékenysége miatt mondott le a modellekről, de azt hiszem, hogy ez nem igaz. Férfimodellt, lómodellt sem állított. Az impresszióit dolgozta fel és óriási volt az emlékezőtehetsége. Még vázlatot, tanulmányt is alig készített a képeihez.” Szinyei Merse 1989, 275. Szinyei emlékezőtehetségnek és impresszionának tekinti Böcklin fantáziáját. Faunja esetében viszont azzal találta szembe magát, hogy ami a valóságban nincs, arra nem lehet „emlékezni”, s arról „impresziókat” sem lehet szerezni. Nem kisebb probléma ez, mint a képalakító folyamat belülről vagy kívülről való indításának esztétikai alternatívája az akadémizmus és modernizmus határmezsgyéjén.
 47. Szinyei Merse 1989, 268.
 48. Szinyei a *Majálist* megelőzően, 1872-ben *Rococo* címmel festett vázlatos képet. Vö. Király 1991, 139–141.
 49. Lásd Feist, Peter H.: Französischer Impressionismus und Neorokokó. In *Anschauung und Deutung. Willy Kurth zum 80. Geburtstag* (Studien zur Architektur- und Kunstwissenschaft, Bd. 2.). Berlin, 1964, 59–58. Szinyei *Majális*ához a Lázár Béla, Hoffmann Edith, Ybl Ervin és mások által összegyűjtött francia, spanyol, német, svájci és egyéb képi analógiákat, kiegészítve sajátjaival, Szinyei Merse Anna rendszerezte. Szinyei Merse 1981, 338–356., illetve Szinyei Merse 1990, 79–83.
 50. Az alakokat modell után festette, s a vászonra később másolta rá dupla tükörből megfigyelt, saját arcát. Lásd Szinyei Merse 1990, 74. A művészek mindenesetre fontos lehetett önnön jelenléte a képen, aminek a kompozícióval is nyomatékot adott.
 51. A legbensőségesebb összejegyzetek egyike a 17. századtól, amikor is két férfi és két nő közösen indul sétát tenni.
 52. Az öltözék szimbolikájáról lásd a *Bürgersinn und Aufbegehren. Biedermeier und Vormärz in Wien 1815–1848* című, a bécsi Historisches Museum 1987-ben rendezett kiállításának katalógusában Regina Forstner cikkét: Forstner, Regina: Vom Empire zum 2. Rokoko'. Bürgerliche Damen- und Herrenmode. In *Bürgersinn und Aufbegehren. Biedermeier und Vormärz in Wien 1815–1848*. Ausstellungskatalog, Historisches Museum der Stadt Wien. Hrsg. Waissenberger, Robert. Wien, 1986, 332–339. A rokokó női divat 1830 és 1870 között több hullámban tért vissza Európában, minden esetben valószínűtlenül karcsú és törekény „teababává” változtatva viselőjét.
 53. Átiratát magyar fordításban *Az alapelvek kereséséről általában, a menyeztről* címmel lásd Székely kat. 1999, 275–292.
 54. Uo., 275.
 55. Eredetileg német nyelvű szöveg: „Székely Bertalan jegyzetkönyvei”. MTA KIK, KRKGY, Ms 5006/27. fol. 21v.
 56. Székely Bertalan levele Cséka Károly egri rajztanárhoz, 1867 után (MNL OL 358/939. Ernst gyűjt. 3832.). Először publikálva Csike rajztanárhoz írott levélként Lázár 1927, 161.
 57. Levele a kecskeméti polgármesterhez (Lestár Péterhez), 1895. ápr. 22. In Vayer 1962, 134.
 58. Eredetileg német szöveg, MTA KIK, KRKGY, Ms 5007/60. fol. 18., feltehetőleg az 1890-es évek.
 59. Székely kat. 1999, 277.
 60. Uo., 275.
 61. Görögül Phémé. Újkori ábrázolásokban szárnyakkal ellátott, hasonát fújó, allegorikus nőalak.
 62. A két fogalmat a Nemzeti Színház jubileumi Shakespeare-előadásairól tudósítva Jókai Mór rendelte egymáshoz a *Hon* 1864. ápr. 27-i számában. A magyarországi Shakespeare-kultusz feltárásának időszerűségéről írott tanulmányában idézi, egyben az általános kultuszutatás jövőjéhez is támpontokat nyújt Dávidházi Péter: Egy irodalmi kultusz működése. *Valóság*, XXX. 1987. 12. sz. 57–68.
 63. Az irányzat korai képviselőjének – valójában megelőlegezőjének – Ernst Kris tekinthető. A bécsi származású, 1940-től amerikai emigráns művészettörténész-pszichoanalitikus, Sigmund Freud művészeti tanácsadója, Ernst Gombrich munkatársa 1934-ben Otto Kurzcal közösen jelentette meg a Warburg Intézet Könyvtárának ajánlott, népszerű monográfiáját: *Die Legende vom Künstler. Ein geschichtlicher Versuch*. Wien, 1934. Újrakiadása: Kris, Ernst – Kurz, Otto: *Die Legende vom Künstler. Ein geschichtlicher Versuch*. Mit einem Vorwort von Ernst H. Gombrich. Frankfurt am Main, 1980, 3. Auflage, 1995. Kris, Kurz és Gombrich – a három, Julius von Schlosser mellől elszármazott „mestertanítvány”-nak a művészetszociológiai érdeklődése és interdiszciplináris hajlandósága indította útjára a kultuszok társadalom-lélektanának mélyebb megértését. Vö. Stadler, Friedrich (Hrsg.): *Vertriebene Vernunft II. Emigration und Exil österreichischer Wissenschaft 1930–1940*. Teilbd. 2. (Schriften zur zeitgeschichtlichen Kultur- und Wissenschaftsforschung.) Münster, 2004, 627.
 64. Egyes részterületeinek tudományos vizsgálata – irodalomtudományi kezdeményezések után – mára a magyar művészettörténetírásban is polgárjogot nyert. A Magyar Nemzeti Galéria 1995-ben megrendezett *Aranyérmek – ezüstkoszorúk* főcímet viselő kiállítása az európai művészkultuszt a 19. századi hazai műpártolás és a kialakuló képzőművészeti intézményrendszer kontextusába illesztve tárgyalta és szemléltette. A különféle – állami, illetve társasági – alapítású megbízások, pályázatok, díjak és jutalmak tör-

- ténetének ismertetésével – egy egész infrastruktúra áttekintésén túl – e kiállítással új interpretációs nézőpont is született. A kiállítás kurátora és a katalógus bevezető tanulmányának szerzője Sinkó Katalin volt. Lásd Sinkó Katalin: A kiállítás célja és feladatai. In Aranyérmek kat. 1995, 9–11.; 15–47.
65. A témáról bővebben Király 1995.
66. Ybl 1938, 59.
67. Ybl Ervin szerint a Ströbl-féle oszlop géniuszfiguráját az 1920-as években hadi emlékműként állították fel az angliai Stansted városában, bronzban kivitelezve. Ybl 1938, 61. Nagy Ildikó közlése szerint e Lotz tiszteletére mintázott figura, a Géniusz története ismert. Az ünnepség után visszakerült Ströblhoz, akinél 1923-ban meglátta a budapesti angol nagykövet (róla és a feleségéről Ströbl éppen portrét mintázott), majd megvette azt bronzba öntve. A kenti grófságban, Stanstedben lévő birtokán felállította, és pedig az első világháborúban elesett, környékbeli katonák emlékére. Ströbl a fejet kicsit átalakította azért, hogy egy sebesült katonáé benyomását keltse. A szobor egyébként szerepelt Lotz hagyatéki kiállításán is, de ott fehér, leomló leplet kapott, és így nőalak lett belőle. Ströbl 2004, 232–234.
68. Riedl Frigyes: *Lotz Károly falfestményei Morelli Gusztáv fametszeteivel*. A Lotz-Ünnepély Hölgybizottsága, Budapest, 1899. Ismertetését lásd Gróh István: A Lotz album. *Magyar Iparművészet*, II. 1899. 1. sz. 113–115. A fenti kultusz ellenére meglepően kevés egykorú szintézis született a festő munkásságáról. A mai művészettörténet-írás Lotz-hivatkozásai nagy számmal még ma is Ybl Ervin 1938-as monográfiájára mennek vissza.
69. Lásd Ybl 1938, 60–63.
70. Az emlékképmás jelenlétének helyettesítő funkciója van a felmagasztalt személy körüli rítusokban. Benne valósul meg a legszemléletesebben az ontológiai értelmű képnek a bemutató, újrafelidézé- azaz reprezentatív funkciója. A zsenikultusz képtípusairól Gohr 1975, 8–123.
71. A „Büstenhuldigung” témájához lásd Gohr 1975, 48–51.
72. Az atelier-k szemantikai megközelítéséhez, térhasználatához, rendezéséhez és a festői hivatás társadalmi megítéléséhez lásd Mongi-Vollmer 2004. A könyv első kiadásának borítóján Adolph Menzel műhelyének 1890-es dátumú akvarellképe látható, a művészet szimbólumaival és groteszk figurákkal gazdagon felékesített keretben.
73. Koronghi 1905.
74. A könyvecske reprodukcióinak eredetije ma ismeretlen helyen. „Lotz Károly Emlékkönyv” forráshellyel publikálva Aranyérmek kat. 1995, 65–68.
75. Koronghi 1905, 22.
76. A halhatatlanság birodalmába vagy annak Géniuszához megérkeztet „emlék-képmás” és a medaillon formátum elemzését lásd La peinture kat. 1983, 256–257.; Gohr 1975.
77. Lotz e falképéhez és a legendához lásd Szabó J. 1993. Újraközölve Szent László a 19. század magyarországi festészetében és grafikájában. In Szabó J. 2014, 70–97.
78. A „nagy ember” 19. századi kultuszához lásd Hugo kat. 1985. A művésznév képi dicsőítésének kérdését lásd uo. 90–91. Számos aspektusához vö. Hofmann 1987, 11–144.
79. „A női akt, mint Venus vagy Pictura allegorikus alakja, a humanista művészportré kiegészítője lett” – fűzi hozzá Imre Györgyi az Enciklopédia Rajz szócikkének 1772-es illusztrációjához. In Modell kat. 2004, 12.
80. A művészrelikviák kérdéséhez lásd Aranyérmek kat. 1995, 197–203.
81. Ipolyi Arnold: Munkácsy festményéről. In Czobor Béla (szerk.): *Krisztus Pilátus előtt. Munkácsy Mihály festménye Budapesten. A nagyhírű művész tiszteletére rendezett ünnepélyek emlékei*. Budapest, 1882, 5–9.
82. A beszéd szövegét az *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Közleményei*, XIII. Budapest, 1882. közlése alapján követem, a funkcionális beszédrészek latin terminusait pedig zárójellel jelzem. A 19. századi magyar retorikai irodalom és szónoki gyakorlat áttekintését lásd Vigh 1981.
83. A híres férfiak számára ígért halhatatlanság gondolatának legfőbb ókori forrása Cicero *Somnium Scipionis* (*Scipio álma*) című filozófiai művének egy passzusa: De re publica [Az államról] 6.13. Ez a kiváltság azokat illeti meg, akik a földön a közügyeket (res publicae) szolgálták; az ő jutalmuk az égi szállás és az örök otthon. Egy másik hely (6.16.) ugyanis a hazával szemben tekintni legfőbbnek az állampolgári kötelességet; a földi lét befejeztével ez az erény vezet az égi gyülekezetbe. A halandóknak azonban tudniuk kell, hogy a valódi dicsőség csak a csillagok ezen a régióiban, és nem a földi emberek között szerzett hírnév révén teljeseedik be (6.19., 6.21.). Magyarul: Scipio álma. Ford. Havas László. In Havas László (szerk.) *Marcus Tullius Cicero válogatott művei*. Budapest, 1974, 373–380. A művészet nagyjainak túlvilági szellemi közösségéről lásd Gohr 1975, 114–123.
84. A kultikus gyakorlat adekvát nyelve retorikus, de a politikai szónoklat maga is virágzó műfaj ekkor. Guizot-t méltatva Trefort Ágoston például így ír: „1848-tól fogva pedig – midőn az alkotmányos és szabadsági mozgalom egész Európát magával ragadta – alig van egy nemzet Európában, melynek szónoklata és szónokai ne volnának. Érdekes munka volna a különböző nemzetek szónoklatát összehasonlítani s benne a nemzetek jellemét és geniusát tanulmányozni.” Trefort Ágoston: Guizot beszédei. In uő: *Emlékbeszédek és tanulmányok*. Budapest, 1881, 192.
85. Idézi Sinkó 1995, 46.
86. Sinkó 1995, 36.
87. Eseménytörténetét, Munkácsy kultuszának funerális megnyilvánulásait és erekléit lásd Boros–Szabó 1995, 86–92.
88. A nekrológ lelőhelye: Lyka Károly: Munkácsy Mihály halálára. *Új Idők*, VI. 1900. 19. sz. 417–421. Részleteiben újraközölte és sajtó alá rendezte Markója 2005.
89. A jelenséget tág nemzetközi összefüggéseiben feltárja Boros J. 2005.
90. Példáit lásd Hugo kat. 1985, 227–228.
91. Musée de peinture et sculpture. Recueil des principaux tableaux, statues et bas-reliefs des collections publiques et particulières de l’Europe. Vol. IX. Lásd Róka 2007. 16., 26. Az összefüggésre Róka Enikő hívta fel a figyelmet, amit itt köszönök meg.
92. A csillagmotívum romantikus fölhasználására példaként lásd Hugo kat. 1985, kat. sz. 113. André Gill festményén Victor Hugo intő kézmozdulattal mutat a feje fölött lebegő csillagra. A katalógus szerzői szerint ez a mozdulat a szónoklás készletéhez tartozik. A zseniábrázolásokon a csillag megjelenése az ábrázolt személy jelentőségét kozmikus méretűvé növeli.
93. Kant, Immanuel: *Az ítélőerő kritikája*. Első könyv. A szép analitikája 50. §. (A zseninek és az izlésnek a szépművészet alkotásaiban való összekapcsolódásáról.) http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_kant_az_iteleoero_kritikaja/cho3.html#id427320.
94. Vö. Róka 2007, 14–15.
95. Vö. Földi 2007.
96. Sinkó 1995, 39.

Hagyományos műfajok – új inspirációk

1. Pasteiner 1883, 201.
2. Készítette Barabás Miklós és Fájth János, 1863. MNM TF ltsz. 78.795.
3. Vadnay Károly 1862-es úti beszámolóját idézi Radnóti Miklós: Jósika Miklós Brüsszelben. In Radnóti Miklós: *Tanulmányok, cikkek*. Szerk. Réz Pál. Budapest, 1956, 196.
4. Rosty Pál levele Pulszky Ferenchez. 1855. nov. 11. OSZK Kézirattár, Fond VIII/890.
5. *Vasárnapi Ujság*, XXX. 1883. 42. sz. 685.
6. *Vasárnapi Ujság*, XL. 1893. 18. sz. 305.
7. Róna 1929, 540–549.
8. Fejős I. 1956, 198.
9. *Vasárnapi Ujság*, XLI. 1894. 13. sz. 214.
10. Pusztai László: Schossel András. In *Művészet 1830–1870*. II. kat. 1981, 248–249.
11. *Vasárnapi Ujság*, XXXIV. 1887. 16. sz. 273.
12. Hirdetés a *Magyar Iparművészet*, I. 1897. 1. számában.
13. A Főváros Képzőművészeti Bizottsága 1898. ápr. 28-án tartott ülésének jegyzőkönyvéből készült kivonat melléklete. BFL IV. 1403m 3. doboz 94/1898-99. sz.
14. Ferenczy István levele szüleihez Rómából. 1819. okt. 15-én. In Dr. Wallentinyi Dezső: *Ferenczy István levelei*. Rimaszombat, 1912, 128–129.
15. A Képzőművészeti Bizottmány előterjesztése Szentkirályi Mór mellszobrának elkészítése iránt. BFL IV. 1403m 1. doboz 5/1882 sz. 10564/1882 III. sz. irat.
16. Erdei 2003, 29.
17. A Székesfőváros Képzőművészeti Bizottságának határozata Liphthy Béla báró emlékének márvány mellszoborban való megőrkítése tárgyában. BFL IV. 1403m. 3. doboz, 116/1900-02. sz. 1334/1900 Tan. sz. irat.
18. F. Dózsa 1995, 161.
19. *A Képzőművészeti Társulat Téli Kiállítása*. Budapest, 1890–1891. kat. sz. 410. A gipszszobor szignált, datált, Gerlóczy Gedeon aján-dékeként került a BTM Fővárosi Képtár tulajdonába. Ltsz. KM. 67.16.
20. Mikszáth Kálmán: A Klub. In uő: *Az én kortársaim*. Budapest, 1904, 1–25.
21. Róna 1929, 634.
22. Herczeg Ferenc: *Herczeg Ferenc emlékezései. A gótikus ház*. Budapest, 1985, 324.
23. Gyulai Pál: Pulszky Ferenc. In Gyulai 1902. II. köt. 428.
24. Bellák 2004, 200–206.
25. Gyulai Pál: B. Jósika Miklós. In Gyulai 1902. I. köt. 414., 419–420.
26. Bicskei 2005, 8–20.
27. Korábban csak egy szoborportrét készítettek, Kisfaludy Károlyét (Kiss György, 1882), viszontként a Magyar Tudományos Akadémianak azért a szívességért, hogy a társulat az Akadémia rendes ülstermében tarthatta felolvasóestjeit.
28. Kéký 1936, 190.
29. MTA KIK, KRKGY, Ms 5774. A Kisfaludy Társaság 1895. márc. 27-én tartott ülésének jegyzőkönyvei.
30. Bicskei 2005, 31.
31. Lehel 1926, 109.
32. Györfly Miklós: *A német irodalom rövid története*. Budapest, 1995, 90.
33. Gyergyai Albert: Jászai Mari. In uő: *A Nyugat árnyékában. Tanulmányok, arcképek, emlékezések, kritikák*. Budapest, 1968, 276–277.
34. Lehel 1926, 52.
35. Justh Zsigmond: Jászay (sic!) Mari. *Magyar Salon*, V. 1887. VII. köt. 313–317.
36. Justh Zsigmond: Szent-Tornyai világról. In Igmándi Mihály (szerk.): *Magyar szellemi élet*. Budapest, 1892, 101.
37. Pekár Gyula: Strobl műtermében. *Magyar Salon*, IX. 1891/1892. XVII. köt. 436.
38. Justh saját kezű bejegyzése az általa összeállított albumban, az avatásról tudósító korabeli újságkivágások mellé. OSZK Kézirattár, Quart. Hung. 4272. f. 27.
39. Justh Zsigmond: Jászay (sic!) Mari. *Magyar Salon*, V. 1887. VII. köt. 317.
40. Justh Zsigmond albuma. OSZK Kézirattár, Quart. Hung. 4272. f. 97.
41. Lehel 1926, 187.
42. A szobor márvány példánya: Országos Színháztörténeti Múzeum, ltsz. 53.24.949.; bronz kispasztikai változata (Kis József) BTM Fővárosi Képtár, ltsz. 20195.
43. Sz. n.: Szemere Attila. *Vasárnapi Ujság*, LII. 1905. 31. sz. 491–492.
44. Szabadfalvi József: Szemere Attila. In Ruszoly József (szerk.): *zemere Bertalan és kora*. Miskolc, 1991, 391–395.; Wintermantel Péter: Szemere Attila hagyatékának orientalisztikai vonatkozású anyagai. In *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. XXXVIII. Miskolc, 1999, 793–814.
45. Ady Endre: Szemere Attila (1859–1905) *Budapesti Napló*, X. 1905. (júl. 23.) 201. sz.
46. Blühm 1996; Hágele 2013.
47. A teljesség igénye nélkül: Fieber Henrik: A szobrok színezése. *Művészet*, VI. 1907. 1. sz. 6–12.; Gerecze Péter: Az első színezett szobor Magyarországon. *Művészet*, IX. 1910. 8. sz. 327–329.; Körösfői-Kriesch Aladár: Az Erzsébet-emlékmű pályázatának tanulságai. *Magyar Iparművészet*, XIX. 1916. 6. sz. 223–256.
48. Például: Ligeti Miklós: *Térey Edit*, 1907 körül, SZM–MNG, ltsz. 74.86-N; Kövesházi Kalmár Elza: *Leányakt*, 1902–1903 körül, SZM–MNG, ltsz. 2646.
49. Dobrossy István: Szemere Bertalan és fia Szemere Attila emlékszo-bája és relikviái a Herman Ottó Múzeumban. In Dr. Dobrossy Ist-ván (szerk.): *Miskolc írásban és képekben 6*. Miskolc, 1999, 55–61. Karlovsky Bertalan: *Szemere Attila képmása*, é. n., Herman Ottó Múzeum, ltsz. 74.65.
50. A földrajztudós, néprajztudós és fotográfus Rosti (Rosty) Pál 1856–1857-ben Közép- és Dél-Amerikában tett utazása nyomán született nagy sikerű könyve: *Uti emlékezetek Amerikából* (Pest, Heckenast Gusztáv nyomdájában, 1861), melynek 47 darabból álló fotósorozá-tával a Székely Bertalan által megfestett tudós utazó beírta magát a magyar és az egyetemes fotóművészet történetébe. A mű 1992-es reprint kiadásához (Balassi) Kincses Károly írt előszót. Lásd még Papp J. 2007; Papp J. 2008b.
51. Műleírással idézve Székely kat. 1999, 123. (Bakó Zsuzsa). Vö. And-rás–Papp 2004, 212–213.
52. Pesti Műegylet, 1862. máj. 105. tárlat, 10. sz., ár n. SZM–MNG, Festészeti Osztály, ltsz. 7588.
53. Idézi Sinkó Aranyérme kat. 1995, 338.
54. Vö. Király 1991, 143.
55. Vö. Szinyei Merse 1990, 89.
56. A kis és nagy méretű posztereken is terjedő *Lila ruhás nő* a 19. század vége óta rendkívüli népszerűségnek örvend; motívuma a szubkultúrában is megjelent. Vö. Király 1988.
57. Bicskei 2010.
58. Lásd Székely kat. 1999, kat. 123., 151., 152.
59. Gaetgens 2002.

60. Alpers, Svetlana: *Hű képet alkotni. Holland művészet a XVII. században*. Ford. Várady Szabolcs. Budapest, 2000.
61. Király 1991.
62. Orientalische Reise kat. 2003.
63. Kompos 2015.
64. Adolph Menzel. *Radikal real*. Ausstellungskatalog, Kunsthalle der Hypo-Stiftung München. Hrsg. Maaz, Bernhard. München, 2008.
65. A bányá torkolatából egy fiatal bányász holttestét hozzák ki; társai, barátai, hitvese és nővére csoportokba verődve veszik körül és siratják, távolból pedig anyja és apró gyermeke érkezik a tragédia helyszínére. Feszty így ad számot a képi ötletéről: „Tél időben, fagyban, hóban lementem Nagy-Bányára. Az aranyat, ezüstöt termő Nagy-Bányára, a hol a hegyek mélyéből sápadt, rongyos alakok veritékes nehéz munkával hozzák fel napszínre a ragyogó aranyat, ezüstöt. A hol a rideg hegyek katakombáiban s a füstölgő kohóknak komor öbleiben ezernyi éhező fárad a nemes érc kiválasztásában, azért, hogy azután az az élettelen érc, az a kevély színű arany, pengve, csillogva járja körül a világot s okozzon romlást, pusztulást az emberek között, legyen irigyelt játék hiú asszonyok testén, öröme, vágya milliőknak, s megméltelése szíveknek, lelkeknek. Ott jártam a kohókban, a sötét olvasztókban [...] rajzoltam a festői helyeket, érdekes csoportozatokat.” Alkotás közben megérinti őt a részvétel és a pontos dokumentálás erkölcsi-alkotáslelektani dilemmája is, amit oly jól ismerünk barátjától, Mednyánszky Lászlótól: „nem tudom, mi volt nagyobb: gyönyörűségem-e, a mikor festői szemmel szemléltem a képtárgyakat, vagy szánalmam, a mikor eszembe jutott, hogy ezek az alakok, ezek a nedves, fagyos ruhájú bányászgyermek, a tűznél melegedő halvány asszonyok mind élő emberek, a kiknek szívük és gyomruk van – a kik éreznek és éheznek is. De végre is, én azért vagyok itt, hogy lerajzoljam őket. Azzal, hogy itt bölcselekdem, nem segíték szegényeken. Ott töltöttem vagy hat hetet.” A levél közölve Feszty Árpád: Egy kép története. *Vasárnapi Ujság*, XXXIII. 1886. 1. sz. 6.
66. Uhde-Bernays, Hermann: *Die Münchner Malerei im 19. Jahrhundert*. II. München, 1983, 245.; Sinkó 2000; Sinkó 2005a.
67. Farkas Z. 1952, 21.
68. Végvári 1958, 71.
69. Kompos 2015.
70. Pernecky nevezi így a sokalakos, narratív életképeket monográfiájában. Pernecky 1970, 7.
71. A kép történetéhez tartozik, hogy az 1960-as évek végén, amikor a magyar állam megvásárolta tulajdonosától, rendkívül leromlott állapotban volt, s csak jelentős restaurálási beavatkozással lehetett megmenteni. A Munkácsy-művek állapota egyébként is folyamatos témát szolgáltatott mind a restaurátorszakmának, mind a közvéleménynek, ami Munkácsy festéstechnikai gyakorlatában gyökerező probléma. Vö. Buzogány Anna (összeáll.): Munkácsy és a bitumen. *Artmagazin*, X. 2012. 3. sz. 38–42.
72. Malonyay 1907.
73. Lázár 1908.
74. Genton 1935, 119.
75. Uo.
76. Pernecky 1970, 8.
77. A Munkácsyról szóló szakirodalom bősége egyik magyar festőével sem hasonlítható össze; már életében is, majd a 20. században végig folyamatos tudományos feldolgozás tárgyát képezte. Vö. Munkácsy kat. 2005.
78. Az 1891–1892-es téli műcsarnoki kiállításon társulati díjat nyert vele, 1894-ben, Bécsben osztrák állami aranyérmét, majd Antwerpenben kapott első osztályú aranyérmét.
79. Csók 1990, 88., 90.
80. Csók István: Rippl-Rónai és én. *Nyugat*, XVIII. 1935. 5. sz. 365.
81. Réti 1994, 114.
82. A példák a München kat. 2009 gazdag képanyagából származnak.
83. Gellér 2001, 21.
84. Az „áhitat képei” fogalmat Sármány Ilona használja a magyar szakirodalomban. Sármány-Parsons 2000; A témával foglalkozik bővebben: Orosz 2015.
85. Nochlin 1976, 23–25.
86. Weisberg 2002, 73. Többek között Manet Krisztus-képeit említi.
87. Nochlin 1976, 87–92.
88. A 19. századi francia vallás és kultúra viszonyáról lásd Driskel, Michael Paul: *Religion, Art, and Society in Nineteenth-Century France*. Pennsylvania, 1992; Sinkó 2005.
89. Nochlin 1976, 87–92.
90. Uo.
91. Orwitz, Michael: Criticism and Representation of Britany in The Early Third Republic. *Art Journal*, XLVI. 1987. No. 4. 291–298.
92. König, Stefan: Calvinistischer Heilspekt und ideale Gemeinschaft: Benjamin Vautiers „Andächtige in der Dorfkirche”. *Kunst+Architektur in der Schweiz*, XLV. 1994. Heft 4. 354–360. König említi Schopenhauert. „Még a pillanat illanékonyága is, a pillanaté, melyet a művészet egy ily képen (manapság zsánerképnek nevezik) rögzített, az is kivált valami halk, sajátos megindultságot: mert az illékony világ, amely szüntelenül átalakul, egyes egyedi események által, melyek mégis az egészet képviselik, a festőművészet révén jut maradandó és tartós képhez, s ezáltal mintha maga az idő állna meg, s az egyedi fölemelkedne nemének ideájává.” Schopenhauer 2007, 153. Másik kiadásban ugyanez a hely: Schopenhauer, Arthur: *A világ mint akarat és képzet*. Budapest, 2002, 287.
93. Nochlin 1976, 90.
94. Csók 2015, 49.
95. „És minekutána a kenyeret vette, hálákat adván megszegé, és adá nekik, mondván: Ez az én testem, mely ti éretteket adatik: ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”. Lukács 22,19.
96. Lásd bővebben: Fried 1996.
97. Csók 2015, 48.
98. A műcsarnok kiállítása. *Vasárnapi Ujság*, XXXVII. 1890. 49. sz. 797.
99. Iványi Grünwald Bélát idézi Malonyay Dezső: Grünwald Béla. *Művészet*, IV. 1905. 4. sz. 217–226.; Csók 2015, 54.
100. Lásd többek között: Charles Ponsonaille kritikája. *La Grande Revue*, IV. 1891. (25. Jun) No. 18. 392.; Robert Vallier kritikája: *L'Univers illustré*, XXXIV. 1891. (2. Mai) No. 1884. 220.
101. Pasteiner 1883, 201.
102. Papp Dániel: A rátótiak. In Szalai Anna (szerk.): *Századvég II*. Budapest, 1984, 468–469. (Constantino Barbella olasz szobrász, *Canto d'amore* című szoborcsoportja több változatban ismert.)
103. Lyka Károly kifejezése. Lyka 1954, 40.
104. Goda 1993, 24–26.
105. *Vasárnapi Ujság*, XXXIV. 1887. 16. sz. 273. A terrakotta kisplasztikák ma az Iparművészeti Múzeumban vannak: ltsz. 6987 és 6985. A *Húsvéti öntözés* bronzpéldánya a későbbiekben *Kati bajban* címmel szerepelt kiállításokon, és került az SZM–MNG gyűjteményébe. Szobor Osztály, ltsz. 87.4 – N.
106. Sz. Kürti 1985, 250.
107. Ybl 1956, 82.
108. Róna József 1891. máj. 1-jén kelt levele a fővárosi Képzőművészeti Bizottsághoz. BFL IV. 1403m. 2. doboz 52/1887–94. sz. csomó.
109. Róna József 1892. aug. 27-én kelt levele. Uo.
110. Iratai BFL IV. 1403m. 2. sz. doboz 52/1887–94. sz. csomó

111. Seney Károly 1890. márc. 23-án kelt levele a bizottság elnökének (Gerlőczy Károly) címezve. BFL IV. 1403m 1. sz. doboz 24/1889. sz. csomó, együtt a Röck Szilárd-portré irataival.
112. A kút iratai: BFL IV. 1403m 2. sz. doboz 70/1897. sz. csomó.
113. Fittler Kamill: Szőkőkút Budapesten a Vigadó-téren. *Művészi Ipar*, VIII. 1893. 1–2 sz. 34–37.
114. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1914-es tavaszi kiállításán: *Az 1914. évi tavaszi kiállítás tárgymutatója*. Budapest, 1914, kat. sz. 213.
115. 1819-ben gróf Dessewffy József Kazinczy Ferenc barátjának élte 60-dik évében. *Vasárnapi Ujság*, VII. 1860. 2. sz. 19.
116. A Múcsarnokból. *Vasárnapi Ujság*, XLIV. 1897. 20. sz. 321.
117. Rónay Jácint: Jellemisme, vagy az angol, francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol nemzet, nő, férfiú és életkorok jellemzése lélektani szempontból. (1843). In Hunyady György (szerk.): *Nemzetkarakterológiák. Rónay Jácint, Hugo Münsterberger és Kurt Levin írásai*. Budapest, 2003, 143–144.
118. Eredetileg a budai várban, a lovarda előtt.
119. A csikóshoz mint nemzetkarakterológiai toposzhoz lásd Sinkó 1989b.
120. Vajda János: A csikós. In Barta János (szerk.): *Vajda János összes művei. Széprózaírók írások*. V. Budapest, 1972, 180–182. Eredetileg: *Magyar képek albuma*. Barabás Miklós rajzaival. Pest, 1858.
121. Uo.
122. Szabó M. 1983, 55–56.
123. Liber 1934, 233.
124. Szöllősy 2009, 5–12.
125. Uo., 10.
126. Benjamin R. 1997; De Delacroix à Kandinsky kat. 2010.
127. Staud 1999, 34.
128. Iványi Grünwald Eisenhut Ferenc, orientalista festővel utazott Egyiptomba. A *Szent család* című festménye lappang. Réti 1994, 214.
129. Hofmann 1987, 242.
130. Delacroix is megállapította, hogy „Róma nincs többé Rómában”. Diederer 2010, 84.; Baalbek népszerűségéről lásd Sweetman, John: *Oriental Obsession. Islamic Inspiration in British and American Architecture. 1500–1920*. Cambridge, 1991, 58., 74., 83.; David Roberts többek között 1841-ben és 1842-ben, Jules Coignet, 1846-ban, Gustav Bauernfeind 1882-ben festett Baalbekről képet. Diederer 2010, 75–84.
131. „A »Kelet népe« gondolat a nyugatitól különböző magyar orientalizmus legjellemzőbb vonása. Ebben a formájában egyenrangú a népies, történeti és nemzetieskedő törekvessel.” Staud 1999, 24–25.
132. Csontváry orientalista gyökereiről lásd Szabó Júlia: Az európai és magyarországi történeti tájfestészet hagyománya Csontváry Kosztka Tivadar művészetében. In Szabó J. 2000, 178–192.
133. Edward Said 1978-ban megjelent, nagy vitát kiváltó tanulmányában Michel Foucault hatalom és tudás elválaszthatatlan kapcsolatán alapuló filozófiájára és Antonio Gramsci kulturális hegemóniaelméletére támaszkodva egészében elutasította a nyugati orientalizmust mint hatalmi pozícióból megfogalmazott tanok összességét. Said 2000; A Said eszméivel vitába szálló művek közül a legjelentősebb: Mackenzie 1995. Számos nagy kiállítás is feldolgozta a témát. Az említettekén kívül lásd *Orientalism: the Near East in French Painting. 1800–1880*. Exhibition catalogue, Memorial Art Gallery of the University of Rochester. Ed. Rosenthal, Donald A. New York, 1982. Fromentinről lásd Bereczki 2010.
134. Said hatása alatt, a genderproblematika szémszögéből fogalmazta meg Linda Nochlin amerikai kutató is teóriáját. Nochlin, Linda: *Imaginary Orient. Art in America*, XX. 1983. No. 5. 119–131., 187–191.
135. *Aegypten: Reisebilder aus dem Orient: Dem Hochgebornen Herrn Grafen Joseph Breunner hochachtungsvoll gewidmet/nach Natur gezeichnet und herausgegeben von Ludwig Libay*. Wien, 1858.
136. A témához kevésbé illő erotikus tartalma miatt bírálta Émile Zola Jean-Léon Gérôme *Phrúné az areioszpagosz előtt* című, nagy hatású festményét (1861). Idézi Gombrich 1987, 110–112.; Gérôme egyébként is egyik fő példája az orientalista festők részleteiben pontos, de szemléletében hamis Kelet-kép-ábrázolásának, különösen, ami az arab-izlám világ bemutatását illeti. Benjamin R. 1997, 16–17.
137. Szabó Júlia Csontváry Kosztka Tivadar előzményeiként említi az „utazó festőket”. Szabó J. 2000, 178–211.
138. Libayról lásd Libay kat. 1994.
139. Sinkó Katalin a női arcképeket a korszak „ideálképmásai” orientalizált változatainak látta, s elemezte a „sajátosan magyar” keleti kosztümös arcképek mögöttes, ősi, keleti eredetre utaló szimbolikáját. Sinkó 1981. I. k. 100., 102.; II. k. 348–350.
140. Sinkó 1981. I. k. 100.
141. A magyar Alföld Zichy Edmundot is a sivatagra emlékeztette, Lenau szemében pedig az nem különbözött az ázsiai pusztáktól. Sinkó 1981, 104.
142. Rózsaffy 1913, 335.; A témáról újabb irodalom Hessky 2012.
143. Rózsaffy Dezső: Pettenkofen Szolnokon. *Művészet*, IV. 1905, 6. sz. 396.; Míg Rózsaffy erősen hangsúlyozta az orientalista szempontot, Egri Mária a szolnoki művésztelep tevékenységét elsősorban a zsáner és a plein air festészet fejlődése szempontjából tárgyalta. Egri 1977. Képtudományi-kultúrantropológiai nézőpontból újabban: Kovács Éva: Fekete testek, fehér testek. *Beszélő*, XIV. 2009. 1. sz. (Roma dosszié). <http://beszelo.c3.hu/cikkek/fekete-testek-feher-testek>.
144. Carl von Blaasról l. Rózsaffy 1913, 340.; Egri Mária Hevesi Lajosra hivatkozva L. C. Müllerről állítja, hogy egyiptomi képeit Szolnokon festette. Egri 1977, 14.
145. A kortárs kritika szerint is az orientális festészet „kész patronokból” építkezik, de a nyárspolgárok kedvelik az egzotikus témákat. (Md.): Tornai Gyula kiállítása. *Új Idők*, X. 1904. (jan. 31.) 5. sz. 114.
146. Eisenhutról lásd Kovačev 2007. (Szerb–magyar–német nyelvű kiadvány.)
147. Japánban megfestette Okuma Shigenobu egykori japán miniszterelnök, majd külügyminiszter, a Waseda Egyetem alapítója, rektora portréját, aki segítette a festőt, hogy Japánban minden érdekeséget megtekinthessen. Umemura Yuko: Magyarok korai nyomai Japánban. Benyovszky Mór és Tornai Gyula. Kézirat, 6–10.
148. René Guénon szerint a nyugati művészek és elemzők a hagyományok szellemi tartalmát őrző rítusokkal szemben csupán a felszínt, a „parádé jellegű” ceremóniákat veszik észre. Az orientalista festészetet is a „ceremonializmus” és az „esztétizmus” egy formájának tekinti, amely külsődleges, s elfedi a keleti kultúrák valós, szellemi értékeit. Guénon 2006.
149. Uo., 79.
150. 1904. évi múcsarnoki kiállításának előszavában meghirdette összes képének és műterme berendezésének az eladását, hogy Indiába utazhasson. Tornai Gyula előszava az 1904. évi múcsarnoki kollektív kiállítás katalógusában. Lásd még *Japán és India. Tornai Gyula külön kiállításának tárgymutatója*. (O. Magyar Képzőművészeti Társulat Múcsarnokában.) Budapest, 1909, 3.

151. Fajcsák 2007.
152. Kossuth Lajos birtokában is volt két darab, kék-fehér porcelán kínai váza. Fajcsák 2009, 174.
153. Fajcsák Györgyi, aki feldolgozta a magyarországi kínai műgyűjtés történetét, a világiállítások kapcsán mesterséges voltukat, „konstruált Kína-képüket” emelte ki, amely a már korábban megismert klasszikus kínai kultúra tárgyainak ismeretén alapult. Fajcsák 2009, 18.
154. „Annnyira népszerű lett az országban, hogy minden úri családban róla beszéltek s minden gimnazista néprajzi tárgyakat és kuriozitásokat gyűjtött s múzeumot rendezett be. Nagy kelete volt a kínai betűkkel és tarka kínai képekkel díszített teás-zacsókóknak, japáni lim-lomnak...” Cholnoky Jenő dr.: Xantus János emlékezete. *Földrajzi Közlemények*, LIII. 1925. 9–10. füz. 212.
155. Dr. Gr. Zichy Ágost: Tanulmány a japáni művészetről (Építészet, szobrászat, festészet). *Értekezések a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és széptudományi osztálya köréből*. VIII. 1879–1881. (1879) Budapest, 3–85.
Franciaországi tartózkodása során festett munkáin látható, hogy a japonaiserie divat is megérinthette. A *Courtisane A modern szirén, Nana*, 1880) című festményének háttérében divatos japán selyemkárpit látható. Gellér 2007, 14.
156. Katalógusát lásd *Budapest Székesfőváros Gróf Zichy Jenő Múzeumának katalógusa*. Budapest, 1923. Vö. Soós A. 2014, 27–31.; Bányai 2014.
157. Berkovits Ilona közölte egy Fleisch Tivadarnak írt levelét, amelyből kiderül, hogy Zichy a magyarok rokonait e népek között kereste. Berkovits 1964, 244.
158. Kelényi 2007.
159. Prékopa 2013, 352–353.
160. „Japáni szalon” volt a Cazalis családnál, Sarah Bernhardnál pedig „japán gyönyörfüggöny” és a műteremben japán álarok, legyezők. Comtesse de Béthune d’Auvergne mályvaszín szalonjáról írta: „igen sok gyönyörű dolog, porcelánok, japonok”. Louise Abbéma festőnőnél, mint általában a műtermekben: „sok japon dolog”, „tetején egy óriási japáni parapluie”. Az amerikai születésű grófnénál, Comtesse de Tropicbriand-nál már szemt sértőnek tartja a sok színes japán szövetet. Graham angol festőnél szép japán akvarelleket lát, feltételezhetően fametszeteket. Caldwell amerikai festő műteremavatójának leírásában olvasható, hogy meggyulladtak a japán lampionok. Justh 1977, 35., 37., 79., 194., 214., 235., 269.
161. Gellér 1983, 228–229.
162. Justh 1977, 325.
163. A japonaiserie a chinoiserie nyomán létrehozott szakkifejezés, amely elsősorban az egzotikus japán tárgyak, így kerámia, kimono kedvelését, díszítőelemként való felhasználását foglalja magában. Kenji Kitayama: Qu’est-ce que le japonisme? https://www.google.hu/?gws_rd=ssl#q=kenji+kitayama+Qu%27est-ce+que.
164. A japonizmusról és a japán fametszetekről lásd Tóth Ervin: *A japán fametszet*. Budapest, 1942 (Ars mundi 5); Hillier, J(ack) : *The Japanese Print*. London, 1960; Perucchi-Petri, Ursula: *Die Nabis und Japan. Das Frühwerk von Bonnard, Vuillard und Denis*. München, 1976; Berger 1980; Wichmann 1980; *Le japonisme. Galeries nationales du Grand Palais*. Tokyo, 1988; Ferenczy László: *Hó, hold, cseresznyevirág. A japán fametszetek világa*. Budapest, 1989; *Verborgene Impressionen. Hidden Impressions*. Ausstellungskatalog, Österreichisches Museum für angewandte Kunst. Hrsg. Pantzer, Peter – Wieneringer, Johannes. Wien, 1990; *Távoli fények, közelítő színek. A régi japán művészet és a modern látásmód*. Kiállítási katalógus, Szombathelyi Képtár. Szerk. Papp Katalin – Tóth Ferenc Tibor. Szombathely, 2007; Cseh–Gáspár–Umemura 2010.
165. *Gr. Vay Péter-féle japán gyűjtemény*. Katalógus Gróf Vay Péter bevezetőjével és ismertetésével. Orsz. Magy. Szépművészeti Múzeum, Budapest, 1908; *Japán művészeti kiállítás*. Kiállítási katalógus. Szépművészeti Múzeum. Szerk. Felvinczi Takács Zoltán. Budapest, 1910; Bincsik 2009; Gellér 2017a.
166. Franciaországban is voltak még nagy sikerű orientalista kiállítások, Albert Besnard például 1912-ben, a Georges Petit Galériában mutatta be Indiában készült, intenzív színvilágú, nagy fényerejű festményeit.
167. A mű dátumában a legújabb irodalomra támaszkodtam. Székely kat. 1999; Bakó Zsuzsanna képleírása: 160. kat. sz. 87.
168. Székely vázlatfüzeteiről lásd Shinji Tanaka: Székely Bertalan Japán nő című képéről. Doktori disszertáció (kézirat) 5–13.; Shinji 2005. Újabbban más japán művekről készült vázlatai is előkerültek: Gellér 2017, 33. 11–13. ábra.
169. Reprodukálva: *Vasárnapi Ujság*, XVI. 1869. 19. sz. 257.; Közli: Shinji Tanaka: Székely Bertalan Japán nő című képéről. Doktori disszertáció (kézirat), 28.
170. Farkas Ildikó – Szerdahelyi István – Umemura Yuko – Wintermantel Péter (szerk.): *Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből*. Budapest, 2009.
171. Budapesten csak 1908-ban, majd 1910-ben rendeztek először magyar múzeum tulajdonában lévő japán fametszetgyűjteményt bemutató kiállítást, melyet állami megbízatásra Vay Péter címzetes püspök hozott létre.
172. M et Mme Desoye 1863-ban bejegyzett üzletében például Baude-laire, a Goncourt testvérek, Philippe Burty, Tissot, Fantin-Latour, Whistler és Dante Gabriel Rossetti is megfordult. Lacambre, Geneviève: Gustave Moreau et le japonisme. *Revue de l’art*, XX. 1989, No. 85. 64.
173. Gustave Moreau pauzállással készült másolatát közli Lacambre, Geneviève: Gustave Moreau et le japonisme. *Revue de l’art*, XX. 1989, No. 85. 75. (32).
174. Például Marie François Firmin Girard *Japán toilette* című festményét (1873) egy, az 1867-es párizsi világiállításán látott, a *Le Monde illustré* folyóiratban is publikált japán munka inspirálta. *Le japonisme*. Galeries nationales du Grand Palais. Paris, 1988, 77. Frank Dillon *Az elveszett tollaslabda* című festménye (1878) aprólékos leírása egy Angliába áthozott japán szoba teljes felszerelésének. A festmény jelenleg a Victoria and Albert Museum állandó kiállításán látható.
175. Gellér 2007, 14.
176. Szőke 1992.
177. Európa interkulturális hatásainak sorában a japonizmus mondható a legerősebbnek. Ennek történetébe vezetett be a Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum és a Kovács Gábor Művészeti Alapítvány közös kiállítása a Várkert-bazárban 2016. dec. 16. – 2017. márc. 12. között *Gésák a Duna-parton* címmel, melynek 19. századi magyar anyagát egyebek között Székely Bertalan festménye képviselte. Vö. Japonizmus kat. 2017.
178. Howard, Michael: *Whistler*. London, 1989, 34.
179. MTA KIK, KRKGY, Ms 5008/56. fol. 2, fol. 3, fol. 6, fol. 6/v.
180. MTA KIK, KRKGY, Ms 5008/56. fol. 2.; 1899. ápr. 24-i feljegyzésében pedig japán vázlataihoz fűzött megjegyzéseket. MTA KIK, KRKGY, Ms 5008/56. fol. 3.
181. Fajcsák 2013, 205–211.
182. Chroniqueur [Lyka Károly]: Karlovsky Bertalan. *Művészet*, XII. 1913. 7. sz. 247.

183. A 19. századi festészet kevéssé ismert, mondhatni elfelejtett, de korukban rendkívül divatos művészeiről lásd Bernáth 1993; Szabadi 1993.

A vizuális kultúra változásai

1. A 19. század képdömpingjéhez vö. Révész 2015.
2. William M. Ivins Jr. szerint 1800 és 1901 között több nyomtatott kép keletkezett, mint addig összesen. Ivins 2001, 62.
3. Benjamin W. 1969. A párizsi száműzetés alatt 1935-ben írt eszélelőször 1936-ban jelent meg a *Zeitschrift für Sozialforschung* lapjain. Magyarul először in Zoltai Dénes (szerk.): *Kommentár és prófécia*. Budapest, 1969, 301–334., 386–394.
4. Az optikai médiumok átalakulását és a film kialakulását aprólékosan elemzi Kittler 2005. Köszönöm Százados Lászlónak, hogy a figyelmembe ajánlotta ezt a publikációt.
5. Kittler meggyőzően mutatja be, hogyan alakult át a reprezentatív portrék intim családi portrékká, akár Nagy Frigyes vagy Lajos Fülöp, a polgárkirály ábrázolásaiban. Kittler 2005, 144–146. Továbbá Te-Doesschate Chu–Weisberg 1994.
6. A sajtóképek tudatformáló szerepéről: Révész 2015; az ízlésnémesítésről a századfordulón: Földi 2013, 64–68.
7. Gondoljunk Balzacra, aki a *Splendeurs et misères des courtisans* 1844-ben megjelent első kiadásának előszavában kijelentette, hogy óriási regényfolyamában, az *Emberi színjátékban* korának francia társadalmát kívánja „dagerrotipizálni”. Balzac, Honoré de: *Splendeurs et misères des courtisans*. I. Bruxelles, 1844, 4.
8. Papp J. 2012, 36–60.; Révész 2015; Hessky 2015, 43.
9. Jobling 1996; Papp J. 2012; Révész 2015, 151–261.
10. Ennek történetét részletesen elemzi Crary, Jonathan: *A megfigyélő módszerei*. Ford. Lukács Ágnes. Budapest, 1999.
11. Gondoljunk például a meteorológiai jelenségek megfigyelésére és lefestésére. Busch, Werner: *Die Ordnung im Flüchtigen – Wolkenstudien der Goethezeit*. In *Goethe und die Kunst*. Ausstellungskatalog, Schirn Kunsthalle Frankfurt. Hrsg. Schulze, Sabine. Frankfurt, 1994, 519–527.; Impressziók kat. 2013, 18–19.; továbbá Peters 2012, 53.
12. Egyebek között ez az újítás vezetett az angol akvarellfestészet térhódításához a kontinensen, de az 1860-as évektől jelentősen megkөнnyítette az impresszionisták dolgát is. Moorby, Nicola: *Water + colour: Exploring the Medium*. In *Watercolour*. Exhibition catalogue, Tate Britain, London. Ed. Smith, Alison. London, 2011, 23–31.; Lloyd, Christopher: *The Beginning of Impressionist and Post-Impressionist Drawing: Methods, Materials, and Modes*. In *Impressionism. Astels, Watercolours, Drawings*. Exhibition catalogue, Albertina, Vienna. Eds. Schröder, Klaus Albrecht – Ekelhart, Christine. Cologne, 2012, 36–56.; Impressziók kat. 2013, 7.
13. McCauley, Elizabeth Anne: *Industrial Madness: Commercial Photography in Paris, 1848–1871*. New Haven, 1994.
14. Révész 2015, 109.
15. A fotográfia történetéről: Szilágyi G. 1982; Szilágyi G. 1996; Baatz 2003.
16. Niépce, Daguerre és Talbot kísérleteiről részletesen Kittler 2005, 131–143.
17. Szilágyi G. 1996, 26–28., 36–41.
18. Peternek 1997.
19. Tömösváry László: *Magyar fényképész. Kézikönyv fényképészek és műkedvelők számára*. Pest, 1863.
20. Peternek 1997.
21. Beke L. 1981, 161. A vitát ismerteti: Farkas Zs. 2006.
22. A festő-fotográfusokról: Farkas Zs. 2005; továbbá: Farkas Zs. 2006; Borsos kat. 2009; Farkas Zs. 2009a.
23. A sztereóképekről Magyarországon: Kolta 2003.
24. Kittler 2005. Marey-ról: Frizot, Michel: *A szem nagy műve: Étienne-Jules Marey (1830–1904)*. <http://www.intermedia.c3.hu/mszovgy1/frizot.htm>; Muybridge-ről: Taft, Robert: *Eadweard Muybridge és munkássága*. <http://www.intermedia.c3.hu/mszovgy1/taft.htm>.
25. E. Csorba Csilla szerint a festőművészek négyféle magatartást tanúsítottak a fotóval kapcsolatban: ellenségesen viszonyultak hozzá és elzárkóztak; a fotót előtanulmányként, vázlat helyett használták; beépítették a fotót az alkotó folyamatba; illetve maguk is kísérleteztek a fényképezéssel elérhető művészi hatásokkal. E. Csorba 1998, 185. A nemzetközi gyakorlatról átfogó képet nyújt Illusions kat. 2010; különösen: Weisberg–Rauzier 2010. A téma legutóbbi feldolgozása: *Inspirationen Fotografie. Von Makart bis Klimt. Eine Materialensammlung*. Ausstellungskatalog, Österreichisches Galerie Belvedere. Hrsg. Faber, Monika. Wien, 2016.
26. Sz. Kürti 2004, 14.
27. Munkácsy fotóhasználatáról: Sz. Kürti 2004; különösen: 129–145.; illetve: Farkas Zs. 2004.
28. Hessky 2013, 114.; Bellák 2003; Borovi 2012.
29. Borovi 2012.
30. A fényképgyűjteményről és szerepéről az iskolai képzésben: Bán 2002; továbbá a Magyar Képzőművészeti Egyetem kiállítása Peternek Miklós rendezésében: *Fotó/Modell. Képek a természet és művészet között*. A Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény, valamint a Doktori Iskola kiállítása. 2016. febr. 9.–márc. 15. <http://www.mke.hu/fotomodell/bevezeto.html>.
31. Szőke 1992; *Time Stands Still: Muybridge and the Instantaneous Photography Movement*. Exhibition catalogue, Iris & B. Gerald Cantor Center for Visual Arts at Stanford University. Ed. Prodder, Phillip. Palo Alto, California, 2003, 165–166.
32. Weisberg–Rauzier 2010, 42.
33. Uo., 31–32.
34. Weisberg a következő magyar műveket válogatta be az *Illusions of Reality* címmel rendezett, a nemzetközi naturalizmust bemutató kiállításába: Csók István: *Szénagyűjtők* (169.), Csók István: *Úrvacsora. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre* (200.), Pataky László: *Vallatás* (198.), Ferenczy Károly: *Kavicsot dobáló fiúk* (208.). Illusions kat. 2010.
35. E. Csorba 1998, 186.
36. Révész 2011.
37. Weisberg–Rauzier 2010; E. Csorba 1998, 185. A festők fotóhasználatának feldolgozatlanságát érinti Galavics Géza tanulmánya, amely Csontváry Vihar a Hortobágyon című képének keletkezéstörténetét tárja fel, számos információval a fotónak a festészetben betöltött szerepére vonatkozóan. Galavics 2005, 55–58.
38. Ondrejčková 2003.
39. E. Csorba 1998, 185.
40. A piktorializmusról részletesen: Baki 2012, 10–19.
41. Albertini 2012, 53–56.
42. Kittler 2005, 145. Walter Benjamin híres auratanulmányában a litográfiában találta meg a technikai sokszorosítás korának alapját. Benjamin W. 1969.
43. Peters 2012. A magyar gyakorlatról: Beke L. 1981, 157., 159.; Demeter 1998; Révész 2015, 197–208.
44. Blanc, Charles: *Grammaire des arts du dessin*. Paris, 1876, 620., 646., 658.
45. Idézi Koschatzky 1975, 32. Vö. Földi 2013, 28–29.

46. A művészgrafika kibontakozásáról 1890–1914 között Magyarországon: Földi 2013. A továbbiakban következő grafikusokról is ott olvasható részletes pályáismertetés.
47. Rippl-Rónai 1884-től tanult rézkarcolni a müncheni akadémián, és 1887-ben az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat rézkarcolásra nyújtott 500 forintos ösztöndíjával tudott Párizsba utazni. Földi 2013, 62.
48. Paczka Kornéliáról legutóbb: Clarke, Jay A.: Cornelia Paczka-Wagner: Representing the Symbolic Self. *Cantor Arts Center Journal*, VII. 2011. No. 201. 77–91. A festőnőről Max Klinger 1892-ben háromnegyed alakos arcképet készített, tájképi háttér előtt (Portrét Cornelia Paczka-Wagner. Kunstforum Ostdeutsche Galerie, Regensburg).
49. Az olasz költő fenséges tájba helyezett, látomásos portréja fontos képi hozzájárulás a 19. század fordulóján széles irodalmi és képzőművészeti körben zajló magyarországi Dante-kultuszhoz. Vö. Király 2016a. Paczka Ferenc *Dantéjáról*: 236–237.
50. Rippl-Rónai és a litográfia: Bajkay 1998; Földi 1998; Földi 2013, 148–157.
51. Vaszary tervezői tevékenységéről: Földi 2007a, 111–120.
52. Olgayról: Zsákovic 2002; Földi–Zsákovic 2014; Földi 2013, 130–141.
53. A tervből nem született nyomtatott plakát. Reprodukálva *Magyar Iparművészet*, I. 1897. 4. sz. 164.
54. Rippl-Rónai József levele öccséhez, Ödönhöz. Neuilly, 1899. jún. 25. Közli Ivánfyne Balogh 1964, 269. Vaszary plakátművészetéről: Földi 2007a, 111–119.
55. A művészi plakát kezdeteiről Magyarországon Povázai 1986; Bakos 2007; Földi 1998; Földi 1998a.
56. A reprodukció szerepéről: Jobling 1996; Révész 2004, 11–53., 16–18.; továbbá a reprodukív grafikáról: Földi 2013, 53–63.
57. A külföldi terminológiában jól elkülönül a kétféle fametsző technika. A lapmetszet, vagyis a 15. század óta ismert technika neve Holzschnitt, gravure sur bois, woodcut, míg a Bewick-féle harántmetszés neve Holzstich, xylographie, wood engraving. A magyar terminológia nem tesz valódi különbséget, mindkettőre alkalmazták a fametszet kifejezést. A harántmetszetet a korszakban a francia szóhasználat nyomán nevezték xilográfának. Kötetünkben harántmetszetnek nevezzük.
58. A magyar fametszés 19. századi történetéről nagy összefoglaló monográfia nem született. Kisebb írások Czakó 1902, 510–513.; valamint Novák László: *A nyomdászat története*. I–VII. (V.) Budapest, 1928–1929. Továbbá Földi 2013, 56–58., 107–108. A fametszés és az újságillusztráció kapcsolatáról lásd Ország Tükre kat. 2012. A sajtóképekről és bőséges technikai adatokkal a témában: Révész 2015.
59. A reprodukív harántmetszésről: Földi 2013, 56–58.; Révész 2015, 188–197.
60. Morelliről lásd Földi 2013, 56–58.; Czakó 1902, 512–513.; N.: Morelli Gusztáv. *Művészet*, VIII. 1909. 3. sz. 187–191.; N. N.: Morelli Gusztáv (1848–1909). *Magyar Iparművészet*, XII. 1909. 2. sz. 77–78.; Olgay Viktor: Morelli Gusztáv 1848–1909. In Várdai Szilárd (szerk.): *Az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola Évkönyve az 1908–1909. tanévről*. Budapest, 1909, 3–8.
61. Morelli tanszékeinek történetét összefoglalja Zsákovic 2002, 251–267.; valamint Földi 2013, 107–110.
62. A Morelli-féle oktatás technikai menetrendjéhez: Varga Nándor Lajos: *A fametszet*. Budapest, 1940, 96–98.
63. A rézmetszés történetéről Magyarországon: Pataky 1951.
64. Doby Jenőről lásd Czakó 1902, 513–514.; Felvinczi Takács Zoltán: Doby Jenő. *Művészet*, VII. 1908. 6. sz. 355–366.; N. N.: Doby Jenő. *Művészet*, VI. 1907. 4. sz. 267.; Pataky 1951, 100–101.; Földi 2013, 58–59.
65. Pataky 1951, 100–101.
66. Doby rézmetsző szakosztályáról: Földi 2013, 110–112. A tanszék előzményeiről: Zsákovic 2002, 252–253.
67. Földi 2013, 111.
68. A műlapokról: Sinkó 1995a, 240–241.; Földi 2013, 59–61. A Pesti Műegylet által kiadott műlapok jegyzéke: Szvoboda Dománsszky 2016, 197–199. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat album- és műlapjainak felsorolása: Szmrecsányi 1911, 152–155.; Sinkó 1995a, 259–261.
69. A folyóiratok jutalomképeinek felsorolása 1850 és kb. 1870 között: Révész 2015, 397–412.
70. Szmrecsányi 1911, 107.
71. Sinkó 1995a, 241.
72. Rézkarcolt műlapok: 1863-ban Doby Jenő, 1864-ben és 1866-ban Marastoni József, fotográfia: 1868-ban Simonyi Antal.
73. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat levele Keleti Gusztávnak, é. n. [1883], Magyar Képzőművészeti Egyetem Irattára, Iktatás nélküli vegyes iratok 1874–1955, MTA BTK MI Adattár, C-I-1/72. 1–2. Közli Zsákovic 2002, 252–253.
74. Mezei O. 1975, 40.
75. A műlapok áttekintésekor kiderül, hogy 1884 előtt is készültek Doby Jenő és mások által rézbe átültetett lapok, a kivitelezésük helyét nem jelölik, de ezek szerint jobbára Bécsben nyomták őket. Továbbá több heliogravúrban (fénynyomat) reprodukált műlap is készült 1882-től, sőt nyilván technikai kísérletezésésképpen 1868-ban Székely Bertalan *Az özvegy* című festményét fénykép formájában sokszorosították. Sz. M. [Szmrecsányi Miklós]: *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat műlapjai*. *Művészet*, X. 1911. 3. sz. 152–155.
76. Az illusztrációkutatás mind az irodalom, mind a művészettörténet határterületének számít: az illusztráció szövegreferenciális mivoltában is képes autonóm műként funkcionálni, s az ezredforduló kutatásaiban sem eldöntött, hogy mely vonatkozása erősebb. Talán többek között éppen ez a fő oka annak, hogy művészettörténeti szempontú feldolgozása, sőt a konkrét műtárgyállomány összegyűjtése sem kezdődött még el. A legutóbbi időkben Varga Emőke és Hessky Orsolya foglalkozott illusztrációval. Varga E. 2012; Hessky 2015.
77. A rézmetszetes folyóirat-illusztrációról lásd Vayerné Zibolen 1980; Hessky 2015, 65–77.
78. Zichy kat. 2007, 124–126. Zichy illusztrációiról: Révész 2001; *Az ember tragédiájához* készült illusztrációk: Zichy kat. 2001, 129–130.; Petőfi-illusztrációk: Zichy kat. 2001, 141–142.; *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen* című kötet számára készült illusztrációk: Zichy kat. 2001, 147–148.; *Faust*-illusztrációk: Zichy kat. 2001, 151–152.; Gellér 2007a.
79. *Honvédalbum – A Szabadságharc emlékalbuma 1848–1849* (1868, Szerkeszté Szokoly Viktor) (ritka hadtörténeti könyv). Kiadta és nyomtatta: Emich Gusztáv, magy. akadémiai nyomdász, Pest, 1868.
80. *Petőfi Sándor Összes költeményei 1874*. Budapest, 1874. Hazai művészek rajzaival díszített képes díszkiadás. *Deák-Album. Emlékönyv*. Budapest, 1876.
81. Zichy kat. 2007, 165.; az Arany-illusztrációkról: Révész 2001.
82. N.N.: (Zichy Mihály Arany albuma). *Budapesti Hirlap*, XVIII. 1898. (dec. 17.) 348. sz. 8.
83. Uo.
84. Legány Dezső: *Liszt Ferenc Magyarországon 1869–1873*. Budapest, 1976, 165–189.

85. Liszt és Beethoven kat. 2003, 29.
86. Ez már idősebb Plinius Lüszipposz-életrajzában is felbukkant. A történetet Ghiberti és nyomában Vasari Giotto életrajzához adaptálta, majd más biográfia is átvették. Lásd Kris–Kurz 1981, 13–38.
87. Ramann 1882, 51.
88. Walker, Alan: *Liszt Ferenc 3. Az utolsó évek (1861–1886)*. Ford. Fejérvári Boldizsár. Budapest, 2003, 388.
89. Az első taps joga mindig az uralkodóé volt; ez ezen a koncerten sem volt másként. Watzatka Ágnes: *Liszt Ferenc a Vigadó színpadán*. Budapest, 2014, 109–112.
90. Watzatka Ágnes: *Liszt Ferenc a Vigadó színpadán*. Budapest, 2014, 65–74.
91. Ugyanez a helyzet a pesti vigadóbeli „utolsó” koncerttel is, mely után többször fellépett még.
92. D’Ortigue 2006, 313.
93. Walker, Alan: Beethoven’s Weihkekuss Revisited. In Walker 2005, 3–5.
94. D’Ortigue 2006, 325.
95. Liszt Berliozhoz. San Rossore, 1839. okt. 2. *Franz Liszt: An Artist’s Journey. Lettres d’un bachelier és musique: 1835–1841*. Translated and annotated by Suttoni, Charles. Chicago and London, 1989, 183–190.
96. Walker 2005, 5.
97. Uo., 8–9.
98. Knittel 2003.
99. Wagner, Richard: *Egy német muzsikus Párizsban*. Ford. Cserna Andor – Lenkei Júlia. Budapest, 2001.
100. *Neue Freie Presse*, 1898. júl. 7. A teljes szöveget közli Walker 2005, 106–107. Lásd még Knittel 2003, 19.
101. Walker, bízva Liszt szavahihetőségében, a Weihkekussnak ezt a változatát hitelesnek tartja, a koncertverziót pedig nem. Walker kritikájához Keiler, Allan: Liszt and Beethoven: The Creation of a Personal Myth. *19th Century Music*, XII. 1988. No. 2. 116–131.; uő: Liszt Research and Walker’s Liszt. *The Musical Quarterly*, LXX. 1984. No. 3. 374–403. Keiler a Weihkekuss egyik verzióját sem fogadja el történetileg hitelesnek.
102. Nohl, Ludwig: Beethoven, Liszt, Wagner. Ein Bild der Kunstbewegung unseres Jahrhunderts. Wien, 1874. Idézi Liszt és Beethoven kat. 2003, 120.
103. Ramann 1882, 70.
104. Uo., 25.
105. Keleti K. 1886, 282.
106. E mediális fordulat jelei már az előző évtizedekben megfigyelhetők a képes sajtó történetében, ahol az egyre nagyobb számban megjelenő grafikai illusztrációk áttérését a sokszorosított fényképekre csak a technikai korlátok akadályozták az 1870–1880-as évekig. A hazai és külföldi képek iránti igény és a fényképek alapján áttüreltetett grafikákkal történő kísérletezés már egyértelműen jelen volt és beépült a sajtó gyakorlatába. Tomsics 2013; Révész 2015, 151–387. Lásd még Baki 2011.
107. 1871 után történt meg az áttérés a kollódiomos üveglemez, ún. nedves eljárásról (F. Scott Archer, 1851) a Richard Maddox nevéhez fűződő, előrecsomagolt, brómeziüst szárazlemezek használatára, és az ezüst-nitrát hordozóanyagának számító, könnyen gyulladó lógyapotot (kollódium) felváltotta a zselatin. Gotthard Jenő összefoglalását a fotográfiai sokszorosításról lásd Gotthard Jenő: *A fotográfia gyakorlata és alkalmazása tudományos czélokra*. Budapest, 1890, 151–171.
108. Fejős I. 1958; Simon 2000.
109. Branczik–Demeter 2007.
110. Tomsics 2007.
111. Farkas–Papp 2007; R. Várkonyi 2003.
112. FOTO/MODELL kat. 2016.
113. *The Boydell Gallery Collection of Engravings Illustrating the Dramatic Works of Shakespeare*. Edited by the Artists of Great Britain Reproduced from the Originals in Permanent Woodbury-type by Vincent Brooks, Day, and Son. London, 1874. A 17 × 12,5 cm-es album 96 képet tartalmaz.
114. Keleti Gusztáv: *Az Eszterházy-képtár eredeti fényképekben*. Pest, 1871. (Holzhausen Adolf ny., Bécs) Folio. Egyetlen kiadás. Az eredeti fényképes reprodukciókat Simonyi Antal készítette.
115. Várdai Szilárd (szerk.): *A M. Kir. Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezde könyvtárának czímjegyzéke*. Budapest, 1885; *A M. Kir. Országos Mintarajzkiskola és Rajztanárképző könyvtárának czímjegyzéke*. Budapest, 1900; L. Baji–Varga 1999; Bán 2002. FOTO/MODELL kat. 2016.
116. *Fényképészeti Értesítő*, IV. 1896. 15. sz. 214–215.
117. Beke–Cs. Plank 2006; Borsos 1974, 29–33.
118. Henszlmann Imre: Párhuzam az ó és újkor művészeti nézetek és nevelések közt, különös tekintettel a művészeti fejlődésre Magyarországon. Pest, 1841. In Tímár 1990, 111–112.; Beke L. 1990.
119. Farbakyné Deklava 2015, 270.
120. Borsos 1970, 53.; Henszlmann Imre: *A bécsi 1873. évi világ-tárlatok magyarországi kedvelőinek régészeti osztálya*. (Tíz tábla és 277 fametszet) Budapest, 1875/76. 79.
121. Székely 2012, 78.; Lugosi-Lugo 2002, 020.
122. Lugosi-Lugo 2002, 019, 026.; MKE KLMGY, Fényképalbum, ltsz. 975.
123. A fényképészszakma 19. századi helyzetéről lásd Szilágyi 1996, 299–318.
124. Székely Bertalan: Festészet és fényképelés. *Koszorú*, I. (I. félév) 1863. (máj. 31.) 22. sz. 505–510.; Barabás Miklós: Festészet és fényképelés. *Koszorú*, I. 1863. 26. sz. 612–616.
125. 1884. évi XVI. törvénycikk a szerzői jogról. VI. fejezet. Fényképek.
126. *Fényképészeti Lapok*. Havi közlöny. Szerkeszti és kiadja: Veress Ferencz. Kolozsvárott, 1882–1888.
127. *Fényképészeti Lapok*, I. 1882. 1. sz. 1–2. Az intézményesített érdekérvényesítés színvonalá annyira kezdetleges szinten állt, hogy még 1896-ban is legfeljebb csak százötvenen olvasták a folyóiratot. Kankowsky 1942, 21.
128. Albertini 1987, 29–46.
129. Sárfy Aladár: A fényképészet esztetikája. *Magyar Fényképészek Lapja*, III. 1899. 218–220., 242–244., 266–267.; *Magyar Fényképészek Lapja*, V. 1901. 2–4., 29–31., 53–56., 81–84., 109–111., 133–135., 157–160., 209–210., 233–235., 257–259.; *Fotóművészet*, 1977, 1–4. sz. 145–146. *A Magyar Fényképészek Lapja* 1897 és 1904 között működött. Vö. Baki 2011, 24.
130. A témáról lásd Farkas Zs. 2005.
131. Simonyi kat. 1992, 68–79.; Karlovits, Károly: Early Photography in Eastern Europe Hungary. *History of Photography*, II. 1978. No. 1. 55–56., 60.
132. Nagy Zita: Festett hátterek Barabás fotográfiáin. (Kézirat) Elhangzott: Konferencia Barabás Miklós születésének 200. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteményében. 2010. nov. 15–16.
133. Farkas Zs. 2009, 174–234.
134. Stemlerné Balog 2009, 95–96.; Kreilshaim 1998, 16–18.; Lyka 1942. (2. kiadás: Budapest, 1982); *Képzőművészet és fotográfia* kat. 1979; Beke L. 1981, 156–163.; Sz. Kürti 2004.
135. Szőke 1992, 5–33., 102–106.; Székely kat. 2005, 17., 19–34.

136. Veress Ferenc: Művelési pangás fényképészetünk terén. *Fényképészeti Lapok*, VII. 1888. 8. sz. 170–172.
137. Varga K. 1997.
138. *Vasárnapi Ujság*, LIII. 1896. (jan. 19.) 3. sz. 41. A röntgenképek magyarországi recepciójáról: Peternák 2015.
139. Kincses 2006, 25–26.
140. Dr. Sárffy Aladár: A fényképészet aestheticaja. V. A műterem elrendezés és a bánásmód. *Fényképészeti Lapok*, VI. 1887. 4. sz. 69.
141. Hadik 2001.
142. Szakács M. 1997; Cs. Plank 1997; Miklósi-Sikes 2001; *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara jelentése a kézmű-, és gyáriparról*. Budapest, 1877, 92–93.
143. Az építési iratokban olyan építőmesterek, építészek és művészek nevét találjuk, mint Ybl Miklós, Lotz Károly, Diesher József, Hild Károly, Knabe Ignác, Pán József, Limburszky József és Wieser Gyula. Lásd Hidvégi Violetta: *Pest város Építő Bizottmányának iratai repertórium a I–III*. Budapest, 2001; *Az első fényírdák Pest-Budán*. Kiállítás, Magyar Tudományos Akadémia, Művészeti Gyűjtemény. Kurátorok: Csengel Plank Ibolya – Hidvégi Violetta. 2008. jún. 6.–júl. 25.
144. *Pesti Napló*, XIII. 1862. (jún. 6.) 3696. sz. 130.
145. Az épített fényírdák történetében természetesen, hogy először a kialakulásuk időszakát jelentő 1850–1870-es évek, illetve a hatalmas ütemben fejlődő, egyesített főváros műtermei a legszembetűnőbbek, de ez nem azt jelenti, hogy a vidéki városokban és más országrészekben ne lettek volna fényképészeti műtermek. Ezek feldolgozása az elmúlt években számos új eredményt hozott. B. Horváth 1978; Somorjai 1993; Miklósi-Sikes 2001; Németh F. 2002; T. Knotik 2009.
146. Szilágyi G. 1996, 227.
147. Csengel-Plank 2009, 191–218.
148. 1856-ban jelenteti meg a *Tanulmányok az egyetemes világipar templomából* című publikációját a világhiállításról, a fotográfia helyzetéről és jövőjéről. Lásd Simonyi Antal: *Tanulmányok az egyetemes világipar templomából*. Páris, 1855; Simonyi kat. 1992, 88–124.
149. Simonyi fényírdáinak ismertetése: Simonyi kat. 1992, 68–79.
150. L. Baji 2002, 30.; L. Baji 2002a, 57.
151. Szilágyi G. 1996, 173. Lásd még a keretes írást Vánca Emmáról.
152. Szilágyi G. 1996, 251.; *Buda-Pesti horizont*. Kiállítás. Rendezte Demeter Zsuzsa. BTM Kiscelli Múzeum, 2012. szept. 20. – dec. 2.; Kincses–Sándor 1998, 109–113., 169–171.
153. Tomsics 2015.
154. A falusi ünnepélyt ábrázoló 3 × 1,5 m-es alkotás az 1900-as párizsi világhiállításán Grand prix-t nyert. L. Baji 2002, 53–54.
155. A képek ismertetését lásd L. Baji 2002, 55–62.
156. Bognár–Felvinczi 2006.
157. Szakács M. 1985, 5–94.; Szakács M. 1986, 5–69.; Gátiné Pásztor 1964, 9–13.
158. Pilišny Béla: *A magyar Országház, Steindl Imre alkotása*. Budapest, [é. n.]. A fénynyomatokat, kromotípiákat, autotípkliésket és fényképfelvételeket Divald Károly készítette; *Steindl Imre album*. 1899. 131 db 10 × 15 cm-es portré az Országház építésében részt vett művészekről és iparos mesterekről. Az album az Országgyűlési Múzeumban található.
159. Farkas Zs. 2010, 4.
160. Az albumról bővebben lásd Farkas Zs. 2014.
161. Szilágyi G. 1996, 233–240.; Fogarasi 2004.
162. L. Baji 2002b, 41–76.
163. *Vasárnapi Ujság*, XXXV. 1888. 14. sz. 190., 227.; Borovi 2012, 2.
164. A fotográfia megjelenése a magyar sajtóban. Demeter 1998; Baki 2011, 45. Az illusztrált sajtó fotóanyagának feldolgozása még a legelején tart, és a *Vasárnapi Ujság*on kívül gyakorlatilag egyetlen folyóirat komplex feldolgozása sem történt meg. Baki 2005.
165. Ács 1999, 261–284.
166. Divald Kornél is megörökítette naplófeljegyzéseiben az egyik vizsontagságos útjukat Eperjesről a gerlachfalvi csúcs felé; Divald Kornél 1891-es naplójából idézi Cs. Plank 1993, 40–41.; Kreilshheim 1998, 19–20. (Első közlés 1941.)
167. Divald Károly: *Az aggteleki cseppkőbarlang*. Szövegét írta: Siegmeth Károly. Németből fordította: Raisz Gedeon. Eperjes, 1890. Divald Károly és Fia új módszer szerint készült eredeti fénynyomat-ábrával. Eperjes, a műintézet tulajdon kiadása. 1890.
168. Cs. Plank–Kolta–Vannai 1993, 23–24.
169. Uo., 24–31.
170. 1890-ben, vállalkozásának harmincéves jubileumán adta át fiainak cége vezetését. Lajos az eperjesi, Károly a budapesti Divald műintézetet, Adolf pedig a bártfafürdői műtermet vitte tovább.
171. Bardoly–Cs. Plank 1999, 66–125.
172. Kincses 1993; Cs. Lengyel 1993.
173. Gábor 1998, 150.
174. A fényképek alapján szívesen dolgozó építészek közé tartozott Schickedanz Albert, aki a Nagymező utcát ábrázoló, második díjat nyert festménye készítésekor egy Klösz-fotográfiát használt fel. Gábor 1998, 152–153.; Schickedanz kat. 1996, 247.
175. Alkotása nem maradt fenn, de a kiállítás katalógusának szövege képet ad a vállalkozás nagyságrendjéről: „Az Andrássy-út a fővárosnak első szabályozott útja. Az 1870: X. törvényzikk következtében épült. [...] Maga az úttest 1876. aug. 20-án adatott át a közfoglalomnak s ezen év végéig 40 új ház építettett fel. Az Andrássy-út, egy octogon és egy köröndtér által megszakítva, a váci-körüttől a városligetig vezet. [...] Jelenleg 124 ház áll rajta s a még üresen maradt két telken is megkezdtek már az építést. A kiállított KLÖSZ által készített fényképsorozat az egész Andrássy-út panorámáját a természetet 1/100 nagyságában ábrázolja, továbbá a benyiló utcákat is távlataik szerint.” A festők közül az Andrássy út témáját csak Tölgyessy Artúr tájképfestő választotta. Gábor 1998, 252.
176. Klösz György 1875-től a Ferencsek Bazárjának épületében – Hatvani utca 1. szám – dolgozott, majd 1888-ban alakította ki a négyszintes, 38 helyiségből álló, fotósokszorosításra alkalmas műtermet, szintén a Hatvani utcában. Nyomdával kombinált műintézetét 1894–1896 között építette ki a Városligeti fasor 49. szám alatt.
177. Jalsovszky–Tomsics 1996; Branczik–Demeter 2007; Nagy Z. 2009.
178. Lugosi-Lugo 2002, 021–024., 043–044., 054–60.
179. Lugosi-Lugo 2002, 080–081.
180. Farkas–Papp 2007, 201–214.
181. Pulszky Károly – Radisics Jenő: *Az ötvösség remekei a magyar történeti ötvösműkiállításán*. II. kötet. 1885. (Az esztergomi székesegyház kincstára) 121–131.; Zsilinszky Zsófia: *A műtárgy-fényképezés korai képviselője: Beszédes Sándor császári és királyi udvari fényképész*. Konferencia-előadás. „El nem veszett, de megtalált képek”. *Roger Fenton (1819–1869) és kora Magyarországon*. http://www.mafot.hu/zsilinszky_zsofia-beszedes_sandor.html; *Beszédes képek – válogatás. Beszédes Sándor (1831–1889)*. Kiállítás, Magyar Fotográfiai Múzeum. 2015. nov. 27. – 2016. febr. 28. Rendezte Zsilinszky Zsófia.
182. Baróti 1997, 85–86.

183. Uo., 83., 90.
184. Vörös 2012, 5–15.
185. Kolta 2000, 101–113.
186. Galavics 2005.
187. Kincses 2006a, 39., 44–47., 90–99., 117–120., 130.; Halász Ágost: *Amateur fényképrók. Fényképzési Közlöny*, I. 1886. 3. sz. 24–25.; P [Paschka Gyula]: *A műkedvelő fényképész feladata. Fényképzési Közlöny*, IV. 1889. 3. sz. 34–35.
188. Simon 2000, 81–82. Az amatőrmozgalmak hatásainak kiegyenlítésére és saját érdekképviseletükre a szakfényképészek is saját lapot hoztak létre 1897-ben, a *Magyar Fényképezés Lapját*.
189. Bakó 2012, 10–66.; Albertini 2012, 53–60.; Cartier-Bresson–Kincses 2001.
190. Lyka 1906.
191. Tomsics 2009, 392.
192. Szilágyi G. 1996, 280–283.; Lux Ferenc Calderoni és Társa Váci utcai házából, ugyanaból a szögből fényképezte a király érkezését és távozását Koller műtermébe. *Vasárnapi Ujság*, XXXV. 1888. 14. sz. 190., 227.
193. Fábri Anna: *Mi ez a valósághoz képest? Kérdések és válaszok Jókai, Mikszáth és Krúdy olvasása közben*. Budapest, 2013; Fábri 2010, 3–14.
194. Dr. Keleti Károly: *A Budapesti 1885-ki Országos Állandó Kiállítás Főjelentése*. Általános rész. I. kötet. Budapest, 1886, 9., 278–283. Divald Károly magashegy-i tájképei ugyanazon a rendezvényen műtárgyként voltak láthatók a hasonló tematikájú képzőművészeti alkotásokkal együtt, a Fürdő Pavilon oldalfalainak dekorálásakor pedig szintén az ő tájképeit használta fel mintaképként a dekorálással megbízott bécsi díszítőfestő cég. Uo., 46.
195. Varga K. 1997, 133–144.
196. Matlekovics Sándor (szerk.): *Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredményei*. III. kötet. Budapest, 1897, 366.; Varga K. 1997, 137.
197. Istvánffy Gyula: *A diósgyőr-hámori völgy (8 képpel s 1 tervrajzzal). Turisták Lapja*, III. Budapest, 1891, 65–77. Új nyaraló-telep hazánkban – Diósgyőr-Hámori völgy és vidéke. *Vasárnapi Ujság*, XXXVIII. 1891. (márc. 1.) 9. sz. 133–137.
198. *Turisták Lapja*, III. Budapest, 1891, 269.
199. A Vánca családról áttekintést ad Verrasztó 2007; Tarczai 1993.
200. Heksch, Alexander: *A Hartlebens Illustrierte Führer*. Wiener Stadtarchiv, Kronprinzenwerk, Sch. 1. Saison, 1883.
201. Petschar, Hans: *Das Kronprinzenwerk*. In Petschar 2011, 155.
202. Fritsch 2010, 14–15.
203. Fritsch 2010, 14. „Annak ábrázolása, milyenek vagyunk; mit jelentünk saját magunk és a világ számára. Bebizonyítani, hogy a Monarchia nem véletlen képződmény, hanem szükségszerűség. A benne élők különbözősége nem a gyengeségből fakad (Svájc). Életre valóság és élethivatás.”
204. Rudolf trónörökös főherceg megnyitóbeszéde „Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben” magyar szerkesztő-bizottságának 1884. évi december 8-án tartott ülésén. In *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képekben. Felső-Ausztria és Salzburg*, Budapest, 1889, 610.
205. Ezt a sokrétű funkciót a vállalkozásnak „valódi népkönyv”-ként kellett betöltenie. Rudolf úgy tekintett a nyelvükben, szokásaikban, történelmi fejlődésükben eltérő népcsoportokra, mint amelyeknek a sajátosságai és egymással való összehasonlíthatóságuk a „népisme” – a néprajz – alapján felderíthető. Erről lásd Fejős Z. 2010a, 293–294.
206. A német nyelvű levelezések és más dokumentumok a bécsi Stadtarchivban mindenki számára hozzáférhetők, a magyar anyag a VKM-iratokkal együtt elpusztult.
207. Az egymást követő kötetek: Bevezető kötet, Bécs és Alsó-Ausztria, Magyarország általános ismertetése, Felső-Ausztria és Salzburg, Stiria, Karintia és Krajna, Alföld, Tengermellék és Dalmácia, Budapest és Fiume, Vorarlberg és Tirol, Csehország I, II, Dunántúl, Morvaország és Szilézia, Felső-Magyarország I, Galícia, Bukovina, Felső-Magyarország II, Bosznia és Hercegovina, Dél-Kelet-Magyarország: Erdély, Horvát-Szlavonország. E 21 kötet megjelent magyar nyelven is, további három már csak németül.
208. Idézi Gángó Gábor: *Jókai Mór és Rudolf trónörökös barátsága. Irodalomtörténet (Új Folyam)*, XXXIV. 2003. 3. sz. 380–396., 385–386.
209. Elsősorban osztrák részről, a legjelentősebbek: Zintzen 1999; Fritsch 2010; Petschar 2011.
210. Az egy-egy kötethez tartozó utolsó füzethez olyan lapot is csatoltak, amelyet a kötet címlapjaként használhattak fel. A szintén mellékelt olcsó, szürke borító mellett közepes árú zöld, illetve ún. luxus kiadású, arannyal díszített vörös bőrkötés is létezett.
211. 432 szerzőtől összesen 587 tanulmány, illetve 264 művésztől 4529 illusztráció jelent meg a kiadássorozat majdnem húsz éve alatt.
212. A xilográfia – németül Holzstich – nem azonos a fametszettel; a magyar nyelvben nincs pontos megfelelője, mert a fametszet kifejezés nem tesz különbséget a Holzstich és a Holzschnitt között. A 18. század végén feltalált sokszorosító technikával sokkal alaposabb, részletesebb ábrázolásmód vált lehetővé. Vö. Hanebutt-Benz, Eva-Maria: *Studien zum deutschen Holzstich im 19. Jahrhundert*. Frankfurt a. M., 1984.
213. Révész 2015.
214. Fritsch 2010, 101.; Petschar 2011, 157.
215. *Länder und Menschen vor der Jahrhundertwende*. Ausstellungskatalog, Österreichische Nationalbibliothek. Hrsg. Pauer, Hans. Wien, 1969.
216. További tagjai: Benczúr Gyula, báró Harkányi Frigyes, Hegedűs Sándor, Mészöly Géza, Péchy Imre, Pulszky Károly, Szalay Imre, Wekerle Sándor, Feszty Árpád, Vágó Pál és Roskovics Ignác. Érdekesség, hogy az osztrák Künstler-Comitee lényegesen kevesebb tagból állt, és művészeket csak alkalmilag, közvetlen megbízás esetén hívtak meg.
217. A magyar kötetekben részt vevő művészek teljes felsorolására nincs lehetőség, egy válogatott névsor azonban tükrözi a szerkesztőség teljességre való törekvését. Eszerint: Aggházy Gyula, Barabás Miklós, Benczúr Béla, Benczúr Gyula, Cserna Károly, Deák-Ébner Lajos, Dörre Tivadar, Feszty Árpád, Greguss János, Gyárfás Jenő, Hány Gyula, Jantyi Máttyás, Keleti Gusztáv, Kimnach László, Liezen-Mayer Sándor, Ligeti Antal, Magyar Mannheimer Gusztáv, Mednyánszky László, Mészöly Géza, Munkácsy Mihály, Nádler Róbert, Pataky László, Rauscher Lajos, Roskovics Ignác, Spányi Béla, Székely Bertalan, Tölgyessy Artúr, Vágó Pál, Wagner Sándor, Zichy Mihály.
218. Vayer 1938, 10.
219. Fritsch 2010, 14–15.
220. Cennerné Wilhelmb 1981, 62.
221. Cennerné Wilhelmb 1981; Hessky 2005.

Millennium

1. Székely 2012.
2. Vadas 1996, 4. Az Országház művészeti örökségéről újabban Cieger 2015.
3. Németh L. 1993, 17.
4. Vadas 1996, 7.
5. Sinkó, 1996, 135., 43. jegyzet.
6. Sinkó 1993, 134.
7. Vadas 1996, 4–5.
8. Sinkó 1993, 134.
9. Vadas 1996, 8. és 50. jegyzet.
10. Sinkó 1993, 132.
11. Veszprémi 2010a, 300–303.
12. Varga B. 2017, 32.
13. Czobor Béla: *Az 1879-ik évi székesfehérvári országos mű-, ipar-, termény- és állatkiállítás Bíráló Bizottsága által megítélt kitüntetések lajstroma*. Székesfehérvár, 1879.
14. Róka 2010, 201–205.
15. A városok szerinti, ezredévi emlékműállításokhoz lásd Varga B. 2017, 44–137.
16. Sinkó 1993, 142.
17. Uo.
18. Hessky 2009, 25.
19. Uo., 28.
20. Than festménye egy *Honfoglalás* című triptichon középső része volt. A seregével fehér lován, hatalmas síkságra bevonuló Árpád alakját két jelenet, a *Vérszerződés* és *A szlávok hódolata fogta volna közre*, ám ezek sosem készültek el. Vázlata 1889-ben a Múcsarnok téli kiállításán már látható volt, nagyobb méretben pedig az ezredévi kiállítás alkalmából. Than még ugyanebben az évben – lemondva a Nemzeti Múzeumban viselt képtárőri állásáról – Triesztbe költözött. Az *Árpád az ország határán* a festő végakaratára szerint Óbecse községre szállt, ahol csupán néhány évtizedig a városháza nagytermet díszítette. 1918-ban elpusztult. Fotókkal együtt közli Kalapis Zoltán: *Árpád az ország határán. Híd, LXI. 1997. (febr.–ápr.) 140–142.*
21. Ma a zombori városháza dísztermében.
22. Ma a szabadkai Városi Múzeum gyűjteményében.
23. Bernáth 1993, 173.
24. Horváth M. 1862, 405–406.
25. Az ünnepség esemény-, illetve a Benczúr-kép keletkezéstörténetét részletes elemzéssel és irodalommal lásd Bellák Gábortól. In *Történelem – kép kat. 2000, 644–646. Az állami vásárlások összefüggésében* vö. Aranyérmek kat. 1995, 380–381.
26. Későbbi katalógusa: Majláth Béla (szerk.): *A történelmi kiállítás kalauza*. Budapest, 1886.
27. Több ezek közül lappang. Az SZM–MNG egy olajváltozattal (ltsz. 78.27.) és egy grafikával (ltsz. 1955–5343) rendelkezik. Vö. *Történelem – kép kat. 2000, 644.*
28. Ezt már 1897-ben. A kép eltűnt a két világháború között. Vö. *Történelem – kép kat. 2000, 644.*
29. Horváth M. 1862, 406–407.
30. A „Ceremonienbild” és az „Ereignisbild” fogalmaihoz vö. Burckhardt, Jacob: *Die Kunst der Renaissance in Italien. Die Malerei nach Inhalt und Aufgaben – Randglossen zur Sculptur der Renaissance*. I. München–Schwabe–Basel, 2006, 332–334. (Kritische Gesamtausgabe. Bd. 16.); Büttner, Frank – Gotttang, Andrea: *Einführung in die Ikonographie. Wege zur Deutung von Bildinhalten*. München, 2006, 208–209.
31. Vö. *Történelem – kép kat. 2000, 646.*
32. „Magyarországon először történt kísérlet arra, hogy egy adott történelmi korszakot tárgyak és dokumentumok múzeumi kiállításával dolgozzanak föl, s tegyenek a közönség számára is átélhetővé” – mutat rá Bellák Gábor a rendezvény kommunikációtörténeti jelentőségére. Lásd *Történelem – kép kat. 2000, 646.*
33. Szilágyi Sándor: *Benczúr Gyula Budavár visszavétele 1686-ban* című festményéhez magyarázatul. Budapest, 1896.
34. Utóbbira példa: *Másolat Benczúr Gyula Budavár visszavétele a töröktől 1686-ban című festményéről*. Pannonhalma, Főapátsági Gyűjtemények, ltsz. 2712.
35. A millenniumi rendezvények és létesítmények sora mögött az 1896. évi VII. törvénycikk áll, amely „a honalapítás évezredes emlékének törvénybe iktatásáról” rendelkezik. Ennek 1. §-a szerint „A magyar szent korona országainak törvényhozása vallásos áhitattal ad hálát az isteni gondviselésnek, hogy az Árpád és vitéz hadai által megalapított hazát oltalmába fogadta, fejedelmeit bölcseséggel, népét erővel és önfeláldozó hazaszeretettel megáldotta, és az országot jó és balsorsban segítve, annak lételét ezer éven át sok viszontagság között is fentartotta.” A törvényt 1896. máj. 14-én szentesítették és máj. 31-én hirdették ki. *Belügyi Közlöny*, I. 1896. (jún. 1.) 3. sz. 62.; *Budapesti Közlöny*, XXX. 1896. (jún. 2.) 128. sz. 1.
36. Gábor 1983, 204.
37. Liber 1934, 356.
38. Gábor 1983, 206.
39. Uo., 202.
40. Sisa 2013b.
41. Sinkó 1993a, 280.
42. *Belügyi Közlöny*, II. 1897. (okt. 1.) 19. sz. 421.
43. Gábor 1983, 205.
44. Sinkó 2000a, 11.
45. Sinkó 1993a, 280.
46. Sinkó 2000a, 3–4.
47. Sinkó 1993a, 279.
48. *Századok*, XXXI. 1897. 3. füz. 567–570.
49. Szatmári 2014, 32.
50. Sinkó 1993a, 279–280.
51. Szatmári 2014, 35.
52. Sinkó 2012c, 49–50.
53. Uo., 50.
54. Gábor 1983, 206.
55. Sinkó 2000a, 5.
56. Gábor 1996, 142.
57. Gábor 1983, 208.
58. Gábor 1996, 143.
59. Szatmári 2014, 36.
60. Sinkó 1993a, 286.
61. Sinkó 1993a, 290. A millenniumi eszméről, a korszak történetírásáról, az ezredévi ünnepségekről, magáról az emlékműről és a hozzá kapcsolódó vidéki emlékoszlopokról újabban Varga B. 2017, 30–43.
62. Messziről látható emlékműveket már a század elején terveztek vagy állítottak, gondoljunk csak a lipcei csata emlékművére vagy a Walhallára. A territoriális emlékművek nagy divatja azonban 1870 után bontakozott ki igazán. A német nyelvterületen is inkább a századvégen építettek ilyeneket (Völkerschlachteneml., Kyffhauser-emlékmű, Bismarck-emléktornyok sora stb.).
63. Thaly 1898; Thaly terveinek ismertetését lásd *Századok*, XXX. 1896, 5. füz. 474–475.; 7. füz. 858–859.
64. Thaly 1898, 10.
65. Thaly 1898, 9–10.; Az emlékművek felavatásának menetrendjét lásd *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 30. sz. 498–499., illetve az

- ünnepek egész programját közli a Pallas-lexikon millenniumi külön melléklete: *Ezredéves emlékünnepek*. XII. k. Budapest, 1896.
66. Az alközléteteli ünnepről: N. N.: A munkácsi ünnep. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 30. sz. 501. A turul szerepéről a millenniumi emlékműveknél lásd Csöke Sándor (szerk.): *A bánhidai turul*. Tabánya, 1992, 338–340.
67. Thaly 1898, 11.; A zimonyi ezredévi emlék. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 38. sz. 633–634.
68. Thaly 1898, 11.
69. Thaly 1898, 21.; N. N.: A dévényi ezredévi emlékmű fölavatása. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 43. sz. 719–720.
70. Thaly 1898, 39.
71. Ezt az emlékművet már 1861-ben megrongálták. Később, Thaly leírása szerint, villám csapott bele. Helyére állították fel a millenniumi emléket a honfoglaló vitézzel. Talapzatára odakerült a három nemzet, a magyarok, a szászok és a székelyek címere. A románoké nem, mivel Thaly úgy vélte: „oláh natiot Erdély történelme, közjoga nem ismer.” Thaly 1898, 39–41.; A cenk-hegyi millenniumi emlékmű ellen már építése alatt merényletet kíséreltek meg román diákok. Felavatásáról: A Czenk-hegyi ezredévi emlék. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 43. sz. 721.
72. A „tótokra” gondolva, akiket intenie kell az emlékoszlopnak azon a sziklán, ahol „hitzsegő fejedelmüket” akasztották fel a honalapító magyarok. Thaly itt Anonymus elbeszélését vette alapul, aki szerint Huba, Szóárd és Kadocsa vezérek győzelmes csatája vezetett Zobor morva vezér megöléséhez. Thaly 1898, 12.; A zaborhegyi ünnep. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 35–36. sz. 596–597. A zabor-hegyi obeliszk kerek posztamentesen állt, talapzatán négyfelé forduló turulmadárral. 1921-ben felrobbantották.
73. Thaly 1898, 13, 30–31.; Árpád szobrát Kallós Ede mintázta meg. Az alközlététélét jún. 27-én tartották meg itt. A felavatásról: Pusztaszter. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 27. sz. 447.; N. N.: A Pusztaszteren állított ezredévi emlék. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 50. sz. 837.
74. Tardos Krenner Viktor freskója; Pannonhalma ünnepe. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 35. sz. 581.
75. A millenniumi emlékműszobrászat programjaihoz lásd Szüics 1992.
76. -esti.-: Születő szobrok. III. A „tíz”. – Az Erzsébet-szobor. *Az Ujság*, VIII. 1910. (júl. 3.) 157. sz. 17.
77. Beöthy 1897, 339.
78. *Magyarország*, IV. 1897. (szept. 26.) 267. sz. 3.
79. MNL OL, K 26-460-XVII-1899. 14568/XVIII/915/1898.
80. MNL OL, K 26-579-XXXI-1903. 11568/1898.
81. MNL OL, K 26-667-XXXI-1906. 2045/XVII/452/1899.
82. Beöthy 1897, 343.
83. MNL OL, K 26-460-XVII-1899. 13507/XVII/452/1899.
84. MNL OL, K 26-579-XXXI-1903. 3869/XVII/452/1899.
85. Gr. Pálffy János levele Romy Béla miniszterelnökségi osztálytanácsosnak, Bajmóc, 1899. aug. 31. MNL OL, K 26-635-XXXI-1905. ad 112111/XVII/452/1899.
86. B. I.: Szárnovszky Ferencről. *Uj Idők*, IX. 1903. (máj. 17.) 21. sz. 485.
87. Illo: Szárnovszky. *A Hét*, XIV. 1903. (máj. 3.) 18. sz. 294–295.
88. MNL OL, K 26-752-XXXII-1908. 2754/XVIII/380/1902.
89. A Hunyadi-szobor és a Halászbástya összehangolása Podmaniczky Frigyes báró javaslatára történt. MNL OL, K 26-752-XXXII-1908. 1140/XXXI/1903.
90. MNL OL, K 26-579-XXXI-1903. 11568/VIII/1898; K 26-460-XVII-1899. 18398/XVIII/915/1898. és K 26-460-XVII-1899. 1867/452/1899.
91. Br. Bánffy Dezső miniszterelnök és Szögyény-Marich László berlini nagykövet levélváltása. MNL OL, K 26-460-XVII-1899. 4779/XVIII/915/1898.
92. Rosta: Tinódi panasza. *Egyetértés*, XLI. 1907. (aug. 11.) 192. sz. 6–7.; Petrik Albert: A tíz királyszbör. *Építő Ipar – Építő Művészet*, I. 1914. (szept. 6.) 36. sz. 343–345.
93. Nagy I. 2001, 218.
94. MNL OL, K 26-579-XXXI-1903. ad 17134/XVIII/915/1898.
95. Töredékek Ligeti Miklós befejezetlen memoárjából. Ligeti T.–Ligeti 2005, 489–490.
96. Romy Béla beszámolója az 1900. júl. 10-i szemléről Széll Kálmán miniszterelnök számára. MNL OL, K 26-579-XXXI-1903. 2596/XVIII/2499/1900.
97. Ligeti T.–Ligeti 2005, 491–492.
98. Tóth Béla: Esti levél. *Pesti Hírlap*, XXII. 1900. (nov. 16.) 316. sz. 5–6.
99. Liber 1934, 240–241.
100. MNL OL, K 26-579-XXXI-1903. 1915/XVIII/994/1902.
101. Szoborleplezés – suttymban. *Egyetértés*, XXXVI. 1902. (máj. 28.) 144. sz. 4.; Az elítikolt királyszbörök. *Egyetértés*, XXXVI. 1902. (máj. 29.) 145. sz. 4.; Anonymus szobra. *Alkotmány*, VIII. 1903. (nov. 10.) 266. sz. 9.; Szoboravatás suba alatt. *Egyetértés*, XXXVII. 1903. (nov. 25.) 323. sz. 4.; Egy olvasó: Kegeletsértő kegelet. Levél a szerkesztőhöz. *Pesti Napló*, LVI. 1905. (szept. 16.) 256. sz. 18.
102. Suttymban. *Egyetértés*, XXXVII. 1903. (jan. 24.) 24. sz. 4.
103. I-y: Az elsikkasztott ünnep. *Pesti Napló*, LIII. 1902. (máj. 28.) 144. sz. 1–2.
104. Felavatta: 1904. jún. 16. Bronz, a talapzat és a mellékalak mésztkő.
105. Thaly 1898; Újabbán Szüics 1992, 41–48.
106. Liber 1934, 245.
107. *Uj Idők*, VII. 1901. (márc. 24.) 13. sz. 273.
108. Liber 1934, 229.
109. Vámos Ferenc: *Lajta Béla*. Budapest, 1970, 48–50.
110. Bartolotti Ede: Szent Gellért szobrának elhelyezése. I.–II. *Építő Ipar*, XXV. 1901. (jún. 9.) 23. sz. 123–124. és (jún. 16.) 24. sz. 129–130. A későbbi szakirodalomban rendszerint Francsek Imre neve szerepel tervezőként.
111. A témáról részletesen Sinkó 1989a.
112. Beöthy 1897, 337–350.; Simkó József: Budapest szobrai. I. *Katolikus Szemle*, XII. 1898. 1. sz. 38–61.
113. Sinkó 1993, 137., 145.
114. *Hongrie à l'exposition universelle de 1900 à Paris, Exposition des Beaux Arts*. Catalogue illustré. Budapest, 1900.
115. Bénédite, Léonce: La peinture étrangère à l'exposition décennale. Autriche-Hongrie. *Gazette des Beaux-Arts*, III. 1900. No. 24. 591–592. A szerző pontosan ugyanezeket a neveket sorolta fel a nemzetközi zsűri négy évvel későbbi beszámolójában is: Bénédite, Léonce: Introduction Générale. Deuxième Partie – Beaux-Arts, n *Rapports du Jury International*. Paris, 1904, 490–491.
116. La Peinture II. Les écoles étrangères. *Revue de l'Art Ancien et Moderne*, IV. 1900. No. 2. 291–292.
117. A Műemlékek Országos Bizottsága párizsi kiállításának anyagáról és elismeréséről részletesen: Lóvei 2011, 191–195.
118. Houze 2005, 55–97.
119. Györgyi 1900a, 71.
120. Uo., 221.
121. Uo., 220.
122. Uo., 221.
123. c. n. *Revue de l'Art Ancien et Moderne*, IV. 1900. No. 1. 184.
124. c. n. *Revue de l'Art Ancien et Moderne*, IV. 1900. No. 2. 396.
125. A köpcsényi Batthyány-kastély kapuzatát egy francia beszámoló a mives kovácsoltvas alkotások között említette. *Revue de l'Art Ancien et Moderne*, IV. 1900. No. 2. 262.

126. Györgyi 1900, 237–240.
 127. Györgyi 1900a, 82. Prékopa 1998, 92. A kérdésről bővebben: Székely 2012, 147–153.

A historizmus vége – a modernizmus áttörése

1. Boros J. 2007, 65.
2. II. Grosse Internationale Kunst-Ausstellung in Wien. Künstlerhaus, 1870.
3. Szinyei Merse 2009, 11.
4. Lázár Béla: *Emlékek és emlékezések*. Bevezetés: Hogyan ismertem meg Paál Lászlót? A gépirat lelőhelye: MTA BTK MI Adattár, C-II-1/4. 7.
5. Lázár Béla: *Emlékek és emlékezések*. Bevezetés: Hogyan ismertem meg Paál Lászlót? A gépirat lelőhelye: MTA MI Adattár, C-II-1/4. 10.
6. Lázár 1929, 69.
7. Farkas Z. 1957a, 80.
8. Mednyánszky kat. 2003, kat. 69.
9. Grabner 2002.
10. Haja, Martina: Emil Jakob Schindler und sein Kreis. *Alte und Moderne Kunst*, XXIV. 1979. No. 163. 3.
11. Demus, Klaus: E. J. Schindlers Zyklus „Die Monate” und der Stimmungsimpressionismus. *Mitteilungen der Österreichischen Galerie*, II. 1959. Heft 34–36. 37.
12. Szinyei Merse 2009, 21.
13. Szinyei Merse 2000, 47.
14. Bodnár 1985, 8.
15. Lázár 1943, 33.
16. Uo., 37.
17. Elek Artúr: A magyar Barbizon. [1943] In Elek 1996, 275–277.
18. Keleti Gusztáv: *Festészet és szobrászat a budapesti 1885-ki Országos Általános Kiállításon*. Budapest, 1886. 33–34.
19. Szinyei Merse 2009, 13.
20. Lyka Károly: Spányi Béla. *Művészet*, XIII. 1914. 6. sz. 297–301.
21. „Daß das seit mehr als einem Jahrhundert systemerhaltend diskutierte Gedankengebäude eines österreichischen Impressionismus ein mühsam am Leben erhaltenes Konstrukt ist, ein Produkt nationalstaatlicher Vorstellungen. Formuliert in Zeiten unsicherer Identität, vielleicht auch voll der Wehmut um untergegangene Größe.” Giese, Herbert: Der gemeinsame Nenner? In Stimmungsimpressionismus kat. 2004, 29.
22. „Während seiner langen und abwechslungsreichen Laufbahn widmete sich Charles Sedelmeyer auch der Promotion österreichischer oder, wenn man will, österreichisch-ungarischer Maler. Die heute als »Stimmungsimpressionisten« bezeichneten Maler und Ihr Umkreis (die tschechischen und ungarischen inbegriffen) waren mit Sedelmeyer mehr oder weniger verknüpft.” Markéta, Theinhardt: „Auch in Österreich wird viel in Frankreich geschaut.” In Stimmungsimpressionismus kat. 2004, 54.
23. Munkácsy levele Ligeti Antalhoz. Bécs, 1865. febr. 12. Közli Farkas Z. 1952, 19.
24. Vö. Steingraber, Erich: Natur – Landschaft – Landschaftsmalerei. In *Im Licht von Claude Lorrain*. Ausstellungskatalog, Haus der Kunst München. Hrsg. Roethlisberger, Marcel. München 1983, 13–30.
25. Magyar művészek kat. 2014, 23–24. (irodalommal).
26. Stuffman, Margret: Mit der Linie malen: Corots römische Zeichnungen. In Stuffmann, Margret – Busch, Werner (Hrsg.): *Zeichnen in Rom 1790–1830*. Köln, 2001, 395–411. (Kunstwissenschaftliche Bibliothek, Bd. 19.)
27. E folyamatok magyar vonatkozásokat is tárgyaló, rövid összefoglalása *Impressziók* kat. 2013.
28. Grabner 2002, 25–27.
29. Grabner 2002 ismerteti Jettel pályafutását, anélkül, hogy Paál Lászlóra hivatkozna, noha az adatokból kiderül, hogy a két életút több éven keresztül párhuzamosan futott. Paál és Jettel közös tanulmányairól és tanulmányútjairól lásd Bényi 1983, 13.
30. Markója 2002, 8.
31. Bényi 1983, 15.
32. Uo., 20.
33. A barbizoni iskoláról lásd többek között Burmester, Andreas – Heilmann, Christoph – Zimmermann, Michael F. (Hrsg.): *Barbizon. Malerei der Natur – Natur der Malerei*. München, 1999; *Natur als Garten. Barbizons Folgen. Frankreichs Maler des Waldes von Fontainebleau und die Münchner Landschaftsmalerei*. Ausstellungskatalog, Museum Georg Schäfer. Hrsg. Bertuleit, Sigrid – Valter, Claudia. Schweinfurt, 2004. A témával kapcsolatos egyik első magyar nyelvű mű Leipnik L. Nándor: *A barbizoni művészek*. Budapest é. n. [1905].
34. Lázár 1929. További monográfiák: Farkas Z. 1954; Bényi 1983.
35. Bényi 1983, 23.
36. Mednyánszky párizsi kiállításának katalógusa Adrian Remacle bevezetőjével. In Bardoly 2003, 384–385.
37. SZM–MNG, ltsz. 56.118. Egykor Wolfner Gyula gyűjteményének részét képezte.
38. Bardoly 2003, 78.
39. Kovács Á. 2001; Kovács Á. 2009.
40. Gerő Ödön: A magyar népeletkép. A magyar táj- és életképiállításról. *Magyar Művészet*, III. 1927. 1. sz. 7.
41. Németh L. 1956; valamint Csók 1990 – mindkét írásban körvonalazódik Hollósy magával ragadó, szenvedélyes lényé, amelynek köszönhetően a korszak vezérényiségévé válhatott.
42. Réti 1994, 67.
43. Csók 1990, 42.
44. Jooss, Birgit: „Gegen die sogenannten Farbenkleckser.” Die Behauptung der Münchner Kunstakademie als eine Institution der Tradition (1886–1918). In 200 Jahre kat. 2008, 54–65.
45. Idézi Boros J. 1996, 112.
46. Hollósy 1894-ben, Koronghy Lippich Elekhez írt levelében foglalja össze, miként látja ő a 19. század második felében a magyar művészet alakulását, ebben találhatók azok a sokat idézett sorok, amelyekben a német művészet befolyását „átkosnak” nevezi. *Soltész* 1954, 617–621.
47. Sármány-Parsons 2009.
48. Weisberg–Rauzier 2010, 30–43.
49. Sármány-Parsons 2009a.
50. Csók 1990, 31.
51. Réti István: Hollósy Simon 1857–1918. *Nyugat*, XI. 1918. 11. sz.
52. Németh L. 1956; Boros J. 1996, 110–117.
53. Vö. Jean-Léon Gérôme (1824–1904). *L'histoire en spectacle. catalogues d'exposition, Musée d'Orsay*. Éd. Cars, Laurence des – Font-Réaulx, Dominique de – Papet, Edouard. Paris, 2010.
54. Weisberg 2002, 6–8.
55. Weisberg–Rauzier 2010, 30–43.
56. A művésztelep fennállásának századik évfordulója alkalmából a Magyar Nemzeti Galéria nagyszabású kiállításához átfogó katalógus készült: Nagybánya kat. 1996. Kutatástörténetét összefoglalja Csorba 1996; recepcióját áttekinti Szücs 1996, 47–57.
57. Németh L. 1981, 264.
58. Réti István: Olvasmányaim története (gépirat). SZM–MNG, Adattár, 20162/1919/16/10. Idézi Szücs 1996, 51.

59. A jubileumi Nagybánya-kiállítás egyik kurátorának, Szücs Györgynek a megállapításai. Szücs 1996, 47.
60. Lyka 1904, 281.
61. Csók 2015, 19. Vö. Szücs 1996, 48.
62. Berecz 2001.
63. Lyka 1920, 225–260. Idézet: 260.
64. Hívei közé tartozott például Cornelius Gurlitt, Alfred Lichtwark, Hermann Bahr, Ludwig von Hevesi, Hugo Hofmannsthal stb.
65. Schleinitz 1993, 34.
66. Muthert végül nem nevezték ki a müncheni egyetemre professzornak, s csak nehezen nyerte el a breslauer egyetem tanári állását, amelyben minden bizonnyal szerepet játszott a bajor (müncheni) és porosz (berlini) egyetemek közötti rivalizálás is. Muther korábbi tudománytörténeti megítélése is a kritika és tudomány kettéválásának nyomait mutatja: Kultermann 1966, 239–240.
67. A tudománytörténet távlatából nézve a kérdés metaforikus: „Kunstgeschichte oder Befreiungsgeschichte?”. Erről Schleinitz 1993.
68. „Statt Mumien auszugraben, konnte ich den Schaffenden dienen, konnte mitkämpfen für die großen Ziele des Zeitalters” Muther, Richard: *Wege zur Kunst. Aufsätze über bildende Kunst*. Bd. III. 7–8. Idézi Schleinitz 1993, 46., 30. jegyzet.
69. Jászi 1904, 186. Jászi művészeti tanácsadójaként Meller Simont nevezi meg.
70. Jászi 1904, 260–261.; Muther szavai Courbet *Kötörők* című művére (1849), Madox Brown *Work* című, utcakövezőket ábrázoló képére, amely 1852–1863 között készült, illetve Menzel *Vashámor* című művére (1875) utalnak.
71. Lyka Károly: A modern praerafaelista művészet. *Athenaeum*, III. 1894. 1. sz. 74., 78.
72. Lyka 1892, 289.
73. Uo., 290–292.
74. Uo., 295.
75. Lyka Károly: A legújabb művészeti törekvések. *Athenaeum*, II. 1893. 3. sz. 244–254.
76. Vö. Bakó 2010.
77. Vö. Veszprémi 2010b.
78. Timár 1996.
79. Lyka Károly: A nagybányaiak. *Új Idők*, III. 1897. (dec. 19.) 52. sz. 537–538. Vö. Zwickl Andás: München és a nagybányai művészetleple Lyka Károly írásában. In Zwickl 2017, 41. A szerző interpretációs igénnyel dolgozza fel Lyka Károly *Magyar művészetlet Münchenben*. *Magyar művészet 1867–1896* című, eredetileg 1951-ben, majd némi címváltozással 1982-ben megjelent könyvét és benne a szerző művészet szemléletét. Áttekintése annál fontosabb, mert Lyka nem csupán a nagybányaiak számára jelentett ideológiai támaszt, hanem korának legbefolyásosabb kritikusa is volt, aki máig meghatározó módon alakítja az utókor akadémizmusról alkotott képét, mi több, esztétikai értékítéletét. Kiderül ez Ferenczy Károly legutóbb feldolgozott levelezéskötetéből is: Boros–Kissné Budai 2011.
80. Vö. Markója 2003, 24–27.; Király 2010b.
81. Réti 1994, 46.
82. Lyka 1920, 258.
83. Tanúsítja ezt a harmincesztendő Lyka Károly tükör előtt készített *Önarcképe* szecessziós-verzális betűkkel, tükörképesen írt datálásal, a háttérben Tiziano *Égi és földi szerelem* című festményének a tükörlogika szerint ugyancsak megfordított részletével, valamint az önmegismerés antik maximájára („gnóthi szeauton”) utaló, moralizáló német felirattal. Az akadémizmus verbális bírálatá ellenére a „pictor doctus” eme önvallomása kötődést is jelent ehhez az intézményhez, kétféle módon is: emlékkállítás a Münchenben ekkor kedvelt „Dürer-Zeit” neoreneszánsz portrétipusának, illetve az aktfestés klasszikusainak. Művéhez lásd Király 1994. A kép ezenfelül pregnáns emléke Lyka 1892-es olaszországi tartózkodásának is, amelyről a következő év márciusában azt írta Réti Istvánnak: „az ember itt egy nap alatt többet tanul műtörténeti és finom esztétikai s bölcséleti kérdésekről”, mintha Taine-t „bevágná”. Szücs György értékelésében az antikvitás, a reneszánsz itáliai jelenléte s a szinte sokkolóan gazdag környezet ekkor nemcsak Lykára hatott erősen, hanem „számos festő kezét megbénította: nem tudták ott folytatni, ahol Münchenben vagy Párizsban abahagyták”. Lásd Szücs 2006, 134.
84. Réti 1994, 56.
85. Zwickl 2017, 30.
86. Murádin–Szücs 2014, 8.
87. Schorske 1998, 5.
88. Koselleck, Reinhart: „Újkor”. Modern mozgásfogalmak szemantikájáról. In Koselleck 2003, 345–400. különösen: 392–393.
89. Man 2002, 81.
90. A történeti gondolkodás legmélyebb kritikáját Friedrich Nietzsche adta *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben* című, 1874-ben megjelent esszéjével. Magyarul: *A történelem hasznáról és káráról*. Ford. Tatár György. Budapest, 1989.
91. Man 2002, 3–76.
92. A témáról átfogóan Sinkó 1996.
93. Az újabb kutatás a két művészeti helyszín erős kontinuitását hangsúlyozza akár a tisztán festői problémák áthozatalában is Münchenből Nagybányára. Sok tárgyi bizonyossága van annak, hogy „szerves kapcsolat, lényegi folytonosság létezik München és Nagybánya korai éve között annak ellenére, hogy a nagyvárosból való kivonulás radikális gesztusából, a tényleges szecesszióból automatikusan egy teljesen új festői stílus és viselkedésforma is következhetne” – írja Szücs 2011, 38.
94. Réti 1994, 102.
95. Uo., 79.
96. Németh L. 1956, 70.
97. Malonyay Dezső: *A fiatalok*. Budapest, 1906, 46–47.
98. Mann, Thomas: *József és testvérei*, I–IV. Első könyv: Jákob történetei. Előjáték – Pokolraszállás. Ford. Sárközi György. Budapest, 1959, 5.
99. A forrásokat műelemzésében idézi Zwickl András. In Ferenczy kat. 2011, 196–197.
100. Huysmans az elsők között volt Párizsban, aki határozottan szembefordult korábbi példaképe és mestere, Zola elveivel, s regényeiben (*À rebours*, 1884, *Là-bas*, 1891) érzékenyen ábrázolta a durva tömegtől visszahúzódó, esztéticizmusha merülő hőseit, akik egy magasabb morál keresői. Ez egyben az önmaga körül forgó „tenyeres-talpas” naturalizmus kritikája is egy „igazabb” művészet nevében. Vö. Gross 1983, 500.
101. Ferenczynek a tisztá művészet iránti, fokozott elkötelezettségére tesz figyelemre méltó utalást Sármány-Parsons Ilona. Eszerint nagy része van benne a festő 1884–1885-ös első és 1886–1887-es második itáliai útjának, közelebről esztétikai-stiláris felkészülése helyszínének, Nápolynak. Ferenczy ott nemcsak a professzionális festés akadémiai fogásait sajátította el, hanem ott szívtá magába „a hagyományos művészi ethoszt” is, amely mindenkor a műalkotás feltétlen artisztikumát követelte meg. Ott ébredhetett benne továbbá – távol az európai naturalista fordulattól – „a mélyeséges vonzódás az antikvitás harmóniaideája után”, aminek az otthonát díszítő (festményeken is megörökített) Vénusz-szobor és Verrocchio-büsztt az emléke. Sármány-Parsons 2011, 21–22.

102. Vö. Zwiczk András műelemzését: Ferenczy kat. 2011, 196–197.
103. A tájképfestő művész lelki pozíciójáról: Olgyai 1902, 126.
104. Az egyház meggyengülését, a Kulturkampfort és ezeknek a festészetre gyakorolt hatásait Sinkó Katalin több tanulmányában elemzte, igaz, nem a szimbolizmus vonatkozásában. Sinkó 1996; Sinkó 2005.
105. Rippl-Rónai kapcsán bővebben kifejtve: Földi 2014, 53–59.
106. „Peindre, non la chose, mais l’effet qu’elle produit.” Stéphane Mallarmé levele Henri Cazalishoz, 1864. okt. 10. <http://www.maulpoix.net/Mallarme.html>.
107. A szimbolizmussal foglalkozó nagy összefoglalók általában ki-
térnek a tájképekre is, ám komolyabb vizsgálat alá nem veszik e műtípust. Például Clair, Jean – Théberge, Pierre (eds.): *Lost Paradise: Symbolist Europe*. Montreal, 1995.
108. A szimbolista tájképpel foglalkozik a következő katalógus: *Dreams of Nature* kat. 2012. Kifejezetten a spirituális tartalmak hordozójaként vizsgálja a szimbolizmus körébe sorolható tájképeket Katherine Lochnan katalógusa: *Le paysage mystique* kat. 2017.
109. Rapetti 2012.
110. Baudelaire, Charles: *Salon de 1859. Le paysage*. Magyarul: Baudelaire, Charles: *Művészeti kuriózumok*. Válogatta, bevezette és jegyzetekkel ellátta Cain, Julien. Ford. Csorba Géza. Budapest, 1988, 68.
111. „A természet tartalmazza minden kép elemeit színben és formában, ahogyan a zongora billentyűi a zene összes hangjait tartalmazzák. A művész arra született, hogy kiszemelje, kiválassza és csoportosítsa ezen elemeket, hogy az eredmény szép legyen; mint ahogyan a zenész kiválasztja a hangokat és megszólaltatja a húrokat s így a chaosból dicső harmóniát hoz létre.” McNeill Whistler, James: Ten O’Clock. (Public lecture.) Prince’s Hall, Piccadilly, 20. February 1885. <http://www.whistler.arts.gla.ac.uk/miscellany/tenoclock/>; Magyarul idézi Végh Gyula 1912-ben. Végh Gyula: Whistler. *Budapesti Szemle*, LIII. 1912, 427. sz. 405.
112. Olgyai 1902, 126.
113. Mednyánszky a *Naplójában* írja 1880 tavaszán, Olaszországban. Közli Kiss-Szemán 2000, 314.
114. Gellér 2003, 178–179. A szimbolizmussal közvetlen kapcsolatba hozható képekről lásd Gellér 2014.
115. Király 2003, 107.
116. A „paysage contemplatif” fogalmát Katherine Lochnan használja és elemzi. Lochnan, Katherine: „Solitude et silence”. *Les paysages contemplatifs du Turner à Monet*. In *Le paysage mystique* kat. 2017, 177–199.
117. Idézi Király 2003, 103. A kritika persze nem volt egységes ebben a kérdésben. Lyka Károly, a plein air festészet magyarországi szószólója pusztán festői problémának látja Mednyánszky tájképeit. Idézi Malonyay 1905, 53–60. Mednyánszky bizonyos tájképeit valóban inkább a szimbolizmus körébe kell utalni. Bővebb interpretációjukat lásd Király 2003, 103–104.
118. Markója 2003, 18.
119. Mednyánszky 1895-ös naplőjegyzése. A „szuggerátor” itt nagyjából sugallatot jelent. Idézi Sarkantyú 1981, 29.
120. Pekár Gyula: A színek Osszianja. Mednyánszky. *Magyar Művészet*, I. 1920. 1. sz. 11–15. Újraközölve „A baudelaire-i tájat megfesteni” – Válogatás a Mednyánszky-recepcióból a második világháborúig. In Markója–Bardoly 2000, különösen: 268–269.
121. Olgyai világgképéről és pályakezdetéről: Földi 2013, 130–141. Olgyai teozófiához való kötődéséről: Gellér 2003, 181. A teozófia magyarországi történetéről: Tarján Eszter: *A szellem örvényében. A magyarországi mesmerizmus, szellemidézés, teozófia története és művészeti kapcsolatai*. Budapest, 2002.
122. Lochnan, Katharine: „Là où l’Univers chante”. *Le paysage mystique des années 1880 aux années 1930*. In *Le paysage mystique* kat. 2017, 29.
123. McNeill Whistler, James: Ten O’Clock. (Public lecture.) Prince’s Hall, Piccadilly, 20. February 1885. <http://www.whistler.arts.gla.ac.uk/miscellany/tenoclock/>; Magyarul idézi Végh Gyula 1912-ben. Végh Gyula: Whistler. *Budapesti Szemle*, LIII. 1912, 427. sz. 404–405.
124. *Exposition Nationale des Beaux-Arts, Catalogue illustré des ouvrages de peinture, sculpture et gravure*. Paris, 1892. Whistler művei: kat. 1066–1069: Nocturne bleu et argent; kat. 1067: Bognor. Rippl-Rónai művei: kat. 855: Portrait d’une Jeune Fille.
125. Whistler azon nagy művészelődők közé tartozik, akikről Rippl-Rónai az emlékezéseiben az igaz tisztelet hangján beszél, és ugyan nem mondja ki, de utal a hatásra, amit az művészetére tett. Mint írja, már 1889 körül hallott róla Besnard-tól, és tudomása volt Georges Petit-nél rendezett kiállításáról is. Rippl-Rónai 1911, 115–116.
126. Stoeber, Michael: Concepts mystiques, contextes artistiques. In *Le paysage mystique* kat. 2017, 48.
127. A szimbolizmusról szóló kiállítások egyik gyakori szereplője Rippl-Rónainak ez a Musée d’Orsay-ban őrzött műve. Általában a belga szimbolista Degouve de Nuncques, hasonló kékes árnyalatban festett, éjszakai parkrészletével párban szokták kiállítani. William Degouve de Nuncques: *Nocturne au parc royale de Bruxelles*, 1897.
128. Színei Merse 1998, 55.
129. Malonyay 1907, 60.
130. Farkas Z. 1957.
131. Boros Judit tanulmánya a „juste milieu” alkotások körébe helyezi Munkácsy századvégi alkotásait és újszerűen veti fel a festő műkereskedelemmel való kapcsolatát is. Boros J. 2005; Révész Emese nagy ívű tanulmányban foglalta össze a 2005-ös Munkácsy-kiállítás alkalmával született írásokat, kritikákat: Révész 2005.
132. Lásd például Pascal Dagnan-Bouveret *Ophelia* című festményét. Gellér 2005a.
133. 1876 és 1888 között készült tájképeiről lásd Végvári 1958, 195–204.
134. 2000-ben egy, az 1900-as év emlékének szentelt monstre kiállítás épp erre, a rendkívüli sokféleségre, stíluskavalkádra hívta fel a figyelmet. 1900 kat. 2000.
135. Justh 1977; Gellér 1983.
136. Justh 1977, 86.
137. Bellák 2001, 9–10.
138. Ferenczy Károly és Csók István 1887 és 1889 között William Bouguereau és Tony Robert-Fleury tanítványa volt, ahogy 1887-ben Grünwald Béla is.
139. Gellér 1979; Julian Academy kat. 1989; Boros J. 2007b, 117–140.; Gellér 2017. [Georges Vallin] Élèves et professeurs de l’Académie Julian, <https://sites.google.com/site/academiejulian>.
140. Thorma János és Réti István a Julianhoz hasonló felépítésű iskolát tervezett kompozíciókra és stúdiumokra kiírt versenydíjjakkal, valamint a francia Prix de Rome mintájára létesítendő „Nagydíjjal”. Réti–Thorma 2001, 153.
141. Kunffy Lajos: *Visszaemlékezéseim*. Szerk. Horváth János. Kaposvár, 2006. (Önéletrajzi dokumentumkötet).
142. Boros J. 2007a. A Julian Akadémia jegyzéke szerint 1889 és 1894 között volt az iskola tanítványa.
143. Ferenczy szó szerint idézte fiának a korrigáló professzor szava-
it: „Votre plus petite brosse devrait être comme ça [A legkisebb

- ecsetvonása legyen ekkora] – s rámutatott a legnagyobb ecset-jére.” Ferenczy 1935, 147.
144. 1887-ben a Durand-Ruel Galériában rendezett jelentős kiállításával Puvis nagy sikert aratott, s a klasszikus hagyományokból kiinduló festészete Gauguin is inspirálta.
145. Csók 1990, 56. Az idézett festmény: *Szegény halász*, 1881. Musée d’Orsay.
146. Gosztonyi 2011.
147. A teozófiai tanok iránt is érdeklődő, meditatív alkatú író Ferenczy misztikus-panteisztikus tájban, mintegy attól átlényegülve örökölte meg. Lásd Szücs György műelemzését: Ferenczy kat. 2011, 188. A portré szerepelt az 1900-as párizsi világkiállításon.
148. Vaszary János naplója. In Mezei O. 1994, 26.
149. Gustave Caillebotte, maga is impresszionista festő, nagy gyűjteménnyel rendelkezett társai alkotásaiból, melyet 1894-ben az államnak ajándékozott. Gauguin művészetére 1889-ben, a Café Volpiniban rendezett *Impresszionista és szintetista festők kiállításán* figyeltek fel.
150. Réti 1994, 41.; Genthon 1963, 50–51.; Sz. Gábor 1996; Gellér 1997, 41–43.
151. Rippl Rónai 1911, 81.
152. Mednyánszky Margit visszaemlékezésében említi, hogy 1892 nyarán, Franciaországból hazajövet a párizsi festőkről mesélve legjobban Puvis de Chavannes-ért lelkesedett. Czöbel István-né Mednyánszky Margit: *László – Brouillon (Visszaemlékezés)*. A kézirat közölve Markója–Bardoly 2000, 68.; a „felosztató sugártörések teljes hiánya. Mélység. Drámaiság.” Markója–Bardoly 2000, 80.
153. Markója 2003, 13–33. A témához lásd még a fenti (Mednyánszky kat. 2003.) katalógusban Ján Abelovsky, Kiss-Szemán Zsófia, Gosztonyi Ferenc és Gellér Katalin tanulmányait.
154. Gellér 2012.
155. Vö. Király 2003, 101–113.; vö. ugyanitt az Esztétikai tudatosodás és a Démónium című fejezetek Király 2003, 106–110.
156. Fülel Lajos: Nemzeti Szalon. *A Hét*, XVIII. 1907. 11. sz. (márc. 17.) Újra közölve Fülel 1974, 191.
157. Rippl-Rónai franciás orientációja szempontjából is fontos irodalom: Bernáth 1998; Bernáth Mária és Szinyei Merse Anna tanulmányai. In Rippl-Rónai kat. 1998, 13–34., 49–68.
158. Denis, Maurice: Bevezető az Impresszionista és szimbolista festők IX. Kiállításához. In Denis 1983, 39.
159. A *Les Vierges*-ről bővebben: Földi 2002a.
160. Gellér 1998; Rippl-Rónai és a francia szimbolizmus kapcsolatáról: Gellér 2000; Földi 2014, 53–59.; Gellér 2016, 55–60.
161. Horváth János: *Kunffy Lajos (1869–1962)*. Kaposvár, 1993.
162. A Bande noire csoportot Charles Cottet alapította, Lucien Simon, Xavier Prinnet, André Dauche is a tagjai közé tartozott. Közülük Cottet-val és Simonnal Kunffy baráti viszonyban állt.
163. A tárgyak súlyát alig érzékeltető kéztartás könnyedsége a *Kalitkás nő* és a két évvel később festett *Kircsú nő vázával* esetében is japán metszeteket idéz, elsősorban Kitagawa Utamaro nőalakjait. Rippl-Rónai japonizmusáról lásd Gellér 2017a.
164. Rippl-Rónai 1911, 38.
165. Uo., 20.; lásd még „Mindent egyszerre festeni!” uo., 39. Az egyszerre festésről: Földi 2014, 25–29.
166. Bernáth Mária a *Kalitkás nő* esetében Walter Howell Deverell *A kedvenc* című festményét (1852–1853) hozta fel analógiaként. Rippl-Rónai kat. 1998, 234.; Kitagawa Utamaro is többször feldolgozta a témát, melyek közül a *Két szépség, egyik mádrkalikát tart* címmel ellátott metszet főalakja tükörfordítása a Rippl-Rónai-festmény beállításának.
167. Gellér 1989, 181–184.
168. Rippl-Rónai szobáját, mint annyi más kortársáét, japán művek, nevezetesen Rippl-Rónai írása szerint Sesshiu ecsetrajzai (valószínű, hogy Sesshin műveiről van szó és nem Sesshū Tōyōeról) díszítették, melyeket a festőné férje hozott Japánból. Rippl-Rónai 1911, 53.
169. Lyka 1983, 76.
170. *Byron válogatott művei*. Szerk. Tótfalusi István. Budapest, 1975, 503.
171. A Sátán litániája. Baudelaire, Charles: *A romlás virágai*. Budapest, 1957, 302.
172. Vö. Butler, Ruth: Sculpture in Post-Christian France. In Fusco, Peter – Janson, H. W. (eds.): *The Romantics to Rodin. French Nineteenth-Century Sculpture from North American Collections*. Los Angeles, 1980, 83–95.
173. Vö. Kovács Á. 1997.
174. A Sátán litániája. Baudelaire, Charles: *A romlás virágai*. Budapest, 1957, 303.
175. Luca Signorelli: Rajz. Louvre. Közölve Clark, Kenneth: *Az akt. Tanulmány az eszményi formáról*. Ford. Várady Szabolcs. Budapest, 1986, 146. kép.
176. Idézi Hofmann 1987, 200.
177. 1885 körül. Paris, Musée Rodin, Inv. Nr. S.1030.
178. Közli Szabadi 1979, 235. kép.
179. Vö. Loie Fuller. *Getanzter Jugendstil*. Ausstellungskatalog, Museum Villa Stuck. Hrg. Danzker, Jo-Anne Birnie. München, 1995.
180. Mazányi 2005.
181. Ligeti T.–Ligeti 2005, 483.
182. Uo., 484.
183. A portré 1893-ban készült, és csak reprodukcióból ismert. Ismeretlen újságkivágat, MTA BTK MI, Adattár, Lyka-hagyaték.
184. *Markó Ernő festőművész portréja*, 1894. SZM–MNG, ltsz. 72.95-N.
185. Ligeti T.–Ligeti 2005, 488.
186. Nagy I. 1993, 121–126.
187. A portré 1895-ben készült, lappang vagy megsemmisült. Eredeti fotó Ligeti Miklós hagyatékában (Balatonlelle). Reprodukálva Ligeti T.–Ligeti 2005, 486.
188. dr. Kovács Dénes: A párizsi világkiállítás. *Vasárnapi Ujság*, XLVII. 1900. 36. sz. 590.
189. Iványi Grünwald Béla festőművész mellszobra (bronz, M: 45 cm, SZM–MNG, ltsz. 64.57.-N.)
190. Lechner Ödön építész mellszobra, 1907 (bronz, M: 64 cm, SZM–MNG, ltsz. 56.40.-N.)
191. Magyar régészet az ezredfordulón. A honi régészet történetét összefoglaló, 2003-ban megjelent munka belső címlapjára is ez a mű került. Tudománytörténet II. *Ars Hungarica* címlapja. 2012.
192. Petrovics Elek előszava. In *Ferenczy Károly emlékkiállításának tárgymutatója*. Országos Magyar Képzőművészeti Társulat. Műcsarnok. Budapest, 1922, 10. A képről eddigi legteljesebb és invenciózus elemzést Sinkó Katalin adta, bibliográfiával. Sinkó 2000, 713–714. A művet nem sokkal elkészülése után, 1898-ban vette meg a művésztlől, a nagybányai festők kiállításáról – középületek díszítése céljából – a Szépművészeti Múzeum. 1898. ápr. 30-án átadták a Nemzeti Múzeum igazgatóságának, ahol Fraknói Vilmos püspök szobájában, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége hivatali helyiségében volt egészen 1919-ig. Ferenczy Károly levele Ernst Lajoshoz. 1903. szept. 17. Nagybánya. SZM–MNG, Adattár, 5484/1954 Ernst Lajos gyűjteménye 441. Köszönöm Boros Juditnak, hogy a levélre felhívta a figyelmemet. A származásra nézve lásd a Szépművészeti Múze-

- um állagjegyzékét (*Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum állagai*. III. rész. Új szerzemények. 1. füzet. Budapest, 1914, 132.). Az elhelyezésre és visszaszállításra vonatkozó adatok a 274/1919, 322/1919 számú iratokban találhatók. Szépművészeti Múzeum, Adattár. Ezúton köszönöm meg Tisza Éva segítségét az iratok felkutatásában.
193. Réti 1994, 85. Nagyszabású képciklusmegbízásokat ebben az időben általában Lotz Károly és köre kapott. Az új intézmények alapításakor gyakran fel sem merült, hogy modernista művészt foglalkoztassanak. Példaként említhetjük az ekkorra elkészült Aquincumi Múzeum épületet, melyet pompeji freskók másolataival díszítettek.
194. Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungarica (I) A Szépművészeti Múzeum antik gyűjteményének története a kezdetektől 1929-ig. Holmi*, XIX. 2007. 4. sz. (ápr.) 469–485. Az archeológia hatásáról a képzőművészetre lásd Türr 1979.
195. Erről lásd bővebben Boros J. 2011, 49–66.
196. A felfelé tartott kar a kitárulkozás jeleként később is jellegzetes testtartása Ferenczy aktjainak. Lásd Boros J. 2011, 57–58.
197. *Történelem – kép kat.* 2000, 713.
198. Brown Price, Aimée: *Pierre Puvis de Chavannes*. Amsterdam, 1994 (kat. 213–216.).
199. Lásd még a Sorbonne számára készített, egy évvel korábbi falképeit.
200. Van Gogh írja testvéréhez küldött levelében Puvis kéréseiről 1890-ben: „Cette description ne dit rien – mais en voyant le tableau, en le regardant longtemps on croirait assister à une renaissance fatale mais bienveillante de toutes choses auxquelles on aurait cru, qu'on aurait désirées, une rencontre étrange et heureuse des antiquités fort lointaines avec la crue modernité.” Levél Willemien Van Goghnak. Auver-sur-Oise 1890. jún. 5. <http://www.vangoghletters.org/vg/letters/let879/print.html>.
201. Nietzsche 1910, 249. Idézi Gellér 2005, 94.
202. Ez az ásó figura nem hordoz szociális utalásokat, ellentétben Millet ásó munkásaival, általánosan az emberi cselekvésre vonatkozik, egyúttal a művész szimbólumává is vált a 19. században.
203. A kép kutatásának és recepciójának történetét nagy apparátussal tekinti át és a művet elemzi 23-as tételszám alatt az „Aranykor” 1896–1910 című fejezetben Bellák 2007.
204. Aranyérmek kat. 1995, 299–300.
205. Az Arkádia-tematika problémátörténeti előzményei Király 1991, 135–136.
206. A Medici Vénusz néven ismert római szobormásolat valaha a római Medici-villa kertjét díszítette, majd a Medici-palotát, végül az Uffizi Tribuna termét. Márványból készült, életnagyságú, római másolat egy Kr. e. 3. századi görög szobor után, a Kr. e. 1. századból. A napóleoni háborúkat követően a Louvre-ba szállították, ahonnan csak 1815-ben került vissza Itáliába.
207. „A mezítelen női szépség elképzeléséhez a Medici-Venust és Giustiniani herceg Három Gráciáját választhatjuk; mesterien rajzolódnak ki rajtuk a lágy körvonalak, az ékes arányok és a gyengéd vonások” – írja Joachim von Sandrart 1675-ben *Az építő-, szobrász és festőművészet Német Akadémiája* című művének bevezetőjében. Közölve Marosi 1976, 205.
208. Az 1846. okt. 3-án ünnepélyes keretek között Pesten megnyitott Marastoni-féle rajziskolában az alapító művész a tantermeket a velencei akadémia szobraitól és metszeteiről készítettet másolatok formájában mintegy kéthétnyi időre a nagyközönség elé tárta. A „nagyobbrészt antik szobrok gipszöntvényei”-vel megtöltött tanulmányi szobortermekben a Laokoón-, Bacchus-, Niobe-, Ajax-szobrok mellett a *Medici Vénusznak* és *anova Vénuszának* a másolata is szerepelt. Papp J. 2005, 98. Vö. Péter 1936, 40.; Imre 2002, 17. Az 1870-es évektől Pulszky Ferenc gyűjtéspolitikájának eredményeként a Nemzeti Múzeum vállalta fel az antik gipszköpiák ügyét, bevallottan izlésnevelő szándékkal, egészen a századfordulóig, amikor is a gyűjtemény megszűnt. Történetét lásd Szentesi 2006.
209. Bellák 2007.
210. Lásd Sinkó Katalin műelemzését Aranyérmek kat. 1995, 299.; Gróf Andrássy Tivadar országgyűlési képviselő, mecénás és műgyűjtő Rippl-Rónaival való kapcsolatáról, a festő párizsi korszakáról és tervezőművészi-konstruktóri tevékenységéről lásd Horváth J. 2013.
211. Aranyérmek kat. 1995, 299–300.
212. Ybl Ervin egy közös formanyelv, az egységes stílus iránti igény beköszöntével zárja az „uralkodó tendenciák nélküli” 19. század művészetének történetét. Ybl 1926, 4.
213. Radnóti Sándor: A stílus. In Radnóti 1990, 11.

BIBLIOGRÁFIA

- 1900 kat. 2000 = *1900: Art at the Crossroads*. Exhibition catalogue, Guggenheim Museum. Eds. Rosenblum, Robert – Stevens, Maryanne – Dumas, Ann. London–New York, 2000.
- 200 Jahre kat. 2008 = *200 Jahre Akademie der bildenden Künste München*. Ausstellungskatalog, Akademie der Bildenden Künste München. Hrsg. Gerhart, Nikolaus – Grasskamp, Walter – Matzner, Florian. München, 2008.
- Aczél–Békefi–Farkas 2003 = Aczél Eszter Krisztina – Békefi Eszter – Farkas Zsuzsa: Borsos József festő (1821–1883) műveinek jegyzéke. (2. rész.) *Művészettörténeti Értesítő*, LII. 2003. 1–2. sz. 79–104.
- Ács 1999 = Ács Piroska: A budapesti Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek alakulása, önálló épületének születése (1872–1897). n *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXVIII. Budapest, 1999, 261–283.
- Ágoston 2016 = Ágoston András: Eszményképek által nevelni. Erkölcs-nemesítő történeti allegóriák a hajdani Markó utcai gimnázium dísztermében. *Ars Hungarica*, XLII. 2016. 1. sz. 54–61.
- Aichelburg 2003 = Aichelburg, Wladimir: *Das Wiener Künstlerhaus 1861–2001*. Wien, 2003.
- Albertini 1987 = Albertini Béla: *Magyar fotókritika 1839–1945*. Budapest, 1987.
- Albertini 2012 = Albertini Béla: A magyar változat. In *Fotóművészet* kat. 2012, 53–56.
- Alexander 1969 = Alexander Bernát: *Művészet – élet (1903)*. In Alexander Bernát: *A művészet. Válogatott tanulmányok*. Szerk. Szemere Samu. Budapest, 1969, 76–85.
- Alexander 1969a = Alexander Bernát: *Fadrusz Mátyás-szobra. (1902)*. In Alexander Bernát: *A művészet. Válogatott tanulmányok*. Szerk. Szemere Samu. Budapest, 1969, 285–294.
- András–Papp 2004 = András Edit – Papp Gábor György (szerk.): *A Magyar Tudományos Akadémia képzőművészeti kincsei*. Budapest, 2004.
- Andrássy kat. 2006 = *Gróf Andrássy Dénes, egy műpártoló és műkedvelő arisztokrata 1835–1913*. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum – Slovenské národné múzeum, Múzeum Betliar. Szerk. Basics Beatrix. Budapest, 2006.
- Andree 1977 = Andree, Rolf (Hrsg.): *Arnold Böcklin*. Basel–München, 1977.
- Antike in Wien kat. 2002 = *Antike in Wien. Die Akademie und der Klassizismus um 1800*. Ausstellungskatalog, Gemäldegalerie der Akademie der bildenden Künste Wien – Der Winckelmann-Gesellschaft. Hrsg. Hagen, Bettina. Wien, 2002.
- Aranyérmek kat. 1995 = *Aranyérmek, ezüstkoszorúk. Művész kultusz és műpártolás Magyarországon a 19. században*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Imre Györgyi. Budapest, 1995.
- Áttörés kora kat. 2004 = *Az áttörés kora: Bécs és Budapest a historizmus és az avantgárd között, 1873–1920*. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum. Szerk. F. Dózsa Katalin. Budapest, 2004.
- B. Horváth 1978 = B. Horváth Csilla: Adatok a pécsi fényképezés kezdetéhez. In *A Jannus Pannonius Múzeum Évkönyve 1977*. XXII. Pécs, 1978, 217–235.
- B. Majkó 2007 = B. Majkó Katalin: *A Magyar Képzőművészeti Egyetem könyvtárának története és különgyűjteményeinek bemutatása*. Budapest, 2007.
- B. Nagy 1977 = B. Nagy Margit: *Stílusok, művek, mesterek. Művészet-történeti tanulmányok*. Bukarest, 1977.
- Baatz 2003 = Baatz, Wilfried: *Fotográfia*. Ford. Piros Christa. Budapest, 2003.
- Bajkay 1994 = Bajkay Éva: Egy vedútafestő élete és művei. In *Libay* kat. 1994, 5–22.
- Bajkay 1998 = Bajkay Éva: Rippl-Rónai József, a modern magyar litográfia atyja. In *Modern magyar litográfia* kat. 1998, 45–58.
- Baki 2005 = Baki Péter: *A Vasárnapi Ujság és a fotográfia kapcsolata*. Kecskemét, 2005.
- Baki 2011 = Baki Péter: *A fotográfia és a magyar sajtó kapcsolata 1945-ig*. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2011.
- Baki 2012 = Baki Péter: *A fotóművészet születése. A piktorializmustól a modern fotográfiáig (1889–1929)*. In *Fotóművészet* kat. 2012, 10–27.
- Bakó 1982 = Bakó Zsuzsanna: *Székely Bertalan*. Budapest, 1982.
- Bakó 1997 = Bakó Zsuzsanna: *Pest-budai ünnepek 1865–1870 között Székely Bertalan rajzainak tükrében*. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXVI. Budapest, 1997, 111–126.
- Bakó 1999 = Bakó Zsuzsanna: Adatok a Székely Bertalan életmű kutatásához. In *Székely* kat. 1999, 13–55.
- Bakó 2002 = Bakó Zsuzsanna: *Egy „nemzeti toposz” születése. Gondolatok Székely Bertalan Egri nők című képe kapcsán*. In *Agria – Az Egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve*. XXXVIII. Eger, 2002, 309–324.
- Bakó 2002a = Bakó Zsuzsanna: *Barabástól Rudnayig: 19–20. századi magyar táncbrázolások. In Három a tánc! Magyarországi táncbrázolások 1686–1940*. Kiállítási katalógus, Városi Képtár – Deák Gyűjtemény. Szerk. Lakat Erika – Nagy Zoltán. Székesfehérvár, 2002, 38–55.
- Bakó 2004 = Bakó Zsuzsanna: *A magyar művészet szerepe és jelentősége az 1873-as bécsi világi kiállításon*. In *Áttörés kora* kat. 2004, 87–100.
- Bakó 2005 = Bakó Zsuzsanna: *Rendhagyó pályakép*. In *Munkácsy* kat. 2005, 13–30.
- Bakó 2009 = Bakó Zsuzsanna: *Történelmi festészetünk és a müncheni Akadémia*. In *München magyarul* kat. 2009, 67–86.
- Bakó 2010 = Bakó Zsuzsanna: *A továbbélő hagyomány*. In *Nemzet és művészet* kat. 2010, 367–372.
- Bakó 2011 = Bakó Zsuzsanna: *Donát János festő munkássága*. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXXVI. Budapest, 2011, 23–53.
- Bakos 2007 = Bakos Katalin: *10 × 10 év az utcán. A magyar plakátművészet története 1890–1990*. Budapest, 2007.

BIBLIOGRÁFIA

- Balás 1932 = Balás Piri László: *A magyar történeti festészet a XIX. században*. Budapest, 1932.
- Balás 1936 = Balás Piri László: *A magyar történeti festészet*. Budapest, 1936.
- Balogh 1953 = Balogh István: Izsó Miklós és a Csokonai-szobor. *Művészettörténeti Értesítő*, II. 1953. 1–2. sz. 99–104.
- Balogh 1960 = Balogh István: Beregszászi Pál és a debreceni rajziskola. 1819–56. *Művészettörténeti Értesítő*, IX. 1960. 1. sz. 43–50.
- Bálványok kat. 2013 = *Bálványok és démonok: Csók István (1865–1961) festésze*. Kiállítási katalógus, Szent István Király Múzeum. Szerk. Gärtner Petra – Király Erzsébet. Székesfehérvár, 2013.
- Bán 2002 = Bán András: „Mert Pascal legyen az, aki a világ külszíné mögött rejlő igazságokat magától felismeri.” Fényképek a Magyar Képzőművészeti Egyetem könyvtárában a XIX. század utolsó negyedéből. In *Mintarajztanoda kat.* 2002. 291–297.
- Bán 2016 = Bán András (szerk.): *Az első aranykor. Az Osztrák–Magyar Monarchia festésze és a Múcsarnok*. Budapest, 2016.
- Bann 2014 = Bann, Stephen: Au fil de l’histoire: généalogie des genres „anecdotique” at „historique”. In *L’invention kat.* 2014. 13–25.
- Bánóczy 1882 = Bánóczy József: *Kisfaludy Károly és munkái*. I–II. Budapest, 1882–1883.
- Bányai 2014 = Bányai Balázs: Alma a fájától... Gróf Zichy Jenő kulturális közéleti tevékenysége. In *Németalföldtől Rómáig kat.* 2014. 38–56.
- Barabás 1944 = *Márkosfalvi Barabás Miklós önéletrajza*. Szerk. Bíró Béla. Kolozsvár, 1944.
- Barbizon kat. 2007 = *Barbizon francia és magyar ecsettel. Az európai tájfestészet mesterei*. Kiállítási katalógus, Ferenczy Múzeum. Szerk. Boros Judit. Szentendre, 2007.
- Bardoly 1988 = Bardoly István: Rómer Flóris élete. *Műemlékvédelem*, XXXII. 1988. 4. sz. 223–239.
- Bardoly 2003 = Bardoly István (szerk.): *Mednyánszky László feljegyzései, 1877–1918*. Budapest, 2003.
- Bardoly–Cs. Plank 1999 = Bardoly István – Cs. Plank Ibolya (szerk.): *A „szentek fuvarosa”. Divald Kornél felső-magyarországi topográfiaja és fényképei 1900–1919*. Budapest, 1999.
- Baróti 1997 = Baróti Judit: Erdélyi Mór élete és munkássága. – Egyetemi szakdolgozatok. *Fotóművészet*, XL. 1997. 5–6. sz. 82–90.
- Bártfai Szabó 1930 = Bártfai Szabó László: Gróf Széchenyi István művész kortársai és barátai. *Magyar Művészet*, VI. 1930. 9. sz. 586–604.
- Bártfai Szabó 1931 = Bártfai Szabó László: Ender János levelei gróf Széchenyi Ferenc arcképéről. *Magyar Könyvszemle*, XVIII. 1931. 1–4. sz. 56–59.
- Bártfai Szabó 1943 = Bártfai Szabó László: *Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez 1808–1860*. Budapest, 1943.
- Basics 1999 = Basics Beatrix: Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc a képzőművészetben. In *„Fényesebb a láncnál a kard”*. Kiállítási katalógus, Hadtörténeti Múzeum. Szerk. Cs. Kottra Györgyi. Budapest, 1999. 57–65.
- Basics 2001 = Basics Beatrix: A budai Várpalota ostromainak ábrázolásai. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXIX. Budapest, 2001. 169–184.
- Basics 2001a = Basics Beatrix: Koronázások és koronaábrázolások. In *Acta Musei Militaris in Hungaria – A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*. IV. Budapest, 2001. 107–115.
- Basics 2004 = Basics Beatrix: Rudolf Eitelberger és a Magyar Nemzeti Múzeum freskódíszítése. In *Áttörés kora kat.* 2004. 145–153.
- Baskai 1974 = Baskai Ernőné: *Gondolatok Kazinczy Ferenc művészettörténeti érdeklődéséről*. Eger, 1974. 533–553. (Az Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Füzetei)
- Bata 2006 = Bata Tímea: „Terepbejárás – a falképektől a »székely ház«-ig”. In *Huszka kat.* 2006. 168–187.
- Bauer 2003 = Bauer, Hermann: Form, Struktur, Stil: Die formalanalytischen und formgeschichtlichen Methoden. In *Belting, Hans – Dilly, Heinrich – Kemp, Wolfgang – Sauerländer, Willibald – Warnke, Martin (Hrsg.): Kunstgeschichte. Eine Einführung*. Berlin, 2003. 158–173. (Sechste, überarbeitete u. erweiterte Auflage).
- Beke L. 1981 = Beke László: Fényképezés és képzőművészet. In *Művészet 1830–1870. kat.* 1981. 156–163., 504–526.
- Beke L. 1990 = Beke László: Henszlmann és a fényképezés. *Ars Hungarica*, XVIII. 1990. 1. sz. 129–131.
- Beke L. 2003 = Beke, László: Postmoderne Phänomene und New Art History. In *Belting, Hans – Dilly, Heinrich – Kemp, Wolfgang – Sauerländer, Willibald – Warnke, Martin (Hrsg.): Kunstgeschichte. Eine Einführung*. Berlin, 2003. 379–399.
- Beke M. 1992 = Beke Margit (szerk.): *Simor János emlékkönyv*. Budapest, 1992. (Strigonium antiquum, 1.)
- Beke–Cs. Plank 2006 = Beke, László – Cs. Plank, Ibolya: Monument Fixed. In *Marosi, Ernő – Klaniczay, Gábor (eds.): The Nineteenth-Century Process of „Musealization” in Hungary and Europe*. Budapest, 2006. 357–367.; 403–408. (Collegium Budapest, Workshop Series No. 17.)
- Beke–Gábor–Prakfalvi–Sisa–Szabó 2002 = Beke László – Gábor Eszter – Prakfalvi Endre – Sisa József – Szabó Júlia: *Magyar művészet 1800-tól napjainkig*. Budapest, 2002.
- Békefi 2016 = Békefi, Eszter: Das Biedermeier in Ungarn. In *Biedermeier kat.* 2016. 36–47.
- Belitschka-Scholtz 1985 = Belitschka-Scholtz Hedvig (szerk.): *Jankovich Miklós, a gyűjtő és mecénás (1772–1846)*. Budapest, 1985. (Művészettörténeti Füzetek, 17.)
- Bellák 1986 = Bellák Gábor: A historizmus és a szecesszió népművészettelfogása. In *Lélek és Forma. kat.* 1986. 21–26.
- Bellák 1986a = Bellák Gábor: Benczúr Gyula: Vajk megkeresztelése, 1875 és az 1869-es történeti festménypályázat. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXV. 1986. 1. sz. 76–78.
- Bellák 1989 = Bellák Gábor: Nemzeti hős vagy valami más? A Dobozi-téma értelmezéséhez. In *Sub Minervae* 1989. 118–121.
- Bellák 2001 = Bellák Gábor: *Benczúr*. Budapest, 2001.
- Bellák 2001a = Bellák Gábor: Zichy Mihály bécsi tanulóévei – Zichy és Waldmüller. In *Zichy kat.* 2001. 17–23.
- Bellák 2002 = Bellák Gábor: Benczúr műtermei. In *Művészek és műtermek kat.* 2002. 85–94.
- Bellák 2002a = Bellák Gábor: A „nemzeti tömörülés képe”. Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság alakuló ülése Benczúr Gyula festményén. In *Király 2002*, 187–190.
- Bellák 2003 = Bellák Gábor: A reprezentáció típusai Benczúr portréfestészetében. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2003.
- Bellák 2004 = Bellák Gábor (szerk.): *Drága Linám! Benczúr Gyula leveleskönyve 1861–1892*. Budapest, 2004.
- Bellák 2006 = Bellák Gábor: Népművészet és háziipar. In *Őriné Nagy Cecília (szerk.): Népművészet a 19–20. század fordulójának művészetében és a gödöllői művésztelepen*. Gödöllő, 2006.
- Bellák 2007 = Bellák Gábor: Vaszary János: Aranykor, 1898. In *Vaszary kat.* 2007. 172–174. kat. 23.
- Bellák 2011 = Bellák Gábor: A Visegrádról. In *Markó kat.* 2011. 105–106.
- Bellák–Jernyei Kiss–Keserü–Mikó–Szakács 2009 = Bellák Gábor – Jernyei Kiss János – Keserü Katalin – Mikó Árpád – Szakács Béla Zsolt: *Magyar művészet*. Budapest, 2009.
- Belting 2006 = Belting, Hans: *A művészettörténet vége*. Ford. Teller Katalin. Budapest, 2006.

- Bende 1942 = Bende János: Az első művészeti kiállítások Magyarországon. *Szép művészet*, III. 1942. 11. sz. 260–262.
- Benjamin R. 1997 = Benjamin, Roger: *Orientalism. Delacroix to Klee*. New South Wales, 1997.
- Benjamin W. 1969 = Benjamin, Walter: A műalkotás a technikai sokszorosíthatóság korszakában. In Benjamin, Walter: *Kommentár és prófécia*. Szerk. Zoltai Dénes. Ford. Barlay László – Benczik Árpád. Budapest, 1969, 301–334.
- Benkó 1932 = Benkó Gizella: *Liezen-Mayer Sándor*. Budapest, 1932. (A budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetének dolgozatai)
- Beňová 2001 = Beňová, Katarína: Id. Markó Károly és a Felvidék. Alkotópályájának kezdetei. In Markó kat. 2001, 9–21.
- Beňová 2010 = Beňová, Katarína (red.): *Ján Rombauer (1782–1849): Levoča Petrohrad Prešov*. Bratislava, 2010.
- Beňová 2015 = Beňová, Katarína (red.): *Domáce a Európske Súvislosti Biedermeiera*. Bratislava, 2015.
- Bényei 1970 = Bényei Miklós: Eötvös József kultúrtörténeti szintézisének terve. *Irodalomtörténeti Közlemények*, LXXIV. 1970. 1. sz. 60–61.
- Bényi 1983 = Bényi László: *Paál László*. Budapest, 1983.
- Beöthy 1897 = Beöthy Zsolt: A királyszobrok. *Budapesti Szemle*, XCII. 1897. 252. sz. 337–350.
- Berecz 2001 = Berecz Ágnes: Festők, mítoszok, Párizs. Művészeti élet a 19. század második felének Párizsában. *Budapesti Negyed*, IX. 2001. 2–3. sz. 21–32.
- Bereczki 2010 = Bereczki Péter Levente: Tájkép és leírás. Irodalom és festészet összefüggései Eugène Fromentin életművében. Doktori disszertáció. Debreceni Egyetem Irodalomtudományok Doktori Iskolája. Debrecen, 2010.
- Berger 1980 = Berger, Klaus: *Japonismus in der westlichen Malerei 1860–1920*. München, 1980.
- Berkovits 1964 = Berkovits Ilona: *Zichy Mihály élete és munkássága (1827–1906)*. Budapest, 1964.
- Berlász 1981 = Berlász Jenő: *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1867*. Budapest, 1981.
- Bernáth 1993 = Bernáth Mária: Stílustendenciák a millenáris kiállítás festészeti anyagában. In Zádor 1993, 148–176.
- Bernáth 1998 = Bernáth Mária: *Rippel-Rónai József*. Budapest, 1998.
- Berns 1988 = Berns, Jörg Jochen: Peregrinatio Academica und die Kavalierstour. Bildungsreisen jungen Deutscher in der Frühen Neuzeit. In Wiedemann, Conrad (Hrsg.): *Rom – Paris – London. Erfahrung und Selbsterfahrung deutscher Schriftsteller und Künstler in den fremden Metropolen: Ein Symposium. Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*. Stuttgart, 1988, 155–181.
- Białostocki 1982 = Białostocki, Jan: A modus problémája a képzőművészetekben. In Białostocki, Jan: *Régi és új a művészettörténetben*. Ford. Beke László. Budapest, 1982, 21–41.
- Bibó 2008 = Bibó István: *Pollack Mihály*. Budapest, 2008.
- Bicskei 2002 = Bicskei Éva: Nők az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda- és Rajztanárképezdőben, 1871 és 1908 között. In Mintarajztanoda kat. 2002, 223–242.
- Bicskei 2005 = Bicskei Éva: *Székely Bertalan elfeledett portréi a Magyar Tudományos Akadémián. A Kisfaludy Társaság arcképcsarnoka*. Budapest, 2005.
- Bicskei 2007 = Bicskei Éva: A nemzeti panteon formálódása. Közgyűlési termek arcképcsarnokai a 19. században. In Balogh Margit (szerk.): *Diszciplínák határain innen és túl. Fiatal Kutatók Fóruma*. Budapest, 2007, 163–204.
- Bicskei 2007a = Bicskei Éva: A női festészeti tanfolyam – a Magyar Királyi Női Festőiskola története (1885–1921). *Ars Hungarica*, XXXV. 2007. 1. sz. 51–94.
- Bicskei 2010 = Bicskei Éva: *Ámor és Hymen. A fiatal Székely Bertalan szerelmi története*. Budapest, 2010.
- Bicskei 2015 = Bicskei Éva: Férfi-kép. Az 1825–1827-es országgyűlés reformereiről egy portrégáléria kapcsán. In Neumer Katalin (szerk.): *Identitások és váltások*. Budapest, 2015, 22–92. (Identitások és médiák I.)
- Bicskei 2016 = Bicskei Éva: Viszonyok intézményesülése. Kazinczy Ferenc egy portréjáról. *Irodalomtörténet*, XLVII. 2016. 1. sz. 31–55.
- Biedermeier kat. 2016 = *Ist das Biedermeier? Amerling, Waldmüller und mehr*. Ausstellungskatalog, Österreichische Galerie Belvedere. Hrsg. Husslein-Arco, Agnes – Grabner, Sabine. Wien, 2016.
- Bincsik 2009 = Bincsik Mónika: Japán műtárgyak gyűjtéstörténete Magyarországon a 19. század második felében. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2009.
- Biró 1932 = Biró József: *Nagyvárard barokk és neoklasszikus művészeti emlékei*. Budapest, 1932.
- Blühm 1996 = Blühm, Andreas (ed.): *The Colour of Sculpture: 1840–1910*. Amsterdam, 1996.
- Bodnár 1980 = Bodnár Éva: *Id. Markó Károly*. Budapest, 1980.
- Bodnár 1985 = Bodnár Éva: *Mészöly Géza*. Budapest, 1985.
- Bodnár 1989 = Bodnár Éva: Magyar művészek a bécsi világkiállítás 1873-ban. In *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. XXVII. Miskolc, 1989, 17–31.
- Bognár–Felvinczi 2006 = Bognár Katalin – Felvinczi Károly: *Térbe zárt pillanat. Epizódok a sztereofényképezés történetéből*. Budapest, 2006.
- Bognár–Rózsavölgyi 2016 = Bognár Zsófia – Rózsavölgyi Andrea: Adalékok a Szépművészeti Múzeum középkori és reneszánsz gipszmásolat gyűjteményének történetéhez: kezdetek, kialakulás, koncepciók. *Ars Hungarica*, XLII. 2016. 2. sz. 111–125.
- Boehm 2006 = Boehm, Gottfried (Hrsg.): *Was ist ein Bild?* München, 2006.
- Bonc 2017 = Boncz Hajnalka: Több mint másolat? Waldstein János egykori várapalotái kastélyának mennyezetképe. *Ars Hungarica*, XLIII. 2017. 3. sz. 355–368.
- Boros J. 1996 = Boros Judit: Hollósy Simon művészi hitvallása levelei tükrében 1882–1902. In Nagybánya kat. 1996, 110–117.
- Boros J. 2005 = Boros Judit: Egy magyar festő Párizsban. Munkácsy Mihály pályája 1870 és 1896 között. In Munkácsy kat. 2005, 33–60.
- Boros J. 2006 = Boros Judit: Magyar festők Párizsban (1880–1896). Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2006.
- Boros J. 2007 = Boros Judit: Magyar–francia művészeti kapcsolatok a 19. században. In Barbizon kat. 2007, 61–85.
- Boros J. 2007a = Boros Judit: Naturalista életképektől a realista kompozíciókig. In Vaszary kat. 2007, 25–28.
- Boros J. 2010 = Boros Judit: Valószínűség és színházi hatás. Gondolatok a színház és a modern/nemzeti történeti képtípus kapcsolatáról. In *Nemzet és művészet* kat. 2010, 261–267.
- Boros J. 2011 = Boros Judit: Kép és Erősz. Ferenczy Károly utolsó festői korszaka. In *Ferenczy kat.* 2011, 49–66.
- Boros L. 1974 = Boros László: Dorffmaister Baranyában. *Művészet-történeti Értesítő*, XXIII. 1974. 4. sz. 269–284.
- Boros–Kissné Budai 2011 = Boros Judit – Kissné Budai Rita (szerk.): *„Ölel Carolus”*. *Ferenczy Károly levelezése*. Budapest, 2011.

- Boros–Szabó 1995 = Boros Judit – Szabó László: *Munkácsy Mihály hazai ünneplése, temetése és hagyatéka*. In Aranyérmek kat. 1995, 86–92.
- Borovi 2006 = Borovi Dániel: Habsburg reprezentáció Magyarországon a XIX. század második felében. Ferenc József és Erzsébet magyarországi portréi. Szakdolgozat. ELTE BTK Művészettörténeti Intézet. Budapest, 2006.
- Borovi 2012 = Borovi Dániel: „Hát még semmi sincs a vásznon?” Fotóhasználat Ferenc József és Erzsébet magyarországi portréin. *Fotóművészet*, LV. 2012. 2. sz. 114–123.
- Borsos 1970 = Borsos Béla: A Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottságának működése és a gyűjtemények kialakulásának kezdete. *n Magyar Műemlékvédelem 1967–1968*. V. Budapest, 1970, 43–64.
- Borsos 1974 = Borsos Béla: A magyar műemlékvédelem hivatala és gyűjteményei az 1881. évi törvény megjelenésétől Henszlmann haláláig (1888). In *Magyar Műemlékvédelem 1971–1972*. VII. Budapest, 1974, 29–33.
- Borsos kat. 2009 = Borsos József festő és fotográfus (1821–1883). Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Veszprémi Nóra – Szücs György. Budapest, 2009.
- Branczik–Demeter 2007 = Branczik Márta – Demeter Zsuzsa: *Buda-pesti építkezések állomása*. – *Station of Constructions in Budapest*. Budapest, 2007.
- Breisach 2004 = Breisach, Ernst: *Historiográfia*. Ford. Baics Gergely. Budapest, 2004.
- Bucsky 1975 = Bucsky Mihály: *Kiss György*. Pécs, 1975.
- Bunyitay 1888 = Bunyitay Vincze (szerk.): *Ipolyi Arnold kisebb munkái*. Beszéddek. V. Budapest, 1888.
- Buzási 1984 = Buzási Enikő: A barátság-motívum térhódítása a 18. századi magyar portréfestésben. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXIII. 1984. 4. sz. 212–236.
- Buzási 2016 = Buzási Enikő: *Források a magyarországi, erdélyi, valamint magyar megrendelésre dolgozó külföldi művészek bécsi akadémiai tanulmányaihoz (1726–1810)*. Budapest, 2016.
- Buzási 2017 = Buzási Enikő: A pécsi püspökök művészettörténelésének emlékei a 18–19. századból. Azonosított és meghatározott festmények az egyházmegye gyűjteményében. *Ars Hungarica*, XLIII. 2017. 1. sz. 7–20.
- Büki 2012 = Büki Barbara: A Bakáts téri Assisi Szent Ferenc plébániatemplom. *n Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXXVI. Budapest, 2012, 145–176.
- Büttner 1999 = Büttner, Frank: *Peter Cornelius – Fresken und Freskenprojekte II*. Stuttgart, 1999.
- Cartier-Bresson–Kincses 2001 = Cartier-Bresson, Annie – Kincses Károly: *Kertész és Brassai előtt. A modernizmus gyökerei a magyar fotográfiában*. Kecskemét, 2001.
- Cennerné Wilhelmb 1972 = Cennerné Wilhelmb Gizella: 16–19. századi grafikus viseletroszatok – Közép-Európa nemzetiségei életének és társadalmi helyzetének képes forrásai. In *Folia Historica – A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve*. I. Budapest, 1972, 23–43.
- Cennerné Wilhelmb 1981 = Cennerné Wilhelmb Gizella: Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képből illusztrációi és illusztrátorai. In *Folia Historica – A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve*. IX. Budapest, 1981, 59–77.
- Cennerné Wilhelmb 1982 = Cennerné Wilhelmb Gizella: *Than Mór (1828–1899)*. Budapest, 1982.
- Cennerné Wilhelmb 1983 = Cennerné Wilhelmb, Gizella: Rudolf Eitelberger und die Wandmalereien im Ungarischen Nationalmuseum. In Wiener Schule kat. 1983, 29–32.
- Cennerné Wilhelmb 1995 = Cennerné Wilhelmb Gizella: Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat albumlapjai és műlapjai. In Aranyérmek kat. 1995, 259–283.
- Cerny 1978 = Cerny, Walter: *Die Mitglieder der Wiener Akademie. Ein geschichtlicher Abriss auf Grund des Quellenmaterials des Akademearchivs von 1751 bis 1870*. Wien, 1978.
- Cieger 2015 = Cieger András: Árpád a Parlamentben. A festőművészet esete a tudománnyal és a politikával. In Lajtai–Varga 2015, 25–48.
- Cifka 1969 = Cifka Péter: *Ferenczy István*. Budapest, 1969.
- Cifka 1978 = Cifka Péter: A pályakezdő Ferenczy István. In Zádor–Szabolcsi 1978, 465–513.
- Cifka 1989 = Cifka Péter: Egy emlékszóbor a reformkorban. In *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, XXVII. Miskolc, 1989, 33–42.
- Czaga 2003 = Czaga Viktória: A Harcos emlék – szoborsors Magyarországon. A Hentzi emlékmű története. In *Acta Musei Militaris in Hungaria – A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*. VI. Budapest, 2003, 79–112.
- Czagány 1970 = Czagány István: A Pesti Vigadó épülettömbje. *Építés – Építészettudomány*, II. 1970. 1–2. sz. 173–268.
- Czakó 1902 = Czakó Elemér: A sokszorosító művészet. Magyarország IX–X. In Ráth György (szerk.): *Az Iparművészet Könyve*. I–III. [I. kötet.] Budapest, 1902, 510–513.
- Czeglédi 2013 = Czeglédi László: Az egri rajziskola. In Peterscsák Ti-vadar (szerk.): *Az egri Domus Universitatis és Líceum. Oktatás, tudomány, művészet 1763–2013*. Eger, 2013, 333–344.
- Cs. Lengyel 1993 = Cs. Lengyel Beatrix: Veress Ferenc Kemény Gábor portréja fotókerámián. In *Folia Historica – A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve*. XVIII. Budapest, 1993, 273–287.
- Cs. Plank 1997 = Cs. Plank Ibolya: Fényképészműtermek Budapesten. *Buda-pesti Negyed*, V. 1997. 1. sz. 67–105.
- Cs. Plank–Kolta–Vannai 1993 = Cs. Plank Ibolya – Kolta Magdolna – Vannai Nándor: *Divald Károly fényképész és vegyész üveg-műcsarnokából Eperjesen. A Divaldok és a Magas Tátra első képei*. Budapest, 1993.
- Csanádi-Bognár 2008 = Csanádi-Bognár Szilvia: Kazinczy Ferenc és a magyar művészettörténeti nyelv. *Ars Hungarica*, XXXVI. 2008. [Recte 2010] 1–2. sz. 93–178.
- Csatkai 1925 = Csatkai Endre: Canova magyar mecénásai. *Magyar Művészet*, I. 1925. 3. sz. 130–132.
- Csatkai 1928 = Csatkai Endre: Kazinczy és a kertművészet. *Magyar Művészet*, IV. 1928. 9. sz. 716–718.
- Csatkai 1959 = Csatkai Endre: Huber József mesterműve a budai-vizvárosi temetőben. *Művészettörténeti Értesítő*, VIII. 1959. 2–3. sz. 155.
- Csatkai 1970 = Csatkai Endre: Kozina Sándor, elfeledett biedermeier magyar festő. *Művészettörténeti Értesítő*, XIX. 1970. 1. sz. 24–40.
- Csatkai 1983 = Csatkai Endre: *Kazinczy és a képzőművészetek*. Szerk. Galavics Géza. Budapest, 1983. (Eredeti kiadás 1925.)
- Cséfalvy 1989 = Cséfalvy Pál: Ipolyi Arnold a műgyűjtő. A Ramboux-gyűjteményből származó képek. In Cséfalvy–Ugrin 1989, 93–105.
- Cséfalvy 1992 = Cséfalvy Pál: *Az esztergomi Bazilika, Kincstár és Vármúzeum*. Budapest, 1992.
- Cséfalvy 2000 = Cséfalvy Pál: Simor János és a kortárs képzőművészet. In *125 éves a Keresztény Múzeum*. Kiállítási katalógus, Esztergomi Keresztény Múzeum. Szerk. Kontsek Ildikó. Esztergom, 2000, 7–13.
- Cséfalvy–Ugrin 1989 = Cséfalvy Pál – Ugrin Emese (szerk.): *Ipolyi Arnold emlékkönyv*. Halálának századik évfordulója alkalmából az esztergomi Keresztény Múzeumban 1986. december 12-én tartott emlékülés anyaga. Budapest, 1989.
- Cseh–Gáspár–Umamura 2010 = Cseh Éva – Gáspár Annamária – Umamura Yuko (szerk.): *Ukijo-e. Az ellillanó világ képei: Válogatás gróf Vay Péter japán fametszet gyűjtéséből*. Budapest, 2010.

- (Bibliotheca Hungarica Artis Asiaticae. Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum Kiskönyvtára, 2.)
- Csemegi 1938 = Csemegi József: A buda-vizivárosi temető alakos sír- emlékei. *Magyar Művészet*, XIV. 1938. 6. sz. 171–176.
- Csengel–Plank 2009 = Csengel Péter – Plank Ibolya: Fényképészmű- terem a Nagymező utcában. In Kemény Mária (szerk.): *Kísmező – Nagymező – Broadway. Várostörténeti tanulmányok*. Buda- pest, 2009, 191–218.
- Csernitzky 1994 = Csernitzky Mária: Jablonczai Pethes János búcsúja. Kiss Bálint festményének történeti háttere. *Művészettörténeti Ér- tesítő*, XLIII. 1994. 1–2. sz. 137–142.
- Csernitzky 1995 = Csernitzky Mária: A József Nádor Nemzeti Képesar- nok kezdeti évei (1845–1862). *Művészettörténeti Értesítő*, XLIV. 1995. 3–4. sz. 239–251.
- Csernitzky 2002 = Csernitzky Mária: „Jablonczai Pethes János bú- csúja”. *Még egyszer Kiss Bálint leghíresebb képéről*. In Király , 149–151.
- Csók 1990 = Csók István: *Emlékezéseim*. Budapest, 1990.
- Csók 2015 = Csók István (1865–1961): *Emlékezéseim*. Szerk. Révész Emese. Budapest, 2015.
- Csorba 1996 = Csorba Géza: A Nagybánya-kép száz éve. In Nagybá- nya kat. 1996, 15–22.
- Csőregh 1991 = Csőregh Éva: *Rajzoktatásunk története*. Budapest, 1991. (EIDOS Füzetek, 5.)
- Csutak 1929 = Csutak Vilmos: A Székely Nemzeti Múzeum alapítása és gyűjteményeinek ötvenéves fejlődése. In Csutak Vilmos (szerk.): *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára*. Sepsiszentgyörgy, 1929.
- D. Mezey 1991 = D. Mezey Alice: A természetes fény felhasználásának néhány példája Ybl kastélyépítészetében. In *Ybl Miklós építész 1814–1891*. Kiállítási katalógus, Hild–Ybl Alapítvány. Szerk. Ke- mény Mária – Farbak Péter. Budapest, 1991, 151–156.
- D’Ortigue 2006 = D’Ortigue, Joseph: ‘Franz Liszt’, *Gazette de mu- sicale de Paris*, 1835. június 14. In Gibbs, Christopher H. – Goo- ley, Dana (eds.): *Franz Liszt and his World*. Princeton–Oxford, 2006, 309–330.
- Danhauser kat. 1983 = *Josef Danhauser (1805–1845). Gemälde und Zeichnungen*. Ausstellungskatalog, Graphische Sammlung Al- bertina. Hrsg. Birke, Veronika – Witt-Dörning, Christian. Wien, 1983.
- Darkó 1988 = Darkó Jenő: Pulszky Károly szerepe az Iparművészeti Múzeum megalapításánál. In Pulszky Károly kat. 1988, 124–133.
- Das Zeitalter kat. 1984 = *Das Zeitalter Kaiser Franz Josephs. Von der Revolution zur Gründerzeit 1848–1880*. I. Ausstellungskata- log, Schloss Grafenegg. Hrsg. Kühnel, Harry – Vavra, Elisabeth – Stangler, Gottfried. Wien, 1984.
- Dávid 1996 = Dávid Ferenc: A pannonthalmi főegyház múlt századi helyreállításáról. In Takács 1996, II. köt. 162–181.
- Dávidházi 2004 = Dávidházi Péter: *Egy nemzeti tudomány születése. Toldy Ferenc és a magyar irodalomtörténet*. Budapest, 2004.
- De Delacroix à Kandinsky kat. 2010 = *De Delacroix à Kandinsky. L’orientalisme en Europe*. Catalogue d’exposition, Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique à Bruxelles. Éd. Dieder, Roger – De- pelchin, Davy. Paris, 2010.
- Debreczeni 2009 = Debreczeni Attila: Az „aesthetica” fogalma és a Magyar Museum programja. In *Laokoón – Művészetfilozófiai folyóirat*, VI. 2009. <http://laokoon.c3.hu/szamok/6.html#deb- reczeni>. (2017. december 3.)
- Debreczeni–Gönczy 2010 = Debreczeni Attila – Gönczy Monika (szerk.): *Ragyogni és munkálni. Kultúratudományi tanulmá- nyok Kazinczy Ferencről*. Debrecen, 2010.
- Demeter 1998 = Demeter Zsuzsanna: Egyetemi szakdolgozatok – A fo- tográfia megjelenése a magyar sajtóban. *Fotóművészet*, XLI. 1998. 1–2. sz. 106–115.
- Deneke 1964 = Deneke, Bernwald: Die Entdeckung der Volkskunde für das Kunstgewerbe. In *Zeitschrift für Volkskunde*, CX. Frank- furt am Main, 1964, 168–201.
- Deneke 1980 = Deneke, Bernwald: Hogyan fedezték fel a népművészetet az iparművészet számára. In Ortutay Gyula (szerk.): *Folcloris- tica. Fordítások szöveggyűjteménye 4–5*. Budapest, 1980, 5–54.
- Denis 1983 = Denis, Maurice: *A szimbolizmustól a klasszicizmusig. Maurice Denis elméleti írásai*. Szerk. Szabadi Judit. Ford. Balabán Péter. Budapest, 1983.
- Die Münchner Schule kat. 1979 = *Die Münchner Schule 1850–1914*. Ausstellungskatalog, Bayerische Staatsgemäldesammlungen. Hrsg. Ruhmer, Ebenhard. München, 1979.
- Diederer 2010 = Diederer, Roger: „Rome n’est plus dans Rome.” A la recherche de l’art classique. In *De Delacroix à Kandinsky* kat. 2010.
- Dilly 2003 = Dilly, Heinrich: Einleitung. In Belting, Hans – Dilly, Heinrich – Kemp, Wolfgang – Sauerländer, Willibald – Warnke, Martin (Hrsg.): *Kunstgeschichte. Eine Einführung*. Berlin, 2003, 9–19. (Sechste, überarbeitete u. erweiterte Auflage).
- Dilly 2003a = Dilly, Heinrich: Wechselseitige Erhellung – Die Kunst- geschichte und ihre Nachbardisziplinen. In Belting, Hans – Dilly, Heinrich – Kemp, Wolfgang – Sauerländer, Willibald – Warnke, Martin (Hrsg.): *Kunstgeschichte. Eine Einführung*. Berlin, 2003, 401–415. (Sechste, überarbeitete u. erweiterte Auflage).
- Divald 1917 = Divald Kornél: *A Magyar Tudományos Akadémia palo- tája és gyűjteményei: magyarázó kalauz*. Budapest, 1917.
- Dobrovits 1936 = Dr. Dobrovits Sándor: *Budapest egyesületei*. Buda- pest, 1936. (Statistikai Közlemények. 3 sz. Budapest Székesfővá- ros Statistikai Hivatala).
- Dreams of Nature kat. 2012 = *Dreams of Nature: Symbolism from Van Gogh to Kandinsky*. Exhibition catalogue, Van Gogh Museum. Eds. Rapetti, Rodolphe – Thomson, Richard – Fowle, Frances – Bondorff, Anna-Maria von. Amsterdam, 2012.
- E. Csorba 1998 = E. Csorba Csilla: Előhívás. Rippl-Rónai József és a fényképezés. In Rippl-Rónai kat. 1998.
- Ebertshäuser 1979 = Ebertshäuser, Heidi Caroline: *Malerei im 19. Jahrhundert. Münchner Schule*. Gesamtdarstellung und Künst- lerlexikon. München, 1979.
- Ecsedy 2013 = Ecsedy Anna: Henszlmann Imre grafikai gyűjteménye. In Henszlmann kat. 2013, 19–24.
- Egri 1977 = Egri Mária: *A szolnoki művésztelep*. Budapest, 1977.
- Einholz 1990 = Einholz, Sybille: Was der Nachwelt bleibt – Einblick in die Berliner Sepulkralplastik. In *Ethos und Pathos. Die Berliner Bildhauerschule 1786–1914*. I. Ausstellungskatalog, Hamburger Bahnhof. Hrsg. Bloch, Peter – Einholz, Sybille – Simson, Jutta von. Berlin, 1990, 257–280.
- Eisler 1988 = Eisler János: Pulszky Károly művészettörténeti írása. In Pulszky Károly kat. 1988, 47–52.
- Eitelberger 1879 = Eitelberger von Edelberg, Rudolf: Eine Österrei- chische Geschichtsgalerie. In Eitelberger von Edelberg, Rudolf (Hrsg.): *Gesammelte Kunshistorische Schriften*. II. Wien, 1879, 53–80.
- Elek 1996 = Elek Artúr: *Művészek és műbarátok. Válogatott kép- zőművészeti írások*. Szerk. jegyz. névmutató Tímár Árpád. Buda- pest, 1996.
- Ender kat. 2001 = *Johann Nepomuk Ender (1793–1854) és Thomas Ender (1793–1875) emlékkiállítás*. Kiállítási katalógus, Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjtemény. Szerk. Gonda Zsu- zsa – Papp Gábor György. Budapest, 2001.

- Entz 1937 = Entz Géza: *A magyar műgyűjtés történetének vázlata 1850-ig*. Budapest, 1937.
- Entz 1985 = Entz Géza: A Jankovich-gyűjtemény festményeiről. In Belitschka-Scholtz 1985, 79–81.
- Entz–Sisa 1998 = Entz Géza Antal – Sisa József (szerk.): *Fejér megye művészeti emlékei*. Székesfehérvár, 1998.
- Erdei 1999 = Erdei Gyöngyi: A fővárosi múpártolás története 1873–1918. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXVIII. Budapest, 1999, 159–207.
- Erdei 2003 = Erdei Gyöngyi: *Múpártoló Budapest. 1873–1933*. Budapest, 2003.
- Ernst 1910 = Ernst Lajos: *A magyar történeti festészet*. Budapest, 1910.
- F. Dózsa 1995 = F. Dózsa Katalin: A rendi nemzetudat szimbóluma, a díszmagyar. In *Annales Musei Ethnographiae – Néprajzi Értesítő*. LXXVII. Budapest, 1995, 155–164.
- Fábrí 2010 = Fábrí Anna: Mikszáth a fotográfáról, a fotográfia Mikszáthról. In Debreceeni Boglárka (szerk.): *Semmi mozdulat most. Mikszáth Kálmán összes fényképe, válogatott ábrázolások*. Budapest, 2010, 3–14.
- Fajcsák 2007 = Fajcsák Györgyi: „Az örömök kertje.” *Kínaiak, mongolok és mandzsuk Eszterházán. Az Esterházy-kastély hercegi lakosztályának lakk-kabinetje*. Budapest, 2007.
- Fajcsák 2009 = Fajcsák Györgyi: *Kínai műgyűjtés Magyarországon a 19. század elejétől 1945-ig*. Budapest, 2009. (Bibliotheca Hungarica Artis Asiaticae)
- Fajcsák 2013 = Fajcsák Györgyi: Csók István hagyatéka a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeumban. In *Bálványok kat.* 3, 205–211.
- Farbaky 1991 = Farbaky Péter: Pálos könyvtár vagy nemzeti könyvtár? In Takács Imre – Buzási Enikő – Jávor Anna – Mikó Árpád (szerk.): *Művészettörténeti tanulmányok Mojzer Miklós hatvanadik születésnapjára*. Budapest, 1991, 237–244. (Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve V.)
- Farbakyné Deklava 2015 = Farbakyné Deklava Lilla: A templom Schulek Frigyes-féle „restaurációja” a 19. században. In *Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013)*. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum – Budavári Nagyboldogasszony-templom. Szerk. Farbaky Péter – Farbakyné Deklava Lilla – Mátéffy Balázs – Róka Enikő – Végh András. Budapest, 2015, 354–365.
- Farbakyné Deklava 2015a = Farbakyné Deklava Lilla: A Mátyás-templom kifestése. In *Mátyás-templom. A budavári Nagyboldogasszony-templom évszázadai (1246–2013)*. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum – Budavári Nagyboldogasszony-templom. Szerk. Farbaky Péter – Farbakyné Deklava Lilla – Mátéffy Balázs – Róka Enikő – Végh András. Budapest, 2015, 417–431.
- Farkas Z. 1914 = Farkas Zoltán: *A biedermeier*. Budapest, 1914.
- Farkas Z. 1952 = Farkas Zoltán (szerk.): *Munkácsy Mihály válogatott levelei*. Budapest, 1952.
- Farkas Z. 1954 = Farkas Zoltán: Munkácsy és Sedelmeyer. In *A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1953*. III. Budapest, 1954, 607–611.
- Farkas Z. 1954a = Farkas Zoltán: *Paál László*. Budapest, 1954.
- Farkas Z. 1957 = Farkas Zoltán: A Munkácsy-ösztöndíj története. In *A Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve 1954–55*. IV. Budapest, 1957, 458–466.
- Farkas Z. 1957a = Rippl-Rónai József emlékezése – Beck Ö. Fülöp emlékezése. Sajtó alá rend. és bev. Farkas Zoltán. Budapest, 1957.
- Farkas Zs. 2000 = Farkas Zsuzsa: Ferenczy István Mátyás emlékműve. In *Történelem – kép kat.* 2000, 668–671.
- Farkas Zs. 2004 = Farkas Zsuzsa: Egy vélemény a modellfényképek szerepéről Munkácsy Mihály életművében. In *Sz. Kürti* 2004, 146–152.
- Farkas Zs. 2005 = Farkas Zsuzsa: *Festő-fényképészek 1840–1880*. Kecskemét, 2005. (A magyar fotográfia történetéből, 38.)
- Farkas Zs. 2005a = Farkas Zsuzsa: Marastoni Jakab pesti festő iskolájára vonatkozó iratanyag a Fővárosi Levéltárban. *Művészettörténeti Értesítő*, LIV. 2005. 1–2. sz. 125–134.
- Farkas Zs. 2006 = Farkas Zsuzsa: „...hiány, mit esetjük pihenése okoz?” Barabás Miklós (1810–1898) fényképészeti tevékenysége. *Fotóművészet*, XLIX. 2006. 5–6. sz. 122–128.
- Farkas Zs. 2008 = Farkas, Zsuzsa: Reproductions in a Sculptor's Estate from the 1870s: Anna Christ's Photographs of Ferenc Kugler's Statues. In *Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 2005–2007*. X. Budapest, 2008, 142–152.
- Farkas Zs. 2008a = Farkas Zsuzsa: Nép-kép, 1862. In *Annales Musei Ethnographiae – Néprajzi Értesítő 2007*. LXXXIX. Budapest, 2008, 107–126.
- Farkas Zs. 2009 = Farkas Zsuzsa: Borsos József fényképeinek feldolgozásáról. In *Borsos kat.* 2009, 174–187.
- Farkas Zs. 2009a = Farkas Zsuzsa: *Embermászoló. Borsos József festőművész fényképeinek története*. Kecskemét, 2009. (A magyar fotográfia történetéből, 48.)
- Farkas Zs. 2010 = Farkas Zsuzsa: A Bécsi Világkiállítás legérdekesebb magyar képei. Egy „jelentékeny ország” dokumentumai 1873-ból. *Fotóművészet*, LIII. 2010. 4. sz. 104–110.
- Farkas Zs. 2014 = Farkas Zsuzsa: Rész a pajzson. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*, XXXIX. Budapest, 2014, 167–190.
- Farkas Zs. 2014a = Farkas Zsuzsa: A fényképre támaszkodó grafika. Adatok a fényképek alapján készült fametszetek köréből. *Ars Hungarica*, XL. 2014. 2. sz. 207–222.
- Farkas–Papp 2007 = Farkas Zsuzsa – Papp Júlia: *A műtárgyfényképezés kezdetei Magyarországon (1840–1885)*. Budapest, 2007.
- Fehér 2004 = Fehér Ildikó: Volnhoffer János. Egy pesti festő a 17–18. század fordulójáról. *Művészettörténeti Értesítő*, LIII. 2004. 1–4. sz. 157–167.
- Fehér 2006 = Fehér Ildikó: Schöff József ismeretlen képei a váci egyházmegyében. *Művészettörténeti Értesítő*, LV. 2006. 2. sz. 415–423.
- Fehér 2010 = Fehér Ildikó: Pulszky Károly (1853–1899). *Enigma*, XVII. 2010. 62. sz. 9–25.
- Fejős I. 1956 = Fejős Imre: Kossuth fényképei. In *Folia Archaeologica – A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve*. VIII. Budapest, 1956, 197–202.
- Fejős I. 1957 = Fejős Imre: A Magyar Nemzeti Képcsarnokot Alapító Egyesület története. *Művészettörténeti Értesítő*, VI. 1957. 1. sz. 37–47.
- Fejős I. 1958 = Fejős Imre: A magyar fényképezés kezdetei. In *Folia Archaeologica – A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeumának Évkönyve*. IX. Budapest, 1958, 243–255.
- Fejős I. 1959 = Fejős Imre: A Magyar Történelmi Képcsarnok 75 éve (1884–1959). *Művészettörténeti Értesítő*, VIII. 1959. 4. sz. 285–289.
- Fejős I. 1964 = Fejős Imre: A Magyar Nemzeti Múzeum története I. (1802–1847). In *Folia Archaeologica – A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve*. XVI. Budapest, 1964, 267–281.
- Fejős I. 1965 = Fejős Imre: A Magyar Nemzeti Múzeum története II. (1848–1944). In *Folia Archaeologica – A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve*. XVII. Budapest, 1965, 285–301.
- Fejős Z. 2000 = Fejős Zoltán: Útmutató a néprajzi gyűjtemények értelmezéséhez. In Fejős Zoltán (szerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 2000, 17–19.

- Fejős Z. 2000a = Fejős Zoltán: A néprajzi gyűjtemények tudományos perspektívái. *Tabula*, III. 2000. 1. sz. 77–88
- Fejős Z. 2010 = Fejős Zoltán: Nemzeti diskurzus és néprajz. In Nemzet és művészet kat. 2010, 83–109.
- Fejős Z. 2010a = Fejős Zoltán: Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben. In Nemzet és művészet kat. 2010, 293–294.
- Felvinczi 1921 = Felvinczi Takács Zoltán: *Benczúr és iskolája. Benczúr Gyula és tanítványainak kiállítása*. Budapest, 1921.
- Fenyő 1979 = Fenyő István: *Magyarország és emberi egyetemesség. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok*. Budapest, 1979.
- Fenyő 1997 = Fenyő István: *A centralisták. Egy liberális csoport a reformkori Magyarországon*. Budapest, 1997.
- Ferenczy 1935 = Ferenczy Valér: *Ferenczy Károly*. Budapest, [1935].
- Ferenczy kat. 2011 = *Ferenczy Károly (1862–1917) gyűjteményes kiállítása*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Boros Judit. Budapest, 2011.
- Fessler 1815 = Fessler, I. A.: *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen. Erster Theil. Die Ungern unter Herzogen und Königen aus Árpád's Stamme*. Erster Band. Leipzig, 1815.
- Feuchtmüller 1970 = Feuchtmüller, Rupert: *Leopold Kupelwieser und die Kunst der österreichischen Spätromantik*. Wien, 1970.
- Flacke 1998 = Flacke, Monika (Hrsg.): *Mythen der Nationen. Ein europäisches Panorama*. München, 1998.
- Fleischer 1935 = Fleischer Gyula: *Magyarok a bécsi képzőművészeti Akadémián*. Budapest, 1935.
- Fodor I. 1992 = Fodor István [et al.]: *A Magyar Nemzeti Múzeum*. Budapest, 1992.
- Fodor P. 2016 = Fodor Pál: A bógatóg, halott szultán. Mikor halt meg Szulejmán? *Múlt-kor Történelmi Magazin*, VI. 2016. 3. sz. 51–53.
- Fogarasi 2004 = Fogarasi Klára: *Színes néprajzi fotók: autokróm felvételek a Néprajzi Múzeum gyűjteményében*. Budapest, 2004.
- FOTO/MODELL kat. 2016 = *FOTO/MODELL. Képek a természet és művészet között*. Kiállítási katalógus, Magyar Képzőművészeti Egyetem. Szerk. Peternák Miklós. Budapest, 2016.
- Fotóművészet kat. 2012 = *A fotóművészet születése. A piktorializmustól a modern fotográfiáig (1889–1929)*. Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum. Szerk. Baki Péter. Budapest, 2012.
- Földi 1998 = Földi Eszter: A művészi plakát kezdetei Magyarországon, különös tekintettel Rippl-Rónai József munkásságára. In *Modern magyar litográfia* kat. 1998, 35–43.
- Földi 1998a = Földi Eszter: A színes litográfia technikája és szerepe az alkalmazott grafika megszületésében 1896–1914. In *Modern magyar litográfia* kat. 1998, 15–34.
- Földi 2002 = Földi Eszter: A plakátgyűjtemény. In *Mintarajztanoda* kat. 2002, 279–290.
- Földi 2002a = Földi Eszter: Georges Rodenbach és Rippl-Rónai. A Les Vierges története. In *Király 2002*, 275–287.
- Földi 2007 = Földi Eszter: „Un monstre de génie”. *Zichy Mihály és Théophile Gautier*. In *Zichy kat.* 2007, 49–66.
- Földi 2007a = Földi Eszter: „...modern plakátot csinálni...” In *Vaszary kat.* 2007, 111–119.
- Földi 2009 = Földi, Eszter: Deux „monstres de génie”. *Zichy et Doré. n Mihály Zichy, Gustave Doré. Deux „monstres de génie”. a-talogue d'exposition, Musée provincial Félicien Rops*. Éd. Földi, Eszter – Róka, Enikő – Le Men, Ségolène. Namur–Somogy, 2009, 57–91.
- Földi 2013 = Földi Eszter: *A képzőművészet mostohagyereke. A magyar művészgrafika kezdetei 1890–1914*. Budapest, 2013.
- Földi 2014 = Földi Eszter: „Gyorsan elszaladt ifjúságunk”. Rippl-Rónai József és Aristide Maillol barátsága. In *Rippl-Rónai és Maillol kat.* 2014, 9–75.
- Földi–Zsákovics 2014 = Földi Eszter – Zsákovics Ferenc: *A művészi grafika születése*. Budapest, 2014.
- Fried 1986 = Fried István: Kazinczy és a képzőművészetek. *Ars Hungarica*, XIV. 1986. 2. sz. 165–176.
- Fried 1989 = Fried István: Képzőművészeti látás és kultúra Magyarországon a 19. század elején. *Ars Hungarica*, XVII. 1989. 2. sz. 147–156.
- Fried 1996 = Fried, Michael: *Manet's Modernism: or, the Face of Painting in the 1860s*. Chicago, 1996.
- Fritsch 2010 = Fritsch, Helene: *Schnittstellen von Bild und Text*. Wien, 2010.
- Frodl-Schneemann 1984 = Frodl-Schneemann, Marianne: *Johann Peter Krafft 1780–1856*. Wien–München, 1984.
- Fülep 1923 = Fülep Lajos: Művészet és világnézet. *Ars Una*, I. 1923. 3. sz. 75–91.
- Fülep 1951 = Fülep Lajos: A magyar művészettörténelem fődadata. *A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-történeti Tudományok Osztályának Közleményei*, II. 1951. 1. sz. 3–24. Újraközölve Fülep Lajos: *Művészet és világnézet. Cikk, tanulmányok 1920–1970*. Szerk. Tímár Árpád. Budapest, 1976, 407–436.
- Fülep 1953 = Fülep Lajos: Izsó Miklós. *Művészettörténeti Értesítő*, II. 1953. 1–2. sz. 13–31.
- Fülep 1954 = Fülep Lajos: Izsó Miklós. *A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-történeti Tudományok Osztályának Közleményei*, IV. 1954. 1–2. sz. 27–34.
- Fülep 1971 = Fülep Lajos: *Magyar művészet. Művészet és világnézet*. Budapest, 1971.
- Fülep 1974 = Fülep Lajos: *A művészet forradalmától a nagy forradalomig*. Szerk. Tímár Árpád. Budapest, 1974.
- Gábor 1983 = Gábor Eszter: Az ezredéves emlék. Schickedanz Albert millenniumi emlékmű-koncepciójának kialakulása. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXII. 1983. 4. sz. 202–217.
- Gábor 1990 = Gábor Eszter: Az epreskerti művésztelep. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXIX. 1990. 1–2. sz. 22–69.
- Gábor 1996 = Gábor Eszter: Schickedanz Albert építőművész. In *Schickedanz kat.* 1996, 13–64.; 309–358.
- Gábor 1998 = Gábor Eszter: A Fővárosi Látképpályázat 1884–1885-ben. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXVII. Budapest, 1998, 147–161.
- Gábor 2002 = Gábor Eszter: Az epreskerti művésztelep. In *Művészek és műtermek kat.* 2002, 30–43.
- Gábor 2005 = Gábor Eszter: *Andrássy út*. Budapest, 2005.
- Gábor 2010 = Gábor Eszter: Az epreskerti művésztelep. In Gábor Eszter (szerk.): *Az Andrássy út körül*. Budapest, 2010.
- Gadamer 1984 = Gadamer, Hans-Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlata*. Ford. és az utószót írta Bonyhai Gábor. Budapest, 1984.
- Gaehgens 2002 = Gaehgens, Barbara (Hrsg.): *Geschichte der Genremalerei*. Berlin, 2002. (Geschichte der klassischen Bildgattungen in Quellentexten und Kommentaren, Band 4.)
- Galavics 1971 = Galavics Géza: *Program és műalkotás a 18. század végén*. Budapest, 1971.
- Galavics 1980 = Galavics Géza: Népéletkép, zsánerkép. In *Művészet 1780–1830 kat.* 1980, 55–61.
- Galavics 1981 = Galavics Géza: A történeti hagyomány képzőművészeti hordozói. *Ars Hungarica*, IX. 1981. 2. sz. 195–202.
- Galavics 1987 = Galavics Géza: Művészettörténet, zenetörténet, tánc-történet. Muzsikus- és táncbrázolások 1750–1820 között Magyarországon. *Ethnographia*, XCVIII. 1987. 2–4. sz. 160–206.
- Galavics 1997 = Galavics Géza: Dorffmaister István történeti képei. In Kostyál László – Zsámbéky Monika (szerk.): *Stephan Dorff-*

- maister pinxit” Dorffmaister István emlékkiállítás. Zalaegerszeg, 1997, 83–109.
- Galavics 1998 = Galavics Géza: A szigetvári Dorffmaister-freskó és a Festetichek. In Bardoly István – László Csaba (szerk.): *Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára*. Budapest, 1998, 313–314.
- Galavics 1999 = Galavics Géza: *Magyarországi angolkertek*. Budapest, 1999.
- Galavics 2005 = Galavics Géza: Csontváry, a Hortobágy és a fotográfus. Haranghy György emlékezete. *Ars Hungarica*, XXX. 2005. 1. sz. 55–88.
- Galavics 2013 = Galavics Géza: Az oszlopos körtemplom és az angolkert – az antikvitás vágyképe és aktualitása. Kerttörténet és művésztörténet. *Művészettörténeti Értesítő*, LXII. 2013. 2. sz. 273–294.
- Garas 2002 = Garas Klára: Jegyzetek Jankovich Miklós képgyűjteményének történetéhez. In Jankovich kat. 2002, 16–18.
- Garas 2006 = Garas Klára: Festő, restaurátor, képereskedő: Adam Braun (1748–1827) és a magyar műbarátok. *Ars Hungarica*, XXXIV. 2006. 1–2. sz. 83–94.
- Gátiné Pásztor 1964 = Gátiné Pásztor Mária: *Arcképalbumok, városképek, „fényirdái” emlékek a Budapest Gyűjteményben. Mozai-kok a Fővárosi fotográfia első 50 esztendejéből 1850–1900*. Budapest, 1964. (Klny. *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve*. XI. Budapest, 1963.)
- Gautier 1927 = Gautier, Théophile: *Zichy Mihály*. Ford. Rózsafty Dezső. Budapest, 1927.
- Geertz 2001 = Geertz, Clifford: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. Ford. Andor Eszter – Berényi Gábor – Botos András – Farkas Krisztina – Fejér Balázs – Jakab András – Kárpáti Eszter – Kovács Éva – Lovász Irén – Sajó Tamás. Budapest, 2001.
- Gellér 1979 = Gellér Katalin: Néhány adat a Julian Akadémiáról és az ott tanuló magyar művészekről. *Ars Hungarica*, VII. 1979. 1. sz. 89–94.
- Gellér 1983 = Gellér Katalin: Justh Zsigmond Párizsi Naplójának (1888) képzőművészeti vonatkozásai. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXII. 1983. 4. sz. 224–231.
- Gellér 1989 = Gellér Katalin: Japonizmus a magyar festészetben és grafikában. *Ars Hungarica*, XVII. 1989. 2. sz. 181–184.
- Gellér 1997 = Gellér Katalin: *A szeccszízió könyvillusztráció Magyarországon (1895–1925)*. Miskolc, 1997. (A magyar sokszorosított grafika száz éve I. A Miskolci Galéria Könyvei, 11.)
- Gellér 1998 = Gellér, Katalin: József Rippl-Rónai's Secessionist Image of Arcadia: the Unity of the Lifework. *Acta Historiae Artium*, XI. 1998. 3–4. sz. 160–167.
- Gellér 2000 = Gellér Katalin: Rippl-Rónai kapcsolata Mallarméval s körével. *Ars Hungarica*, XXVIII. 2000. 1. sz. 109–120.
- Gellér 2001 = Gellér Katalin: Centrum és régió. Asszimiláció és tradíciókeresés a századforduló magyar művészetében. *Európai Utas*, XII. 2001. 1. sz. 21–25.
- Gellér 2003 = Gellér Katalin: „Vonjuk ki magunkat egyre jobban és jobban az érzéki családások eme világából”. In Mednyánszky kat. 2003, 176–184.
- Gellér 2005 = Gellér Katalin: Orfeusz és Kasszandra. Magyar festők antikvitás-élménye a századfordulón. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 1. sz. 89–109.
- Gellér 2005a = Gellér Katalin: A milió drámája: Ofélia a szalonban. In Markója 2005, 100–113.
- Gellér 2007 = Gellér Katalin: *Zichy*. Budapest, 2007.
- Gellér 2007a = Gellér Katalin: Az illusztrálás démona és a Démon változó arcai: Doré és Zichy. In Zichy kat. 2007, 69–79.
- Gellér 2012 = Gellér Katalin: A szimbolista Mednyánszky. In *Mednyánszky dr. Ringwald Leó gyűjteményéből*. Kiállítási katalógus, SOGA Aukciós ház. Szerk. Barczy Július. Pozsony, 2012, 43–54.
- Gellér 2014 = Gellér Katalin: Még egyszer Mednyánszky szimbolikus-allegorikus műveiről. In Markója Csilla – Bardoly István (szerk.): *Mednyánszky-olvasókönyv 3. Enigma*, XXI. 2014. 81. sz. 21–35.
- Gellér 2016 = Gellér Katalin: *A magyar szimbolizmus*. Budapest, 2016.
- Gellér 2017 = Gellér Katalin: *Magyarok a Julian Akadémián. Az első nemzedék*. Budapest, 2017.
- Gellér 2017a = Gellér Katalin: „Japán és a hold között”. A japonizmus Magyarországon. In Japonizmus kat. 2017, 33–41.
- Genthon 1927 = Genthon István: A magyar szobrászat útja. In Nagy Sándor (szerk.): *Szintézis. Tanulmányok a szellemi tudományok köréből*. II. Budapest, 1927, 67–79.
- Genthon 1932 = Genthon István: *A régi magyar festőművészet*. Budapest, 1932.
- Genthon 1934 = Genthon István: Az új magyar szobrászat. *Magyar Szemle*, XX. 1934. 1. sz. 163–170.
- Genthon 1935 = Genthon István: *Az új magyar festőművészet története 1800-tól napjainkig*. Budapest, 1935.
- Genthon 1963 = Genthon István: *Ferenczy Károly*. Budapest, 1963.
- Gergely 1979 = Gergely Attiláné Baktai Julianna: Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, a művészeti élet irányító intézménye (1880–1900). *Ars Hungarica*, VII. 1979. 2. sz. 283–309.
- Gerle 2002 = Gerle János (szerk.): *Hauszmann Alajos*. Budapest, 2002.
- Gerlőczy–Buday 1895 = Gerlőczy Károly – Buday József (szerk.): *zéchenyi István grófszobrának leírása és története*. Budapest, 1895.
- Gerlőczy–Buday 1895a = Gerlőczy Károly – Buday József (szerk.): *Eötvös József báró szobrának leírása és története*. Budapest, 1895.
- Gerlőczy–Buday 1897 = Gerlőczy Károly – Buday József (szerk.): *Deák Ferenc szobrának leírása és története*. Budapest, 1897.
- Gerő 1927 = Gerő Ödön: A magyar népeletkép. A magyar táj- és életképiállításról. *Magyar Művészet*, III. 1927. 1. sz. 1–34.
- Gerszi 1960 = Gerszi Teréz: *A magyar kőrajzolás története a XIX. században*. Budapest, 1960.
- Gervers–Molnár 1989 = Gervers–Molnár Veronika: Ipolyi Arnold himzés-gyűjteménye. A magyarországi himzés történetének vázlata. In Csefalvay–Ugrin 1989, 164–196.
- Geskő–Molnos 2003 = Geskő Judit – Molnos Péter: Francia impresszionista művek gyűjtése Magyarországon. n *Monet és barátai*. Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum. Szerk. Geskő Judit. Budapest, 2003, 15–31.
- Giergl 2000 = Giergl Henrik: *Egy pesti polgár Európában*. Giergl Henrik üvegműves önéletréje, útjegyzetei és naplói 1845–1865. Ford. Györgyi Géznáné Zámor Magda – Gelly Andor – Zimányi Magdolna. Budapest, 2000.
- Gillemot 1933 = Gillemot Katalin: *Gróf Széchenyi Ferenc és bécsi köre*. Budapest, 1933.
- Glaser–Vajda 2001 = Glaser, Horst Albert – Vajda, György M. (Hrsg.): *Die Wende von der Aufklärung zur Romantik 1760–1820*. Amsterdam–Philadelphia, 2001.
- Goda 1993 = Goda Gertrud: *Izsó Miklós 1831–1875*. Miskolc, 1993.
- Gohr 1975 = Gohr, Siegfried: *Der Kult des Künstlers und der Kunst im 19. Jahrhundert. Zum Bildtyp des Hommage*. Köln–Wien, 1975.
- Gombrich 1987 = Gombrich, Ernst H.: *Művészet és fejlődés*. Ford. Szebhelyi F. György. Budapest, 1987.
- Gonda Zs. 2001 = Gonda Zsuzsa: A bécsi Dioszkurosok. Johann Nepomuk és Thomas Ender művészi pályája. In Ender kat. 2001, 11–30.
- Gosztola 1985 = Gosztola Annamária: Szerelmey Miklós litográfus (1803–1875). *Művészettörténeti Értesítő*, XXXIV. 1985. 2. sz. 304–331.

- Gosztola 2008 = Gosztola Annamária: A flamand barokk életképességét tematikai és interpretációs kérdéseinek összefüggései a holland realista festészet tükrében. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2008.
- Gosztonyi 1999 = Gosztonyi Ferenc: A „helyes” művészettörténeti álláspont kérdése Pasteiner Gyula írásaiban. *Ars Hungarica*, XXVII. 1999. 2. sz. 309–352.
- Gosztonyi 2000 = Gosztonyi Ferenc: Akadémiai emlékezés mint önarckép. Gerevich Tibor és a „Pasteiner Gyula emlékezete”. *Ars Hungarica*, XVIII. 2000. 2. sz. 273–282.
- Gosztonyi 2001 = Gosztonyi Ferenc: Pasteiner Gyula irodalmi munkássága. *Ars Hungarica*, XXIX. 2001. 1. sz. 155–186.
- Gosztonyi 2002 = Gosztonyi Ferenc: „Van tanszékem az egyetemen...” Jegyzetek a mintarajztanodai és főiskolai művészettörténet-oktatás történetéhez (1875–1917). In *Mintarajztanoda* kat. 2002, 299–317.
- Gosztonyi 2002a = Gosztonyi Ferenc: „Ő tisztán francia mesterének szárnnyaira helyezkedik”. Hampel József és Tagányi Károly vitája 1884-ben. In *Király* 2002, 191–196.
- Gosztonyi 2005 = Gosztonyi Ferenc: A magyar modernizmus Munkácsy-monográfiája. Feleky Géza: Munkácsy (1913). In *Munkácsy* kat. 2005, 115–128.
- Gosztonyi 2005a = Gosztonyi Ferenc: Két fejezet a Munkácsy-recepció történetéből. In *Markója* 2005, 65–86.
- Gosztonyi 2006 = Gosztonyi Ferenc: Pasteiner Gyula (1846–1924), az egyetemi tanár. In *Markója–Bardoly* 2006, 111–130.
- Gosztonyi 2009 = Gosztonyi Ferenc: A szimbolista Fülep. In *Bardoly István – Jurecskó László – Sümegei György* (szerk.): „A feledés árja alól új földeket hódítok vissza”. *Írások Tímár Árpád tiszteletére*. Budapest, 2009.
- Gosztonyi 2011 = Gosztonyi Ferenc: *Perifrázis – „Koloristikus naturalizmus szintetikus alapon”*. In *Ferenczy* kat. 2011, 102–108.
- Gosztonyi 2012 = Gosztonyi Ferenc: A Pasteiner-tanítványok. *Ars Hungarica*, XXXVIII. 2012. 1. sz. 11–71.
- Görbe 2013 = Görbe Márk: Feszty Árpád elfeledett művészete. Szakdolgozat. ELTE BTK Művészettörténeti Intézet. Budapest, 2013.
- Grabner 2001 = Grabner, Sabine: „...mit unser Liebe für die Künste und der Absicht, der Kunstschulen Bestand und Fertigkeit zu versichern”. *Kunstförderung am Kaiserhof zwischen 1770 und 1850*. In *Italienische Reisen* kat. 2001, 80–86.
- Grabner 2001a = Grabner, Sabine: Die Wiener Akademie und die Landschaftsmalerei. In *Italienische Reisen* kat. 2001, 97–108.
- Grabner 2002 = Grabner, Sabine: Az osztrák hangulati impresszionizmus. *Enigma*, IX. 2002. 34. sz. 24–37.
- Grabner 2009 = Grabner, Sabine: „Csodálatraméltó, szinte olyan, mint Amerling”. *Borsos József bécsi tanulóvei*. In *Borsos* kat. 2009, 55–63.
- Grabner 2011 = Grabner, Sabine: Id. Markó Károly bécsi kapcsolatai. In *Markó* kat. 2011, 25–39.
- Gráfik 1997 = Gráfik Imre: A Néprajzi Múzeum magyarországi gyűjteményeinek kezdetei. In *Annales Musei Ethnographiae – Néprajzi Értesítő*. LXXIX. Budapest, 1997, 19–45.
- Grondin 2002 = Grondin, Jean: *Bevezetés a filozófiai hermeneutikába*. Ford. Nyíró Miklós. Budapest, 2002.
- Gross 1983 = Gross, Friedrich: Wahrheit und Wirklichkeit. Protestantische Bildkunst und Realismus im weltanschaulichen Widerstreit des 19. Jahrhunderts. In *Luther und die Folgen für die Kunst*. Ausstellungskatalog, Hamburger Kunsthalle. Hrsg. Hofmann, Werner. Hamburg, 1983, 476–571.
- Gross 1989 = Gross, Friedrich: *Jesus, Luther und der Papst im Bilderkampf 1871 bis 1918. Zur Malergeschichte der Kaiserzeit*. Hamburg, 1989.
- Großer Auftritt kat. 2003 = *Großer Auftritt. Piloty und die Historienmalerei*. Ausstellungskatalog, Neue Pinakothek. Hrsg. Baumstark, Reinhold – Büttner, Frank. München, 2003.
- Grote et al. 1965 = Grote, Ludwig – Pevsner, N. – Evers, H. G. – Besset, M. (Hrsg.): *Historismus und bildende Kunst*. Vorträge und Diskussion im Oktober 1963 in München und Schloß Anif. Forschungsunternehmen der Fritz Thyssen Stiftung, Arbeitskreis Kunstgeschichte. München, 1965. (Studien zur Kunst des neunzehnten Jahrhunderts, Band, 1.)
- Guénon 2006 = Guénon, René: *Beavatás és spirituális megvalósítás*. Ford. Dávid Andrea. Debrecen, 2006. (1. kiadás 1952.)
- Gyáni 1995 = Gyáni Gábor: *Hétköznapi Budapest. Nagyvárosi élet a századfordulón*. Budapest, 1995.
- Györgyi 1900 = Györgyi Kálmán: *Iparművészet a Párisi világkiállításán*. *Magyar Iparművészet*, III. 1900. 5. sz. 209–304.
- Györgyi 1900a = Györgyi Kálmán: *Magyarország iparművészeti kiállítása*. In *Magyarország a párizsi világkiállításán*. Kiad. Hornyánszky Viktor – Erdélyi Mór. Budapest, 1900.
- Gyulai 1902 = Gyulai Pál: *Emlékbeszédek*. I–II. Budapest, 1902.
- Habermas 1985 = Habermas, Jürgen: *Moderne und postmoderne Architektur*. In Habermas, Jürgen (Hrsg.): *Die Neue Unübersichtlichkeit*. Frankfurt am Main, 1985.
- Hadik 2001 = Hadik András: Műteremlakások, műtermes villák, művésztelepek Budapesten. Adalékok a századforduló fővárosi építéstörténetéhez. *Budapesti Negyed*, IX. 2001. 2–3. sz. 33–65.
- Hadik 2004 = Hadik András: Fadrusz és Pákey. In *Farkas Izabella* (szerk.): „Szívekben égjen a láng.” *Fadrusz János emlékkönyv*. Kolozsvár, 2004, 76–95.
- Hägele 2013 = Hägele, Hannelore: *Colour in Sculpture: A Survey from Ancient Mesopotamia to the Present*. Newcastle upon Tyne, 2013.
- Haiman 1981 = Haiman György: *Kazinczy és a könyvművészet*. Budapest, 1981.
- Hajós 1978 = Hajós Géza: *Klassizismus und Historismus – Epochen oder Gesinnungen? Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege*, XXXII. 1978. Heft 3–4. 98–109.
- Hajós 1993 = Hajós Géza: *Klasszicizmus és historizmus – korszak vagy szemlélet?* In *Zádor* 1993, 21–30.
- Hála 1989 = Hála József: Százéves a Magyar Néprajzi Társaság. Dokumentumok és adatok az előzményekről, a megalapításról és Herrmann Antalról, az egyik alapítóról. *Néprajzi Hírek*, XVIII. 1989. 1–3. sz. 1–4.
- Hampel 1899 = Hampel József: A régi hazai ornamentikáról. *Magyar Iparművészet*, II. 1899. 3. sz. 98–105.
- Hampel 1899a = Hampel József: Még egyszer a régi hazai ornamentikáról. *Magyar Iparművészet*, II. 1899. 5. sz. 217–218.
- Hannavy 2008 = Hannavy, John (ed.): *Encyclopedia of Nineteenth-Century Photography*. New York, 2008.
- Hartmuth 2014 = Hartmuth, Maximilian: Vienna and the Art Historical ‘Discovery’ of the Balkans. In *Born, Robert – Lemmen, Sarah* (Hrsg.): *Orientalismen in Ostmitteleuropa: Diskurse, Akteure und Disziplinen vom 19. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkrieg*. Bielefeld, 2014, 105–117. (Postcolonial Studies, 19.)
- Haskell 1993 = Haskell, Francis: *History and its Images. Art and the Interpretation of the Past*. New Haven–London, 1993.
- Haubold 1990 = Haubold, Barbara: *Die Grabdenkmaler des Wiener Zentralfriedhofs von 1874 bis 1918*. Münster, 1990. (Kunstgeschichte, Band 30.)
- Hauszmann 1899 = Hauszmann Alajos: A budavári királyi vár Mátyás-király kútja. *Építő Ipar*, XXIII. 1899. 1148. sz. 4–5.
- Hegel 1979 = Hegel, Georg Wilhelm Friedrich: *Előadások a világtörténet filozófiájáról*. Ford. Szemere Samu. Budapest, 1979.

- Heilmann 1979 = Heilmann, Christoph: Zur französisch-belgische Historienmalerei und ihre Abgrenzung zur Münchner Schule. In Die Münchner Schule kat. 1979, 36–47.
- Heinssen 2003 = Heinssen, Johannes: *Historismus und Kulturkritik. Studien zur deutschen Geschichtskultur im späten 19. Jahrhundert*. Göttingen, 2003.
- Henzlmann I. 1841 = Henzlmann Imre: *Párhuzam az ó és újkor művészeti nézetek és nevelések közt, különös tekintettel a művészeti fejlődésre Magyarországon*. Pest, 1841.
- Henzlmann kat. 2013 = *Henzlmann Imre (1813–1888). Kiállítás születésének 200. évfordulója alkalmából*. Kiállításvezető, Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjtemény. Szerk. Bubryák Orsolya. Budapest, 2013.
- Henzlmann L. 1955 = Henzlmann Lilla: *Strobl Alajos*. Budapest, 1955.
- Herder 1983 = Herder, Johann Gottfried: *Értekezések, levelek*. Szerk. Rathmann János. Ford. Rajnai László. Budapest, 1983.
- Herman 1899 = Herman Ottó: A magyar ösfoglalkozások köréből. Szily Kálmán-nak ajánlva. *Természettudományi Közlöny*, XXI. 1899. 357. sz. 225–271.
- Herrmann-Fichtenau 1983 = Herrmann-Fichtenau, Elisabeth: *Der Einfluss Hollands auf die österreichische Malerei des 18. Jahrhunderts*. Wien–Köln–Graz, 1983.
- Hessky 1999 = Hessky Orsolya: Vázlatok a Lipótvárosi Bazilika mozaikjaihoz. In Székely kat. 1999, 228.
- Hessky 1999a = Hessky Orsolya: Székely Bertalan meg nem valósult freskóvázatai. In Székely kat. 1999, 59–64.
- Hessky 2005 = Hessky Orsolya (szerk.): *Magyarország az Osztrák–Magyar Monarchia idején. Rajzok és grafikák*. Budapest, 2005.
- Hessky 2009 = Hessky Orsolya: Az akadémiától a modernizmusig. München és a magyar művészet 1850–1914 között. In München kat. 2010, 21–37.
- Hessky 2009a = Hessky Orsolya: *Id. Markó Károly*. Budapest, 2009.
- Hessky 2012 = Hessky Orsolya: Orient vor der Schwelle – Österreichische Künstler in Ungarn. In *Orient und Okzident. Österreichische Maler des 19. Jahrhunderts auf Reisen*. Ausstellungskatalog, Österreichische Galerie Belvedere. Hrsg. Grabner, Sabine – Husslein-Arco, Agnes. Wien, 2012, 119–127.
- Hessky 2013 = Hessky Orsolya: Budapest és München között. In *Vonzások és választások. 18–19. századi magyar festészet magángyűjteményekben*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Múzeum. Szerk. Szinyei Merse Anna – Fertőszögi Péter. Budapest, 2013, 107–131.
- Hessky 2015 = Hessky Orsolya: „Du gleichst dem Geist, den du begreifst” (Goethe: Faust I. 32. „Azzal vagy egy, kit megragadsz”). Az irodalmi illusztráció XIX. századi történetének egy fejezete: Faust-illusztrációk, különös tekintettel Liezen-Mayer Sándor Faust-sorozatára. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015.
- Hevesi 1903 = Hevesi, Ludwig: *Oesterreichische Kunst im neunzehnten Jahrhundert*. Leipzig, 1903.
- Hites 2006 = Hites Sándor: „Legkedvencebb képzeiteink sem tartják fenn magokat”. Kísérletek a történelem társadalmiasítására a 19. század második felében. In Jeney Éva – Szegedy-Maszák Mihály (szerk.): *A kultúra átváltozásai. Kép, zene, szöveg*. Budapest, 2006, 98–132.
- Hofer 2009 = Hofer Tamás: Magyarország a Kronprinzenwerkenben. In *Annales Musei Ethnographiae – Néprajzi Értesítő*. XCI. Budapest, 2009, 109–132.
- Hofmann 1987 = Hofmann, Werner: *A földi paradicsom. 19. századi motívumok és eszmék*. Ford. Havas Lujza. Budapest, 1987.
- Hofmann 1998 = Hofmann, Werner: *Die Moderne im Rückspiegel: Hauptwege der Kunstgeschichte*. München, 1998.
- Hoffmann 1950 = Hoffmann Edit: *Barabás Miklós*. Budapest, 1950.
- Hoffmann–Krause–Kitlitschka 1972 = Hoffmann, Hans-Christoph – Krause, Walter – Kitlitschka, Werner: *Das Wiener Opernhaus*. Wiesbaden, 1972. (Die Wiener Ringstraße – Bild einer Epoche, Band VIII/1.)
- Hollenzer kat. 1992 = *Hollenzer László (1870–?) műemléki fotografus emlékkiállítás*. Kiállítási katalógus, Országos Műemléki Felügyelet. Szerk. Plank Ibolya. Budapest, 1992.
- Homér 1938 = Homér Lajos: *Benczúr Gyula*. Budapest, 1938.
- Horler 1996 = Horler Miklós: Az intézményes műemlékvédelem kezdetei Magyarországon (1872–1922). In Bardoly István – Haris Andrea: *A magyar műemlékvédelem korszakai. Tanulmányok*. Budapest, 1996, 79–144. (Művészettörténet – műemlékvédelem, 9. Országos Műemlékvédelmi Hivatal)
- Hörcher–Lajtai–Mester 2016 = Hörcher Ferenc – Lajtai Máttyás – Mester Béla (szerk.): *Nemzet, faj, kultúra a hosszú 19. században Magyarországon és Európában*. Budapest, 2016.
- Hornyik 2007 = Hornyik Sándor: Képi fordulat és kritikai ikonológia. *Balkon*, XV. 2007. 11–12. sz. 7–9.
- Horváth H. 1997 = Horváth Hilda: Pulszky Ferenc és az iparművészeti mozgalmak. In Pulszky Ferenc kat. 1997, 70–74.
- Horváth H. 2006 = Horváth Hilda (szerk.): *Egy magyar polgár. Ráth György és munkássága*. Budapest, 2006.
- Horváth H. 2007 = Horváth Hilda: *Gróf Pálffy János műgyűjteménye*. Budapest, 2007. (Művészettörténeti Füzetek, 29.)
- Horváth J. 1996 = Horváth J. András: Diszpolgárok Pest-Budán és Budapesten, 1819–1947. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXV. Budapest, 1996, 115–154.
- Horváth J. 2013 = Horváth János: *Rippl-Rónai József iparművészeti munkássága, az Andrássy-ebédlő*. Kaposvár, 2013.
- Horváth M. 1862 = Horváth Mihály: *A magyarok története rövid előadásban*. Pest, 1862.
- Houze 2005 = Houze, Rebecca: National Internatinalism. Reactions to Austrian and Hungarian Decorative Arts at the 1900 Paris Exposition Universelle. *Studies in Decorative Arts*, XII. 2004–2005. No. 1. 55–97.
- Hölvényi 1987 = Hölvényi György (szerk.): *Pyrker-emlékkönyv*. Eger, 1987.
- Hugo kat. 1985 = *La gloire de Victor Hugo*. Catalogues d'exposition, Galeries nationales du Grand Palais. Éd. Geogel, Pierre. Paris, 1985.
- Huszka 1895 = Huszka József: *A székely ház*. Budapest, 1895.
- Huszka 1899 = Huszka József: A Magyarság Háza. *Ethnographia*, X. 1899. 3. sz. 217–223.
- Huszka 1899a = Huszka József: A régi hazai ornamentika. Válasz Hampel J. hasonló című, a megelőző számban megjelent értekezésére. *Magyar Iparművészet*, II. 1899. 4. sz. 149–157.
- Huszka kat. 2006 = *Huszka József, a rajzoló gyűjtő*. Kiállítási katalógus, Néprajzi Múzeum. Szerk. Fejős Zoltán. Budapest, 2006.
- Iggers 1968 = Iggers, Georg G.: *The German Conception of History: The National Tradition of Historical Thought from Herder to the Present*. Middletown, 1968.
- Iggers 1988 = Iggers, Georg G.: *A német historizmus. A német történelmi gondolkodás Herdertől napjainkig*. Ford. Telegdy Bernát – Gunst Péter. Budapest, 1988.
- Illusions kat. 2010 = *Illusions of Reality. Naturalist Painting, Photography, Theatre and Cinema, (1875–1918)*. Exhibition catalogue, Van Gogh Museum. Eds. Weisberg, Gabriel P. et al. Brussels, 2010.
- Illyés 1993 = Illyés Mária: A hős alakváltozásai. A téma és a stílus kapcsolata a historizmus szobrászatában. In Zádor 1993, 99–110.

- Illyés 2001 = Illyés Mária: *XIX. századi francia művek a Szépművészeti Múzeum gyűjteményében*. Budapest, 2001.
- Impressziók kat. 2013 = *Impressziók papíron 1820–1920. Akvarellek, rajzok és grafikák a Magyar Nemzeti Galéria és a Szépművészeti Múzeum gyűjteményeiből*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Földi Eszter – Hessky Orsolya. Budapest, 2013.
- Imre 2002 = Imre Györgyi: Marastoni Jakab Accademiaja és a Művészház gondolata. In *Művészek és műtermek* kat. 2002, 13–18.
- Imre 2002a = Imre Györgyi: A leány azonosítása Kiss Bálint Jablonczai Pethes János leányától búcsúzik a leopoldvári börtön ablakánál 1674-ben című festményén. In *Király* 2002, 153–159.
- Inspirationen 2016 = *Inspirationen Fotografie. Von Makart bis Klimt. Eine Materialiensammlung*. Ausstellungskatalog, Österreichisches Galerie Belvedere. Hrsg. Faber, Monika. Wien, 2016.
- Ipolyi 1854 = Ipolyi Arnold: *Magyar Mythologia*. Pest, 1854.
- Italienische Reisen kat. 2001 = *Italienische Reisen. Landschaftsbilder österreichischer und ungarischer Maler 1770–1850*. Ausstellungskatalog, Österreichische Galerie Belvedere. Hrsg. Grabner, Sabine – Wöhner, Claudia. Wien, 2001.
- Ivánfyné Balogh 1964 = Ivánfyné Balogh Sára: Rippl-Rónai József iparművészeti elvei és iparművészeti tevékenysége kiadatlan levelei nyomán II. *Művészettörténeti Értesítő*, XIII. 1964. 4. sz. 263–278.
- Ivins 2001 = Ivins, William M. Jr.: *A nyomtatott kép és a vizuális kommunikáció*. Budapest, 2001.
- Jajczay 1936 = Jajczay János: Budai és pesti veduták vallásos tárgyú képeken. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. IV. Budapest, 1936, 157–173.
- Jalovszky–Tomsics 1996 = Jalovszky Katalin – Tomsics Emőke: *Budapest világváros*. Budapest, 1996.
- Jankó 1895 = Jankó János: A székely ház. Huszka könyve és néhány más adat. *Ethnographia*, VI. 1895. 1. sz. 18–37.
- Jankovich kat. 2002 = *Jankovich Miklós (1772–1846) gyűjteményei*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Mikó Árpád. Budapest, 2002.
- Japonizmus kat. 2017 = *Japonizmus a magyar művészetben*. Kiállítási katalógus, Kovács Gábor Művészeti Alapítvány. Szerk. Dénes Mirjam – Gellér Katalin. Budapest, 2017.
- Jászi 1904 = Jászi Oszkár: *Művészet és erkölcs*. Budapest, 1904. (Társadalomtudományi Könyvtár V.)
- Jauss 1999 = Jauss, Hans Robert: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika. Irodalomelméleti tanulmányok*. Szerkesztette, válogatta és az utószót írta Kulcsár-Szabó Zoltán. Ford. Bernáth Csilla – Bonyhai Gábor – Katona Gergely – Király Edit – Kulcsár-Szabó Zoltán – Molnár Gábor Tamás. Budapest, 1999.
- Jávor 1980 = Jávor Anna: Egyházi festészet. In *Művészet* 1780–1830 kat. 1980, 81–88.
- Jávor 1981 = Jávor Anna: A klasszicista oltárkép Hesz János Mihály életművében. *Ars Hungarica*, IX. 1981. 2. sz. 219–223.
- Jávor 1984 = Jávor Anna: Meleg Gábor Bécsben (1817–1832). *Művészettörténeti Értesítő*, XXXIII. 1984. 1–2. sz. 51–57.
- Jávor 1991 = Jávor Anna: Hesz János Mihály (1768–1836) művészi hagyatéka. *Művészettörténeti Értesítő*, XL. 1991. 3–4. sz. 214–220.
- Jávor 1993 = Jávor Anna: A tridenti zsinat. Johann Lucas Kracker és Joseph Zach freskója az egri Liceumban. *Művészettörténeti Értesítő*, XLII. 1993. 3–4. sz. 159–186.
- Jávor 2002 = Jávor Anna: Összeírás, leltározás... Kracker-képek nyomában a szerzetesrendek II. József-kori felosztásának idején. In *Király* 2002, 69–80.
- Jávor 2004 = Jávor Anna: A női akt a bécsi akadémián. In *Modell* kat. 2004, 275–278.
- Jávor 2006 = Jávor Anna: Céhbeliek és akadémikusok. A művészi tevékenység formái, szervezete és feltételrendszere Magyarországon a 18. század második felében. *Ars Hungarica*, XXXIV. 2006. 1–2. sz. 49–64.
- Jávor 2009 = Jávor Anna: „Láttam én tornyait Szily templomának”. Maulbertsch és Winterhalder Szombathelyen. In *Késő barokk impressziók*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Jávor Anna – Slavíček, Lubomír. Budapest, 2009, 119–135.
- Jávor 2010 = Jávor Anna: Osszión magyarul. Müller János Jakab, Donát János és Kisfaludy Károly másolatai François Gérard után. In *Nemzet és művészet* kat. 2010, 251–260.
- Jelentések és javaslatok 1882 = *Jelentések és javaslatok egy országos Képzőművészeti Akadémia illetőleg műtermek felállítása tárgyában*. Budapest, 1882.
- Jobb 1984 = Jobb Sándor, Dr.: Egyesületi élet Magyarországon. *Statisztikai Szemle*, LXII. 1984. 8–9. sz. 821–830.
- Jobling 1996 = Jobling, Paul: A Medium for the Masses I: The Popular Illustrated Weekly and the New Reading Public in France and England during the Nineteenth Century. In *Jobling–Crowley* 1996, 9–40.
- Jobling–Crowley 1996 = Jobling, Paul – Crowley, David (eds.): *Graphic Design. Reproduction and Representation since 1800*. Manchester–New York, 1996.
- József kat. 1997 = *Józsefnádor (1776–1847) Pesten–Budán. Palatin Josef (1776–1847) in Pest–Ofen*. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum. Szerk. Szvoboda Dománszky Gabriella. Budapest, 1997.
- Julian Academy kat. 1989 = *The Julian Academy, Paris 1868–1939*. Exhibition catalogue, Shepherd Gallery New York. Eds. Fehrer, Catherine – Kashey, Robert – Kashey, Elisabeth. New York, 1989.
- Justh 1977 = *Justh Zsigmond naplója és levelei*. Szerk. Kozocsa Sándor. Budapest, 1977.
- Kankowsky 1942 = Kankowsky Ervin. Forgácsok a fotótörténelemből. *Folyóiratok olvasói. Fotóművészet*, V. 1942. 10. sz.
- Kapossy 1940 = Kapossy János: Magyar művészeti akadémia terve a XVIII. században. In *Levélvárosi Közlemények 1940–41*. XVIII–XIX. Budapest, 1942, 339–350.
- Katona 2004 = Katona Júlia: *Perspektive sentimentale*. Az emberi test a 19. század eleji tájfestészetben id. Markó Károly művei kapcsán. In *Modell* kat. 2004, 338–343.
- Katona 2010 = Katona Júlia: Magyar ornamentika. In *Nemzet és művészet* kat. 2010, 354–356.
- Katona 2013 = Katona Júlia: Az iparból elköltözött a művészet. In *Képzőművészeti Főiskola* kat. 2013, 45–62.
- Katona–György 2010 = Katona Júlia – György Judit: *Diszítványok és ideák vonzásában. A Magyar Képzőművészeti Egyetem díszítőművészeti könyvritkaság gyűjteménye*. Budapest, 2010.
- Katus 2003 = Katus László: A polgári kultúra intézményrendszerének kiépülése Magyarországon a 19. században. In *Vonyó József (szerk.): Társadalom és kultúra Magyarországon a 19–20. században*. Pécs, 2003, 11–34.
- KazLev = *Kazinczy Ferenc levelezése*. Közzéteszi Dr. Váczy János. Budapest. I–XXI. kötet. 1890–1911; *Kazinczy Ferencz levelezése*. Közzéteszi Harsányi István. XX. kötet. Budapest, 1927; *Kazinczy Ferenc levelezése*. XXIII. kötet. (1927 óta előkerült és kötetbe nem foglalt levelek gyűjteménye.) Közzéteszi Berlász Jenő – Busa Margit – Cs. Gárdonyi Klára – Fülöp Géza. Budapest, 1960.
- Keckeméti 2002 = Keckeméti Tibor: Magyar Természettudományi Múzeum. In *Műzsák* kat. 2002, 21–25.
- Kéky 1936 = Kéky Lajos: *A százéves Kisfaludy Társaság*. Budapest, 1936.

- Kelemen 2000 = Kelemen János: *Az ész képe és tette. A történeti megismerés idealista elméletei*. Budapest, 2000.
- Kelényi 2007 = Kelényi Béla: Az indiai művészi ipar recepciója az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban. *Művészettörténeti Értesítő*, LVI. 2007. 2. sz. 259–265.
- Keleti G. 1867 = Keleti Gusztáv: Emlékezéséd Rahl Károly fölött. In *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve 1865–*. Pest, 1867, 75–95.
- Keleti G. 1870 = Keleti Gusztáv: *A képzőművészeti oktatás külföldön és feladatai hazánkban*. Buda, 1870.
- Keleti G. 1899 = Keleti Gusztáv: *Idősb Markó Károly*. Budapest, 1899.
- Keleti G. 1910 = Keleti Gusztáv: *Művészeti dolgozatok*. Előszó Várdai Bélától. Budapest, 1910.
- Keleti K. 1874 = Keleti Károly: Az iparmúzeum keletkezéséről és feladatáról. *Fővárosi Lapok*, XLV. 1874. 45. sz. 196–197.
- Keleti K. 1886 = Keleti Károly: *A Budapesti 1885-ki Országos Állandó Kiállítás Főjelentése. Általános rész*. I. köt. Budapest, 1886.
- Kemény 1983 = Kemény Mária: A Gerenday-féle sírkőgyár története (1847–1952). *Ars Hungarica*, XI. 1983. 1. sz. 93–126.
- Kemény 2011 = Kemény Mária: *A Szent István-bazilika. Építészet, város, történelem*. Budapest, 2011.
- Képzőművészet és fotográfia kat. 1979 = *Képzőművészet és fotográfia 1841–1896*. Kiállítási katalógus, Herman Ottó Múzeum. Szerk. Dobrik István – Kamarás Jenő. Miskolc, 1979.
- Képzőművészeti Főiskola kat. 2013 = *Reformok évtizede. Képzőművészeti Főiskola 1920–1932*. Kiállítási katalógus, Magyar Képzőművészeti Egyetem. Szerk. Kopócsy Anna. Budapest, 2013.
- Kerényi B. 2006 = Kerényi B. Eszter: A magyar kultúra görög mecénása: báró Sina Simon szerepvállalása a művészetek, a tudományos élet támogatásába. *Budapesti Negyed*, XIV. 2006. 4. sz. 21–30.
- Kerny 2005 = Kerny Terézia: A veleméri Szent László-freskó XIX. századi feltámadása. Rómer Flóris, Ipolyi Arnold és Czobor Béla kísérlete Szent László ikonográfájának megújítására. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 2. sz. 331–362.
- Kerpel 1940 = Kerpel, Eugen: *Ein Maler und Europäer*. Budapest, 1940.
- Keserü 1984 = Keserü Katalin: *Orlai Petrics Soma (1822–1880)*. Budapest, 1984.
- Keserü 1985 = Keserü Katalin: Képlátás, képértelmezés a 19. század közepén Magyarországon – Ormós Zsigmond munkássága tükrében. *Ars Hungarica*, XIII. 1985. 1. sz. 77–84.
- Keserü 1987 = Keserü Katalin: A Petőfi-arckép változásai. Adalékok romantikus művészetünk korszakolásához. *Ars Hungarica*, XV. 1987. 1. sz. 59–64.
- Keserü 1993 = Keserü Katalin: Várabrázolások. Táj és történelem a historizmus festészetében Magyarországon. In Zádor 1993, 223–241.
- Keserü 2013 = Keserü Katalin: Mohácsról szól-e a Mohács-kép 1848/49 után? In S. Varga Pál – Száraz Orsolya – Takács Miklós (szerk.): *A magyar emlékeztethelyek kutatásának elméleti és módszertani alapjai*. Debrecen, 2013, 274–284.
- Kincses 1992 = Kincses Károly: *Rosti Pál 1830–1874*. Budapest, 1992.
- Kincses 1993 = Kincses Károly: *Levétel Veressnél, Kolozsvárt*. Kecskemét, 1993.
- Kincses 2006 = Kincses Károly: *Pózkatalógus. Kultúra, kapcsolatok és a társadalmi helyzet tükröződése a 19. századi fényképezésben*. Kecskemét, 2006.
- Kincses 2006a = Kincses Károly: *Fenséges amatőrök. A magyar arisztokrácia és a fényképezés (1899–2006)*. Kecskemét, 2006.
- Kincses-Sándor 1998 = Kincses Károly – Sándor P. Tibor: *Fotó, Város, Történet*. Budapest, 1998.
- Király 1983 = Király Erzsébet: Weber Henrik Hungária-képe az 1840-es évek elejéről. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXII. 1983. 4. sz. 248–250.
- Király 1988 = Király Erzsébet: Élkép, divatkép, vágykép. A Lilaruhás nőről. *Forrás*, XX. 1988. 11. sz. 43–46.
- Király 1991 = Király Erzsébet: „Gáláns ünnepség”. Rokokó reminiscenciák a magyar festészetben 1870 és 1920 között. *Művészettörténeti Értesítő*, XL. 1991. 3–4. sz. 135–155.
- Király 1994 = Király Erzsébet: „Az álnok tükör”. Lyka Károly Ónarcképéről. *Művészettörténeti Értesítő*, XLIII. 1994. 1–2. sz. 149–153.
- Király 1995 = Király Erzsébet: „Laudatio artis.” 19. századi képzőművészetünk dicséretének egykorú emlékei. In Aranyérmek kat. 1995, 56–73.
- Király 2000 = Király Erzsébet: Mítosz és természet. Böcklin-hatás és időélmény Szinyei Merse Pál művészetében. In Történelem – kép kat. 2000, 723–729.
- Király 2002 = Király Erzsébet (szerk.): *Művészettörténeti tanulmányok Sinkó Katalin köszöntésére*. Budapest, 2002. (Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1997–2001. VIII.)
- Király 2002a = Király Erzsébet: Pogányság és megváltás. Csók István nagybányai tematikája és a mítoszkereső századvég. In Király 2002, 223–240.
- Király 2003 = Király Erzsébet: A „komor szépség” festője. Vázlat Mednyánszky romantikus miszticizmusához. In Markója 2003, 101–113.
- Király 2010 = Király Erzsébet: A nemzeti képzelettől a képalkotó nemzetig. Eszmék a magyar művészet bölcsője körül. In Nemzet és művészet kat. 2010, 115–136.
- Király 2010a = Király Erzsébet: Nemzeti dicsőség – nemzeti áldozat. In Nemzet és művészet kat. 2010, 311–316.
- Király 2010b = Király Erzsébet: A romlás víziója. In Nemzet és művészet kat. 2010, 311–316.
- Király 2010c = Silány original vagy mesteri kópia? (Kazinczy és a művészi utánzás elve). In Debreczeni–Gönczy 2010, 121–134.
- Király 2012 = Király Erzsébet: A csodakamráról a nemzet múzeumáig. In Turai Hedvig – Székely Katalin (szerk.): *Helyszíni szemle. Fejezetek a múzeum életéből*. Budapest, 2012, 45–70.
- Király 2013 = Király Erzsébet: Pogányság és megváltás. Még egyszer Csók István nagybányai korszakáról. In Bálványok kat. 2013, 141–151.
- Király 2016 = Király Erzsébet: Lotz Károly és az „újabbí era”. Modernizációs kérdések a késő historizmusban. *Ars Hungarica*, XLII. 2016. 1. sz. 43–53.
- Király 2016a = Király Erzsébet: „Paolo és Francesca”. Dante hatása a magyar századforduló művészeti gondolkodására. In Draskóczy Eszter – Ertl Péter – Pál József (szerk.): *„Elhallgatom, hogy rájöjess magadtól.” Az Isteni Színjáték forrásai és hatása*. Szeged, 2016, 229–257.
- Kirchner 1990 = Kirchner, Thomas: Neue Themen – neue Kunst? Zu einem Versuch die französische Historienmalerei zu reformieren. In Mai–Repp–Eckert 1990, 107–119.
- Kiss 2002 = Kiss Péter: A magyarországi első nyilvános és állandó képműkiállítás Egerben és a Pyrker-képtár története (1812–1949). In *Agria – Az Egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve*. XXXVIII. Eger, 2002, 7–32.
- Kiss-Szemán 2000 = Kiss-Szemán Zsófia: Mednyánszky László 1877–1881-es Naplója és a Varjak az itatón című festmény története. In Markója–Bardoly 2000, 307–344.
- Kitlitschka 1972 = Kitlitschka, Werner: Die Bildausstattung. In Hoffmann–Krause–Kitlitschka 1972, 311–422.

- Kitlitschka 1981 = Kitlitschka, Werner: *Die Malerei der Wiener Ring-straße*. Wiesbaden, 1981.
- Kittler 2005 = Kittler, Friedrich: *Optikai médiumok*. Budapest, 2005. (Berlini előadás 1999.)
- Klingenburg 1985 = Klingenburg, Karl-Heinz (Hrsg.): *Historismus – Aspekte zur Kunst im 19. Jahrhundert*. Leipzig, 1985.
- Kluxen 1989 = Kluxen, Andrea M.: *Das Ende des Standesporträt: die Bedeutung der englischen Malerei für das deutsche Porträt von 1760 bis 1848*. München, 1989.
- Knapp 2001 = Knapp Éva: „Gyönyörű volt szál alakja”. *Szent István király ikonográfiája a sokszorosított grafikában*. Budapest, 2001.
- Knittel 2003 = Knittel, K. M.: Pilgrimages to Beethoven: Reminiscences by his Contemporaries. *Music & Letters*, LXXXIV. 2003. No. 1. 19–54.
- Kodály 1943 = Kodály Ernő: *Weber Henrik (1818–1866)*. Budapest, 1943.
- Kolbe 1992 = Kolbe, Johanna: *Tobias Kärpling und Henriette Kärpling-Pacher. Leben und Werk einer Pester Malerfamilie im Vormärz und Biedermeier*. München, 1992.
- Kolta 2000 = Kolta Magdolna: A vándorló lanternistáktól az Urániáig. In Jáki László (szerk.): *Orbis Pictus. A szemléltetés évszázadai*. Budapest, 2000.
- Kolta 2003 = Kolta Magdolna: *Képmutogatók. A fotográfiai látás kultúrtörténete*. Kecskemét, 2003.
- Komárik 1993 = Komárik Dénes: Iszó Búsuló juhásának felnagyított változatai. In Lóvei Pál (szerk.): *Tanulmányok Horler Miklós hetvenedik születésnapjára*. Budapest, 1993, 435–444.
- Komárik 2002 = Komárik Dénes: A 18. századi Pest szobrászairól, kőfaragóiról II. In Bardoly István – Haris Andrea (szerk.): *Détshy Mihály 80. születésnapjára*. Budapest, 2002, 461–476.
- Kompos 2015 = Kompos Nóra: Munkácsy Mihály és a Malkasten művészegylet. Szakdolgozat. PPKE BTK Művészettörténeti Intézet. Budapest, 2015.
- Kontraszty 1979 = Kontraszty Anna: A Művészet folyóirat Lyka Károly szerkesztésében. Szakdolgozat. ELTE BTK Művészettörténeti Intézet. Budapest, 1979.
- Kopasz 1978 = Kopasz Gábor: Buck József és a pécsi rajziskola első évtizedei. In Zádor–Szabolcsi 1978, 353–392.
- Korhecz 1998 = Korhecz Papp Zsuzsanna: Kuruc és labanc. Madarász Viktor képeinek újralfedezése. *Művészettörténeti Értesítő*, XLVII. 1998. 1–2. sz. 141–144.
- Korhecz 2012 = Korhecz Papp Zsuzsanna: Mathias Hanisch (1754 körül–1806), egy késő barokk cseh vándorfestő Magyarországon. *Művészettörténeti Értesítő*, LXII. 2012. 2. sz. 271–289.
- Kornis 1927 = Kornis Gyula: *A magyar művelődés eszményei 1777–1848*. I–II. Budapest, é. n. [1927].
- Koroknay 1965 = Koroknay Gyula: Francisko Wrabetz képsorozata Nyíregyházán. In *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve 1963–64*. VI–VII. Nyíregyháza, 1965, 62–72.
- Koronghi 1905 = Koronghi Lippich Elek (szerk.): *Lotz Károly. Meghalt 1904. október 13-án*. Budapest, 1905.
- Kósa 2001 = Kósa László: *A magyar néprajz tudománytörténete*. Budapest, 2001.
- Kosáry 1983 = Kosáry Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*. Budapest, 1983.
- Koschatzky 1975 = Koschatzky, Walter: *Die Kunst der Graphik*. München, 1975.
- Koselleck 2003 = Koselleck, Reinhart: *Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája*. Ford. Hidas Zoltán – Szabó Márton. Budapest, 2003.
- Kostyál 1996 = Kostyál László: Ifjabb Dorffmaister István zalai tevékenységéről. In Vándor László (szerk.): *Fejezetek Csesztreg történetéből*. Zalaegerszeg, 1996, 96–114.
- Kovačev 2007 = Kovačev Ninkov, Olga: *Eisenhut Ferenc élete és művészete (1857–1903)*. Szabadka, 2007.
- Kovács A. 2005 = Kovács Anna Zsófia: Munkácsy párizsi kiállításai 1870 és 1900 között. In Munkácsy kat. 2005, 98–102.
- Kovács Á. 1997 = Kovács Ákos: *Két körkép*. Budapest, 1997.
- Kovács Á. 2001 = Kovács Ágnes: Kiállítási boom és műtárgyültermelés Münchenben a századfordulón. *Budapesti Negyed*, IX. 2001. 32–33. sz. 7–20.
- Kovács Á. 2009 = Kovács Ágnes: Nemzetközi kiállítások Münchenben és magyar résztvevők. In München kat. 2009, 87–98.
- Kovács I. 2013 = Kovács Imre: Beethoven apoteozisa Josef Danhauser Liszt a zongoránál című képén. In Farbak Péter – Jernyei Kiss János (szerk.): *Tanulmányok Kelényi György tiszteletére. Ars Hungarica*, XXXIX. 2013. Supplementum. 164–171.
- Kovács T. 1997 = Kovács Tibor: Néhány szó Pulszky Ferenc ősrégészeti munkáiról. In Pulszky Ferenc kat. 1997, 47–49.
- Kovalovszky 1982 = Kovalovszky Márta: A képzeletbeli emlékmű. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXI. 1982. 1. sz. 29–33.
- Kovalovszky 1987 = Kovalovszky Márta: A romantika a magyar szobrászatban: miért igen, miért nem? *Ars Hungarica*, XV. 1987. 1. sz. 65–69.
- Kovalovszky 1993 = Kovalovszky Márta: „Bronzba öntött halhatatlan.” A historizmus emlékműszobrászata. In Zádor 1993, 79–98.
- Kovalovszky 1994 = Kovalovszky Márta: A székesfehérvári Vörösmarty-szobor. *Művészettörténeti Értesítő*, XLIII. 1994. 1–2. sz. 133–163.
- Kozma 2002 = Kozma Gyula: Technológiai Iparmúzeum. In Múzsák kat. 2002, 70–73.
- Körmendy 2001 = Körmendy Kinga: Gróf Waldstein János és gyűjteménye. In Ender kat. 2001, 31–40.
- Kőszeg 1981 = Kőszeg Ferenc: Magyar folyóiratillusztráció 1830–1848. In *Művészet 1830–1870* kat. 1981, 137–149.
- Krafft kat. 2016 = *Johann Peter Krafft. Maler eines neuen Österreich*. Hrsg. Husslein-Arco, Agnes – Bechler, Katharina – Johannsen, Rolf H. Wien, 2016.
- Kreilshaim 1998 = Kreilshaim György: *Régi magyar fényképezés. A fotográfia regénye*. Budapest, 1998.
- Kresz 1968 = Kresz Mária: A magyar népművészet felfedezése. *Etnographia*, CXXIX. 1968. 1. sz. 1–36.
- Kris–Kurz 1981 = Kris, Ernst – Kurz, Otto: *Legend, Myth and Magic in the Image of the Artist. A Historical Experiment*. New Haven–London, 1981.
- Kultermann 1966 = Kultermann, Udo: *Geschichte der Kunstgeschichte. Der Weg einer Wissenschaft*. Wien–Düsseldorf, 1966.
- Kunst und Industrie kat. 2000 = *Kunst und Industrie. Die Anfänge des Museums für Angewandte Kunst in Wien*. Ausstellungskatalog, MAK – Österreichisches Museum für Angewandte Kunst. Hrsg. Noever, Peter. Wien, 2000.
- Küster 2012 = Küster, Bärbel: Copies on the Market in Eighteenth-Century Britain. In Gould, Charlotte – Mesplède, Sophie (eds.): *Marketing Art in the British Isles, 1700 to the Present: A Cultural History*. London, 2012, 179–195.
- L'invention kat. 2014 = *L'invention du passé: Histoires de coeur et d'épée en Europe, 1802–1850*. Catalogue d'exposition, Lyon, Musée des beaux-arts. Éd. Bann, Stephen – Paccoud, Stéphane. Lyon, 2014.
- L. Baji 2002 = L. Baji Etelka: A magyar fotográfia története a XIX. században. In *Folia Historica – A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve*. XXIII. Budapest, 2002, 55–61.
- L. Baji 2002a = L. Baji Etelka: Marastoni-dagerrotípia a Magyar Nemzeti Múzeumban. *Fotóművészet*, XLV. 2002. 5–6. sz. 120–121.

BIBLIOGRÁFIA

- L. Baji 2002b = L. Baji Etelka: *Strelisky. Egy fényképészdinasztia száz éve*. Kecskemét, 2002.
- L. Baji–Varga 1999 = L. Baji Etelka – Varga Judit: Feltárulnak a map-pák. Fényképek a Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtárában. *Fotóművészet*, XLII. 1999. 5–6. sz. 105–112.
- La peinture kat. 1983 = *La peinture dans la peinture*. Catalogue d'exposition, Musée des Beaux-Arts de Dijon. Éd. Geogel, Pierre – Lecoq, Anne-Marie. Dijon, 1983.
- Labádi 2003 = Labádi Gergely: Nomen captivi et status: Joannes Batsányi, auctor et poëta. In Dajkó Pál – Labádi Gergely (szerk.): *Klasszikus – magyar – irodalom – történet. Tanulmányok*. Budapest, 2003, 269–306.
- Lacambre 1994 = Lacambre, Geneviève: Munkácsy helye a 19. század végének francia művészeti életében. In Sz. Kürti Katalin (szerk.): *Munkácsy Mihály (1844–1900). Nemzetközi Tudományos Emlékülés*. Debrecen, 1994, 24–28.
- Lachnit 2005 = Lachnit, Edwin: *Die Wiener Schule der Kunstgeschichte und die Kunst ihrer Zeit. Zum Verhältnis von Methode und Forschungsgegenstand am Beginn der Moderne*. Wien–Köln–Weimar, 2005.
- Laczházi 1999 = Laczházi Gyula: Zrínyi, Dorfmeister, Krafft, Kazinczy. *Irodalomismeret*, X. 1999. 1–2. sz. 228–233.
- Lájér 2013 = Lájér Vera: A Lotz Károly (1833–1904) vezette gyakorlati festészeti szakosztály (1882–1896) és a II. freskófestészeti mesterskola (1896–1910) története. In Képzőművészeti Főiskola kat. 2013, 11–25.
- Lajta 1954 = Lajta Edit: Schallhas Károly művészetéről. In *A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1953*. III. Budapest, 1954, 497–506.
- Lajtai 2013 = Lajtai L. László: „Magyar nemzet vagyok”. *Az első magyar nyelvű és hazai tárgyú történelemtankönyvek nemzetdiskurzusa*. Budapest, 2013.
- Lajtai–Varga 2015 = Lajtai Mátyás – Varga Bálint (szerk.): *Tény és fikció. Tudomány és művészet a nemzetépítés bűvkörében a 19. századi Magyarországon*. Budapest, 2015.
- Lakner 2014 = Lakner Lajos: *Az Árkádia-pör fogáságában. A debreceni Csokonai-kultusz*. Debrecen, 2014.
- Langenstein 1983 = Langenstein, York: *Der Münchner Kunstverein im 19. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Entwicklung des Kunstmarkts und des Ausstellungswesens*. München, 1983. (Miscellanea Bavaria Monacensia, Heft 122.)
- Langó 2007 = Langó Péter: *Amít elrejt a föld... A 10. századi magyarság anyagi kultúrájának régészeti kutatása a Kárpát-medencében*. Budapest, 2007.
- Lankheit 1953 = Lankheit, Klaus: Nibelungen-Illustrationen der Romantik. Zur Säkularisierung christlicher Bildformen im 19. Jahrhundert. *Zeitschrift für Kunstwissenschaft*, VII. 1953. Heft 1–2. 95–111.
- Larue 2001 = Larue, Anne: Historien- und Genremalerei. In Glaser–Vajda 2001, 501–514.
- Lázár 1908 = Dr. Lázár Béla: A modern művészet kezdetei. *Művészet*, VII. 1908. 5. sz. 390–417.
- Lázár 1914 = Lázár Béla: Br. Eötvös József művészetpolitikája. *Művészet*, XIII. 1914. 1. sz. 12–27.
- Lázár 1923 = Lázár Béla: *Fadrusz János élete és művészete*. Budapest, 1923.
- Lázár 1927 = Lázár Béla: *Zichy Mihály élete és művészete*. Budapest, 1927.
- Lázár 1929 = Lázár Béla: *Paál László élete és művészete*. Budapest, 1929.
- Lázár 1943 = Lázár Béla: *Paál László*. Budapest, 1943.
- Le paysage mystique kat. 2017 = *Au-delà des étoiles. Le paysage mystique de Monet à Kandinsky*. Catalogue d'exposition, Musée d'Orsay. Éd. Lochnan, Kathrine. Paris, 2017.
- Lechner 1927 = Dr. Lechner Jenő: *A Magyar Nemzeti Múzeum épülete 1836–1926*. Budapest, 1927.
- Lehel 1926 = Lehel István (szerk.): *Jászai Mari emlékiratai*. Budapest, [1926].
- Lehmann 1873 = Lehmann, Ernst: *Bildende Kunst in der Gegenwart: Gedenkbuch an die Kunsthalle der Wiener Weltausstellung*. Wien, 1873.
- Lélek és Forma kat. 1986 = *Lélek és Forma*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Éri Gyöngyi – O. Jobbágyi Zsuzsa. Budapest, 1986.
- Lengyel 1959 = Lengyel Géza: Ferenczy István és Rudnay Sándor hercegprímás levelezése. *Művészettörténeti Értesítő*, VIII. 1959. 2–3. sz. 157–162.
- Libay kat. 1994 = *Festői utazások: Libay Károly Lajos (1814–1888)*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Bajkay Éva et al. Budapest, 1994.
- Liber 1934 = Liber Endre: *Budapest szobrai és emléktáblái*. Budapest, 1934.
- Lichner 2007 = Lichner Magdolna: Egy romantikus allegória. Zichy Mihály „főművének” inspirálói. In Zichy kat. 2007, 31–45.
- Ligeti T.–Ligeti 2005 = Ligeti T. Miklós – Ligeti Gábor: Töredékek Ligeti Miklós befejezetlen memoárjából. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 2. sz. 473–502.
- Lindner 2007 = Lindner Magdolna: Györgyi (Giergl) Alajos festőművész (1821–1863). In *Művészgenerációk. A Györgyi család három évszázada*. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum. Szerk. Basics Beatrix – Györgyi Erzsébet – Lindner Magdolna – Zimányi (Györgyi) Magdolna. Budapest, 2007, 55–63.
- Lipták 2012 = Lipták Dorottya (szerk.): *A vállalkozó és a kultúra. Heckenast Gusztáv, a legendás könyvkiadó (1811–1878)*. Budapest–Eger, 2012.
- Liszt és Beethoven kat. 2003 = *Liszt és Beethoven*. Kiállítási katalógus, Stiftung Weimarer Klassik, Beethoven-Haus Bonn – Liszt Ferenc Emlékmúzeum Budapest. Szerk. Eckhardt Mária – Golz, Jochen – Ladenburger, Michael – Liepsch, Evelyn. Budapest, 2003.
- Losonczy 1892 = Dr. Losonczy Lipót: Síremlékek. Donáth Gyula művei. *Művészi Ipar*, VII. 1892. 4. sz. 136–146.
- Lovas 1999 = Lovas Csilla: Tolna vármegye hivatali arcképcsarnoka a 19. század első felétől 1945-ig. In *A Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve*. XXI. Szekszárd, 1999, 413–452.
- Lóvei 1992 = Lóvei Pál: A veszprémi Wurdas-síremlék: Fruman Antal ismeretlen műve. *Pavilon*, II. 1992. 7. sz. 39–41.
- Lóvei 2011 = Lóvei Pál: A Műemlékek Országos Bizottsága és az 1900. évi párizsi világkiállítás. In Tóth Áron (szerk.): *„És az oszlopok tetején lilomok formáltattak vala” – Tanulmányok Bibó István 70. születésnapjára*. Budapest, 2011, 239–243.
- Ludányi 1987 = Ludányi Gabriella: *Kovács Mihály (1818–1892)*. Budapest, 1987.
- Lugosi-Lugo 2002 = Lugosi-Lugo László: *Klősz György (1844–1913) élete és munkássága*. Budapest, 2002.
- Lützow 1875 = Lützow, Carl von: *Kunst und Kunstgewerbe auf der Wiener Weltausstellung 1873*. Leipzig, 1875.
- Lützow 1877 = Lützow, Carl von: *Geschichte der k. k. Akademie der bildenden Künste. Festschrift zur Eröffnung des neuen Akademie-Gebäudes*. Wien, 1877.
- Lyka 1892 = Lyka Károly: A modern művészet bölcsellete. *Athenaeum*, I. 1892. 1–2. sz. 281–298., 447–466.

- Lyka 1904 = Lyka Károly: Strobenz Frigyes. *Művészet*, III. 1904. 5. sz. 281–322.
- Lyka 1906 = Lyka Károly: Fényképezés és művészet. In Kováts Elemér – Purcell Béla – Sternád Béla (szerk.): *A művészi fényképezés évkönyve*. Budapest, 1906.
- Lyka 1908 = Lyka Károly: Pállik Béla. *Művészet*, VII. 1908. 6. sz. 384–389.
- Lyka 1920 = Lyka Károly: *Magyar képrás. Független Muther Richard: A festőművészet története*. Ford. Lengyel Géza. Budapest, é. n. [1920].
- Lyka 1922 = Lyka Károly: *A táblabíró világ művészete. Magyar művészet 1800–1850*. I–IV. köt. Budapest, 1922. (3. kiadás 1981.)
- Lyka 1923 = Lyka Károly: *Madarász Viktor élete és művei*. Budapest, é. n. [1923?].
- Lyka 1942 = Lyka Károly: *Nemzeti romantika. Magyar művészet 1850–1867*. Budapest, 1942. (3. kiadás 1982.)
- Lyka 1954 = Lyka Károly: *Szobrászatunk a századfordulón. 1896–1914*. Budapest, 1954.
- Lyka 1970 = Lyka Károly: *Vándorlásaim a művészet körül*. Budapest, 1970.
- Lyka 1983 = Lyka Károly: *Szobrászatunk a századfordulón*. Budapest, 1983. (2. kiadás.)
- Maass 1988 = Maass, John: Munkácsy in America. New light on Christ before Pilate (Munkácsy Amerikában. A Krisztus Pilátus előtt új megvilágításban). *Művészettörténeti Értesítő*, XXXVII. 1988. 1–2. sz. 33–44.
- Mackenzie 1995 = Mackenzie, John: *Orientalism. Theory and the Arts*. Manchester–New York, 1995.
- Magyar művészek kat. 2014 = „Miközben szabadban rajzoltattunk.” *Magyar művészek Itáliában 1810–1860*. Kiállítási katalógus, Vaszary Villa. Szerk. Hessky Orsolya. Balatonfüred, 2014.
- Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992 = *A Magyar Tudományos Akadémia és a művészetek a XIX. században*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Szabó Júlia – Majoros Valéria. Budapest, 1992.
- Mai 1990 = Mai, Ekkehard: Poussin, Félibien und Le Brun. Zur Formierung der französischen Historienmalerei an der Académie Royale de Peinture et de Sculpture in Paris. In Mai–Repp–Eckert 1990, 9–25.
- Mai–Repp–Eckert 1990 = Mai, Ekkehard – Repp–Eckert, Anke (Hrsg.): *Historienmalerei in Europa: Paradigmen in Form, Funktion und Ideologie*. Mainz am Rhein, 1990.
- Mainardi 2000 = Mainardi, Patricia: The 19th Century Art Trade: Copies, Variations, Replicas. *Van Gogh Museum Journal*, V. Amsterdam, 2000, 63–73.
- Malonyay 1905 = Malonyay Dezső: *Mednyánszky*. Budapest, 1905.
- Malonyay 1907 = Malonyay Dezső: *Munkácsy Mihály*. Budapest, 1907.
- Man 2002 = Man, Paul de: Irodalomtörténet és irodalmi modernség. In Man, Paul de (szerk.): *Olvasás és történelem*. Ford. Nemes Péter. Budapest, 2002, 73–97.
- Mann 1982 = Mann Miklós: *Trefort Ágoston élete és működése*. Budapest, 1982.
- Marczewicz 1931 = Marzewicz Erzsébet: A pesti Ferenciek terének kútpályázata. Adatok a pesti szobrászat történetéhez a XIX. század elején. Budapest, 1931. (A budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Művészettörténeti és Keresztényrégészeti Intézetében készült doktori értekezés.)
- Maria Theresia kat. 1980 = *Maria Theresia als Königin von Ungarn*. Ausstellungskatalog, Schloss Halbturn. Hrsg. Mraz, Gerda. Eisenstadt, 1980.
- Marianne und Germania kat. 1997 = *Marianne und Germania 1789–1889. Frankreich und Deutschland. Zwei Welten – Eine Revue*.
- Ausstellungskatalog, der Berliner Festspiele GmbH. Hrsg. Plessen, Marie-Louise von. Berlin, 1997.
- Markó kat. 1991 = *Id. Markó Károly*. Kiállítási katalógus. Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Bajkay Éva – Bodnár Éva – Szabó Júlia. Budapest, 1991.
- Markó kat. 2011 = *Markó Károly és köre. Mitoszól a képig*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Bellák Gábor – Dragon Zoltán – Hessky Orsolya. Budapest, 2011.
- Markója 2002 = Markója Csilla: A fő, az egyetlen maradandó a hangulat. A hangulattól a motívumig. Mednyánszky László és a bécsi hangulatkép-festészet/Stimmungsimpresionismus. *Enigma*, IX. 2002. 34. sz. 5–23.
- Markója 2003 = Markója Csilla: „Egy fenséges és ijesztő arc közötti távolság”. Mednyánszky László rendhagyó művészetéről. In Mednyánszky kat. 2003, 13–33.
- Markója 2005 = Markója Csilla (szerk.): *Munkácsy-olvasókönyv. Enigma*, XII. 2005. 43–44. sz.
- Markója–Bardoly 2000 = Markója Csilla – Bardoly István (szerk.): *Mednyánszky-olvasókönyv. Enigma*, VII. 2000. 24–25. sz.
- Markója–Bardoly 2006 = Markója Csilla – Bardoly István (szerk.): „Emberek, és nem frakkok”. A magyar művészettörténet-írás nagy alakjai. I. köt. *Enigma*, XIII. 2006. 47. sz.
- Márkus 1992 = Márkus György: *Kultúra és modernitás. Hermeneutikai kísérletek*. Budapest, 1992.
- Marosi 1965 = Marosi Ernő: Das romantische Zeitalter der ungarischen Kunstgeschichtsschreibung. In *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis, Sectio Historica*. VII. Budapest, 1965, 43–78.
- Marosi 1976 = Marosi Ernő: *Emlék márványból vagy homokkőből. Öt évszázad írásai a művészettörténet történetéből*. Budapest, 1976.
- Marosi 1994 = Marosi Ernő: Lippert József pozsonyi főltára. *Ars Hungarica*, XXII. 1994. 1. sz. 125–132.
- Marosi 1999 = Marosi Ernő (szerk.): *A magyar művészettörténet-írás programjai. Válogatás két évszázad írásából*. Budapest, 1999.
- Marosi 1999a = Marosi Ernő: A magyar művészettörténeti gondolkodás korszakai. In Marosi 1999, 327–380.
- Marosi 1999b = Marosi Ernő: Szent István megkeresztelése. *Művészettörténeti Értesítő*, XLVIII. 1999. 1–4. sz. 180.
- Marosi 2000 = Marosi Ernő: A magyar történelem képei. A történetiség szemléltetése a művészetekben. In *Történelem – kép kat.* 2000, 11–33.
- Marosi 2003 = Marosi Ernő: „A tudományos ikonográfiai kutatásnak nagy művészi eredménye.” Fadrusz János Mátyás-arcáról. *Korunk*, XIV. 2003. 12. sz. 20–24.
- Marosi 2006 = Marosi Ernő: Huszka József, a rajzoló gyűjtő 1854–1934. Kiállításmegnyitó. In Huszka kat. 2006, 8–9.
- Marosi 2007 = Marosi Ernő: Európai művészet és magyar művészet. In Szegedy-Maszák Mihály – Veres András (szerk.): *A magyar irodalom története 1920-tól napjainkig*. Budapest, 2007, 69–83.
- Marosi 2012 = Marosi Ernő: A múzeum születése. A művészeti múzeum előtörténetéhez. In Turai Hedvig – Székely Katalin (szerk.): *Helyszini szemle. Fejezetek a múzeum életéből*. Budapest, 2012, 17–39.
- Marótyz 2007 = Marótyz Katalin: Wéber Antal építésze. PhD-értekezés. BME, Építészmérnöki Kar, Budapest, 2007.
- Marótyz 2009 = Marótyz Katalin: *Wéber Antal építésze a magyar historizmusban*. Budapest, 2009.
- Máté 2002 = Máté Zoltán: A Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának japán tárgyú gyűjteménye. In *A Mintarajztanoda kat.* 2002, 269–278.
- Matits 1997 = Matits Ferenc: Madarász Victor élete és működése. *n Madarász Victor (1830–1917) festőművész emlékkiállítása*.

- Kiállításvezető, Városi Galéria Nyíregyháza. Szerk. Matits Ferenc. Nyíregyháza, 1997, 3–11.
- Matits 2003 = Matits Ferenc: *Madarász Victor és Adeline festőművészek hagyatéka a Rákospalotai Múzeumban*. H. n. [Budapest], 2003.
- Matskási 2002 = Matskási István: Bicentenary of the Hungarian Natural History Museum. In *Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici*. XCIV. Budapest, 2002, 5–29.
- Mazányi 2005 = Mazányi Judit: Ligeti Miklós szobrász életműve. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2005.
- Mázi–Rozsondai 2000 = Mázi Béla – Rozsondai Béla: Thomas Ender felvidéki tájképei az MTA Könyvtárban és a világhálón. *Magyar Könyvszemle*, CXVI. 2000. 3. sz. 359–401.
- Mednyánszky kat. 2003 = *Mednyánszky László (1852–1919)*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Markója Csilla. Budapest, 2003.
- Meller 1905 = Meller Simon: *Ferenczy István élete és művei*. Budapest, 1905.
- Meller 1911 = Meller Simon: A magyar művészet kialakulása a XIX. század első felében. *Művészet*, X. 1911. 4. sz. 174–186.
- Meller 1929 = Meller Simon: Munkácsy Mihály vázlatrajzai Krisztus Pilátus előtt című festményéhez. In *Az Országos Szépművészeti Múzeum Évkönyve 1927–1928*. I. Budapest, 1929, 163–170.
- Mezei M. 1976 = Mezei Mária (szerk.): *Éötvös József: Kultúra és nevelés*. Budapest, 1976.
- Mezei O. 1975 = Mezei Ottó: Az Orsz. M. Kir. Iparművészeti Iskola (1880–1944) oktatási rendszere és forrásai. *Művészettörténeti Értesítő*, XXIV. 1975. 1. sz. 37–55.
- Mezei O. 1994 = Mezei Ottó (szerk.): *Vaszary János: Régi és/vagy új reneszánsz*. Tatabánya, 1994.
- Miklósi-Sikes 2001 = Miklósi-Sikes Csaba: *Fényképészek és műtermek Erdélyben 1839–1916*. Székelyudvarhely, 2001.
- Miklósi-Sikes 2003 = Miklósi-Sikes Csaba: *Fadrusz János és az erdélyi köztéri szobrászat a 19. században*. Székelyudvarhely–Sümege, 2003.
- Mikó 2000 = Mikó Árpád: A Nádasdy-Mausoleum. In *Történelem – kép kat.* 2000, 389–390.
- Mikó 2000a = Mikó Árpád: *Imago historiae*. In *Történelem – kép kat.* 2000, 34–47.
- Mikó 2002 = Mikó Árpád: *Festmények és faragványok I.* In Jankovich kat. 2002, 47–65.
- Mintarajztanoda kat. 2002 = *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig*. Kiállítási katalógus, Magyar Képzőművészeti Egyetem. Szerk. Blaskóné Majkó Katalin – Szőke Annamária. Budapest, 2002.
- Modell kat. 2004 = *A modell. Női akt a 19. századi magyar művészetben*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Imre Györgyi. Budapest, 2004.
- Modern magyar litográfia kat. 1998 = *Modern magyar litográfia 1890–1930*. Kiállítási katalógus, Miskolci Galéria. Szerk. Bajkay Éva. Miskolc, 1998.
- Mojzer 1957 = Mojzer Miklós: *Architectura civilis*. Iskolás művészet XVIII. századi építészetünkben. I. Az elmélet és iskolázás. II. Oswald Gáspár. *Művészettörténeti Értesítő*, VI. 1957. 2–3. sz. 103–118.
- Molnos 2005 = Molnos Péter: *Essünk neki Munkácsynak*. In Markója 2005, 87–100.
- Molnos 2015 = Molnos Péter: *Aranykorok romjain. Tanulmányok a modern magyar festészet és műgyűjtés történetéből*. Budapest, 2015.
- Molnos–Geskö 2006 = Molnos Péter – Geskö Judit: *Vincent van Gogh művei Magyarországon. n Van Gogh Budapesten*. Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum. Szerk. Geskö Judit – Gosztonyi Ferenc. Budapest, 2006, 105–129.
- Mongi-Vollmer 2004 = Mongi-Vollmer, Eva: *Das Atelier des Malers. Die Diskurse eines Raums in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts*. Berlin, 2004.
- Montalembert 2006 = Montalembert, Charles Forbes: *Árpád-házi Szent Erzsébet türingiai hercegné élete*. Ford. Havas István. Budapest, 2006.
- Mravik 1998 = Mravik, László: *The „Sacco di Budapest” and Depredation of Hungary 1938–1949*. Budapest, 1998.
- Mravik 2003 = Mravik László: *Báró Hatvany Ferenc műgyűjteményének története*. In Horváth László (szerk.): *Hatvanak emlékezete: 2001. szeptember 19-én, Hatvanban megrendezett tudományos konferencia kibővített anyaga*. Hatvan, 2003, 113–266. (Hatvan Lajos Múzeum füzetek, 18.)
- Mucha kat. 2001 = *Mucha és társai. Szeccsziós plakátok a magyar képzőművészeti egyetem gyűjteményéből*. Kiállítási katalógus, Magyar Képzőművészeti Egyetem. Szerk. Bakos Katalin – Blaskóné Majkó Katalin – Földi Eszter. Budapest, 2001.
- Mudrony 1873 = Mudrony Soma: *Az ipar-művészet iránya és az ipar-múzeumok. Felolvasatott az Országos Magyar Ipar-egyesületben*. Budapest, 1873.
- Munkácsy kat. 2005 = *Munkácsy a nagyvilágban. Munkácsy Mihály művei külföldi és magyar magán- és közgyűjteményekben*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Gosztonyi Ferenc. Budapest, 2005.
- Murádin 2002 = Murádin Jenő: *Fadrusz. Két szobor száz éve*. Kolozsvár, 2002.
- Murádin–Szücs 2014 = Murádin Jenő – Szücs György: *Genius loci*. Baia Mare/Nagybánya, 2014.
- Múzsák kat. 2002 = *Múzsák kertje. A magyar múzeumok születése*. Kiállítási katalógus, Országos Széchényi Könyvtár. Szerk. Molnár Erzsébet – Horváth István. Budapest, 2002.
- München kat. 2009 = *München magyarul. Magyar művészek Münchenben 1850–1914*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Hessky Orsolya – Kárai Petra – Veszprémi Nóra. Budapest, 2009.
- München Schule kat. 1995 = *Ungarn und die Münchner Schule*. Ausstellungskatalog, Bayerische Vereinsbank. Hrsg. Hamacher, Bärbel. München, 1995.
- Művészek és műtermek kat. 2002 = *Művészek és műtermek*. Kiállítási katalógus, Ernst Múzeum. Szerk. Hadik András – Radványi Orsolya. Budapest, 2002.
- Művészet 1780–1830 kat. 1980 = *Művészet Magyarországon 1780–1830*. Kiállítási katalógus, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoport – Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Szabolcsi Hedvig – Galavics Géza. Budapest, 1980.
- Művészet 1830–1870 kat. 1981 = *Művészet Magyarországon 1830–1870*. Kiállítási katalógus, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoport – Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Szabó Júlia – Széphelyi F. György. Budapest, 1981.
- Nagy I. 1993 = Nagy Ildikó: *A műfajok hierarchiája a historizmus szobrászatában*. In *Zádor 1993*, 111–131.
- Nagy I. 2001 = Nagy Ildikó: *Az emlékműszobrászat kezdetei Budapesten. Szobrok és szobrászok. Budapesti Negyed*, IX. 2001. 32–33. sz. 191–218.
- Nagy I. 2002 = Nagy Ildikó: *Egy fotóegyüttes az Epreskertről 1894-ből*. In *Király 2002*, 205–213.
- Nagy I. 2004 = Nagy Ildikó: *A pesti Vigadó szobrai és szobrászai*. In *Vadas 2004*, 345–355.
- Nagy I. 2004a = Nagy Ildikó: *Az akt a 19. századi magyar szobrászatban*. In *Modell kat.* 2004, 162–172.
- Nagy I. 2006 = Nagy Ildikó: *Másolatok Stróbl Alajos műtermében*. *Ars Hungarica*, XXXIV. 2006. 1–2. sz. 307–318.

- Nagy I. 2006a = Nagy Ildikó: *Stróbl Alajos és a szobrász mesteriskola*. Budapest, 2006.
- Nagy I. 2013 = Nagy Ildikó: Stróbl Alajos mesteriskolája. In Képzőművészeti Főiskola kat. 2013, 27–42.
- Nagy Z. 2009 = Nagy Zita: A berendezett város – fotográfusok az Andrássy úton (1875–1925). In Csáki Tamás – Hidvégi Violetta – Ritoók Pál (szerk.): *Budapest neoreneszánsz építésze*. Budapest, 2009, 99–121.
- Nagybánya kat. 1996 = *Nagybánya művészete. Kiállítás a nagybányai művésztelep alapításának 100. évfordulója alkalmából*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Csorba Géza – Szücs György. Budapest, 1996.
- Nemes kat. 2011 = *El Grecótól Rippl-Rónaiig: Nemes Marcell, a mecénás műgyűjtő*. Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum. Szerk. Németh István – Radványi Orsolya. Budapest, 2011.
- Németalföldtől Rómáig kat. 2014 = *Németalföldtől Rómáig. Válogatás a Zichy-gyűjtemény legszebb festményeiből és szobraiból*. Kiállítási katalógus, Csók István Képtár. Szerk. Bányai Balázs et al. Székesfehérvár, 2014.
- Németh F. 2002 = Németh Ferenc: *A bánáti fényképezés története 1848–1918*. Újvidék, 2002.
- Németh G. 1981 = Németh G. Béla: *A magyar irodalomkritikai gondolkodás a pozitívizmus korában*. Budapest, 1981.
- Németh L. 1956 = Németh Lajos: *Hollósy Simon és kora művészete*. Budapest, 1956.
- Németh L. 1970 = Németh Lajos: *A művészet sorsfordulója*. Budapest, 1970.
- Németh L. 1981 = Németh Lajos: *Magyar művészet 1896–1919*. Budapest, 1981.
- Németh L. 1983 = Németh Lajos: Magyar képzőművészet a 19. század derekán. In Aradi Nóra (szerk.): *A művészet története Magyarországon a honfoglalástól napjainkig*. Budapest, 1983, 336–352.
- Németh L. 1987 = Németh Lajos: A romantika mint a stíluspluralizmus nyitánya. *Ars Hungarica*, XV. 1987. 1. sz. 7–14.
- Németh L. 1993 = Németh Lajos: A historizmusról. A historizmus mint művészettörténeti fogalom. In Zádor 1993, 11–20.
- Némethy 1876 = Némethy Lajos: *Nagyboldogasszonyról nevezett Budapestvári főtemplom történelme*. Esztergom, 1876.
- Nemzet és művészet kat. 2010 = *XIX. Nemzet és művészet. Kép és önkép*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Király Erzsébet – Róka Enikő – Veszprémi Nóra. Budapest, 2010.
- Nietzsche 1910 = Nietzsche Frigyes: *A tragédia eredete vagy görögség és pesszimizmus*. Ford. és bev. Fülep Lajos. Budapest, 1910.
- Nochlin 1966 = Nochlin, Linda: *Realism and Tradition in Art 1848–1900. Sources and Documents*. Sydney, 1966.
- Nochlin 1976 = Nochlin, Linda: *Realism*. Harmondsworth, 1976. (1. kiadás 1971.)
- Nochlin 1990 = Nochlin, Linda: *Realism*. London, 1990.
- Nóra 2010 = Nora, Pierre: *Emlékezet és történelem között*. Ford. Haas Lídia – K. Horváth Zsolt – Lajtai L. László – Németh Orsolya – Tóth Réka. Budapest, 2010.
- Norman 1987 = Norman, Geraldine: *Biedermeier Painting 1815–1849: Reality Observed in Genre, Portrait and Landscape*. London, 1987.
- Novák 1925 = Novák László: *Grafikai sokszorosító művészetek*. Budapest, 1925. (Grafikai művészetek könyvtára I.)
- Novalis 1985 = Novalis: *Heinrich von Ofterdingen*. Ford. Márton László. Budapest, 1985.
- Oberhammer 1981 = Oberhammer, Vinzenz: Munkácsy Mihály menyezetképe a bécsi Kunsthistorisches Museum lépcsőházában. In *Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve, 1980*. III. Budapest, 1981, 165–208.
- Olgyai 1902 = Dr. Olgyai Bertalan: A tájképfestés hangulata. *Művészet*, I. 1902. 2. sz. 111–126.
- Ondrejčková 2003 = Ondrejčková, Zora: Mednyánszky László és a fénykép. In Mednyánszky kat. 2003, 213–226.
- Orientalische Reise kat. 2003 = *Orientalische Reise. Malerei und Exotik im späten 19. Jahrhundert*. Ausstellungskatalog, Wien – Museum Hermesvilla. Hrsg. Mayr-Oehring, Erika – Doppler, Elke. Wien, 2003.
- Orlai Petrics kat. 2001 = *Orlai Petrics Soma*. Kiállítási katalógus, Munkácsy Mihály Múzeum. Szerk. Galamb Zsuzsa – Keserü Katalin. Békéscsaba, 2001. Online kiadvány: http://www.munkacsy.hu/dokumentumok/dir6/2211_491_Orlai_Petics_Soma_kiallitas_katalogus.pdf. (2015. január 22.)
- Ormós 1859 = Ormós Zsigmond: *Adatok a művészet történetéhez*. Pest, 1859.
- Ornamentika kat. 2006 = *Ornamentika és modernizmus*. Kiállítási katalógus, Ernst Múzeum. Szerk. Keserü Katalin. Budapest, 2006.
- Orosz 2015 = Orosz Anna: Az Európában kialakult „áhitat képtípus” közvetlen előzményei és előképei a 19. század második felében. Szakdolgozat. PPKE BTK Művészettörténeti Intézet. Budapest, 2015.
- Oroszlán 1969 = Oroszlán Zoltán: Százéves az Archaeológiai Értesítő. *n Régészeti dolgozatok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészeti Intézetéből*. X. Budapest, 1969, 7–13.
- Ország Tükre kat. 2012 = *Az Ország Tükre. Képes sajtó Magyarországon 1780–1880*. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum. Szerk. Révész Emese. Budapest, 2012.
- P. Balás 1970 = P. Balás Edit: Ferenczy István Pásztorlánykájának családfája. In *Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1970*. I. Budapest, 1970, 183–187.
- Pajkossy 1991 = Pajkossy Gábor: *Polgári átalakulás és nyilvánosság a magyar reformkorban*. Budapest, 1991. (Előadások a Történettudományi Intézetben, 14.)
- Pál E. 2011 = Pál Emese: Egy brassói román oltárkészítő műhely a 19. századi Székelyföldön. In Orbán János (szerk.): *Stílusok, művek, mesterek. Erdély művészete 1690–1848 között. Tanulmányok B. Nagy Margit emlékére*. Marosvásárhely–Kolozsvár, 2011, 279–294.
- Pál J. 1978 = Pál József: Canova és Kazinczy. *Irodalomtörténeti Közlemények*, XXCII. 1978. 2. sz. 187–194.
- Papp G. 2013 = Papp Gábor György: Mauzóleumok. In Sisa 2013, 41–424.
- Papp J. 1987 = Papp Júlia: Egy 18. század végi illusztrált zsebalmanach. *Magyar Könyvszemle*, CIII. 1987. 4. sz. 278–293.
- Papp J. 1992 = Papp Júlia: *Művészeti ismeretek gróf Sándor István (1750–1815) írásaiban*. Budapest, 1992. (Művészettörténeti Füzetek, 21.)
- Papp J. 2000 = Papp Júlia: Egy adat a történeti festészet hazai kezdetéhez (Wándza Mihály Mátyas király bécsűjhelyi táborozását ábrázoló festményének leírása 1806-ból). *Ars Hungarica*, XXVIII. 1. sz. 197–204.
- Papp J. 2001 = Papp Júlia: A Hazai és Külföldi Tudósítások beszámolója Peter Krafft I. Ferencet ábrázoló festményéről 1818-ból. *Magyar Könyvszemle*, CXVII. 2001. 2. sz. 220–232.
- Papp J. 2001a = Papp Júlia: „Hegedűm függesztem szomorú fűzfákra...” Adatok a 137. zsoltsár hazai irodalmi és képzőművészeti recepciójához. *Ars Hungarica*, XIX. 2001. 1. sz. 63–74.
- Papp J. 2002 = Papp Júlia: Hazai művészeti, régészeti és építészeti emlékek ismertetése a felvilágosodás és a kora reformkor sajtójában. In *Magyar Műemlékvédelem 1991–2001*. XI. Budapest, 2002, 31–78.
- Papp J. 2005 = Papp Júlia: Vénusz birtokában. (Adatok az ókori Vénusz-szobrok európai recepciójának történetéhez). *Művészettörténeti Értesítő*, LIV. 2005. 1–2. sz. 93–108.

- Papp J. 2007 = Papp, Júlia: Pál Rosti (1830–1874) Traveller and Photographer. *The Hungarian Quarterly*, XLVIII. 2007. No. 188. 85–90.
- Papp J. 2008 = Papp Júlia: Adatok Kazinczy Ferenc és Blaschke János munkakapcsolatához – tények és tévedések a művészettörténeti szakirodalomban. *Ars Hungarica*, XXXVI. 2008. [Recte 2010] 1–2. sz. 179–228.
- Papp J. 2008a = Papp Júlia: „...nem csak karddal, hanem pennámmal is használni...” Adatok Agyagfalvi Goró Lajos (1786–1843) hadmérnök életrajzához és pályaképehez. *Századok*, CXLII. 2008. 3. sz. 673–696.
- Papp J. 2008b = Papp Júlia: Az ötödik album. Rosti Pál (1830–1874) Fényképi Gyűjteményének újabb példánya. *Fotóművészet*, LI. 2008. 2. sz. 118–127.
- Papp J. 2009 = Papp Júlia: Adatok Zrínyi Miklós, a szigetvári hős ikonográfiájához: Blaschke János könyvillusztrációi. *Hadtörténelmi Közlemények*, CXXII. 2009. 2. sz. 506–523.
- Papp J. 2010 = Papp Júlia: Adatok a Kazinczy-levelezés új kiadásához. In Debreczeni–Gönczy 2010, 257–272.
- Papp J. 2010a = Papp Júlia: Adatok Mária Terézia ikonográfiájához – Blaschke János (1770–1833) könyvillusztrációinak tükrében. *Aetas*, XXV. 2010. 2. sz. 141–154.
- Papp J. 2011 = Papp Júlia: Gótikus építészeti elemek a XVIII–XIX. század fordulójának könyvillusztrációin. In Tóth Áron (szerk.): „És az oszlopok tetején liliomok formáltattak vala” – *Tanulmányok Bibó István 70. születésnapjára*. Budapest, 2011, 167–172.
- Papp J. 2012 = Papp Júlia: *Könyv és kép a 19. század elején. Blaschke János (1770–1833) illusztrációinak katalógusa*. 2. kötet. Budapest, 2012.
- Papp J. 2013 = Papp Júlia: „...’S haragszik, szenved, mint a’ tragicus Schiller’ büsztje...” Önreprezentáció és kanonizáció Batsányi János és Gabriele von Baumberg portréiban. *Művészettörténeti Értesítő*, LXII. 2013. 1. sz. 33–46.
- Papp J. 2013a = Papp Júlia: Régiség- és ritkasággyűjtés a 18. századi Erdélyben – Laurentius Weidenfelder szász evangélikus lelkész gyűjtői kapcsolati hálója. *Századok*, CXLVII. 2013. 5. sz. 1269–1291.
- Papp J. 2013b = Papp, Júlia: „...ist erzürnt, leidet, wie die Büste des ’tragischen Schillers...’ Heinrich Friedrich Füger: Das Porträt des János Batsányi. In *Jahrbuch des Oberösterreichischen Musealvereines – Gesellschaft für Landeskunde*. CLVIII. Wien, 2013, 259–278.
- Papp J. 2014 = Papp Júlia: „...a nőket sehohsem látjuk valami vérengző foglalkozásban...” Székely Bertalan Egri nők című festményének történeti forrásai. *Művészettörténeti Értesítő*, LXIII. 2014. 2. sz. 325–344.
- Papp J. 2016 = Papp Júlia: A vitéz szigetvári nő(k) a 16–17. századi hazai irodalomban és történetírásban. In Bitskey István et al. (szerk.): *In via eruditionis. Tanulmányok a 70 éves Imre Mihály tiszteletére*. Debrecen, 2016, 384–393.
- Papp J. 2016a = Papp Júlia: „Pulszky Ferenc ajándoka”. John Brampton Philpot elefántos faragványok másolatairól készített fényképsorozata a Magyar Nemzeti Múzeumban. In Papp Júlia – Chiesi, Benedetta (szerk.): *John Brampton Philpot fényképsorozata elefántos faragványok másolatairól – John Brampton Philpot’s Photographs of Fictile Ivory*. Budapest, 2016, 75–94.
- Papp J. 2017 = Papp Júlia: „Végy társadnak a harcza...” A vitéz szigetvári nő(k) a 19. századi képzőművészetben. *Művészettörténeti Értesítő*, LXVI. 2017. 1. sz. 35–51.
- Pasteiner 1883 = Pasteiner Gyula: *A magyar szobrászat*. I–II. Budapest, 1883.
- Pasteiner 1883a = Pasteiner Gyula: A magyar szobrászat. Első közlemény. *Budapesti Szemle*, XXXIV. 1883. 77. sz. 180–207.
- Pasteiner 1885 = Pasteiner Gyula: *A művészetek története. A legrégibb időkől napjainkig*. Budapest, 1885.
- Pasteiner 1887 = Pasteiner Gyula: Az Arany-szoborra beérkezett pályaművek. *Budapesti Szemle*, LII. 1887. 132. sz. 457–466.
- Pataký 1951 = Pataký Dénes: *A magyar rézmetszés története. A XVI. századtól 1850-ig*. Budapest, 1951.
- Pataký–Fekete J. 2014 = Pataký Gergely – Fekete J. Csaba: Károlyi Lajos és Alajos gróf palotája és bérháza. In Hidvégi Violetta – Maróty Katalin (szerk.): *Ybl-épületsorok az Unger-háztól a Kálvin térig*. Budapest, 2014, 89–108.
- Perez 1998 = Perez László: *A pozitívizmusról a szellemtörténetig*. Budapest, 1998.
- Perneczky 1970 = Perneczky Géza: *Munkácsy*. Budapest, 1970.
- Perneczky 1999 = Perneczky Géza (szerk.): *A művészet vége?* Budapest, 1999. (Európai Füzetek, 1.)
- Péter 1936 = Péter Kornélia: *Marastoni Jakab. 1804–1860*. Budapest, 1936.
- Peternák 1997 = Peternák Miklós: *Kis magyar fotótörténet 1997*. <http://marcheo.c3.hu/index.php?inc=obj&id=42&oid=26&ref=sub&roid=7>. (2016. szeptember 22.)
- Peternák 2002 = Peternák Miklós: A Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtárának optikával, perspektívával, érzékeléssel, mozgásillúzióval kapcsolatos tárgyi emlékei, dokumentumai. In Mintarajztanoda kat. 2002, 175–185.
- Peternák 2015 = Peternák Miklós: Szellem az anyagban – az érzéki világ kiterjesztése és a technikai médiumok. 3. rész. Látni a láthatatlant: látható semmi – látható valami. *Balkon*, XXII. 2015. 7–8. sz. 26–30.
- Peters 2012 = Peters, Dorothea: Bilder für die Massen. Fotografie und (Drucker) Presse. In *Geburt der Massenkultur. Weltausstellungen, Medien und Musik in 19. Jahrhundert*. Ausstellungskatalog, Germanisches Nationalmuseum. Hrsg. Prügel, Roland. Nürnberg, 2012, 52–67.
- Petrovics 1944 = Petrovics Elek (szerk.): *Lyka Károly emlékkönyve. Művészettörténeti tanulmányok*. Budapest, 1944.
- Petschar 2011 = Petschar, Hans: *Alt-Österreich. Menschen, Länder und Völker in der Habsburgermonarchie*. Wien, 2011.
- Pevsner 1940 = Pevsner, Nicolaus: *Academies of Art, Past and Present*. Cambridge, 1940.
- Pieske 1994 = Pieske, Christa: Das Bild im Bilde. 'Ein Morgen nach dem Maskenball.' In *Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1989–1990*. VI. Budapest, 1993. 7–31.
- Pigler 1954 = Pigler Andor: A pártfogolt művészet. *Művészettörténeti Értesítő*, III. 1954. 1. sz. 3–19.
- Pintér 2002 = Pintér János (szerk.): *A 200 éves Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 2002.
- Pipics 1929 = Pipics Zoltán: Adalékok a Képzőművészeti Társulat történetéhez. In Csathó Kálmán (szerk.): *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Évkönyve 1928-ra*. Budapest, 1929, 96–128.
- Pirint 2007 = Pirint Andrea: August von Pettenkofen magyarságképéről a Miskolcon őrzött festmények eredetiségének vizsgálata kapcsán. In *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. XLVI. Miskolc, 2007, 433–446.
- Pirsig-Marshall 2000 = Pirsig-Marshall, Tanja: Einfluß und Wirkung der englischen Idee. Das Vorbild South Kensington Museum. In *Kunst und Industrie* kat. 2000, 30–40.
- Plessen 1992 = Plessen, Marie-Louise von (Hrsg.): *Die Nation und ihre Museen*. Frankfurt am Main–New York, 1992.

- Pochat 2001 = Pochat, Götz: Landschaftmalerei. In *Italianische Reisen* kat. 2001, 29–67.
- Pogány 1939 = Pogány Ö. Gábor: *Magyar szobrászat a tizenkilencedik század első felében*. Budapest, 1939.
- Pogány 1957 = Pogány Ö. Gáborné: Id. Markó Károly művei. Művészettörténeti tanulmányok. In *Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve 1954–1955*. IV. Budapest, 1957, 355–453.
- Pokorny-Nagel 2000 = Pokorny-Nagel, Kathrin: Zur Gründungsgeschichte des k. k. Österreichischen Museums für Kunst und Industrie. In *Kunst und Industrie* kat. 2000, 52–89.
- Pomian 1992 = Pomian, Krzysztof: *Museum, Nation, Nationalmuseum*. In Plessen 1992, 19–54.
- Pór–Radnóti 1990 = Pór, Peter – Radnóti, Sándor: *Stilepoche: Theorie und Diskussion. Eine interdisziplinäre Anthologie von Winckelmann bis heute*. Frankfurt am Main–Bern–New York–Paris, 1990.
- Povázai 1986 = Povázai Livia: A magyar plakátművészet története 1885–1919. In *100+1 éves a magyar plakát*. Kiállítási katalógus, Múcsarnok. Szerk. Kemény György. Budapest, 1986, 12–15., 35–43.
- Prékopa 1998 = Prékopa Ágnes: Rippl-Rónai József iparművészeti tevékenysége. In *Rippl-Rónai* kat. 1998, 91–111.
- Prékopa 2013 = Prékopa Ágnes: *Az Iparművészeti Társulat, szakmúzeumok, mintalapok*. In *Sisa* 2013, 351–354.
- Prokopp 1981 = Prokopp Gyula: Adatok Hesz János Mihály (1768–1833?) festészetéhez. *Művészettörténeti Értesítő*, XXX. 1981. 3. sz. 200–205.
- Prokopné Stengl 1960 = Prokopné Stengl Marianne: A Keresztény Múzeum első évtizedei. In *Annales Strigoniensis – Esztergom Évlapjai*. I. Esztergom, 1960, 89–101.
- Puchalski 2000 = Puchalski, Lucjan: *Imaginärer Name Österreich. Die literarische Österreichbegriff an der Wende vom 18. zum 19. Jahrhundert*. Wien–Köln–Weimar, 2000.
- Pulszky F. 1875 = Pulszky Ferenc: A muzeumokról. *Budapesti Szemle*, II. 1875. 16. sz. 241–257.
- Pulszky F. 1958 = Pulszky Ferenc. *Életem és korom*. I–II. Budapest, 1958.
- Pulszky F. 1996 = Pulszky Ferenc: Haladás és hanyatlás a művészetben; és egy nemzeti múzeum berendezése. *Magyar Múzeumok*, II. 1996. 1. sz. 26–28.
- Pulszky Ferenc kat. 1997 = *Pulszky Ferenc (1814–1897) emlékére*. Kiállítási katalógus, Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjtemény. Szerk. Marosi Ernő – Laczkó Ibolya – Szabó Júlia – Tóthné Mészáros Livia. Budapest, 1997.
- Pulszky K. 1881 = Pulszky Károly: *A Magyar Országos Képtár ideiglenes lájstroma*. Budapest, 1881.
- Pulszky Károly kat. 1988 = *Pulszky Károly emlékének*. Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum. Szerk. Mravik László. Budapest, 1988.
- Pusztai 1972 = Pusztai László: Dunaiszky Lőrinc (1784–1837). *Művészettörténeti Értesítő*, XXI. 1972. 1. sz. 15–29.
- Pusztai 1973 = Pusztai László: Marco Casagrande (1806–1880). *Dati per la storia della scultura classicista ungherese. Acta Historiae Artium*, I. 1973. 1. sz. 97–124.
- Pusztai 1978 = Pusztai László: Huber József szobrász élete és művei. In *Zádor–Szabolcsi* 1978, 515–543.
- Pusztai 1980 = Pusztai László: *Szobrászat*. In *Művészet* 1780–1830 kat. 1980, 107–112.
- Pusztai 1989 = Pusztai László: Dunaiszky László Hermész-alakok kályhája. *Bányászati és Kohászati Lapok*, XL. 1989. 11. sz. 262.
- R. Várkonyi 2003 = R. Várkonyi Ágnes: A múzeum gondolata a felvilágosodás korában és a reformkorban. In *Acta Musei Militaris in Hungaria – A Hadtörténeti Múzeum Értesítője*. VI. Budapest, 2004, 15–41.
- Rabinovszky 1952 = Rabinovszky Máriusz: A művészeti oktatás kezdetei Magyarországon. In *A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1951*. I. Budapest, 1952, 50–79.
- Radnóti 1981 = Radnóti Sándor: Magyar folyóiratillusztráció 1850–1867. In *Művészet* 1830–1870 kat. 1981, 149–156.
- Radnóti 1990 = Radnóti Sándor: „Tisztelt közönség, kulcsot te találsz...” Budapest, 1990.
- Radnóti 1995 = Radnóti Sándor: *Hamisítás*. Budapest, 1995.
- Radnóti 2007 = Radnóti Sándor: Eruditus és connoisseur. Rövidített változat a Winckelmann-könyvhöz. In Csörsz Rumen István – Szabó G. Zoltán (szerk.): *„Nem sülyed az emberiség!”... Album amicorum Szörényi László LX. születésnapjára*. Budapest, 2007, 1213–1223.
- Radnóti 2010 = Radnóti Sándor: *Jöjj és láss!: a modern művészet-fogalom keletkezése – Winckelmann és a következmények*. Budapest, 2010.
- Radocsay 1941 = Radocsay Dénes: *Madarász Viktor 1830–1917*. Budapest, 1941.
- Rados 1936 = Rados Jenő: *A neoklasszicizmus nagy magyar templomai*. Budapest, 1936.
- Radványi 2001 = Radványi Orsolya: *„Aranykedjű bohém-ek tanyája”. Az Egreskert története (1882–1914)*. Budapest, 2001.
- Raffler 2008 = Raffler, Marlies: *Museum: Spiegel der Nation? Zugänge zur Historischen Museologie am Beispiel der Genese vom Landes- und Nationalmuseen in der Habsburgermonarchie*. Wien, 2008.
- Ramann 1882 = Ramann, Lina: *Franz Liszt, Artist and Man*. Trans. Cowdery, E. London, 1882.
- Rampley 2013 = Rampley, Matthew: *The Vienna School of Art History. Empire and the Politics of Scholarship 1847–1918*. Pennsylvania, 2013.
- Ranke 1971 = Ranke, Leopold von: *Über die Epochen der neueren Geschichte. Historisch-kritische Ausgabe. Aus Werk und Nachlaß*. II. Hrsg. Schieder, Theodor – Berding, Helmut. München, 1971.
- Rapetti 2012 = Rapetti, Rodolphe: *Landscapes and Symbols*. In *Dreams of Nature* kat. 2012, 17–38.
- Rédey 2002 = Rédey Judit: Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum. In *Múzsák* kat. 2002, 73–76.
- Regős 1996 = Regős Andrea: A Múcsarnok első évtizedei. In *Keserű Katalin – Nagy Gabriella – Beke László (szerk.): Múcsarnok*. Budapest, 1996.
- Reiter 2015 = Reiter, Cornelia: Die Schule von Carl Rahl. Eduard Bitterlichs Kartonzyklus für das Palais Epstein. In *Kliment und die Ringstraße*. Ausstellungskatalog, Österreichische Galerie Belvedere. Hrsg. Husslein-Arco, Agnes – Klee, Alexander. Wien, 2015, 14–22.
- Religion und Staat kat. 1990 = *Gott erhalte Österreich. Religion und Staat in der Kunst des 19. Jahrhunderts*. Ausstellungskatalog, Schloß Halbturn. Hrsg. Dietrich, Sarolta – Hülbauer, Elisabeth. Eisenstadt, 1990.
- Réti 1994 = Réti István: *A nagybányai művésztelep*. Budapest, 1994.
- Réti–Thorma 2001 = Réti István – Thorma János: *A művészeti nevelésről*. Közli Tímár Árpád. *Ars Hungarica*, XXIX. 2001. 1. sz. 146–154.
- Révész 1998 = Révész Emese: Kuruc és labanc – Két testvér – Életrajz Erdély múltjából. Madarász Viktor első történeti festménye 1855-ből. *Művészettörténeti Értesítő*, XLVII. 1998. 1–2. sz. 141–151.
- Révész 1999 = Révész Emese: 19. századi magyar képzőművészeti folyóiratok repertórium I. Magyar Képzőművészet, Múcsarnok. *Ars Hungarica*, XXVII. 1999. 2. sz. 461–483.
- Révész 2000 = Révész Emese: Eger várának hősi megvédése. In *Történelem – kép* kat. 2000, 555–556.

- Révész 2000a = Révész Emese: Székely Bertalan falképtervei a kecskeméti városházához. In *Történelem – kép* kat. 2000, 626–627.
- Révész 2000b = Révész Emese: 19. századi magyar képzőművészeti folyóiratok repertórium II. Képzőművészeti Szemle. *Ars Hungarica*, XXVIII. 2000. 2. sz. 415–455.
- Révész 2001 = Révész Emese: „Arany – Zichy”. *Zichy Mihály illusztrációi Arany János balladáihoz*. In *Zichy* kat. 2001, 64–96., 228–233.
- Révész 2001a = Révész Emese: Képi elbeszélés és popularizálódás az 1850 és 1870 közötti sajtóban megjelent történeti képek példáján. *Művészettörténeti Értesítő*, L. 2001. 1–2. sz. 147–172.
- Révész 2002 = Révész Emese: „A műítész kellékei”. Szegedy-Maszák Hugó (1831–1916) műkritikái. In András Gábor – Tatai Erzsébet – Zwiczk András (szerk.): *Fejezetek a magyar művészetkritikából*. Budapest, 2002, 9–27. (AICA-füzetek I.)
- Révész 2002a = Révész Emese: Az iskola és a nyilvánosság. A Mintarajziskola és Rajztanárképző, valamint a Képzőművészeti Főiskola kiállításai. In *Mintarajztanoda* kat. 2002, 113–152.
- Révész 2004 = Révész Emese: A művészi másolat helye és szerepe a századforduló magyar művészetében. In „Eredeti másolat.” *Balló Ede és XIX. századi magyar kortársainak művészi másolatai a reneszánsz és a barokk festészet remekművei után*. Kiállítási katalógus, Magyar Képzőművészeti Egyetem. Szerk. Révész Emese. Budapest, 2004, 11–58.
- Révész 2004a = Révész Emese: A népeletkép szerepe a nemzeti jellem kidolgozásában az 1850–1870 közötti hazai sajtóillusztráció példáján. *Ars Hungarica*, XXII. 2004. 2. sz. 275–322.
- Révész 2005 = Révész Emese: Munkácsy az ezredfordulón. Munkácsy a nagyvilágban és a Munkácsy-olvasókönyv. „Nekiesünk” Munkácsynak. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 2. sz. 507–526.
- Révész 2005a = Révész Emese: *A magyar historizmus*. Budapest, 2005.
- Révész 2008 = Révész Emese: Egy irodalmi kultuszportré nyomában. Ráday Gedeon arcképe az Orpheusban. *Ars Hungarica*, XXXVI. 2008. [Recte 2010] 1–2. sz. 55–92.
- Révész 2009 = Révész Emese: Csók István: Báthory Erzsébet (1895). Egy „mestermű” fogadtatása és utólete. *Művészettörténeti Értesítő*, LVIII. 2009. 4. sz. 283–313.
- Révész 2010 = Révész Emese: Népeletképek a magyarországi sajtóban 1850–1870 között. In *Annales Musei Ethnographiae – Néprajzi Értesítő*. XCII. Budapest, 2010, 79–143.
- Révész 2010a = Révész Emese: A „játékba hozott kép”. Kazinczy képi reprezentációja az 1859-es emlékében. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXXV. Budapest, 2010, 55–92.
- Révész 2010b = Révész Emese: Látta-e már valaha az Egri nőket? In Juhász Zs. B. Zsóka (szerk.): „Az eszményi szépség apostola.” *Művészettörténeti tanulmányok*. Szada, 2010, 35–41. (Székely Bertalan Múteremház Füzetek, 8.)
- Révész 2011 = Révész Emese: Megfigyelés, emlékezés, inspiráció. A fotográfia szerepe Csók István (1865–1961) korai munkásságában. *Fotóművészet*, LIV. 2011. 3. sz. 73–83.
- Révész 2015 = Révész Emese: *Kép, sajtó, történelem. Illusztrált sajtó Magyarországon 1850–1870 között*. Budapest, 2015.
- Riedl 1899 = Riedl Frigyes: *Lotz Károly falfestményei*. Morelli Gusztáv fametszeteivel. Budapest, 1899.
- Rippl-Rónai 1911 = Rippl-Rónai József: *Rippl-Rónai József emlékezései*. Budapest, 1911.
- Rippl-Rónai kat. 1998 = *Rippl-Rónai József gyűjteményes kiállítása*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Bernáth Mária. Budapest, 1998.
- Rippl-Rónai és Maillol kat. 2014 = *Rippl-Rónai és Maillol. Egy művészhatalom története*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Földi Eszter. Budapest, 2014.
- Ritoók 2003 = Ritoók Pál: Az Epreskerti Kálvária a források tükrében. *Művészettörténeti Értesítő*, LII. 2003. 1–2. sz. 1–25.
- Roeck, Bernd: *Das historische Auge. Kunstwerke als Zeugen ihrer Zeit. Von der Renaissance bis zur Revolution*. Göttingen, 2004.
- Róka 2002 = Róka Enikő: Ernst Lajos és Rippl-Rónai József. Még egyszer az Ernst Múzeum üvegablakáról. In Király 2002, 289–292.
- Róka 2007 = Róka Enikő: A „rajzoló fejedelem”. In *Zichy* kat. 2007, 9–27.
- Róka 2010 = Róka Enikő: A hon- és népismeret képei. In *Nemzet és művészet* kat. 2010, 279–292.
- ka a = Róka Enikő: A nemzeti jelleg és az „idegen” hatások befogadásának kérdése a századfordulón. In *Nemzet és művészet* kat. 2010, 201–223.
- Róka 2013 = Róka Enikő: *Nacionalizmus és modernizmus. Ernst Lajos gyűjteménye és az Ernst Múzeum*. Budapest, 2013.
- Róka 2014 = Róka, Enikő: „La Peinture de genre n'existe pas”. *Peinture d'histoire et peinture de genre historique en Hongrie au XIXe siècle*. In *L'invention* kat. 2014, 219–227.
- Romsics-Bajor 2007 = Romsics Ignác – Bajor Péter (szerk.): *Magyarország története*. Budapest, 2007.
- Róna 1929 = Róna József: *Egy magyar művész élete*. I–II. Budapest, 1929.
- Rosenblum-Janson 1984 = Rosenblum, Robert – Janson, H. W.: *Art of the Nineteenth Century. Painting and Sculpture*. London, 1984.
- Rostás 2001 = Rostás Péter: Egy helyiség helye. A Budavári Palota Hunyadi Mátyás-termének története. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXIX. Budapest, 2001, 487–537.
- Rostás 2006 = Rostás Péter: A rejtelmes kút. Egy velencei kút magyarországi másolatai. *Ars Hungarica*, XXXIV. 2006. 1–2. sz. 277–306.
- Rostás 2010 = Rostás Péter: *Mágnások lakberendezője. A Friedrich Otto Schmidt lakberendezőház története (1858–1918)*. Budapest, 2010.
- Rózsa Gy. 1955 = Rózsa György: Friedrich John és a magyar felvilágosodás írói. *Művészettörténeti Értesítő*, IV. 1955. 2. sz. 223–229.
- Rózsa Gy. 1956 = Rózsa György: Friedrich John und die Schriftsteller der Aufklärung in Ungarn. *Művészettörténeti Értesítő*, IV. 1956. 1–2. sz. 147–159.
- Rózsa Gy. 1957 = Rózsa György: Kazinczy Ferenc a művészetben. *Művészettörténeti Értesítő*, VI. 1957. 2–3. sz. 174–192.
- Rózsa Gy. 1960 = Rózsa György: Batsányi János képmásai. In *Batsányi János összes művei II. Próza művek*. I. köt. Szerk. Keresztury Dezső – Tarnai Andor. Budapest, 1960, 633–643.
- Rózsa Gy. 1961 = Rózsa György: Művészettörténeti jegyzetek a Kazinczy-levelezés 23. kötetéhez. *Művészettörténeti Értesítő*, X. 1961. 1. sz. 30–31.
- Rózsa Gy. 1963 = Rózsa György: Batsányi János egykorú képmásai. In *Tarnay Zsuzsanna – Rózsa György: Batsányi János irodalmi munkássága és egykorú képmásai*. Veszprém, 1963, 17–20.
- Rózsa Gy. 1965 = Rózsa György: A Magyar Tudományos Akadémia allegóriája. *Magyar Tudomány – A Magyar Tudományos Akadémia Értesítője* (Új Folyam), X. 1965. 12. sz. 802–810.
- Rózsa Gy. 1973 = Rózsa György: *Magyar történetábrázolás a 17. században*. Budapest, 1973.
- Rózsa Gy. 1977 = Rózsa György: *A Történelmi Képcsarnok legszebb festményei*. Budapest, 1977.
- Rózsa Gy. 1978 = Rózsa György: Adatok Franz Jaschke tájképfestői működéséhez. In Zádor-Szabolcsi 1978, 443–464.
- Rózsa Gy. 1981 = Rózsa György: Kazinczy a műbíró. *Ars Hungarica*, IX. 1981. 2. sz. 203–209.
- Rózsa Gy. 1982–1983 = Rózsa, György: Die ungarische Landschaft im Werk Josef Fischers. In *Mitteilungen der Österreichischen Galerie*. XXVI–XXVII. Wien, 1982–1983, 148–169.

- Rózsa Gy. 1984 = Százéves a Magyar Történelmi Képcsarnok 1884–1984. A Történelmi Képcsarnok és a történettudomány. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXIII. 1984. 1–2. sz. 1–5.
- Rózsa Gy. 1992 = Rózsa György: Johann Ender – Franz Stöber: Az MTA címere. In Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992, 26–28.
- Rózsa Gy. 2003 = Rózsa, György: Die Typologie als Methode der Bearbeitung alter ungarischen Veduten. In Jaeger, E. (Hrsg.): *Lüneburger Beiträge zur Vedutenforschung*. II. Lüneburg, 2003, 45–52.
- Rózsa M. 1914 = Rózsa Miklós: *A magyar impresszionista festészet*. Budapest, 1914.
- Rózsa–Mattyasovszky-Zsolnay 1981 = Rózsa György – Mattyasovszky-Zsolnay Péter: A Lánchíd alapkövetétele. In *Művészet 1830–1870* kat. 1981, 294.
- Rózsa–Spira 1973 = Rózsa György – Spira György: *Negyvennyolc a kortársak szemével*. Budapest, 1973.
- Rózsaffy 1913 = Rózsaffy Dezső: Osztrák művészek Magyarországon. *Művészet*, XII. 1913. 9. sz. 335–343.
- Rüsen 1993 = Rüsen, Jörn: *Konfigurationen des Historismus. Studien zur deutschen Wissenschaftskultur*. Frankfurt am Main, 1993.
- Rüsen 2000 = Rüsen, Jörn: Történeti gondolkodás a kultúraközi diskurzusbán. In Thomka Beáta (szerk.): *Narratívák 4. A történelem poétikája*. Budapest, 2000, 203–214.
- S. Varga 2005 = S. Varga Pál: *A nemzeti költészet csarnokai. A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei a 19. századi irodalomtörténeti gondolkodásban*. Budapest, 2005.
- Sachs-Hombach 2009 = Sachs-Hombach, Klaus (Hrsg.): *Bildtheorien. Anthropologische und kulturelle Grundlagen des Visualistic Turn*. Frankfurt am Main, 2009.
- Said 2000 = Said, Edward: *Orientalizmus*. Ford. Péri Benedek. Budapest, 2000.
- Sajó 1996 = Sajó Tamás: Oltártervek a Főpaptság helyreállításának korából (1802–1812). In Takács 1996, II. köt. 135–144.
- Sarkantyú 1981 = Sarkantyú Mihály: *Mednyánszky László (1852–1919)*. Budapest, 1981.
- Sármány-Parsons 2000 = Sármány-Parsons Ilona: Nagybánya festészete a Monarchia művészeti kontextusában. *Ars Hungarica*, XVIII. 2000. 2. sz. 321–326
- Sármány-Parsons 2009 = Sármány-Parsons Ilona: München modernsége. Az 1880-as évek második fele és a Secession megszületése. In München kat. 2009, 123–146.
- Sármány-Parsons 2009a = Sármány-Parsons Ilona: München szerepe a modern magyar festészeti szemlélet és stílus megteremtésében. In München kat. 2009, 149–170.
- Sármány-Parsons 2011 = Sármány Ilona: Ferenczy Károly és a modernizmus kezdetei a magyar festészetben. In Ferenczy kat. 2011, 21–30.
- Sármány-Parsons 2013 = Sármány-Parsons Ilona: A fiatal Csók és kora. In Bálványok kat. 2013, 97–107.
- Sáros 1974 = Sáros András: Pollack Mihály szerepe a jászberényi főplébániatemplom tabernákulumának készítésében. In Tóth János (szerk.): *Jubileumi évkönyv a Jász múzeum alapításának 100. évfordulójára*. Jászberény, 1974, 349–358.
- Scheiber 1961 = Scheiber Mária: Franz Jaschke pest-budai látképei. *Művészettörténeti Értesítő*, X. 1961. 2–4. sz. 196–202.
- Schickedanz kat. 1996 = *Schickedanz Albert 1846–1915. Ezredévi emlékművek múltjának és jövőjének*. Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum. Szerk. Gábor Eszter – Verő Mária. Budapest, 1996.
- Schleinitz 1993 = Schleinitz, Rotraud: *Richard Muther – ein provokativer Kunstschriftsteller zur Zeit der Münchener Secession. „Die Geschichte der Malerei im XIX. Jahrhundert“: Kunstgeschichte oder Kampfgeschichte?* Hildesheim–Zürich–New York, 1993.
- Schmoll gen. Eisenwerth 1977 = Schmoll gen. Eisenwerth, J. Adolph: Stilpluralismus statt Einheitszwang – Zur Kritik der Stilepochen-Kunstgeschichte. In Hager, Werner – Knopp, Norbert (Hrsg.): *Beiträge zum Problem des Stilpluralismus*. München, 1977, 9–19. (Studien zur Kunst des 19. Jahrhunderts, 38. J. A. Schmoll gen. Eisenwerth zum 60. Geburtstag gewidmet.)
- Schoch 1975 = Schoch, Rainer: *Das Herrscherbild in der Malerei des 19. Jahrhunderts*. München, 1975.
- Schoen 1937 = Schoen Arnold: *A krisztinavárosi plébániatemplom (Gróf Széchenyi István esküvőjének a temploma)*. Budapest, 1937.
- Schoen 1938 = Schoen Arnold: *A Budapest-Józsefvárosi r. kat. plébánia-templom*. Budapest, 1938.
- Schopenhauer 2007 = Schopenhauer, Arthur: *A világ mint akarat és képzet*. Ford. Tandori Ágnes – Tandori Dezső. Budapest, 2007.
- Schorske 1998 = Schorske, Carl E.: *Bécsi századvég*. Ford. Györfly Miklós. Budapest, 1998. (Eredeti, 1961-es kiadásának címe *Fin de Siècle Vienna*.)
- Seenger 1953 = Seenger Ervin: Adalékok Szentgyörgyi János művészetéhez. *Művészettörténeti Értesítő*, II. 1953. 1–2. sz. 152–155.
- Seenger–Rózsa = Seenger Ervin – Rózsa György: Pest-budai látképek a tizenkilencedik századból. Rózsa György: Bevezetés. <http://www.btmfk.iif.hu/bevezet.php>. (2017. december 3.)
- Selmeczi Kovács 1997 = Selmeczi Kovács Attila: Xántus János muzeológiai tevékenysége. In *Annales Musei Ethnographiae – Néprajzi Értesítő*. LXXIX. Budapest, 1997, 7–18.
- Shinji 2005 = Shinji Tanaka: On Bertalan Székely's Japanese Woman, 1871. In *Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 2002–2004*. XXIV. Budapest, 2005, 25–37.
- Simon 2000 = Simon Mihály: *Összehasonlító magyar fotótörténet*. Kecskemét, 2000.
- Simonyi kat. 1992 = *A kép- és fényíró Simonyi Antal*. Kiállítási katalógus, Magyar Fotográfusok Háza. Szerk. Kincses Károly. Kecskemét, 1992.
- Sinkó 1978 = Sinkó Katalin: Adatok a magyar műgyűjtés történetéhez. In Zádor–Szabolcsi 1978, 545–552.
- Sinkó 1981 = Kissné Sinkó Katalin: Orientalizáló életképek. In *Művészet 1830–1870* kat. 1981, 98–106.
- Sinkó 1983 = Sinkó Katalin: A nemzeti emlékmű és a nemzeti tudat változásai. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXII. 1983. 2. sz. 185–201.
- Sinkó 1983a = Sinkó Katalin: Kazinczy Ferenc és a műgyűjtés. *Ars Hungarica*, XI. 1983. 2. sz. 269–276.
- Sinkó 1984 = Sinkó Katalin: Néhány magyar akadémia-allegória. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXIII. 1984. 3. sz. 169–174.
- Sinkó 1986 = Sinkó Katalin: A profán történeti festészet Bécsben és Pest-Budán 1830–1870 között. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXV. 1986. 3–4. sz. 95–132.
- Sinkó 1987 = Sinkó Katalin: Ideálkép, portré, életkép. Műfaji összefüggések a romantikus képzőművészetben. *Ars Hungarica*, XV. 1987. 1. sz. 49–58.
- Sinkó 1989 = Sinkó, Katalin: Árpád versus Saint István. Competing Heroes and Competing Interests in the Figurative Representation of Hungarian History. *Ethnologia Europaea*, XIX. 1989. No. 1. 67–83.
- Sinkó 1989a = Sinkó Katalin: Árpád kontra Szent István. *Janus*, VI. 1989. 1. sz. 42–52.
- Sinkó 1989b = Sinkó Katalin: Az Alföld és az alföldi pásztorok felfedezése a külföldi és a hazai képzőművészetben. *Ethnographia*, C. 1989. 1–4. sz. 121–154.
- Sinkó 1990 = Sinkó Katalin: Der Tschikosch als ein orientalisches Thema. In Kunt, Ernő (Hrsg.): *Bild-Kunde – Volks-Kunde*. Miskolc, 1990, 239–252.

- Sinkó 1990a = Sinkó Katalin: A Munkácsy-kérdés a művészettörténetben. *BUKSZ*, II. 1990. 3. sz. 355–367.
- Sinkó 1993 = Sinkó Katalin: „A História a mi erős várunk.” A millenniumi kiállítás mint Gesamtkunstwerk. In Zádor 1993, 132–147.
- Sinkó 1993a = Sinkó Katalin: A továbbélő historizmus. A Millenniumi emlékmű mint szimbolikus társadalmi akciók színtere. In Zádor 1993, 277–293.
- Sinkó 1995 = Sinkó Katalin: A műlappályázatok. In Aranyérmek kat. 1995, 240–251.
- Sinkó 1995a = Sinkó Katalin: A művészi siker anatómiája 1840–1900. In Aranyérmek kat. 1995, 15–49.
- Sinkó 1995b = Sinkó Katalin: Székely Bertalan: Egri nők 1867. In Aranyérmek kat. 1995, 235–236.
- Sinkó 1996 = Sinkó Katalin: Az alapítók biblikus képei és a századvég antihistorizmusa. In Nagybánya kat. 1996, 216–235.
- Sinkó 1997 = Sinkó Katalin: Szeretnek eledele. *Ars Hungarica*, XXV. 1997. 1–2. sz. 409–420.
- Sinkó 2000 = Sinkó Katalin: „Historizmus – antihistorizmus”. In Történelem – kép kat. 2000, 103–115.
- Sinkó 2000a = Sinkó Katalin: Ezredévi ünnepeink és a történeti ikonográfia. *Művészettörténeti Értesítő*, XLIX. 2000. 1–2. sz. 1–19.
- Sinkó 2000b = Sinkó Katalin: Allegorikus képek a 19. században. In Történelem – kép kat. 2000, 620.
- Sinkó 2001 = Sinkó Katalin: Italienfahrer aus Ungarn. In *Italianische Reisen* kat. 2001, 68–79.
- Sinkó 2002 = Sinkó Katalin: Tudománytörténeti megjegyzések a nemzeti „forma-nyelv” kérdéséhez 1873–1906. In Gergely András (szerk.): *A nemzet antropológiája. Hofer Tamás köszöntése*. Budapest, 2002, 287–303.
- Sinkó 2002a = Sinkó Katalin: Ékítményes rajz és festés. In *Mintarajztanoda* kat. 2002, 197–221.
- Sinkó 2005 = Sinkó Katalin: Die Entstehung des Begriffs der Volkskunst in den Kunstgewerbemuseen des Zeitalters des Positivismus. Ornament als Nationalsprache. *Acta Historiae Artium*, XLVI. 2005. 1–4. sz. 205–259.
- Sinkó 2005a = Sinkó Katalin: Munkácsy vallásos képei és a századvég „szent-realizmusa”. In *Munkácsy* kat. 2005, 61–86.
- Sinkó 2006 = Sinkó Katalin: Historizmus és a magyar ornamentika. Az etnográfia tárgyainak művészi szemlélete. In Huszka kat. 2006, 278–281.
- Sinkó 2006a = Sinkó Katalin: Az ornamentikai mintalapok és az „előképzőmozgalom” 1850 és 1900 között. In Huszka kat. 2006, 134–136.
- Sinkó 2006b = Sinkó Katalin: Ipolyi Arnold (1823–1886). „A nemzet történeti eszméje által alapította meg létét”. Megjegyzések Ipolyi Arnold történelemszemléletéhez. In Markója–Bardoly 2006, 51–72.
- Sinkó 2006c = Sinkó Katalin: Kontinuitás vagy a hagyomány újratemtése? Történeti képeink a 19. században. In B. Szabó János (szerk.): *Mohács*. Budapest, 2006, 471–478. (Nemzet és emlékezet)
- Sinkó 2006d = Sinkó Katalin: Megjegyzések a 19. századi ornamentika-teóriák antropológiai vonatkozásairól. In *Ornamentika és modernizmus*. Kiállítási katalógus, Ernst Múzeum. Szerk. Keserű Katalin. Budapest, 2006, 18–26.
- Sinkó 2009 = Sinkó Katalin: A népművészet-szemlélet változásai és a Nemzeti Múzeum 1852–1898. In *Annales Musei Ethnographiae – Néprajzi Értesítő*. XCI. Budapest, 2009, 35–80.
- Sinkó 2009a = Sinkó Katalin: *Nemzeti Képtár*. Szerk. Horváth György – Király Erzsébet – Jávor Anna. Budapest, 2009. (Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 2008. XXVI.)
- Sinkó 2010 = Sinkó Katalin: A művészettörténet nemzeti látószöge. Kánonok és kánontörések. In *Nemzet és művészet* kat. 2010, 29–81.
- Sinkó 2010a = Sinkó Katalin: Magyarország géniusza és a műsárk temploma. Joseph Abel előfüggönye a Pesti Királyi Városi Színházban, 1812. In Bubyriák Orsolya (szerk.): *„Ez világ, mint egy kert...” Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére*. Budapest, 2010, 506–522.
- Sinkó 2012 = Sinkó Katalin: *Ideák, motívumok, kánonok. Tanulmányok a 19–20. századi képkultúra köréből*. Szerk. Király Erzsébet – Róka Enikő. Budapest, 2012.
- Sinkó 2012a = Sinkó Katalin: A nemzeti emlékmű és a nemzeti tudat változásai. In Sinkó 2012, 39–56.
- Sinkó 2012b = Sinkó Katalin: A profán történeti festészet Bécsben és Pest-Budán 1830–1870 között. In Sinkó 2012, 119–151.
- Sinkó 2012c = Sinkó Katalin: Recepció és kreativitás. Művészettörténeti metahistóriák a stílustörténetek kialakulásáig. In Sinkó 2012, 276–313.
- Sinkó 2013 = Sinkó Katalin: A 19. század művészete a magyar művészettörténet-írásban és a korszakolás. In *Sisa* 2013, 20–31.
- Sinkó–Révész 2000 = Sinkó Katalin – Révész Emese: Magyar és Erdélyország története rajzolatokban. In *Történelem – kép kat.* 2000, 538–542. (IX–11.)
- Sisa 2004 = Sisa József: Kastélyépítészlet és kastélykultúra Magyarországon a historizmus korában. Akadémiai doktori értekezés, Magyar Tudományos Akadémia. Budapest, 2004.
- Sisa 2005 = Sisa József: *Steindl Imre*. Budapest, 2005.
- Sisa 2006 = Sisa József: *A magyar klasszicizmus*. Budapest, 2006.
- Sisa 2013 = Sisa József (szerk.): *A magyar művészet a 19. században. Építészlet és iparművészet*. Budapest, 2013.
- Sisa 2013a = Sisa József: A Magyar Nemzeti Múzeum. In *Sisa* 2013, 70–74.
- Sisa 2013b = Sisa József: Az ezredéves emlékmű, a Múcsarnok és a Szépművészeti Múzeum. In *Sisa* 2013, 613–616.
- Soltész 1954 = Soltész Zoltánné: Hollósy Simon leveleiből. In *A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1953*. III. Budapest, 1954, 613–631.
- Somorjai 1993 = Somorjai József (szerk.): *Érték a fotóban országos fotótörténeti konferencia előadásainak anyaga*. Tata, 1993.
- Sonkoly 1985 = Sonkoly Károly: A pécsi székesegyház Bartalis Mihály készítette első apostolszobrai. In *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1984*. XXIX. Pécs, 1985, 257–301.
- Soós A. 2014 = Soós Andrea: A Zichy-gyűjtemény története. In *Németalföldtől Rómáig* kat. 2014, 27–31.
- Soós Gy. 1955 = Soós Gyula: *Izsó Miklós táncoló paraszt sorozata*. Budapest, 1955.
- Soós Gy. 1958 = Soós Gyula (szerk.): *Izsó Miklós levelei*. Budapest, 1958.
- Soós Gy. 1961 = Soós Gyula: Alexy Károly élete és művészete. *Művészettörténeti Értesítő*, X. 1961. 1. sz. 44–50.
- Soós Gy. 1963 = Soós Gyula: Adatok XIX. századi szobrászatunk történetéhez. Engel József 1811–1901. *Művészettörténeti Értesítő*, XII. 1963. 1. sz. 48–49.
- Sprenger 1958 = Sprenger Mária: A Magyar Nemzeti Múzeum lépcsőházának díszítése. *Művészettörténeti Értesítő*, VII. 1958. 2–3. sz. 206–210.
- Stagl 2002 = Stagl, Justin: *„Eine” Geschichte der Neugier: die Kunst des Reisens 1550–1800*. Wien–Weimar, 2002.
- Staud 1999 = Staud Géza: *Az orientalizmus a magyar romantikában*. Budapest, 1999. (1. kiadás 1931.)
- Stemlerné Balog 2009 = Stemlerné Balog Ilona: *Történelem és fotográfia*. Budapest, 2009.

- Stimmungsimpressionismus kat. 2004 = *Stimmungsimpressionismus*. Ausstellungskatalog, Österreichische Galerie Belvedere. Hrsg. Frodl, Gerbert – Traeger, Verena. Wien, 2004.
- Stockné Horváth 2002 = Stockné Horváth Mária: A Magyar Nemzeti Múzeum historiográfiájáról és forrásából. *Valóság*, XLV. 2002. 3. sz. 69–76.
- Stoklund 1999 = Stoklund, Bjarne: Ästhetisierung des Ethnischen – Nationalisierung des Ästhetischen. Die Rolle der Bauernhäuser und Bauernstuben (1850–1914). In Johler, Reinhard – Nikitsch, Herbert – Tschofen, Bernhard (Hrsg.): *Ethnische Symbole und ästhetische Praxis in Europa. Tamás Hofer zum 70. Geburtstag am 21. Dezember 1999*. Wien, 1999, 11–30.
- Stróbl 2004 = Stróbl Mihály: *A gránitoroszlán. Egy magyar szobrász élete a Magyar–Osztrák Monarchiában. Stróbl Alajos életútja*. Budapest, 2004.
- Sturcz 1989 = Sturcz János: A magyar művész és a betyár. Adalékok Fülep Lajos Izsó-interpretációjához. In Sub Minervae 1989, 214–223.
- Sub Minervae 1989 = (Eötvös Loránd Tudományegyetem Művészettörténeti Tanszékének munkatársai [szerk.]): *Sub Minervae Nationis Praesidio. Tanulmányok a nemzeti kultúra kérdésköréből Németh Lajos 60. születésnapjára*. Budapest, 1989.
- Sz. Gábor 1996 = Sz. Gábor Zsuzsa: Illusztrációk Kiss József Költeményeinek 1897-es díszkiadásához. In Nagybánya kat. 1996, 141–150.
- Sz. Kürti 1985 = Sz. Kürti Katalin: A Hortobágy a képzőművészetben. *n A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1983–84*. LXIV. Debrecen, 1985, 245–269.
- Sz. Kürti 1989 = Sz. Kürti Katalin: *Munkácsy Krisztus-trilógiája*. Budapest, 1989.
- Sz. Kürti 2004 = Sz. Kürti Katalin: *Munkácsy Mihály és a fotográfia. Kecskemét–Békéscsaba*, 2004.
- Sz. Kürti 2004a = Sz. Kürti Katalin: *Munkácsy Mihály élete és kultusza*. Békéscsaba, 2004.
- Szabadi 1979 = Szabadi Judit. *A magyar szecesszió művészete*. Budapest, 1979.
- Szabadi 1993 = Szabadi Judit: A társasági festészet. In Zádor 1993, 177–201.
- Szabó J. 1985 = Szabó Júlia: *A XIX. század festészete Magyarországon*. Budapest, 1985.
- Szabó J. 1992 = Szabó Júlia: Minerva és Pannónia. In Magyar Tudományos Akadémia kat. 1992, 12–17.
- Szabó J. 1993 = Szabó Júlia: Szent László a XIX. sz. magyarországi festészetében és grafikájában. In Zádor 1993, 202–222.
- Szabó J. 2000 = Szabó Júlia: *A mitikus és a történeti táj*. Budapest, 2000.
- Szabó J. 2014 = Szabó Júlia: *Utak és tanulságok. Válogatott művészettörténeti tanulmányok és műkritikák*. Szerk. Marosi Ernő. Budapest, 2014.
- Szabó L. 1989 = Szabó László: A művészeti oktatás kérdése Magyarországon 1790–1846 között. *Ars Hungarica*, XVII. 1989. 2. sz. 133–145.
- Szabó M. 1983 = Szabó Miklós: Magyar nemzetfelfogások a 20. század első felében. *Mozgó Világ*, IX. 1983. 4. sz. 50–60.
- Szabó P. 1983 = Szabó Péter: Kazinczy portréesztétikája. *Ars Hungarica*, XI. 1983. 2. sz. 277–285.
- Szabolcsi 1972 = Szabolcsi Hedvig: *Magyarországi bútorművészet a 18–19. század fordulóján*. Budapest, 1972.
- Szabolcsi 1973 = Szabolcsi Hedvig (szerk.): *A népművészet felfedezése. Tanulmányok a népművészetéről 1875–1899*. Szolnok–Budapest, 1973.
- Szabolcsi 1976 = Szabolcsi Hedvig: Még egyszer Révai Miklós és a győri rajziskola kérdéséhez. *Ars Hungarica*, IV. 1976. 2. sz. 207–225.
- Szabolcsi 1983 = Szabolcsi Hedvig: Kunstgewerbe. *n Wiener Schule* kat. 1983, 46–50.
- Szabolcsi 1991 = Szabolcsi Hedvig: Gondolatok a biedermeier lakáskultúráról. *Helikon*, XXXVII. 1991. 2. sz. 220–230.
- Szakács B. Zs. 2005 = Szakács Béla Zsolt: Másolás és újraalkotás: a pécsi altemplomi lejáratok domborművei. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 2. sz. 241–256.
- Szakács M. 1985 = Szakács Margit. A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum fényképalbumainak katalógusa (1861–1945). I. Budapest, 1985, 5–94.
- Szakács M. 1986 = Szakács Margit. A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum fényképalbumainak katalógusa (1861–1945). II. Budapest, 1986, 5–69.
- Szakács M. 1989 = Szakács Margit: A dagerrotípiá. In Gera Mihály (szerk.): *A fénykép varázsa 1839–1989. Tizenkét kiállítás a magyar fotográfia 150 éves történetéből*. Budapest, 1989, 21–50.
- Szakács M. 1997 = Szakács Margit: *Fényképezés és fényképezőműtermek Magyarországon (1840–1945)*. Budapest, 1997.
- Szalay I. 1902 = Szalay Imre (szerk.): *A Magyar Nemzeti Múzeum múltja és jelene alapításának századik évfordulója alkalmából*. Budapest, 1902.
- Szalay L. 1852 = Szalay László: *Magyarország' története*. I–II. Lipcse, 1852.
- Szana 1898 = Szana Tamás: *Markó Károly és a tájfestészet*. Budapest, 1898.
- Szatmári 1984 = Szatmári Gizella: Dinnert Ferenc szobrász és kőfaragó. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXIII. 1984. 3. sz. 174–177.
- Szatmári 1988 = Szatmári Gizella: Dunaiszky Lőrinc ismeretlen portréja. További adatok családjáról és működéséről. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXVII. 1988. 1–2. sz. 77–82.
- Szatmári 2001 = Szatmári Gizella: Az Ybl- és Hauszmann-féle palotaszárnyak szobrászati díszítése. A Habsburg-terem. Függelék: Díszítő jellegű kispasztikák az Ybl–Hauszmann-féle palotaszárnyakban (1900–1914). In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXIX. Budapest, 2001, 457–472.
- Szatmári 2014 = Szatmári Gizella: *Fény és árnyék – Zala György pályája és művészete*. Zalaegerszeg, 2014.
- Széchenyi és kora kat. 1991 = *Széchenyi István gróf és kora*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Múzeum. Szerk. Körömczi Katalin – Óze Sándor. Budapest, 1991.
- Szegedy-Maszák 2001 = Szegedy-Maszák Mihály: A romantika: világgép, művészet, irodalom. In Szegedy-Maszák Mihály – Hajdu Péter (szerk.): *A romantika: világgép, művészet, irodalom*. Budapest, 2001, 7–20.
- Székely 2012 = Székely Miklós: *Az ország tükrői. A magyar építészet és művészet szerepe a nemzeti reprezentációban az Osztrák–Magyar Monarchia korának világgépjelölésénél*. Budapest, 2012.
- Székely 2017 = Székely Miklós: *Nemzet, ipar, művészet. A kolozsvári I. Ferenc József Iparmúzeum 1887–1918*. Budapest, 2017.
- Székely kat. 1999 = *Székely Bertalan (1835–1910)*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Bakó Zsuzsanna. Budapest, 1999.
- Székely kat. 2005 = *Székely Bertalan elfeledett portréi a Magyar Tudományos Akadémián*. A Kisfaludy Társaság arcképcsarnoka. Kiállítási katalógus, Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjtemény. Szerk. Bicskei Éva. Budapest, 2005.
- Szemző 1954 = Szemző Piroska: A magyar folyóiratillusztráció kezdetei. In *A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1953*. III. Budapest, 1954, 101–184.
- Szent István lovagjai kat. 2015 = *Szent István lovagjai*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Múzeum. Szerk. Gödölle Mátyás – Pallos Lajos. Budapest, 2015.

- Szentesi 1994 = Szentesi Edit: Bekezdések a magyarországi műemlékvédelem előtörténetéből IV. Joseph Scheiger magyarországi utazásai és vár-újráépítőknek szóló jótanácsai. *Műemlékvédelemi Szemle*, IV. 1994. 1. sz. 91–92.
- Szentesi 1997 = Szentesi Edit: Josef Daniel Böhm Parthenón-fríze. A Fejérváry-gyűjtemény az eperjesi Pulszky-házban. In Pulszky Ferenc kat. 1997, 56–69.
- Szentesi 2000 = Szentesi Edit: Birodalmi patriotizmus. Történelemszemlélet, történetírás, történeti publicisztika és történeti témák ábrázolása az Osztrák császárságban 1828-ig. In *Történelem – kép kat.* 2000, 73–91.
- Szentesi 2000a = Szentesi Edit: Rajkó báró Mednyánszky Alajos hagyatékából 1818 körül. In *Történelem – kép kat.* 2000, 500–504.
- Szentesi 2002 = Szentesi Edit: Egy másik gyűjtemény. Varsányi János rajzai Fejérváry Gábor elefántcsont faragványairól. In Jankovich kat. 2002, 32–44.
- Szentesi 2005 = Szentesi Edit: Birodalmi patriotizmus és honi régiségek. Az egykorú osztrák hazafias történeti festészetről szóló írások Josef Hormayr lapjában (1810–1828). I. Kísérlet a hazafias történeti festészet megteremtésére az Osztrák Császárságban (1818–1813) című PhD-értekezésének vitája. *Művészettörténeti Értesítő*, LIV. 2005. 1–2. sz. 191–204.
- Szentesi 2005a = Szentesi Edit: Az epreskerti szobrászműtermek Parthenón-fríze. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 2. sz. 383–404.
- Szentesi 2005b = Szentesi Edit: Birodalmi patriotizmus és honi régiségek. Az egykorú osztrák hazafias történeti festészetről szóló írások Josef Hormayr lapjában (1810–1828). I. Kísérlet a hazafias történeti festészet megteremtésére az Osztrák Császárságban (1818–1813). Doktori értekezés. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2005.
- Szentesi 2006 = Szentesi Edit: Szobrászattörténeti másolatgyűjtemény a Magyar Nemzeti Múzeumban a 19. század utolsó harmadában. I. Pulszky Ferenc görög szobrászattörténeti másolatgyűjteménye. *Művészettörténeti Értesítő*, LV. 2006. 1. sz. 1–94.
- Szentesi 2007 = Szentesi, Edit: Porträtgraphiken über Freunde und Verwandte in der Sammlung Fejérváry zu Eperies. In Borutova, Dana – Beňová, Katarína (red.): *Osobnosti a súvislosti v umení 19. storočia na Slovensku. K problematike výskumu dejín umenia 19. storočia*. Bratislava, 2007, 139–179.
- Szentesi 2012 = Szentesi Edit: Az intézményes műemlékvédelem kezdetei Magyarországon. *Műemlékvédelem*, LVI. 2012. 1–2. sz. 2–29.
- Szentesi 2016 = Szentesi Edit (szerk.): *Henszlmann Imre levelezése és iratai*. I–II. Budapest, 2016.
- Szentesi–Szilágyi 2005 = Szentesi Edit – Szilágyi János György (szerk.): *Antiquitas Hungarica. Tanulmányok a Fejérváry–Pulszky-gyűjtemény és a Liber Antiquitatis történetéről*. Budapest, [2005]. (Collegium Budapest Workshop Series No. 16.)
- Szentesi–Ujvári 1999 = Szentesi Edit – Ujvári Péter (szerk.): *A jáki apostolszobrok – Die Apostelfiguren von Ják*. Budapest, 1999.
- Szentkirályi 1971 = Szentkirályi Zoltán: Adatok a magyar építésképzés történetéhez. *Építés – Építészettudomány*, III. 1971. 4. sz. 439–465.
- Szép és a Jó kat. 2009 = *A Szép és a Jó. Kazinczy és a művészetek*. Kiállítási katalógus, Petőfi Irodalmi Múzeum. Szerk. Kovács Ida. Budapest, 2009.
- Széphelyi 1981 = Széphelyi F. György: Vallásos festészet. In *Művészet 1830–1870 kat.* 1981, 79–93.
- Széphelyi 1981a = Széphelyi F. György: Allegóriák a korszak festészetében és grafikájában. In *Művészet 1830–1870 kat.* 1981, 66–73.
- Széphelyi 1982 = Széphelyi F. György: Egyházi és vallási festészet Magyarországon a reformkortól a kiegyezésig. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 1982.
- Széphelyi 1989 = Széphelyi F. György: Felzárkózás vagy elzárkózás. Henszlmann Párhuzamának eszméletörténeti összefüggéseire. In *Sub Minervae* 1989, 92–101.
- Szerdahelyi 2004 = Szerdahelyi Márk: Der Bildhauer Andreas Schrott (1791–1865). *Acta Historiae Artium*, XLV. 2004. 1–4. sz. 175–229.
- Szerdahelyi 2007 = Szerdahelyi Márk: Andreas Schrott szobrász (1791–1865). In *Magyar Műemlékvédelem*. XIV. Budapest, 2007, 133–179.
- Szerdahelyi 2009 = Szerdahelyi Márk: Külföldi szobrászok Magyarországon a 19. század első felében. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2009.
- Szigethy 2002 = Szigethy Ágnes: A Pyrker–Képtár Budapesten. In *Agria – Az Egri Dob István Vármúzeum Évkönyve*. XXXVIII. Eger, 2002, 33–43.
- Szilágyi G. 1982 = Szilágyi Gábor: *A fotóművészet története. A fényrajztól a holográfiáig*. Budapest, 1982.
- Szilágyi G. 1996 = Szilágyi Gábor: *Magyar fotográfia története*. Budapest, 1996.
- Szilágyi J. 1988 = Szilágyi János György: Pulszky Károly ifjúságának környezete. A Fejérváry–Pulszky-gyűjtemény kialakulása és sorsa. In Pulszky Károly kat. 1988, 30–43.
- Szilágyi J. 1995 = Szilágyi János György: Pulszky Ferenc és a múzeum helyzete a 19–20. századi európai kultúrában. *Magyar Tudomány*, CII. 1995. 8. sz. 913–918.
- Szilágyi J. 1997 = Szilágyi János György: „Ismerem helyemet”. A másik Pulszky-életrajz. In Pulszky Ferenc kat. 1997, 24–36.
- Szilágyi–Bollók 2017 = Szilágyi Adrienn – Bollók Ádám (szerk.): *Nemzet és tudomány Magyarországon a 19. században*. Budapest, 2017.
- Szinyei Merse 1981 = Szinyei Merse, Anna: Bildgattungen und Themen im Jugendwerk von Pál Szinyei Merse. Ein ikonographischer Ausblick. *Acta Historiae Artium*, XXVII. 1981. 3–4. sz. 287–361.
- Szinyei Merse 1989 = Szinyei Merse Anna (szerk.): *A Majális festője közelről. Szinyei Merse Pál levelezése, önéletrajzai, visszaemlékezések*. Budapest, 1989.
- Szinyei Merse 1990 = Szinyei Merse Anna: *Szinyei Merse Pál élete és művészete*. Budapest, 1990.
- Szinyei Merse 1995 = Szinyei Merse, Anna: Neue Bestrebungen: Realismus, Naturalismus und Freilichtmalerei bei den Ungarn in München. In *Münchner Schule kat.* 1995, 27–47.
- Szinyei Merse 1998 = Szinyei Merse Anna: Rippl-Rónai Franciaországban és kapcsolata a Nabis-csoporttal. In *Rippl-Rónai kat.* 1998, 49–68.
- Szinyei Merse 2000 = Szinyei Merse Anna: *Az impresszionizmus sodrában. Magyar festészet 1870–1920. – The Impressionist Current. Hungarian Painting 1870–1920*. Kraków, 2000.
- Szinyei Merse 2009 = Szinyei Merse Anna: Magyar festők az impresszionizmus sodrában. A magyar festészet plein-air törekvései 1830–1920. In *Az impresszionizmus sodrában. Magyar festészet 1830–1920*. Kiállítási katalógus, Kovács Gábor Művészeti Alapítvány. Szerk. Szinyei Merse Anna. Budapest, 2009.
- Szívós 2009 = Szívós Erika: *A magyar képzőművészet társadalomtörténete 1867–1918*. Budapest, 2009.
- Szmrecsányi 1911 = Szmrecsányi Miklós: Visszapillantás az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 50 éves múltjára. *Művészet*, X. 1911. 3 sz. 99–156.
- Szolnoki festőiskola kat. 1975 = *A szolnoki festőiskola – Die Solnoker Malerschule*. Kiállításvezető, Magyar Nemzeti Galéria – Damjanich Múzeum – Historisches Museum – Neue Galerie am Landes-

- museum Joanneum – Österreichische Galerie Belvedere. Szerk. Aurenhammer, Hans – Bodnár, Éva. Bécs, 1975.
- Szöcs 2007 = Szöcs Péter Levente (szerk.): *Architectura ecclesiastica din Satu Mare – Szatmár megye egyházi építésze – Ecclesiastical Architecture of Satu Mare*. Satu Mare, 2007.
- Szögi 1994 = Szögi László: *Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemén. 1790–1850*. Budapest–Szeged, 1994.
- Szögi–Kiss 2003 = Szögi László – Kiss József Mihály: *Magyarországi diákok bécsi egyetemeken és főiskolákon 1849–1867*. Budapest, 2003.
- Szöke 1992 = Szöke Annamária: „Lassított lónézés”. Székely Bertalan mozgástanulmányai. In Szöke Annamária – Beke László (szerk.): *Székely Bertalan mozgástanulmányai*. Budapest, 1992, 5–61.
- Szöke 1999 = Szöke Annamária: „...ostoba angyalkákkal játszik üres óráiban.” A kutató és elmélkedő Székely Bertalan kép a kritikában és a művészettörténet-írásban. In Székely Bertalan kat. 1999, 311–349.
- Szöke 2002 = A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig. Az iskola története 1871 és 1921 között. In Mintarajztanoda kat. 2002, 319–332.
- Szöllősy 2009 = Szöllősy Gábor: *Ifj. Vastagh György állatszobrai*. Budapest, 2009. (A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Tárgykatálogosai, 1.)
- Szunyoghy 1935 = Szunyoghy Farkas: A kecskeméti városháza fal-festményeiről. *Magyar Művészet*, XI. 1935. 7–8. sz. 203–209.
- Szücs 1992 = Szücs György: A millennium emléksorozat. In Csöke Sándor (szerk.): *A bánhidai turul*. Tata, 1992, 41–48.
- Szücs 1996 = Szücs György: Nagybánya – változó időben. In Nagybánya kat. 1996, 47–57.
- Szücs 2000 = Szücs György: Ars memoriae, ars oblivendi. Emlékművek térben és időben. In Történelem – kép. kat. 2000, 689–694.
- Szücs 2006 = Szücs György: Lyka Károly. In Markója–Bardoly 2006, 131–142.
- Szücs 2011 = Szücs György: Ferenczy ± Nagybánya. In Ferenczy kat. 2011, 33–46.
- Szücs 1984 = Szücs Jenő: István király Intelmei – István király állama. In Szücs Jenő: *Nemzet és történelem. Tanulmányok*. Budapest, 1984, 359–381.
- Szvboda 1982 = Szvboda Gabriella: Szále János és Szále István élete és művei. II. rész. *Ars Hungarica*, X. 1982. 1. sz. 85–113.
- Szvboda 1983 = Szvboda Gabriella: Josef Danhauser: Liszt a zongoránál. *Művészettörténeti Értesítő*, XXX. 1983. 3. sz. 188–193.
- Szvboda Dománszky 1986 = Szvboda Dománszky Gabriella: A budapesti falképfestészet történetének vázlata. *Művészettörténeti Értesítő*, 1986, XXXV. 3–4. sz. 133–172.
- Szvboda Dománszky 1987 = Szvboda Dománszky Gabriella: Az Operaház dekorációja. In Bérczi Loránd – Czétényi Piroska – Szvboda Dománszky Gabriella: *Az Operaház*. Budapest, 1987, 19–42.
- Szvboda Dománszky 1991 = Szvboda Dománszky Gabriella: A biedermeier és a nemzeti festőiskola. *Helikon*, XXXVII. 1991. 1–2. sz. 195–213.
- Szvboda Dománszky 1996 = Szvboda Dománszky Gabriella: A Mátyas-templom dekóruma. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXV. Budapest, 1996, 173–218.
- Szvboda Dománszky 1997 = Szvboda Dománszky Gabriella: József nádor mint műpártoló. In József kat. 1997, 51–76.
- Szvboda Dománszky 1998 = Szvboda Dománszky Gabriella: Magyar művészet az 1873-as bécsi vilákiállításon. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXVII. Budapest, 1998, 127–146.
- Szvboda Dománszky 1998a = Szvboda Dománszky Gabriella: Br. Vay Miklós szobrászművész. In Holopceev Péter (szerk.): *Egyszer volt...” A Telekiek*. Miskolc, 1998, 113–122.
- Szvboda Dománszky 1999 = Szvboda Dománszky Gabriella: Az Eszterházy Képtár a magyar fővárosban. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXVIII. Budapest, 1999, 219–261.
- Szvboda Dománszky 2000 = Szvboda Dománszky Gabriella: A királyi palota belső díszei a XVIII–XX. században. In F. Dózsa Katalin (szerk.): *A Budavári Királyi Palota évszázadai*. Budapest, 2000, 61–72.
- Szvboda Dománszky 2001 = Szvboda Dománszky Gabriella: *Régi dicsőségünk... Magyar történelmi képek a XIX. században*. [Budapest], 2001.
- Szvboda Dománszky 2002 = Szvboda Dománszky Gabriella: Az Eszterházy Képtár a magyar fővárosban. In Kis Noémi – Kovács Viktor (szerk.): *Az elmondhatatlan önéletrajz*. Miskolc, 2002, 87–134.
- Szvboda Dománszky 2005 = Szvboda Dománszky Gabriella: Kisfaludy Károly az első magyar romantikus festő. *Arrabona – Múzeumi közlemények*, XLIII. 2005. 2. sz. 67–84.
- Szvboda Dománszky 2006 = Szvboda Dománszky Gabriella: Schoefft Ágoston (Pest, 1809 – London, 1888) pesti festő indiai útja. In Dobrovits Mihály (szerk.): *Az előkelő idegen. III. Nemzetközi Vámbéry konferencia tanulmánykötete*. Dunaszerdahely, 2006, 195–237.
- Szvboda Dománszky 2007 = Szvboda Dománszky Gabriella: *A Pesti Műegylet története. A képzőművészeti nyilvánosság kezdetei a XIX. században Pest-Budán*. Budapest–Miskolc, 2007.
- Szvboda Dománszky 2009 = Szvboda Dománszky Gabriella: Müncheni művészet a pesti látlatban. In München kat. 2009, 41–63.
- Szvboda Dománszky 2009a = Szvboda Dománszky Gabriella: *Benczúr Gyula*. Budapest, 2009.
- Szvboda Dománszky 2009b = Szvboda Dománszky Gabriella: *Barabás Miklós, 1810–1894*. Budapest, 2009.
- Szvboda Dománszky 2011 = Szvboda Dománszky Gabriella: *A magyar biedermeier*. Budapest, 2011.
- Szvboda Dománszky 2014 = Szvboda Dománszky Gabriella: A Hébe. Képzőművészeti reprodukciók a sajtóban, a 19. század első felében. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XXXIX. Budapest, 2014, 41–64.
- Szvboda Dománszky 2015 = Szvboda Dománszky Gabriella: Külföldi kiállítók megjelenése Pesten, 1840–1866. In *Tanulmányok Budapest Múltjából*. XL. Budapest, 2015, 19–78.
- Szvboda Dománszky 2016 = Szvboda Dománszky Gabriella: *Nézők és képek Pest-Budán. A Pesti Műegylet története és a képzőművészeti nyilvánosság kezdetei a 19. században*. Budapest, 2016.
- T. Kiss 1993 = T. Kiss Tamás: *A magyarországi kulturális minisztériumokról (1867–1993)*. Budapest, 1993.
- T. Knotik 2009 = T. Knotik Márta: *Fényírók és fényírdák Szegeden (1859–1913)*. Szeged, 2009.
- Takács 1996 = Takács Imre (szerk.): *Mons Sacer 996–1996. Pannonhalma 1000 éve*. I–III. köt. Pannonhalma, 1996.
- Tarczai 1993 = Tarczai Béla: A miskolci fotográfia múltjából. Egy polgárcsalád a századfordulón. In *Herman Ottó Múzeum Évkönyve*. XXX–XXXI. Miskolc, 1993, 375–393.
- Tárnok 1975 = Tárnok Pál: Stark János Károly soproni festőművész-rézmetész (1774–1814) családjának története. *oproni zemele*, XXIX. 1975. 3. sz. 14–32.
- Tatai 2005 = Tatai Erzsébet: „Eredeti másolat”. Balló Ede és a XIX. századi magyar kortársainak művészi másolatai a reneszánsz és barokk festészet remekművei után. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 1–2. sz. 30–34.
- Taylor 2014 = Taylor, Jeffrey: *The Artist Proletariat and the Modernism's Rise in the Hungarian Art Market, 1800–1914*. Saint Helena, 2014.

- Te-Doesschate Chu–Weisberg 1994 = Te-Doesschate Chu, Petra – Weisberg, Gabriel P.: *The Popularisation of Images. Visual Culture under the July Monarchy*. New Jersey, 1994. (The Princeton Series in Nineteenth-Century Art, Culture and Society)
- Telepy 1963 = Telepy Katalin: *Benczúr Gyula*. Nyíregyháza, 1963.
- Telesko 2006 = Telesko, Werner: *Geschichtsräum Österreich. Die Habsburger und ihre Geschichte in der bildenden Kunst des 19. Jahrhunderts*. Wien–Köln–Weimar, 2006.
- Thaly 1898 = Thaly Kálmán: *Az ezredévi országos hét emlékoszlop története*. Pozsony, 1898.
- Timár 1989 = Timár Árpád: Novák Dániel művészeti írásai. *Művészettörténeti Értesítő*, XXXVIII. 1989. 1–4. sz. 21–51.
- Timár 1990 = Timár Árpád (szerk.): *Henszlmann Imre. Válogatott képzőművészeti írások*. Budapest, 1990.
- Timár 1993 = Timár Árpád: Vita Ferenczy István Mátyás-emlékmű tervéről. *Ars Hungarica*, XXI. 1993. 2. sz. 163–202.
- Timár 1996 = Timár Árpád (szerk.): *A Nagybányai művészet és művésztelep a magyar sajtóban 1896–1909*. Miskolc, 1996. (Dokumentumok a nagybányai művésztelep történetéből I.)
- Timár 2004 = Timár Árpád: Fülep Lajos historizmuskritikája. In Vadas 2004, 525–531.
- Timár 2006 = Timár Árpád: Farkas Zoltán. In Markója–Bardoly 2006, 243–261.
- Tombor 1980 = Tombor, Tibor: *Marco Casagrande scultore trevigiano (1806–1880): messaggero in Italia e in Ungheria di Minerva e del Leone*. Treviso, 1980.
- Tomsics 2007 = Tomsics Emőke: Az utazó tekintet. A városi táj fényképezésének első évei Magyarországon. Konferenciaelőadás: „El nem veszett, de megtalált képek”. Roger Fenton (1819–1869) és kora Magyarországon. 2007. november. http://www.mafot.hu/tomsics_emoke-az_utazo_tekintet.html. (2017. december 3.)
- Tomsics 2009 = Tomsics Emőke: A fotográfia az 1867. évi koronázáson. *Történelmi Szemle*, LI. 2009. 3. sz. 385–418.
- Tomsics 2010 = Tomsics Emőke: A rekonstruált valóság. Pataki József rekonstrukciós képei. I. Ferenc József koronázásáról. *Fotóművészet*, LIII. 2010. 1. sz. 111–126.
- Tomsics 2013 = Tomsics Emőke: A fotográfia a reprodukció korában. Szempontok az 1850–60-as évek nyomtatott képeinek forráskritikájához. *Folia Historica – A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Évkönyve*. XXIX. Budapest, 2013, 9–58.
- Tomsics 2015 = Tomsics Emőke: *Kacagány és camera. Az 1867-es koronázás fényképei a Magyar Nemzeti Múzeumban*. Budapest, 2015.
- Tóth Á. 2008 = Tóth Áron: „Civilis architectura” a 18. századi Magyarországon. A Vitruviánus építészelmélet hazai recepciója a késő barokk és a felvilágosodás korában. Doktori disszertáció. ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2008.
- Tóth F. 2006 = Tóth Ferenc: A Szépművészeti Múzeum modern külföldi gyűjteményének létrehozói. Doktori disszertáció, ELTE BTK Művészettörténet-tudományi Doktori Iskola. Budapest, 2006.
- Tóth F. 2007 = Tóth Ferenc: Pulszky Károly tragédiája új dokumentumok tükrében. *Művészettörténeti Értesítő*, LVI. 2007. 2. sz. 233–257.
- Tóth F. 2012 = Tóth Ferenc: *Donátorok és képtárépítők. A Szépművészeti Múzeum modern külföldi gyűjteményének kialakulása*. Budapest, 2012.
- Tóth F. 2017 = Tóth Ferenc: *Mű–Kincs–Tár. Művészeti közgyűjtemények Magyarországon, 1802–1906*. Budapest, 2017.
- Tóth P. 2006 = Tóth Péter: A hazai rajzkutatás története a népkutatási törvényig. A rajziskola. *Neveléstörténet*, III. 2006. 1–2. sz. 115–136.
- Tóth V. 1999 = Tóth Vilmos: A Kerepesi úti temető másfél évszázada. *Budapesti Negyed*, VII. 1999. 2. sz. 5–126.
- Történelem – kép kat. 2000 = *Történelem – kép. Szemelvények múlt és művészet kapcsolatából Magyarországon*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Mikó Árpád – Sinkó Katalin. Budapest, 2000.
- Traeger 1990 = Traeger, Jörg: Kaiserliche Inkarnationen. Napoleon-Bilder, von Jacques-Louis David zu Heinrich Heine. In Mai-Repp-Eckert 1990, 135–172.
- Turcsányi 1938 = Turcsányi Erzsébet: *Molnár József (1821–1899)*. Budapest, 1938.
- Tusor 2007 = Tusor Péter: A bécsi Augustineum és Magyarország 1816–1918. *Aetas*, XXII. 2007. 1. sz. 32–43.
- Türr 1979 = Türr, Karina: *Zur Antikenrezeption in der französischen Skulptur des 19. und frühen 20. Jahrhunderts*. Berlin, 1979.
- Ujházy 1922 = Ujházy Ferenc: Fővárosunk művészeti állapotai a múlt század közepén. *Nyugat*, XVI. 1922. 6. sz. 373–382.
- Útirajzok kat. 2001 = *Útirajzok. Osztrák művészek Magyarországon 1820–1880*. Kiállítási katalógus, Szépművészeti Múzeum. Szerk. Gonda Zsuzsa. Budapest, 2001.
- Vadas 1989 = Vadas Ferenc: Nemzeti pantheon és ezredéves emlékmű. In Sub Minervae 1989, 159–169.
- Vadas 1994 = Vadas Ferenc: Új nemzeti múzeum és könyvtártervek a századfordulón. *Ars Hungarica*, XXII. 1994. 1. sz. 137–146.
- Vadas 1996 = Vadas Ferenc: Programtervezetek a Millennium megünneplésére (1893). *Ars Hungarica*, 1996. XXIV. 1. sz. 3–55.
- Vadas 2004 = Vadas Ferenc (szerk.): *Romantikus kastély. Tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére*. Budapest, 2004.
- Vajda 2005 = Vajda László: Betyáromantika a XIX. századi festészetben és grafikában. In Basics Beatrix (szerk.): *Tanulmányok Rózsa György tiszteletére*. Budapest, 2005, 103–120.
- Vajk 1942 = Vajk Lajos: *Hormayr és Böttiger – levelek a bécsi szellemi élet történetéhez*. Budapest, 1942.
- Vancsa 1974 = Vancsa, Eckart: Zu dem „vaterländischen” Historien Peter Krafft. In *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*. XXVII. Wien, 1974, 158–176.
- Vancsa 1975 = Vancsa, Eckart: Überlegungen zur politischen Rolle der Historienmalerei des 19. Jahrhunderts. In *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte*. XXVIII. Wien, 1975, 145–158.
- Varga B. 2017 = Varga Bálint: *Árpád a város fölött. Nemzeti integráció és szimbolikus politika a 19. század végének Magyarországon*. Budapest, 2017. (Magyar történelmi emlékek. Értekezések. Tanulmányok a nacionalizmus kultúrtörténetéből, 3.)
- Varga E. 2012 = Varga Emőke: *Az illusztráció a teóriában, a kritikában, az oktatásban*. Budapest, 2012.
- Varga K. 1997 = Varga Katalin: Egyszer és azóta sem. Önkéntes fényképész szövetség a Millenniumi Kiállításon. *Budapesti Negyed*, V. 1997. 1. sz. 119–145.
- Vaszary kat. 2007 = *Vaszary János (1867–1939) gyűjteményes kiállítása*. Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Veszprémi Nóra. Budapest, 2007.
- Vayer 1938 = Vayer Lajos: *A történeti művek illusztrálása*. Budapest, 1938. (Klny.)
- Vayer 1962 = Vayer Lajos (szerk.): *Székely Bertalan válogatott művészeti írásai*. Budapest, 1962.
- Vayerné Zibolen 1967 = Vayerné Zibolen Ágnes: Kisfaludy Károly, az Aurora képszerkesztője és illusztrátora. *Művészettörténeti Értesítő*, XVI. 1967. 3. sz. 151–176.
- Vayerné Zibolen 1968 = Vayerné Zibolen Ágnes: Adalékok Kisfaludy Károly művészi pályájának alakulásához. In *A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1967–1968*. IX. Budapest, 1968, 51–67.

- Vayerné Zibolen 1969 = Vayerné Zibolen Ágnes: Kisfaludy Károly képgyűjteménye. In *A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve 1969–70*. VIII. Budapest, 1969, 161–180.
- Vayerné Zibolen 1970 = Vayerné Zibolen Ágnes: Kisfaludy Károly „vésezi” és „nyugalmas teremtései”. In *Annales de la Galerie Nationale Hongroise – A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1970*. I. Budapest, 1970, 5–58., 171–182.
- Vayerné Zibolen 1970a = Vayerné Zibolen Ágnes: Vier unbekannte Buchillustrationen Moritz v. Schwinds. *Alte und Moderne Kunst*, XV. 1970, Heft 111. 26–31.
- Vayerné Zibolen 1973 = Vayerné Zibolen Ágnes: *Kisfaludy Károly. A művészeti romantika kezdetei Magyarországon*. Budapest, 1973. (Művészettörténeti Füzetek, 5.)
- Vayerné Zibolen 1980 = Vayerné Zibolen Ágnes: Könyv és folyóirati illusztráció. In *Művészet 1780–1830 kat.* 1980, 95–102.
- Vayerné Zibolen 1984 = Vayerné Zibolen Ágnes: *Moritz von Schwind*. Budapest, 1984.
- Vayerné Zibolen 1987 = Vayerné Zibolen Ágnes: Melegh Gábor rejtőzködő Schubert portréja. *Ars Hungarica*, XV. 1987. 2. sz. 139–152.
- Végyvári 1952 = Végyvári Lajos: *Szolnoki művészet 1852–1952*. Budapest, 1952.
- Végyvári 1958 = Végyvári Lajos: *Munkácsy Mihály élete és munkássága*. Budapest, 1958.
- Veres–Viga 1999 = Veres László – Viga Gyula (szerk.): *A Herman Ottó Múzeum műkincsei*. Miskolc, 1999.
- Veress 1911 = Veress Endre: Célkúti Züllich Rudolf szobrász. *Erdélyi Múzeum* (Új folyam), VI. 1911. 1. sz. 1–32.
- Verrasztó 2007 = Verrasztó Gábor: *A Vánca család*. Budapest, 2007.
- Veszprémi 2002 = Veszprémi Nóra: Barabás Miklós, Petőfi Sándor és az Utazó cigány család. Egy közös motívum a 19. századi magyar képzőművészetben és irodalomban. *Művészettörténeti Értesítő*, LI. 2002. 3–4. sz. 265–286.
- Veszprémi 2005 = Veszprémi Nóra: A Magyar Nemzeti Múzeum másolási naplója. *Ars Hungarica*, XXXIII. 2005. 2. sz. 305–313.
- Veszprémi 2009 = Veszprémi Nóra: *Barabás Miklós*. Budapest, 2009.
- Veszprémi 2009a = Veszprémi Nóra: Virtuóz táncos az álarcosbálon. Borsos József stílusáról. In *Borsos kat.* 2009, 30–51.
- Veszprémi 2010 = Veszprémi Nóra: Kísértetek a végtelen rónán. A magyar romantika rettenetes hagyománya. In *Nemzet és művészet kat.* 2010, 139–163.
- Veszprémi 2010a = Veszprémi Nóra: Nemzeti mitológiák. In *Nemzet és művészet kat.* 2010, 297–304.
- Veszprémi 2010b = Veszprémi Nóra: Nemzeti temperamentum. In *Nemzet és művészet kat.* 2010, 332–340.
- Veszprémi 2010c = Veszprémi Nóra: Nemzeti történelem – nemzetközi kerettéma. In *Nemzet és művészet kat.* 2010, 323–327.
- Veszprémi 2010d = Veszprémi Nóra: Zrínyi példája. In *Nemzet és művészet kat.* 2010, 317–319.
- Veszprémi 2013 = Veszprémi Nóra: A magyar történeti festészet kezdetei? A mohácsi csata képi ábrázolásai a 18. század végén és a 19. sz. elején. In S. Varga Pál – Száraz Orsolya – Takács Miklós (szerk.): *A magyar emlékezhelyek kutatásának elméleti és módszertani alapjai*. Debrecen, 2013, 261–273.
- Veszprémi 2014 = Veszprémi Nóra: *Madarász Viktor*. Budapest, 2014.
- Veszprémi 2014a = Veszprémi, Nóra: The Emptiness behind the Mask: Rococo Revival in Mid-Nineteenth-Century Austrian and Hungarian Painting. *The Art Bulletin*, XCVI. 2014. No. 4. 441–462.
- Veszprémi 2015 = Veszprémi Nóra: *Fölfűjt pipere és költői mámor. Romantika és művészeti közlés a reformkori Magyarországon*. Budapest, 2015.
- Vígh 1981 = Vígh Árpád: *Retorika és történelem*. Budapest, 1981.
- Viszota 1903 = Viszota Gyula: Kisfaludy Károly hagyatéka. In *A Kisfaludy Társaság Évlapjai* (Új Folyam). XXXVIII. Budapest, 1903–1904, 81–154.
- Viszota 1904 = Viszota Gyula: A M. Tud. Akadémia címere. *Akadémiai Értesítő*, XV. 1904. 1. sz. 5–11.
- Voit 1934 = Voit Pál: *Az egri főszékesegyház*. Eger, 1934.
- Vörös 2012 = Vörös Éva: *Erdélyi Mór fotográfái az eredeti fényképgyűjteményben*. Budapest, 2012. (A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Tárgykatalógusai, 3.)
- Wagner M. 1989 = Wagner, Monika: *Allegorie und Geschichte. Ausstattungsprogramme öffentlicher Gebäude des 19. Jahrhunderts in Deutschland*. Tübingen, 1989. (Tübingen Studien zur Archäologie und Kunstgeschichte, Band 9.)
- Wagner W. 1967 = Wagner, Walter: *Die Geschichte der Akademie der bildenden Künste in Wien*. Wien, 1967.
- Wagner W. 1972 = Wagner, Walter: Archiv und Registratur der Akademie der bildenden Künste in Wien. In *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*. XXV. Wien, 1972, 38–50.
- Wagner W. 1972a = Wagner, Walter: Die Rompensionäre der Akademie der bildenden Künste 1772–1848: Nach den Quellen im Archiv der Akademie. In *Römische Historische Mitteilungen*, XIV. Rom–Wien, 1972, 65–109.
- Wagner W. 1977 = Wagner, Walter: Frühen Museumsgründungen in der Donaumonarchie. In Daneke, Bernward – Kahsnitz, Rainer (Hrsg.): *Das Kunst- und kulturgeschichtliche Museum in 19. Jahrhundert. Vorträge des Symposiums im Germanisches Nationalmuseum*. Nürnberg–München, 1977, 19–28. (Studien zur Kunst des neunzehnten Jahrhunderts, Band 39.)
- Waidacher 1993 = Waidacher, Friedrich: *Handbuch der Allgemeinen Museologie*. Wien–Köln–Weimar, 1993.
- Walker 2005 = Walker, Alan: *Reflections on Liszt*. Ithaca–London, 2005.
- Warnke 1998 = Warnke, Martin: *Udvári művészek. A modern művészet előtörténetéhez*. Ford. Havas Lujza. Budapest, 1998.
- Waterfield 2011 = Waterfield, Giles: Die Frühgeschichte der Museen in Großbritannien. In Weisser-Lohmann, Elisabeth (Hrsg.): *„Kunst” und „Staat”*. München, 2011, 275–284. (Kunst als Kulturgut, Band II.)
- Weisberg 1981 = Weisberg, Gabriel P.: *The Realist Tradition. French Painting and Drawing 1830–1900*. Cleveland, 1981.
- Weisberg 2002 = Weisberg, Gabriel P.: *Against the Modern. Dagnan-Bouveret and the Transformation of the Academic Tradition*. New York, 2002.
- Weisberg–Rauzier 2010 = Weisberg, Gabriel P. – Rauzier, François: Photography as Illusionary Aid: Constructing Reality. In *Illusions of Reality. Naturalist Painting, Photography, Theatre and Cinema (1875–1918)*. Exhibition catalogue, Van Gogh Museum. Eds. Weisberg, Gabriel P. et al. Brussels, 2010, 30–43.
- Weisser-Lohmann 2011 = Weisser-Lohmann, Elisabeth: Einleitung: Das Nationalmuseum-Konzeptionen um 1800. In Weisser-Lohmann, Elisabeth (Hrsg.): *„Kunst” und „Staat”*. München, 2011, 11–30. (Kunst als Kulturgut, Band II.)
- Wichmann 1979 = Wichmann, Siegfried: Das extreme Rechteck als Bildformat in der Münchner Landschaftsmalerei im 19. Jahrhundert. In *Die Münchner Schule kat.* 1979, 35–45.
- Wichmann 1980 = Wichmann, Siegfried: *Japonismus. Ostasien-Europa. Begegnungen in der Kunst des 19. und 20. Jahrhunderts*. München–Milano, 1980.
- Wiener Schule kat. 1983 = *Die ungarische Kunstgeschichte und die Wiener Schule 1846–1930*. Ausstellungskatalog, Collegium Hungaricum, Wien. Hrsg. Marosi, Ernő. Wien, 1983.

BIBLIOGRÁFIA

- Wilhelmb 1953 = Wilhelmb Gizella: *Than Mór*. Budapest, 1953. (A realizmus magyar mesterei)
- Wilson 1992 = Wilson, David: Das British Museum – ein Universalmuseum. In Plessen 1992, 108–116.
- Winkler 2002 = Winkler, Kurt: *Museum und Avantgarde*. Opladen, 2002.
- Ybl 1926 = Ybl Ervin: *Az utolsó félszázad művészete*. Budapest, 1926.
- Ybl 1927 = Ybl Ervin: A szolnoki iskola jelentősége. In ifj. Gonda Béla (szerk.): *Szolnok a művészetben. Emlékkönyv a Szolnoki Művésztelep huszonöt éves jubileumára*. Szolnok–Budapest, 1927, 75–80.
- Ybl 1938 = Ybl Ervin: *Lotz Károly élete és művészete*. Budapest, 1938.
- Ybl 1956 = Ybl Ervin: *Ybl Miklós*. Budapest, 1956.
- Zacharias 1985 = Zacharias, Thomas (Hrsg.): *Tradition und Widerspruch. 175 Jahre Kunstakademie München*. München, 1985.
- Zádor 1952 = Zádor Anna: A magyar művészettörténettudomány történetének vázlata 1945-ig. In *A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1951*. I. Budapest, 1952, 9–40.
- Zádor 1953 = Zádor Anna: Kiss Bálint (1802–1868). In *A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve 1952*. II. Budapest, 1953, 24–47.
- Zádor 1970 = Zádor Anna: *Az esztergomi főszékesegyház*. Budapest, 1970.
- Zádor 1976 = Zádor Anna: *Klasszicizmus és romantika*. Budapest, 1976.
- Zádor 1991 = Zádor Anna: Kapossy János hagyatékából II. *Művészet-történeti Értesítő*, XL. 1991. 1–2. sz. 92–108.
- Zádor 1993 = Zádor Anna (szerk.): *A historizmus művészete Magyarországon*. Budapest, 1993.
- Zádor–Szabolcsi 1978 = Zádor Anna – Szabolcsi Hedvig (szerk.): *Művészet és felvilágosodás. Művészettörténeti tanulmányok*. Budapest, 1978.
- Zeitreise kat. 2005 = *Zeitreise Heldenberg. Lauter Helden*. Ausstellungskatalog, Niederösterreichischen Landesmuseum. Hrsg. Müller-Funk, Wolfgang – Kugler, Georg. Horn, 2005.
- Zemen 2008 = Zemen, Herbert: *August Pettenkofen 1822–1889. Sein künstlerischer Nachlass*. Wien, 2008
- Zichy kat. 2001 = *Zichy Mihály*. Kiállítási katalógus, Zichy Mihály Emlékmúzeum. Szerk. Csicsery-Rónay István – Róka Enikő. Budapest, 2001.
- Zichy kat. 2007 = *Zichy Mihály a „rajzoló fejedelem.”* Kiállítási katalógus, Magyar Nemzeti Galéria. Szerk. Hessky Orsolya – Róka Enikő. Budapest, 2007.
- Zintzen 1999 = Zintzen, Christiane: *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Aus dem Kronprinzenwerk des Erzherzogs Rudolf*. Wien, 1999.
- Zlinszkyné Sternegg 1996 = Zlinszkyné Sternegg Mária: Bútorok és bútortervek. In Schickedanz kat. 1996, 273–290.
- Zmólnig 2008 = Zmólnig, Brigitte: Jakob Matthias Schmutzer (1733–1811) – Die Landschaftszeichnungen aus dem Kupferstichkabinett der Akademie der bildenden Künste in Wien. Doktorarbeit, Universität Wien. Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Wien, 2008.
- Zwickl 2017 = Zwickl András: *Az úgynevezett akadémikus-iskolától kezdve a legszélsőbb túlzásig – Fejezetek a modern magyar művészet történetéből 1890–1940*. Budapest, 2017.
- Zsákovics 2002 = Zsákovics Ferenc: A grafikai szaktanfolyam 1906–1914. A művészi grafika oktatásának kezdetei a Képzőművészeti Főiskolán. In Mintarajztanoda kat. 2002, 251–267.
- Zsigmond 1974 = Zsigmond Gábor: *A magyar társadalomnéprajz kezdetei. Beöthy Leó (1839–1886)*. Budapest, 1974.
- Zsigmond 1989 = Zsigmond Gábor: A Magyarországi Néprajzi Társaság megalakulása és Katona Lajos. *Ethnographia*, C. 1989. 1–4. sz. 195–217.
- Zsolnay 2007 = Zsolnay László: A szolnoki művésztelep. In Mészáros Gyula et al. (szerk.): *Magyarországi művésztelepek*. Szentendre, 2007, 90–96.
- Zsolnay–Kertész–V. Szász 2001 = Zsolnay László – Kertész Róbert – V. Szász József (szerk.): *100 éves a Szolnoki Művésztelep 1902–2002*. Szolnok, 2001.

KÉPJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK

BFL	Budapest Főváros Levéltára	NM	Néprajzi Múzeum
BTM FK	Budapesti Történelmi Múzeum Fővárosi Képtár	OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
BTM KM ÉGY	Budapesti Történelmi Múzeum Kiscelli Múzeum Építészeti Gyűjtemény	PIM	Petőfi Irodalmi Múzeum
BTM KM FGY	Budapesti Történelmi Múzeum Kiscelli Múzeum Fényképgyűjtemény	SZM–MNG	Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria
BTM KM SZGY	Budapesti Történelmi Múzeum Kiscelli Múzeum Szobrászati Gyűjtemény	VKM	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
FSZEK, FSZEK BGY	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjtemény	átm.	átmérő
IM	Iparművészeti Múzeum	cm	centiméter
MKE KLMGY	Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény	J. b. f.	jelezve balra fent
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára	J. b. l.	jelezve balra lent
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum	J. j. f.	jelezve jobbra fent
MNM TF	Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok	J. j. l.	jelezve jobbra lent
MNM TKCS	Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok	J. l. k.	jelezve lent középen
MTA BTK MI	Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténelmi Intézet	J. n.	jelzés nélkül
MTA KIK KRKGY	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Kézirat és Régi Könyvek Gyűjteménye	ltsz.	leltári szám
MTA MGY	Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjtemény	mag.	magasság
		mgt.	magántulajdon
		mm	milliméter
		o.	olaj
		róm. kat.	római katolikus
		v.	vászon

KÉPEK

Szerkesztői megjegyzés: A művészettörténet tudományának nincsen filológiailag rendszerezett áttekintése a műalkotások egykori és későbbi címváltozatairól, ami az irodalomtudomány ún. kritikai kiadásaihoz hasonlóan tenné lehetővé előfordulásuk történelmi sorrendjét és mai azonosíthatóságukat. Az általunk ismert műcímeiket e képjegyzékben igekeztünk feltüntetni. Egy ilyen jellegű adatbázis felállításának feladata már a digitális korszak újabb generációjára vár.

- I/1. Illusztráció. *Anleitung zur Meßkunst zum Gebrauche der Nationalschulen im Königreiche Ungarn und den damit verbundenen Staaten.* Ofen, 1780.
- I/2. Beregszászi Péter: *Vénusz.* Sárvári Pál: *A rajzolás mesterségének kezdete.* II. IX. tábla. Debrecen, 1807.
- I/3. Illusztráció. Beregszászi Pál: *A szabad kézzel való rajzolás tudományának kezdete.* X. tábla. Debrecen, 1823.
- I/4. Illusztráció. Johann Nepomuk Schauf: *Theorie der Säulenordnungen sammt einer ungarischen Nationalsäulenordnung.* Tab. III. Pozsony, 1790.
- I/5. Schallhas Károly Fülöp: *Tájkép gázlóval,* 1793. O., hársfa, 35,5 × 51 cm. J. k. l.: C. Schallhas 793. SZM–MNG, ltsz. 2204.
- I/6. Idősebb Markó Károly: *Olasz táj,* 1838. O., v., 75,5 × 99,5 cm. J. b. l.: C. Markó Romae 1838. SZM–MNG, ltsz. 50.579.
- I/7. Ferdinand Georg Waldmüller: *Ember képesládával,* 1847. O., fa, 76 × 92,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 3.B.
- I/8. Joseph Heicke: *Forray Iván társaival 1842-es keleti utazása előtt,* 1845. Akvarell, papír, 21,4 × 30,9 cm. J. b. l.: Heicke 845. MNM TKCS, ltsz. 69.93.
- I/9. Libay Károly Lajos: *Kávéház a Nílus partján Kenneh mellett.* Illusztráció. *Aegypten. Reisebilder aus dem Orient. Dem Hochgeborenen Herrn Grafen Joseph Breunner hochachtungsvoll gewidmet nach der Natur gezeichnet und herausgegeben von Ludwig Libay.* Wien, 1857.
- I/10. Kozina Sándor: *Önarckép,* 1832. O., v., 73 × 58 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 6097.
- I/11. Kerpel Lipót: *A római Colosseum,* 1846. O., v., 59,5 × 77,5 cm. J. b. l.: L. Kerpel pinx. 1846. SZM–MNG, ltsz. 3095.

- I/12. Ferenczy István: *A nápolyi San Carlo színház*, 1820. Ceruzarajz, 160 × 240 mm. SZM–MNG, ltsz. 1902-782.
- I/13. Johann Nepomuk Ender: *Széchenyi István ifjúkori képmása*, 1818. Akvarell, papír, 232 × 179 mm. J. b. l.: graf St. Szecheny. Felirat j. l.: *tâchez d'être heureux!* MTA MGY, ltsz. 74.
- I/14. Barabás Miklós: *Művész a tengerparton (Önarckép)*, 1834. Akvarell, papír, 230 × 310 mm. Lappang.
- I/15. Kovács Mihály: *Olasz nő*, 1848–1851. O., v., 98,5 × 75 cm. J. j. l.: fest: Kovács M 1848/51. SZM–MNG, ltsz. 2725.
- I/16. Ehrenreich Sándor Ádám: *Révai Miklós*, 1807. Rézmetszet, papír, 24,5 × 18,8 cm. MNM TKCS, ltsz. 3793.
- I/17. Antonio da Correggio – Johann Blaschke: *Ganymed' elragadtatása. Hébe Zsebkönyv*. Kiadta Igaz Sámuel Bécsben, 1826.
- I/18. Joseph Kreutzinger: *Kazinczy Ferenc*, 1808. O., v., 51,5 × 45,3 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 27.
- I/19. Friedrich Loos Kazinczy Ferenc rajza nyomán: *A tokaji hegy az újhelyi várhegyről*. Címlap. *Zsebkönyv*. Kiadta Igaz Sámuel Bécsben, 1821.
- I/20. Ludwig Maillard – Johann Blaschke: *Illusztráció. Kazinczynek fordított egyveleg írásai*. I. kötet. *Marmontelnek szívképző regéi. Két könyvben*. Széphalom, Abaújban, 1808, 90–91.
- I/21. *Herkules és az oroszlán*. Címlapkép. *Báróczynak minden munkái*. VII. kötet. Pest, 1814.
- I/22. Ferdinand Lütgendorff: *Keglevich János*, 1830. Litográfia, 22,1 × 17,2 cm. J. a kép alatt: Barc Lutgendorf Fe 1826. Felirat: Gróf Keglevich János N Bars Vármegyének Fő Ispánya. MNM TKCS, ltsz. 1/1944 Gr.
- I/23. Thugut Heinrich: *Kazinczy Ferenc*, 1829–1830. O., v., 78,5 × 63,3 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 27.
- I/24. Pesky József: *Kisfaludy Károly*, 1830. O., v., 76,5 × 61 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 7.
- I/25. Orlai Petrics Soma: *Kazinczy Ferenc és Kisfaludy Károly első találkozás*, 1859. O., v., 135 × 200 cm. Széphalom, Kazinczy Mauzóleum, ltsz. Sz.563.
- I/26. Raffaello Sanzio Morghen: *Az Asklepios és Hygieia* diptichon, 1805. Rézmetszet, papír, 382 × 383 mm. British Museum, ltsz. 1843,0513.1129.
- I/27. Borsos József: *Libanoni emír (Zichy Edmund)*, 1843. O., v., 154 × 119 cm. J. b. l. a szövegen: Borsos József. SZM–MNG, ltsz. 2003.3T.
- I/28. Pesky József: *Jankovich Miklós*, 1823. O., v., 95 × 79,5 cm. J.: Pesky pinx. MNM TKCS, ltsz. 60.17.
- I/29. Wolfgang Böhm – Josef Bucher: *A Liber Antiquitatis* címlapja, 1842–1847 között. Akvarell, 670 mm × 493 mm × 61 mm. SZM–MNG, ltsz. Ant A5880.
- I/30. Varsányi János: *A Venatio-tábla* rajza (Elefántcsont dombormű Fejérváry Gábor egykori gyűjteményében), 1850 körül. Ceruzával kihúzott ceruzarajz, papír, 421 × 262 mm. MTA KIK KRRGY, ltsz. K 1220/28/8.
- I/31. Barabás Miklós: *Egy dervis (Arab férfit)*, 1843. O., v., 87 × 71 cm. J. j. l. a sziklán: Barabás 1843. SZM–MNG, ltsz. 9800.
- I/32. Kisfaludy Károly: *Tengeri és levegői vihar*, 1810-es évek. O., v., 48 × 75 cm. SZM–MNG, ltsz. 3175.
- I/33. Pietro Rivetti: *A Központi Papnevelő Intézet mennyezetképe*, 1803. Elpusztult. *Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve*. 1991, 83. képtábla.
- I/34. Borsos József: *Pulszky Ferenc*, 1846–1847. O., fa, 68,7 × 48,7 cm. SZM–MNG, ltsz. FK 7593.
- I/35. Ludwig Maillard: *Újságillusztráció. Magyar Hirmondó*, IV. 1795. 46. sz. 768.
- I/36. Perlasca Domokos: *Újságillusztráció. Der Ungar*, I. 1842. 68. sz. 404–405.
- I/37. Joseph Gerstner: *Dayka Gábor*. *Illusztráció. Újhelyi Dayka Gábor' Versei*. Öszveszedte 's kiadta barátja Kazinczy Ferencz. Pesten. 1813.
- I/38. *Buda V. Dux Hunnorum*. Rézkarc. *Mausoleum potentissimorum ac gloriosissimorum Regni Apostolici Regum et primorum militantis Ungariae Ducum*. Nürnberg, 1664. MNM TKCS, ltsz. 5766.
- I/39. Franz Schmittner: *II. Lajos halála a mohácsi csatában*. *Illusztráció. Corpus Juris Hungarici*. Nagyszombat, 1742.
- I/40. Eduard Ritter von Engerth: *Szent László küzdelme a kunnal*, 1840-es évek. Fénykép. Bécs, Österreichische Nationalbibliothek, ltsz. 435.298-C.
- I/41. Balkay Pál: *Mária mennybemenetele*. Főoltárkép, 1827. Tiszafüred, rom. kat. templom. Zelei András felvétele, 2017.
- I/42. Leopold Kupelwieser: *Szent József megdicsőülése*. Főoltárkép, 1837. Budapest, józsefvárosi plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/43. A főoltár tabernákuluma, 1829 előtt. Csenger, plébániatemplom. Nagy Szabolcs felvétele, 2017.
- I/44. Pollack Mihály: *A főoltár tabernákuluma*, 1806. Jászberény, főplébániatemplom. Baráth Károly felvétele, 2017.
- I/45. Pollack Mihály: *Oltár*, 1811 előtt. Budapest, Deák téri evangélikus templom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/46. Johann Volnhoffer: *Nepomuki Szent János*. Oltár, 1803. Erdőtelek, rom. kat. templom. Szöllősi Sándor felvétele, 2017.
- I/47. Schöff József Károly: *Szent Flórián*. Oltárkép Buda vedutájával, 1811. Budapest, tabáni plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/48. Hesz János Mihály: *Szent Család szentekkel*, 1813. O., v., 61 × 48 cm. J. j. l.: Mich. Hess. A. pinx. Vienna 1813. SZM–MNG, ltsz. FK 7088.
- I/49. Hesz János Mihály: *Szent András-oltárkép*, 1823. Iván, rom. kat. templom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/50. Franz Schön: *Kalazanci Szent József*. Főoltárkép, 1820. Mosonmagyaróvár, piarista kápolna. Sáfár Szabolcs felvétele, 2017.
- I/51. Dorffmaister István: *Zrínyi Miklós hősi halála*, 1788. Szigetvár, a plébániatemplom kupolaképe. Hanczik Kornél felvétele, 2016.
- I/52. Borsos József: *A mohácsi csata 1526-ban*, 1837. O., v., 114 × 188 cm. J. b. l.: Borsos 1837. Mohács, Polgármesteri Hivatal. (Dorffmaister István 1787-es festményének másolata.)
- I/53. Dorffmaister István: *II. Lajos*, 1787. O., v., 92,6 × 74,6 cm. Mohács, Kanizsai Dorottya Múzeum, ltsz. 70.1.21.
- I/54. Schöff József Károly: *Szent István Szent Imrét Szűz Mária tiszteletére tanítja*, 1832. Kistelek, rom. kat. templom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/55. *Mindenszentek-ábrázolás*. *Illusztráció. Illyés András: Keresztényi életnek példája avagy tiüköre, az-az A' szentek élete...* Nagyszombat, [1771].
- I/56. *Szent László országfelajánlása*. Mellékoltárkép, 1805. Szekszárd, plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.

- I/57. *Szent István és Szent László (A magyar szent királyok ország-felajánlása Gyöngyöspata várával)*, 19. század eleje. Függőkép. Egykor: Gyöngyöspata, róm. kat. templom). Egri Hittudományi Főiskola. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/58. Schöfft József Károly: *Magyar szentek*. Oltárkép, 1813. Nógrád, plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/59. Hesz János Mihály: *Vajk megkeresztelése*. Részlet, 1828. O., v., 468 × 328 cm. Esztergom, Főszékesegyházi Kinccsár, ltsz. 1964.006.1. Mudrák Attila felvétele.
- I/60. Vincenz Georg Kininger – Johann Blaschke: *Szent István király és Boldog Gizella megbízta Szent Gellért Imre herceg nevelésével*. Illusztráció. Fessler Ignác Aurél: *Die drei grossen Koenige der Hungarn aus dem Arpadischen Stamme*. Breslau, 1808.
- I/61. Czetter Sámuel – A. Kollianer: *Szent István király felajánlja a koronát Szűz Máriaának Szent Imre herceg társaságában*. Illusztráció. [Budai] Isaurus: *A keresztény az ájzatosságban*. Bécs, 1805.
- I/62. Hesz János Mihály: *Vajk megkeresztelése*, 1830. Stomfa, plébániatemplom. Milan Greguš felvétele, 2017.
- I/63. *Vajk megkeresztelése*. Illusztráció. Lányi Károly: *Magyar nemzet történetei képekkel, a nép számára*. Pozsony, 1846.
- I/64. Johann Martin Will: *II. József szánt*, 1769 után. Rézmetszet, papír, 194 × 311 mm. MNM TKCS, ltsz. 10747.
- I/65. Ferenczy István: *A béke allegóriája*, 1817. Acél, vésett, átm.: 99 mm. MNM Éremtár, ltsz. R-III-569.
- I/66. Balkay Pál: *A béke allegóriája („A Tudomány és Szép Mesterségek Emlékezetére”)*, 1820. O., v., 203,5 × 146 cm. J. b. l.: Balkay Pál 1820 f. SZM–MNG, ltsz. 3104.
- I/67. Josef Klieber: *Zrínyi Miklós*, 1828. Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár teremkönyvtára. Nagy Balázs felvétele, 2017.
- I/68. Vidra Ferdinánd: *Pannonia*, 1844. O., v., 285 × 185,5 cm. J. j. l.: Vidra Ferd. 1844 Rómába. SZM–MNG, ltsz. 2672.
- I/69. Weber Henrik: *Hungária*, 1840-es évek. O., v., 52,5 × 36 cm. J. b. l.: Weber H. Mgt.
- I/70. Kiss Bálint: *A halhatatlanság reménye*, 1831. O., v., 86 × 106 cm. SZM–MNG, ltsz. 76.3 T.
- I/71. Joseph Abel: *A Pesti Királyi Városi Színház előfüggönye*. Vázlat, 1812. Fekete toll, szürkével lavírozott, fedőfehér, 548 × 738 mm. J. j. l.: Jos: Abel fc. 1810. Bécs, Albertina, ltsz. 14611.
- I/72. Ludwig Maillard – Johann Blaschke: Címlapelőzők. *Wiener Taschenbuch für 1803*. [Historisch-malerische Reise durch Istrien und Dalmatien.] Wien, 1803.
- I/73. Johann Nepomuk Ender: *A Magyar Tudományos Akadémia címere (A Magyar Tudományos Akadémia allegóriája)*, 1834. O., v., 273 × 189 cm. J. b. l.: Johann Ender pinx. 1834. Felirata: j. l. A. M. Academiának emlékül G. Széchenyi István, 1834. MTA MGY, ltsz. 95. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/74. Johann Nepomuk Ender: *Maria Antonia von Leykam*, 1829. Illusztráció. Wilhelm Suida (Hrsg.): *Österreichische Kunstschatze*. Wien, 1914. Band. 3. Tafel 30.
- I/75. François Gérard: *Joséphine császárné képmása*. Vázlat, 1808. O., v., 32 × 24 cm. Versailles, Musée National du Château, ltsz. MV 4860.
- I/76. Johann Nepomuk Ender – Franz Xaver Stöber: *A Magyar Tudományos Akadémia pecsétje*, 1831. Acélmetszet, 77 × 62 mm. MTA KIK KRKGy, ltsz. K 300/9.
- I/77. Valentin de Boulogne: *Francesco Barberini kardinális címere*, 1628–1629. O., v., 333 × 245 cm. Roma, Institutum Romanum Finlandiae.
- I/78. Johann Nepomuk Ender: *Terv az Akadémia címéréhez*, 1831. Ceruza, toll, akvarell, papír, 200 × 124 mm. MTAK KIK KRKGy, ltsz. K 300/5.
- I/79. Johann Nepomuk Ender: *Terv az Akadémia címéréhez*, 1831. Ceruza, toll, akvarell, papír, 200 × 124 mm. MTAK KIK KRKGy, ltsz. K 300/6.
- I/80. Moritz von Schwind: *A' Hazai Szeretet*. Illusztráció. *Aurora*, 1827.
- I/81. Johann Blaschke: *Hunyadi János*. Illusztráció. Joseph Freiherr von Hormayr: *Oesterreichischer Plutarch*. Wien, 1807. Band 2. 78–79.
- I/82. Karl Ruß: *Szent István pogány népét a kereszténységre oktatja*, 1811. Biszter, fedőfehér, 366 × 483 mm. J. b. l.: K. Ruß 1811. SZM–MNG, ltsz. 1955-5823.
- I/83. Martin Schärmer – Johann Blaschke – Josef Axmann: *Árpád Pannon Hegyén*. Illusztráció. *Aurora*, 1822, 3 kép.
- I/84. Johann Nepomuk Geiger: *II. Endre átadja az egybegyűlt magyarországi rendeknek az arany bullát 1222*. Litográfia. *Magyar- és Erdélyország története rajzolatokban Geiger N. János akadémiai képvisőtől*. [1843] MNM TKCS, ltsz. 10378.
- I/85. Buck József – Johann Georg Mansfeld: *Mátyás király Janus Pannonius holttesténél*. Illusztráció. Kölesy Vince – Melczer Jakab: *Nemzeti Plutarkus*. Pest, 1815. I. kötet.
- I/86. *A római követ Attilánál*. Illusztráció. *Magyar Zsebalmanak*. 1795, IV. kép.
- I/87. Franz Habermann – Josef Axmann: *Nagy Lajos király egy magyar vitézt ment ki a Voltornóból*. Illusztráció. *Vaterländischer Almanach für Ungarn*. Pest, 1821.
- I/88. Kisfaludy Károly – Michael Hofmann: *Árpád pajzsra emeltetése*. Illusztráció. *Aurora*, 1826.
- I/89. Melegh Gábor – Joseph Steinmüller: *Hedvig*. Illusztráció. *Aurora*, 1830.
- I/90. Martin Schärmer – Josef Axmann – Johann Blaschke: *Dobozy*. Illusztráció. *Aurora*, 1822.
- I/91. Ismeretlen mester: *Dobozi Mihály és felesége*, 1822 után. O., v., 108 × 95 cm. MTA MGY, ltsz. 121.
- I/92. Peter Krafft: *I. (II.) Ferenc*, 1816. O., v., 242 × 156 cm. J. b. l.: P Krafft pinxit / Wien 1816. MNM TKCS, ltsz. 2230.
- I/93. Wilhelm Weyde (Johann Volnhoffer után): *József nádor magyar huszártábornoki ruhában*, 1818. O., v., 254 × 160 cm. J. j. l.: Johann Volnhoffer gemalt zu Pest 1803. J. b. l.: Novam effigiem pinxit Budae 1818 Wilhelmus Veyde. MNM TKCS, ltsz. 82.
- I/94. Ismeretlen mester: *Károlyi József*, 1795 körül. O., v., 227 × 183 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. L.5.106.
- I/95. Peter Krafft: *Zrínyi kirohanása Szigetvárból*, 1825. O., v., 455 × 645 cm. J. j. l. Krafft, Wien 1825. SZM–MNG, ltsz. 137. B.
- I/96. Peter Krafft – Franz Stöber: *Zrínyi kirohanása Szigetvárból*, 1836. Rézmetszet, papír, 42,8 × 54,7 cm. MNM TKCS, ltsz. 8132b.
- I/97. Moritz von Schwind – Josef Kriehuber: *Zrínyi kirohanása*, 1825. Litográfia, 49,5 × 60,6 cm. MNM TKCS, ltsz. 10630.
- I/98. *Zrínyi kirohanása*. Illusztráció. *Új oktató és mulattató Fillér-kalendárium*. Kassa, 1837.
- I/99. Barabás Miklós: *Bartha János Zrínyi szerepében*. Litográfia, 316 × 234 mm. OSZK Színház-történeti Tár, ltsz. KE 3112.

- I/100. Peter Krafft: *I. (II). Ferenc magyar királyá koronázása Budán 1792. június 6-án*, 1823. O., v., 424 × 624 cm. J. j. l.: Krafft pinx. Wien, 1823. MNM TKCS, ltsz. 617.
- I/101. Friedrich von Amerling: *Olvadás nő*, 1834. O., v., 63,2 × 52 cm. J. j. l.: FrAmerling 1834. SZM–MNG, ltsz. 59 B.
- I/102. Miklóssy József: *Kováts János*, 1832. O., v., 135 × 106 cm. J. j. l.: Miklosits Jos festette Bétsben 832. MNM TKCS, ltsz. 90.
- I/103. Peter Krafft: *Barkóczy Ferenc*, 1812. O., v., 190 × 127 cm. j. j. l.: Krafft pinx. Wien, 1812. MNM TKCS, ltsz. 2221.
- I/104. Anton Einsle: *Kölcsey Ferenc*, 1835. O., v., 65 × 52,5 cm. J. j. l.: Einsle 835. MTA MGY, ltsz. 85.
- I/105. Schoefft Ágoston után Schöffl József Károly: *Széchenyi a Vaskapunál*, 1836. O., v., 150 × 113 cm. J. j. l.: Schöffl Jos. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, ltsz. 53.7.28.
- I/106. Donát János: *Mitterpacher Lajos*, 1814. O., v., 74 × 60 cm. SZM–MNG, letét, ltsz. L.U. 58.645.
- I/107. Wándza Mihály: *Kund vezér*, 1820 körül. O., v., 205 × 125 cm. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, Képzőművészeti Gyűjtemény, ltsz. 53.216.1.
- I/108. Barabás Miklós: *Pyrker János László*, 1842. O., v., 245 × 168 cm. J. b. l.: Márkosfalvi Barabás Miklós festé Egerben 1842-ben. Eger, Dobó István Vármúzeum, ltsz. 55.277. Szinok Gábor felvétele.
- I/109. Barabás Miklós: *Liszt Ferenc*, 1847. O., v., 132 × 102 cm. J. j. l.: Barabás M. 847. MNM TKCS, ltsz. 178.
- I/110. Johann Nepomuk Ender: *Széchenyi Ferenc az Aranygyapjas Rend díszöltözetében*, 1823–1824. O., v., 318 × 220 cm. J. j. l.: Johann Ender. pinx. 1823. SZM–MNG, ltsz. 189 B.
- I/111. Johann Nepomuk Ender: Kompozíciós vázlat Széchenyi Ferenc egész alakos képmásához, 1823 körül. Akvarell, toll, papír, 170 × 120 mm. Nagycenk, Széchenyi István Emlékmúzeum, ltsz. K 91.10.1.
- I/112. Johann Nepomuk Ender: Kompozíciós vázlat Széchenyi Ferenc egész alakos képmásához, 1823 körül. Akvarell, toll, papír, 170 × 115 mm. MTA MGY, ltsz. 783.
- I/113. Johann Nepomuk Ender: *Klemens Wenzel Lothar von Metternich herceg az Aranygyapjas Rend ornátusában*, 1835. O., v., 282 × 188 cm. Bécs, Akademie der Bildenden Künste, Gemaeldegalerie, ltsz. 91.
- I/114. Friedrich von Amerling: *Széchenyi István*, 1834. O., v., 250 × 165 cm. J. baloldalt a fejfedőnél: FrAmerling 1834 MTA MGY, ltsz. 97.
- I/115. Friedrich von Amerling: *Waldstein János spanyol kosztümben*, 1833. O., v., 126 × 102 cm. J. b. l.: FrAmerling. MTA MGY, ltsz. 794.
- I/116. Donát János: *Joseph Gottfried Pargfrieder*, 1815. O., v., 226 × 128 cm. J. j. l. a sziklán: Donát pinx. 1815. SZM–MNG, ltsz. 5216.
- I/117. Wilhelm Egger: *Bene Ferenc orvosprofesszor*, 1825. O., v., 74 × 59,5 cm. J. b. l. a könyvszekrényen: Wilh. Egger pinxit 1825. MNM, ltsz. 128.
- I/118. Marastoni Jakab: *Friedrich Ferenc vívómester*, 1837. O., v., 93 × 73,5 cm. J. j. l.: (?) Marastoni p. / Pesth 1837. MNM TKCS, ltsz. 62.6.
- I/119. Rombauer János: *Ifjú tájban*, 1804. O., v., 59 × 73 cm. J. l. k.: J. Rombauer pinx 1804. Elpusztult. Kassa, Kelet-Szlovákiai Múzeum, ltsz. O 161.
- I/120. Rombauer János: *Steinhübl Sámuel*, 1804. O., v., 76 × 61 cm. J. Ján Rombauer 1804. Pozsony, Szlovák Nemzeti Galéria, ltsz. SNG O 2512.
- I/121. Melegh Gábor: *Franz Schubert*, 1827. O., fa, 61,5 × 48,5 cm. J. b. l.: 827 G. v. Melegh. SZM–MNG, ltsz. 5285.
- I/122. Weber Henrik: *Mosonyi Mihály zeneszerző és felesége*, 1840-es évek. O., v., 85 × 69 cm. SZM–MNG, ltsz. 5181.
- I/123. Barabás Miklós: *Őnarckép*, 1841. O., v., 85 × 67 cm. SZM–MNG, ltsz. FK 1890.
- I/124. Heinrich Friedrich Füger: *Batsányi János*, 1808. O., v. (új vászonra húzva) 68 × 51 cm. J. j. az asztalon: Füger p.[inxit] 1808. MNM TKCS, ltsz. 95.
- I/125. Karl Hermann Pfeiffer – Vinzenz Georg Kininger: *Batsányi János*, 1799. Rézmetszet, papír, 38,8 × 28,1 cm. MNM TKCS, ltsz. 96.46.
- I/126. Johann Niedermann: *Batsányi János*, 1802. O., v., 44 × 34 cm. MNM TKCS, ltsz. 56.5
- I/127. *Batsányi János*. Fametszet. *Vasárnapi Ujság*, XLI. 1894. 48. sz. 798.
- I/128. Wolfgang Köpp: *Hegyvidéki táj túval, halászsokkal*, 1780-as évek. Mészko, akvarell, tus. 45,5 × 65 cm. SZM–MNG, ltsz. 3158.
- I/129. Idősebb Markó Károly: *A pesti orgona*, 1821. Gouache, 463 × 647 mm. SZM–MNG, ltsz. 1914-33.
- I/130. Thomas Ender: *Corcovado lát képe és a Serra dos Orgãos*, 1817–1818. Aquarell, ceruza előrajzzal, 325 × 474 mm. Bécs, Akademie der Bildenden Künste, Kupferstichkabinet, ltsz. HZ 13201.
- I/131. Johann Blaschke: *Apollinopolis templomának lát képe*. *Allgemeine Erdkunde für denkende und gebildete Leser* Von J.[ohann] B.[apist] Schütz. Wien, 1808. Band. I., 108–109.
- I/132. Müller János Jakab: *A Tatra Kakaslomnic felől (Nagylomnic)*, 1820. Tempera, papír, 391 × 527 mm. SZM–MNG, ltsz. 1937-3144.
- I/133. Lehnhardt Sámuel: *Ghymes vára Nyitra Vármegyében dél felől*. Illusztráció. *Tudományos Gyűjtemény*, 1821, III. kötet.
- I/134. Jakob Alt – Adolph Friedrich Kunike: *Visegrad romjai és Maros falu. Zwey hundert vier und sechzig Donau-Ansichten*. Wien, 1820–1826. MNM TKCS, ltsz. T 3624.
- I/135. Barabás Miklós: *Alföldi táj gémeskúttal (Pusztai táj)*, 1838. Akvarell, 200 × 290 mm. Pécs, Janus Pannonius Múzeum, Modern Magyar Képtár, Tompa Kálmán-gyűjtemény, ltsz. 68.13.
- I/136. Barabás Miklós: *Lago Maggiore*, 1834. Akvarell, 157 × 237 mm. J. j. l.: Barabás 1834. SZM–MNG, ltsz. 1952-4632.
- I/137. Idősebb Markó Károly: *Fürdő nymphák. Esményi táj fürdőzőkkel*, 1830 körül. O., v., 22,8 × 30 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 52.102.
- I/138. Idősebb Markó Károly: *Krisztus a keresztfán*, 1824–1825. O., v. 78,5 × 55,3 cm. J. j. l.: C. Markó p. 1824/5, SZM–MNG, ltsz. 3098.
- I/139. Idősebb Markó Károly: *Menekülés Egyiptomba*, 1828. O., papír, fára húzva, 29 × 42 cm. J. b. l.: C. Markó pinx. 1828. Hátlapján: Markó Eisenstadt. Esztergom, Keresztény Múzeum, ltsz. 56.631.
- I/140. Idősebb Markó Károly: *Tóbiás az anygallal*, 1843. O., v., 29 × 40,5 cm. J. b. l.: C. Markó p. Pisis 1843. SZM–MNG, ltsz. 3073.
- I/141. Idősebb Markó Károly: *Visegrad*, 1820-as évek. O., v., 58,5 × 83,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 3097.

- I/142. Josef Fischer – Wilhelm Friedrich Schlotterbeck: *Óvár lát képe*. Illusztráció. *Malerische Reise auf dem Waagflusse in Ungern*. Wien, 1818.
- I/143. Idősebb Markó Károly: *Szent Hajdan gyöngyeiből*, 1833. O., fa, 45 × 55 cm. J.: von C. Markó gem. 1833. SZM–MNG, ltsz. 3076.
- I/144. Kisfaludy Károly: *Éjjeli szélvész*, 1820-as évek. O., v., 44,5 × 60,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 3173.
- I/145. Kisfaludy Károly: *Osszián keservei*, 1822 körül. O., v., 105,5 × 120 cm. SZM–MNG, ltsz. 72.97T.
- I/146. Szentgyörgyi János: *Virágszendélet nyúllal*, 1829. O., v., 108 × 84 cm. J. j. l.: Joan (?) Szentgyörgyi pinxit 1829. Esztergom, Keresztény Múzeum, ltsz. 56.651.
- I/147. Hellma József: *Csendélet*, 1822. O., v., 58 × 6 cm. J. j. l.: Jos. Hellma fec. 822. SZM–MNG, ltsz. FK 8229.
- I/148. Müller Gusztáv: *Virágok, pohárban*, 1827. Guache, 325 × 245 mm. J. j. l.: Gustav Müller pinxit 1827. Kassa, Kelet-Szlovákiai Múzeum, ltsz. S. 2685.
- I/149. Antonio Canova: *Esterházy Leopoldina*, 1817 körül. Márvány, 146 × 70 × 111 cm. Kismarton, Esterhazy Privatstiftung, ltsz. K 362.
- I/150. Matthias Kögler: *II. József-émlék*. Terv, 1784. Ceruza, papír, 335 × 255 mm. BFL, XV.17.a.303.172.
- I/151. Carlo Adami: *Pallasz Athéné*, 1785. Mészki. Budapest, Főpolgármesteri Hivatal, eredetileg a budai Városháza előtt. Hámori Péter felvétele, 2018. MTA BTK MI.
- I/152. Dunaiszky Lőrinc: *Szent Jeromos*, 1814–1818. Budapest, krisztinavárosi plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/153. Dunaiszky Lőrinc: *Szent István*, 1819. Szob, róm. kat. templom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/154. Ferenczy István: *Hunyady János és László*, 1823. Bronzférem, vert, 45 mm. SZM–MNG, ltsz. 55.515-P.
- I/155. Ferenczy István: *Ürményi-émlék*, 1825. Vál, plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/156. Ferenczy István: *A Szép Mesterségek kezdete (A pásztorleányka)*, 1820–1822. Fehér márvány, mag.: 94 cm. SZM–MNG, ltsz. 3662.
- I/157. Marcantonio Raimondi: *Guggoló Vénusz*, 1508 körül. Rézmetszet, papír, 222 × 148 mm. (Bartsch XIV 313.) SZM–MNG, ltsz. P 5610.
- I/158. Ferenczy István: *Mátyás-émlékmű*. Részlet. *Az Erő allegóriája*, 1839–1846. Bronz, 255 × 133 × 27 cm. SZM–MNG, ltsz. 3668.
- I/159. Dunaiszky Lőrinc: *Keresztelő Szent János*-oltárszobor, 1814–1818. Budapest, krisztinavárosi plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/160. Dunaiszky Lőrinc műhelye: *Ülő Hermész Lüszipposz nyomán*, 1832. Öntöttvas kályha, mag.: 165 cm. Vásárosnamény, Beregi Múzeum, ltsz. 2015.1.1.
- I/161. Marco Casagrande: *Szent László*, 1827–1837. Mészki. Eger, a főszékesegyház homlokzata előtt. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/162. Marco Casagrande: *A kufárok kiűzetése a templomból*, 1827–1837. Mészki. Eger, a főszékesegyház főkapuja fölötti dombormű. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/163. Andreas Schroth: *A Béke (Utolsó Ítélet) és az Örök Élet*, 1824. Homokkő, gipszmárvánnyal bevonva. Esztergom, a főszékesegyház altemplomába vezető lépcső oldalán álló géniuszfigurák. Mudrák Attila felvétele, 2017.
- I/164. Marco Casagrande: *Szent István feljájnlja a koronát Szűz Máriának*, 1841–1847. Esztergom, a főszékesegyház Duna felőli homlokzatának domborműve. Mudrák Attila felvétele, 2017.
- I/165. Marco Casagrande: *Szent Lászlót a kereszties hadak főparancsnokává választják*, 1841–1847. Esztergom, a főszékesegyház Duna felőli homlokzatának domborműve. Mudrák Attila felvétele, 2017.
- I/166. Giuseppe Pisani: *Károly Ambrus-síremlék*, 1826. Fehér márvány. Esztergom, főszékesegyház, Szent István vértanú kápolnája. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/167. Huber József: *A pesti Heinrich-ház domborművei*, 1827–1828. Elpusztult. BTM KM FGY, ltsz. 27719.3. Lehotay Győző felvétele.
- I/168. Dunaiszky Lőrinc: *A pesti Kemnitzer-ház homlokzata*, 1822. BTM KM FGY, ltsz. F.82.160.
- I/169. Marco Casagrande: *Zeusz és a görög istenek az Oülimposzon*, 1837–1838. A pesti Ullmann-ház reliefje. Lebontották. BTM KM FGY, ltsz. 26769.2. Petrás István felvétele.
- I/170. Marco Casagrande: *A hórák menete*, 1837–1838. A pesti Ullmann-ház reliefje. Lebontották. BTM KM FGY, ltsz. 26769.10. Petrás István felvétele.
- I/171. Marco Casagrande: *Lukrécia*, 1845. Részlet. Gipszrelief. Fáj, Fáy-kastély. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/172. Marco Casagrande: *Faun*, 1845. Gipszrelief. Fáj, Fáy-kastély. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/173. Marco Casagrande: *Auróra szekere*, 1845. Gipszrelief. Fáj, Fáy-kastély. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/174. Marco Casagrande: *Vendégszeretet*, 1839–1840. Relief. Andornaktálya, Mocsáry-kúria. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/175. Marco Casagrande: *Béke*, 1839–1840. Relief. Andornaktálya, Mocsáry-kúria. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/176. Huber József: *A pesti Wurm-ház attikaszobrai*, 1824. Elpusztult. BTM KM SZGY, ltsz. 13.170.
- I/177. Huber József: *Löwenberg Meixner Pelágia síremléke*, 1823. Elpusztult. *Építés – Építészettudomány*, V. 1973. 3–4. sz. 532.
- I/178. Dunaiszky Lőrinc: *Laqner-síremlék*, 1818. Mészki. Baja, temető. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/179. Ferenczy István: *Kultsár István síremléke*, 1829–1832. Fehér márvány. Budapest, belvárosi plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/180. Huber József: *Hébe-kút*, 1830 körül. Mészki. Budapest, a megyeháza udvara. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/181. Antonio Canova: *Wartensleben-síremlék (Búsuló géniusz)*, elhelyezve 1829-ben. Carrarai márvány, 120 × 90 cm. Gyömrő, református templom. Csűrös András felvétele, 2017.
- I/182. Jakob Schroth: *Polimberger-síremlék*, 1821. Mauthauseni gránit, márvány, aranyozott horgany és bronz. 316 × 379 cm. Baja, róm. kat. templom. Szerdahelyi Márk felvétele.
- I/183. Josef Klieber: *Keresztelő Szent János*, 1817–1818. Márvány. Ganna, Esterházy Mauzóleum. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/184. Josef Klieber: *Keresztvitel*, 1817–1818. Márványrelief. Ganna, Esterházy Mauzóleum. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- I/185. Huber József: *Nedeczky-síremlék*, 1831–1834. Homokkő. Csőr, róm. kat. templom előtt. Szelenyi László felvétele.

KÉPJEGYZÉK

- I/186. Huber József: *Álló Hermész*, 1827. Kő. Felirat: Gemacht in Pesth, von dem Pressburger Jos. Huber: Statuen, und Decorationen am Wurm = Hof im Jahre 1827. BTM KM FGY, ltsz. 14180.1.
- I/187. Uhl Ferenc: *Né Reidák kútja*, 1835. Homokkő, mész-kő. Budapest, Ferenciek tere. Szelényi László felvétele.
- I/188. Andreas Schroth: *Novák Krizosztom*, 1828. Részlet. Ólom, 36 × 26 × 29 cm. Pannonhalmi Főapátsági Múzeum, ltsz. PFM.IM.2345. Mudrák Attila felvétele.
- I/189. Ferenczy István: *Kazinczy Ferenc*, 1828. Fehér márvány, 59 cm. SZM–MNG, ltsz. 2248.
- I/190. Ferenczy István: *Ürményi József*, 1824–1826. Fehér márvány. Vál, plébániatemplom. MTA BTK MI Fényképtár, ltsz. N 45135.
- I/191. Ferenczy István: *Csokonai Vitéz Mihály*, 1818. Fehér márvány, 60 × 48 cm, talapzat átm. 16,5 cm. Debrecen, Református Kollégium Múzeuma, ltsz. E. 1995. 2.
- I/192. Erőss János – Friedrich John: *Csokonai Vitéz Mihály*, 1816. Rézmetszet. *Csokonai Vitéz Mihály nevezetesebb poétái munkái két kötetben a szerző képével együtt*. Bécs, 1816.
- I/193. Ferenczy István: *Viczay grófné*, 1824. Fehér márvány, 53,5 × 27 × 22,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 2008.36-N.
- I/194. Marco Casagrande: *Pyrker János László*, 1836 körül. Márvány, mag.: 83 cm. Eger, Dobó István Múzeum – Egri Érseki Líceum Múzeumának letétje, ltsz. 70.3.1. Lónyainé Nagy Éva felvétele, 2017.
- I/195. Ferenczy István: *Kölcsey Ferenc*, 1841–1846. Fehér márvány, 153 × 75 × 138,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 8209.
- II/1. Marastoni Jakab: *Görög nő*, 1854. O., v., 77 × 62 cm. J. b. l.: Marastoni Pest. 1845. SZM–MNG, ltsz. 2726.
- II/2. Brodsky Sándor: *Esztergom és vidéke Esztergom környéke a tokodi dombokról nézve*, 1875 körül. O., v., 132 × 216 cm. J. b. l.: Brodsky S. SZM–MNG, ltsz. 2780.
- II/3. Molnár József: *Ábrahám költözése*, 1850. O., v., 112 × 130 cm. SZM–MNG, ltsz. 2730.
- II/4. Liezen-Mayer Sándor: *Mária királynő és anyja, Erzsébet királyné Nagy Lajos sírjánál*, 1862. O., v., 175 × 146 cm. J. j. l.: Liezen Mayer Sándor 62. Mgt. Kieselbach Galéria fotóarchívum.
- II/5. Mikó Imre fényképe alapján: Mikó-villa, 1856 (1859-től az Erdélyi Múzeum épülete). *Budapesti Viszhang*, 1856, 177.
- II/6. Barabás Miklós: *József nádor*, 1846. O., v., 234 × 198 cm. J. j. l.: m. Barabás Miklós 1846-ban. MNM TKCS, ltsz. 90.1.
- II/7. Anton Einsle: *József nádor*, 1846 előtt. O., v., 95 × 79 cm. J. b. l.: A.E.W. BTM FK, ltsz. 1.183.
- II/8. Benczúr Gyula: *Hunyadi László búcsúja*, 1866. O., v., 146 × 120 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula 1866. SZM–MNG, ltsz. 2773.
- II/9. Székely Bertalan: *Mohácsi csata*, 1862–1864. O., v., 174,5 × 285 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2764, letét a mohácsi Kanizsai Dorottya Múzeumban.
- II/10. Idősebb Markó Károly: *Olasz asszonyok a kútnál (Kígyóölők, Olasz táj romokkal)*, 1836. O., v., 63,5 × 84 cm. J. b. l.: C. Markó 1836. Kovács Gábor Gyűjtemény.
- II/11. Ivanovics Katalin: *V. Ferdinánd*, 1835 után. O., v., 135 × 104 cm. MNM TKCS, ltsz. 476.
- II/12. Schimon Ferdinánd: *Férfiarckép*, 1843. O., v., 72,5 × 58 cm. J. b. l.: Schimon / Pest 1843. SZM–MNG, ltsz. FK 1720.
- II/13. Gaál Ignác: *Csendélet*, 1842. O., v., 35,8 × 47,7 cm. J. a vászon hátán: pinx Gaal 842. SZM–MNG, ltsz. FK 6500.
- II/14. Barabás Miklós: *Egy utazó cigány család Erdélyben*, 1843. O., v., 107,5 × 134 cm. J. j. l.: Barabás 1843. Magyar Külkereskedelmi Bank Gyűjteménye. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/15. Than Mór: *Nyáry és Pekry elfogatása (Nyáry Lőrinc és Pekry Lajos elfogatása a törökök által Szolnok bevételénél 1552)*, 1853. O., v., 138,5 × 213,5 cm. J. j. l.: A. Than Mór. Bécs 853. SZM–MNG, ltsz. 2713.
- II/16. Madarász Viktor: *Életrajz Erdély múltjából (Két testvér, Kuruc és labanc)*, 1855. O., v., 253 × 300 cm. J. j. l.: Madarász Viktor, 1855. A Herendi Porcelánmanufaktúra tulajdona, letét a SZM–MNG-ban, ltsz. LU. 2002.18.
- II/17. Székely Bertalan: *II. Lajos holttestének feltalálása (II. Lajos király holttestének feltalálása a mohácsi csatatéren, II. Lajos király teste megtalálása a mohácsi csatatéren, 1526-ban)*, 1859–1860. O., v., 139 × 182 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2807.
- II/18. Ligeti Antal: *Taormina*, 1860 körül. O., v., 71 × 99 cm. J. j. l.: Ligeti A. 18(?). SZM–MNG, ltsz. 79.44 T.
- II/19. Sterio Károly: *Papagájos hölgy (Úrlovasnő)*, 1860. O., v., 65,5 × 50 cm. J. j. l.: Sterio 860. SZM–MNG, ltsz. FK 6426.
- II/20. Lotz Károly: *Zivatar a pusztán*, 1861. O., v., 95 × 158,5 cm. J. j. l.: fest. Lotz K. SZM–MNG, ltsz. 3205.
- II/21. Hans Gasser: *Széchenyi István*, 1860 körül. Gipsz, 23,5 × 16 × 13,3 cm. Felirata elől: ST SZÉCHENYI. j. hátul: Hans Gasser in Wien. SZM–MNG, ltsz. 994.U.
- II/22. Madarász Viktor: *Thierry Amadé (Thierry Amadé, francia Senator és magyar akadémiai tagnak arczképe)*, 1864. O., v., 130 × 98 cm. J. b. l.: Madarász Viktor 1864. MTA MGY, ltsz. 477. Szelényi Károly felvétele.
- II/23. Madarász Viktor: *Zrínyi és Frangepán a bécsiújhelyi börtönben (Zrínyi s Frangepán Bécs-Újhelyben, 1671 martius 31-én kivégeztetésük előtti reggel egy félórai idő engedtetett nékiek, császári kegyelem útján, családi ügyeiket rendezni és egymástól búcsút venni. Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc Kristóf a bécsiújhelyi börtönben)*, 1864. O., v., 65 × 81,2 cm. J. j. l.: Madarász Viktor 1864. SZM–MNG, ltsz. FK 4110.
- II/24. Josef Danhauser: *Liszt a zongoránál (Liszt párizsi barátai körében)*, 1840. O., fa, 119 × 167 cm. J. b. 1. Im Auftrag Contr. Graf's zur Erinnerung an Liszt gemalt Danhauser 1840. Berlin, Staatliche Museen zu Berlin – Alte Nationalgalerie, ltsz. F.V. 42. Andres Kilger felvétele.
- II/25. Than Mór: *A Nap szerelme a Délibábbal*, 1866. O., v., 148 × 158 cm. J. l. k.: Than Mór 1866. SZM–MNG, ltsz. 2778.
- II/26. Barabás Miklós: *A Lánchíd alapkövetétele (A buda-pesti lánchíd alapkövének letétele)*, 1864. O., v., 275 × 397 cm. J. j. l.: Barabás 864. MNM TKCS, ltsz. 120.
- II/27. Barabás Miklós: *A Lánchíd alapkövetétele*, 1842. Akvarell, papír, 262 × 338 mm. J. n. BTM FK, ltsz. 578.
- II/28. Josef Danhauser: *Anyai szeretet (Anyai öröm)*, 1839. O., v., 50,7 × 42. J. b. l.: Danhauser / 1839. Bécs, Österreichische Galerie Belvedere, ltsz. 280.
- II/29. Christian Mayer – Johann Nepomuk Ender: *Leányi bizodalmasság (Két olasz leány a kútnál)*, 1842. Mezzotinto, 508 × 407 mm. SZM–MNG, ltsz. G.89.105.
- II/30. Franz Stöber – Ferdinand Georg Waldmüller: *Ébredő sejtelem*, 1844. Rézmetszet, papír, 357 × 293 mm. SZM–MNG, ltsz. G.88.11.

- II/31. Kossuth Lajos dagerrotípia portréja, 1852. Dagerrotípia, negyedlemez, 10,7 × 8,6 cm. Magyar Nemzeti Bank, letét a MNM TF-ban ltsz. nélkül.
- II/32. Franz Seraph Hanfstaengl – Lodovico Lipparini: *Bozzaris Márk halála*, 1846. Litográfia, 380 × 501 mm. SZM–MNG, ltsz. G.88.15.
- II/33. Louis Stanislas Marin-Lavigne – Kovács Mihály: *Árpád emel-tetése (Árpád fejedelemmé választása)*, 1854. Litográfia, 497 × 735 mm. SZM–MNG, ltsz. G.88.9.
- II/34. Amédée Charpentier – Molnár József: *Dezső hősi önfeláldo-zása királyáért (Dezső hősi önfeláldozása királyáért, kinek életét ruhája és fegyvere átváltoztatása által megmenti 1330-ik évben)*, 1855. Litográfia, 605 × 823 mm. MNM TKCS, ltsz. 4764.
- II/35. Amédée Charpentier – Barabás Miklós: *A meny megérkezése*, 1856. Litográfia, 672 × 860 mm. MNM TKCS, ltsz. 68.2.
- II/36. Amédée Charpentier – Weber Henrik: *V. Ferdinánd a királydombon, Pozsonyban, 1830. évben*, 1858. Litográfia, 488 × 712 mm. MNM TKCS, ltsz. 54.32.
- II/37. Madarász Viktor: *Zrínyi Ilona Munkács várában (Zrínyi Ilona a vizsgálóbíró előtt)*, 1859. O., v., 146,5 × 185 cm. J. j. l.: Madarász Viktor Párisban 1859. SZM–MNG, ltsz. 2805.
- II/38. Wilhelm Engerth – idősebb Markó Károly: *Aratási jelenet (Olasz tájkép)*, 1864. Litográfia, 780 × 570 mm. Soproni Múzeum, ltsz. 70.44.1.
- II/39. Carl Spitzweg: *A házi kertecske*, 1847. O., fa, 27 × 16 cm. J. j. l.: „C” benne „S”. SZM–MNG, ltsz. 479.B.
- II/40. Carl Rahl: *Zichy Miklósné, Festetics Franciska*, 1856. O., v., 63,5 × 50 cm. J. j. közepén: C. Rahl 1856. SZM–MNG, ltsz. 361.B.
- II/41. Natale Schiavoni: *Vénusz galambpárral*, 1830–1840-es évek. O., v., 122 × 155,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 424.B.
- II/42. Louis Edouard Dubufe: *Andrássy Gyula*, 1853. O., v., 116 × 105 cm. J. n. Betlér, Betléri Kastélymúzeum, ltsz. B. 34.
- II/43. Philippe Rousseau: *Szilvás csendélet*, 1856 körül. O., fa, 26 × 36 cm. J. j. l.: Ph. Rousseau. SZM–MNG, ltsz. 94.1.B.
- II/44. August von Pettenkofen: *Vándorcigányok*. O., v., 27 × 40 cm. J. b. l.: a. p. SZM–MNG, ltsz. 391.B.
- II/45. August von Pettenkofen: *Szolnoki vásár*, 1850 után. O., fa, 16 × 28 cm. J. j. l.: A. Pettenkofen SZM–MNG, ltsz. 112.B.
- II/46. Kiss Bálint: *Jablonezai Pethes János búcsúja leányától (Jablonezai Pethes János leányától búcsúzik a Leopoldvári tömlöcz ablakánál, 1674. évben)*. 1846. O., v., 93 × 75 cm. J. j. l.: KB. 846. SZM–MNG, ltsz. 2749.
- II/47. Rudolf von Alt – Franz Xaver Sandmann: *A Nemzeti Múzeum*, 19. század közepe. Litográfia, 19,4 × 26,1 cm. MNM TKCS, ltsz. T.4038.
- II/48. Libay Sámuel: *Ferenc császár*, 1841. Ezüst, filigrán, 72 × 40 × 28 cm. IM, ltsz. 4790. Soltészné Haranghy Ágnes felvétele.
- II/49. Joseph Daniel Böhm: *Az Akadémia jutalomérme*, 1858. Bronz, 37 mm. MTA KIK KRKGY, ltsz. 26.
- II/50. Kiss Bálint: *Hunyadi János a rigómezei csata után*, 1838–1841. O., v., 127 × 143 cm. SZM–MNG, ltsz. 79.12T.
- II/51. Kovács Mihály: *Gara nádor megvédi Mária királynőt és Erzsébet királynét*, 1855. O., v., 42 × 52 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 65.117 T.
- II/52. Madarász Viktor: *Zách Felicián*, 1858. O., v., 152 × 112 cm. J. j. l.: Madarász Viktor Páris 58. SZM–MNG, ltsz. 66.14.T.
- II/53. Madarász Viktor: *Hunyadi László siratása*, 1859. O., v., 243 × 312,5 cm. J. j. l.: MADARÁSZ VICTOR PÁRIZSBAN, 1859. SZM–MNG, ltsz. 2800.
- II/54. Orlai Petrics Soma: *A Mohácsnál elesett II. Lajos testének fel-találása*, 1851. O., v., 200 × 290 cm. J. b. l.: Orlay. Debrecen, Református Kollégium Múzeuma, ltsz. Gy. sz. 6/2018.
- II/55. Johann Nel: *Germánia a töröktől sanyargatott Hungária segítségére siet*, 1582. Famsznet, 28,9 × 39,4 cm. MNM TKCS, ltsz. 8045.
- II/56. Weber Henrik: *Mátyás király bevonulása Budára 1458-ban (Mátyás király bevonulása Buda várába 1458. évben, Mátyás díszmenete Budán, 1458)*, 1853. Ceruza, fedőfehér, papír, 543 × 784 mm. J. j. l.: Festette és rajzolta Weber Henrik Pesten 1853. MNM TKCS, ltsz. 4771.
- II/57. Madarász Viktor: *A bujdosó álma (A bujdosó álma a magyar-török harcból, Thököly álma)*, 1856. O., v., 252,5 × 189,5 cm. J. j. l.: Madarász Viktor 1856 Bécsben. SZM–MNG, ltsz. 5244.
- II/58. Moritz Schwind – Adolph Dworzack: *Tündérvölgy*. Illusztráció. *Aurora*, 1827.
- II/59. Wagner Sándor: *Dugovics Titusz (Dugovics Titus hősi önfeláldozása Nándorfejérvár ostromlása alkalmával, az 1455. évi július 21-én)*, 1859. O., v., 168 × 147 cm. J. j. l.: Wagner Sándor München 1859. SZM–MNG, ltsz. 2806.
- II/60. Wagner Sándor: *Izabella királyné búcsúja Erdélytől*, 1863. O., v., 135 × 171 cm. J. j. l.: Wagner S. 1863. SZM–MNG, MTA MGY, ltsz. 546.
- II/61. Székely Bertalan: *Dobozi Mihály és hitvese*, 1861. O., v., 133 × 155 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2757.
- II/62. Madarász Viktor: *Dobozi*, 1868. O., v., 116 × 311,5 cm. J. b. l.: Madarász Viktor. SZM–MNG, ltsz. 59.153T.
- II/63. Benczúr Gyula: *II. Rákóczi Ferenc elfogatása Nagysáros várában*, 1869. Vázlat. O., v., 45 × 58,5 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula. SZM–MNG, ltsz. 78.130T.
- II/64. Székely Bertalan: *Egri nők*, 1867. O., v., 227,5 × 175 cm. J. n. Felirat a hátoldalon: Az egri nők festé Székely Bertalan. Az egri nők ajándékozták 1868 május 5-én. SZM–MNG, ltsz. 2795.
- II/65. Székely Bertalan: *Vázlat az Egri nőkhöz*, 1860. Ceruza, tus, papír, 199 × 136 mm. SZM–MNG, ltsz. 1915-1760 (136).
- II/66. Székely Bertalan: *Vázlat az Egri nőkhöz*, 1860. Ceruza, széпия és fedőfehér, papír, 223 × 198 mm. SZM–MNG, ltsz. 1917-352.
- II/67. Weber Henrik: *Salamon király a börtönben*, 1847. O., karton, 35 × 47,5 cm. J. b. l.: Weber H 847 / Pesten. SZM–MNG, ltsz. 2939.
- II/68. Székely Bertalan: *V. László és Czillei*, 1869–1870. O., v., 122 × 222 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2796.
- II/69. Madarász Viktor: *Bethlen Gábor tudósai körében*, 1870. O., v., 73,5 × 106 cm. SZM–MNG, ltsz. 2732.
- II/70. Kaergling Henrietta: *Az 1838-as árvíz*, 1838–1840. O., v., 65,5 × 90,7 cm. J. b. l.: Henriette Kaergling 1840. BTM FK, ltsz. KM 81.18.
- II/71. Warschág Jakab: *Fogadalmi kép árvízi jelenettel*, 1838. O., v., 127 × 87 cm. J. l. k.: J. Warschagh. Felirat l. k.: Den 14ten März 1838. BTM FK, ltsz. 23.513.
- II/72. August von Pettenkofen: *Budavár visszafoglaló ostroma északnyugatról, 1849. május 21-én*, 1849. Litográfia, 26,4 × 39,2 cm. J. j. l.: C. A. P. 1849; a kép alatt balra: Gez. und lith. v. C. A. Pettenkoffen – Gedr. b. J. Höflich. MNM TKCS, ltsz. 92.27.

- II/73. Sterio Károly: *A sebesült honvéd (Budavár ostroma 1849 májusában)*, 1851. O., v., 45,5 × 36 cm. J. j. l.: Sterio 851. BTM FK, ltsz. 54.311.1.
- II/74. Székely Bertalan: *A trónszék*, 1867. Ceruzarajz, 422 × 342 mm. BTM FK, ltsz. 23.158.
- II/75. Franz Kollarz – Josef Kriehuber – Jankó János: *I. Ferenc József. Koronázási Emlékkönyv 1867 Junius 8.* Pest, 1867.
- II/76. Franz Kollarz – Josef Kriehuber – Jankó János: *Erzsébet királyné. Koronázási Emlékkönyv 1867 Junius 8.* Pest, 1867.
- II/77. Eduard Ritter von Engerth: *I. Ferenc József királyá koronázása Budán, 1867-ben*, 1867. O., v., 430 × 355 cm. SZM–MNG, ltsz. 92.6.B, letét a Gödöllői Királyi Kastélyban.
- II/78. Székely Bertalan: *A budavári Nagyboldogasszony-templom a koronázáskor*, 1867. O., v., papírlemezen, 66 × 52,5 cm. BTM FK, ltsz. 16041.
- II/79. Borsos József – August von Pettenkofen: *Az országgyűlés megnyitása 1848. július 5-én*, 1849. Litográfia, 47,3 × 60,3 cm. J. j. l. a képen: J. B. - C. B. 848. A kép alatt b. l.: Tervezte Borsos József – Kőre rajzolta Bettekofer Károly. Felirata: AZ ELSŐ MAGYAR ORSZÁG-GYŰLÉS' MEGNYITÁSA A' KÉPVISELŐK HÁZÁBAN PESTEN 1848ik ÉVI JULIUS 5én. / Gróf Batthyány Lajos minister elnöknek tisztelettel ajánlják Borsos József és Bettenkoffer Károly. MNM TKCS, ltsz. 8838.
- II/80. Sterio Károly: Ikonosztázis, 1857. Pesti szerb ortodox templom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/81. Peszy József: *Úrvasora*. Oltárkép, 1838. Orosháza, evangélikus templom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/82. Barabás Miklós: *Szent István felajánlja a koronát Szűz Máriának*, 1845. A zentai főoltárkép vázlata. O., v., 32 × 26 cm. J. n. Mgt. Kieselbach Galéria Fotóarchívum.
- II/83. Marastoni Jakab: *Alexandriai Szent Katalin eljegyzése*. Oltárkép, 1850. Budapest, tabáni plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/84. Ludwig Moralt: *Szentháromság*. Mennyezetkép, 1846–1852. Esztergom, főszékesegyház. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/85. Ludwig Moralt: *Szent Gergely*. Falkép, 1846–1852. Esztergom, főszékesegyház. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/86. Ludwig Moralt: *Krisztus feltámadása*. Falkép, 1846–1852. Esztergom, főszékesegyház, *Jézus szíve*-oltár felett. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/87. Molnár József: *Mária mennybemenetele*. Mellékoltár, 1852. (Restaurálás alatt.) Vál, plébániatemplom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/88. Than Mór: *Szűz Mária születése*. Főoltárkép, 1858. Kompolt, rom. kat. templom. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/89. Anton Fernkorn: *Maria Immaculata*, 1853. Ércszobor. Fót, plébániatemplom. Sebők Rita felvétele.
- II/90. Karl von Blaas: *Szent György harca a sárkánnyal*. Mellékoltár, 1851–1853. Fót, plébániatemplom. Sebők Rita felvétele.
- II/91. Karl von Blaas: *Római Szent Franciska*. Mellékoltár, 1851–1853. Fót, plébániatemplom. Sebők Rita felvétele.
- II/92. Karl von Blaas: Falképek a szentélyben, 1851–1853. Fót, plébániatemplom. Farbak Péter felvétele.
- II/93. Pongrácz Ferenc: *Három cigány*, 1836. O., v., 42,5 × 34,5 cm. SZM–MNG, ltsz. FK 6733.
- II/94. Barabás Miklós: *A meny megérkezése*, 1856. O., v., 127 × 157 cm. J. j. l.: Barabás Miklós 1856. SZM–MNG, ltsz. 2762.
- II/95. Canzi Ágoston: *Szüret Vác vidékén (Váci szüret)*, 1859. O., v., 117 × 175 cm. J. j. l.: Canzi Ágost Pest. 1859. SZM–MNG, ltsz. 2709.
- II/96. Than Mór: *Újoncozás az 1848 előtti időkből*, 1861. O., v., 126 × 191 cm. J. j. l.: Than M 1861. SZM–MNG, ltsz. 2751.
- II/97. Izsó Miklós: *Búsuló juhász*, 1862. Fehér márvány, mag.: 95 cm. SZM–MNG, ltsz. 3338. Petrás István felvétele. HUNGART © 2017.
- II/98. Lotz Károly: *Vágtató betyár*, 1857 körül. O., v., 58 × 92 cm. SZM–MNG, ltsz. FK 2878.
- II/99. Munkácsy Mihály: *Búsuló betyár*, 1865. O., v., 95,5 × 145 cm. SZM–MNG, ltsz. 2573.
- II/100. Munkácsy Mihály: *Síralomház*, 1870. O., fa, 139 × 193,5 cm. J. b. l.: M. Munkácsy 1870. SZM–MNG, ltsz. 65.54T.
- II/101. Székely Bertalan: *Az apáca (Irgalmas nővér a beteg-ágynál)*, 1870. O., v., 142,5 × 111 cm. Mgt. Virág Judit Galéria Fotóarchívum.
- II/102. Székely Bertalan: *Zivatar*, 1872. O., v., 87 × 73,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 55.371.
- II/103. Székely Bertalan: *Sóvárgás*, 1871 körül. *A Nő élete* ciklus 1. sz. darabja. O., karton, 34 × 44 cm. SZM–MNG, ltsz. 89.53.T.
- II/104. Székely Bertalan: *Nyújtózkodó nő tükör előtt*, 1870-es évek. O., fa, 57,5 × 46,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 55.375.
- II/105. Barabás Miklós: *Galambposta*, 1843. O., v., 106 × 84 cm. J. j. k. az ablakon: MBarabas 1843. SZM–MNG, ltsz. FK 155.
- II/106. Johann Mezler – Ignaz Krepp: *Henriette*. Illusztráció. *Aurora*, 1835, 112–113.
- II/107. Heinrich Ede: *Galambposta*, 1840. O., v., 95 × 75 cm. J. b. l.: Heinrich festé 1840-ben. J. b. k. tükörirással: october 24. 1840. Mgt. Kieselbach Galéria Fotóarchívum.
- II/108. Borsos József: *Galambposta*, 1861. O., v., 126,5 × 94,5 cm. J. b. l.: Borsos József 1861. SZM–MNG, ltsz. FK 5516.
- II/109. Kovács Mihály: *Galambposta*, 1883. O., v., 32 × 21 cm. J. j. l.: Kovács Mihály. Eger, Dobó István Múzeum – Egri Érseki Líceum Múzeumának letétje, ltsz.: 55.10. Szinok Gábor felvétele.
- II/110. Barabás Miklós: *Vásárra induló román család (Vásárra menni szándékozó erdélyi bérci oláhok, Vásárra menő erdélyi bérci oláhok)*, 1843–1844. O., v., 138,5 × 110 cm. J. j. l.: M. vi Barabás Miklós 843/4 Pesten. SZM–MNG, ltsz. 2753.
- II/111. Zichy Mihály: *Mentőcsónak*, 1847. O., v., 135 × 190 cm. J. b. l.: M. Zichy 1847. SZM–MNG, ltsz. 2328.
- II/112. Zichy Mihály: *Koporsóelzárás (Az anya fájdalma)*, 1846. O., v., 106,5 × 104,5 cm. J. j. l.: M. Zichy 846. SZM–MNG, ltsz. 2744.
- II/113. Borsos József: *Lányok bál után (Álarcos táncvigalom utáni reggel, Báljé utáni reggel)*, 1850. O., fa, 123 × 126 cm. J. j. l.: Borsos J. 850. SZM–MNG, ltsz. 1394.
- II/114. Borsos József: *Esterházy Pál*, 1852. O., v., 235 × 160 cm. J. j. l.: Borsos J. 852. MNM TKCS, ltsz. 137.
- II/115. Hóra János Alajos: *Szentpétery József*, 1846. O., v., 100 × 82 cm. J. j. l.: Hóra Alajos festé 1846. Pesten. MNM TKCS, ltsz. 123.
- II/116. Sterio Károly: *Feszl Frigyes*, 1845 körül. Ceruza, akvarell, karton, 269 × 223 mm. SZM–MNG, ltsz. 1924-1088.
- II/117. Idősebb Markó Károly: *Ónarckép*, 1850. O., v., 42,5 × 34 cm. Firenze, Galleria degli Uffizi, ltsz. 1890 n. 1976.

- II/118. Barabás Miklós: *Schodelné mint Szilágyi Erzsébet*, 1851. O., v., 158 × 117. J. b. l.: Barabás M. 1851. MNM TKCS, ltsz. 141.
- II/119. Györgyi Giergl Alajos: *Deák Ferenc*, 1861. O., v., 203,4 × 143,6 cm. J. j. l.: Györgyi Alajos. 1861. SZM–MNG, ltsz. FK 1194.
- II/120. Barabás Miklós: *Arany János*, 1857. O., v., 108 × 87 cm. J. b. l.: Barabás 1857. Nagyszalonta, Arany János Emlék-múzeum, ltsz. II. 56 (43.). Barabás Ferenc felvétele.
- II/121. Kovács Mihály: *Vámbéry Ármin*, 1861. O., v., 64 × 50 cm. J. b. l. függőlegesen: festé Kovács M. 1861. Eger, Dobó István Vármúzeum – Egri Érseki Líceum Múzeumának letétje, ltsz. 55.255. Lónyainé Nagy Éva felvétele.
- II/122. Barabás Miklós: *Balassa János*, 1868. O., v., 211 × 153,3 cm. J. b. l.: Barabás M. 1868. Semmelweis Egyetem, I. sz. Sebészeti Klinika.
- II/123. Keleti Gusztáv: *Eötvös Loránd ifjúkori képmása*, 1858. O., v., 95 × 79 cm. J. j. l.: f. Klette G 858. SZM–MNG, ltsz. FK 4176.
- II/124. Stech Alajos: *Csendélet*, 1851. O., v., 49,5 × 67 cm. J. j. l.: Pinxit A. Stech c. S. Püs (?) SZM–MNG, ltsz. FK 6553.
- II/125. Schaffer Adalbert: *Csendélet Ellsler Fanny szobrával*, 1845. O., v., 56,5 × 34,5 cm. J. b. l.: Schöffer Adalbert festé / Pesten 1845. SZM–MNG, ltsz. FK 6554.
- II/126. Újházy Ferenc: *Sonkás csendélet*, 1860. O., v., 68,5 × 55,5 cm. SZM–MNG, ltsz. FK 7574.
- II/127. August von Pettenkofen: *Magyar loítató*, 1860-as évek. O., fa, 27 × 40 cm. J. j. l.: a. p. Bécs, Österreichische Galerie Belvedere, ltsz. 1384.
- II/128. Böhm Pál: *Tisza-parti jelenet*, 1873 körül. O., fa, 38 × 46,7 cm. J. b. l.: Böhm Pál. SZM–MNG, ltsz. 4928.
- II/129. Aggházy Gyula: *Dagasztó menyecske*, 1878. O., v., 44 × 53 cm. SZM–MNG, ltsz. FK 4185.
- II/130. Tina Blau: *Tutajosok a Tiszánál*, 1874. O., fa, 21 × 37 cm. J. k. l.: T. Blau Szolnok 1874. Bécs, Österreichische Galerie Belvedere, ltsz. 1567.
- II/131. August von Pettenkofen: *Magyar piac két ernyővel (Ungarischer Markt mit blauen Schirmen)*, 1874. O., v., 9 × 17 cm. J. b. l.: 9. 9. 74. J. j. l.: Pettenkofen. Bécs, Österreichische Galerie Belvedere, ltsz. 2099.
- II/132. Mészöly Géza: *Siófok*, 1872. O., fa, 19,5 × 49,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 2835.
- II/133. Illusztráció. *Flóri' könyve sok szép képpel, földrajzokkal és muzsikamelléklettel*. Irta Bezeredy Amália. Pesten, 1840.
- II/134. Orlai Petrics Soma: *A les*. Simonyi Antal fényképe. Illusztráció. *Szép Ilonka*. Írta Vörösmarty. Orlay Soma nyolcz fényképezett rajzával. Pest, 1867.
- II/135. Lotz Károly: *Az egri leány*. Simonyi Antal fényképe. Illusztráció. *Arany-album*. Than Mór és Lotz Károly fényképezett rajzai Arany János költeményeihez. Pest, 1868.
- II/136. Johann Nepomuk Geiger: *A pozsonyi csata*. Illusztráció. Geiger Péter N. János – Wenzel Gusztáv: *Magyar- és Erdélyország története rajzolatokban*. Wien, [1843].
- II/137. Szerelmei Miklós: *Visegrad*. Litográfia. Häufner Joseph: *Visegrad albuma*. Pest, 1847.
- II/138. *Végvidéki horvát határőr és családja*. Illusztráció. *Magyarföld és népei eredeti képekben*. Föld- és népművelési, statisztikai és történeti folyóirat. Fényes Elek és Luczenbacher János felügyelete mellett szerkeszti és kiadja Vahot Imre. Pest, 1846, 14–15.
- II/139. *A váci székesegyház*. Illusztráció. Kubinyi Ferenc – Vahot Imre: *Magyarország és Erdély képekben*. Pest, 1853.
- II/140. *A juhász*. Illusztráció. Báró Prónay Gábor: *Vázlatok Magyarhon népeletéből*. Pesten, 1855, 4. kép.
- II/141. Klette Gusztáv: *Kávületvény az araguai völgyben (El Palmar)*. Illusztráció. Rosti Pál: *Uti emlékezetek Amerikából*. Pest, 1861, 52–53.
- II/142. Marco Casagrande terve a Mátyás-emlékműhöz. Illusztráció. *Ajánlat a Magyarországon Hunyadi Mátyás emlékének felállítására czélzó egyesülethez*. Eger, 1844.
- II/143. *Laborfalvi Róza mint Bornemissza Anna*. Illusztráció. *Pesti Divatlap*, I. 1844. 12. sz.
- II/144. *Mindent elrabolhatott volna a forradalom...* Illusztráció. *Dongó*, 1848. július 1. 1. sz.
- II/145. *A walesi herceg, Anglia trónörököse*. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, V. 1858. 51. sz. 604.
- II/146. Székely Bertalan: *Ágnes asszony*. I., 1865–1866. Színezett litográfia, 418 × 333 mm. A lap alján felirat: „A magyar képző művészeti társulat albumlapja 1865. Nyomt. Rohn és Grund Pesten 1865.” SZM–MNG, ltsz. 1905-2280.
- II/147. Székely Bertalan: *Ágnes asszony*. II., 1865–1866. Színezett litográfia, 418 × 333 mm. A lap alján felirat: „A magyar képző művészeti társulat albumlapja 1865. Nyomt. Rohn és Grund Pesten 1865.” SZM–MNG, ltsz. 1905-2281.
- II/148. Székely Bertalan: *Ágnes asszony*. III., 1865–1866. Színezett litográfia, 418 × 333 mm. A lap alján felirat: „A magyar képző művészeti társulat albumlapja 1865. Nyomt. Rohn és Grund Pesten 1865.” SZM–MNG, ltsz. 1905-2282.
- II/149. Székely Bertalan: *Anyai őrszem*, 1863–1866. O., v., 47,5 × 75 cm. J. a hátoldalon: Székely pinx 1866 Sept. Mgt. Kieselbach Galéria Fotóarchívum.
- II/150. Marastoni Jakab: *A Bethlen család*, 1842. Dagerrotípa, 13,3 × 10,2 cm. MNM TF, ltsz. 2002.372.
- II/151. Kawalky Lajos: *Masztik Vilmos*, 1850 körül. Színezett dagerrotípa. 70 × 55 mm. MNM TF, ltsz. 82.1189.
- II/152. Újházy Ferenc: *Csendélet*, 1853. Talbotípa, 150 × 120 mm. SZM–MNG, ltsz. 1915/8.
- II/153. Skopáll József: Saját műterme Győrben, 1860 körül. Talbotípa. 14,2 × 10,8 cm. Győr, Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, ltsz. XJM. F. 7059b.
- II/154. Rosti Pál: *A tlalmanalcói (Mexikó) temető a ferences kolostor romjaival*, 1857–1858. Sós papír, 350 × 420 mm. MNM TF, ltsz. 2008.481.33.
- II/155. Borsos József – Doctor Albert: *Leány festménnyel*, 1862. Fénykép, 6,3 × 9,7 cm. MNM TF, ltsz. 1849-1958.
- II/156. Pataki József: *Az ajándékok átadása az 1867. évi koronázás alkalmából*, 1867. Rekonstrukciós kép, 18 × 12,5 cm. MNM TF, ltsz. 976/1950.
- II/157. Orbán Balázs: *A radnóti kastély*, 1860-as évek. Albuminfénykép, 20,5 × 11,5 cm. Marosvásárhely, Román Nemzeti Levéltár Maros Megyei Hivatala, Orbán Balázs gyűjtemény, ltsz. 35.
- II/158. Góla Adolf: Ferenczy István Mátyás-emlékműve. Részlet. A lovas szobor első változata, 1846. Dagerrotípa, 90 × 67 mm. SZM–MNG, ltsz. 20249/1979.
- II/159. Góla Adolf: Ferenczy István műterme udvarán, szobrai között, 1846. Dagerrotípa, 79 × 100 mm. SZM–MNG, ltsz. 20249/1979.
- II/160. Góla Adolf: Ferenczy István Mátyás-emlékműve. Részlet. *Mátyás atyja sírhalmánál*, 1846. Dagerrotípa, 70 × 99 mm. SZM–MNG, ltsz. 20249/1979.
- II/161. Góla Adolf: Ferenczy István Mátyás-emlékműve. Részlet. *Az Idő allegóriája*, 1846. Dagerrotípa, 87 × 66 mm. (A lemezbe beütve G.R.B. ötösjegy.) SZM–MNG, ltsz. 20249/1979.

- II/162. Ferenczy István: Terv a Mátyás-émlékhez, 1847. Színezett tus, 790 × 530 mm. SZM–MNG, ltsz. 1953-4850/2.
- II/163. Ferenczy István: Terv a Mátyás-émlékhez, 1847. Színezett tus, 790 × 530 mm. SZM–MNG, ltsz. 1953-4850/3.
- II/164. Ferenczy István: Terv a Mátyás-émlékhez, 1847. Színezett tus, 790 × 530 mm. SZM–MNG, ltsz. 1953-4850/4.
- II/165. Bartalits Mihály: A pécsi székesegyház külső szobra, 1852–1854. Homokkő. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/166. Czélluti Züllich Rudolf: *Juno*, 1846. Fehér márvány, mag.: 132 cm. SZM–MNG, ltsz. 3659.
- II/167. Dinnert Ferenc Pál: *Flóra*, 1860. Fa, 159 × 39,5 × 42 cm. Felirat a talapzaton: MDCCCLX MINTA. SZM–MNG, ltsz. 69.6-N.
- II/168. Dinnert Ferenc Pál: *Flóra*, 1860. Részlet a drapériából. Fa, 159 × 39,5 × 42 cm. Felirat a talapzaton: MDCCCLX MINTA. SZM–MNG, ltsz. 69.6-N.
- II/169. Engel József: *Éva*, 1880 körül. Fehér márvány, 211 × 57 × 58 cm. SZM–MNG, ltsz. 3666.
- II/170. Alexy Károly: *Táncolók*, 1863. Mészkkő dombormű. Budapest, Pesti Vigadó. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/171. Alexy Károly: *Női betyár*, 1863. Mészkkő dombormű. Budapest, Pesti Vigadó. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/172. Czélluti Züllich Rudolf: *Katona József*, 1858. Bronz. Kecskemét, Katona József Gimnázium. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/173. Dunaiszky László: *Lendvay Márton*, 1859. Bronz. Budapest, Országház utca. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/174. Ferenczy István: Mátyás-émlékmű. Részlet. *A Tudomány allegóriája*, 1843. Bronz, 155 × 133 × 27 cm. SZM–MNG, ltsz. 3669.
- II/175. Johann Halbig: *József nádor*, 1860. Felavatta 1869-ben. Bronz. Budapest, József nádor tér. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/176. Dozsnay Károly: *Liszt Ferenc*, 1848. Fehér márvány, mag.: 31,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 4150.
- II/177. Dunaiszky László: *Halászlány lány (Halászlány-kút, Halász-kút)*, 1862. Homokkő. Felirat: Állíttatott a pesti polgári Halász-céh által 1862. Budapest, Kristóf tér. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/178. Dunaiszky László: *Nyugvó harcos*, 1860. Terrakotta, mag.: 28 cm. SZM–MNG, ltsz. 2611.
- II/179. Alexy Károly: *Mátyás király*, 1844. Bronz, mag.: 57 cm. J. a talapzaton: C. ALEXY WIEN, 1844. SZM–MNG, ltsz. 56.75-N.
- II/180. Alexy Károly: *Leopold Joseph Graf Daun*, 1844. Bronz, mag.: 41,7 cm. SZM–MNG, ltsz. 5091.
- II/181. Alexy Károly: *Ernst Rüdiger Graf Starhemberg*, 1844. Bronz, mag.: 48,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 4924.
- II/182. Vay Miklós: *Vörösmarty Mihály*, 1865. Bronz. A talapzat felirata: VÖRÖSMARTY MIHÁLYNAK 1865. Székesfehérvár, Vörösmarty tér. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/183. Vay Miklós: *Berzsenyi Dániel*, 1860. Bronz. Budapest, a Magyar Nemzeti Múzeum kertje. Hátori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- II/184. Dunaiszky László: *Fiatalkori önarckép*, 1850-es évek. Gipsz, mag.: 24 cm. SZM–MNG, ltsz. 7901
- II/185. Alexy Károly: *Petőfi*, 1850. Festett gipsz, mag.: 34,5 cm. PIM, ltsz. 1958/52.
- II/186. Czélluti Züllich Rudolf: *Széchenyi István*, 1856. Bronz, mag.: 30 cm. SZM–MNG, ltsz. 56.730-N.
- II/187. Izsó Miklós: *Arany János*, 1862. Bronz, mag.: 59 cm. Felirata hátul: I. M. tulajdona, 1862. SZM–MNG, ltsz. 65.13-N.
- II/188. Izsó Miklós: *Almás Balogh Pál*, 1864. Gipsz, mag.: 54,5 cm. SZM–MNG, ltsz. 55.798.
- II/189. Izsó Miklós: *Csokonai Vitéz Mihály*, 1871. Bronz. Debrecen, Kálvin tér. Ismeretlen felvétele.
- II/190. Izsó Miklós: A debreceni Csokonai-szobor modellje, 1867. Gipsz, mag.: 78 cm. Debrecen, Református Kollégium Múzeuma, ltsz. E. 1981. 4.
- II/191. Izsó Miklós: *Dugonics András emlékműve*, 1876. Bronz, mészkkő talapzat. Befejtje Huszár Adolf. Szeged, Dugonics tér. Nagyné Gerencsér Tünde felvétele, 2017.
- II/192. Izsó Miklós: *Táncoló paraszt*. V., 1870-es évek eleje. Terrakotta, mag.: 26 cm. J. b. a talapzaton: I. M. SZM–MNG, ltsz. 3351.
- II/193. Izsó Miklós: *Táncoló paraszt*. IX., 1870-es évek eleje. Terrakotta, mag.: 28 cm. J. a talapzaton: I. M. SZM–MNG, ltsz. 3369.
- II/194. Izsó Miklós: *Táncoló paraszt*. XIV., 1870. Terrakotta, mag.: 25 cm. J. j. a talapzaton: I. M. 1870. SZM–MNG, ltsz. 3373.
- II/195. Izsó Miklós: *Táncoló paraszt*. II., 1870. Előlnézet. Terrakotta, mag.: 28 cm. J. j. a talapzaton: Izsó Máj. I-jén 1870. SZM–MNG, ltsz. 3347. Petrás István felvétele. HUNGART © 2017.
- II/196. Izsó Miklós: *Táncoló paraszt*. II., 1870. Oldalnézet. Terrakotta, mag.: 28 cm. J. j. a talapzaton: Izsó Máj. I-jén 1870. SZM–MNG, ltsz. 3347. Petrás István felvétele. HUNGART © 2017.
- III/1. Férfiaktot festő férfinövendékek a Mintarajztanodában, 1900 körül. In *Az Orsz. Magy. Mintarajziskola és Rajztanárképző fénykép-albuma és az intézet alaprajza*. Budapest, 1898–1900. Albumin fénykép, 40 × 51 cm. MKE KLMGY, ltsz. 13/3568. Weinsurm Antal felvétele.
- III/2. Szakállas férfimodell után fejtanulmányt festő nők, 1898 körül. In *Magyar Királyi Női Festőiskola. Fényképek a növendékekről munka közben és az iskola alaprajza*. Budapest. Celloidin kontaktmásolat, 13 × 18 cm. MKE KLMGY, ltsz. 6229-17.
- III/3. Benczúr Gyula: *Ipolyi Arnold, a Képzőművészet Társulat elnöke*, 1892. O., v., 71,7 × 56,5 cm. J. j. l.: Benczúr Gy. SZM–MNG, ltsz. FK 9701.
- III/4. Boruth Andor: *Csáky Albin*, 1913. O., v., 130 × 94 cm. J. j. l.: Borúth. MTA MGY, ltsz. 131.
- III/5. Természetben beállított női modellt festő nők, 1898 körül. *Magyar Királyi Női Festőiskola. Fényképek a növendékekről munka közben és az iskola alaprajza*. Budapest. Celloidin kontaktmásolat, 13 × 18 cm. MKE KLMGY, ltsz. 6229-11.
- III/6. Telkessy Valéria: *Fekvő, jobb kezét felemelő női akt*, 1887–1903. Ceruza, akvarell, kék papír, 449 × 301 mm. J. j. l.: Telkessy V. okt 26. MKE KLMGY, ltsz. 6315/14.
- III/7. A szobrásziskola épülete az Epreskertben, 1894. Platinotípiá, 19,8 × 15 cm. MNM TF, ltsz. 74 20. Morelli Gusztáv felvétele.

- III/8. Stróbl Alajos az Epreskertben, szobormásolatokkal, 1906. Szemben a *Szent György-szobor* másolata, jobbra a *Belvedere-i torzó*, balra a kínai kapuórzó oroszlán másolata. Celloidin, 13,8 × 9 cm. MNM TF, ltsz. 785/1960. Ismeretlen felvétele.
- III/9. Stróbl-tanítványok az Epreskertben, 1894. Balra fönt: Damkó József, a fatuskón ül Morgenstern (Margó) Ede, állnak: Rausch (Radnai) Béla, Führer (Füredi) Richárd vagy Burger József, Apáti Abt Sándor, Markup Béla. A kép jobb oldalán a Herculanumból származó *Ülő Hermész-szobor* (Nápoly, Museo Nazionale) másolata. Celloidin kópia, 15 × 20 cm. MKE KLMGY, ltsz. 3071/4. Morelli Gusztáv felvétele.
- III/10. A Stróbl-tanítványok munkabeszámolójának egyik terme, 1894. Balra: Rausch (Radnai) Béla kúterve gróf Esterházy Miklós József tatai vadaskertje részére. A falon a Mátyás-domborműnek, alatta Francesco Laurana Beatrix portréjának a másolata. Celloidin kópia, 15 × 20 cm. MKE KLMGY, ltsz. 3071/16. Morelli Gusztáv felvétele.
- III/11. A Stróbl-iskola munkabeszámolója. A képen Apáti Abt Sándor *Haldokló szarvas* című szobra a gróf Esterházy Miklós József által megrendelt tatai *Mátyás-kút* számára, 1894. Celloidin kópia, 15 × 20 cm. MKE KLMGY, ltsz. 3071/12. Morelli Gusztáv felvétele.
- III/12. A női festőiskola és a szobrász mesteriskola növendékeinek munkái a párizsi világkiállítás oktatási pavilonjában, 1900. Balra a *Borghese faun* másolatának kiegészített példánya (Ligeti Miklós?), jobbra Ligeti *Rákász fiú* című szobra és Lukácsy Lajos *Éva* című domborműve. Albumin fénykép, 28,5 × 21,5 cm. MKE KLMGY, ltsz. 6315/01. Erdélyi Mór felvétele.
- III/13. Benczúr Gyula: *Gróf Andrássy Gyula portréja*, 1884. O., v., 152 × 100 cm. J. b. l.: Benczúr Gyula 1884. BTM FK, ltsz. 51.1263. Bakos Ágnes felvétele.
- III/14. Benczúr Gyula: *Az Országos Általános Kiállítás plakátja*, 1885. Színes litográfia, papír, 1060 × 760 mm. OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár, ltsz. PKG.1914e/26.
- III/15. Feszty Árpád: Vázlat a *Magyarok bejövetelére* című kompozícióhoz, 1894 előtt. O., v., 87 × 130,5 cm. J. j. l.: Mikszáth Kálmánnak Feszty Árpád. MTA MGY, ltsz. 206.
- III/16. Madarász Viktor: *Eötvös József portréja*, 1874. O., v., 253 × 190 cm. J. j. l.: Madarász 1874. MNM TKCS, ltsz. 148.
- III/17. Pollák Zsigmond: *Pauler Tivadar arcképe*, 1886. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XXXIII. 1886. 19. sz. 297.
- III/18. Benczúr Gyula: *Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter arcképe*, 1885. O., v., 132 × 93 cm. J. b. l.: Benczúr Gyula Bp. 1885. SZM–MNG, ltsz. 6559.
- III/19. Doby Jenő: *Henszlmann Imre*, 1885. Rézmetszet, papír, 186 × 135 mm. J. j. l.: Doby fec. 1885. SZM–MNG, ltsz. 1908-482.
- III/20. Hans Temple: *Pulszky Károly*, 1884. O., v., 68 × 55,5 cm. J. j. l.: Temple 84. MNM TKCS, ltsz. 58.8.
- III/21. Szentgyörgyi István: *Ambrozovics Dezső mellszobra*, 1911. Műkő, 50,5 × 23,5 × 25 cm. Jelezve a bal váll helyén: Szentgyörgyi I. SZM–MNG, ltsz. 7087.
- III/22. Zichy Mihály: *Erzsébet királyné Deák Ferenc ravatalánál*, 1877. O., v., 450 × 347 cm. J. j. l.: Zichy M. 1877. MNM TKCS, ltsz. 489.
- III/23. Munkácsy Mihály: *Újoncok (Újoncozás)*, 1877. O., fa, 131 × 206 cm. J. b. l.: Munkácsy M. Páris 1877. SZM–MNG, ltsz. 2799.
- III/24. Spányi Béla: *Naplemente a pusztán*, 1891. O., v., 160 × 220 cm. J. j. l.: Spányi B. 891. Kovács Gábor Gyűjtemény.
- III/25. Munkácsy Mihály: *Milton az Elveszett Paradicsomot diktálja leányainak (Milton leányainak az Elveszett Paradicsomot diktálja)*. Redukció, 1878. O., v., 93,5 × 122,5 cm. J. j. l.: M. Munkácsy. SZM–MNG, ltsz. 69.128 T.
- III/26. Szinyei Merse Pál: *Pacsirta*, 1882. O., v., 163 × 128 cm. J. b. l.: Szinyei Merse Pál 1882. SZM–MNG, ltsz. 5098.
- III/27. Hollósy Simon: *Rákóczi-induló*. Vázlat, 1899. O., v., 92,5 × 135 cm. J. b. l.: Hollósy S. 1899. SZM–MNG, ltsz. FK. 8032.
- III/28. Doby Jenő: *Pulszky Ferenc*, 1880-as évek. Rézkarca, papír, 372 × 244 mm. J. n. MNM TKCS, ltsz. 54. 312.
- III/29. Schrecker Ignác: *Kubinyi Ferenc portréja*. In Schrecker Ignác: *Magyar Akadémiai Album*, 1865. Fényképalbum bőrkötésben, albumin fényképekkel, MTA KIK KRKGY, ltsz. Ms 1410.
- III/30. Székely Bertalan: *Szalay László*, 1864. O., v., 153 × 110 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 15.
- III/31. Borsos József: *Hunfalvy Pál*, 1865–1867. Fénykép. FSZEK BGY, ltsz. BF 779/108.
- III/32. Christian Griepenkerl: *Rudolf von Eitelberger Edler von Edelberg*, 1879. O., v., 71 × 57,5 cm. J. b. l.: C. G. 1879. Bécs, Archiv der Universität Wien, ltsz. GG 1115.
- III/33. Schrecker Ignác: *Rómer Flóris portréja*. In Schrecker Ignác: *Magyar Akadémiai Album*. 1865, Fényképalbum bőrkötésben, albumin fényképekkel, MTA KIK KRKGY, ltsz. Ms 1410.
- III/34. Schrecker Ignác: *Xantus János portréja*. In Schrecker Ignác: *Magyar Akadémiai Album*. 1865, fényképalbum bőrkötésben, albumin fényképekkel, MTA KIK KRKGY, ltsz. Ms 1410.
- III/35. Gévay Béla: *Az Országos Képtár harmadik emeleti terme a Magyar Tudományos Akadémia épületében*, I., 1870-es évek első fele. Sztereofénykép, BTM KM FGY, ltsz. 17096.10.
- III/36. Gévay Béla: *Az Országos Képtár harmadik emeleti terme a Magyar Tudományos Akadémia épületében*, II., 1870-es évek első fele. Sztereofénykép, BTM KM FGY, ltsz. 17699.9.
- III/37. Kovács Mihály: *Ipolyi (Stummer) Arnold*, 1872. O., v., 181 × 132 cm. J. j. l.: Kovács Mihály. MNM TKCS, ltsz. 159.
- III/38. Benczúr Gyula: *Wekerle Sándor*, 1911. O., v., 134,5 × 95,5 cm. J. b. l.: Benczúr Gyula, Budapest 1911. MNM TKCS, ltsz. 1926.
- III/39. Kovács Mihály: *Fraknói Vilmos*, 1879. O., v., 79 × 63 cm. J. j. l. függőlegesen: Kovács M. 1879. MNM TKCS, ltsz. 2264.
- III/40. Liezen-Mayer Sándor: *Simor János portréja*, 1886. O., v., 114 × 90 cm. J. b. l. Liezen Mayer S 1886. Felirat j. f.: Joannes Card. Simor Princ. Prim. R. H. AEpp. Strigon. Esztergomi Keresztény Múzeum, ltsz. 56.619.
- III/41. Ernst Lajos. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XLV. 1898. 42. sz. 736.
- III/42. Ernst Lajos lakása. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XLV. 1898. 42. sz. 731.
- III/43. Lotz Károly: *Az Ipar alakja*, 1882. Secco. Új Városháza, Közgylési terem. Budapest V. Váci u. 62–64. Vörös János felvétele, 2014.
- III/44. Lotz Károly: *Az Igazság alakja*, 1882. Secco. Új Városháza, Közgylési terem. Budapest V. Váci u. 62–64. Vörös János felvétele, 2014.

- III/45. Lotz Károly: A *Kereskedelem* alakja, 1882. Secco. Budapest, Új Városháza, Közgylűlési terem. Budapest V. Váci u. 62–64. Vörös János felvétele, 2014.
- III/46. Lotz Károly: A *Tudomány* alakja, 1882. Secco. Budapest, Új Városháza, Közgylűlési terem. Budapest V. Váci u. 62–64. Vörös János felvétel, 2014.
- III/47. Lotz Károly: A *Közszellem* alakja, 1882. Secco. Budapest, Új Városháza, Közgylűlési terem. Budapest V. Váci u. 62–64. Vörös János felvétele, 2014.
- III/48. Lotz Károly: A *Művészet* alakja, 1882. Secco. Budapest. Új Városháza, Közgylűlési terem. Budapest V. Váci u. 62–64. Vörös János felvétele, 2014.
- III/49. Than Mór: *Attila lakomája*. Vázlat a Pesti Vigadó falképéhez, 1870. O., v., 176 × 255 cm. J. b. l.: Than M. 1870. SZM–MNG, ltsz: FK 8209.
- III/50. Heinrich Ede: *Attila lakomája*. Vázlat a Pesti Vigadó falképéhez, 1863. O., v., 103 × 138 cm. J. b. f.: HE 18-63. Mgt.
- III/51. Lotz Károly: *Árgirus távozása*. Vázlat a Pesti Vigadó falképeihez, 1863–1864. O., v., 32 × 126,8 cm. J. a kép hátán 3 sorban: Cornélia lányomé Lotz K. SZM–MNG, ltsz. 3487.
- III/52. Than Mór: *Tündér Ilona találkozása szerelmesével*, 1864–1865. A Pesti Vigadó díszlépcsőházának főfala. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/53. Lotz Károly: A *Művészetek* allegorikus alakja, 1874. A Magyar Nemzeti Múzeum díszlépcsőháza. Dabasi András felvétele.
- III/54. Lotz Károly: *Vérszerződés*, 1874. A Magyar Nemzeti Múzeum díszlépcsőháza. Dabasi András felvétele.
- III/55. Than Mór: *Vajk megkeresztelése*, 1874. A Magyar Nemzeti Múzeum díszlépcsőháza. Dabasi András felvétele.
- III/56. Than Mór: *A Tudomány és a Művészet géniuszával trónoló Pannónia*, 1874. A Magyar Nemzeti Múzeum díszlépcsőháza. Dabasi András felvétele.
- III/57. Lotz Károly: *Az Operaház nézőterének mennyezetvázlata*, 1882. O., v., átm. 135 cm. J. a kép hátoldalán: Cornélia tulajdona Lotz K. SZM–MNG, ltsz. 3534.
- III/58. Lotz Károly: A *Költészet* alakja, 1887–1888. A Magyar Tudományos Akadémia dísztermének mennyezetképe. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/59. Lotz Károly: A *Tudomány* alakja, 1887–1888. A Magyar Tudományos Akadémia dísztermének mennyezetképe. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/60. Lotz Károly: *Szent István és kora*, 1888. A középkor című hármas kép középső mezője a Magyar Tudományos Akadémia dísztermének nyugati falán. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/61. Lotz Károly: *Mátyás király és udvara*, 1891. *A reneszánsz és a reformáció kora* című hármas kép középső mezője a Magyar Tudományos Akadémia dísztermének keleti falán. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/62. Munkácsy Mihály: *A reneszánsz apoteózis (A Művészet diadala)*, 1889. Nagy kompozíciós vázlat a bécsi Kunsthistorisches Museum főlépcsőházának mennyezetképéhez. O., v., 393 × 398 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2564.
- III/63. Lotz Károly: *Homérosz apoteózis*, 1875–1876. Az egykori Markó utcai gimnázium díszterme (ma Budapesti Gazdasági Főiskola Lotz-terme). Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/64. Lotz Károly: *Budapest fő- és székesfőváros apoteózis*, 1883. A Tereztvárosi Casino (később Párisi Nagyruház, illetve Divatcsarnok) díszterme. Mészöly Nóra felvétele.
- III/65. Székely Bertalan: *Vérszerződés*, 1897. Kecskemét, Városháza. Vörös János felvétele, 2018.
- III/66. Székely Bertalan: *Koronázás*, 1867. Vázlat. O., v., 39 × 58 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 51.85.
- III/67. Székely Bertalan: *I. Ferenc József koronázása*, 1897. Kecskemét, Városháza. Vörös János felvétele, 2018.
- III/68. Pállik Béla: *Apollo szekere* Guido Reni *Aurora* freskója után, 1871. Várpalota, Waldstein János egykori, a Zichy–Waldstein-kastély (ma Trianon Múzeum) könyvtárának mennyezetén. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/69. Morelli Gusztáv Zichy Mihály után: *Az 1848–49-es szabadságharc allegóriája*. *Az Aradi vértanúk* című albumból, 1891. Fametszet, papír, 669 × 475 mm. J. j. l.: Zichy Mihály 90. J. b. l.: Morelli Gusztáv sc. 1891. SZM–MNG, ltsz. 1900-75.
- III/70. Morelli Gusztáv Zichy Mihály után: *Az Alkotmány allegóriája*. *Az Aradi vértanúk* című albumból, 1891. Fametszet, papír, 670 × 476 mm. J. j. l.: Zichy Mihály 90. J. b. l.: Morelli Gusztáv sc. 1891. SZM–MNG, ltsz. 1900-76.
- III/71. Paczka Ferenc: *Emese álma*. Vázlat, 1884. O., v., 41 × 71,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 7739.
- III/72. Munkácsy Mihály: *Honfoglalás*. Vázlat, 1892. O., v., 84 × 253 cm. J. j. l.: Telepy Károly barátomnak Munkácsy Mihály. SZM–MNG, ltsz. 52. 581.
- III/73. Ligeti Antal: *Trencsén vára*, 1870. O., v., 150 × 220 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 102. Szelényi Károly felvétele.
- III/74. Bihari Sándor: *Zsigmond király fogadja Ulászló lengyel királyt a nagyváradi székesegyházban (Zsigmond király a Nagy-váradi székesegyházban Szent László sírjánál fogadja Jagelló Ulászló lengyel királyt)*. Vázlat, 1896. O., v., 65 × 93,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 52.1060.
- III/75. Than Mór: *Kun László a marchfeldi csata után az elesett Ottokár fiát a többi fogollyal együtt átadja Habsburg Rudolfnak*. Vázlat, 1870. O., v., 37,2 × 59,6 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 5587.
- III/76. Than Mór: *Kun László a marchfeldi csata után az elesett Ottokár fiát a többi fogollyal együtt átadja Habsburg Rudolfnak*, 1873. O., v., 255 × 421,5 cm. J. b. l.: Than M. 1873. SZM–MNG, ltsz. 2802.
- III/77. Leander Ruß – Johann Neidl: *Zrínyi Miklós búcsúja családjától*. Illusztráció az *Uránia Nemzeti Almanachból*. 1828, 120–121.
- III/78. Székely Bertalan: *Zrínyi Miklós kirohanása*, 1879–1885. O., v., 200 × 353 cm. J. n. Debrecen, Déri Múzeum, ltsz. DF.205.12.1.
- III/79. Carl Rahl: *A cimberok ütközete (Cimbernschlacht)*. Vázlat, 1864. O., v., 68,5 × 131 cm. J. n. Bécs, Österreichische Galerie Belvedere, ltsz. 4137.
- III/80. Benczúr Gyula: *Vajk megkeresztelése (Szent István keresztelése)*. Első változat, 1870. O., v., 89 × 114 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula München 1870. SZM–MNG, ltsz. 2717.
- III/81. Benczúr Gyula: *Vajk megkeresztelése*, 1875. O., v., 358 × 247 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula München 1875. SZM–MNG, ltsz. 2798.
- III/82. Liezen-Mayer Sándor: *Árpád-házi Szent Erzsébet (Magyarországi Szent Erzsébet)*, 1882. O., v., 262 × 186. cm. J. j. l.: Liezen Mayer S. SZM–MNG, ltsz. 2760.
- III/83. Liezen-Mayer Sándor: *Árpád-házi Szent Erzsébet és a koldussasszony*, 1885. O., v., 152 × 91 cm. J. b. l.: Liezen Mayer S. 85. Esztergomi Keresztény Múzeum, ltsz. 56.618.

- III/84. Albrecht Fürchtegott Schultheiss Liezen-Mayer Sándor után: *Mária Terézia megszoptatja egy szegény asszony gyermekét (Mária Terézia egy beteg koldusasszony gyermekét szoptatja)*, 1871. Rézmetszet, papír, 443 × 341 mm. J. a képben balra lent: Liezenmayer. J. a kép alatt balra: Festette Liezen-Mayer Sándor. J. a kép alatt középen: Deponirt. J. a kép alatt jobbra: Metcsette A. Schultheiss München, J. a felirat alatt középen: Az országos magyar képzőművészeti társulat albumlapja 1871^{ik} évre. Gedr. v. A. Wetteroth, München. MNM TKCS ltsz. 3038.
- III/85. Székely Bertalan: *Thököly Imre menekülése Árva várából (Thököly Imre búcsúja)*, 1873. O., v., 159 × 222 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2797.
- III/86. Benczúr Gyula: *XVI. Lajos és családja elfogatása*, 1872. O., v., 145 × 218 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula München 1872. A Magyar Nemzeti Bank tulajdona, SZM–MNG, letéti szám: LÜ. 2017.4.
- III/87. Benczúr Gyula: *XV. Lajos és Mme Dubarry*, 1874. O., v., 80,5 × 66,5 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula. SZM–MNG, ltsz. 5575.
- III/88. Madarász Viktor: *Napoleon Nagy Frigyes sírjánál*, 1870 körül. O., v., 31,5 × 40 cm. Rákospalotai Múzeum, ltsz. 72.2. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/89. Székely Bertalan: *Csónakázó szerelmesek*, 1873. O., v., 115 × 80 cm. J. n. Magyar Küllkereskedelmi Bank Gyűjteménye. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/90. Székely Bertalan: *Erzsébet királyné*, 1869. O., v., 269 × 175 cm. J. n. Makó, József Attila Múzeum, ltsz. 82.24.1.
- III/91. Roskovics Ignác: *Madách Imre*, 1889–1890. O., v., 79,5 × 63,5 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 90.
- III/92. Zilzer Antal: *Szigligeti Ede arcképe*, 1897–1898. O., v., 81 × 62 cm. J. j. l.: Zilzer Antal. MTA KIK KRKG, ltsz. Kt 15.
- III/93. Benczúr Gyula: *Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság alakuló ülése 1857-ben*. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XXX. 1883. 13. sz. 204.
- III/94. Benczúr Gyula: *Habsburg Rudolf*, 1891. O., v., 261 × 155 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula 1891. MNM TKCS, ltsz. 2282.
- III/95. Benczúr Gyula: *Millenniumi hódolat*. Vázlat, 1900 körül. O., v., 123 × 240 cm. J. n. Nyíregyháza, Jósza András Múzeum, ltsz. 54.1.
- III/96. Benczúr Gyula: *Ferenc József a Szent István-rend díszruhájában*, 1894. O., v., 308 × 188. J. j. l.: Benczúr Gyula Budapest 1894. MNM TKCS, ltsz. 2216.
- III/97. Benczúr Gyula: *Erzsébet királyné*, 1899. O., v., 142 × 95,5 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula. Hátul a vásznon: Elisabetha Impr. Austr. et Reg. Hung. MNM TKCS, ltsz. 1861.
- III/98. Fadrusz János: *Mátyás király*, 1894–1902. Bronz. Építés: Pákei Lajos. Kolozsvár, egykor Mátyás király tér, ma Piața Unirii. Petrás István felvétele. HUNGART © 2017.
- III/99. Izsó Miklós: *A gróf Széchenyi István-émlékmű egész alakos szoborterve*, 1866. Patinázott gipsz, mag.: 67 cm. J. a talapzaton oldalt jobbra: [kés]zítette Izsó. Sopron, Városi Múzeum, ltsz. 17.462.
- III/100. Engel József: *Gróf Széchenyi István egész alakos álló szobormintája*. Második változat, előlnézet, 1867. Gipsz, a talapzattal együtt: 73 × 35 × 20 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 205. MTA BTK MI Fényképtár.
- III/101. Engel József: *Gróf Széchenyi István egész alakos álló szobormintája*. Második változat, hátulnézet, 1867. Gipsz, a talapzattal együtt: 73 × 35 × 20 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 205. MTA BTK MI Fényképtár.
- III/102. Engel József: *Gróf Széchenyi István emlékműve*, 1866–1880. Bronz. Mellékalakok: Minerva, Neptun, Vulkán, Ceres. Talapzat: Weber Antal. Budapest, V. Széchenyi István tér. MTA KIK KRKG, ltsz. K 294/37. Alois Beer felvétele.
- III/103. Izsó Miklós – Huszár Adolf: *Petőfi Sándor emlékműve*, 1871–1882. Bronz. Talapzat: Ybl Miklós. Budapest, V. Petőfi tér. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/104. Huszár Adolf – Zala György: *Az aradi Szabadság-szobor. (Az aradi vértanúk emlékműve)*, 1878–1890. Bronz. A főalak: Hungária, a mellékalakok: Ébredő szabadság, Harckészség, Áldozatkészség, Haldokló harcos. Talapzat: Schickedanz Albert. Arad, eredetileg a Szabadság téren, ma a Tűzoltók terén, az egykori Attila téren. MNM TF, ltsz. 92.931. Kossak József felvétele.
- III/105. Huszár Adolf: *Deák Ferenc álló alakja*. Vázlat. Patinázott gipsz, 66 × 27,5 × 19,5 cm. J. a talapzat bal oldalán: HUSZÁR A. SZM–MNG, ltsz. 55.804.
- III/106. Huszár Adolf: *A Deák Ferenc-émlékmű*. Vázlat (a főalak). Bronz, (az eredeti gipsz vázlatról 1964-ben készült öntvény) 43 × 23,5 × 30 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 65-2-N.
- III/107. Huszár Adolf: *Deák Ferenc emlékműve*, 1878–1887. Bronz. A mellékalakok: Justitia, A hazaszeretet, Az állambölcsesség (vagy A népoktatás), A kiegyezés. Talapzat: Schickedanz Albert. Budapest, V. Széchenyi István tér. BFL, XV.19.d.1.01.026. Klösz György felvétele.
- III/108. Huszár Adolf: *Báró Eötvös József emlékműve*, 1874–1879. Bronz. Talapzat: Ybl Miklós. Budapest, V. Eötvös tér. Ismeretlen felvétele, 1930 körül. SZM–MNG Fényképtár.
- III/109. Az Eötvös-émlékszoborra beérkezett hat pályamű. Elischer Lajos rajza. Balról a harmadik Izsó Miklós, az ötödik Huszár Adolf terve. Illusztráció. *Magyarország és a Nagyvilág*, XI. 1874. 6. sz.
- III/110. Cserna Károly: *Az Arany János-szoborpályázat Stróbl Alajos által készített pályaműve. (Első forduló.)* 1887. Tus, lavírozás, papír, 290 × 195 mm. BTM KM ÉGY, ltsz. 23.091.
- III/111. Cserna Károly: *Az Arany János-szoborpályázat Zala György által készített pályaműve. Variáció. (Első forduló.)* 1887. Tus, lavírozás, papír, 295 × 155 mm. BTM KM ÉGY, ltsz. 23.090.
- III/112. Cserna Károly: *Az Arany János-szoborpályázat Zala György által készített pályaműve. Variáció. (Első forduló.)* 1887. Tus, lavírozás, papír, 255 × 190 mm. BTM KM ÉGY, ltsz. 23.092.
- III/113. Cserna Károly: *Az Arany János-szoborpályázat Róna József által készített pályaműve. (Első forduló.)* 1887. Tus, lavírozás, papír, 295 × 180 mm. BTM KM ÉGY, ltsz. 23.089.
- III/114. Stróbl Alajos: *Az Arany János-szoborpályázat második fordulójára benyújtott pályaterv bemutatása a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében. Előlnézet*, 1888. Talapzat: Schickedanz Albert. BTM KM FGY, ltsz. 24.172.1.
- III/115. Stróbl Alajos: *Az Arany János-szoborpályázat második fordulójára benyújtott pályaterv bemutatása a Magyar Tudományos Akadémia Dísztermében. Hátulnézet*. 1888. Talapzat: Schickedanz Albert. BTM KM FGY, ltsz. 24.172.2.
- III/116. Stróbl Alajos: *Arany János-émlékmű*, 1887–1893. Bronz. Talapzat: Schickedanz Albert. Budapest, a Nemzeti Múzeum kertje. BTM KM FGY, ltsz. 65.1940.
- III/117. Stróbl Alajos: *Toldi Miklós, az Arany János-émlékmű mellékalakja*, 1887–1893. Bronz. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.

- III/118. Zala György: *Honvédszobor*, 1888–1892. Felavatva 1893-ban. Bronz. Talapzat: Schickedanz Albert. Budapest, Dísz tér. BFL, XV.19.d.1.07.031. Klösz György felvétele.
- III/119. Horváth Géza, a Stróbl-mesteriskola növendéke a 81 éves Dunaiszky László szobrászt mintázza. Balra Donatello *an Lorenzo-büszttjének* másolata. 1903. A fénykép a Stróbl család tulajdona. Ismeretlen felvétele.
- III/120. Róna József: *Savoyai Jenő herceg lovas szobra*. Bronz, mészko. Felállítva 1900-ban a budavári királyi palota dunai homlokzata előtt. Domborművek: a zentai csata jelenetei, mellékalakok: egy fiatal és egy idős török fogoly. Berényi Zsuzsa felvétele, SZM–MNG Fényképtár. (Fotó az eredeti elhelyezésről: Sisa 2013. III/364. kép.)
- III/121. Huszár Adolf: *Vénusz és Ámor*, 1883–1885. Carrarai márvány. Ma a Gellért fürdőben. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/122. Donáth Gyula: *Béke és Munka*. A Krausz-palota második emeleti osztópárkányán lévő szoborpár kis mintája, 1884. Gipsz, 143 × 119 × 36 cm (talapzattal). J. n. SZM–MNG, ltsz. 56.206-N. Bokor Zsuzsa felvétele. HUNGART © 2017.
- III/123. Stróbl Alajos Habsburg Albertet mintázza, 1905. Planotípa, 20 × 25,5 cm. MNM TF, ltsz. 85-134. Ismeretlen felvétele.
- III/124. Ferenc József látogatása az Epreskertben, 1907. Jobb szélén Stróbl Alajos. BTM KM FGY, ltsz. 8022. Müllner János felvétele.
- III/125. Zala György Ferenc Józsefet mintázza az István úti műteremben. 33 × 43 cm. MNM TF, ltsz. 336/1954. Ismeretlen felvétele.
- III/126. Stróbl Alajos az Epreskertben díszmagyarban a Hunyadi-kápolna előtt, 1906. BTM KM FGY, ltsz. 86.2133.11. Ismeretlen felvétele.
- III/127. Stróbl Alajos az Epreskertben díszmagyarban, belenez az ún. „velencei kút”-ba, 1906. Celloidin, 13,8 × 9 cm. MNM TF, ltsz. 786/1960. Ismeretlen felvétele.
- III/128. Gróf Andrássy Tivadarné Zichy Eleonóra mint Theodóra bizánci császárné. Éllőkép Benjamin-Constant festménye nyomán. Bemutatva az epreskerthi jótékonsági estélyen 1892-ben. Illusztráció. *Magyar Salon*, X. 1892. XVII. köt. 545.
- III/129. Gróf Andrássy Tivadarné Zichy Eleonóra mint Theodóra bizánci császárné. Éllőkép Benjamin-Constant festménye nyomán. Bemutatva 1899-ben a Park Klubban, a Műbarátok Köre jótékonsági estjén. Fénykép, zselatinos napfénypapír, 12,5 × 21 cm. MNM TF, ltsz. 705-1933. Strelisky Lipót felvétele.
- III/130. „Behívó harangzó.” Az 1897. március 14-én rendezett múcsarnoki jelmezes művészestély díszlete. BTM KM FGY, ltsz. 53.44.19. Erdélyi Mór felvétele.
- III/131. Keleti kapu, kapuőrrel. Az 1897. március 14-én rendezett múcsarnoki jelmezes művészestély díszlete. BTM KM FGY, ltsz. 53.44.7.2. Erdélyi Mór felvétele.
- III/132. „Rejtelmes kút a középkori lovaggal.” A lovag modellje Szmrecsányi Miklós, mintázza: Stróbl Alajos. Az 1897. március 14-én rendezett múcsarnoki jelmezes művészestély díszlete. BTM KM FGY, ltsz. 53.44.8.1. Erdélyi Mór felvétele.
- III/133. Stróbl Alajos mint perza varázsló és a „Rejtelmes kút a középkori lovaggal”. Az 1897. március 14-én rendezett múcsarnoki jelmezes művészestély díszlete. Illusztráció. *Új Idők*, III. 1897. 15. sz. 317.
- III/134. „A halhatatlanság felé vezető út.” A Pegazust mintázza Senyei Károly. Az 1897. március 14-én rendezett múcsarnoki jelmezes művészestély díszlete. BTM KM FGY, ltsz. 53.44.5.2. Erdélyi Mór felvétele.
- III/135. Hauszmann Alajos Palladio-jelmezben. Közölve Seidl Ambrus szíves engedélyével. Klösz György felvétele.
- III/136. Fadrusz János Lucifer-jelmezben feleségével, Deréky Annával a Múcsarnokban 1897. március 14-én rendezett jelmezes művészestélyen. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum, ltsz. 69.1962.36. Erdélyi Mór felvétele.
- III/137. Munkácsy Mihály Rubens-jelmezben a tisztelőtérre rendezett művészbálon, 1882. SZM–MNG Adattár, ltsz. 14225/1961/16. Ellinger Ede felvétele.
- III/138. Mátrai Lajos György a Munkácsy Mihály tisztelőtérre rendezett jelmezes művészbálon, 1882. BTM KM FGY, ltsz. 24.710. Klösz György felvétele.
- III/139. Stróbl Alajos „millenniumi látványosság terve” az epreskerthi műteremben, a Városligeti-tóra tervezve (szembenézet), 1894. Celloidin kópia, 15 × 20 cm. MKE KLMGY, ltsz. 3071/19. Morelli Gusztáv felvétele.
- III/140. Stróbl Alajos „millenniumi látványosság terve” az epreskerthi műteremben, a Városligeti-tóra tervezve (oldalnézet), 1894. Celloidin kópia, 15 × 20 cm. MKE KLMGY, ltsz. 3071/18. Morelli Gusztáv felvétele.
- III/141. A budavári királyi palota *Mátyás király kútja*. Hauszmann Alajos rajza Stróbl Alajos gipszvázlata nyomán, 1898. *Építő Ipar*, III. 1899. 1. sz. 1. rajzmelléklet.
- III/142. Stróbl Alajos Mátyás király szobrát készíti. A mintázó állványon Mátyás feje a bautzeni emlékről. A fénykép a Stróbl család tulajdona. Ismeretlen felvétele.
- III/143. Stróbl Alajos: *Mátyás király kútja*, 1898–1904. Építész: Hauszmann Alajos. Bronz, mészko, aranyoztaik. Budavári királyi palota. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/144. Feszli Frigyes (?) – Dunaiszky László – Gerenday Antal: *Idősebb (és ifjabb) Lendvay Márton síremléke*. 1859. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: 34/1–2–19. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/145. Kagerbauer Antal – Szathmáry Pap Károly: *Bölköni Farkas Sándor síremléke*. Kolozsvár, Házsongárdi temető. Dombornyomat, monokróm fénykép, 18,7 × 17,4 cm. FSZEK BGY, ltsz. 082241. Veress Ferenc felvétele, 1869.
- III/146. Fruman Antal: *A Wurda család síremléke*, 1869 előtt. Készült a Birkmayer-műhelyben. Veszprém, Alsóvárosi temető. Lövei Pál felvétele, 1988. Budapest, Műemléki Fényképtár, ltsz. 138491.neg.
- III/147. Rauscher Lajos – Huszár Adolf: *Toldy Ferenc síremléke*, 1880. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: B 266. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/148. Donáth Gyula: *Aidinger János síremléke*. Felállítva 1906 után. Pécs, köztemető, nyugati fal, N. parcella, 109. sz. sír. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/149. Zala György – Schickedanz Albert: *Csukási József síremléke*. 1892–1893. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: 34/1–1–14. SZM–MNG Fényképtár.
- III/150. Zala György – Hikisch Rezső: *A Bayer-Krucsay család sírboltja*. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: Á. B. 17. Hajdú József felvétele.
- III/151. Donáth Gyula: *Csemegi Károly síremléke*, 1900–1902. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: 28 – díszsor – 1. Hajdú József felvétele.
- III/152. Donáth Gyula: *Huszár Adolf síremléke*, 1889–1894. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: 34/1–2–42. BTM KM FGY, ltsz. 15422.

- III/153. Mátrai Lajos György: Izsó Miklós egész alakos portréja a síremlékén, 1888–1890. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: 34/1–3–10. SZM–MNG Fényképtár.
- III/154. Donáth Gyula: *Arnold Böhm síremléke*. Bécs, Zentralfriedhof, 16 E, 10, 1. Papp Júlia felvétele, 2013.
- III/155. Kallós Ede – Bálint Zoltán – Jámbor Lajos: *Irányi Dániel síremléke*, 1898–1901. Kerepesi úti temető, ma Fiumei Úti Sírkert: 29–1–8. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XL. 1901. 19. sz. 305.
- III/156. Donáth Gyula: *Irányi Dániel síremlékének terve*, 1895–1897. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XLIV. 1897. 21. sz. 341.
- III/157. Auguste Racinet: *Polychrome Ornament* című kötetének indiai–perzsa ornamentikát mutató XXII. táblája. Stuttgart, 1885.
- III/158. Huszka József: Parajdi festett kapu, 1894. Akvarell, papír, 33 × 25 cm. J. H.J. A kapu felirata: „Ezt a kaput Oláh György és neje Bokor Lidia 1880 május havában”. NM, ltsz. R 10018.
- III/159. Lotz Károly: *A Cserhalmi ütközet*, 1890-es évek eleje. Falképrészlet a budavári Nagyboldogasszony-templom, Szent László-kápolna északi falán. Bakos Ágnes felvétele, 2015.
- III/160. Székely Bertalan: *Szent István hirdeti a kereszténységet és felajánlja a koronát Szűz Máriának*, 1897. Falkép a budavári Nagyboldogasszony-templom Szent István kápolnájának falán. Bakos Ágnes felvétele, 2015.
- III/161. Benczúr Gyula: *Dicsőítés*, 1901. Mozaikkép GLORIA IN EXCELSIS DEO felirattal a *Szentmise allegóriái*-együttesből a Szent István-bazilika szentélyboltozatán. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/162. Stróbl Alajos: *Szent István szobra*, 1909. Budapest, Szent István-bazilika. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/163. Lotz Károly: *Hunyadi János utolsó áldozása*. **alkép**, 1880. Budapest, ferencvárosi Assisi Szent Ferenc-plébánia-templom. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/164. Than Mór: *Szent István alamizsnát oszt*. Falkép, 1880. Budapest, ferencvárosi Assisi Szent Ferenc-plébánia-templom. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/165. Lotz Károly: *Kapisztrán Szent János prédikációja*. **alkép**, 1880. Budapest, ferencvárosi Assisi Szent Ferenc-plébánia-templom. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/166. Than Mór: *Szent László vizet fakaszt a sziklából*. **alkép**, 1880. Budapest, ferencvárosi Assisi Szent Ferenc-plébánia-templom. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/167. Zichy Mihály: *A Rombolás géniusának diadala (A Démon fegyverei)*, 1878. O., v., 447 × 550 cm. J. j. l.: Zichy 1878. SZM–MNG, ltsz. 2337.
- III/168. Munkácsy Mihály: *Krisztus Pilátus előtt*. Redukció, 1881. O., v., 218 × 324 cm. J. j. l.: M. de Munkácsy. SZM–MNG, ltsz. FK 4812.
- III/169. Munkácsy Mihály: *Golgota*. Redukció, 1883. O., v., 216,5 × 337 cm. J. j. l.: M. de Munkácsy. SZM–MNG, ltsz. 566 T.
- III/170. Munkácsy Mihály: *Ecce homo*. Vázlat, 1892–1894. O., v., 166,5 × 219 cm. J. n. Mgt.
- III/171. Zichy Mihály: *A zene elkísér a bölcsőtől a sírig (A zene kísérlők a bölcsőtől a sírig)*. Részlet, 1881–1892. Akvarell, tus, toll, papír, 270 × 3620 mm. J. b. l.: Zichy. MTA MGY, ltsz. 82.
- III/172. Szinyei Merse Pál: *Faun és nimfa (Faun IV., Szatír)*, 1868. O., v., 106 × 91 cm. J. j. l.: Szinyey P. 68. SZM–MNG, ltsz. 1773.
- III/173. Szinyei Merse Pál: *Pogányság II.*, 1869. O., v., 86,5 × 39, 8 cm. J. j. l.: Szinyei. SZM–MNG, ltsz. 2636.
- III/174. Szinyei Merse Pál: *Majális (Piknik)*, 1873. O., v., 128 × 162,5 cm. J. j. l.: Szinyei Merse P. 1873. SZM–MNG, ltsz. 1547.
- III/175. Szinyei Merse Pál: *Rococo*. Vázlat, 1872. O., fa, 37 × 27,2 cm. J. b. l.: Szinyei. SZM–MNG, ltsz. 7084.
- III/176. Székely Bertalan: *Ügető ló lábainak mozgása Marey nyomán*. XVII. vázlatkönyv, 1897. SZM–MNG, ltsz. 1915–1779, fol. 23–24.
- III/177. Székely Bertalan: *Dionysosi menet*. Vázlat a Zeneakadémia falképéhez, 1900 körül. Tempera, karton, 233 × 705 mm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 1917–383.
- III/178. Székely Bertalan: *Illusztrációk Az alapelvek kereséséről általában, a mennyezetről* című írásához, 1899–1900. MTA KIK KRKGY, ltsz. Ms 5008/58. fol. 6, 15r.
- III/179. Munkácsy Mihály: *Műterem-részlet*. Vázlat, 1876. O., fa, 96 × 130 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 50. 521.
- III/180. Székely Bertalan rajza nyomán: *Lotz Károly halála alkalmából*, I., 1905. Aranyérmek kat. 1995, 65. 4. kép.
- III/181. Székely Bertalan rajza nyomán: *Lotz Károly halála alkalmából*, II., 1905. Aranyérmek kat. 1995, 65. 5. kép.
- III/182. Vágó Pál és Aigner Sándor nyomán: *Lotz Károly halála alkalmából*, 1905. Aranyérmek kat. 1995, 66. 6. kép.
- III/183. Vágó Pál nyomán: *Lotz Károly halála alkalmából*, 1905. Aranyérmek kat. 1995, 67. 7. kép.
- III/184. Benczúr Gyula nyomán: *Lotz Károly halála alkalmából*, 1905. Aranyérmek kat. 1995, 68. 8. kép.
- III/185. Munkácsy Mihály: *Krisztus Pilátus előtt*, 1881. O., v., 417 × 636 cm. J. j. l.: M. de Munkácsy. Magyar Nemzeti Bank letétje a debreceni Déri Múzeumban, letéti szám: 2005.9. Lukács Tihamér felvétele.
- III/186. Munkácsy Mihály ezüst babérkoszorúja, 1882. Ezüst, 40 × 40 cm. Felirat az ezüstszalagon: „Munkácsy Mihálynak, a nagy művésznek, szülővárosa, Munkács. 1882 február”. Békéscsaba, Munkácsy Mihály Múzeum, ltsz. 53. 5550. 1.1.
- III/187. Munkácsy Mihály utolsó palettája. A művész kezében utoljára 1896. április 17-én. Fa, aranyléccel szegélyezett ívegdoboz; a paletta mérete: 82 × 97 cm. SZM–MNG Adattár, ltsz. 23634/1995.
- III/188. Lakos Alfréd: *Rembrandt, Michelangelo, Raffaello és Leonardo fogadják a mennybe érkező Munkácsy Mihályt*, 1900. Tus, tollrajz, papír, 382 × 330 mm, J. b. l.: Lakos Alfréd. MNM TKCS, ltsz. 19/1952.
- III/189. Zichy Mihály: A művész fényképe maga rajzolta allegorikus keretben, 1894. Ceruza, karton, 491 × 344 mm. J. j. l.: Zichy 94; lent felirat: „Pium desiderium eines fluglahmen (so. ge. nannten) Universal-Genies”. SZM–MNG, ltsz. 1928–2081.
- III/190. Kiss György: *Kossuth Lajos mellszobra*, 1892. Gipsz, 75 × 56,5 × 38,5 cm. J.: hátul: Kiss György/1892 (folyóírással). Felirat elől a talapzaton: KOSSUTH/1848, SZM–MNG, ltsz. 52.886. SZM–MNG Fényképtár.
- III/191. Damkó József: *Kossuth Lajos*, 1897. Bronz, 86,5 × 61 × 34 cm. J. b. hátul a vállon: DAMKO J 1897. SZM–MNG, ltsz. 63.15-N. SZM–MNG Fényképtár.
- III/192. Stróbl Alajos: *Thaly Kálmán*, 1900. Bronz, 60 × 80 × 39,5 cm. J. n. Debrecen, Déri Múzeum, ltsz. Sz 1910/170.

- III/193. Stróbl Alajos: *Pulszky Ferenc*, 1889. Bronz, 53 × 65 × 48 cm. J. b. elől: STROBL / SCULPSIT, felirat oldalt: Öntötte / Turbain Károly Fiai / Budapesten (folyóírással). SZM–MNG, ltsz. 8364. Bokor Zsuzsa felvétele. HUNGART © 2017.
- III/194. Huszár Adolf: *Pulszky Ferenc mellszobra*, 1877. Színezett gipsz, 59 × 48 × 35 cm. J. hátul közepén: Huszár Adolf./1877. SZM–MNG, ltsz. 62.4-N.
- III/195. Fadrusz János: *Báró Wenckheim Béla mellszobra*, 1899–1901. Festett gipsz, 38,5 × 41 × 24,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 57.9. N.
- III/196. Zala György: *Horváth Boldizsár mellszobra*, 1893. Bronz, 60,5 × 64 × 39 cm. J. hátul a kabátón: Zala György 1893 (folyóírással). SZM–MNG, ltsz. 52.165.
- III/197. Zala György: *Benczúr Gyula mellszobra*, 1887. Bronz, 57,5 × 52 × 44,5 cm. J.: hátul a b. váll mögött: Benczúrnak Zala (folyóírással). SZM–MNG, ltsz. 52.948.
- III/198. Stróbl Alajos: *Lotz Károly mellszobra*, 1884. Bronz, 56 × 60 × 44 cm. J. a bal vállon: Strobl A. (folyóírással) 1884. SZM–MNG, ltsz. 5125.
- III/199. Stróbl Alajos: *„Liszt Ferenc-maszk”*, 1882–1886 (?) Bronz, 34 × 29 × 19,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 56.593-N.
- III/200. Stróbl Alajos: *Ónarckép*, 1878. Terrakotta, 30,5 × 20 × 21 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 5943 Bokor Zsuzsa felvétele. HUNGART © 2017.
- III/201. Zala György: *Szana Tamás*, 1887. Bronz, 51 × 33 × 25 cm. J. a bal vállon: Zala (folyóírással) PIM, ltsz. 57.462.1. Gál Csaba felvétele.
- III/202. Stróbl Alajos: *Justh Zsigmond*, 1890. Bronz, 44,5 × 38 × 22,5 cm. J. a bal váll alatt: Strobl 1890. SZM–MNG, ltsz. 5858. Bokor Zsuzsa felvétele. HUNGART © 2017.
- III/203. Stróbl Alajos: *Báró Kemény Zsigmond*, 1895. Carrarai márvány, 69 × 70 × 40 cm. J. n. MTA MGY, ltsz. 111. Hámosi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/204. Stróbl Alajos: *Pulszky Ferencné Geszner Róza*, 1890. Terrakotta, 46 × 51,5 × 35,5 cm. J. hátul: Strobl Alajos (folyóírással) 1890 SZM–MNG, ltsz. 7622.
- III/205. Zala György: *Tanulmányfej*, 1890. Márvány, 50,2 × 46 × 30,5 cm. J. az elmetszett bal kar alatt: Zala Gy. SZM–MNG, ltsz. 5033.
- III/206. Stróbl Alajos: *Anyánk*, 1892–1896. Márvány, 164 × 78 × 114 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 1610.
- III/207. Stróbl Alajos: *Rupcsics Györgyné és fia*. Márvány, 61,5 × 58,5 × 34 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 78.19-N.
- III/208. Stróbl Alajos: *Báró Jósika Miklós*, 1894. Carrarai márvány, 66 × 49 × 34 cm. J. a b. vállon: STROBL A. Felirat a mell alatti tabulán: BÁRÓ JÓSIKA. MTA MGY, ltsz. 100. Hámosi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/209. Stróbl Alajos: *Jászai Mari mint Elektra*, 1892. Sósikúti mészke. Elveszett. A szentnyrai, egykori Justh–kastély parkjában állt. OSZK Kézirattár, Quart. Hung. 4272. f. 97. Ismeretlen fényképész archív felvétele.
- III/210. Jászai Mari Médea szerepében. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XLVII. 1900. 14. sz. 213.
- III/211. Stróbl Alajos: *Jászai Mari Médea szerepében*, 1893. Bronz, 71,5 × 59 × 37,5 cm. J. n. Felirat elől: MEDEA. SZM–MNG, ltsz. 5847. Bokor Zsuzsa felvétele. HUNGART © 2017.
- III/212. Zala György: *Szemere Henrica portréja*, 1896. Színezett márvány, 83,5 × 57 × 31 cm. Talapzat I.: 89 × 30 × 30 cm. Talapzat II.: 22 × 40 × 40 cm. J.: hátul a b. vállon: Zala Gy. 1896. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, ltsz. 2002. 40. Kiss Tanne István felvétele.
- III/213. Karlovsky Bertalan: *Szemere Henrica*, 1895. O., olajos aranyozás, v., 55 × 45 cm. J. j.l.: Karlovsky Bertalan / Budapest. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, ltsz. 74.54. Szujó Imre Péter felvétele.
- III/214. Székely Bertalan: *Rosti (Rosty) Pál portréja*, 1862–1864. O., v., 132 × 106 cm. J. n. MNM TKCS, ltsz. 68.17.
- III/215. Lotz Károly: *Lotz Kornélia fekete ruhában*, 1895. O., v., 163,8 × 80,3 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 3531.
- III/216. Szinyei Merse Pál: *Lilaruhás nő (Lila arckép, Női arckép)*, 1874. O., v., 102,5 × 76,4 cm. J. b.l.: 1874 Szinyei Merse Pál. SZM–MNG, ltsz. 5078.
- III/217. Szinyei Merse Pál: *Rózi, a művész leánya (Szinyei Merse Rózi, Szalmakalapos leánya)*, 1897. O., fa, 48,5 × 38 cm. J. b. f.: Szinyei. Mgt.
- III/218. Munkácsy Mihály: *Paál László portréja*, 1877. O., fa, 45,8 × 37,7 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2224.
- III/219. Lotz Károly: *Kornélia Rubens-kosztümben*, 1890 körül. O., v., 109,7 × 81,5 cm. J. j.l.: Lotz K. SZM–MNG, ltsz. 3479.
- III/220. Böhm Pál: *Cigánycsalád*, 1875 körül. O., fa, 28 × 41 cm. J. j.l.: fest: Böhm Pál. München. SZM–MNG, ltsz. 9486.
- III/221. Deák-Ébner Lajos: *Est a Tiszán*, 1887. O., v., 54 × 89 cm. J. b.l.: Ebner L. 1887. SZM–MNG, ltsz. 7192.
- III/222. Deák-Ébner Lajos: *Nászmenet*, 1888. O., v., 99,5 × 86,5 cm. J. b.l. Ebner L. SZM–MNG, ltsz. 1658.
- III/223. Hollósy Simon: *Kocsmában mulatozók*, 1888. O., v., 80 × 138 cm. J. j.l.: Hollósy S 1888 München. SZM–MNG, ltsz. 5554.
- III/224. Csók István: *Szénagyűjtők*, 1890. O., v., 115,8 × 136,8 cm. J. b.l.: Csók 1890. SZM–MNG, ltsz. 51.49 T.
- III/225. Eisenhut Ferenc: *Kakasviadal*, 1894. O., v., 188,7 × 265,3 cm. J. j.l.: Eisenhut Ferenc 1894 Cairo. SZM–MNG, ltsz. 1663.
- III/226. Eisenhut Ferenc: *Egy álom*, 1891. O., v., 200 × 132 cm. J. b.l.: Eisenhut F. München 1891. SZM–MNG, ltsz. 2864.
- III/227. Pataky László: *Vallatás*, 1897. O., v., 225 × 300 cm. J. j.l.: Pataky L. 1897. SZM–MNG, ltsz. 1539.
- III/228. Baditz Ottó: *Angyalcsináló*, 1884–1885. O., v., 128 × 176 cm. J. j.l.: Baditz O., SZM–MNG, ltsz. FK 805.
- III/229. Baditz Ottó: *Kihallgatás (Bede Anna tartozása)*, 1890. O., v., 151 × 240 cm. J. j.l.: Baditz. SZM–MNG, ltsz. 2826.
- III/230. Pap Henrik: *Üres a bölcső*, 1892. O., v., 123 × 147 cm. J. j. f.: Pap Henrik 92. SZM–MNG, ltsz. 2862.
- III/231. Csók István: *A cselédszerzőnél (Cselédközvetítőnél)*, 1891. O., v., 115,5 × 150 cm. J. b.l.: Csók. Kovács Gábor Gyűjtemény.
- III/232. Pataky László: *Krumpliszüret*, 1894. O., v., 170 × 264 cm. J. j.l.: Pataky L. '894. Marosvásárhely, Maros Megyei Múzeum, ltsz. 68.
- III/233. Poll Hugó: *Kukoricakapálás*, 1900 körül. Pasztell, karton, 110 × 169,5 cm. J. j.l.: Poll H. SZM–MNG, ltsz. FK 81.
- III/234. Skuteczky Dóme: *Öntödében*, 1880-as évek. O., v., 80 × 65,5 cm. J. b.l.: Skuteczky D. SZM–MNG, ltsz. 50.587.
- III/235. Feszty Árpád: *Bányaszerencsétlenség*, 1885. O., v., 190 × 280 cm. J. b.l.: Feszty Árpád. Sopron, Központi Bányászati Múzeum, ltsz. 1969.316.01.
- III/236. Munkácsy Mihály: *Siralomház (Az elítélt)*. Vázlat, 1869–1872. O., fa, 87,5 × 116,5 cm. J. b.l.: Munkácsy M. SZM–MNG, ltsz. 4620.
- III/237. Fotótanulmány Munkácsy Mihály *Siralomház* című festményének bőrkötényes férfi alakjához, 1868 körül. Fénykép, 203 × 127 mm. Békéscsaba, Munkácsy Mihály Múzeum, ltsz. 58.26.100. G. & A. Overbeck, Düsseldorf felvétele.

- III/238. Csók István: *Árvák*, 1891. O., v., 121 × 135 cm. J. b. l.: Csók 1891. SZM–MNG, ltsz. 2863.
- III/239. Réti István: *Bohémek karácsony estje idegenben*, 1893. O., v., 145,5 × 121, 5 cm. J. j. l.: Réti. SZM–MNG, ltsz. 2837.
- III/240. Pap Henrik: *1878-ból (Boszníában)*, 1893. O., v., 161 × 229 cm. J. j. l.: Pap Henrik 93. SZM–MNG, ltsz. 1537.
- III/241. Thorma János: *Szenvedők*, 1892. O., v., 250 × 300 cm. J. j. l.: Thorma. SZM–MNG, ltsz. 1548.
- III/242. Skuteczky Döme: *Ájtatosság*, 1896. O., v., 82 × 123 cm. J. b. l.: Skutezky D. Venezia. SZM–MNG, ltsz. 1543.
- III/243. Wilhelm Leibl: *Három asszony a templomban (Drei Frauen in der Kirche)*, 1878–1882. O., fa, 113 × 77 cm. J. b. f.: W. Leibl 82. Berbling. Hamburger Kunsthalle, ltsz. HK-1534.
- III/244. Iványi Grünwald Béla: *Áhítat (Üdvözlégy Mária)*, 1891. O., v., 120 × 116 cm. J. j. l.: Grünwald Béla 1891. SZM–MNG, ltsz. FK 10.523.
- III/245. Csók István: *Úrvacsora (Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre)*, 1890. O., v., 131,5 × 111 cm. J. b. l.: Csók 1890. SZM–MNG, ltsz. 1653.
- III/246. Loránfi Antal: *Libatömés (Libát tömő asszony)*, 1887. Terrakotta, 7,9 × 8,2 × 6 cm. J. n. IM, ltsz. 6987. Friedrich Krisztina felvétele.
- III/247. Loránfi Antal: *Húsvéti locsolás (Húsvéti öntözés)*, 1887. Terrakotta, 25,4 × 17,4 × 16,5 cm. J. n. IM, ltsz. 6985. Friedrich Krisztina felvétele.
- III/248. Huszár Adolf: *Húzd rá cigány!*, 1878. Márvány, 60 × 36,5 × 29,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 5591.
- III/249. Kiss György: *A kis tolvaj (Csirkefogó)*, 1883–1884. Bronz, 100 cm. J. n. Budapest főváros tulajdona. Felállítva 1927-ben, a József körút és Krúdy utca sarkán. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/250. Jankovits Gyula: *Libatolvaj*, 1891. Carrarai márvány, 145 × 173 × 122 cm. J. a talapzaton hátul: Jankovits (folyóírással). Eredetileg a királyi palotában, a krisztinavárosi szárny lépcsőházának első emeleti pihenőjében, majd a bálterem ruhatára előtti térben volt. A második világháborúban súlyosn megrsült, restaurálva: 2015-ben. BTM FK, ltsz. KM 2015.1.1.
- III/251. Nagy Kálmán: *Kaszáló paraszt*, 1899. Gipsz. Lappang. Lyka 1954, 15. kép.
- III/252. Damkó József: *Csákvári gölöncsér*, 1901. Terrakotta, 29 × 29,5 × 16,5 cm, sérült. J. j. oldalt: [Dam]kó. J. hátul a lócán: Csákvár 1901. (folyóírással). SZM–MNG, ltsz. 52.857.
- III/253. Bezerédi Gyula: *A mester*, 1896. Bronz, 74,2 cm. J. a talapzaton: Bezerédi 1896. Egykori leltári száma a Szépművészeti Múzeumban: 1562. Háborús műtárgy-veszteség. Lyka 1954, 14. kép.
- III/254. Teles Ede: *Bohém*, 1899. Bronz, 43,8 × 20,5 × 16,5 cm. J. a b. láb mögött: Teles (folyóírással). Felirat a talapzaton hátul: BESHORNER – BUDAPEST. SZM–MNG, ltsz. 52.954. Petrás István felvétele. HUNGART © 2017.
- III/255. Ifjabb Vastagh György: *Néger fej*, 1898, bronz, 20 × 24 × 16 cm. J. j. hátul: Vastagh Gy. Algír 1898. Mgt. Barla Szabó László felvétele.
- III/256. Ifj. Vastagh György: *Arab fej*, 1898. Bronz, 20 × 13 × 12 cm. J. j. hátul: Vastagh Gy. Mgt. Barla Szabó László felvétele.
- III/257. Zala György: *Fél a baba*, 1882. Bronz, 116 × 100 × 100 cm. J.: a talapzaton elől: ZALA GYÖRGY. Budapest, Kőbánya, Szent László tér. Elhelyezve 1936-ban. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/258. Teles Ede: *A két bornemissza*, 1893. Bronz, 71 × 30 × 25 cm. J. a talapzaton: Teles Ede 93. Baja, Türr István Múzeum, ltsz. TIM K 69.5.25.
- III/259. Róna József: *Megszorult faun (Faun csapdában)*, 1889, Bronz, 81,5 × 55 × 51 cm. J. a talapzaton oldalt: RÓNA JÓZSEF / Bp. 89. SZM–MNG, ltsz. 56.546-N.
- III/260. Róna József: *Zenelecke*, 1898. Bronz, 72,5 × 72 × 45,5 cm. J. j.: RÓNA JÓZSEF. BUDAPEST. / 1898. SZM–MNG, ltsz. 3965.
- III/261. Senyei Károly: *Békát leső fiúk (tévesen: Űrgeöntő gyerekek, Vizsorgató gyerekek kútja)*, 1890–1893. Bronz, terméskő talapzaton. J.: a sziklán, a térdelő fiú oldalán: Senyei (folyóírással). Budapest, Vigadó tér. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/262. Holló Barnabás: *Müllacher-kút (Lajos kútja, Forrásnál)*, 1902–1904. Bronz, mészkló kútépítményen. J. a szobor-talapzaton elől: Holló B. Budapest, Víziváros, Corvin tér. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/263. Holló Barnabás: *Gróf Desseuffy József Kazinczy Ferenc levelét olvassa*, 1897, bronz, 58 × 34 × 54 cm. J. a talapzaton b. fent: HOLLO B. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, ltsz. P. 77.410. Szujó Imre Péter felvétele.
- III/264. Fadrusz János: *Báró Wesselényi Miklós emlékműve*, 1896–1899. Bronz. Felavattva 1902-ben. Zilah. Ismeretlen felvétele. SZM–MNG Fényképtár.
- III/265. Ifjabb Vastagh György: *Csikós*, 1899. Vert vörösréz. Talapzat: Hauszmann Alajos. Elhelyezve 1901-ben a budai várban, a lovarda előtt. 1983 és 2017 között a Magyar Nemzeti Galéria nyugati homlokzata előtt. Háromi Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/266. Ifjabb Vastagh György: *Csikós szobra az egykori lovarda előtt*, 1941. FORTEPAN, azonosító: 96583. Trompler Elek felvétele.
- III/267. Ifjabb Vastagh György: *A csikós*. Kisplasztika, 1899. Bronz, 52 × 52 × 36 cm. J. b. a talapzaton: ifj. VASTAGH GYÖRGY/BUDAPEST. Felirat a talapzaton hátul: BESHORNER – BUDAPEST. SZM–MNG, ltsz. 56.691-N. Petrás István felvétele. HUNGART © 2017.
- III/268. Ligeti Antal: *Libanoni cédrusliget*, 1876. O., v., 73,5 × 121 cm. J. j. l.: Ligeti A. 1876. MTA MGY, ltsz. 8.
- III/269. Eisenhut Ferenc: *Rabszolga-kereskedés*, 1888. O., v., 186,5 × 100 cm. J. b. l.: Eisenhut Ferenc 1888 Münchenben. SZM–MNG, ltsz. 4399.
- III/270. Libay Károly Lajos: *Rabszolgavásár Kenneh mellett*, 1857. Litográfia, papír, 340 × 240 mm. In *Aegypten. Reisebilder aus dem Orient*. Wien, 1857. SZM–MNG, Könyvtár, ltsz. E 811.
- III/271. Ligeti Antal: *Oázis a sivatagban*, 1862. O., v., 127 × 187,5 cm. J. j. l.: Ligeti A. 1862. SZM–MNG, ltsz. 5866.
- III/272. A Zichy Jenő Múzeum enteriőrképe, 1901. Budapest, egykor a Rózsa és a Szegfű utca sarkán. Illusztráció. *Uj Idők*, VII. 1901. 19. sz. 408.
- III/273. Munkácsy Mihály: *Reggel a nyaralóban*, 1881. O., fa, 82 × 114 cm. j. b. l.: M. de Munkacsy. Albany, The Albany Institute of History of Art, ltsz. 1999. 33.
- III/274. Margitay Tihamér: *A kikoszarozott kőrő*, 1890. O., v., 116 × 170 cm. J. j. l.: Margitay Budapest 1890. SZM–MNG, ltsz. FK 4857.
- III/275. Rippl-Rónai József: *Nők kertben, Les Vierges*. I., 1895–1896. Színes litográfia, papír, 165 × 170 mm. J. b. l.: Rónai 896. SZM–MNG, ltsz. 1900-283/i.

- III/276. Székely Bertalan: *Japán nő*, 1871. O., v., 169,5 × 121,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 97.12 T.
- III/277. Karlovsky Bertalan: *Duzzogók*, 1884. O., fa, 100 × 79,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. FK 5241.
- III/278. *Borsos József portréja fényképzési eszközök között*. Bécs, 1856 körül. Talbotipia, sópapír, 28, 4 × 21,9 cm. MNM TF, ltsz. 854/1953. Ismeretlen felvétele.
- III/279. Aranyossy Ákos: *Heimhausenai táj*, 1893. Rézkarc, papír, 90 × 150 mm. J. b. l.: AA 93. SZM–MNG, ltsz. 1898-140.
- III/280. Rauscher Lajos: *Chioggia*, 1899 körül. Rézkarc, papír, 165 × 135 mm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 1899-540.
- III/281. Paczka Kornélia: *A kéméletlen és a halál*, 1898. Algráfia, papír, 445 × 615 mm. J. b. l.: CP. W. Aláírva j. l.: Paczka Ferencné. SZM–MNG, ltsz. 1898-255.
- III/282. Paczka Ferenc: *Dante*, 1899. Színes litográfia, papír, 280 × 595 mm. J. b. l.: PACZKA. F. OP III. Aláírva j. l.: Paczka Ferenc 1899. SZM–MNG, ltsz. 1900-50.
- III/283. Olgyai Viktor: *Csöndes éj*, 1892. Rézkarc, papír, 187 × 265 mm. J. j. l.: Olgyai-Matirkó-Viktor; alatta Olgyai Victor. SZM–MNG, ltsz. 1898-162.
- III/284. Gerster Károly – Mirkovszky Géza: *Magyarország ezeréves fönnállásának ünnepe*, 1896. Plakát, színes litográfia, 1210 × 900 mm. OSZK Plakát- és Kinyomtatványtár, ltsz. PKG. 1914e/224/c.
- III/285. Chabada Béla metszete Balló Ede festménye nyomán: *Morelli Gusztáv arcképe*, 1897 körül. Rézkarc, papír, 280 × 320 mm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 1955-4671.
- III/286. Morelli Gusztáv: *Fametszés az Iparművészeti Iskolában*. J. j. l.: MORELLI G. Illusztráció. *Vasárnapi Újság*, XLVI. 1899. 26. sz. 435.
- III/287. Faragó József: *Doby Jenő arcképe*, 1903. Rézkarc, papír, 230 × 275 mm. J. b. l.: DOBY JENŐ TANÁR ÚRNAK! FARAGÓ 03. SZM–MNG, ltsz. 1907-326.
- III/288. Marastoni József litográfiája Than Mór *Szent Cecília* című olajfestménye nyomán. A Képzőművészeti Társulat műlapja, 1870. Litográfia, papír, 527 × 349 mm. SZM–MNG, ltsz. 1905-2260.
- III/289. William Unger rézkarca Munkácsy Mihály *Iskola után* című olajfestménye után. A Képzőművészeti Társulat műlapja, 1874. Rézkarc, papír, 204 × 173 mm. J. j. l.: Munkácsy. SZM–MNG, ltsz. G.88.1/5.
- III/290. Zichy Mihály: *Tamara tánca*. Illusztráció Lermontov *Démon* című művéhez, 1880. Színes litográfia, papír, 240 × 152 mm. J. b. l.: Зичи. SZM–MNG, ltsz. G.98.17.
- III/291. Liezen-Mayer Sándor: *Imádkozó Margit*. Illusztráció Goethe *Faustjához*, 1874. Acélmetszet, papír, 310 × 215 mm. J. j. l.: Liezen-Mayer. SZM–MNG, ltsz. G.82.9/10.
- III/292. Zichy Mihály: *Ágnes asszony*. Illusztráció Arany János balladájához, 1896. Fotólitográfia, 232 × 333 mm. J. j. l.: Zichy Mihály 93. SZM–MNG, ltsz. 1898-900.
- III/293. Emléklap Liszt Ferenc ötvenéves művészi jubileumára, 1873. Színezett litográfia, 444 × 603 mm. Készült Halász István nyomdájában, Pesten. A portré alatt címfelirat: „LISZT FERENC / Liszt Ferenc első nyilvános föllépésének fél évszázados emléke / Erinnerung an das 50jährike Jubilaeum des Franz Liszt“, a többi mezőben további feliratokkal. Budapest, Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont, ltsz. Gr. 35.
- III/294. Erdélyi Mór: *A lipótvárosi Hold utca 3–5. ház udvara*, 1900 körül. BTM KM FGY, ltsz. F.86.346.
- III/295. Schäffer és Réty műterme: *Kislányportré*, 1860-as évek második fele. FSZEK BGY, ltsz. 041390.
- III/296. Ifjabb Divald Károly: *Az új Országház egyik toronysisakja*, 1900 körül. BTM KM FGY, ltsz. 55.89.7.
- III/297. Letzter Lázár: *Csoportkép magyar népviseletben a Ferenc József-csatorna építése idején*, 1876. Országgyűlési Könyvtár, ltsz. D1/373.
- III/298. Letzter Lázár: *Sokácok*, 1876. NM, ltsz. 325017.
- III/299. Koller Károly: *Önarckép a művész Harmincad utca 4. számú műtermében*, 1889. Monokróm, 17 × 11 cm. FSZEK BGY, ltsz. 040825.
- III/300. Beszédes Sándor: *Az esztergomi bazilika főhomlokzata az építkezés közben*, 1868 körül. Albumin, 19 × 22,5 cm. Esztergom, Keresztény Múzeum, Fényképtár, ltsz. nélkül.
- III/301. Idősebb Divald Károly: *Nagy-tarpataki felső vízesés*, 1885. Illusztráció. *Képek a Magas Tátrából*. Eperjes, 1885. 12 × 16 cm. MKE KLMGY, ltsz. 1753-01.
- III/302. Veress Ferenc: *Dohánytartó edény fotókerámiával*, 1880 körül. Palástján, ovális mezőben figurális ábrázolások. Fotókerámia. 11,5 × 8 cm és 9 × 5,5 cm. MNM TF, ltsz. V 90.592.
- III/303. Veress Ferenc: *Torockó, Szent György-várral*, 1869. Albumin, monokróm fénykép, 17,8 × 22,7 cm. FSZEK BGY, ltsz. 082053.
- III/304. Beszédes Sándor: *A bizánci békecsók-tábla (Byzantinische Hierotheke)*, 1880. In *Az esztergomi főegyház kincstára / főmagasságu herczeg primás esztergomi érsek Simor János urnak megbízásából és költségén kiadta Dr. Dankó József*. Esztergom, 1880. MKE KLMGY, ltsz. 821-01.
- III/305. Klösz György: *Az 1876-os árvíz Budán a Fő utcában*, 1876. Albumin, monokróm, sztereofénykép, 9,5 × 17,8 cm. FSZEK BGY, ltsz. 021330.
- III/306. Vánca Emma: *Panorámakép a Hámori-tórol*, 1896 előtt. Kiállítva 1896-ban a Millenniumi kiállításon. Celloidin nagyítás kartonra kasírozva, kézi színezéssel, több darabból összerakva, 138,5 × 40 cm. Miskolc, Herman Ottó Múzeum, ltsz. HOMFGY 53.2988.1. Kulcsár Géza felvétele.
- III/307. Deák-Ébner Lajos: *Piaci kávémérés Szolnokon*, 1885. Lavírozott tus, fedőfehér, ceruza, papír, 372 × 250 mm. J. j. l.: Ebner L. SZM–MNG, ltsz. 1902-917.
- III/308. Cserna Károly: *Dél-magyarországi szerb gazda*, 1880-as évek második fele. Papír, lavírozott tus, toll, fedőfehér, 244 × 175 mm. J. j. l.: Cserna K. SZM–MNG, ltsz. 1902-817.
- III/309. Mednyánszky László: *Félegyházi szalmalmok*, 1890 körül. Lavírozott tus, fedőfehér, papír, 273 × 392 mm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 1902-1079.
- III/310. Nádler Róbert: *A budai Duna-sor a várkerti épületekkel*, 1890. Lavírozott tus, toll, karton, 249 × 362 mm. J. j. l.: Nádler Róbert 1890. SZM–MNG, ltsz. 1902-1115.
- III/311. Hány Gyula: *A Sió-csatorna*, 1890-es évek közepe. Lavírozott tus, ecset, karton, 125 × 173 mm. J. j. l.: Hány Gy. SZM–MNG, ltsz. 1902-990.
- III/312. Vágó Pál: *A Stefánia út a Városligetben*, 1890-es évek eleje. Lavírozott tus, toll, papír, 410 × 310 mm. J. j. l.: Vágó. SZM–MNG, ltsz. 1902-1268.
- III/313. Spányi Béla: *Út a Csorba-tóhoz*, 1890-es évek közepe. Lavírozott szépiá, toll, karton, 412 × 295 mm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 1902-1215.
- III/314. Hány Gyula: *A szász-hermányi erődített templom*, 1900 körül. Ceruza, akvarell, tus, karton, 141 × 219 mm. J. j. l.: H. SZM–MNG, ltsz. 1902-998.

- III/315. Madarász Viktor: *Martinuzzi és Zápolya Izabella (Martinuzzi és Izabella királyné fogadja a török követet)*, 1879. O., v., 194 × 245 cm. J. j. l.: Madarász V. 1879. SZM–MNG, ltsz. 1586.
- III/316. Thorma János: *Aradi vértanúk*, 1896 körül. O., v., 350 × 643 cm. J. b. l.: Thorma. SZM–MNG, ltsz. 3308.
- III/317. Munkácsy Mihály: *A sztrájk*, 1895. O., v., 159,3 × 252,5 cm. J. b. l.: Munkácsy M. 1895. SZM–MNG, ltsz. 2548.
- III/318. Zemplényi Tivadar: *A szegény asszony otthona*, 1896. O., v., 150 × 130 cm. J. b. l.: Zemplényi Tivadar. SZM–MNG, ltsz. 1594.
- III/319. Bihari Sándor: *Programbeszéd*, 1890. O., v., 83,5 × 127,3 cm. J. j. l.: Bihari Sándor. SZM–MNG, ltsz. 56.14 T.
- III/320. Margitay Tihamér: *Mézesetek*, 1896 előtt. O., v., 66,5 × 100 cm. J. j. l.: Margitay. SZM–MNG, ltsz. FK 966.
- III/321. Bruck Miksa: *Libapásztor leány*, 1892. O., v., 74,5 × 49 cm. J. j. l.: Bruck Miksa 1892. SZM–MNG, ltsz. 1581.
- III/322. Rippl-Rónai József: *Madame Compagnon (Öreg francia asszonyság)*, 1896. O., v., 116 × 89 cm. J. b. l.: Rónai. SZM–MNG, ltsz. 1681.
- III/323. Benczúr Gyula: *Budavár visszavétele a töröktől 1686-ban*, 1896. O., v., 351 × 708 cm. J. j. l.: Benczúr Gyula Budapest 1896. SZM–MNG, ltsz. FK 2867.
- III/324. *Az Ezredévi emlékmű*, 1905–1908 között. Felvétel 1932-ből. Szerencs, Zempléni Múzeum, ltsz. 0114826. Ismeretlen felvétele.
- III/325. Ezredévi emlékmű, *Árpád alakja*. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, LIV. 1907. 26. sz. 514.
- III/326. Ezredévi emlékmű, *A Haború alakja*. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, LIV. 1907. 26. sz. 515.
- III/327. Ezredévi emlékmű, *A Béke alakja*. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, LIV. 1907. 26. sz. 515.
- III/328. *A zimonyi emlékmű*. Illusztráció. *Vasárnapi Ujság*, XLIII. 1896. 38. sz. 633.
- III/329. Ligeti Miklós: *Anonymus*, 1899–1903. Bronz, a talpazat és a pad szürke márvány. Budapest, Városliget, Széchenyi-sziget. Petrás István felvétele. HUNGART © 2017.
- III/330. Jankovits Gyula: *Szent Gellért*, 1898–1902. Bronz, a talpazat és a mellékalak: mészlkő. Felavatva: 1904. Budapest, Gellért-hegy. Ismeretlen felvétele.
- III/331. A világiállítás magyar anyagának előzetes bemutatása az Iparművészeti Múzeumban, 1900. IM Adattár, ltsz. FLT 4905.
- III/332. A Grand Palais szobrászati kiállítás, háttérben a magyar bemutató. Illusztráció. Georg Malkowsky (Hrsg.): *Die Pariser Weltausstellung in Wort und Bild*. Berlin, 1900, 305.
- III/333. Márk Lajos: *Kísértés (Küzdelem)*, 1896. O., v., 250 × 445 cm. J. j. l.: Márk Lajos. SZM–MNG, ltsz. 1693.
- III/334. Paál László: *Naplemente*, 1873. O., v., 126 × 189 cm. J. j. l.: Paál László 73. SZM–MNG, ltsz. 3200.
- III/335. Paál László: *Erdő belseje*, 1877 körül. O., v., 131,5 × 98,5 cm. J. j. l.: L. de Paál. SZM–MNG, ltsz. 2155.
- III/336. Munkácsy Mihály: *Legelésző csorda*, 1882. O., v., 210,7 × 286,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. FK 8949.
- III/337. Munkácsy Mihály: *Poros út*. II., 1880. O., fa, 96 × 128,7 cm. J. j. l.: M de Munkácsy. SZM–MNG, ltsz. 2563.
- III/338. Mednyánszky László: *Mocarasar táj (Csatakos út, Táj)*, 1880-as évek. O., fa, 28 × 42 cm. J. j. l.: Mednyánszky. SZM–MNG, ltsz. 50.441.
- III/339. Mészöly Géza: *Homokbánya*, 1872. O., fa, 24 × 38,5 cm. J. b. l.: 872 Mészöly. SZM–MNG, ltsz. 89.92 T.
- III/340. Mészöly Géza: *Lido*, 1883. O., fa, 23,8 × 47,8 cm. J. b. l.: Venezia MG. SZM–MNG, ltsz. 1908.
- III/341. Mészöly Géza: *Baltoni halásztanya*, 1877. O., v., 140 × 226 cm. J. j. l.: Mészöly G. 1877. SZM–MNG, ltsz. 2775.
- III/342. Pállik Béla: *Patakpart eső után*, 1875 körül. O., v., 41 × 85 cm. J. j. l.: Pállik Béla. Mosonmagyaróvár, Hansági Múzeum, Gyurkovich-gyűjtemény, ltsz. 95.90. Tanai Csaba felvétele.
- III/343. Paál László: *Nyárfák*, 1876. O., v., 54,4 × 73,3 cm. J. b. l.: L. de Paál. SZM–MNG, ltsz. 5077.
- III/344. Mednyánszky László: *Verekezés után*, 1897 körül. O., v., 85 × 65 cm. J. j. l.: Mednyánszky. SZM–MNG, ltsz. 56.118.
- III/345. Hollósy Simon: *A jó bor*, 1884. O., fa, 26,2 × 34,4 cm. J. b. l.: Hollósy S München 1884. SZM–MNG, ltsz. 5190.
- III/346. Hollósy Simon: *Az ország bajai*, 1893. O., fa, 61 × 79,5 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 4954.
- III/347. Iványi Grünwald Béla: *Juhász és parasztasszony (Erdő szélén, Est az erdőn)*, 1892. O., v., 100 × 119 cm. J. j. l.: Grünwald Béla 1892. SZM–MNG, ltsz. 8924 T.
- III/348. Ferenczy Károly: *Leányok virágot gondoznak*, 1889. O., v., 110 × 110 cm. J. j. l.: Ferenczy. Mgt.
- III/349. Ferenczy Károly: *Kertészek (Kertész)*, 1891. O., v., 134,5 × 155,5 cm. J. j. l.: FERENCZY 1891. SZM–MNG, ltsz. 51.43.
- III/350. Ferenczy Károly: *Válás*, 1892. O., v., 100 × 94 cm. J. n. Mgt.
- III/351. Hollósy Simon: *Tengerihántás*, 1885. O., v., 150 × 100 cm. J. j. f.: Hollósy S. München 1885. SZM–MNG, ltsz. 4868.
- III/352. Szinyei Merse Pál: *Ruhaszárítás Teregetés, Téns úrfi, Mosónók*, 1869. O., v., 38,5 × 31 cm. J. b. l.: Szinyei 1869. SZM–MNG, ltsz. 56.167.T.
- III/353. Szinyei Merse Pál: *Hinta (A hinta, Hintázók, Nyaralók, Kertben)*, 1869. O., lemezpapír, 54,2 × 43 cm. J. j. l.: Szinyei. MNG ltsz. 6655.
- III/354. Szinyei Merse Pál: *Léghajó (Probstner Béla búcsút int Sárosnak)*, 1878. O., v., 41,5 × 39 cm. J. j. l.: Szinyei. SZM–MNG, ltsz. 4648.
- III/355. Lyka Károly: *Önarckép*, 1900. O., fa, 32 × 24 cm. J. n. feliratokkal. Mgt. Barth Péterné felvétele.
- III/356. Csók István: *„És szabadt meg a gonosztól” (Krisztus és Vénusz; Diadalmas Krisztus)*. Vázlat, 1898. O., v., 47,5 × 83 cm. J. j. f.: Csók. Mgt.
- III/357. Ferenczy Károly: *József eladja testvérei*, 1900. O., v., 192 × 229 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. FK 724.
- III/358. Olgyai Viktor: *Este a tanyán*, 1900 körül. O., v., 123 × 150,5 cm. J. j. l.: Olgyai Viktor. Magyar Kereskedelmi Bank Gyűjteménye.
- III/359. Rippl-Rónai József: *Park éjjel (Un parc la nuit)*, 1892–1895. Pasztell, papír, vászonra ragasztva, 384 × 462 mm. J. b. l.: Rónai. Párizs, Musée d'Orsay, ltsz. RF 43398.
- III/360. Rippl-Rónai József: *A tóketerebesi kastély éjjel*, 1900. Pasztell, karton, 296 × 247 mm. J. hátoldalon: rippl rónai 1900. Mgt. Az Ernst Galéria felvétele.
- III/361. Munkácsy Mihály: *A monceau-i park este*, 1897. O., v., 130 × 201 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 2574.
- III/362. Munkácsy Mihály: *Virágok áldozata*, 1896. O., fa, 84,5 × 100 cm. J. j. l.: M. de Munkácsy 1896. SZM–MNG, ltsz. 2572.

KÉPJEGYZÉK

- III/363. Ferenczy Károly: *Daphnis és Chloé*. I. Illusztráció Kiss József verséhez, 1896. O., karton, 207 × 337 mm. J. j. f.: FERENCZY KÁROLY. SZM–MNG, ltsz. 1917-278.
- III/364. Ferenczy Károly: *Daphnis és Chloé*. II. Illusztráció Kiss József verséhez, 1896. Szén, papír, 187 × 380 mm. J. j. f.: Ferenczy Károly N. B. SZM–MNG, ltsz. 1917-279.
- III/365. Rippl-Rónai József: *Kalitkás nő*, 1892. O., v., 185,5 × 130 cm. J. j. a kanapé alján: Rónai 92. SZM–MNG, ltsz. FK 1385.
- III/366. Rippl-Rónai József: *Rózsát tartó nő*, 1892–1895. O., v., 178 × 75,5 cm. J. b. k.: Rónai. SZM–MNG, ltsz. 4087.
- III/367. Rippl-Rónai József: *Vörös ruhás nő*, 1898. Gyapjú, hímzés, kongré, 230 × 125 cm. J. b. l. Rónai 1898. Hímzés: Lazarine Baudrion. IM, ltsz. 52.3491.1.
- III/368. Rippl-Rónai József: *Karcsú nő vázával (Slender woman with Vase)*, 1894. O., v., 186 × 73 cm. J. b. l.: Rónai 92. The Art Institute of Chicago, ltsz. 2011. 308.
- III/369. Ligeti Miklós: *A tudás fája*, 1899. Márvány, mag.: 113,5 cm. J. a fán: Ligeti 899. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, ltsz. 62.7.
- III/370. Ligeti Miklós: *Rákászfű*, 1893. Bronz, mag.: 135 cm. Jelezve hátul az edényen, írott betűkkel: Ligeti, 1893. Margitsziget, Vizesés tava. Hámori Péter felvétele, 2017. MTA BTK MI.
- III/371. Ligeti Miklós: *Rippl-Rónai József*, 1900–1901. Bronz, mag.: 45 cm. J. j. l. a büsztön: Ligeti. SZM–MNG, ltsz. 56.426-N.
- III/372. Ligeti Miklós: *Iványi Grünwald Béla*, 1902. Bronz, mag.: 45 cm. J. b. l. monogram: „L” benne „M”. SZM–MNG, ltsz. 64.57-N.
- III/373. Ligeti Miklós: *Lechner Ödön*, 1907. Bronz, mag.: 64 cm. J. n. SZM–MNG, ltsz. 56.40-N.
- III/374. Ferenczy Károly: *Archeológia*, 1896. Tempera, v., 118 × 66 cm. J. j. l.: FERENCZY KÁROLY. SZM–MNG, ltsz. 1564.
- III/375. Vaszary János: *Aranykor*, 1898. O., v., 92,5 × 156 cm. J. j. l.: Vaszary 98. SZM–MNG, ltsz. 1614.
- III/376. Benczúr Gyula: *Andrássy Tivadar arcképe*, 1900 körül. O., v., 72 × 56,5 cm. J. j. l.: Benczúr Gy. SZM–MNG, ltsz. FK. 9874.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A kötet szerkesztői köszönetüket fejezik ki a képanyag összegyűjtésében nyújtott segítségükért a közgyűjtemények munkatársainak és a magángyűjtőknek, valamint önzetlen segítségükért az alábbi intézményeknek és személyeknek:

Barla Szabó László, Beke László, Ernst Galéria, Gosztonyi Ferenc, Gulyás Dorottya, Hegedüs Márta Flóra, Herendi Porcelánmanufaktúra, Kieselbach Galéria, Király Attila, Kiss Katalin, László Lehel, Műtárgyfelügyeleti Főhatóság, Seidl Ambrus, Stróbl Máttyás, Szaló Rebeka, Szöllőssy Ágnes, Tikovits Frigyes, Tóth Ferenc, Vargyas Júlia, Vincze Dóra, Virág Judit Galéria, Zsákovics Ferenc.

NÉVMUTATÓ

- Abel, Joseph (1764–1818) 47, 122, 127–128, 136, 186
- Ábrányi Lajos (1849–1901) 682
- Achenbach, Andreas (1815–1910) 291
- Adalbert (Szent) 114–115, 204, 552–554, 643
- Adam festőcsalád 291
- Adam, Albrecht (1786–1862) 282
- Ádám Károly 535
- Adami, Carlo (18. sz. vége) 211, 593
- Adami, Giovanni 104
- Adami, Jacob (Giacomo) 104, 210
- Adler Mór (1826–1902) 380
- Ady Endre 686
- Aegeas prokonzul 106
- Aggházy Gyula (1850–1919) 257, 382, 696, 810, 818
- Agoult, Marie d' 279
- Agucci, Giovanni Battista 183
- Aidinger János 619
- Aigner Sándor (1854–1912) 612
- Aiszkhülosz 122
- Ákos kun vezér 142
- Albani bíboros 206
- Albert, szász-coburg-gothai herceg 417, 539
- Albrecht, Gerhardt 128
- Alconiere Tivadár (1797–1865) 271
- Áldor Imre 559
- Alexander Bernát (1850–1929) 473, 574,
- Alexy Károly (1823–1880) 207, 218, 242, 269, 273, 411, 413–414, 417–418, 420, 422, 424, 427–429, 431, 436, 508
- Alford, Marian, lady 539
- Alkér Ede (?–1870) 757
- Álmási Balogh Pál 436, 775
- Álmos vezér 140, 531, 543
- Alnoch, Alois 595
- Alpár Ignác (1855–1928) 589, 609, 774, 797, 801
- Alt, Jakob (1789–1872) 61, 192, 297
- Alt, Rudolf von (1812–1905) 192, 297, 392
- Alvin zy J zsef
- Amália, bajor hercegnő 758
- Aman, Johann (1765–1834) 127–128
- Ambrozovics Dezső 472
- Ambrus Zoltán 482
- Amerling, Friedrich von (1803–1887) 161, 167, 174, 290, 356, 502
- András, II., 141, 145–146, 305, 784
- András herceg, I. Imre öccse 288, 307
- András vitéz 426
- Andrássy Aladárné, Wenckheim Leontin, grófnő 573
- Andrássy család 162, 608–609
- Andrássy Dénes, gróf 500
- Andrássy Gyula, gróf idősebb 263–264, 293, 338, 461, 569, 580, 602–603, 606, 674–675, 744
- Andrássy Gyula, gróf, ifjabb 502
- Andrássy Ilona, grófnő lásd Batthyány Lajosné
- Andrássy Károly, gróf 607
- Andrássy Manó, gróf 263, 276
- Andrássy Tivadár, gróf 776, 859
- Andrássy Tivadarné, Zichy Eleonóra, grófnő 606
- Andrejka József (1859–?) 621
- Angelo lásd Funk Pál
- Anjou-ház 162, 775, 784
- Anonymus (P. mester) 793–794, 852
- Anquetin, Louis (1861–1932) 845
- Anschütz, Hermann (1802–1880) 326
- Apafi Mihály 165
- Apáti Abt Sándor (1870–1916) 461
- Apponyi Albert, gróf 68, 453, 455, 758
- Apponyi Antal, gróf 135, 173
- Apponyi György, gróf 569
- Aradi Zsigmond (1830–1899) 596
- Arany János 183, 375, 389, 422, 435–436, 568, 579, 588–593, 597, 602, 609, 618, 674, 746–747, 857
- Aranyossy Ákos lásd Forbászi Aranyossy Ákos
- Arc, Jeanne d' 280, 331, 561, 647
- Arkhimédész 122
- Arisztophanész 126
- Árkay Aladár (1868–1932) 797
- Árpád vezér 139, 145, 147, 287, 308, 440, 531–533, 597, 740, 775, 779, 784, 787–788, 791–792, 795, 797
- Árpád-ház 162, 533, 553–554, 628, 740, 775, 784, 787–788
- Arthaber, Rudolf 194
- Aspasia 208
- Asztrik apát 162, 215, 792, 796
- Attalos makedón hadvezér 136
- Attila hun király 123, 142, 146, 166, 376, 281–282, 508, 510, 554, 565, 589, 609, 628, 654, 791, 795
- Auerbach Miksa 758
- Auerbach, Johann Gottfried (1697–1753) 172
- Axmamm, Josef (1793–1873) 145
- Azeglio, Massimo d' 195
- Babenberg Frigyes 307
- Bach, Alexander 274, 327
- Bacon, Francis 673
- Baditz Ottó (1849–1936) 665, 696, 800, 810
- Bajza József 62, 145, 247, 427
- Bakos János 797
- Balassa Ferenc (1794–1860) 178, 271
- Balassa János 375
- Balassi Bálint 426
- Bálint Zoltán (1871–1939) 603, 618, 620, 624, 774, 798, 801
- Balkay Pál (1785–1846) 57, 70, 100, 108, , ,
- Balló Ede (1859–1936) 742, 800
- Baló Géza 764
- Balogh Rudolf 764
- Balogh Zoltán 400
- Balzac, Honoré de 586
- Bánffy Dezső, báró 675, 794
- Barabás Miklós (1810–1898) 16, 42, 54, 57–58, 73, 155, 166, 169–170, 178–180, 192, 194, 246, 262, 264–265, 269, 271–272, 275, 281–285, 287, 293, 296–297, 299, 305, 336, 340, 342, 345, 352–353, 356–357, 360, 362–363, 365, 366, 372–376, 388, 392, 394–395, 405, 462, 464, 568, , , 3 ,
- Barbella, Constantino (1852–1925) 709
- Barberini, Francesco 132
- Bárdos Artúr 625
- Barker, Robert (1739–1806) 188
- Barkóczy Ferenc 167
- Báróczy Sándor 60, 85
- Baross Gábor 775, 797
- Baróti Szabó Dávid 123, 327
- Barra Imre 617
- Barre, Jean-Auguste (1811–1896) 680
- Bartalits Mihály (1808–1879) 414
- Bártfay László 167

- Bartha János 155
 Bartsch, Adam 152
 Basch Árpád (1873–1944) 846
 Basoli, Antonio (1774–1848) 252
 Bastien-Lepage, Jules (1848–1884) 703, 706, 736, 818–820, 823–824, 826–827, 841–842
 Báthori István (1430–1493) 577
 Batsányi János 174, 180–183, 203
 Batsányi Jánosné, Gabriele von Baumberg 181
 Batteux, Charles 58
 Batthyány Antal József, gróf 79
 Batthyány Artúr, gróf 50
 Batthyány család 162, 211, 238, 616
 Batthyány Fülöp, herceg 169
 Batthyány Miklós, Széchényi Franciska, grófnő 100
 Batthyány József, gróf 156
 Batthyány Lajos, gróf (1696–1765) 55
 Batthyány Lajos, gróf (1807–1849) 170, 186, 269, 373, 615–616, 673
 Batthyány Lajosné, Andrassy Ilona, grófnő 608, 665
 Batthyány-Strattmann Lajos, herceg 169
 Batthyány-Strattmann Lajosné, Marie Elisabeth von Pergen, hercegné 36
 Baudelaire, Charles 360, 684, 835, 838–839, 849, 851
 Baudrion, Lazarine 736
 Baudry, Paul (1828–1886) 535
 Bauer Antalné 599
 Bauer, Franz (1798–1872) 421, 579
 Bauer György (1800–1870) 223
 Bauer Mihály (1789–1854) 205, 211, 233,
 Bäuerle, Adolf 76, 122
 Bayer-Krucsay család 620
 Beardsley, Aubrey (1872–1898) 732
 Beatrix, Aragóniai, királyné 457, 499
 Beck Ö. Fülöp (1873–1945) 20–22, 802
 Beethoven, Ludwig van 128, 179, 279–280, 503, 686, 747–751
 Beimel József 146
 Bellini, Giovanni (1430/35–1516) 246
 Bellori, Giovanni Pietro (1613–1696) 87, 158, 183
 Belotto, Bernardo (1721–1780) 188
 Bem József 584, 791
 Benczúr Béla (1854–1941) 451, 589, 627
 Benczúr Gyula (1858–1920) 18, 118, 255, 269, 321, 324, 326, 449–453, 462, 464–465, 467, 473, 502, 552, 554, 556, 559–560, 568–571, 574, 637–638, 665, 668, 672, 677, 692, 695, 724, 735, 740, 776, 779, 781–784, 800–801, 840
 Bene Ferenc 175
 Bénédite, Léonce 801
 Beniczky Bajza Lenke 726
 Benjamin-Constant, Jean-Joseph (1845–1902) 606
 Benjamin, Walter 91
 Beöthy Leó 487
 Beöthy Zsolt 18, 682, 792–793, 797
 Berchem, Nicolaes (1620–1683) 183–184
 Berczik Gyula 791
 Beregszászi Pál (1790–1865) 39, 42
 Berényi László 476
 Berger, Elias 95
 Berger, Julius Victor (1850–1902) 525
 Bergson, Henry 833
 Berlin, Isaiah 541
 Berlioz, Hector 355
 Bernhardt, Sarah 684
 Berringer, Fritz (19. sz. eleje) 128
 Bertinelli, Raffaele 498
 Berzeviczy Albert (1853–1936) 667
 Berzsenyi Dániel 210, 215, 231, 432, 579, 597
 Besant, Annie 812
 Bessenyei György 56, 135, 597
 Beszédes János László (1874–1922) 711
 Beszédes Sándor 751, 758, 763, 767
 Bethlen család 401
 Bethlen Farkas 551
 Bethlen Gábor 333, 565, 715, 790, 792–795
 Bethlen Istvánné, Bethlen Margit, grófnő
 Bezerédi (Brzorád) Gyula (1858–1925) 577, 589–590, 595–597, 600, 602, 674, 711, 791, 793, 800
 Bezeredy Amália 389
 Bièfve, Edouard de (1808–1882) 94, 321
 Bihari János 175
 Bihari Sándor (1855–1906) 382, 696, 781, 800, 818, 840
 Bikessy-Heinbucher József 84, 191
 Bing, Samuel 728, 845
 Bisinger József 597
 Blaas, Julius von (1845–1922) 55, 118, 366
 Blaas, Karl von (1815–1894) 48, 100, 344–345, 348–349, 351, 498, 724
 Blána Szilárd 774
 Blanc, Charles 737
 Blaschke, Johann (János) (1770–1833) 60, 3,
 Blau, Tina (1845–1916) 383, 806, 810
 Blavatsky, Helena P. 812
 Bobula János (1871–1922) 602
 Bock, Franz Johann Joseph 303
 Boeska István 162, 165, 715, 790, 792–793
 Bode, Wilhelm von 485
 Bohus János 174
 Bohus Jánosné, Szőgyény Antónia 174
 Boisserée fivérek 71, 302, 497
 Bolza Anna *lásd* Csáky Albiné
 Bommel, Elias Pieter van (1819–1890) 293
 Bonaparte, Caroline 131
 Bonaparte, Élisza 131, 247–248
 Bonaparte, Letizia Ramolino 131
 Bonaparte, Napóleon *lásd* Napóleon, I.
 Bonaparte, Pauline (Paolina Borghese) 131, 209
 Bonfini, Antonio 316
 Bonnard, Pierre (1867–1947) 704, 845, 848
 Borbély Heléna 146
 Born, Ignaz von 66
 Bornemisza Géza (1884–?) 830
 Boromisza Tibor (1880–1960) 830
 Boros (Boross) Nepomuk János (1808–1855) 169, 342
 Boros (Boross) Ferenc (19. sz. első fele) 342
 Borsato, Giuseppe (Borsatto) (1771–1849)
 Borsos József (1821–1883) 16, 110, 268, 272–273, 299, 336, 340, 357, 363, 369–371, 373, 378, 405–406, 486, 722, 734, 754, 756–758, 764
 Bosznay István (1868–1944) 800
 Both, Jan (1615 k.–1652) 183
 Boucher, François (1703–1770) 159, 360, 658
 Boudin, Eugène (1824–1898) 503
 Bouguereau, William-Adolphe (1825–1905) 535, 841
 Boulanger, Gustave (1824–1888) 841
 Boulogne, Valentin de (1591–1632) 132
 Bourbon, Marie Amelie de 131
 Bourbon-ház 131, 368, 558, 647
 Boutibonne Lajos 189
 Bozzaris, Marco (Bozzaris Márk) 287
 Böcklin, Arnold (1858–1901) 652–654, 656–657, 684
 Böhm, Arnold 619, 623
 Böhm (Boehm), Joseph Daniel (Böhm József Dániel) (1794–1865) 45, 71–72, 74, 194, 207, 214, 301–303, 489
 Böhm Pál (1839–1905) 382, 467, 695, 810
 Böhm, Wolfgang 72
 Bölöni Farkas Sándor 617
 Bölöni György 473
 Böttiger, Karl August 139
 Braekeleer, Ferdinand de (1792–1883) 293
 Brand, Johann Christian (1722–1795) 48, 184, 186
 Brassai Sámuel 260
 Brázay Kálmán 599
 Brein (Prein) Ignác (?–1834) 100
 Brennus gall vezér 201
 Bresolin, Domenico (1813–1890) 55, 194
 Brestyánszky Béla (1832–1895) 223, 595, 599–600
 Breton, Jules (1827–1906) 705
 Breuner, Josef 50
 Bright, Richard 189
 Brioso, Andrea (Riccio) (1470 k.–1532) 713
 Brocky Károly (1807–1855) 271, 378, 464
 Brodszky Sándor (1819–1901) 254, 273–275, 278, 405, 566–567, 780, 810
 Bródy Sándor 482–483, 795, 842
 Brouwer, Adriaen (1605/06–1638) 158
 Brown, Ford Madox (1821–1893) 828

- Brucciani, Domenico 538
 Bruck Miksa (1863–1920) 780–781
 Brudern József, báró 71
 Brueghel, Jan, idősebb (1568–1625) 204
 Brukenthal Sámuel 66, 68–69, 77, 184, 259, 365, 496
 Brunsvik család 36, 62, 215, 234
 Brunsvik Ferenc, gróf 215
 Brunsvik József, gróf 68
 Bruto, Giovanni Michele 551
 Brutus, Marcus Iunius 208
 Brzorád Gyula *lásd* Bezerédi Gyula
 Bublics Zsigmond (1821–1907) 98
 Bucher Xaver Ferenc, ifjabb 104
 Bucher, Franz Xaver, idősebb 104
 Bucher, Josef 72
 Buck Ferenc 41
 Buck József (?–1823?) 41, 141
 Buckle, Henry Thomas 812
 Bucsánszky Alajos 117–118
 Budai Ézsaiás 165
 Budai Ferenc 322
 Buland, Jean-Eugène (1852–1926) 709
 Bulyovszky Gyula 317, 319, 347
 Bunyan, John 646
 Burckhardt, Jacob (1818–1897) 94, 96, 484, 652–653
 Burgundi Mária 48
 Bülich Ágoston 757
 Bürkel, Heinrich (1802–1869) 291
 Byron, George 280, 849
- Callixtus, III., pápa 634
 Callot, Jacques (1592–1635) 95
 Canaletto (Giovanni Antonio Canal) (1721–1780) 188
 Canon, Hans (1829–1885) 526–527
 Canova, Antonio (1757–1822) 51–52, 68, 206, 208–211, 217–218, 223, 225–227, 233–238, 242, 247–348, 426, 502
 Canzi, August (Ágoston) (1808–1866) 273, 288, 353, 388, 405
 Carracci, Annibale (1560–1609) 251
 Carracci festőcsalád 183
 Carrier-Belleuse, Albert-Ernest (1824–1887) 713
 Carstens, Asmus Jakob (1754–1798) 48
 Carus, Carl Gustav 187
 Casagrande, Marco (1804–1880) 72, 210–211, 222–229, 231, 242–243, 246–247, 394, 414, 420, 599
 Castagnary, Jules-Antoine 356
 Cato, Marcus Porcius (Maior) 208
 Caucig, Franz (1755–1828) 47
 Cazin, Jean-Charles (1841–1901) 704
 Chanteloup, M. de 158
 Charpentier, Amédée (1822–?) 287
 Chassériau, Théodore (1819–1856) 728
 Chéret, Jules (1836–1932) 740
 Chodowiecki, Daniel (1726–1801) 60
- Chopin, Frédéric 839
 Cicero, Marcus Tullius 122, 528
 Cignani, Carlo (1628–1719) 69
 Clark, William Tierney 336
 Clarot, Alexander (1796–1842) 145
 Clésinger, Jean-Baptiste (Auguste) (1814–1883) 713
 Clodion *lásd* Michel, Claude
 Cogniet, Léon (1794–1880) 310
 Cole, Henry 538
 Colleoni, Bartolomeo 577
 Collin, Matthäus von 137, 144
 Comte, Auguste 303, 381
 Constable, John (1776–1837) 803, 812–813
 Cordier, Charles (1827–1905) 677
 Cornelius, Peter von (1783–1867) 48, 92, 94, 96, 256, 291, 345, 449, 510, 512, 516, 522, 526, 749, 778
 Cornides Dániel 69–70, 308
 Corot, Jean-Baptiste Camille (1796–1875) 258, 564, 778, 804, 812
 Corréard, Louis-Frédéric (1815–1858) 369
 Correggio, Antonio da (1489–1534) 69,
- Corvin Mátyás *lásd* Mátyás, I.
 Cottet, Charles (1863–1925) 846
 Courbet, Gustave (1819–1877) 258, 356, 695, 704–705, 708, 778, 818, 827–828
 Crespierre, Jean 559
 Cromwell, Oliver 94, 334, 647
 Curtius, Ludwig 652
 Czauzczik festőcsalád 342
 Czauzczik József (1781–1857) 176–177, 342
 Czélluti Züllich Rudolf (1813–1890) 207, 216, 413, 415, 422, 428, 436, 673
 Czetter Sámuel (1765–1819 u.) 116
 Czettrich Ulrik 313
 Czigler Győző (1850–1905) 616, 618
 Czillei Ulrik 332, 428, 565
 Cziráky Antal, gróf 164
 Cziráky család 102
 Czóbel Béla (1883–1976) 830, 842
 Czóbel István 739, 817
 Czobor Béla (1852–1904) 303, 497, 632–3, 3
- Czoernig, Karl von 768
 Czuczor Gergely 62, 599
- Csák Máté 145
 Csáky Albin, gróf 452–453, 455, 495, 632
 Csáky Albiné, Bolza Anna, grófnő 606
 Csáky Emánuel, gróf 61
 Csanak József 438
 Csaplovics János 84
 Császár Ferenc 58
 Csatkai Endre (1896–1970) 208
 Csemegi Károly 621
 Csengery Antal 303
 Csepreghy Ferenc 618
 Cseréy Jánosné, Zathureczky Emília 496
- Csernoch János 98
 Csók István (1865–1961) 695–697, 701–704, 706–709, 724, 726, 731, 736, 795, 800–801, 818, 821, 823, 826–827, 829, 831, 840–843
 Csokonai Vitéz Mihály 61, 151, 207, 222, 243–245, 267, 412, 422, 435–436, 438–439, 566, 579–580
 Csontváry Kosztká Tivadar (1853–1919) 721, 764, 838, 840
 Csukási József 619–620
- Daffinger, Moritz Michael (1790–1849) 3
 Dagnan-Bouveret, Pascal-Adolphe-Jean (1852–1929) 703, 705–706, 709, 820, 841
 Daguerre, Louis-Jacques-Mandé (1787–1851) 402, 734
 Dahl, Johann Christian (1788–1857) 188
 Dalmady Győző 552
 Damkó József 461, 603, 674, 711, 802
 Danhauser, Josef (1805–1845) 280, 284, 290, 297, 367, 381
 Dante Alighieri 91, 195–196, 203, 565, 646, 682, 738, 849
 Darwin, Charles 811, 834
 Daubigny, Charles-François (1817–1878) 258, 778, 804
 Daumier, Honoré (1808–1879) 816
 Daun, Leopold Joseph Graf 429
 David, Jules (1808–1892) 561
 Dayka Gábor 85
 Deák Ferenc 180, 251, 372, 374, 456, 474, 564–565, 569, 574–576, 580, 584, 586, 595, 597–598, 601–602, 604, 615–616, 673–675, 746, 785
 Deák-Ébner Lajos (1850–1934) 257, 374, 382, 454, 477, 566, 695, 800, 810, 818, 842
 Deáky Zsigmond 200
 Debreczeny Márton 617
 Decamps, Alexandre-Gabriel (1803–1860)
- Déchy Mór 752
 Decker, Johann Stephan (1783–1844) 151
 Defregger, Franz von (1835–1921) 502
 Degas, Edgar (1834–1917) 843
 Deger, Ernst (1809–1885) 498
 Delacroix, Eugène (1798–1863) 91, 95, 160, 203, 368, 562, 564, 646
 Delaroche, Paul (1797–1856) 94, 311, 321, 331, 333–334, 368, 558–561
 Démoszthenész 122
 Denis, Maurice (1870–1943) 845, 848
 Denon, Dominique Vivant (1747–1825) 88, 300
 Deréky Anna *lásd* Fadrusz Jánosné
 Deron Antal 64
 Dessewffy Aurél, gróf 426

- Dessewffy Emil, gróf 569
 Dessewffy József, gróf 61, 717–718
 Deutsch Lipót 389
 Deutsch Mór (1815–1870) 389
 Dezső vitéz 287, 308, 321
 Diaz de la Peña, Narcisse Virgilio (1807–1876) 293
 Dickens, Charles 681
 Diderot, Denis 158–159, 737
 Didron, Adolphe Napoléon 303
 Dietrich gen. Dietricy, Christian Wilhelm Ernst (1712–1774) 184
 Diez, Wilhelm von (1839–1907) 256
 Dillis, Johann Georg von (1759–1841) 188,
 Dinnert Ferenc Pál (1820–1894) 416–417
 Disdéri, André Adolphe-Eugène 735
 Divald Károly, idősebb (1830–1897) 751–752, 757, 759, 763
 Divald Károly, ifjabb (1858–1924) 755, 757–759, 759
 Divald Kornél (1872–1931) 754, 759
 Dlholeczky Viktor 213
 Dobó István 324, 413, 457–458
 Dobozi Mihály 139, 145–147, 203, 305, 323–324, 397
 Doby Jenő (1834–1907) 340, 470, 743–745, 784, 801
 Dobyaschofsky, Franz Joseph (1818–1867) 345, 498
 Doctor Albert (1813–1888) 406, 757, 764
 Doidalszasz 217
 Dolci, Carlo (1616–1686) 69
 Domenichino (Domenico Zampieri) (1581–1641) 183
 Donáth Gyula (1850–1909) 595, 599–602, 606, 618, 621, 624, 715–716, 793
 Donát János (1744–1830) 59, 169, 174–175, 3
 Doré, Gustave (1832–1883) 562, 646–647, 840
 Dorffmaister István, idősebb (1725 k.–1797) 108–110, 114, 312
 Dorffmaister István (József Pál), ifjabb (1770–1807) 103
 Dózsa György 565, 793
 Dozsnayai (Dosznayai) Károly (1813–1850) 416–427
 Döbrentei Gábor 57, 63–64, 182, 214, 412–413, 415
 Dömötör István (1882–1961) 473
 Dörschug Antal 603
 Dubufe, Louis Edouard (1819–1883) 293
 Dudits Andor (1866–1944) 800
 Dughet, Caspar (Caspard) (1615–1675) 183
 Dugonics András 439, 580, 583–584
 Dugovics Titusz 139, 256, 288, 312, 321–322
 Dulánszky Nándor 98
 Dumas, Alexandre, idősebb 279
 Dumas, Alexandre, ifjabb 360
 Dunaiszky Henrik (1812–1875) 205, 416,
 580, 583–584, 586, 588, 639, 673–674, 775, 779, 785
 Dunaiszky László (1822–1904) 165, 205, 242, 414, 416, 422, 427–429, 435, 579, 596, 617, 680
 Dunaiszky Lőrinc (1784–1833) 164, 205–206, 210–214, 220–222, 228, 233–235, 241–242, 418, 429
 Dunky Ferenc (1860–1941) 767
 Dunky Kálmán (1858–1935) 767
 Dupré, Jules (1811–1889) 804
 Durier, Jules 401
 Duriez, Elie-Philippe-Joseph 369
 Duverger, Theophile Emmanuel (1821–1886) 294
 Dux Adolf 339
 Dürer, Albrecht (1471–1528) 75, 92, 142, 264, 502, 824
 Dyce, Alexander 539
 Dyck, Anthony van (1599–1641) 69, 252, 3
 Eakins, Thomas (1844–1916) 736
 Eastman, George 765
 Éber László (1871–1935) 120
 Edward, IV. 333, 559
 Edward, VII. 571
 Egey István 758
 Egger, Wilhelm (Vilmos) (1792–1830) ,
 Egressy Béni 436, 617
 Egressy Gábor 566
 Egry József (1883–1951) 842
 Ehrenreich Sándor Ádám (1784–1844) 56, 144, 391
 Einsle, Anton (1801–1871) 50, 161, 167, ,
 Eisenhut Ferenc (1857–1903) 695–696, 722, 724, 779
 Eitelberger, Rudolf von, Ritter (1817–1885) 48, 303, 367, 489, 513, 564, 737
 Elischer Lajos (1842–1892) 810
 Ellinger Ede 758
 Ellsler Fanny 379, 680
 Emerbergi Schenk Berthold 547
 Ender, Johann Nepomuk (1793–1854) 49–50, 62, 64, 123, 128–134, 145, 161, 165, 167, 171, 173–174, 284, 344
 Ender, Thomas (1793–1875) 49, 187, 192
 Endlicher István László 303
 Endre, II. lásd András, II.
 Engel József (1815–1901) 55, 207, 216, 414, 417–418, 580–583, 586, 596, 601
 Engel Mór (19. sz. közepe) 388
 Engerth, Eduard von, Ritter (1818–1897) 96, 274, 339, 344
 Eötvös József, báró 53, 118, 247, 256, 260, 312–313, 315, 332, 373, 389, 422, 432, 445, 466–467, 469, 486–487, 504, 513, 520, 540, 552, 554, 563, 565, 569, 574,
 Erzsébet, Rosty Ágnes, báróné 673
 Erzsébet, báró 376, 531, 752, 755, 764, 852
 Erdélyi János 545, 719
 Erdélyi Mór 751–752, 756, 763–764
 Erdődy Franciska (Fanni), grófnő lásd Károlyi Alajosné
 Erdődy Gyula, gróf 534
 Erdődy István, gróf 535
 Erdődy János, gróf 156
 Erdődy Péter, gróf 426
 Erdődy Sándor, gróf 582
 Erkel Ferenc 21, 218, 311, 396, 374, 592
 Erlinger József 102
 Erminy, Ludwig 61
 Ernst Lajos (1872–1937) 16, 18, 138, 499–500
 Eröss Gábor (1779–1815) 42
 Eröss János (19. sz. eleje) 42
 Erzsébet, Árpád-házi (Szent) 146, 326–327, 556–557, 633, 635, 638, 643
 Erzsébet, Kotromanić, királyné 144, 256, 308, 326, 331
 Erzsébet, Wittelsbach, királyné 163, 338–339, 474, 504, 556, 568, 573–574, 598–599, 609–611, 634–635, 674, 690, 800, 802
 Este család 351
 Esterházy család 68, 77, 102, 162, 211, 236, 238, 246, 491, 625
 Esterházy Imre, gróf 70
 Esterházy István, gróf 162
 Esterházy János, gróf 186
 Esterházy József, gróf 78
 Esterházy Leopoldina, hercegnő 208
 Esterházy Mihály, gróf 764
 Esterházy Miklós József, gróf 459–460, 598, 607, 614
 Esterházy Miklós, herceg (1765–1833) 51–52, 68, 74, 208
 Esterházy Miklós, herceg (1817–1894) 491
 Esterházy Pál Antal, herceg 68, 281, 371, 373, 417, 491
 Esterházy Pál László, gróf 109
 Esterházy Pál, herceg 162
 Eszterházy Franciska, grófnő lásd Károlyi stvánné
 Eszterházy Károly, gróf 210
 Everdingen, Allaert van (1621–1675) 184, 187
 Evers, Hans Gerhard (1900–1993) 25
 Eybl, Franz (1806–1880) 161, 340, 372, 381
 Fadrusz János (1858–1903) 20–21, 465, 574, 576–577, 596–597, 601, 603–605, 609–611, 615, 621, 638, 677, 718, 793, 795, 800–801

- Fadrusz Jánosné, Deréky Anna 802
 Faleri, Giovanni 209, 234
 Falk Miksa 339, 673
 Falke, Jacob von (1825–1897) 490, 501
 Falkoner festőcsalád 104
 Faragó Géza (1877–1928) 851
 Faragó József (1821?–1895) 223, 580
 Faragó József (1866–1906) 818
 Faragó Ödön (1869–1935) 802
 Farkasházi Fischer Vilmos (1839–1921) 802
 Fáy András, gróf 36, 62–64, 70, 214, 242,
 , ,
 Fáy István, gróf 72–73, 194, 210–211, 225,
 3
 Fáy János, gróf 69–70
 Fejér György 70, 79
 Fejérváry Gábor 71–72, 207, 216, 222,
 301–302, 725
 Fejérváry Károly 71, 725
 Felbiger, Johann Ignaz 39
 Félibien, André (1619–1695) 87, 158
 Fendi, Peter (1796–1842) 367
 Fényes Adolf (1867–1945) 801
 Fényes Elek 191
 Ferdinánd, I. 162, 321, 784, 789
 Ferdinánd, II. 565
 Ferdinánd, V. 76, 114, 123, 162–163, 169,
 242, 288
 Ferenc József, I. 163–164, 119, 262, 331,
 338–339, 349, 374–375, 407, 421–422,
 424, 450, 456, 464, 489, 504, 528,
 531–533, 568–569, 571, 573–574, 577,
 583, 593, 604–605, 634, 635, 674–675,
 690, 749, 757–758, 764, 766, 781, 784,
 786, 788–789, 792–794, 800
 Ferenc, I. (II.) 27, 44, 47, 66, 76–77, 93,
 97–98, 114, 119, 122–123, 127–128,
 136–138, 147–150, 155–157, 164, 167–
 168, 219, 238, 242, 298
 Ferenczy Ida 574
 Ferenczy István (1792–1856) 15, 18–23,
 36, 43, 51–53, 57, 61, 74–75, 119, 144,
 205–210, 213–220, 228, 234, 236,
 238, 242–248, 267, 272, 297, 394, 402,
 408–411, 413–414, 420–422, 424–425,
 427, 429, 431, 434, 459, 482, 579, 599,
 675, 680
 Ferenczy Károly (1862–1917) 481–482,
 708, 740, 755, 801, 818, 821, 823–824,
 830–833, 841–843, 855–857
 Ferenczy Valér (1885–1954) 842, 855
 Ferina, Augusto Michele 194
 Fernkorn, Anton (1813–1878) 348, 432
 Ferry à Parnay, Madame Charles 624
 Fessler Ignác Aurél 81, 115, 141–144, 178,
 316, 553–554
 Fessler Leó (Leo Fessler) (1840–1893) 596,
 599, 637
 Festetich (Festetics) család 238, 609
 Festetich Rudolf, gróf 752
 Festetics Antal, gróf 238
 Festetics György, gróf 426
 Festetics Julianna, grófnő lásd Széchenyi
 Ferencné
 Festetics László, gróf 74, 151–152
 Festetics Mária, grófnő 574
 Festetics Sámuel, gróf 68, 74
 Feszl Frigyes (1821–1884) 338, 355, 373,
 418, 508, 510, 617
 Feszty Árpád (1856–1914) 464, 476–477,
 518, 530, 665, 698
 Fetti, Domenico (1588/89–1623) 320
 Feuerbach, Anselm (1829–1880) 652
 Fezzi, Rimedio (1813–1873) 55, 194
 Fiedler, Konrad 652
 Figdor, Albert 502
 Fischbach, Friedrich 628
 Fischbach, Johann (1797–1871) 49
 Fischer Emil (1863–1937) 802
 Fischer István, báró 100, 102, 106
 Fischer, Johann Martin (1740–1820) 205–
 , ,
 Fischer, Josef (1769–1822) 49, 61, 191,
 198, 625
 Fischer József (1873–1942) 798
 Fischer Samu 765
 Fisher Vilmos 802
 Fittler Kamill (1853–1910) 472
 Flaubert, Gustave 360, 704
 Fleschner Fülöp 234
 Fogarassy Mihály 98, 497
 Forbászi Aranyossy Ákos (1870–1898) 737
 Forgách István, gróf 764
 Forgó István 802
 Forray Iván, gróf (1817–1852) 50, 335, 722
 Forray Júlia, grófnő lásd Nadasdy Lipótné
 Forreider és Schiller cége 802
 Forst Károly 767
 Forst Károlyné, Vánca Emma (1863–1943)
 757, 765–767
 Forster Gyula 569
 Foerk Ernő (1868–1934) 604, 801–802
 Förster, Ernst (1800–1885) 94
 Fra Angelico (1395 k.–1455) 47, 100
 Fragonard, Jean-Honoré (1732–1806) 159
 Fraknói Vilmos 496, 600, 615
 Francsek Imre (1864–1920) 797
 Frangepán Ferenc 278, 322, 331, 627
 Frémiet, Emmanuel (1824–1910) 713
 Friant, Émile (1863–1932) 709
 Fried, Michael 708
 Friedrich Ferenc 176
 Friedrich, Caspar David (1774–1840) 835
 Fries, Moritz von 71
 Frigyes, II. (Nagy) 292, 560
 Frigyes Vilmos, III. 66, 148–149
 Frint, Jacob 98
 Fromentin, Eugène (1820–1876) 722, 724
 Frummann Antal (1801–1869) 117, 618
 Fuchsthaller Alajos (1815 k.–1863) 338, 743
 Fuller, Loie 680, 851
 Funk Pál (Angelo) 764
 Füger, Heinrich Friedrich (1751–1818) 44,
 47, 104, 106, 108, 119–120, 127, 161,
 174, 181–183, 305
 Fühlich, Joseph von (1800–1876) 48, 100,
 200, 348, 366, 498
 Fülep Lajos (1885–1970) 14–15, 18–21,
 86, 214, 218, 355, 438, 440, 442, 473,
 3 ,
 Fülöp, II. 94
 Füredi (Führer) Richárd (1873–1947) 460,
 603, 789–800
 Füssli, Johann Heinrich (1741–1825) 261
 Gaal Gusztáv 271
 Gaál Ignác (1810 k.–1880 k.) 272
 Gabriele von Baumberg lásd Batsányi
 Jánosné
 Gadamer, Hans-Georg 30, 91
 Gainsborough, Thomas (1727–1788) 658
 Galimberti Sándor (1883–1915) 842
 Gallait, Louis (1810–1887) 94, 321
 Gara Mária 311
 Gara Miklós 144, 308
 Garay János 36, 123,
 Gasser, Hans (1817/18–1868) 36, 275, 421,
 429, 579
 Gatterer, Johann Christoph 134
 Gauermann, Friedrich 294
 Gauguin, Paul (1848–1903) 503, 781, 842,
 848
 Gautier, Théophile 310, 331, 561, 644,
 Gebhardi, Ludwig Albrecht (1735–1802)
 Geibel Ármin 392
 Geiger, Johann Nepomuk (1805–1880) 36,
 117, 140–141, 252, 307, 344, 389, 391,
 3 , 3
 Geissler Eugen 757
 Gelb Miksa 800, 802
 Gellért (Szent) 115, 142–143, 600, 638, 643,
 775, 784, 792–794, 796–797
 Genersich János (Johann Genersich) 135
 Genthon István (1901–1969) 20–21, 701
 Gérard, François-Pascal Simon
 (1770–1837) 130–131, 148–149, 161,
 3
 Gerecze Péter (1856–1914) 754
 Gerendás József 146
 Gerenday Antal (1818–1887) 414, 616–618
 Gerenday Béla (1863–1936) 616–618, 621
 Gerevich Tibor (1882–1954) 497
 Gergei Albert 512
 Géricault, Théodore (1791–1824) 203, 368
 Gerle Lajos (1863–1910) 616
 Gerlóczy Károly 591, 675, 781–782
 Germanicus Iulius Caesar 305, 458
 Gérôme, Jean-Léon (1824–1904) 704–705,
 736, 823–824
 Gerő Ödön (1863–1939) 483, 600, 818

NÉVMUTATÓ

- Gerster Kálmán (1850–1927) 446, 456, 589, 591, 602–603, 616, 618
 Gerster Károly (1859–1940) 741
 Gerstner, Joseph (József) (1768–1813) 60
 Gervex, Henri (1852–1929) 525
 Gessner, Salomon (1730–1788) 45, 185–186
 Geszner Róza *lásd* Pulszky Ferencé
 Gévay Antal 312
 Gévay Béla 312, 757
 Géza fejedelem 115, 142, 515, 552, 554
 Ghica, Alecu 178
 Ghirlandaio, Domenico (1449–1494) 100
 Gianone János (?–1871) 414
 Giergl Kálmán (1863–1954) 602
 Ginovszky József (19. sz. első fele) 177, 271
 Giordano, Luca (1634 k.–1705) 252
 Giorgione (1477–1510) 246
 Gizella királyné 115, 142, 216, 609, 643
 Glatz Oszkár (1872–1958) 801
 Glatz, Theodor (Tivadar) (1818–1871) 365, 758, 801
 Glück Frigyes 599
 Gobineau, Joseph Arthur de 302
 Godefroy, John 203
 Goethe, Johann Wolfgang 58, 71, 91, 187, 652, 709, 839
 Gogh, Vincent van (1853–1890) 503, 731
 Gogol, Nyikolaj Vasziljevics 561
 Góla (Gola) Adolf (korábban Ádámként azonosítva) 402, 410
 Goldoni, Carlo 682
 Gonda Béla 383
 Gondy Károly 756, 758
 Gonzaga család 351
 Gori, Antonio Francesco 58
 Goró Lajos 61, 85
 Goszleth Sándor 758
 Gosztonyi József (1837–1870) 253
 Gotthard Jenő 752
 Goujon, Jean (1510 k.–1565) 709
 Goupil, Adolphe (1839–1883) 561–562
 Goya y Lucientes, Francisco de (1746–1828) 95, 108
 Goyen, Jan van (1596–1656) 183
 Gömör Olivér 842
 Göndöcs Benedek 774–775
 Graf, Conrad 279–280
 Gran, Daniel (1694–1757) 55
 Grassalkovich (II.) Antal 156
 Grassalkovich (III.) Antal 79
 Grasset, Eugène (1845–1917) 845
 Gray, Gustave Le (1820–1884) 405
 Greguss Ágost 427, 472, 477, 568, 598
 Greuzé, Jean-Baptiste (1725–1805) 159, 3
 Grey, Jane, lady (Johanna Grey) 94, 331
 Griepenkerl, Christian (1839–1916) 512
 Grigoletti, Michelangelo (1801–1870) 54, 3
 Grillparzer, Franz 547, 683
 Grimm, Jacob 303, 541
 Grimm Rezső 744
 Grimm Rudolf 253, 263
 Grimm Vince 271, 360
 Grimm, Wilhelm 541
 Grosz Ádám 253
 Grósz (Gross) Béla (1835–1914) 253
 Grund Vilmos 389
 Grüner, Vinzenz 60
 Gschwindt Mihály 412, 709
 Guénon, René 724
 Guérard, Eugene (1811–1901) 369
 Guillemin, Alexandre Marie (1817–1880) 294
 Guise Henrik I., herceg 561
 Gundel, Paul Anton von 44
 Gundelfinger Gyula (1833–1894) 657
 Gurlitt, Cornelius 93
 Guttmann Jakab (1813–1860) 207, 242
 Guzmics Izidor 62
 Gvadányi József 123
 Gyarmathy Zsigmondné, Hory Etelka 626
 Gyenes László 680
 Gyergyai Albert 683
 Gyöngyösi (Gyöngyössy) István 243, 413
 Györgyi Giergl Alajos (1821–1863) 278, 291, 347, 374–375
 Györgyi Kálmán (1860–1930) 472
 Gyula, II., pápa 207, 526
 Gyulai Pál 427, 592, 677, 681
 Gyulay Lajos, gróf 415
 Gyurikovits György 139
 Gyurkovics Károly (1810–1874) 50
 Haanen, Remy van (1812–1894) 73, 293
 Habenschaden, Sebastien (1813–1868) 291
 Habermann, Franz (1788–1866) 142
 Habsburg József Antal, főherceg *lásd* J zsef nádor
 Habsburg Rudolf *lásd* Rudolf, I. (Habsburg)
 Habsburg-Estei Károly Ambrus, 98, 208, 228
 Habsburg-ház 48, 66, 76, 102, 135, 137, 141, 144, 147, 150, 162–163, 165, 168, 310, 331, 334, 424, 525, 546, 548, 559, 563–565, 567, 574, 604, 634–635, 775, 784, 786, 788–789, 792–793
 Habsburg-Lotaringiai Ferenc Károly, főherceg 76
 Habsburg-Lotaringiai János, főherceg 50, 76, 137, 146, 150, 187
 Habsburg-Lotaringiai József Ágost, főherceg 606
 Habsburg-Lotaringiai József Károly, főherceg 604, 758
 Habsburg-Lotaringiai Károly Lajos, főherceg 150, 156
 Habsburg-Lotaringiai Lajos, főherceg 190
 Habsburg-Lotaringiai Mária Krisztina, főhercegnő 206, 208, 236–237
 Habsburg-Lotaringiai Mária Valéria, főhercegnő 758
 Habsburg-Lotaringiai Rainer Ferdinánd, főherceg 489
 Habsburg-Lotaringiai Rainer József, főherceg 84, 190,
 Habsburg-Lotaringiai Rudolf, főherceg 764
 Habsburg-Lotaringiai Sándor Lipót, főherceg 156
 Habsburg-Tescheni Albert (Albrecht), főherceg 262, 568
 Habsburg-Tescheni Albert Ferenc, főherceg
 Habsburg-Tescheni Frigyes, főherceg 604
 Habsburg-Toscanai János Szalvátor (Johann Salvator), főherceg 768
 Hackert, Jakob Philipp (1737–1807) 185
 Hagedorn, Christian Ludwig von (1712/13–1780) 90, 160
 Hagen, Ernst August 304
 Hajós Géza 26–29
 Halász László (1820 k.–1882 k.) 593, 596
 Halbig, Johann (1814–1882) 422, 424–425, 579
 Haller István 455
 Hallgass Mátyás (1827–?) 223
 Halmi Artúr (1866–1939) 702, 801
 Hals, Frans (1582 k.–1666) 75, 569, 813
 Hám János 102
 Hamilton, Gavin (1723–1798) 184, 252
 Hampel József (1849–1913) 471, 486, 630,
 Hamsa bég 140
 Hanfstaengl, Franz Seraph (1804–1877) 287
 Hannibál 89
 Hansen, Theophil (1813–1891) 534
 Haranghy György 764
 Hardenberg, Karl August 92
 Harrach Mária Terézia, grófné 573
 Harsányi Pál 263, 280
 Hartleben, Konrad Adolf 191–192, 392
 Hartmann, Franz 812
 Hány Gyula 765, 802
 Hasenauer, Carl 526–527
 Haske Ferenc (1833–1894) 389
 Hatvani István 165
 Hatvány Ferenc (1881–1958) 500
 Hauser Arnold (1892–1978) 184
 Hauszmann Alajos (1847–1926) 609–610, 612, 614–615, 795, 801–802
 Havranek Antal, ifjabb (1865–1917) 621
 Havranek Ferenc 589, 446
 Haynald Lajos 98
 Hazay Gábor *lásd* Vörösmarty Mihály
 Hecht, Wilhelm (1843–1920) 770
 Heckenast Gusztáv 36, 389, 392, 396
 Hedvig, Anjou (Szent) 146

- Hegedűs Ármin (1869–1945) 616
Hegedűs Lajos 450
Hegedűs László 801, 842, 851
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 26, 513
- Heicke, Joseph (1811–1861) 50, 722
Heideloff, Karl Alexander von (1789–1865) 3
Heidenhaus Ede 406
Heine, Heinrich 94
Heinrich Ede (1819–1885) 55, 124–125, 360, 362–363, 508, 568
Heller József 764
Hellma József 204
Helmecey Mihály 60
Helmholtz, Hermann Ludwig Ferdinand von 812
Helst, Bartholomeus van der (1613–1670)
- Heltai Gáspár 311
Henneberg Károly 619
Henszlmann Imre (1813–1888) 58, 71–73, 86, 91, 98, 125, 161, 216, 251, 272, 291, 293, 296, 298–299, 301–303, 305, 340, 352, 366–368, 378, 410, 414, 420, 427, 429, 470–471, 484, 508, 512, 543, 545, 564, 636, 639, 743–744, 754, 763
Hentsch Ignác 599
Hentzi von Arthurm, Heinrich 336, 338, 421–422, 425, 593, 574, 579, 593, 595
Herbsthoffer Károly (1821–1876) 271, 305
Hercegh Zsigmond 453
Herder, Gottfried 540–541, 544
Herman Ottó 685, 795
Heródes, I. 726
Hérodotosz 122
Herrmann Antal 494
Herzog Mór Lipót 500
Hesz János 105
Herder, Gottfried 540–541, 544
Hevesi Lajos (1843–1910) 384–385
Hevesi Sándor 649
Hickel, Anton (1745–1798) 161
Hild János (1766–1811) 78, 414
Hild József (1789–1867) 45, 51, 100, 102, 116, 164, 210, 222, 228–229, 231, 239, 3
Hildebrand, Adolf von (1847–1921) 20–21,
- Hirt, Alois (Aloys) (1759–1837) 302
Hobbema, Meindert (1638–1709) 806
Hock János 452, 472
Hodler, Ferdinand (1853–1918) 855
Hofbauer, Klemens Maria 98, 100
Hoffmann Edit (1888–1945) 360
Hoffmann, Michael 64, 308
Hoffstadt, Friedrich 302
Hofmann, Werner (1928–2013) 28–29, 88
Hofmeister család 233–234
Hogarth, William (1697–1764) 91, 160
Hohenlohe, Constantin, herceg 604
- Hokusai, Kacusika (1760–1849) 728
Holbein, Hans, ifjabb (1497–1543) 706, 819, 824
Holló Barnabás (1865–1917) 460–461, 598–600, 603, 610, 711, 716–718, 793, 800
Hollósy Simon (1857–1918) 452, 482–483, 695, 702, 708, 740, 781, 801, 810, 818–821, 823–824, 826, 829, 831, 840
Holubár cseh vitéz 289, 508
Homérosz 122, 136, 415, 458, 525, 528
Hopp Ferenc (1833–1919) 458
Hoppner, John (1758–1810) 128
Hóra (Hora) János Alajos (1812–1868?) 3 3
Horatius 122, 201
Hormayr, Joseph von (1781/82–1848) 48, 93, 136–141, 144, 150, 300, 625
Horny, Franz (1798–1824) 195
Horovitz Lipót (1838–1917) 567, 573, 800–801
Horowitz Barnay, Ilka 750
Hortensi, Ascanio Centorio degli 327
Horthy Béla (1869–1943) 852
Horti Pál (1865–1907) 802
Horvát Ádám 413
Horvát István 58, 79, 139
Horváth Boldizsár 677
Horváth Géza (1879–1948) 596
Horváth Jánosné 179
Horváth Mihály 429, 520, 548
Hory Etelka *lásd* Gyarmathy Zsigmondné
Hottinger, Konrad (1788–1828) 47
Houdon, Jean-Antoine (1741–1828) 65, 207, 854
Howard, Luke 187
Höfel, Blasius (1792–1863) 308
Höfel, Johann Nepomuk (1788–1864) 308
Hölderlin, Friedrich 381
Hörmann, Theodor (1840–1895) 806
Huber József (1777–1832) 23, 205–206, 209–212, 214, 228, 232–235, 239–240
Hugo, Victor 279, 644, 646
Hugonnay Vilma, grófnő 609
Humboldt, Wilhelm von 541
Hummel, Karl (1769–1840) 50
Hunfalvy János 190, 392
Hunfalvy Pál 487
Hunyadi család 162, 218, 305, 308, 315, 332, 428, 457, 535, 577, 612, 614, 654, 721, 784
Hunyadi János 95, 139–140, 144, 243, 271, 305–306, 413, 426, 428, 544, 610, 634, 639–643, 784, 789, 791–794
Hunyadi László 218, 271, 288, 310–312, 322, 324, 326, 331–332, 396, 560
Hunyadi Mátyás *lásd* Mátyás, I.
Husz János 94
Huszár Adolf (1842–1885) 19–20, 439, 446, 449, 456, 575, 583–584, 586, 588,
- 596, 598, 601–602, 604, 618, 621–622, 673, 677, 680, 710, 736
Husza József (1854–1934) 485–486, 627–628, 630, 754
Husza Lajos 389, 743
Huysmans, Joris-Karl 833
Hübsch, Heinrich (1795–1863) 27
Hyrtl, Jakob (1799–1868) 336
- Igaz Sámuel 57, 85, 143–144, 146
Ignotus Hugó 482
Illyés András 111
Imre, I. 307, 288, 634
Imre (Szent) 106, 111, 115–116, 142–143, 212, 216, 633–634, 638, 643
Indrikó János 757
Ingres, Jean-Auguste Dominique (1780–1867) 94, 517, 525, 528, 724
Ipolyi Arnold (1823–1886) 92, 303, 449–450, 468, 471–472, 484, 487, 491–492, 496–498, 508, 517–518, 520–521, 525, 543, 545, 552, 554, 632, 635–636, 639–643, 651, 668–671, 781
Irányi Dániel 620, 624
Irinyi József 53
Isabeau, Jean-Baptiste (1767–1855) 161
Isaurus (Pater) 116
István, I. (Szent) 102, 105–106, 110–111, 114–118, 123, 138, 141–143, 146, 162, 167, 212, 216, 222–223, 225, 227–228, 238, 255, 265, 342, 345, 348, 425–426, 521–522, 525, 532–533, 544, 552–554, 556, 565, 603, 606, 609, 633–634, 637–638, 640–643, 775, 782, 784, 787–789, 792, 795, 797
Ittenbach, Franz (1813–1879) 498
Iván Ede 483
Ivanovics Katalin (1817?–1882) 271
Izabella, főhercegnő (Isabella von Croÿ) ,
Izabella királyné (Zápolya Izabella) 281, 321–322, 334, 398, 561, 764, 779
Izsó Miklós (1831–1875) 19–21, 23, 247, 261, 276, 355–356, 375, 411–412, 420, 427–429, 435–436, 438–440, 442, 446, 462, 566, 579–584, 586, 591, 597, 599, 602–603, 618, 621–622, 627, 680, 709–710, 719
- Jabloneczai Pethes János 296, 306, 331
Jacoby, Louis (Ludwig) (1828–1918) 744
Jagell-ház
Jakobs Gusztáv, báró 176
Jámbor Lajos (1869–1955) 603, 618, 620, 798, 801
Jancsurák Gusztáv 802
Jankó János, idősebb (1833–1896) 253, 278, 339, 396, 494, 817
Jankó János, ifjabb 494, 752

- Jankó Vince 405
 Jankovich Miklós (1772–1846) 69–71, 79, 259, 295, 492
 Jankovits Gyula (1865–1932) 598, 600–601, 610, 710–711, 713, 791–793, 796–797
 Janneck, Franz Christoph (1703–1761) 159
 Jantyik Mátyás (1864–1903) 779
 Janus Pannonius 122, 141, 413, 426
 Jaschke, Franz (1775–1842) 84, 190–191
 Jászai Mari 609–610, 680, 683–685, 758
 Jászay Pál 307, 312–315, 322
 Jauss, Hans Robert 28, 30
 Jerningham, Frances (Lady Stafford) 128
 Jettel, Eugen (1845–1901) 803, 806, 808–809, 813
 Job, Sebastian 100
 Jobst Ferenc 118
 Jobst Károly 118
 Johannot, Alfred (1800–1837) 559
 John, Friedrich (1769–1843) 60, 182, 243–244
 Jókai Mór 397, 548, 562, 598, 606, 610–611, 673, 675, 726, 769
 Jókainé Laborfalvi Róza 617
 Joó János (1806/07–1874) 42, 57
 Joséphine császárné 131
 Jósika Miklós, báró 673, 681–682
 Jósika Sámuel, báró 569
 József nádor 35, 42, 50–51, 56–57, 78–80, 123–124, 127, 136, 147, 150, 152, 156–157, 163–164, 167–168, 170–171, 178, 206, 228, 242, 251, 258–259, 262, 265, 267–268, 373, 413, 422, 424–426, 513, 568, 574, 579, 604, 674, 787
 József, II. 39, 43–44, 46–47, 66, 77, 87, 93, 97–98, 110, 113–114, 118–119, 122–123, 127–128, 135–137, 147–150, 155–157, 161, 164, 167–168, 206, 210–211, 219, 238, 292
 Jungfer Gyula (1841–1908) 802
 Juranics László 183
 Justh Zsigmond 602, 609, 678–679, 683–685, 726, 817, 840
 Justí, Carl 485
 Jüngling, Armin 705–706
- Kaas Ivor 450, 456
 Kabay Dánielné 802
 Kada Elek 531
 Kádár Gábor (1859–?) 745
 Kaergling (Kärgling) János Tóbiás (1780–1845) 70, 142, 146
 Kaergling Henrietta (1821–?) 204, 335, 380
 Kagerbauer Antal (19. sz. közepe) 617–618
 Kallina Mór (1844–1913) 797
 Kallós Ede (1866–1950) 597, 620, 624–625, 675, 716, 792, 800
- Kálmán, I. (Könyves) 123, 429, 609, 784, 789
 Kaltenmoser, Kaspar (1806–1867) 291
 Kamermayer Károly 616
 Kandinszkij, Vaszilij Vasziljevics (1866–1944) 663
 Kant, Immanuel 540, 672, 682
 Kapisztrán (Szent) János 140, 305, 610, 634, 641–643
 Karacs Ferenc (1770–1838) 36, 42
 Karacs Teréz 36
 Karacsné Takács Éva 36
 Karácsonyi Guidó, gróf 500
 Kárász Géza 725
 Kardos Gyula (1857–1908) 257, 695
 Kármán József 83
 Károli Gáspár 597
 Karolina Augusztia osztrák császár- és királyné 98, 100, 146
 Károlyi István, gróf 344, 348, 535
 Károlyi Róbert 95, 784, 789
 Károly, I., angol király 94, 647
 Károly, I., (Nagy) császár 89
 Károly, I., szicíliai király 274
 Károly, III. (VI.) 163, 172, 784, 789
 Károly, V. 94
 Károlyi Alajos, gróf 534, 536
 Károlyi Alajosné, Erdődy Franciska (Fanni), grófnő 534, 536
 Károlyi Antal, gróf 172
 Károlyi család 102, 609
 Károlyi György, gróf 194, 263, 347, 569
 Károlyi István, gróf 344, 348–349, 3
 Károlyi Istvánné, Eszterházy Franciska, grófnő 349
 Károlyi József, gróf 149
 Károlyi Sándor, gróf 536–537
 Kassalik Ferenc (1795–1884) 235, 241
 Kászonyi Dániel, idősebb 69
 Katona József 412, 421–422
 Katona Nándor (1864–1932) 412, 422
 Katzler, Vinzenz (1823–1882) 338
 Kaulbach, Wilhelm von (1805–1874) 93, 255–256, 291, 307, 312, 321, 449, 514, 516–517, 521–522, 525, 539–540, 564, 778
 Kaunitz-Rietberg, Wenzel Anton 42–43, 46, 68
 Kausser József (1848–1919) 241, 616, 618, 636–637
 Kausser Lőrinc 235
 Kawalky Lajos 401–402
 Kazár Emil 330
 Kazinczy Antonius 210
 Kazinczy Eugenia 210
 Kazinczy Ferenc (1759–1831) 18, 36, 58–65, 68–70, 83, 85, 105, 108, 114, 122–123, 135, 139, 143–144, 151–152, 154, 156, 161, 164–165, 173–175, 182, 186, 191, 199, 203–204, 206–210, 214–215, 217–218, 220–221, 231, 236, 238, 242, 244–245, 248, 300, 411, 579, 717–718
- Kazinczy **phigeneia**
 Kazinczy Thalia 210
 Kazinczy Traianus 210
 Keglevich család 102, 211, 213, 238
 Keglevich János, gróf 68
 Kelemen, XIII., pápa 236
 Keleti Gusztáv (1834–1902) 264, 275, 280, 299, 334, 340, 376, 380, 389, 398, 400, 445–447, 450, 452–453, 456, 470, 472, 478, 508, 515, 517, 520, 522, 539, 559, 563, 565–566, 574–575, 584, 600, 603, 646, 665–666, 689, 725, 752, 771, 800, 810
 Keleti Károly 281, 489, 491
 Kemény József, gróf 259
 Kemény Sámuel, gróf 259
 Kemény Zsigmond, báró 679, 682
 Kerényi Frigyes 223
 Keresztessy József 711
 Kernstok Károly (1873–1940) 801, 842
 Kerpel Lipót (1818–1880) 50, 273
 Kerr, Robert 539
 Keszler Adolf (1859/63–1903) 589
 Keszler József (1846–1927) 118, 481
 Kézdi-Kovács László (1864–1942) 482–483
 Khogler, fényképész 401
 Kiesling, Leopold (1770–1827) 46–47
 Kinga (Kunigunda), Árpád-házi (Szent) 643
 Kininger, Vinzenz Georg (Kinninger, Kieninger) (1767–1851) 60, 115, 119, 180–181
 Kinizsi Pál 577
 Kinsky Jenőné, Pálmai Ilka, grófné 679–680
 Király József 114
 Királyi Pál 586, 675
 Kirch János 154
 Kirchmayer, Anton (1776–1809) 213
 Kis József 482
 Kisfaludy Károly (1788–1830) 15, 62–64, 74, 83, 85, 141, 143–145, 201–203, 215, 218, 305, 308, 315, 320, 323, 391, 568, 579, 597
 Kisfaludy Sándor 136, 422, 579
 Kisojo, Kakinomoto 729
 Kiss András (1785?–1870?) 162
 Kiss Bálint (1802–1868) 74, 96, 125, 262, 271, 296–297, 299, 305–307, 328, 33
 Kiss György (1852–1916) 19, 227, 449, 456, 589, 595, 597, 600–602, 673–675, 710, 713–714, 789, 800
 Kiss József 843, 857
 Kiss Károly 315
 Kiss Sámuel (1780 k.–1819) 42
 Klapka György 620
 Klee, Paul (1879–1940) 663
 Klenze, Leo von (1784–1864) 92, 413, 426
 Klette, Carl (1793–1874) 50, 192, 336

- Klieber, Josef (1773–1850) 122, 128, 206, 211–213, 234, 238–239, 242
- Klimkovics Béla (1833–1885) 496
- Klimkovics Ferenc (1825–1890) 281, 288, 379–380
- Klimkovics festőcsalád 342
- Klimkovics Ignác 378
- Klimó György 162
- Klimt, Gustav (1862–1918) 503
- Klinger, Max (1857–1920) 503, 686, 703, 738, 855
- Klinkowström, Friedrich August von (1778–1835) 100
- Klotild, főhercegnő *lásd* Szász-Coburg-Koháry Klotild, főhercegnő
- Klözs György (1844–1913) 751–752, 754–759, 761–763
- Kmetty György 378
- Knaus, Ludwig (1829–1910) 356, 696, 699–701
- Knébel Ferenc 767
- Knep, Johann (1779–1809) 185
- Knip, Josephus Augustus (1777–1847) 187
- Koch, Joseph Anton (1768–1839) 185, 195
- Koch, Robert 834
- Kochmeister Frigyes, báró 800
- Koekoek festőcsalád 293
- Koekoek (Koekoek), Marinus Adrianus (1807–1870) 293
- Koháry István, báró 144
- Kohner Adolf 500, 502–503
- Kollarz (Kollarz), Franz (1829–1894) 338–339
- Koller Károly 757–758
- Kolowrat-Liebsteinsky, Franz Anton von 76
- Kolumbusz Kristóf 322, 602
- Komlóssy Ferenc (1817–1892) 253, 274
- Konek Sándor 406
- Konkoly-Thege Miklós 752
- Konrád, II. 634
- Kopácsy József 116, 210, 222, 226–227, 344
- Kopp Jenő 16
- Koppay József (1859–1927) 574
- Korb Flóris (1860–1930) 602
- Koroknyai Ottó (1856–1898) 852
- Koronghi Lippich Elek 667
- Koselleck, Reinhart 28, 831
- Kossuch János 802
- Kossuth Lajos 66, 72, 164, 166, 260, 268, 284, 372, 374, 401, 624, 673–674, 763–764, 790, 793, 829
- Kotzebue, August 128
- Kovachich Márton György 69, 77
- Kovács Mihály (1818–1892) 54–55, 96, 194, 287, 291, 293, 306, 308, 342, 345, 363, 374–375
- Kovalszky Sarolta 802
- Kováts János 165
- Kozina Sándor (1801–1873) 50, 169, 178–179, 271
- Kozma Andor 682
- Kozmata Ferenc 757, 761, 764
- Kögler, Matthias 211
- Kölcsey Ferenc 36, 62, 145, 155, 167–168, 215, 236, 247–248, 272, 307
- Kölesy Vince 141
- Köllő Miklós (1861–1900) 577, 789
- Könyves Kálmán *lásd* Kálmán, I.
- Köpp, Wolfgang (1738–1807) 184–185
- Körner, Theodor 152, 154–155
- Körösfői-Kriesch Aladár (1863–1920) 780, 802, 842
- Kracker, Johann Lucas (1717/19–1779)
- Krafft, Johann Peter (1780–1856) 35, 47, 50, 61–62, 88, 93, 141, 147–157, 161, 167, 305, 339, 549
- Kratzmann Ede (1847–1922) 643
- Kratzmann, Karl Gustav Philipp (1812–1902) 538
- Krauser János 783
- Kray Pál 242
- Kreith Béla, gróf 498
- Kreutzinger, Joseph (1757–1829) 59, 174
- Kriehuber, Josef (1839–1905) 153, 339, 388
- Kronberger József 235, 241
- Krupp család 292
- Kubinyi Ágoston (1799–1873) 79, 175–176, 252, 258–259, 262–263, 265, 276, 3, 3 3
- Kubinyi Ferenc 392, 486
- Kugler Ferenc (1836–1875) 436, 601
- Kugler, Franz (1808–1858) 48, 94, 302
- Kultsár István (1760–1828) 143, 209, 213, 218, 234, 236
- Kun László *lásd* László, IV.
- Kund vezér 169
- Kunffy Lajos (1869–1962) 842, 846
- Kunike, Adolph Friedrich (1777–1838) 20, 192
- Kunszt József 102, 344
- Kupelwieser, Leopold (1796–1862) 48, 100, 102, 342, 348, 366, 498
- Kurtz Vilmos 641, 643
- Kühnel Pál (1765–1824) 226
- La Font de Saint Yenne, Étienne 159
- Laborfalvi Róza *lásd* Jókainé Laborfalvi za
- Laccataris Demeter (1798–1864) 166
- Lafitte, Ernst (1826–1885) 749
- Lafosse, Jean-Baptiste Adolphe (1810–1879) 369
- Lagner család 233
- Lajcsák Xavér Ferenc 102
- Lajos Fülöp 94, 131
- Lajos, I., (Nagy) 142, 146, 256, 326, 331, 426, 577, 609, 633–634, 784, 789
- Lajos, I., bajor király 55, 71, 92, 98, 413,
- Lajos, II. 95, 109–110, 269, 273–274, 307–308, 312–315, 322–324, 326, 397,
- Lajos, XV. 560
- Lajos, XVI. 81, 494, 560
- Lajta Béla (1873–1920) 797
- Lamarck, Jean-Baptiste 811
- Lamberg család 102
- Lamberg, Anton Raimund von 71
- Lampi, Johann Baptist, idősebb (Giovanni Battista) (1751–1830) 104, 161
- Lampi, Johann Baptist, ifjabb (Giovanni Battista) (1775–1837) 47, 161
- Lancret, Nicolas 658
- Lánczy Leó 536
- Landau Alajos (1833–1884) 320
- Landau Lénárd (1790–1868) 42, 100, 241
- Landauer Ferenc József 535
- Landerer Mihály János 80
- Landesio, Filippo 194
- Lang Rudolf (1812–1884) 271
- Lang, Adolf (1848–1913) 462
- Lang, Heinrich (1838–1891) 383
- Lántz József (19. sz. első fele) 189
- Lányi Károly 117, 189
- Larche, François-Raoul (1860–1912) 680
- Lassus, Jean-Baptiste Antoine (1807–1857) 3 3
- László Fülöp (1869–1937) 801
- László, I. (Szent) 95–96, 111, 142, 144–145, 162, 216, 222–223, 225, 227, 348, 426, 633–634, 638, 641–643, 667–668, 784, 789
- László, IV. (Kun) 138, 307, 546, 548, 565
- László, V. 332, 396, 565, 634
- Laudon, Ernst Gideon von 234
- Laurana, Francesco (1430 k.–1502) 457
- Laurens, Jean-Paul (1838–1921) 841
- Laverdant, Gabriél-Désiré 649–651
- Lavotta János 153
- Lawrence, Thomas, sir (1769–1830) 161
- Lázár Béla (1869–1950) 18, 467, 473, 483, 701, 803, 809, 814
- Le Brun, Charles (1619–1690) 87, 158
- Le Nain, Antoine (1600 k.–1648) 159
- Le Nain, Louis (1603 k.–1648) 159
- Le Nain, Mathieu (1607 k.–1677) 159
- Le Roy d' Etiolles, Hélène (1866–1939) 848
- Lebrun, Jean-Baptiste Pierre 159
- Lebzelter, Ludwig Adam de 47
- Lechner Ödön (1845–1914) 18, 533, 593, 603, 716, 726, 798, 801, 855
- Lefebvre, Jules-Joseph (1834–1911) 841
- Legros, Alphonse (1837–1911) 705
- Lehmann, Ernst 567
- Lehnhardt Sámuel (1790–1840 u.) 142, 146, 189
- Leibl, Wilhelm (1844–1900) 564, 699–700, 705–706, 819, 824
- Leitch, William Leighton (1804–1883) 194
- Lemerre, Alphonse 857

NÉVMUTATÓ

- Lenbach, Franz von (1836–1904) 502, 690
 Lendvai Márton 165, 412, 422, 429, 579,
- Leó, I., pápa 123, 146
 Leó, XIII., pápa 704
 Leokharész 207
 Leonardo da Vinci (1452–1519) 75, 219, 526
 Leövey Klára 36, 561
 Lépaullé, François-Gabriel-Guillaume
 (1804–1886) 293
 Lepold Antal 116
 Lespinasse, Louis-Nicolas de (1734–1808)
 188
 Lessing, Carl Friedrich 94
 Lessing, Gotthold Ephraim 58, 91
 Lestyán János (1803–?) 179
 Letzter Lázár 757–758
 Lévy Henrik 569, 682
 Leykam, Maria Antonia von 129–130
 Lhermitte, Léon-Augustin (1844–1925) 704
 Libay Károly Lajos (1816–1888) 50, 194,
- Libay Sámuel (1782–1869) 296, 298
 Lichtenberg, Georg Christoph 91
 Liebermann, Max (1847–1935) 803
 Lieder, Friedrich (Lieder Frigyes) (1780–
 1859) 50, 175, 273, 388
 Lier, Adolf (1826–1882) 386
 Liezen-Mayer Sándor (1839–1898) 255,
 321, 326–327, 331, 498, 556–558, 566,
 746, 840
 Ligeti Antal (1823–1890) 74, 120, 194,
 262, 275, 381, 386, 462, 464, 566, 699,
 793, 810
 Ligeti Miklós (1871–1944) 459, 461, 598,
 601, 603, 722, 780, 794–795, 800,
 848–849, 851–854
 Lindenschmit, Wilhelm von (1829–1895)
- Lipót, II. 156, 784, 789
 Lipót, II., toszkán nagyherceg 194
 Lippardini, Lodovico (1800–1856) 54, 285,
 287, 293
 Lippert József (1826–1907) 98, 498
 Liphay Albert, báró 534
 Liphay Béla, báró 632, 675, 677
 Liphay család 599, 619
 Liszt Ádám 749
 Liszt Ferenc 170, 280, 279–280, 290, 297,
 338, 373, 456, 592, 603, 609, 611, 614,
 625, 674, 677–678, 747–751
 Lobkowitz, Josef, herceg 155
 Locke, John 160
 Lollok Lénárd 637–638
 Lónyay Margit, grófnő 684
 Lónyay Menyhért 520, 588
 Loo, Charles-André Van (1705–1765) 159
 Loránfi Antal (1856–1927) 621, 709–710,
 852
 Lorrain, Claude (1600–1682) 158, 183–185,
 194–195, 254
- Lotharingiai Ferenc 163
 Lotharingiai Károly 109
 Lotz Károly (1833–1904) 18, 252–253, 263,
 275, 278, 281, 288, 291, 342, 355, 389,
 396, 435, 447, 449–450, 452–454, 456,
 462, 498, 505–508, 510, 512–513, 515,
 517–519, 521, 524–525, 528–531, 534–
 537, 565–567, 603, 609, 611, 633–637,
 639–642, 665–668, 672, 677–678,
 688–690, 692, 695, 776, 800
 Lotz Kornélia 689–690, 692
 Louthembourg, Philippe-Jacques de
 (1740–1812)
 Lovich Antal 763
 Löwenberg Meixner Pelágia 233–234, 240
 Löwinger Mór 752
 Luczenbacher János 191
 Lueger, Karl 609
 Lukács Béla 740
 Lukács Móric 260, 568
 Luther, Martin 315, 522, 565, 644
 Luxemburgi-ház 162
 Lüszipposz 222
 Lütgendorff, Ferdinand, báró (1785–1858)
- Lützow, Carl von (1832–1897) 48, 564, 566
 Lyka Károly (1869–1965) 15–17, 22, 100,
 122, 206, 214, 455, 472–473, 481–483,
 494, 562, 625, 632, 671, 764, 810, 820,
 826, 828–831, 848
- Machik (Mácsik) Mária 253
 Macpherson, James 203
 Madách Imre 568
 Madame Dubarry 560
 Madarász Viktor (1830–1917) 96, 201,
 218, 274, 278, 288–289, 309–312, 317,
 319–324, 326–327, 331–333, 376, 464,
 499, 560, 565–567, 627, 779
- Magyar Balázs 577
 Mährenbergi Szigfrid 547
 Mahunka Imre 802
 Mai Manó 756
 Mailáth János 139
 Maillard, Ludwig 60
 Maillol, Aristide (1861–1944) 21
 Majláth György 262
 Makart, Hans (1840–1884) 473, 501–502,
 526–527, 607, 690, 692, 728
 Malatesta, Adeodato (1806–1891) 54
 Mallarmé, Stéphane 834
 Malonyay Dezső (1866–1916) 18, 701, 832,
 839
 Man, Paul de 831
 Mandello Ignác 388
 Manet, Édouard (1832–1883) 258, 564,
 658, 729, 731, 778, 816–817, 840,
 842–843
 Manfréd, szicíliai király 274, 287, 308,
 315–317
- Mann, Thomas 832
 Magyar Mannheimer Gusztáv (1859–1937)
 800, 810
 Mannsfeld, Johann 60
 Mansfeld & Komp. 192
 Marastoni Jakab (Jacopo vagy Giacomo
 Marastoni) (1804–1860) 42, 50, 164,
 176, 251–253, 263, 271–272, 342, 362,
 366, 373, 401–402, 410, 722, 754
 Marastoni József (1834–1895) 380, 744
 Marchesi, Pompeo (1789–1858) 54
 Marcus Aurelius 219, 582
 Marczali Henrik 600
 Marczewicz Erzsébet 241
 Marées, Hans von (1837–1887) 652, 855
 Marey, Étienne-Jules 660–661, 735–736
 Margitay Tihamér (1859–1922) 726, 732,
 781
 Margó Ede (1872–1946) 461, 601, 789
 Mária Dorotty, württembergi főhercegnő
- Mária, Habsburg, királyné 315
 Mária, I. 144, 256, 308, 326, 331, 413, 426
 Mária Terézia 43, 46, 48, 135, 138, 156, 161,
 163, 326, 426, 501, 538, 556, 558, 565,
 596, 603, 610, 764, 784, 789
 Marie Louise császárné 131
 Marius, Caius 201
 Márk Lajos (1867–1940) 801
 Markó András (1824–1895) 194, 780
 Markó Ernő (1868–1945) 852
 Markó Ferenc 194, 278, 566, 780
 Markó Károly, idősebb (1793–1860) 15,
 45, 55, 57–58, 73, 187, 189, 194–195,
 197–200, 262, 264, 271, 274, 287, 289,
 291, 296–297, 299, 373, 381, 386, 435,
 464, 498, 567, 780, 810
 Markó Károly, ifjabb (1822–1891) 55,
 194–195, 780
 Markó Katalin (1831–1865) 194
 Markup Béla (1873–1952) 603
 Maron, Anton (1733–1808) 46
 Marosy Ferenc 621
 Marschalkó János (1819–1877) 416, 422,
 580
 Martinuzzi (Fráter) György 70, 561
 Márton József 243
 Marx, Karl 789
 Marzio, Galeotto 614
 Maszák Hugó 264–265, 332–333, 336,
 470, 472, 510, 552, 559, 734
 Maszlaghy Ferenc 470
 Máté Olga 764
 Matejko, Jan (1838–1893) 473, 502
 Máthés Nepomuk János (1785–?) 114
 Mátrai Lajos György (1850–1906) 597,
 599–600, 621, 852
 Mátray Gábor 262
 Mátray József 263
 Mátyás, I. 61, 123, 136, 141, 143, 166,
 206–207, 214–216, 218–220, 248, 267,

- 272–273, 281, 287, 289, 297, 305–306, 308, 315–317, 330, 379, 394, 408–411, 413–414, 420–421, 424–429, 431, 434, 457, 459, 484, 508, 512, 521–522, 525, 561, 574, 576–577, 579, 598–599, 603, 606–607, 610, 612, 614–615, 633–634, 674, 776, 784, 789, 800
- Maulbertsch, Franz Anton (1724–1796) 59, 103, 184
- Maupassant, Guy de 360
- Maurer, Hubert (1738–1818) 47, 104–105, 108, 120, 176
- Max, Gabriel (1840–1915) 657
- Max, Joseph (1804–1855) 421
- Mayer Ede (Eduard) (1857–1908) 584, 596, 598–599, 638
- Mayer György *lásd* Zala György
- Mayer, Christian (1812–1870) 284
- Mayer, Joseph 302
- Mayer, Julius Robert 812
- Mechel, Christian von (1737–1817) 66, 68
- Medgyessy Ferenc (1881–1958) 797
- Medici család 351, 609
- Medici, Giuliano de' 85, 592
- Medici, Lorenzo de' 85, 592
- Mednyánszky Alajos, báró 42, 81, 139, 191, 300, 303, 425–427, 435, 625
- Mednyánszky László, báró (1852–1919) 257, 382, 476–477, 736, 739, 781, 800, 804, 806–807, 810–812, 814, 816–817, 830, 836–838, 843, 845
- Medvey Ágoston (1814–1870) 271
- Megyeri Krausz Paula *lásd* Petényi Vendelné
- Megyeri Károly 436
- Meinecke, Friedrich 28
- Melcer Jakab 141
- Melegh Gábor (1801–1832) 145, 178
- Meller Simon (1875–1949) 214, 218, 245
- Melly, Eduard 272–273
- Mendelssohn, Moses 98
- Mengs, Anton Raphael (1728–1779) 46–47, 68–69, 104
- Menzel, Adolph von (1815–1905) 292, 696, 828
- Mercié, Antonin (1845–1916) 624
- Mertens, Franz 302, 484
- Mertz János (18. sz.) 104
- Mészáros Lázár 378
- Mészöly Géza (1844–1887) 254, 257, 386–387, 454, 464, 467, 566, 780, 807–808, 810–811
- Metternich, Klemens Wenzel Lothar von, herceg 44–45, 47–48, 92, 100, 129–130, 166, 173, 187
- Meunier, Constantin (1831–1905) 20
- Meunier, Jules-Alexis (1863–1942) 736
- Meytens, Martin van, ifjabb (1695–1770) 3
- Mezey József (1823–1882) 253, 372
- Michel, Claude (Clodion) (1738–1814) 713
- Michelangelo Buonarroti (1475–1564) 196, 526, 561, 592, 622, 668
- Michelet, Jules 484
- Miel, Edmé-François-Antoine-Marie 334
- Mihalik József (1860–1925) 800
- Mihalovics, fametsző 743
- Mihály, Géza fejedelem öccse 115
- Miklóssy József (1792–1841) 165, 169
- Mikó Imre, gróf 259, 496
- Miksa (Maximilian), I. 48
- Miksa (Maximilian), I., mexikói császár 378, 525, 565
- Miksa (Maximilian), II. 154
- Mikszáth Kálmán 571, 606, 611, 675, 686, 758, 765
- Mill, John Stuart 381
- Millacher Lajos 599, 716
- Miller Jakab Ferdinánd 78
- Millet, Jean-François (1814–1875) 258, 696, 704–705, 778, 803, 806, 814, 824, 827, 843
- Milton, John 89, 478, 479, 562, 646, 650, 849
- Mirkovszky Béla 740
- Mitterpacher Lajos 169
- Mocsáry Imre 211, 231
- Mudrony Soma 489, 491
- Molitor József (1786–1838) 108
- Molitor, Martin von (1759–1812) 186
- Molnár József (1821–1899) 186, 254, 273, 275, 278, 287–288, 308, 321, 347, 392, 498, 567, 721
- Monaszterly István 166
- Monet, Claude (1840–1926) 502–503, 658, 818, 842
- Montalambert, Charles 303
- Montecuccoli, Raimondo 110
- Montfallet, Adolphe François (1816–1900) 294
- Montfaucon, Bernard de (1655–1741) 58,
- Moralt, Ludwig (1815–1888) 345
- Moreau, Charles (1758–1840) 238
- Moreau, Gustave (1826–1898) 726, 728, 840, 842
- Morelli Gusztáv (1848–1909) 446, 459, 736, 743, 745–746, 770, 801
- Morgenstern, Christian Ernst Baptist (1805–1867) 291
- Morghen, Raffaello Sanzio (1758/68–1833)
- Mosonyi Mihály 179
- Mozart, Wolfgang Amadeus 237, 650
- Möller, Georg 302
- Mössmer, Josef (1780–1845) 49, 186
- Mucha, Alfons (1860–1939) 740, 846
- Muchs Antal 212
- Muderlak Lajos *lásd* Mátrai Lajos György
- Muenier, Jules-Alexis (1863–1942) 820
- Munkácsy Mihály (1844–1900) 18, 25, 89, 265, 269, 281, 291, 356, 360, 384, 396,
- 500, 502, 526–528, 537, 562, 565–567, 603, 609–611, 627, 646–651, 665, 668–671, 689, 696, 698–701, 708, 710, 726, 731, 735–736, 744, 755, 767, 781, 800–801, 803, 810–811, 839–840
- Muraközy János (1824–1892) 253
- Murger, Henri 816
- Muslay Gábor 220
- Muther, Richard 828
- Muybridge, Eadweard 661, 735–736
- Müller Gusztáv (1812–?) 204
- Müller János Jakab (1780–1828) 189, 203
- Müller, Leopold Carl (1834–1892) 382, 384, 724
- Nádasdy család 95, 111, 162
- Nádasdy Ferenc, gróf 596
- Nádasdy Lipót, gróf 263
- Nádasdy Lipótné, Forray Júlia, grófnő 598
- Nádler Róbert (1858–1938) 771, 802, 810
- Nagy Ignác 365, 817
- Nagy Kálmán (1872–1902) 711, 716
- Nagy Lajos *lásd* Lajos, I.
- Nagy Sándor (1868–1950) 473, 802, 842–843, 845
- Nagy Zsigmond (1872–1932) 852
- Nákó János, gróf 64
- Nákó Kálmán, gróf 381
- Napóleon, I. 46, 87–89, 92, 94, 131, 147–150, 155–156, 182, 331, 368, 497,
- Napóleon, III. 274, 269, 645
- Nedeczky Katalin 240
- Neher, Michael (1798–1876) 291
- Neidl, Johann Joseph (1776–1832) 60
- Nel, Johann 312
- Nelson, Horatio 182
- Nemes Marcell (1866–1930) 500, 502
- Németh Lajos (1929–1991) 18, 25–27, 826
- Neuhauser János 190
- Ney Ferenc 252, 263, 296
- Nicias 136
- Niedermann, Johann (1759–1833) 181
- Nièpce, Nicéphore 734
- Nietzsche, Friedrich 526, 653, 831, 857
- Nobile, Pietro (Peter von) (1774–1854) 3
- Nochlin, Linda 714, 706
- Nohl, Ludwig 750
- Novák Dániel (1798–1849) 58, 297–298
- Novák Krizosztom 102, 242
- Novalis 652, 851
- Novotnyi János (1834–1870) 253
- Nüll, Eduard van der (1812–1868) 47
- Nyáry Antal, báró 265
- Nyáry Lőrinc, báró 274, 307
- Nyáry Pál, báró 218–219
- Nyitray József 483, 838

- Ocskay Antal 98, 497
 Odescalchi család 609
 Odry Éva 237
 Oeser, Adam Friedrich (1717–1799) 72,
 ,
 Olgvai Bertalan, 836
 Olgvai Viktor (1870–1929) 446, 473, 738–
 740, 801, 836, 838
 Oppenheimer Ignác 599
 Orbán Balázs 407, 764
 Orbán Gábor (1798–1855) 146
 Orczy család 42
 Orlai Petrics Soma (1822–1880) 64, 253,
 256, 264, 273, 281–282, 288–289,
 307–309, 312–315, 322, 332, 389,
 ,
 Ormós Zsigmond (1813–1894) 92, 300,
 304, 334, 344, 351, 427, 575, 579, 582
 Országh Antal (1818–1878) 268, 757
 Ostade, Adriaen van (1610–1685) 158
 Osterlamm Károly 406
 Ottó, III. 553–554
 Ottokár, II. (Přemysl) 138, 546–548, 565
 Overbeck, Johann Friedrich (1789–1869)
 47–48, 54–55, 71, 108, 200
 Ovidius 189, 654
 ,
 Paál László (1846–1879) 380, 467, 566,
 689–690, 803–804, 809–811, 813–
 814, 840
 Packh János (1796–1879) 116, 226
 Paczka Ferenc (1856–1925) 257, 738
 Paczka Ferencné, Wagner Cornelia (Paczka
 Kornélia) 738, 801
 Paganini, Niccolò 279
 Pákei Lajos (1853–1921) 578, 603
 Pákh Albert 396
 Palágyi Menyhért 18
 Paléologue, Maurice 628
 Pálffy Ferdinánd, gróf 155
 Pálffy János, gróf 501–502, 715, 792–793,
 795
 Pálffy Károly, gróf 501
 Palissy, Bernard (1509 k.–1590) 561
 Palladio, Andrea (1508–1580) 251, 610
 Pállik Béla (1845–1908) 257, 450, 537–538,
 566–567, 801, 810
 Pálmai Ilka *lásd* Kinsky Jenőné
 Pannini, Giovanni Paolo (1691 k.–1765) 206
 Pap Henrik (1864–1910) 696, 702
 Papp Dániel 709
 Pasteiner Gyula (1846–1942) 19–22, 472,
 474, 476, 485–486, 584, 586, 591, 646,
 651, 673, 709, 718
 Pásztor János (1881–1945) 500
 Patachich Ádám 102, 164
 Pataki József 757
 Pataky László (1857–1912) 696, 702, 736,
 840
 ,
 Péter Nándor 802
 Pater, Jean-Baptiste (1695–1736) 658
 Pauler Gyula 793
 Pauler Tivadar 466–467, 537, 554, 563–564
 Pázmándi Horvát Endre 139
 Pázmándy Dénes 56
 Pázmány Péter 123, 164, 522, 792–795
 Péchy Mihály 165
 Pecz Henrik 380, 278
 Pécsi József 764
 Pécsi Kálmán 610
 Pejacevics János, gróf 418, 598
 Pejacevics Pál, gróf 598
 Pekár Gyula 649, 684, 764, 838
 Pekár Károly 18
 Pekár Imréné 616
 Pekry Lajos 274, 307
 Péladan, Joséphin (Sâr) 650, 842
 Perger, Anton von, Ritter 157
 Perlasca Domokos (1801–1846) 146, 394
 Perrott Csaba Vilmos (1880–1955) 830
 Perraud, Jean-Joseph (1819–1876) 713
 Perugino, Pietro (1450–1523) 47
 Peske Géza (1859–1934) 257
 Pesky Ede (1835–1910) 342
 Pesky (Peschky) József (1795–1872) 59, 64,
 102, 164–166, 168, 178, 342, 344
 Petényi Vendelné, Megyeri Krausz Paula
 599, 619
 Péterfy Jenő 619, 646
 Petőfi Sándor 19, 273, 336, 372, 435–436,
 439–440, 499, 543, 574, 579–580,
 583–584, 588, 597, 610–611, 673–674,
 709, 719, 746, 781, 785
 Petrarca, Francesco (1304–1374) 682
 Petrich András (1755–1842) 189, 391
 Petrovics Elek (1873–1945) 632, 855
 Pettenkofen, August Xaver von, Ritter
 (1822–1889) 294–295, 336–338, 340,
 380–385, 724, 806, 810–811
 Petter, Anton (1781–1858) 48, 137–138, 140
 Petzval József 401
 Pfeffer Ignác, idősebb 36
 Pfeffer Ignác, ifjabb 36
 Pfeiffer, Karl Hermann (1766/69–1829)
 180–181
 Pfforr, Franz (1788–1812) 47, 108
 Pheidiász 522
 Philoktetes 606
 Pichler, Caroline 140, 199
 Pick Ede 802
 Picquetot, Michel (1747–1814) 187
 Piero della Francesca, (1412 k.–1492) 342
 Pilat, Josef Anton von 100
 Piranesi, Giovanni Battista (1720–1778)
 ,
 Piles, Roger de (1635–1709) 158, 184
 Piller család 233
 Piloty, Karl von, 255–256, 258, 289, 312,
 321–322, 326, 328, 512, 552, 564, 566,
 654, 656–657, 778, 782
 ,
 Pindaros 122
 Pisani, Giuseppe (1757–1839) 208, 228
 Pistori Rozina 213
 Pius, VII., pápa 647
 Pius, IX., pápa 644–645, 650
 Plach, Georg 381
 Plachy Ferenc (?–1861 u.) 280, 345
 Platner, Ernst Zacharias (1773–1855) 72, 92
 Platón 122
 Platzer, Johann Georg (1704–1761) 159
 Plinius 136, 217
 Plutarkhosz 81
 Podjebrád György 316, 561, 607
 Podjebrád Katalin 607
 Podmaniczky Frigyes, báró 276
 Podmaniczky József, báró 55
 Pogány Ö. Gábor (1916–1998) 21–22
 Polimberger György 237
 Politi, Odorico (1785–1846) 54
 Poll Hugó (1865–1931) 696, 699
 Pollack (Pollach), Leopoldo (1751–1806) 51
 Pollack Mihály (1773–1855) 51, 75, 100,
 103, 173, 212, 232, 239, 241, 295, 340,
 418, 513
 Pollák Zsigmond (1838–1912) 743
 Polónyi Géza 794
 Pólya József 245
 Pongrácz Ferenc (19. sz. első fele) 353
 Ponce-Camus, Marie-Nicolas (1778–1839)
 ,
 Pórszász József 446
 Portinari, Beatrice 208, 565
 Poussin, Nicolas (1594–1665) 87, 158, 183,
 194, 305
 Pray György 122, 312
 Prellthner, Joseph 100
 Prém József 265, 471, 477
 Prihradny János Dániel 177
 Prinzhofer, August (1817–1885) 340
 Priskoszt rétor 510, 628
 Probstner Mária 657
 Prokopp, Jacob Philipp (1740–1814) 122
 Prokopp, Philipp Johann 205
 Prónay Amélia, bárónő 175
 Prónay Antónia, bárónő 175
 Prónay Gábor, báró 268, 276, 352, 392
 Prónay Ifigénia, bárónő 175
 Prónay Sándor, báró 245
 Proust, Marcel 817
 Puech, Denys Pierre (1854–1942) 852
 Pulszky Ágost 487
 Pulszky Ferenc (1814–1897) 24, 53, 71–72,
 77, 195, 264, 282, 301–303, 436, 461,
 472, 483–484, 487–489, 491–492, 494,
 501, 514, 518, 538–539, 543–545, 564,
 582, 591, 673, 677, 679, 725, 744, 754
 Pulszky Ferencné, Geszner Róza 679
 Pulszky Károly (1853–1899) 340, 471, 485,
 490–492, 494–495, 522, 564, 628,
 3
 Purzovics Helén 709

- Puvis de Chavannes, Pierre (1824–1898) 840, 842–843, 855, 857
- Pyrker János László 35, 42, 63, 70, 74, 102, 138, 152, 170, 199–200, 208, 210, 222–224, 226–227, 236, 242–243, 246–247, 258, 268, 295, 301, 345, 373, 491, 547
- Quadal, Martin Ferdinand (1736–1808) 538
- Quintilianus 122
- Quirin Mark (1753–1811) 60
- Raab, Johann Leonhardt (1825–1899) 737
- Rábel Károly 102
- Rabinovszky Máriusz 362
- Ráday család 142
- Radetzky, Joseph Wenzel 18
- Radisics Jenő (1856–1917) 665, 754, 763
- Radnai (Rausch) Béla (1873–1923) 603, 793
- Raffaello, Sanzio (1438–1520) 46–47, 69, 92, 100, 106, 196, 217, 252, 342, 351, 521–522, 525–526, 534, 561, 596, 668,
- Raffalt, Ignaz (1800–1857) 382
- Raffalt, Johann Gualbert (1836–1865) 382, 810
- Rahl, Carl, idősebb (1779–1843) 146
- Rahl, Carl, ifjabb (1812–1865) 48, 55, 281, 287, 291, 307–308, 315–317, 323, 328, 349, 374, 507, 510, 513, 516–517, 522, 525, 528, 534, 536, 551, 639
- Raimondi, Marcantonio (1480–1534) 217
- Rákóczi Ferenc, II. 70, 324, 326, 483, 559–560, 674, 790, 793
- Ramann, Lina 750–751
- Ramberg, Arthur von (1819–1875) 256
- Ramboux, Johann Anton Alban (1790–1866) 497
- Ranftl, Johann Matthias (1804–1854) 336
- Ranke, Leopold von 505
- Ranolder János 98
- Ranson, Paul-Élie (1864–1909) 704, 848
- Ráth György 450, 500–501, 640, 677
- Ráth Károly 675
- Ráth Mór 389, 746–747
- Raupach, Ernst 317
- Rauscher Lajos (1845–1914) 446, 618, 738
- Rebell, Josef (1787–1828) 49, 185
- Reber, Franz 27
- Rechberger, Franz (1771–1841) 185
- Redon, Odilon (1840–1916) 804, 840, 843, 845
- Reichenberger József (1858–1937) 596
- Reindl, Franz 205, 232
- Remacle, Adrian 814
- Rembrandt (1606–1669) 75, 252, 500, 502, 569, 668, 671, 807, 813
- Remellay Gusztáv 324
- Reményi Ede 580
- Renan, Ernest 644, 648
- Reni, Guido (1575–1642) 252, 536, 538–539, 671
- Renoir, Pierre-Auguste (1841–1919) 658, 842
- Rethel, Alfred (1816–1859) 54
- Réti István (1872–1945) 562, 701, 740, 801, 818, 821, 823–824, 826, 829–832, 841, 855
- Révai Miklós (1750–1807) 41–42, 56, 220
- Révay Péter 111
- Révész Imre (1859–1945) 696, 781, 801, 818, 840
- Reviczky Ádám, gróf 194
- Reviczky Gyula 619
- Reynolds, Joshua (1723–1792) 149, 160, 658
- Ribarz, Rudolf (1848–1904) 806, 808
- Río lásd Brioso, Andrea
- Richard, Fleury (Fleury-Richard) François (1777–1852) 558, 561
- Richardson, Jonathan (1667–1745) 539
- Richelieu bíboros 559
- Richter, Philipp Anton (19. sz. első fele) 64
- Riedel, Carl August (Riedl Károly Ágoston) 389, 743
- Riedl Frigyes 18, 508, 666
- Riegl, Alois (1858–1905) 486, 626
- Rieser, Michael (1828–1905) 498
- Ringer József (1753–1833) 106
- Rippl-Rónai József (1861–1927) 481, 500, 704, 728, 731–732, 736–738, 740, 781, 801–802, 804, 839, 841–843, 845–846, 848, 852, 854–855, 859
- Ritter, Karl 190
- Ritter Sándor 292
- Rivetti, Pietro (1774–1827) 122
- Robatz, Augustin (1757–1815) 211, 213
- Robert-Fleury, Tony (1837–1922) 842
- Rodenbach, Georges 845
- Rodin, Auguste (1840–1917) 20, 502, 586, 849, 851–854
- Roesner, Carl (1804–1869) 48, 100, 102, 3
- Roger, Augustin 705
- Rohbock, Ludwig (Lajos) 190, 392
- Rohn Alajos 65, 389
- Rombauer János (1782–1849) 59, 177–178
- Rómer Flóris (1815–1889) 303, 471–472, 484, 486, 489–492, 494–496, 545, 564, 744, 754, 775–776
- Róna József (1861–1939) 577, 589–590, 596–597, 599–601, 603, 605, 620–621, 673–675, 677, 710–711, 714–715, 791, 793, 800
- Rónai Dénes 764
- Rónay Jácint 627, 719
- Roore, Jacobus Ignatius de (1686–1747)
- Roos, Joseph (1726–1805) 186
- Rosa, Salvator (1615–1673) 195–196
- Rosenthal Dávid (1820–1851) 378
- Roskovics Ignác (1854–1915) 533, 568
- Rossetti, Dante Gabriel (1828–1882) 855
- Rossini, Gioachino Antonio 279
- Rostagni Lajos (1818–1886) 253
- Rosti (Rosty) Pál 376, 392, 405, 673, 688
- Rosty Ágnes lásd Eötvös Józsefné
- Róth Imre 271
- Rottmann, Carl (1797–1850) 89, 194, 291
- Rousseau, Henri (1844–1910) 258
- Rousseau, Philippe (1816–1887) 293
- Rousseau, Théodore (1812–1867) 564, 814
- Rozgonyi Cecília 146
- Rózsa György 128, 134, 340
- Rózsa Miklós (1874–1945) 483
- Rózsaffy Dezső (1877–1937) 724
- Rökk Szilárd 675
- Rubens, Peter Paul (1577–1640) 115, 120, 603, 610, 690–691
- Rudolf, I. (Habsburg) 137–138, 157, 307, 546–547, 565
- Rudnay Sándor 51, 98, 106, 114–116, 123, 210, 215, 226, 228, 242, 245, 248, 344, 3
- Ruisdael, Jacob van (1628/29–1682) 184, 187, 806
- Ruisdael, Salomon van (1602–1670) 183
- Rumohr, Carl Friedrich 302
- Rumpler, Franz (1848–1922) 384
- Rumy Károly György 192
- Runge, Philipp Otto (1777–1810) 100
- Rupcsics Györgyné 679
- Rupprecht Mihály 767
- Ruß, Karl (1779–1843) 137–138, 146
- Ruß, Leander (1809–1864) 146
- Russ, Robert (1847–1922) 806, 808
- Russell, John Scott 563
- Rusz Károly (19. sz. második fele) 389, 3,
- Ruttikayné Kossuth Lujza 673
- Sailer, Johann Michael 98
- Saint Victor, Paul de 566
- Salamon Ferenc 517
- Salamon király 95, 306, 331
- Salome 726
- Sand, George 279
- Sándor, I. 66, 148
- Sanseverinói Deodatus, gróf 553
- Sárffy Aladár 754
- Sárffy Ferenc 312–313
- Sarolt 115, 552, 554
- Sartori, Franz (1782–1832) 192
- Sárvári Pál (1765–1846) 39
- Sátori Pál 802
- Sattler, Hubert (1817–1904) 498
- Savoyai Jenő, herceg 172, 597, 603
- Saxlehner András 535
- Saxlehner család 616, 618

- Scaliger család 351
 Schabinszky László 767
 Schadow, Wilhelm von (1789–1862) 699
 Schäffer Adalbert (Béla) (1815–1871) 204, 379, 405
 Schallhas Károly Fülöp (1769–1797) 45, 186
 Schams, Franz (1824–1883) 66, 71, 749
 Schaper, Fritz (1841–1919) 709
 Schärmer, Martin (1785–1868) 145
 Schauff, Johann Nepomuk (1757–1827)
- Schedius Lajos 142, 265
 Schefcsik Antal *lásd* Szécsi Antal
 Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph 26,
- Schenk János 102
 Schesaeus, Christian 152
 Schiavoni (Schiavone), Natale (1777–1859) 251, 293
 Schickedanz Albert (1846–1915) 491, 501, 521, 591, 593, 598, 612, 616, 618, 620, 774, 777, 784, 789
 Schikaneder, Emanuel 237
 Schild Sándor 757
 Schiller, Friedrich 58, 91, 157, 182, 355, 652, 805
 Schimon Ferdinánd (1797–1852) 179, 271
 Schindler, Emil Jakob (1842–1892) 384, 386, 749, 806–808
 Schlegel, August Wilhelm 26
 Schlegel, Dorothea 98
 Schlegel, Friedrich 98, 301, 541
 Schleich, Eduard, idősebb (1812–1874) 386
 Schlick Ignác 19
 Schlosser, Julius von (1866–1938) 300
 Schmidt, Georg Friedrich (1712–1775) 597
 Schmidt József (1810–19. sz. közepe) 96, 140, 271–272, 305–306, 642
 Schmidt Katalin 240
 Schmutzer, Jakob Matthias (1733–1811) 46–47, 184, 186
 Schnaase, Carl 302
 Schnorr von Carolsfeld, Julius (1794–1872) 498
 Schnorr von Carolsfeld, Ludwig Ferdinand (1788–1853) 85, 98, 144, 195
 Schober, Franz von 74
 Schodelné Klein Rozália 242, 246, 374, 680
 Schoefft Ágoston (August Schoefft) (1809–1888) 168–169, 178–179, 271, 378
 Schoenwiesner István 189
 Scholtz Róbert (1837–1912) 518, 632
 Scholz, Julius (1825–1893) 292
 Schopenhauer, Arthur 526, 652–653, 662, 706, 811–812, 817
 Schorske, Carl E. 831
 Schossel András 674
 Schödlberger, Johann Nepomuk (1779–1853) 185
 Schöffl József (1745–1810-es évek vége?) 3
- Schöffl (Schoefft) festőcsalád 108, 168, 178, 342
 Schöffl (Schoefft) József Károly (Joseph Karl Schöffl) (1776–1851) 100, 102, 104, 108, 111, 164, 342
 Schön, Franz (19. sz. eleje) 106
 Schönberg György 457
 Schönberger, Lorenz Adolf (1768/70–1847) 127, 185–186
 Schönfeld, M. 56
 Schöninger, Leo (1811–1879) 321
 Schratt Katalin 574
 Schroth, Andreas (1791–1865) 205–206, 208, 211–212, 215, 226, 237, 242
 Schroth, Jakob (1773–1831) 213, 232, 237
 Schroth, Joseph (1764–1797) 212
 Schrött Erasmus (1744–1804) 191
 Schubert, Franz 178
 Schulek Frigyes (1841–1919) 416, 445–446, 448, 609, 631–632, 636
 Schuppen, Jacob van (1670–1751) 45, 158,
- Schusbeck Pál 603
 Schütz, Joseph Baptist 188
 Schwanthaler, Ludwig (1802–1848) 205, 413, 416, 424, 427, 429
 Schwarz József 103–104
 Schwarzenberg, Joseph von, herceg 156
 Schwendi Lázár (Lazarus Schwendi) 154
 Schwind, Moritz von (1804–1871) 85, 136, 3, 3, 3
- Scitovszky János 117, 169, 342, 344
 Scott, Walter 355, 681
 Sedelmeyer, Karl (Charles) (1837–1925) 384, 647, 649–651, 811
 Seenger Béla 616
 Seidl, Johann Gabriel 362, 365
 Seilern Crescence *lásd* Zichy Károlyné
 Semmelweis Ignác 598, 606
 Semper, Gottfried (1803–1879) 19, 21, 485,
- Seneca 122
 Senyei (Schmidt) Károly (1854–1919) 596, 599, 601–602, 605, 607, 609, 621, 674–675, 714, 716, 789, 793
 Serdonati, Francesco 327
 Settegast, Joseph Anton Nikolaus (1813–1890) 498
 Settignano, Desiderio da (1430 k.–1464) 458
 Sforza család 351
 Shaftesbury, Anthony Ashley-Cooper 160
 Shakespeare, William 609, 673, 752
 Sicard von Sicardsburg, August (1813–1868) 47
 Siebenroch Dániel 234
 Siegwarth József 40
 Signorelli, Luca (1445/50–1523) 851
 Siklóssy László 503
 Simai Kristóf (1742–1833) 41
 Simkó József (1860–?) 797
- Simó Ferenc (1801–1869) 59
 Simon, Lucien (1861–1945) 846
 Simonyi Antal (1821–1892) 389, 402, 404, ,
 Simor János 98, 118, 303, 496, 498, 556
 Sina György, báró 282
 Sina Simon, báró 282–283, 336
 Sinkó Katalin (1941–2014) 13, 22–23, 516
 Skopáll József 402
 Skuteczky Döme (1849–1921) 698
 Slawik család 234
 Sloane, Hans, sir 488
 Sommer, August (1839–1921) 596, 714
 Sonnenfels, Joseph von 135–136, 160–161
 Soudain, Alexandre 743
 Soufflot, Jacques Germain (1713–1780) 413
 Sovánka István (1858–1944) 577
 Spányi Béla (1852–1914) 476–477, 810
 Spaun, Marie, báróné 85
 Spencer, Herbert 811
 Sperges, Joseph von 42
 Spitzweg, Carl (1808–1885) 291
 Sprenger, Wilhelm (1798–1854) 421
 Springer, Anton (1825–1891) 485
 Starhemberg, Ernst Rüdiger Graf 429
 Starhemberg, Franziska Anna 538
 Stark János Károly (1774–1811) 186
 Stech Alajos (1813–1887) 378, 380
 Steindl Imre (1839–1902) 530, 801–802
 Steiner Ármin 802
 Steinhübl Sámuel 177
 Steinle, Edouard von (1810–1886) 498
 Sterio Károly (1821–1862) 269, 275, 337–338, 373, 392
 Sterne, Laurence 90, 161, 191, 300
 Stetka Gyula (1855–1925) 451, 801–802
 Stevens, Alfred (1823–1906) 525
 Stieglitz, Christian Ludwig 302
 Stieler, Joseph Karl (1781–1858) 173
 Storno Ferenc, idősebb (1821–1907) 497
 Storno Ferenc, ifjabb (1851–1938) 643
 Stöber, Franz Xaver (1795–1858) 132, 157,
- Stöber, Joseph (1768–1852) 146
 Stradivari, Antonio 246
 Strelisky Lipót (1816?–1905) 402, 756–757
 Strelisky Sándor (1851–1922) 756–758
 Stróbl (Strobl) Alajos (1856–1926) 19–21, 445–446, 452, 456–461, 465, 502, 582, 584, 588–593, 595–609, 611–615, 618–619, 621, 638, 665–666, 674–685, 714, 776, 793–795, 797, 800–801, 852
 Strossmayer, Josef 98, 497
 Strzygowski, Josef (1862–1941) 486
 Stuart család 234
 Stuck, Franz von (1863–1928) 502
 Stuhr fényképész-mester 401–402
 Stunder János Jakab (Johann Jakob Stunder) (1759–1818) 59, 165, 174–175,
- Sue, Eugène 816

- Sulzer, Johann Georg 26, 58, 69, 89–91,
3
- Sutter, Joseph (1781–1866) 47
- Swanevelt, Herman van (1603–1655)
183–184
- Swieten, Gerard van 42
- Szabó Antal (1853–1939) 602, 603
- Szabó Júlia (1939–2004) 17, 123
- Szabolcsi Bence 215
- Szalay László 256, 260, 323, 486, 513, 540,
548
- Szalay Lili, bárónő *lásd* Ugron Gáborné
- Szále István (1818–1870) 171
- Szále János Ignác (1810–1870) 271
- Szamosközy István 550
- Szamosy László (1866–1909) 818
- Szana Tamás (1844–1908) 472, 474, 476,
482, 678–679
- Szandház Károly 599
- Szaniszló Ferenc 98
- Szánthó család 234
- Szapáry család 102, 609
- Szapáry Géza, gróf 569
- Szapáry Péter, gróf 140, 272, 306
- Szapolyai István 577
- Szárgon király (II. Sarrukín) 628
- Szárnovszky Ferenc (1863–1903) 793
- Szász Gyula (1850–1904) 589, 597, 600,
621, 709
- Szász-Coburg-Koháry Klotild, főhercegnő
758
- Szathmáry Pap Károly (1812–1887) 268, 617
- Széchenyi Alice, grófnő 609
- Széchenyi család 64, 211, 609
- Széchenyi család 100, 102, 171, 208, 236
- Széchenyi Ferenc, gróf 35, 70, 75, 77–78,
98, 100, 106, 122, 165, 171–173, 295,
3
- Széchenyi Ferencné, Festetics Julianna,
grófnő 106, 171
- Széchenyi Franciska, grófnő *lásd* Batthyány
Miklósné
- Széchenyi Gyuláné 106
- Széchenyi István, gróf 35, 50, 53, 57,
63–64, 123, 128, 133, 145, 164–166,
168–169, 171, 173–174, 178, 192, 208,
214, 216, 219–220, 229, 240, 243, 267,
275–276, 282, 413, 420, 425–427, 435–
436, 470, 574–575, 579–583, 586, 598,
601, 610, 615–616, 673, 764, 785
- Széchenyi Pál, gróf 70
- Széchy Mária 632
- Szécsi Antal (1856–1904) 589, 596, 599–
602, 616, 618, 674–675, 715
- Szeder Fábrián 146, 549
- Szegedy-Maszák Mihály 89
- Székely Bertalan (1835–1910) 18, 96, 201,
255–256, 261, 269, 274, 281, 291, 312,
315, 320–324, 326, 328, 332–333, 340,
342, 348, 358, 375–376, 388–389,
397–400, 405, 499, 518, 531–533,
549–552, 559, 565–571, 628, 632–637,
659–663, 665–668, 688–689, 727–731,
734, 736, 754–755, 776
- Székely Károly 459
- Székér Joachim 142
- Székfi Gyula 21
- Szekrényessy József 274
- Széll Kálmán 597, 671, 790
- Szemere Attila 686–687
- Szemere Attiláné, Moravitz Henriette
(Szemere Henrica) 679, 685–688
- Szemere Bertalan 53
- Szemere Pál 145, 155
- Szemlér Mihály (1833–1904) 253, 263
- Szentgyörgyi János (1793–1860) 204
- Szentkirályi Mór 675
- Szentpétery József 373
- Szentpétery Zsigmond 680
- Szeps, Moritz 769
- Szerdahelyi György Alajos 90
- Szerelmey Miklós 391, 395
- Szigligeti Ede 568,
- Szikszay Ferenc 852
- Szilágyi Dezső 570, 677,
- Szilágyi Erzsébet 144, 311, 332, 374
- Szilágyi István 166
- Szilágyi Mihály 317, 408
- Szilágyi Sándor 781
- Szily János 114, 210
- Szinyei Merse Pál (1845–1920) 18, 255,
258, 269, 455, 464, 478, 480–481,
502, 566, 571, 653–659, 689, 695, 781,
800–801, 807, 810, 826
- Szirmay Albert, gróf 601
- Szkalnitzky Antal (1836–1878) 520
- Szmrecsányi Miklós (1854–1936) 263,
3
- Szokoly Viktor 264
- Szókratész 122, 849
- Szoldatits Ferenc (1820–1919) 55, 348, 498
- Szondi István 102
- Szontagh Gusztáv 543
- Szophoklész 126, 606, 684
- Szógyény Antónia *lásd* Bohus Jánosné
- Sztáray Irma, grófnő 574
- Szulejmán, I. 549
- Szűts János 162
- Szvatopluk 791
- Szvetics Jakab 147, 150, 155–156
- Tagányi Károly 486
- Taine, Hippolyte 811, 829
- Talbot, William Henry Fox 402, 734
- Talmont herceg (Antoine-Philippe de La
Trémoille) 561
- Tardos Krenner Viktor (1866–1927) 333,
792
- Tarnóczy Berta (1846–1936) 810
- Tasso, Torquato 195–196, 682
- Telcs Ede (1872–1948) 503, 600, 711–714,
789, 800, 802, 853
- Telekesi István 327
- Teleki Blanka, grófnő 36, 253, 409, 561
- Teleki család 208, 211, 236
- Teleki József, gróf (1738–1796) 68
- Teleki József, gróf (1790–1855) 35, 68, 164
- Teleki László, gróf 764
- Teleki Sámuel, gróf (1739–1822) 68, 77
- Teleki Sámuel, gróf (1792–1857) 265
- Teleki Sámuel, gróf (1845–1916) 752
- Telepy Károly (1828–1906) 264, 275, 280,
563, 780, 801, 810
- Teleszky István 619, 624
- Tenerani, Pietro (1789–1869) 348, 415
- Teniers, David (1610–1690) 68, 158, 252
- Térey Gábor 795
- Terzky, gróf (Trzka von Leipa, Adam
Erdmann) 292
- Tessedik család 233
- Thaisz András 144, 189
- Thaly Kálmán 324, 609, 674, 677, 776, 781,
783, 788, 790–791
- Than Mór (1828–1899) 18, 74, 118, 201,
264, 274, 278, 281–282, 288–289, 291,
307–309, 312, 336–337, 347, 353–354,
389, 449, 507–508, 510, 512–513, 515,
517, 528–530, 534, 546–548, 553, 564–
567, 639, 641–642, 675, 779
- Thausing, Moritz von (1838–1884) 484
- Thék Endre (1842–1919) 740, 802
- Theodóra császárné 606
- Theokritos 122, 654, 858
- Thierry, Amédée (Thierry Amadé) 278,
3
- Thoma, Hans 652
- Thomson, William (Lord Kelvin) 834
- Thoren, Otto von (1828–1889) 383, 810
- Thorma János (1870–1937) 703–704, 777,
780–781, 818, 821, 823–824, 830–832,
841
- Thoroczkaí Wigand Ede (1869–1945) 602
- Thorvaldsen, Bertel (1770–1844) 51–52,
68, 72, 207–209, 217–218, 234, 243,
3
- Thököly Imre 317, 320, 559, 565, 790,
- Thököly István 317
- Thugut Heinrich (1798–1859 u.) 62–63,
3
- Thuróczy János 95
- Tibély Károly (1813–1870 k.) 177
- Tiedge János 405
- Tiepolo, Giovanni Domenico (1727–1804)
3
- Tihanyi Tamás 168
- Tikos Albert (1815–1845) 271
- Tilgner, Victor (1844–1896) 683
- Tímár Árpád (1939–2017) 13
- Timódi Lantos Sebestyén 327, 602, 792–795
- Tintoretto, Jacopo (1519–1594) 252

NÉVMUTATÓ

- Tischbein, Friedrich August (1750–1812)
- Tissot, James (1836–1902) 731
- Tisza István 758
- Tisza Kálmán 518, 675, 677
- Titus Livius 122
- Tivoli, Serafino de (1826–1892) 194
- Tiziano Vecellio (1488 k.–1576) 252, 307, 3
- Toldy (Schedel) Ferenc (1805–1875) 62–64, 145, 165, 202, 247, 312–315, 471, 568
- Tolnai Ákos 665
- Tomola Ferdinánd 336
- Tomory (Tomori) Anasztáz 412, 422, 568, 579
- Tornai Gyula (1861–1928) 695, 724, 801
- Tóth András 577, 711
- Tóth István 589, 621, 714, 793, 800
- Tóth Kálmán 597, 618
- Tóth Pál 136
- Tölgvessy Artúr (1853–1920) 257, 810
- Tóry Emil (1863–1928) 599
- Traianus 210, 528
- Trattner Mátvás (1745–1828) 60, 80, 142
- Trefort Ágoston 53, 256, 260, 450–451, 462, 467–469, 472, 474, 504, 513–514, 539, 556, 564, 569, 595, 600, 632, 639–640, 642, 674–675, 688, 743–744, 754, 774–775
- Troeltsch, Ernst 28
- Troll Ferenc 600
- Tschischka, Anton 302
- Tschischka, Franz 49
- Tudor-Hart, Percyval (1873–1954) 842
- Turner, Joseph Mallord William (1775–1851) 835, 839
- Tyndall, John 812
- Ugron Gáborné, Szalay Lili (Lívia), bárónő 609
- Uhde, Fritz von (1848–1911) 699, 829
- Uhr Ferenc (1794–1862) 233, 241–242
- Újházy Ferenc (1827–1921) 253, 263, 281, 371, 378, 380, 402, 567
- Ujváry Ignác (1860–1927) 801, 810
- Újváry Uriel Dávid 102
- Ulászló, II. 634
- Ullmann Mór 211, 229
- Unger, William (1837–1932) 738, 744
- Ürményi család 102, 215, 209
- Ürményi Ferenc 263, 347
- Ürményi József 78, 55, 164, 169, 242, 244–245, 248, 569
- Ürményi Miksa 106
- Vadas Ferenc 13
- Vágó Pál (1853–1928) 257, 667–668, 709, 800, 818
- Vahot Imre 191, 296, 308, 391–392, 408, 3
- Vajda János 362, 392, 618–619, 719
- Vajk *lásd* István, I.
- Valentin de Boulogne (1591–1632) 132
- Valentiny János (1842–1902) 253
- Valero Antal 268
- Valla József 743
- Vámbery Ármin 375
- Vánca Emma *lásd* Forst Károlyné
- Várad Antal 609
- Varsányi János 72–73, 758
- Vasadi Ferenc 599–600
- Vastagh György, idősebb (1834–1922) 518, 567
- Vastagh György, ifjabb (1868–1946) 577, 711, 713, 719–721, 793, 802
- Vaszary János (1867–1939) 468, 473, 665, 736, 738, 740, 802, 842–843, 846, 851–852, 854, 857–859
- Vautier, Benjamin (1829–1898) 700, 705–706
- Vay család 236
- Vay Dánielné, Wartensleben Eszter 208, 3
- Vay István 74
- Vay Miklós, báró (1828–1886) 432, 436, 566, 579–581, 586
- Vedres Márk (1870–1961) 800
- Végess Gyula 619
- Veit, Jonas (1790–1854) 98
- Veit, Philipp (1793–1877) 98, 186
- Veith, Johann Emanuel 100
- Veith, Johann Philipp *lásd* Veit, Philipp
- Vencel, Ottokár cseh király fia 138
- Venne, Adolf van der (1828–1911) 295
- Verboeckhoven, Eugène (1798–1881) 293
- Verbőczy István *lásd* Werbőczy István
- Veres Pálné, Beniczky Hermin 598
- Verescsagin, Vaszilij Vasziljevics 829
- Veress Ferenc (1832–1916) 754–755, 757–758, 760–761
- Vergilius 122, 565, 858
- Verkovácz (Verhovácz) Miksa 106
- Vernet, Claude Joseph (1714–1789) 69, 184, 201–202
- Verrocchio, Andrea del (1435–1488) 458,
- Veronese, Paolo (1528–1588) 246, 252, 3
- Viczay (II.) Mihály 66–67, 71
- Viczay (Wiczay) (I.) Mihály 66–67, 184
- Viczay, grófné 218, 242, 244, 245–246
- Vidor Leó 800
- Vidra Ferdinánd (1814/15–1879) 50, 123–124, 285
- Vien, Joseph-Marie (1716–1809) 159
- Vignali, Gusmano 596
- Vignali, Raffaello 596
- Vikár Béla 788
- Viktória királynő 268, 417
- Vilmos, II. 582
- Vilmos, IV. 94
- Vilt Tibor (1905–1983) 21
- Viollet-le-Duc, Adolphe (1817–1878) 566,
- Viollet-le-Duc, Eugène-Emmanuel (1814–1879) 303
- Viotto, olasz építész 657
- Virág Benedek 210, 220
- Vischer, Friedrich Theodor 304, 575, 652
- Visconti család 351
- Vitet, Ludovic 303
- Vitéz János 123, 317
- Vízkelety Béla (1825–1864) 308, 328, 396
- Vogel család 234
- Vogel Eszter 42
- Vogel, Ludwig (1788–1879) 47
- Vogl, Franz (?–1861) 128
- Volkart, Edouard 331
- Volnhoffer, Johann (Volnhoffer János) (1760 k.–?) 104, 148, 164
- Volpato, Giovanni (1735–1803) 252
- Voltaire (François-Marie Arouet) 65
- Vörösmarty Mihály 36, 62, 127, 145, 215, 218–220, 247, 308, 320, 389, 426, 432, 434, 512, 580, 612, 616, 674
- Vuillard, Édouard (1868–1940) 704, 736, 845, 848
- Waagen, Gustav (1794–1868) 302
- Wagner Cornelia *lásd* Paczka Ferencné
- Wagner József 372
- Wagner, Johann Martin 71
- Wagner, Richard 653, 750
- Wagner Sándor (1838–1919) 255–256, 264, 281, 288–289, 312, 321–322, 326, 334, 398, 508, 512, 566, 653
- Waldmüller, Ferdinand Georg (1793–1865) 48, 253, 284, 290, 309, 366–367
- Waldstein János, gróf 128, 133–134, 174, 192, 486, 537–539
- Wallenstein, Albrecht von 292
- Walther Gida (1852–1928?) 802
- Walzel Ágost Frigyes (1790 k.–1860 u.) 338, 388
- Wándza Mihály (1781–1854) 141, 169
- Warnke, Martin 75
- Warschág (Varság) Jakab (működött: 1827–1855) 336
- Wartensleben család 208, 236
- Wartensleben Eszter *lásd* Vay Dánielné
- Watelet, Louis Etienne (1780–1866) 293
- Waterloo, Antoine (1609–1690) 183
- Watteau, Antoine (1609–1690) 159, 658
- Wéber Antal (1823–1889) 534
- Weber Henrik (1818–1866) 36, 96, 124, 179, 269, 272, 287–288, 306, 308, 315–317, 330–331, 373, 392, 642
- Weber Xavér Ferenc (1829–1887) 379
- Wechselmann Ignác (1828–1903) 603

- Weidmann, Carl Franz 192
 Weikert, Johann Georg (1743–1799) 172
 Weilen, Rudolf Joseph von 769
 Weiwurm Antal 515, 751–752, 755, 758–759, 764
 Weisberg, Gabriel 704, 736
 Wekerle Sándor 495, 609, 789–790
 Wellesley, Arthur 148
 Wenckheim Béla 675
 Wenckheim Frigyesné, Wenckheim Krisztina, grófnő 643
 Wenckheim Leontin, grófnő *lásd* Andrássy Aladárné
 Wenzel Gusztáv 140–141, 307, 553
 Werbőczy István 787, 792–795
 Werfer Károly 389, 395
 Werner, Zacharias 98
 Werthes, Friedrich August Clemens 152
 Wesselényi Ferenc, gróf 322
 Wesselényi Miklós, báró, idősebb 208
 Wesselényi Miklós, báró, ifjabb 53, 145, 180, 166, 718, 800
 West, Benjamin (1738–1820) 88
 Weyde (Weide), Wilhelm (1782–1856 u.) 148, 164
 Whistler, James Abbott McNeill (1834–1903) 729, 835, 839, 845, 848
 Wickhoff, Franz 828
 Wigand Ottó 395
 Willaschek Valentin 429
 Winckelmann, Johann Joachim (1717–1768) 19, 27, 46, 58, 60, 69, 90, 206–209, 231, 300–302, 485, 575
 Wintergerst, Joseph (1783–1867) 47
 Wlassics Gyula 452–455, 468–469, 472, 494, 671
 Wodianer Albert, báró 535
 Wolfe, James 88
 Wolff, Albert (1814–1892) 582
 Wolfner József 817
 Wolgemut, Michael (1434–1519) 302
 Wolter, Charlotte 683
 Wosinsky Mór 752
 Wouwerman, Philips (1619–1668) 183–184
 Wrabetz, Franz 162
 Wurda család 618
 Wurm József 213, 228, 232–233, 239
 Wutky, Michael (1820–1877) 184, 201–202
 Wyatt, Matthew Digby (1820–1877) 539
 Xántus (Xantus) János 490–491, 493, 725, 758
 Ybl Ervin 18, 20, 528, 530, 534–536
 Ybl Miklós (1814–1891) 18, 174, 344–345, 349, 351, 518, 529, 534, 537, 591, 596, 598, 603, 636–637, 639, 642, 714, 756, 758, 800
 Young, Arthur 188
 Young, Edward 160
 Ypsilanti Sándor, herceg 166
 Zách Felicián 95, 288–289, 309–310
 Zách Klára 85, 144, 147, 428
 Zach, Joseph 122
 Zádor Anna 16–17, 22, 24–25
 Zádor István 845
 Zala György (1858–1937) 19–21, 68, 103, 465, 582, 584, 589–590, 593–594, 596–597, 599, 601–602, 604–606, 608, 616–617, 619–620, 673, 677–680, 685–688, 713–714, 784, 788–789, 800–801, 852
 Zalabéri Horvát Ferenc 178
 Zápolya Izabella *lásd* Izabella királyné
 Zathureczky Emília *lásd* Cserey Jánosné
 Zauner, Franz Anton (1746–1822) 47, 118, 206–207, 219, 226, 234
 Zelesny Károly (1848–1913) 767
 Zemplényi Tivadar (1864–1917) 699, 779, 781, 801, 818
 Zerffi, Julius Stephan 142
 Zerffy Gusztáv 297
 Zichy Antal 450, 591, 675
 Zichy család 725
 Zichy Edmund, gróf 50, 68, 486, 489, 722,
 Zichy Eleonóra, grófnő *lásd* Andrássy Tivadárné
 Zichy Ferenc, gróf 569
 Zichy Géza, gróf 610
 Zichy Henrik, gróf 569
 Zichy István (VI.), gróf 538
 Zichy Jenő, gróf 501, 598, 626, 675, 677, 724–725, 752, 774, 776
 Zichy Károly, gróf 124, 156
 Zichy Károlyné, Seilern Crescence 128, 220
 Zichy Mária Terézia, grófnő 538
 Zichy Mihály (1827–1906) 18, 253, 256, 271, 273, 296–297, 299, 342, 366–369, 474, 477–478, 543, 561–562, 565, 567, 644–646, 666, 671–672, 725, 729, 745–747, 840
 Ziegler, Anton 338
 Ziffer Sándor (1880–1862) 830
 Zilzer Antal (1860–1921) 568, 569
 Zimmermann, Albert (1808–1888) 386, 806, 808–809
 Zimmermann Jakab 401, 734
 Zitkovszky Béla (1868–1930) 764, 767
 Zlinszky János 202
 Zoárd 426
 Zola, Émile 360, 731, 826
 Zrínyi Ilona 146, 274, 289, 310, 321, 561
 Zrínyi Miklós (1508–1566) 61–62, 93, 95, 109, 139, 144, 146, 150–157, 166, 305, 413, 522, 549–552, 632, 715, 792–793, 795, 829
 Zrínyi Miklós (1620–1664) 123, 151–152, 243, 398
 Zrínyi Péter 278, 322–323, 331, 627
 Zumbusch, Caspar (1830–1915) 584, 588, 599, 603, 713–714
 Zwingli, Ulrich 315
 Zsófia főhercegnő 166
 Zsolnay József 111
 Zsolnay-gyár 461, 602, 802

HELYNÉVMUTATÓ

- Agárd 106
Ajka 104
Ajtós 142
A l s t
Alpár (ma: Tiszaalpár) 531
Alsókorompa (ma Dolná Krupá, Szlovákia)
- Amszterdam (Amsterdam, Hollandia) 290, 502, 728, 813
Andornaktálya 231
Antwerpen (Anvers, Belgium) 290, 462,
- Arad (ma Arad, Románia) 145, 164, 274, 462, 498, 543, 580, 584, 595, 780, 809
Aranyosapáti 111
Arcis-sur-Aube (Franciaország) 92
Arezzo (Olaszország) 194
Argenteuil (Franciaország) 502–503
Árva vára (ma Oravský hrad, Szlovákia)
- Athén (Athína, Görögország) 91–92, 136, 216, 281, 516, 522, 525
Augsburg (Németország) 95, 145, 290
- Baalbek (Libanon) 721
Bábolna 720
Bagdad (Irak) 272
Baja 237, 597, 758
Bajmóc (ma Bojnice, Szlovákia) 501
Balatonfüred 117, 422, 579
Bánhida 792
Barbizon (Franciaország) 254, 293, 380–381, 384, 502, 566, 724, 803–804, 806–807, 809–810, 812, 814, 837, 840, 843
Bautzen (Németország) 457, 606, 612, 614
Beckó (ma Beckov, Szlovákia) 814
Bécs (Wien, Ausztria) 22, 26, 38, 40, 54, 59–61, 64, 66, 68–75, 78, 80–81, 85, 92–94, 96–98, 100, 102, 108, 114, 116, 118, 122, 124, 126–127, 136–137, 139–140, 142–143, 145–147, 150–154, 156–157, 159–161, 164, 167, 169–170, 174–175, 177–178, 180–184, 186, 188–189, 192, 197–200, 202, 204–208, 211–212, 216–217, 219–220, 226, 234, 236–238, 241, 247, 251–254, 256, 259, 261, 264, 268–274, 279, 284, 290, 292–295, 299–303, 305, 308, 315–317, 328, 330–331, 336, 338, 344, 347–349, 352, 356–357, 360, 365–367, 371–374, 378, 380–381, 383, 385–386, 391–392, 400–402, 406, 415, 417, 432, 448, 451, 461–462, 484–486, 490–491, 498, 500–502, 507–508, 512–513, 515–518, 520, 526, 528, 534, 537–538, 546–548, 551, 553–554, 558, 561, 563–568, 571, 576, 579, 593, 595–596, 599–603, 607, 609, 615–616, 623, 625–626, 628, 639, 646, 648, 652–653, 682–683, 685, 687, 690, 692, 698–699, 701, 714, 724–725, 729, 731, 738, 744–745, 747, 749–750, 754, 757, 760, 763, 769, 770, 773, 776, 779, 785, 803, 806–807, 810–811, 813, 817–818, 831
Albertina 127, 186
Altes Burgtheater 126, 155
Arsenal 351, 516, 596
Augustinerkirche 236
Augustineum (Frintaneum) 98
barnabita templom (Barnabitenkirche St. Michael) 115
Belvedere *lásd* Österreichische Galerie Belvedere
Burgtheater 683
Császári Mérnökkari Akadémia (Polytechnikum) 105
egyetem 135, 513, 828
Graveurakademie 71
Hofburg 147
Hofoper *lásd* Opera
Invalidusok háza 156
Iparművészeti Múzeum (Österreichisches Museum für angewandte Kunst) 488–491, 501, 3
K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale (K. K. Zentralkommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale) 303, 483, 495, 564, 743
kapucinus templom 111
Kaunitz-Rietberg-palota 68
- Képzőművészeti Akadémia (Vereinigte Akademie der bildenden Künste) 38, 39, 42–48, 50–55, 57–58, 62, 69, 72, 96, 100, 104–106, 108, 119–120, 127–128, 138, 147, 160–161, 168, 171, 173, 175–177, 179, 185–186, 194, 197, 201–203, 205–206, 220, 226, 232, 237–239, 244, 267, 291, 297–298, 307–309, 339–340, 342, 366, 369, 384, 386, 429, 450, 452, 456, 537, 564, 588–589, 592, 600–601, 621, 699, 808, 852
Kunsthistorisches Museum 525–526,
- Künstlerhaus 264, 295, 803
Mondscheinhaus 280
Mű- és Iparmúzeum *lásd* Iparművészeti Múzeum
Naturhistorisches Museum 526
Opera (Hofoper) 510
Österreichische Galerie Belvedere 16, 48, 66, 151, 146
Österreichische Nationalbibliothek 3, 3
Österreichisches Museum für Kunst und Industrie *lásd* Iparművészeti Múzeum
Palais Trautson 157
Pazmanium 303, 497
Práter 490, 563, 808
Rasumovskij-palota 232, 239
Redoute 749
Rotunda 563
Schwarzenberg-palota 100
Secession 503, 778
Stephansdom *lásd* Stephanskirche
Stephanskirche 58, 100, 115, 302, 498
Theater an der Wien 237
Theresianum 135
Todesco-palota 516
Zentralfriedhof 600
Bécsújhely (Wiener Neustadt, Ausztria) 141, 278, 322, 331, 627
Beilen (Hollandia) 803, 809, 813
Belgrád (régii neve: Nándorfehérvár, Szerbia) 192, 791
Benevento (Olaszország) 274
Berchtesgaden (Németország) 808

- Berlin (Németország) 60, 78, 92, 94, 98, 139, 148–149, 290, 300, 302, 462, 485, 489, 541, 571, 582, 595, 597, 600, 738, 794
 Altes Museum 66
 egyetem 190
 Képzőművészeti Akadémia 45, 93
 Königliches Museum 75, 488
 Nationalgalerie 462
 Neues Museum 522
- Bern (Svájc) 448
- Berzova (ma Bărzava, Románia) 803
- Besztercebánya (ma Banská Bystrica, Szlovákia) 493, 497, 639
- Betlér (ma Betliar, Szlovákia) 162
- Bezdán (ma Bezdán, Szerbia) 758
- Bognor Regis (Egyesült Királyság) 839
- Bologna (Olaszország) 44, 47, 183, 252
- Bombay (ma Mumbai, India) 628
- Bonn (Németország) 280, 522
- Boroszló (Wrocław, Lengyelország) 306
- Brassó (ma Braşov, Románia) 776, 788, 791
- Brünn (Brno, Csehország) 76, 95, 122, 489
- Brüsszel (Bruxelles, Belgium) 94, 290, 321, 462, 515, 593, 673, 681–682, 728
- Budapest 16, 124, 235, 255, 296, 299, 317, 392, 397, 439, 449, 452, 456, 459, 462, 467, 473, 477–478, 482–483, 485, 489, 492, 494, 505, 507, 518, 520, 525, 528, 530–531, 535–538, 565, 567–568, 571, 574, 596–598, 603–604, 606–607, 610–612, 615–616, 632, 639, 646, 648, 651, 668, 675, 692, 716, 724, 743, 747, 756–757, 759, 761–762, 764, 769–770, 774, 781, 792–793, 795, 801, 817–818, 824, 830, 840, 852
- Egyéb épületek*
 Ferenciek Bazára 756
 Gömör-patika 229
 Keleti pályaudvar 507, 530, 596, 599
 Lövház 165
 Nemzeti Lovarda 601
 Nicoletti-kávéház 452
 Nyugati pályaudvar 761
 Pilvax kávéház 508
 Taurus gumigyár 616
 Várkert-bazár 454–455, 529, 602–604, 761, 852, 855
- Középületek*
 Posta-takarékpénztár 801
 Helytartótanács 35, 39, 42, 57, 78, 106, 251, 259, 260, 262, 374, 486, 513
 Honvédelmi Minisztérium 595, 596
 Igazságügyi Palota 801
 Királyi Kúria (Magyar Királyi Kúria) 98, 164, 460, 520, 530, 596, 665
 királyi palota 23, 338, 533, 596, 597, 601, 628, 710, 719, 721, 757, 763, 801
- Kúria *lásd* Királyi Kúria
 Legfelsőbb Bíróság 164
 Magyar Tudományos Akadémia 13–14, 24, 35, 85, 92, 128, 164, 192, 194, 281, 302–303, 391, 398, 422, 451, 454, 460, 470–471, 483, 486, 491–492, 520, 522, 538, 543, 564, 569, 579–580, 588, 665, 743, 752, 3,
 Országház / Parlament 520, 530, 596–597, 631, 636, 688, 757, 765, 774, 776, 801–802
 pesti megyeháza 147, 167, 242
 Új Városháza 505, 530, 665, 675
 Újépület 240
- Lakóházak, paloták, villák*
 Ádám-palota 535
 Andrássy-palota 502
 Batthyány-palota 267
 Erdődy-villa 602
 esteti s-palota 3
 esteti s-villa 3
 Gschwindt-ház 599
 Győry-ház 229
 Gyürky-ház 228
 Heinrich-ház 213, 228, 232, 239
 Herzog-palota 502
 Karácsonyi-palota 500
 Károlyi-palota 535
 Kemnitzer-ház 213, 220, 228
 Kovács Moyzes-ház 228
 Krausz-palota 599
 Lipthay-palota 535, 601
 Lloyd-palota 232
 áth-villa
 Sándor-palota 213
 Saxlehner-palota 535, 599
 Stein-ház 583
 Ullmann-ház 210, 225, 229, 231,
- Wahrmann-ház 599
 Wenckheim-palota 763
 Wodianer-palota 535
 Wurm-ház 213, 228, 232–233, 239
- Múzeumok, kiállítási épületek*
 Kereskedelmi Múzeum 491, 802
 Ernst Múzeum 499
 Fővárosi Képtár 362
 Fővárosi Múzeum 763
 Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum 500, 685–686
 Iparművészeti Múzeum 18, 446, 472, 488, 490–491, 500, 665–666, 726, 752, 759, 777, 798
 Kelet-ázsiai Múzeum *lásd* Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum
 Kiscelli Múzeum 209
 Magyar Nemzeti Galéria 13, 17, 19, 23, 340, 557, 814
- Magyar Nemzeti Múzeum 18, 24, 35, 50, 56, 58, 66, 68, 70, 72, 74–79, 93, 118, 120, 150–151, 155, 157, 165, 170–171, 173–175, 183, 199, 209, 215, 243, 246, 248, 253, 258, 262–265, 267, 283, 287, 289, 295, 298, 300–301, 305, 310, 312, 322–324, 330–331, 336, 366, 373–374, 378–379, 386, 401–402, 407–408, 415, 432, 457, 461, 470–471, 483, 486–496, 498–499, 501, 513–517, 521, 528–529, 534, 547, 553, 556, 564–565, 574, 579, 589–590, 598, 628, 631, 636, 661, 665, 699, 709, 3, 3
 Mezőgazdasági Múzeum 752, 763
 Mű- és Iparművészeti Múzeum
 Múcsarnok (régí) 36, 264, 282, 446, 452, 461–462, 467–468, 472, 474, 477–478, 482, 491, 528, 551–552, 604, 623, 651, 675, 709, 713, 731, 777, 783, 824
 Múcsarnok (új) 16, 18, 464–465, 473, 481–482, 574, 607, 624, 689, 718, 740, 777–780, 785, 800, 833, 857
 Nemzeti Múzeum *lásd* Magyar Nemzeti Múzeum
 Nemzeti Szalon 465, 470, 472, 482, 740, 803
 Néprajzi Múzeum 493, 494
 Szépművészeti Múzeum 18, 23, 75, 219, 246, 465, 485, 492, 495, 601, 773, 777, 785, 855
 Gróf Zichy Jenő Múzeum 725
- Oktatási és kulturális intézmények*
 II. kerületi reáliskola 600
 Bibliotheca Hungarica Széchényiano-Regnicolaris *lásd* Országos Széchényi Könyvtár
 Budai rajziskola 40
 Egyetemi Könyvtár 77, 300, 528,
 Első Magyar Festészeti Akadémia 42, 50, 251–253, 260, 263
 Hűvösvölgyi Hadapród Iskola 595
 Iparművészeti Iskola (Országos Iparművészeti Iskola) 446, 459, 595, 600, 743–745, 852
 Iparrajziskola 600
 József Ipartanoda 42
 Ludoviceum *lásd* Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia
 Ludovika *lásd* Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia
 Magyar Képzőművészeti Egyetem (Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola) 23, 24, 445, 449, 659
 Magyar Királyi Egyetem 70

- Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia 157, 241–242, 794
 Mintarajziskola *lásd* Mintarajztanoda
 Mintarajztanoda (Magyar Királyi Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezde) 23, 58, 445–447, 449–456, 459, 462, 528, 563, 591, 600, 621, 724, 735, 740, 743–744, 752, 759, 818, 823, 852
 Műegyetem (Magyar Királyi József Műegyetem) 446, 600, 618
 Nemzeti Könyvtár *lásd* Országos Széchényi Könyvtár
 Országos Széchényi Könyvtár (Széchényi Országos Magyar Könyvtár; Széchényi Nemzeti Magyar Könyvtár; Széchényi Országos Könyvtár) 18, 78–79
 pesti evangélikus iskola 267, 296
 Pesti Műegylet 36, 73, 95–96, 123–125, 167, 174, 176, 178–179, 204, 247, 251–253, 259–264, 267–268, 270, 273–275, 277–278, 280–281, 284, 288, 290–297, 299, 304–305, 307–309, 312, 317, 321–322, 328, 330–331, 345, 347, 360, 363, 366, 371, 388, 402, 410, 413, 461–462, , , 3, , 3 ,
 Szegény Iskolanővérek nevelőintézete
 Zeneakadémia (régii) 451, 603, 636, 662
Parkok, kertek, temetők
 Beleznay-kert 601
 Epreskert 446, 451–453, 456–458, 502, 571, 574, 584, 596, 598, 601–604, 606–607, 612
 Fűvészkert 213
 Kerepesi úti temető 233, 599, 615–616,
 krisztinavárosi temető 593
 Rákoskeresztúri köztemető 615
 Salgótarjáni úti zsidó temető 615
Szállók, fürdők
 Diana fürdő 36, 274, 278
 Széchenyi fürdő 715
 Tigris Szálló 401
Színházak, kaszinók, vigadók
 Magyar Királyi Dalszínház *lásd* Operaház
 Merkantil (Kereskedői) Casino 37
 Nemzeti Casino 37, 165, 571
 Nemzeti Színház 562, 579, 683–684
 Népszínház 610, 757, 793
 Opera *lásd* Operaház
 Operaház 21, 518–521, 530, 535, 584, 592, 595, 603, 636, 662, 665, 678, ,
 Párisi Nagyrúház 506, 530
 Pesti Királyi Városi Színház 122, 127–128
 pesti német színház *lásd* Pesti Királyi Városi Színház
 pesti nemzeti színház *lásd* Nemzeti Színház
 pesti Vigadó 264, 281, 289, 309, 418, 420, 422, 460, 508, 512, 515, 517, 528, 534, 565, 595, 598, 602, 609, 611, 636, 665, 716, 749, 775
 régi pesti Vigadó (Redoute) 241, 338, 3
 Terézvárosi Casino *lásd* Párisi Nagyrúház
 Vígszínház 610
Templomok, egyházi épületek
 belvárosi plébániatemplom 103
 budavári Nagyboldogasszony-templom (Mátyás-templom) 338, 416, 457, 533, 631, 633–634, 636, 667, 764,
 Deák téri evangélikus templom 103, , , 3
 Dohány utcai zsinagóga 801
 ferencvárosi Assisi Szent Ferenc-templom (Bakáts téri plébániatemplom) 639
 Hunyadi-kápolna 606
 józsefvárosi plébániatemplom 100, 336, 597
 krisztinavárosi plébániatemplom 212, 220, 597
 Mária Magdolna-templom 338
 Mátyás-templom *lásd* budavári Nagyboldogasszony-templom
 pálos kolostor 77, 122
 pesterzsébeti templom 636
 Szent István-bazilika *lásd* Szent István-templom
 Szent István-templom 596, 599, 631, 636–637, 665
 lipótvárosi (plébánia)templom *lásd* Szent István-templom
 tabáni plébániatemplom 104, 342, 597
 tabáni Alexandriai Katalin-templom *lásd* tabáni plébániatemplom
 terézvárosi plébániatemplom 100, 103, 342, 597
 terézvárosi Avilai Szent Teréz-plébániatemplom *lásd* terézvárosi plébániatemplom
 Buják 189
 Bukarest (București, Románia) 178, 378
 Calw (Németország) 291
 Carrara (Olaszország) 355, 598
 Cece 599
 Como (Olaszország) 194
 Corneville-sur-Risle (Franciaország) 680
 Csáktornya (ma Čakovec, Horvátország) 151
 Csákvár 186, 238, 711
 Csenger 103
 Cserhalom (ma Дубівка, Ukrajna) 145, 33
 Csesztreg 103
 Csetnek (ma Štítnik, Szlovákia) 189
 Csobánc vára 145
 Csóka (ma Čoka, Szerbia) 347
 Csór 240
 Damaszkusz (Szíria) 722
 Darmstadt (Németország) 392, 706
 Debrecen 39, 61, 70, 162, 312, 373, 412, 422, 436, 438, 462, 579, 580, 616, 711,
 Déri Múzeum 675
 nagytemplom 212
 Református Kollégium 42, 164, 300
 színház 422
 Déva (ma Deva, Románia) 144, 189, 496
 Dévény (ma Devín, Szlovákia) 189, 426, 776, 791
 Diakovár (ma Đakovo, Horvátország) 98
 Doborján (Raiding, Ausztria) 747, 748, 750
 Drezda (Dresden, Németország) 50, 78, 93, 94, 139, 160–161, 184, 186–187, 287, 290, 292, 300, 448, 681
 Dublin (Írország) 448
 Düsseldorf (Németország) 45, 93, 277, 290–292, 355–356, 498, 567, 695–696, 699–701, 705–706, 777, 803, 813
 Edeleny 162
 Eger 35, 42, 57, 69–70, 100, 102, 105–106, 108, 169, 170, 210, 212, 216, 222–225, 227, 229, 236, 242–243, 246, 258, 271, 295, 324, 327–328, 330, 345, 549, 551, 589, 661
 bazilika *lásd* főszékesegyház
 érseki palota 70, 246
 főszékesegyház 102, 210, 216, 222–223, , , 3, ,
 gyógyfürdő 246
 könyvtár (Főegyházmegyei Könyvtár)
 líceum 105, 106, 300
 minaret 70
 rajziskola 42, 108
 szeminárium 106, 111
 szervita templom 108
 tanítóképző 70, 246
 vár 549
 Eperjes (ma Prešov, Szlovákia) 71–72, 165, 169, 177–178, 207, 216, 222, 301, 342, 3,
 Ercsi 102
 Erdőd (ma Arduđ, Románia) 102

- Erdőtelek 104
 Erlangen (Németország) 615
 Esztergom 51, 98, 106, 143, 146, 204, 210, 212, 216, 223, 226–227, 232, 303, 323, 338, 345, 497–498, 553, 556, 792
 Bakócz-kápolna 498
 bazilika lásd főszékesegyház
 főszékesegyház 114, 116, 118, 210, 215–216, 222–223, 225–226, 228, 344–345, 411, 498, 763, 767
 Keresztény Múzeum 496–498
 prépostsági templom 114
 prímási palota 498
 Szent Anna-templom 114
 vármúzeum 117
 vízivárosi templom 210
- Fáj 72, 194, 210, 225, 231
 Féltorony (Halbturn, Ausztria) 604
 Ferrara (Olaszország) 351
 Fertőmegyes (ma Mörbisch am See, Ausztria) 108
 Firenze (Olaszország) 53, 55, 78, 100, 132, 178, 194–195, 351, 528, 567, 682, 738
 Accademia delle Arti del Disegno 194
 Medici-gyűjtemény 85
 Uffizi-képtár 374
 Fontainebleau (Franciaország) 94, 185, 331, 803
 Forró 111
 Fót 344, 348–349, 351, 413
 Fraknó (Forchtenstein, Ausztria) 162
 Frankfurt (Németország) 48, 290
 Freiburg (Németország) 290
 Füleke (ma Filakovo, Szlovákia) 189
 Füzesabony 108
- Gács (ma Halič, Szlovákia) 189
 Galambok 103
 Ganna 211, 238–239
 Gelse 103
 Genova (Olaszország) 58
 Gent (Belgium) 521
 Geszteréd 100
 Gödöllő 626, 842
 Gönc 597
 Göttingen (Németország) 142, 190
 Graz (Ausztria) 76
- Gyömrő 208, 236
 Gyöngyöspata 111
 Győr 39, 41, 56, 61, 98, 148, 150, 162, 268, 303, 312, 402, 495–496, 597
 bencés gimnázium 495
 Dóczy-kápolna 98, 498
 székesegyház 98, 345, 413, 498
 Gyula 496, 774
- Hága (Hollandia) 462, 582, 728, 807, 813
 Hajdúdorog 162
 Hamburg (Németország) 489
 Hédervár 66–68, 184
 Herculaneum (ma Ercolano, Olaszország) 60, 85, 206–207, 222
 Herend 268, 802
 Hódmezővásárhely 711, 774
 Hollókő 189
 Homokmégy 118
 Hotkóc 61
- Ikervár 208, 238
 Innsbruck (Ausztria) 76
 Ipolyság (ma Šahy, Szlovákia) 293
 ván
- Jászberény 103, 496
 Jedenspeigen (Ausztria) 546
 Jeruzsálem (Izrael) 224–225, 316, 566
- Kakaslomnic (ma Veľká Lomnica, Szlovákia) 189
 Kalocsa 98, 102, 111, 118, 162, 164, 344–345, 348
 Kápolna 210
 Kaposvár 496
 Karlsbad (Németország) 48
 Karlsruhe (Németország) 452
 Kassa (ma Košice, Szlovákia) 39, 41, 69, 80, 98, 168, 191, 263, 274, 302–303, 389, 395–396, 492, 496, 501, 743, 757
 Kassel (Németország) 78, 728
 Kecskemét 355, 531–533, 711, 775
 Kékkő (ma Modrý Kameň, Szlovákia) 189
 Kenneh (Egyiptom) 722
 Késmárk (ma Kežmarok, Szlovákia) 176
 Keszthely 238, 426
 Khios (ma Hiosz, Görögország) 91, 95
 Khorsabad (egykor Dur Sharrukin, Irak) 628
 Királyfa (ma Kráľová pri Senci, Szlovákia)
- Kisbér 677
 Kiskunhalas 711
 Kiskunmajsa 102
 Kismarja 162
 Kismarton (Eisenstadt, Ausztria) 199, 208, 236, 238
 Kistapolcsány (ma Topoľčianky, Szlovákia) 211, 213, 238
 Kistelek 111
 Kolozsvár (ma Cluj-Napoca, Románia) 40, 164, 259–260, 268, 362, 373, 401, 462, 576–577, 603–604, 615, 802
 Erdélyi Múzeum 259, 260, 496
 Házsongárdi temető 617
 Szent Mihály-templom 577
- Komárom 381
 Kompolt 347
 Konstantinápoly (ma Istanbul, Törökország) 91, 178, 781
 Konstanz (Németország) 30, 94
 Köln (Németország) 71, 94, 302, 497, 508
 Köpcsény (Kittsee, Ausztria) 802
 Koppenhága (København, Dánia) 175, 217, 488
 Korompa (ma Krompachy, Szlovákia) 68
 Körmend 186
 Körmöcbánya (ma Kremnica, Szlovákia) 40
 Krakkó (Kraków, Lengyelország) 502
 Krasznahorka (ma Krásna Hôrka, Szlovákia) 189, 500
 Kufstein (Ausztria) 561
- Lahore (Lahor, Pakisztán) 178
 Leeds (Egyesült Királyság) 448
 Lemberg (Lviv, Ukrajna) 489
 Lenti 103
 Léva (ma Levice, Szlovákia) 144
 Linz (Ausztria) 76, 183
 Lipcse (Leipzig, Németország) 72, 126, 139, 156, 159–161, 167, 290, 392, 395, 485, 489, 681, 743
 Liptóórtűz (egykori település, Szlovákia) 593, 604
 Lisszabon (Lisboa, Portugália) 184
 Liverpool (Egyesült Királyság) 302, 648, 649
 Liverpol (Egyesült Királyság) 47, 72, 161, 189, 268–269, 271, 303, 340, 378, 395, 405, 414, 417, 448, 485, 487–489, 538–539, 562–563, 595, 648, 673, 726, 731, 734, 743, 803, 813, 839
 British Museum 66, 75, 77, 487–488
 Crystal Palace 302
 National Gallery 120
 South Kensington Museum (Victoria & Albert Museum) 488–489, 538–539
 Westminster Abbey 413
 Los Angeles (USA) 378
 Lovasberény 106
 Lőcse (ma Levoča, Szlovákia) 176, 189, 204
 Lucca (Olaszország) 200
 Luzern (Svájc) 234
- Madrid (Spanyolország) 46, 462
 Mainz (Németország) 290, 488
 Makó 568
 Manchester (Egyesült Királyság) 648
 Mannheim (Németország) 558
 Mantova (Olaszország) 351
 Marosvásárhely (Târgu Mureș, Románia) 68, 77, 584, 636
 Messina (Olaszország) 184
 Mezőkövesd 108
 Milánó (Milano, Olaszország) 44, 47, 51, 53, 78, 268, 351, 448, 605, 682

HELYNÉVMUTATÓ

- Minturnae (ma Minturno, Olaszország) 201
Miskolc 169, 686, 688, 765–767
 evangélikus templom 348
 Herman Ottó Múzeum 685
 minorita templom 108
Missolonghi (Görögország) 91
Modor (ma Modra, Szlovákia) 348
Mohács 95, 109, 269, 273–274, 281, 307,
 312–313, 315, 323, 544,
Mosonmagyaróvár 106
Munkács (ma Mukacseve, Ukrajna) 166,
 274, 289, 310, 429, 561, 674, 776, 791
München (Németország) 45, 89, 92, 94,
 98, 178, 188, 205, 254–258, 271, 274,
 277, 284, 288–293, 299, 305, 312–313,
 315, 320, 322–323, 328, 331, 345, 347,
 373, 379, 383, 386, 398, 413, 416, 424,
 427, 435, 438, 440, 450–452, 462, 465,
 467–469, 479, 482, 498, 500, 502,
 512–513, 516, 537, 552, 562, 566–569,
 571, 595, 601, 604, 652–653, 657–658,
 661, 688, 690, 695, 699, 701–703, 706,
 708, 714, 724, 731, 735–737, 739, 746,
 770, 777–782, 808, 810, 817–818, 820–
 821, 823–824, 826–831, 841–843, 855
 Alte Pinakothek 92, 526
 bajor Nemzeti Múzeum 488
 Café Lohengrin 819
 Café Probst 819
 Glaspalast 257, 500, 556, 705, 803, 841
 Glyptothek 92, 222, 416, 510
 Hofgarten 89
 Képzőművészeti Akadémia 45, 93, 187,
 253–257, 307–308, 326, 397, 429,
 449–452, 568, 596, 599–600, 654,
 724, 737, 778, 783, 818, 840
 Münchner Künstlergenossenschaft
 257, 778
 Neue Pinakothek 89, 256
 Neues Museum 513, 516, 521–522, 525
 Odeon 508
 Ruhmeshalle 413
- Nádasdladány 428–429
Nádudvar 108
Nagybánya (ma Baia Mare, Románia) 17,
 482, 562, 698, 706, 736, 740, 781, 810,
 818, 820–821, 824, 826, 828–833,
 841–843
Nagybecskerek (ma Zrenjanin, Szerbia) 802
Nagyecenk 77, 106, 171, 208, 236, 345
Nagyharsány 109
Nagykálló 162, 496
Nagykanizsa 164
Nagykároly (ma Carei, Románia) 40, 154
Nagykőrös 422, 593
Nagyajtény (ma Moftinu Mare, Románia)
- Nagyőr (ma Strážky, Szlovákia) 817, 838
Nagysáros (ma Veľký Šariš, Szlovákia) 324
- Nagyszalonta (ma Salonta, Románia) 375,
 591, 593
Nagyszeben (ma Sibiu, Románia) 66, 69,
 77, 164, 184, 259, 365, 496
Nagyszentmiklós (ma Sănnicolau Mare,
 Románia) 458, 611, 716
Nagyszombat (ma Trnava, Szlovákia) 95,
 ,
- Nagyvárad (ma Oradea, Románia) 39–41,
 102, 169, 263, 496–497
Nándorfehérvár (ma Belgrád, Szerbia) 426,
 633–634, 642–643
Nápoly (Napoli, Olaszország) 52, 74, 161,
 222, 366, 368
Németelemér (ma Elemir, Szerbia) 802
Niederwald (Svájc) 790
Nógrád 111, 189
Nürnberg (Németország) 75–76, 290, 488,
 491, 502, 558
- Nyíregyháza 597
- Oderberg (Németország) 757
Orléans (Franciaország) 131, 647
Ormans (Franciaország) 705, 708
- Padova (Olaszország) 194, 682
Pannonhalma 102, 215, 237, 776, 792
Pápa 105, 168, 210
Parád 108
Párizs (Paris, Franciaország) 22, 47, 94,
 100, 119, 130, 147–149, 158–159, 181,
 187–188, 251–253, 258, 268–269, 271,
 274, 279–280, 282, 284, 287, 290, 293,
 303, 307, 310, 320, 322, 327, 345, 356–
 357, 360, 373, 381–382, 384, 395, 401–
 402, 404–405, 409, 448, 456, 465, 470,
 476–478, 482, 489–490, 501–502, 517,
 525–526, 528, 535, 558, 562, 565–567,
 577, 599, 601, 605, 624, 626, 644, 646,
 648–649, 652, 669, 673, 682, 685, 696,
 701, 708, 711, 720, 726, 728, 731, 738–
 740, 743, 745, 756, 761, 763, 777, 784,
 798, 801, 803, 808, 810, 814, 816, 818,
 820, 823, 827, 831, 839–843, 845–846,
 848, 852, 854, 857
 Académie Colarossi 842
 Eiffel-torony 612
 École des Beaux-Arts 310, 522, 841
 Grand Palais 798, 800
 Julian Akadémia 452, 818, 823, 841–
 842, 845, 852
 Képzőművészeti Akadémia (Académie
 des Beaux-Arts) 45, 158, 185, 267
 Louvre 75, 222, 239, 267, 859
 Moulin Rouge 845
 Musée du Luxembourg 842
 Musée Napoléon 66, 88, 300
- Opera 518
Panthéon 413
Salon 94, 158–159, 267, 274, 293, 310,
 33, 3, 3, 3, , , 3, ,
 526, 558, 560, 651, 701, 705–706,
 709, 813, 823–824, 827–828, 835,
 840
Parnó (ma Parchovany, Szlovákia) 162
Pécel 142
Pécs 39, 41, 98, 114, 117, 141, 162–164, 169,
 183, 274, 342, 344, 414, 462, 597, 600,
 602, 631, 634, 636–637, 643, 767
Pereszteg 106
Pinkafő (Pinkafeld, Ausztria) 100
Pisa (Olaszország) 194
Plankenbergr (Ausztria) 384, 806
Polgárdi 345
Pompeji (Olaszország) 61, 85, 206, 207,
 222, 458
Possagno (Olaszország) 502
Potsdam (Németország) 50, 560
Pozsony (ma Bratislava, Szlovákia) 16, 39–
 41, 45–46, 50, 56–57, 67, 80, 106, 108,
 111, 114, 118, 124, 147, 164, 175–176,
 178, 186, 189, 233, 251, 274, 288, 373,
 378, 395, 401, 408, 428, 431, 457, 462,
 496, 501, 601, 603, 610, 626, 785, 802
Pöstyén (ma Piešťany, Szlovákia) 610
Prága (Praha, Csehország) 96, 115, 219,
 268, 274, 278, 290, 292, 300, 339, 380,
 489, 547, 553, 600
Pusztaszer 141, 531, 774–776, 792
- Ráckeve 597
Rád 220
Ramsau (Németország) 808
Regensburg (Németország) 98, 413, 426,
 574, 775, 784, 790
Reichenberg (Liberec, Csehország) 489
Rezi 391
Rimaszombat (ma Rimavská Sobota,
 Szlovákia) 408, 411, 424, 427
Rohonc (Rechnitz, Ausztria) 162
Róma (Roma, Olaszország) 46–47, 49–51,
 53–55, 61, 71–72, 78, 87, 92, 97–98,
 124, 127, 132, 158, 161, 171, 173, 178,
 183–185, 194, 206–208, 214, 216–217,
 219–220, 243–245, 247, 251, 267,
 315–316, 347–349, 351, 366, 413, 415,
 417–418, 427–428, 498, 528, 536, 538,
 582, 595–596, 601–602, 650, 652,
 714, 812
 Accademia di San Luca 46
 Campagna 183, 652
 Casa Bartholdy 510
 Juno-templom 415
 Palazzo Barberini 132
 Palazzo Colonna 132
 Palazzo Venezia 47, 51, 53, 55
 Pantheon 238

- San Pietro *lásd* Szent Péter-bazilika
 SS. Luca e Martina-templom 225
 Szent Lőrinc-templom 650
 Szent Péter-bazilika (San Pietro) 236,
- Villa Borghese 55
 Villa Farnesina 534
 Rozsnyó (ma Rožňava, Szlovákia) 102, 189
- Sarepta (ókori föníciai város) 199–200
 Savaria *lásd* Szombathely
 Sárospatak 69, 300
 Sátoraljaújhely 61, 144, 162, 164
 Segesvár (ma Sighișoara, Románia) 597
 Selmecbánya (ma Banská Štiavnica, Szlovákia) 40
 Sepsiszentgyörgy (ma Sfântu Gheorghe, Románia) 496
 Siklós 189
 Siófok 386–387
 Slavikovice (Csehország) 118
 Solferino (Olaszország) 282
 Somló 145, 202
 Sopron 39, 106, 108, 186, 345, 414, 496, 504, 610, 749, 767
 Sopronkövesd 106
 St. Louis (USA) 605, 784
 St. Pölten (Ausztria) 98
 Stockholm (Svédország) 488
 Stomfa (ma Stupava, Szlovákia) 117
 Stuttgart (Németország) 256, 491, 556
 Subiaco (Olaszország) 55
 Sümeg 391
- Szabadka (ma Subotica, Szerbia) 162, 342, 636, 779
 Szamosújvár (ma Gherla, Románia) 106
 Szarvaskő 108
 Szatmárnémeti (ma Satu Mare, Románia)
- Szécsény 189
 Szeged 164, 439, 580, 583, 757, 760, 763
 Székesfehérvár 102, 271, 312, 432, 448, 462, 496, 580, 760, 776
- Szekszárd 111, 163, 168–169, 342
 Szentendre 823
 Szentgotthárd 110
 Szentgyörgyvölgy 103–104
 Szentpétervár (Oroszország) 78, 148, 178–179, 561, 565–567
 Szenttorna (Szentetorna, egykori község) 683–684
 Szepesolaszi (ma Spišské Vlachy, Szlovákia)
- Szepesváralja (ma Spišské Podhradie, Szlovákia) 634
 Széphalom 62, 70, 144
 Szigetvár 62, 109, 144, 146, 150, 152–153, 166, 549, 551–552
 Szigliget 391
 Szob 212
 Szolnok 274, 294–295, 380–385, 724, 806, 810, 817, 846
 Szombathely (Savaria) 114, 169, 210, 216, 493, 496, 597, 767
- Tahitótfalu 111
 Taormina (Olaszország) 194
 Tápiószecső 104
 Tata 105, 459, 598, 607, 614
 Tátika 145, 202, 391
 Temesvár (ma Timișoara, Románia) 40, 205, 274, 421–422, 496
 Tihany 391
 Tiszafüred 100, 108, 496
 Tiszolc (ma Tisovec, Szlovákia) 210
 Tokaj 143
 Torda (ma Turda, Románia) 618, 780
 Torino (Olaszország) 605, 790
 Töketerebes (ma Trebišov, Szlovákia) 608, 839
 Trident (ma Trento, Olaszország) 631
 Trieszt (Trieste, Olaszország) 53, 54, 290, 292, 599
 Turjaremete (ma Typ ě Pemet, Ukrajna)
- Újvidék (ma Novi Sad, Szerbia) 758
- Vác 288, 353
 Vajdahunyad (ma Hunedoara, Románia) 33,
 Vajta 104
 Vál 104, 209, 215, 347
 Várad *lásd* Nagyvárad
 Varannó (ma Vranov nad Topľou, Szlovákia) 162
 Várpalota 537–538
 Vatikán 92, 244, 415, 498, 528, 644, 859
 Velence (Venezia, Olaszország) 44, 47, 50, 53–54, 70, 94, 194, 210, 222–223, 246, 251–252, 268, 287, 290, 292, 300, 345, 401, 451, 501–502, 512, 517, 528, 530, 536, 551, 596, 599, 606, 636
 Képzőművészeti Akadémia (Accademia di Belle Arti) 54, 176, 194, 251–252, 292
 Palazzo Ducale 530
 Palazzo Grassi 512
 Verona (Olaszország) 351, 462
 Versailles (Franciaország) 494, 560, 658, 859
 Veszprém 98, 104, 222, 618
 Világosvár 144
 Visegrád 192, 197, 199, 207, 300, 331, 391, 3
 Vörösvár (ma Rotenturm an der Pinka, Ausztria) 534
- Wartburg (Németország) 556, 644
 Winchester (Egyesült Királyság) 331
 Windsor (Egyesült Királyság) 268
- Zágráb (Zagreb, Horvátország) 106, 791
 Zalaegerszeg 162
 Zayugróc (ma Uhrovec, Szlovákia) 802
 Zenta (ma Senta, Szerbia) 597, 724, 779
 Zilah (ma Zalău, Románia) 718
 Zimony (ma Zemun, Szerbia) 426, 776, 791
 Zürich (Svájc) 261, 284

Nyomta és kötötte a Dürer Nyomda Kft., Gyulán
Felelős vezető Fekete Viktor Iván ügyvezető igazgató